PESTALOZZİ – HAYATI VE ÇALIŞMALARI (HIS LIFE AND WORK)

Yazar: Roger de Guimps

Editörün Önsözü (William Harris)

Pestalozzi adı, bütün insanların yüreğinde sonsuza dek aziz kalacaktır. Çünkü o, tüm insanların eğitilmesi gerektiği öğretisini ikna edici biçimde ilk kez dile getiren öğretmendir; başka bir deyişle, eğitimin zengin ya da yoksul ayrımı olmaksızın herkese verilebilecek tek iyi armağan olduğunu ilan etmiştir. İnsanların, talihin gözdesi olsun ya da olmasın, doğalarından gelen ve doğum ya da koşulların rastlantılarından bağımsız olarak insana ulaşan her iyilikten sevinç duyması, modern pedagojinin bu kahramanına karşı duyulan evrensel sevgi ve saygıyı güvence altına alır.

Eğitim, insan dertleri için gerçek bir panzehir olacaktır. İnsan sefaletinin köküne inen yalnızca odur. Diğer tüm yardımlar işe yaramaz; çünkü az ya da çok, kişinin kendi kendine yardım etmesini engellerler. Kendi kendine yardımı geliştiren yalnızca zihinsel ve ahlaki eğitimdir. Toplumun zayıfları — ayartılara yenik düşüp suçlu olan ahlaki zayıflar; yaşamın sorunları karşısında çöken ve ahmak ya da deli olan zihinsel zayıflar; kendini dizginleyemeyen, kazancından bir birikim ayıramayan ve yoksulluğun eşiğinde sürüklenip giden irade zayıfları — işte bu zayıflar için eğitim önleyici bir güç sağlayacaktır. Onların çocukları zihin, ahlak ve tutumluluk bakımından eğitilebilir.

Toplumun, hem zenginler hem de yoksullar adına, bu eğitimi sağlamak en üstün görevidir; tıpkı toplumun iyi bir kanalizasyon sistemiyle ilgilenmesi ve salgını önlemesi gibi — çünkü salgın gecekondularda başlar ama sarayda sona erer. Eğitim bir sağlık önlemidir; ruhsal bir sanitasyondur.

Pestalozzi'nin Bir Münzevinin Akşam Saati (1780) ve Leonard ve Gertrude (1781–89) adlı eserlerinin ortaya çıkışıyla, bundan bir yüzyıl önce aydınlanmış insanlar tarafından geniş ölçüde benimsenen bu öğretiler, daha yakın zamanlarda uygarlığın demokrasiye ve yerel öz yönetime doğru kaçınılmaz yönelimiyle birlikte yeni bir vurgu kazanmıştır. Eğer zayıf olan oy hakkına sahip olacaksa, toplumda olumsuz bir güç hâline gelir. Demagoglar için bir seçmen kitlesi oluşturur ve siyasetteki yolsuzluk, devlette var olan okuma yazma bilmez, ahlaksız ve tutumsuz insanların sayısıyla orantılı olarak her zaman hüküm sürer.

Pestalozzi, Aziz Fransua gibi, yoksullukla evlenmiş* ve onun tüm özelliklerini inceleyerek, sefaletini hafifletmenin gerçek ve tek yolunu keşfetmek için yüce bir özveriyle kendini feda etmiştir. Basedow'un Philanthropinum'unda, Rousseau'nun ortaya koyduğu yeni eğitime ilişkin denemeler yapılmıştı; ancak bunlar neredeyse bütünüyle soyluluk ve servet sahibi çocuklarla sınırlıydı. Pestalozzi ise eğitimi alt sınıflara, bugüne dek ihmal edilmiş olan, mülksüz büyük çoğunluğa da yöneltti. Gelecekte kirli, aç, cahil, sakar, nankör ve iradesiz; yalnızca hayvani bir varoluşa mahkûm edilmiş bir insan yığını olmamalıdır.

Zenginlerin bağışlarıyla alt sınıflardan asla kurtulamayız — hatta tüm varlıklarını yoksullara verseler bile; yoksulluğu iyileştirmenin tek yolu, her bir insan için, sırf insan olduğu ve ortaklığın bir yurttaşı olduğu için, zihinsel kültür ve bağımsız geçim olanağını açmaktır.

Pestalozzi'nin bu hareketi, Fransız Devrimi olarak bilinen daha büyük hareketin bir parçasıdır. Pestalozzi yeni eğitimin peygamberi olduğu gibi, Rousseau da tüm devrimci hareketin peygamberidir. Pestalozzi, 1764'te, on sekiz yaşındayken Émile'i okumuş ve ruhun armağanını almıştır. Bu iki elçi de İsviçre doğumludur.

Rousseau, doğa adına tüm insan kurumlarına — aileye, "sivil topluma", devlete ve Kilise'ye — saldırmıştır. Ona göre bütün kurumlar, insan tarafından oluşturulmuş yapay birleşimlerdir; bir tür batıl inançla ya da daha da kötüsü, bencil bir amaçla kutsallıkla donatılmışlardır. Bu nedenle yeni "müjdenin" inancı şudur: "Doğa durumuna geri dönmek." Basedow, eğitim yöntemlerini doğrudan Rousseau'ya dayandırmıştır. Fransa, devletin ve Kilise'nin yapay yüklerinden kurtulmaya yönelik denemeler yapmış; fakat bu deneyleri, doğa durumunun aslında şiddet ve insani olan her şeyden yabancılaşma durumu olduğunu keşfederek sonlandırmıştır. Bourbonculuğa, Bonapartizm gibi ara bir süreçten geçerek yavaş yavaş geri dönmüş; bu süreçte, öncesinde ve sonrasında dünyayı yeni yönelişleriyle şaşırtmıştır.

Ne var ki Rousseauculuk aşılmış değildir; özellikle dış otoriteden sıyrılmaya ve kendi başına düşünmeye yeni başlayan gençlerin zihinlerinde sık sık yeniden ortaya çıkar.* "Doğa durumuna geri dönmek", genç coşkulu ruhlara son derece ferahlatıcı gelir; çünkü uygarlığın yapısını oluşturan törenler, teamüller ve keyfî kullanımlar — yani o zahmetli gelenekler yığınını öğrenme zorunluluğunu — bir anda ortadan kaldırır. Bunların hepsinden vazgeçip, doğruyu, iyiyi ve güzeli yeniden, doğanın ışığında aramaya başlanır. Bu da hepimizi aynı düzleme yerleştirir: bilge ile deneyimsiz genç yan yana durur. Ancak bunun pratik sonucu nihilizmdir.

Rousseau'nun etkilerinin belki de en mutlusu, Pestalozzi üzerindeki etkisidir. Halkın, halk olarak eğitilmesi — tüm sınıflara ulaşan bir eğitim — en büyük borcunu Pestalozzi'ye, onun aracılığıyla da hâlâ büyük ölçüde Rousseau'ya borçludur. Toplumun bütün zayıfları, gençlikte okulda geliştirilecek; etkin, düşünen bireyler hâline getirilecek ve bu yolla kendi kendine yardım edebilir duruma gelecektir. Pestalozzi, bu çözümü bütün Avrupa için açık hâle getirmiştir.

Büyük filozof Fichte, Prusya'yı kamusal eğitimi bir devlet politikası olarak benimsemeye ikna etmiştir; oysa Napoléon, 1802'de Pestalozzi'nin tasarılarını benimsememek için kendini şöyle mazur görmüştür: "Alfabenin dışında ilgilenmem gereken başka şeyler var." Prusya'nın daha sonraki tarihi — Pestalozzi ilkesinin etkisi altındaki tarihi — evrensel eğitimin insancıl doktrinlerini hayalci ya da dünyadan kopuk bulan herkes için son derece öğretici bir inceleme alanıdır. Günümüzde devlet adamlığı, ilk olarak ulusun askerî hazırlık durumuna, bunun hemen ardından ve her şeyden önce kitlelerin eğitimine bakmaktadır.

Pestalozzi'nin biyografisini — özellikle de yazılarından bu denli çok şey içeren bu mükemmel eseri — okuyan kişi, onun düşüncelerini Rousseau'nunkilerden ayıran keskin farkları dikkatle inceleyecektir. Bu farklar, her şeyden önce onun güçlü dinsel karakterinde, ardından da ailenin kutsallığına duyduğu derin saygıda ortaya çıkar.

Pestalozzi'nin yaşamı, her biri bir tür başarısızlıkla sonuçlanan coşkulu deneylerin ardışık dizisidir. Bu başarısızlıkların her birini, Pestalozzi'nin planlarının neden yanlış gittiğine yol açan kişisel zayıflıklarının ya da basiretsizliğinin farkına vardığı, bunaltıcı bir düşünme dönemi izler. Deneyimlerinin ürünlerini bir inceleme yazısına döker ve ardından yeni bir deneye başlamak için yeniden esinlenir.

Onun yazıları, insan doğasına ilişkin bir bilgi ambarıdır; bu ambar, en çok da bilge okura ürün verir. Rousseau'nun öğretilerine tutkun olan okur, Pestalozzi'nin yazılarını öğretici bulmayacaktır. Bu yazılar ona, kendi kuramlarında gizli olan öz-çelişkiyi sergileyen, sinir bozucu ölçüde olumsuz metinler gibi görünecektir.

Üstelik Pestalozziciliğin, uyarıcı olmakla birlikte tek yanlı ve zararlı kalan birçok yönü vardır. Bunlar, aynı zamanda Pestalozzi'nin kendi uygulamalarıyla kuramı arasındaki çelişkileri de gözler önüne serer.

Karl von Raumer, Pestalozzi üzerine yaptığı mükemmel incelemede, bu tutarsızlıkları özellikle "sözcükler yerine şeyler" diye ün kazanmış doktrin bağlamında en iyi biçimde ortaya koymuştur; bu ilke çoğu zaman, şeyleri ya da şeylerin fikirlerini öğretmek yerine sözcükleri öğreten bir uygulamayla izlenmiştir. Bu nedenle kitabın daha olgun okuru, bütün ilk öğretimin duyu algısına (sözde Anschauungsunterricht) yöneltilmesi gerektiği doktrininin gelişimini eleştirel bir dikkatle izleyecektir. Kimse duyu algısına eğitimin bir evresi olarak itiraz edecek kadar akıl dışı davranmaz; ancak Pestalozzici kuramda ona verilen yer konusunda kuşkulu olacaktır.

Şu soru gündeme gelecektir: Duyu algısının erken ve dışlayıcı biçimde eğitilmesi, insan zihninde "gelişmenin durması" diye adlandırılabilecek, hayvansı bir zekâ düzeyinde kalmaya benzer bir sonuç doğurmaz mı? Çünkü psikolog kısa sürede fark eder ki düşünme gücü (hem çözümleyici hem de birleştirici düşünme), duyu algısının sürekli ve yükseltilmiş bir biçimi değildir; tersine, ona karşı bir tepkidir ve duyusal izlenimler ile imgeler karşısında olumsuz bir tavır alır.

Düşüncenin özü genellemedir ve bu, duyusal imgeler ya da resimler yerine tanımlarla uğraşır. Düşünme etkinliği, deneyimin şeylerini yeniden üretmekle değil, şeyleri üreten ve aynı zamanda sürekli değişim süreci içinde onları ortadan kaldıran güçler, enerjiler ya da nedenlerle ilgilenir. Başka bir deyişle, düşünce deneyimin dinamik öğesiyle ilgilenir; yalnızca statik sonuçlar olan salt şeylerle değil.

Bu araştırma çizgisi izlendiğinde, okur Pestalozzi'nin deneylerinin ve yazılarının her yerde uyarıcı bir nitelik taşıdığını; açığa vurduklarından çok daha fazlasını ima ettiğini ve zamanımızda etkin olan büyük eğitim sürecine anlamlı biçimde işaret ettiğini görecektir.

Bir zamanlar eğitimcinin bildiği neredeyse tek zihinsel etkinlik olan bellek, artık iyi bilinen sınırları doğrultusunda kendisine ait yere yerleştirilmiştir. Yakın bir gelecekte duyu algısının sınırları da aynı açıklıkla keşfedilecek ve görülecektir. O zaman düşünme etkinliğinin uygun biçimde geliştirilmesinden daha çok söz edilecektir. Çünkü gözlemin sonuçlarını özümseyip onları verimli kılan düşünme etkinliğidir. Okulun öğrenciye sunduğu, insanlığın deneyim ve düşüncesinden birikmiş bilgiyi de özümseyen yine aynı düşünme etkinliğidir. Onun özenli düşünmesi olmadan, ne kişisel gözlem ne de kitap bilgisi ona fazla bir yarar sağlar.

W. T. HARRIS 1980

YAZARIN İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZÜ (1888)

Baron Roger de Guimps

"Yarım yüzyıl sonra toplumun bütün dayanakları sarsılacaktır."

Bu sözler, seksen üç yıl önce, yoksulları kurtarmak için kendisi yoksul olmuş; yoksullarla birlikte bir yoksul gibi yaşamış, yoksullara insan gibi yaşamayı öğretmek istemiş; çağının parlak uygarlığının altında gizlenen ahlaki ve zihinsel yoksulluğun bütün derinliklerini yokladıktan sonra, toplumun geleceği adına dehşete kapılmış ama ona bir kurtuluş yolu da getirmiş bir adam tarafından söylenmişti. Bugün öngörüsünün gerçekleştiğini gördüğümüz bu adam Heinrich Pestalozzi'dir.

Uzun bir ömür boyunca kendini, belki de modern çağın en verimli düşüncesi olan ulusların ilköğretim yoluyla yeniden dirilişi fikrine adamış bir insanı bütünüyle tanımak önemlidir; halkı, cehaletlerine ve kusurlarına rağmen tutkuyla seven; henüz kendilerini korkulur kılmadan önce onları

eğitmeyi ve yükseltmeyi amaçlayan bir insanı; insanlığa yardım etme ateşli arzusu içinde sırasıyla ilahiyatçı, hukukçu, çiftçi, sanayici, yazar, gazeteci ve öğretmen olmuş bir insanı; kralların ve halkın övgüleri arasında yolundan bir an bile sapmamış bir insanı; ve son olarak, cesur ve özgün dehasını son ana kadar bir çocuğun açıklığı, sadeliği ve mutlak güveniyle birleştirmiş bir insanı tanımak önemlidir. Pestalozzi işte böyle biriydi. Başka bir çağda ve başka koşullarda bir aziz olurdu. Katolik Kilisesi'nin ondan daha büyük ve daha saf çok az azizi vardır.

Bu adamın yaşamı tuhaf karşıtlıklar sunar. Karakteri ve bütün eylemlerinin itici gücü olan düşünce tam olarak bilinmezse, bu yaşam tuhaflıklar, hatalar ve hatta çılgınlıklarla doluymuş gibi görünecektir.

Çocukça güveni, çağının insanlarını tam olarak anlamasını engellemiş, onu birçok yanlışa sürüklemiş ve girişimlerinin başarısız olmasına yol açmış; yalnızca başarıya inanan dünya da Pestalozzi'yi mahkûm etmiştir.

Ama gelecek kuşaklar ona daha adil davranmıştır ve bugün anısı saygıyla anılmakta, özverisi hayranlık uyandırmaktadır. İlksel eğitimin reformunu ona borçlu olduğumuzu görüyoruz; her ne kadar bugüne dek kaydedilen ilerlemelere rağmen bu reform hâlâ tamamlanmaktan çok uzak olsa da. Buna rağmen Pestalozzi hâlâ pek az tanınmakta ve neredeyse hiç anlaşılmamaktadır; adını duymuş olanların bile onu yönlendiren ilkeler ve uzun yıllar boyunca hayal kırıklıkları ve başarısızlıklara rağmen kararlılıkla izlediği amaç hakkında ancak belirsiz bir fikri vardır.

Pestalozzi yaşamı boyunca hep aynı amacı göz önünde tutmuştur; onu canlandıran düşünce yaş ve deneyimle gelişmiş olsa da özünde hiç değişmemiştir. Gençliğinin hayalleri dağıldıkça, çalışması daha kutsal ve daha güzel görünmüş; kullandığı araçlar ise giderek daha yetersiz hale gelmiştir. Bu nedenle onları yetkinleştirmek ve tamamlamak için çabalamaktan hiç vazgeçmemiştir. Hiçbir insan kendinden bu kadar az hoşnut olmamış; hiçbir insan deneyimden öğrenmeye bu kadar hazır olmamıştır. Yalnızca bir noktada onun öğretisine kulak vermeyi reddetmiştir: nankörlük onun iyiliğini, aldatma ise güvenini asla azaltmamıştır.

Pestalozzi'nin yaşamı üzerine bir tarih, her şeyden önce, onun yaşamındaki çeşitli girişimlerde uygulamaya çalıştığı büyük düşüncenin gelişim tarihidir. Ancak bu yolla doğru, açık ve eksiksiz olabilir. Bu kitabı yazarken kendimize koyduğumuz görev budur; Pestalozzi'nin çalışmasını anlamak isteyen herkes burada onun gerçek sonuçlarını ve umarız eğitimin geliştirilmesine yönelik bazı pratik yardımları bulacaktır.

Pestalozzi'nin de, diğer insanlar gibi, kusurları ve zayıflıkları vardı; bunları gizlemek ne kamuya ne de ona karşı adil olurdu. Kamuya karşı tarihçinin görevi gerçeğin hiçbir bölümünü gizlememektir; Pestalozzi'ye karşı ise onu, insanlığa miras bıraktığı yararlı düşünceyi kurtarmak için, aşırı bir alçakgönüllülük ve hoşgörüyle, talihsizliklerinin tek nedeninin kendi kusurları olduğunu söyleyerek kendini bile mahkûm ettiği, ardıllara hitabı olan Kuğunun Şarkısı'nda seçtiği biçimde göstermektir. Bu son dileğine saygı duyarsak, onun yüceliği hiçbir şey kaybetmeyecektir.

Pestalozzi'nin büyük ve güzel karakteri eşi benzeri olmayan bir karakterdir; kartal ve güvercin, aslan ve kuzu oradadır; belki de erkekten çok kadın ve çocuk. Bu özgünlüğü tam olarak kavrayabilmek için en erken gelişim evrelerinden itibaren incelenmesi gerekir; bu nedenle, pek çok biyografi yazılmış olmasına rağmen yaşam öyküsü hâlâ hatalar ve eksikliklerle dolu olan bu adamın çocukluğuna ilişkin toplayabildiğimiz her ayrıntı önemlidir.

Pestalozzi üzerine yazılmış sayısız eser arasında, özellikle 1850'de Paris'te Ahlaki ve Siyasal Bilimler Akademisi'nin himayesinde yayımlanan Pompée'nin çalışmasını anmak gerekir. Bu eser, İsviçreli ve Alman biyograflarda genellikle bulunmayan bazı bilgileri verir ve biz de bu çalışmadan yararlandık. Ayrıca adamı ve adanmış yaşamını son derece doğru ve canlı bir biçimde tasvir eder; ancak Yverdon Enstitüsü'nün çöküşüne ilişkin anlatımı, öylesine tuhaf hatalar ve yanlış görüşlerle doludur ki, yazarın bütünüyle güvenilir olmayan bir kaynaktan yararlanmış olduğu izlenimini verir. Kuşkusuz bu durum, Pestalozzi'nin birçok dostuna ve çalışma arkadaşına karşı haksız davranmasına yol açmıştır.

Bu uzun süredir üzerinde çalıştığımız eseri tamamlamadan önce, son yıllarda Pestalozzi'nin yaşamı ve çalışmaları üzerine yeni ışıklar tutan birçok Alman yayından yararlanma olanağı bulduk. Bunlardan ikisi özellikle çok yararlı oldu:

Birincisi, bir dönem Bern Kantonu Öğretmen Okulu'nun başında bulunan, ardından Winterthur Yetimhanesi'nin müdürlüğünü yapan Bay Morf'un Heinrich Pestalozzi'nin Biyografisi İçin Belgeler adlı çalışmasıdır. Bay Morf, kahramanının yaşamına ışık tutabilecek kamu kayıtlarını, özel mektupları, aile belgelerini ve benzeri her şeyi yorulmak bilmez bir gayretle incelemiş; eğitim reformcusunun çalışmalarını güçlü bir pedagojik kavrayışla değerlendirmiştir.

İkincisi ise Brandenburg yakınlarındaki Luckenwalde'den Bay Seyffarth'ın çalışmasıdır. Seyffarth, 1870–1873 yılları arasında, Pestalozzi'nin eserlerinin ilk gerçekten tam baskısını on sekiz cilt halinde yayımlamıştır. 1826 tarihli Cotta baskısı, ustaya ait olmayan, yardımcıları tarafından yazılmış birçok kitabı içerirken, Pestalozzi'nin en önemli eserlerinden bazıları eksikti. Bay Seyffarth, ayrıca yayımlanmamış birçok ilginç ve karakteristik küçük eseri koleksiyonuna eklemiş ve büyük eserlerin her birinin başına iyi yazılmış birer önsöz koymuştur.

Almanya’da son zamanlarda Pestalozzi hakkında bu kadar çok konuşulup yazılmasının nedeni nedir? Çünkü bugünkü büyüklüğünü büyük ölçüde ona borçlu olduğunu bilmektedir. Jena’dan sonra, Napolyon İsviçreli reformcunun ilkelerini reddetmeye devam ederken, Almanya tersine onları benimsemiş; kamu eğitimini bu ruhla yeniden düzenleyerek, yalnızca öğretim görmüş değil, aynı zamanda eğitilmiş bir kuşak yetiştirmiştir. Ancak daha sonra, özellikle ahlaki açıdan, Pestalozzi öğretisini giderek ihmal etmiş ve Prusya okulları gerilemiştir. Bugün, örneğin, ülkenin hâlâ olgunluk çağında bulunan o eski kuşak gibi insanlar yetiştirebilecek durumda değildirler. En iyi zihinler bunun farkındadır ve Prusya’yı en dibe düştüğü dönemde ayağa kaldıran başlıca araçlardan biri olan eğitim öğretisini geliştirmiş bu adamı yeniden eski onurlu yerine kavuşturmak için bir çaba gösterilmektedir.

1872 Paskalyası’nda Berlin’de Brandenburg, Saksonya, Hannover ve Hessen-Nassau İlkokul Öğretmenleri Derneklerinin delegelerinin katıldığı bir kongre yapılmıştır. Kongre on binden fazla öğretmeni temsil etmiş ve merkezi Berlin’de olacak bir Alman Ulusal İlkokul Öğretmenleri Derneği kurulmasına karar vermiştir.

4 Nisan’da Din ve Eğitim Bakanı Dr. Falk, kongre adına üç istekte bulunan bir delege heyetini kabul etmiştir. Hannover Courier’e göre üçüncü istek şu şekilde ifade edilmiştir:

“İlkokul öğretmenleri için öğretim programının genişletilmesi ve öğretmen okullarının, bir zamanlar Kraliçe Luise, Stein, Wilhelm von Humboldt, Fichte vb.’nin himayesinde Prusya’da büyük bir destek görmüş ve ülkenin yeniden doğuşuna açıkça katkıda bulunmuş olan Pestalozzi’nin pedagojik ilkelerine göre örgütlenmesi.”

Fransa’da Pestalozzi ruhundaki ilk eğitim reformu girişimleri Cochin ve Pompée gibi insanların çabalarına borçludur; bununla birlikte, İsviçreli pedagogun çalışmalarının tam değeri, başlangıçtan itibaren her görüşten birçok seçkin insan tarafından kabul edilmiştir. Maine de Biran, de Vailly, Georges Cuvier, de Gérando, de Lasteyrie, Madame de Staël, de Clermont-Tonnerre, de Dreux-Brézé, Bourbon-Busset, Biot, Geoffroy Saint-Hilaire, Sebastiani, de Laborde, Gaultier, Jomard, Choron, Ordinaire, Matter, Delessert, de Broglie, Casimir Perrier ve Victor Cousin’i anmak yeterlidir. Ancak Fransa’da, özellikle Madame Pape-Carpentier’nin çalışmaları ve daha da özel olarak 1878 Sergisi’ndeki sezgisel öğretim konferanslarından bu yana, her bilinçli öğretmenin ilköğretimi Pestalozzi’nin koyduğu ilkelere indirgemeye çalıştığını söyleyebiliriz. Son on beş–yirmi yılda yayımlanan pedagojik eserlerin tümü aynı ruhla yazılmıştır; açıkça Pestalozzi yöntemini önermeseler bile, en azından bu eğilime uyarlar. Şimdi yayımladığımız bu kitabın da bu çabaların başarısına katkıda bulunmasını dileriz.

HEINRICH PESTALOZZI

Ev ortamının karakteri üzerindeki etkisi; okulun ve kırsala yapılan bir ziyaretin etkisi. Yoksullara yardım etmek isteği; köy papazı olmaya karar verişi.1567 yılında, Chiavenna’dan Protestan bir mülteci olan Antony Pestalozzi ile eşi Madeline de Muralt — o da Reformcu inancı benimsediği için ülkesinden sürülmüş, Locarno’lu bir mülteciydi — Zürih kentinde sığınak buldular. Onların soyundan gelen Andreas Pestalozzi, Zürih yakınlarındaki Höngg’de papazlık yapmış ve bu biyografinin konusu olan kişinin büyükbabası olmuştur.

Andreas’ın oğlu Johann Baptist Pestalozzi, Zürih’te saygın bir cerrahtı ve göz hekimi (okülist) olarak da belli bir ün kazanmıştı; Zürih Gölü kıyısındaki güzel bir köy olan Richterswyl’li Susanna Hotz ile evlenmişti. Susanna, tanınmış Dr. Hotz’un kız kardeşi ve 1799’da Schennis’te öldürülen General Hotz’un yeğeniydi.

Bu biyografinin konusu olan Heinrich (Henry), Johann Baptist Pestalozzi’nin oğludur ve 12 Ocak 1746’da doğmuştur. Erken dönem ev yaşamı ve çocukluk koşulları karakteri üzerinde o denli büyük bir etki bırakmıştır ki, bunlar hakkında bir miktar bilgi vermemiz gerekir.

Zürih kentinin ortasında, çiçek, meyve ve sebze pazarı olarak kullanılan büyük bir köprü bulunur ve …Limmat Nehri’nin sol kıyısındaki küçük bir meydanı, karşı yakada Belediye Sarayı’nın bulunduğu meydana bağlayan bir köprü. Bu binaya ve rıhtıma çok uzak olmayan bir yerde, güneyde çok dar bir sokağa açılan, Rüdenplatz adı verilen küçük ve eski tarzda bir meydan vardır. Sokağa bakan köşe ev, Pestalozzi’nin doğduğu evdir. Beş numaradır ve üzerinde 1691 tarihi yer alır; bugün depo olarak kullanılan zemin katı, muhtemelen 1746 yılında, dönemin geleneğine uygun olarak cerrah Johann Pestalozzi’nin basit ilaçlarını ve droglarını sattığı dükkândı.

Zürih’te her evin bir adı ve bir işareti olması eski bir gelenekti; Pestalozzi’nin anne ve babasının yaşadığı bu evin adı “Kara Boynuz” idi.[1]

Henry, babası öldüğünde henüz beş yaşındaydı; geride bir dul kadın ve üç çocuk (iki erkek, bir kız) bırakmıştı, fakat çok az bir miras vardı. En büyük oğlan Baptist genç yaşta öldü; kız kardeş Barbara ise sonunda Leipzig’de tüccar olan Bay Gross ile evlendi ve hayatı boyunca, kendisine çok bağlı olduğu kardeşi Henry ile mektuplaştı.

Susanna Pestalozzi yetenekli bir kadındı ve örnek bir anneydi. Kendisi iyi bir eğitim almış olduğundan, artık yalnızca çocuklarına karşı görevini düşünüyordu; Richterswyl’deki kardeşinin yanında yaşayabileceği daha hoş ve daha kolay bir hayat yerine Zürih’i tercih etmesinin nedeni

kuşkusuz bu kentin sunduğu eğitim olanaklarıydı. Ancak, sadık bir hizmetkârın özverili desteği olmasaydı, kendisine koyduğu bu görevin zorlukları altında ezilmesi kaçınılmaz olurdu. Burada Pestalozzi'nin kendi erken eğitimine dair anlattıklarından bir alıntı yapalım:
"Annem, kendisine zevk verebilecek her şeyden vazgeçerek, en tam anlamıyla bir özveriyle üç çocuğunun eğitimine kendini adadı. Bu soylu fedakârlığında, asla unutamayacağım yoksul genç bir hizmetçi tarafından desteklendi. Onun geçirdiği birkaç ay boyunca
Babam, hizmetimizde bulunan bu genç kadının ender rastlanan sadakatinden ve olağanüstü çevikliğinden çok etkilenmişti. Ölüm döşeğinde, neredeyse beş parasız bırakacağı ailesinin geleceğini düşünerek büyük bir ıstırap içindeyken onu yanına çağırdı ve şöyle dedi:
"Babeli, Tanrı aşkına ve O'nun bütün merhametleri adına, karımı terk etme! Ben öldükten sonra ona ne olacak? Çocuklarım yabancıların eline düşecek ve kaderleri çok zor olacak. Senin yardımın olmadan onların anneleriyle kalmaları mümkün değil."
Onun asil ve sade yüreği bu sözlerle yumuşadı; ruhu bu fedakârlığı kabul etti.
"Eğer sen ölürsen," dedi, "eşini terk etmeyeceğim; gerekirse ölümüne kadar onun yanında kalacağım."
Bu sözler zavallı babamı rahatlattı; gözlerinde bir sevinç ışığı belirdi ve huzur içinde hayata veda etti.
Babeli sözünü tuttu. Annem ölünceye kadar onun yanında kaldı; en zor ve acı verici koşullar altında üç çocuğunu büyütmesine yardım etti. Bunu yaparken gösterdiği sabır, incelik ve sezgi hayranlık vericiydi; üstelik kendisi tamamen eğitimsizdi ve Zürih'te bir iş bulmak için doğduğu köyü yalnızca birkaç ay önce terk etmişti.
Onun sadakati ve vakur duruşu, dindarlığından ve yalın inancından kaynaklanıyordu. Verdiği sözü vicdanla yerine getirmek kimi zaman ne kadar acı verici olsa da, onu bozmayı bir an bile düşünmedi.
Annemin dul kalması, son derece titiz bir tutumluluğu zorunlu kılmıştı. Babeli'nin neredeyse imkânsızı başarmak için gösterdiği çaba inanılır gibi değildi. Sebze ya da meyve alırken bir iki kuruş tasarruf edebilmek için pazara iki üç kez gider, köylülerin eve dönmek için mallarını elden çıkarmaya heveslendikleri anı beklerdi. Aynı dikkatli tutum her şeyde uygulanıyordu; aksi halde annemin sınırlı imkânları ev giderlerimize yetmezdi.
Biz çocuklar sebepsiz yere bir yere gitmek istediğimizde Babeli bizi durdurur ve şöyle derdi:
"Ne diye boş yere ayakkabılarınızı, giysilerinizi eskiteceksiniz? Annenizin sizin için her şeyden vazgeçtiğini görmüyor musunuz? Aylarca evden çıkmadığını, eğitiminiz için her kuruşu biriktirdiğini fark etmiyor musunuz?"
Ama kendisinden, bizim için yaptıklarından, bitmek bilmeyen fedakârlıklarından bu asil kız asla söz etmezdi.
Evdeki tutumluluk, aile geleneklerine asla zarar vermezdi. Sadakaya, bahşişlere ve yılbaşı hediyelerine ayrılan para, kişisel harcamalarımıza oranla çok fazlaydı. Bu ek masraflar annemi ve Babeli'yi her zaman endişelendirse de, bunları yapmaktan hiç geri durmadılar.
Kardeşim, kız kardeşim ve ben güzel pazar giysilerine sahiptik; ama onları çok nadir giyerdik. Eve girer girmez çıkarırdık ki daha uzun süre dayansınlar. Annem misafir beklediğinde, tek odamızı onları layıkıyla ağırlayacak hale getirmek için hiçbir zahmetten kaçınılmazdı.
Bu tutumluluk, çocukların ara sıra küçük bir harçlığa sahip olmasına engel değildi. Bir gün küçük Henry'nin cebinde birkaç kuruş vardı. Evinin yakınındaki bir şekerci dükkânının vitrinindeki güzelliklere kapıldı ve içeri girdi. Meydandaki bu ev – sonradan restore edilmiştir – "Saban" adını taşıyordu. Dükkânın sahibi Schulthess'ti ve içeride dükkâna bakan küçük Anna Schulthess vardı. Kız Henry'den yalnızca yedi yaş büyüktü; ama ona hiçbir şey satmayı reddetti ve parasını daha iyi bir amaç için saklamasını öğütledi. Ona bu değerli öğüdü veren kız, daha sonra eşi oldu ve ölümüne dek onun iyi meleği olarak kaldı.
Böylece Pestalozzi çocukluğunu; sevgi, bağlılık ve huzur içinde, katı bir tutumluluk ama aynı zamanda soylu bir cömertlik atmosferinde geçirdi. Kuşkusuz bu ortam, onu güven dolu, kendini unutan, sakin ve sevecen biri yaptı; yoksunluk ve feragatten bile haz alan içten, etkin ve yumuşak bir dindarlık kazandırdı.
Aynı zamanda hayal gücü hiç körelmedi; hatta bedensel zayıflığını telafi edercesine gelişti. Neredeyse hep evde kapalı kalan bu küçük çocuk, anlatılan hikâyeleri ve okunan metinleri büyük bir dikkatle dinler, tek bir kelimesini bile unutmazdı. Bunları zihninde evirip çevirir, kendini kahramanların yerine koyar, olayları farklı biçimlerde kurgular, farklı sonuçlara ulaştırırdı. Daha o yaşta, onu yaşamının gerçeklerinden çok uzağa götüren düşüncelerle meşguldü.
(1802'de Profesör Ith'e yazdığı mektuptan)
Annesinden aldığı eğitim, Pestalozzi'nin yüreğinde silinmez izler bıraktı. Onun gözünde anneler, ideal eğiticilerdi; öğütlerini ve çağrılarını onlara yöneltir, halkın yeniden dirilişi için onlara güvenirdi. Nitekim kendisi de, bir insanın çocukluğunun iyi bir annenin ilgisi, sevgisi ve fedakârlığıyla ne kadar derinden biçimlenebileceğinin canlı bir örneği değil midir? Ve Rousseau iyi bir anne tarafından

yetiştirilmiş olsaydı, dehası bütünüyle hayırlı sonuçlar doğurmaz mıydı?
Ancak Pestalozzi'nin erken eğitimi ne kadar üstün olursa olsun, kaçınılmaz olarak eksikti. Doğuştan zayıf olan, hep evde kalan, tamamen kadınlar tarafından büyütülen, baba etkisinden yoksun, yaşıtlarıyla temas kuramayan ve açık hava oyunlarından mahrum kalan bu çocuk, hayatı boyunca küçük ve güçsüz, çekingen ve sakar, değişken ve etkilenmeye açık kaldı. Sonradan dostu ve yardımcısı olacak Niederer'in dediği gibi:
"Pestalozzi'de kadın yan, erkek yan kadar güçlüydü."
Genç Pestalozzi'nin yaşam kaynakları yalnızca kalbinde ve hayal gücündeydi. İlişkileri hızla kavrayan ama sık sık kendi içine dönen düşünceleri, onu dalgın, dikkatsiz ve biçimsel ayrıntılara – genellikle de yaşamın maddi koşullarına – kayıtsız biri haline getirdi. Sahip olduğu aile yaşamının ne kadar istisnai olduğunun farkında değildi; insanların dünyasının nasıl bir yer olduğunu bilmiyordu. Bu yüzden onu bekleyen hayal kırıklıklarının ne kadar çok olacağını kestirmek zor değildir.
Bunlar okula başlar başlamaz başladı. Zaman zaman keskin bir kavrayış gösterse de, derslerinin çoğunda başarısızdı; yazısı ve imlası o kadar kötüydü ki öğretmeni onu bütünüyle yeteneksiz saymıştı. Arkadaşları iyi huylu ve yardımsever olduğu için onu severlerdi; ama aynı özelliklerinden yararlanarak onunla alay ederlerdi.
Pestalozzi bu dönemi şöyle anlatır
"Başkalarını derinden sarsacak başarısızlıklar beni neredeyse hiç etkilemezdi. Bir şeyi ne kadar istemiş ya da ondan ne kadar korkmuş olursam olayım, geçtikten ve üzerinden iki üç iyi gece uykusu geçtikten sonra, eğer yalnız beni ilgilendiriyorsa, sanki hiç yaşanmamış gibi olurdu. Çocukluğumdan beri herkesin oyuncağı oldum. Hayal gücümü besleyen eğitimim, beni hem herkesin yaptığı şeyleri yapmaktan hem de herkesin keyif aldığı şeylerden zevk almaktan aciz bıraktı…"
(Zürih depremi günü sınıftan herkes kaçtığında şapkaları ve kitapları almaya gidenin kendisi olduğunu anlatır.)
Dokuz yaşından itibaren Pestalozzi, her yaz birkaç haftayı, Zürih'e yaklaşık üç mil uzaklıktaki Höngg köyünde papaz olan dedesi Andreas Pestalozzi'nin yanında geçirdi. İşte burada doğayı, toprağı ve halkın yaşamını sevmeyi öğrendi; yaşamını adayacağı yüce düşünce ilk kez burada filizlendi. Dedesiyle birlikte okulları, hastaları ve yoksulları ziyaret ederken halkın gerçek yaşamıyla tanıştı; onların acılarını ilk kez gördü ve yüreğinde, bu kötülüklere bir çare bulma arzusu sönmez bir ateş gibi yanmaya başladı.
Bir köy papazının görevi yücedir ama çok zordur. Genç Pestalozzi'nin dedesi, seçtiği göreve bütün varlığını adamış insanlardandı. Bu basit ama diri inanç, torunu üzerinde derin bir etki bıraktı. Pestalozzi sonradan şöyle diyecekti:
"Bir çocuğun Tanrı'dan korkmayı öğrenmesinin en iyi yolu, gerçek bir Hristiyanı görmesi ve duymasıdır."
Bu nedenle, dedesi gibi bir papaz olmaya karar verdi ve ilahiyat eğitimi alması uygun görüldü
PESTALOZZI ÖĞRENCİYKEN**
yüzyılın ortalarında Zürih Üniversitesi'nin parlaklığı; orada hâkim olan düşünce iklimi ve bunun Pestalozzi üzerindeki etkisi; kötülükleri düzeltmek amacıyla teolojiyi bırakıp hukuka yönelmesi; devrimci olarak damgalanması; hukuku da terk edip elyazmalarını yakması. İlk yazılarından geriye kalan tek eser: "Agis." Dönemin tarımsal ütopyalarına kapılarak, halkın yararına olmak için çiftçiliğe yönelmesi.
Geçtiğimiz yüzyılın ortalarında, Zürih kentindeki yükseköğretim dikkate değer bir gelişme göstermişti ve daha iyi tanınmayı hak eden bir yücelik ve özgünlükle öne çıkıyordu. Doğaya her alanda dönüşü savunan Wolff felsefesi, öğrenciler arasında üç yönlü güçlü bir coşku uyandırmıştı:
— sade yaşam biçimleri,
— Alman edebiyatının yeniden canlandırılması,
— siyasal özgürlük.
İşte Pestalozzi'yi gençliğinin girişimlerine sürükleyen bu coşkuydu; onu önce talihsiz denemelere yönelten, fakat sonunda gerçek mesleğini bulmasını yalnızca geciktiren bu arayışlar, ileride onu eğitim reformcusu yapacaktı.
O dönemde Zürih'te teoloji, tıp ve hukuk eğitimleri, on beş yaşındaki öğrencilerin kabul edildiği Collegium Humanitatis'te veriliyordu. Üç seçkin profesör bu kurumu büyük bir saygınlığa kavuşturmuştu:
— Zimmermann, Teoloji Profesörü (1736),
— Breitinger, Yunanca ve İbranice Profesörü (1745),
— Bodmer, Tarih ve Siyaset Profesörü (1730).
Bu üç isim, öğrenciler arasında ateşli bir öğrenme tutkusu uyandırmış ve öğretimlerine kendine özgü bir yön kazandırmışlardı. Bu yönelimi anlamadan Pestalozzi'nin yaşam öyküsünü tam olarak kavramak mümkün değildir.

Zimmermann, bağnazlıktan uzak ama içtenlikle dindar bir insandı; canlı, açık yürekli ve sakindi; insanlığın ve gerçeğin dostuydu. Akademi'deki eski biçimci ve sert sistemi değiştirerek, öğretmen ile öğrenci arasındaki ilişkiyi sıcak ve dostane hâle getirmişti. Pestalozzi yükseköğrenimine başladığında Zimmermann başka bir göreve atanmıştı; ancak geçmişteki etkisi, halefinin döneminde de hissedilmeye devam ediyordu.

Breitinger, Yunan edebiyatını tüm milletler için bir bilgelik kaynağı olarak görürdü. Bu anlayışla olağanüstü bir güçle ders verir, öğrencilerine yalnızca büyük bir zevk değil, aynı zamanda derin bir eğitim kazandırırdı. Öğrencilerini kendi çocukları gibi sever, her biriyle tek tek ilgilenirdi; bu yüzden hepsi onu bir baba gibi sever ve sayardı.

Bodmer ve Zürih'in Ruh İklimi

Bodmer, Zürih'te neredeyse elli yıl profesörlük yapmıştı ve kentin yetiştirdiği pek çok yetenekli insanı ona borçlu olduğu söylenebilirdi. Öğretimi özellikle İsviçre tarihi ve kurumları üzerineydi ve dinleyicilerinde adalet ve özgürlük tutkusu uyandırıyordu. Ona göre çağın toplumsal düzeni ve ahlâkı bozulmuştu; eski erdemlere dönüş için bir mücadele şarttı. İsteklerin sınırlandırılması gerektiğini öğretiyor, sade aile yaşamının sevinçlerini övüyordu.

Onun öğretisini, Ölülerin Diyalogları adlı eserindeki şu bölüm çok iyi yansıtır:

"Yeryüzünde ne yaptın? — Mutluluğu aradım.

Buldun mu? — Ne yazık ki, çok geç.

Nerede aradın? — İran'da, Hindistan'da, Japonya'da, dünyanın uçlarında.

Nerede buldun? — Kendi köyümde, babamın evinde.

Oysa ben onu binlerce kilometre ötede ararken, mutluluk oradaymış.

Babam, onu aramak için hiçbir adım atmamıştı; onu kalbinde taşıyordu.

Ben ise ancak bir an görebildim ve öldüm."

Ancak Bodmer yalnızca tarih ve siyaset öğretmekle yetinmedi; öğrencilerini modern edebiyatın, özellikle de İngiliz edebiyatının başyapıtlarıyla tanıştırdı. Breitinger ile birlikte Zürih, Leipzig'le beraber, Almanya'nın modern edebiyatını doğuran hareketin çıkış noktalarından biri hâline geldi. Klopstock, Messias'ı yayımladıktan kısa süre sonra Bodmer'in davetlisi olarak Zürih'e geldi. Ardından Wieland ve Kleist geldi. Böylece küçük İsviçre kenti, giderek edebî bir merkez oldu. Kleist, Gleim'e şöyle yazıyordu:

"Zürih, yalnızca muhteşem konumuyla değil, oradaki insanlarıyla da dünyanın en güzel yerlerinden biridir. Büyük Berlin'de zevk ve deha sahibi üç–dört kişi varken, küçük Zürih'te yirmi–otuz kişi vardır."

Bu profesörlerin öğrenciler üzerindeki etkisi o kadar büyüktü ki, gençler zenginliği, lüksü ve maddi rahatlığı küçümsemeye başladılar. Onlar için önemli olan yalnızca zihnin ve ruhun zevkleri, adaletin ve gerçeğin bitmeyen arayışıydı. Pestalozzi ve arkadaşları uzun süre çıplak toprakta, yalnızca elbiselerine sarınarak uyudular; ekmek ve sebzeyle yetindiler.

İşte 1760 yılı dolaylarında Zürih Üniversitesi'nde hâkim olan ruh buydu; Klopstock'un Bodmer'i ziyaretinden yedi–sekiz yıl sonra. Genç Pestalozzi tam da bu ortamda üniversiteye geldi.

Daha önce okuduğu mütevazı okul, onu üniversiteye hiç hazırlamamıştı; fakat bu yüce öğretim anlayışı, onun karakterine uygundu. Hassas doğası üzerinde güçlü bir etki bıraktı ve eksik olan zihinsel besini sağladı. Okul yıllarında parlak sayılmayan Pestalozzi, kısa sürede seçkin bir öğrenci hâline geldi. Hatta henüz çok gençken, Demosthenes'ten yaptığı bir çeviri üniversite tarafından basılmakla onurlandırıldı.

Daha sonra akademik yıllarını şu sözlerle anacaktı

"Memleketimdeki kamusal öğretimin ruhu, her ne kadar son derece bilimsel olsa da, bizi hayatın gerçeklerinden uzaklaştırıyor ve hayaller ülkesine sürüklüyordu. En iyilerimiz bile — Lavater dâhil — birer hayalperestti.

Bağımsızlık, iyilik, fedakârlık ve vatan sevgisi için yaşamaya karar vermiştik; fakat bu hedeflere ulaşmak için gerekli pratik bilgiye sahip değildik.

Zenginliğin, şöhretin ve toplumsal itibarın dışsal avantajlarını küçümsememiz öğretilmişti. Ölçülülük ve tasarrufla, orta sınıfın zorunlu saydığı pek çok şey olmadan da yaşanabileceğine inandırıldık. Böylece, bu konumu elde edecek güce ve araçlara sahip olmadan, bağımsızlık ve aile mutluluğunun mümkün olduğu hayaline kapıldık.

Bu hayal bizi özellikle etkiliyordu; çünkü eski İsviçre ruhunun — sadelik, vakar ve sadakat ruhunun — yok oluşuna karşı durmaya çağırıyordu."

Pestalozzi bu "hayalin" belki de en büyük kurbanıydı; ama aynı zamanda, bu yolda bu kadar yükseğe çıkabildiği için, adını ölümsüzleştiren keşiflere ulaşabildi.

Pestalozzi'nin Öğrencilik Yılları

Genç Pestalozzi başlangıçta, dedesi gibi papaz olmayı istiyordu. Bu nedenle ilahiyat okudu. Ancak eğitimini başarıyla tamamlamasına rağmen, vaaz veremeyeceğini fark etti. Hatta anlatıldığına göre, deneme vaazı sırasında onu bir gülme krizi tutmuş ve konuşmasını yarıda kesmek zorunda kalmıştı. Bu olaydan sonra ruhbanlık mesleğinden vazgeçti ve hukuk okumaya başladı.

Fakat bu değişim yalnızca vaaz verememesiyle açıklanamaz. Zihni uzun zamandır başka bir yöne kaymıştı. Çocukluğundan beri adaletsizliğe karşı derin bir öfke taşıyordu ve hep ezilenlerin yanında yer alıyordu.
Henüz okuldayken, haksızlık yapan bir yardımcı öğretmeni açıkça suçlamış; bütün sınıfın şaşkınlığı içinde, kararlılığı sayesinde haklı çıkmıştı. Daha sonra, anonim bir mektupla eğitim makamlarına bir kamu kurumunda gizlice işlenen ahlâkî bozulmaları bildirmişti. Soruşturma, söylediklerinin doğru olduğunu ortaya koymasına rağmen, Pestalozzi ağır cezayla tehdit edilmiş ve dedesinin yaşadığı Höngg köyüne sığınmak zorunda kalmıştı. Orada, köylülerin şu şikâyetlerini dinlemişti:
Zürih burjuvaları köylüler üzerinde baskı kuruyor, ticareti tekellerine alıyor ve köylülere yurttaşlık hakkını satmayı reddediyorlardı.
Aynı yakınmaları Richterswyl'de, amcası Dr. Hotz'un yanında da duymuştu. Amcası, Zürih'in "asil efendileri"nden büyük bir öfkeyle söz ederdi. Bir gün Pestalozzi, İsviçre köylülerinin özgürlüğüyle övündüğünde, amcası sertçe karşılık vermişti:
"Özgürlüklerinden bu kadar söz etme; buradaki köylüler Livonya'dakilerden daha özgür değiller."
Bu sözler Pestalozzi'nin zihninde derin izler bıraktı. Üstelik bu izlenimler, köylüler arasında geçirdiği mutlu günlerin anılarıyla birleşiyordu; orada şehirdekinden çok daha özgür ve canlı bir hayat tadıyordu.
O dönemde, kantonlardaki köy papazları sık sık şu eski sözü yineliyordu:
"Kötülük şehirden gelir."
Genç Pestalozzi de bunu hissediyordu. Çocukken sık sık şöyle derdi:
"Büyüyünce köylüleri savunacağım; onların da şehirdekilerle aynı haklara sahip olmaları gerekir."
Üniversitede, Bodmer'in öğretileri sayesinde ülkesinin siyasal durumuna bilinçle bakan Pestalozzi, Zürih'teki her şeyi reforme etmek isteyen gençler arasında en ateşlilerden biriydi. Bu gençlerin adalet ve özgürlük adına yaptıkları çıkışlar, ailelerine çoğu zaman kaygı ve sıkıntı veriyordu.
Siyasal Arka Plan
yüzyıl ortalarında İsviçre kantonlarının çoğunda, kırsal bölgeler şehirlerin egemenliği altındaydı. Şehirler ise ayrıcalıklı aileler tarafından yönetiliyordu. Yönetimler genelde yumuşaktı; ama halkın söz hakkı yoktu. Zürih'te on üç lonca, sanayi ve ticareti tamamen kontrol ediyordu.
Özgürlük talebi önce öğrenciler arasında yükseldi. Bunun önemli nedenlerinden biri Cenevre örneğiydi. Cenevre halkı uzun süredir, eski haklarını ellerinden alan aristokrat ailelere karşı mücadele ediyordu.
1762'de Cenevre yönetimi, Emile ve Toplum Sözleşmesi'nin yazarı Rousseau'yu mahkûm ettiğinde, halk büyük bir tepki gösterdi ve kararın kaldırılmasını talep etti. Ancak talepleri reddedildi.
Bu olay Zürih'te büyük yankı uyandırdı. Genç yurtseverler Rousseau'ya hayranlık duyuyor, onun doğa, sadelik ve köy yaşamını yücelten düşüncelerinde kendi ideallerini buluyorlardı.
"Tehlikeli Devrimci" Damgası
1763–1765 yılları arasında öğrenciler, üç üst düzey yetkiliyi resmî olarak şikâyet etti. Soruşturma suçlamaları doğruladı ve bu kişiler görevden alındı. Ancak yöneticiler, gençlerin ruhundan korkarak onları belediye binasında hapisle cezalandırdı.
1765'te Bodmer, Helvetik Cemiyeti kurdu. Burada tarih, eğitim, siyaset ve ahlâk üzerine metinler okunup tartışılıyordu. Pestalozzi bu cemiyetin en coşkulu üyelerinden biriydi.
Aynı yıl öğrenciler Memorial adlı haftalık bir dergi çıkardılar. Siyaset yasaktı; ama ahlâkî eleştiriler serbestti. Editörler Lavater ve Füssli idi; Pestalozzi ise başlıca yazarlar arasındaydı.
On dokuz yaşındaki Pestalozzi'nin yazılarından birkaç düşünce:
"Bana her gün, ülkemde önemsiz bir konumda bulunan bir gencin eleştirme ya da iyileştirme girişiminde bulunmaması gerektiği söyleniyor. Ama hiç kimse dileklerimi ifade etmemi yasaklayamaz."
"Zihni tembelliğe ya da kibire teslim olmuş tek bir büyük insan istemem; kamunun iyiliği için cesaretle çalışanlar istiyorum."
"Elleriyle çalışan, dürüst ve bağımsız yaşayan herkes, özgürlüğümüzün direkleri olarak saygı görmelidir."
Bu satırlar, Pestalozzi'nin pedagojiye daha yönelmeden önce taşıdığı ahlâkî çekirdeği açıkça gösterir.
Broşür Olayı, Yargılanma ve Kırılma Noktası
Cenevre'de halk ile yöneticiler arasındaki gerilim giderek arttı. 1766 yılında Cenevre Hükûmeti, durumu "ülkeyi kurtarmak" gerekçesiyle yeniden Zürih, Bern ve Fransa'nın arabuluculuğuna taşıdı. Mart ayında bu üç devletin temsilcileri Cenevre'de toplandı ve yöneticilerin işine yarayan bir uzlaşma metni hazırladı. Halk ise bu metni 15 Aralık'ta büyük bir çoğunlukla reddetti.
Zürih'te, bu reddin ardından Cenevre'ye asker gönderileceği söylentisi yayıldı. Şehir karıştı. Halkın büyük kısmı bu müdahaleyi onaylıyordu. Ancak genç yurtseverler buna şiddetle karşı çıktı. Onlara göre Zürih, adaletsiz bir zorbalığın aracı olmamalıydı.

Bu düşünceyle, genç bir ilahiyat öğrencisi olan C. H. Müller, köylüler arasında geçen bir diyalog biçiminde kısa bir metin kaleme aldı. Metnin özü şuydu:
“Bir halkın özgürlüğü, kendi yönetimini belirleyebilmesidir. Cenevre halkına anayasa teklifini kabul etme ya da reddetme hakkı verilmişken, şimdi onları zorla kabul ettirmek ihanettir. Böyle bir emri ben uygulamam.”
Müller bu metni birkaç arkadaşına gizlice okudu ve masasındaki çekmeceye kilitledi. Ancak bir öğrenci (Wolff) kopyasını alarak metni başkalarına dağıttı.
Devletin Tepkisi
24 Ocak 1767’de Zürih yönetimi broşürden haberdar oldu. Öfke büyüktü. Bir komplo olduğundan şüphelenildi ve özel bir soruşturma komisyonu kuruldu.
Cumartesi günüydü. Aynı akşam Pestalozzi, Lavater ve diğer dostlarının önerisiyle Müller’e gitti ve metnin yazarlığını bizzat üstlenmesini istedi. Müller söz verdi; fakat ertesi gün evine gidildiğinde gece kaçtığı ortaya çıktı.
Pestalozzi ve arkadaşları durumu yöneticilere bildirmeye karar verdiler; ancak başkaları onları çoktan ihbar etmişti. Çünkü Zürih’te her yurttaş, devleti ilgilendiren her şeyi bildirmeye yeminliydi. Üstelik çoğu kişi, bunu gönül rahatlığıyla yapıyordu. Şehirdeki genel hava son derece sertti.
Yönetime gönderilen dilekçelerden biri şöyle diyordu:
“Devletin düşmanlarını doğmadan boğmak için kararlılığınızı kaybetmeyin; zehirli yılanları daha baş vermeden ezin.”
Mahkûmiyet
1 Şubat 1767’de hükûmet bildirisi bütün kantonda okundu. Köylülere, devlet güvenliğini tehdit eden “alçakça bir broşür”den söz ediliyor ve yazarı Charles Müller’in yakalanması emrediliyordu.
11 Şubat’ta karar açıklandı:
Müller, ruhbânlığa layık görülmedi,
İsviçre topraklarından ömür boyu sürgün edildi,
Broşür halka açık şekilde yakıldı,
Aralarında Pestalozzi’nin de bulunduğu öğrenciler, tutuklanma masraflarını ödemeye mahkûm edildi,
Hükûmet aleyhine konuşmaları hâlinde yurttaşlık haklarını kaybedecekleri bildirildi,
Memorial dergisi kapatıldı,
Öğrencileri denetlemek üzere özel bir komisyon kuruldu.
Bu andan itibaren Pestalozzi, Zürih toplumunun gözünde artık “tehlikeli bir devrimci”ydi. Bu damga, ileriki yıllarda bile peşini bırakmadı; orta yaşlarındaki girişimleri dahi bundan zarar gördü.
Büyük Hayal Kırıklığı
Pestalozzi, zenginlerin sertliğine alışıktı; ama yardım etmek istediği halkın bu olayda yöneticilerin yanında yer alması onu derinden yaraladı.
Bunun üzerine şu sonuca vardı:
Halkın yoksulluğunun asıl nedeni maddî değil, ahlâkî ve zihinsel yoksulluktur.
Kendi çıkarına karşı oy veren, en iyiyi seçme yetisini kaybetmiş bir halk, özgür olamaz.
İnsanlara gerçekten yardım edebilmek için, önce onların eğitilmesi gerektiğine karar verdi.
El Yazmalarının Yakılması
Hukuk öğrenimini bıraktığında, gençliğinde yazdığı bütün metinleri kendi elleriyle ateşe attı. Böylece ilk dönemine ait neredeyse her şey yok oldu.
Geriye yalnızca tek bir metin kaldı:
1766’da Lindau ve Leipzig’de yayımlanan bir dergide basılmış olan “Agis” adlı yazı.
Dergi bugün neredeyse bulunmaz; ancak “Agis”, daha sonra Pestalozzi’nin tüm eserlerinin toplandığı baskıya alınmıştır. Bu metin, onun elimizdeki en erken yazısıdır ve son derece çarpıcıdır.
“Agis” Metni
Pestalozzi burada, Sparta Kralı Agis’in öyküsünü anlatır. Agis, Lykurgos yasalarının unutulduğu bir dönemde: Lüksü reddetmiş, Basit bir hayat sürmüş, Toprakların yeniden paylaştırılmasını savunmuş, Eşitliği yeniden kurmaya çalışmıştır.
Başarısız olmuş ve canıyla ödemiştir.
Pestalozzi, bu hikâye boyunca Agis’in davasını ateşli bir dille savunur. Satır aralarında, İsviçre için hayal ettiği ama artık gerçekleşmeyeceğini hissettiği bir reform umudu sezilir.
El yazmalarını yakması, aslında şunu kabul edişidir: Yanlış yoldan gitmiştir.
Henüz Öğretmen Değil
Bazı biyografiler bu dönemde Pestalozzi’nin “Ben öğretmen olacağım” dediğini yazar. Ancak bu doğru değildir. Gerçek çağrısını ancak baba olduktan sonra, kendi çocuğunu eğitirken bulacaktır. Şimdilik yeni bir umutla tarıma yönelir. Çünkü dönemin genç idealistleri gibi o da, toprağın insanı ve toplumu kurtaracağına inanmaktadır.
Tarım Ütopyaları ve “Halkı Toprakla Kurtarma” Düşüncesi

yüzyılın ortalarında Avrupa'da tarım, yalnızca bir geçim yolu değil, ahlâkî ve toplumsal bir kurtuluş yolu olarak görülüyordu. Filozoflar ve ahlâkçılar toprağı, insanı sadeleştiren, çalışkan kılan ve bağımsızlaştıran bir güç olarak yüceltiyorlardı. Özellikle Rousseau'nun yazıları, genç kuşak üzerinde derin bir etki bırakmıştı.
Zürih'teki genç idealistler için tarım: yoksulluğun ilacı, şehirlerin ahlâkî çürümesine karşı bir sığınak, özgürlüğün doğal zeminiydi.
Bu düşünce, Pestalozzi'nin ruhuna bütünüyle uygundu.
Bodmer'in Sulzer'e yazdığı mektuplar, dönemin havasını açıkça yansıtır. Gençlerin bir kısmı, kentteki meslekleri küçümsemeye başlamış, bilerek köylü hayatına özenir olmuşlardı. Tarlada çalışıyor, yağmurda ıslanıyor, güneş altında terliyorlardı. Bunu bir aşağılanma değil, bir arınma sayıyorlardı.
Sulzer'in cevabı ise neredeyse bir program metni gibidir:
"Zürih ve Winterthur için dileğim şudur:
Şehirde yalnızca az sayıda yönetici, tüccar ve imalatçı kalsın; geri kalanlar kırsala yerleşsin, küçük topraklar alsın ve emekleriyle yaşasın. Bu, bugünkü köylülerin hayatı gibi olmasa bile, sade ve onurlu bir hayat olur."
Bu satırlar, Pestalozzi'nin zihninde bir çağrı gibi yankılandı.
Toprak = Eğitim
Pestalozzi için tarım yalnızca ekonomik bir faaliyet değildi. O, toprağın: çalışmayı öğrettiğine sabrı geliştirdiğine, insanı doğrudan hayatın gerçekleriyle yüzleştirdiğine inanıyordu.
Halkın yoksulluğu, ona göre, tembellikten değil; bilgisizlik, yönlendirilmemiş emek ve yanlış alışkanlıklardan kaynaklanıyordu.
Eğer köylü: daha iyi üretmeyi öğrenirse, emeğinin karşılığını alabilirse, ailesini geçindirebilecek güvenli bir düzen kurabilirse,
o zaman ahlâk da, özgürlük de kendiliğinden gelişecekti.
Bu yüzden Pestalozzi, halkı kurtarmak için: kürsüden konuşmayı, yasa yazmayı, kitaplarla mücadeleyi
bırakıp bizzat üretimin içine girmeye karar verdi.
Genç Bir Adamın Kararı
Henüz yirmili yaşlarının başındaydı. Ne parası vardı ne de tarım bilgisi. Ama şuna inanıyordu:
"Halk için yapılan her şey, halkla birlikte yapılmalıdır."
Bu inançla, şehirden uzaklaşarak kırsalda bir yaşam kurmayı düşündü. Kendisi çalışacak, köylüyle birlikte üretecek, onlara daha iyi yöntemler gösterecek ve böylece örnek olarak eğitecekti. Bu karar, dışarıdan bakıldığında bir hayalcilikti. Ama Pestalozzi'nin bütün hayatı, tam da bu tür "akıl dışı" görünen kararlardan örülüdür.
Yanılgı Ama Kaçınılmaz Bir Yanılgı
Bugünden bakıldığında açıkça görülür ki: tarım, halkın sorunlarını tek başına çözemezdi,
üretim bilgisi olmadan yapılan girişimler yıkıma açıktı, iyi niyet, deneyimin yerini tutmazdı.
Ama Pestalozzi'nin bu aşamaya gelmesi gerekiyordu. Çünkü Neuhof'taki başarısızlık, onu nihayet çocuklara, oradan eğitime, oradan da insanlığın kalbine götürecekti. Henüz bunu bilmiyordu. Ama artık geri dönüş yoktu.
Tarım Hayalinin Sonu ve Kaçınılmaz Çöküş
Bu düşüncelerle Pestalozzi, tarımı yalnızca bir geçim yolu değil, toplumsal bir reform aracı olarak benimsedi. Ona göre: Köylünün yoksulluğu kader değildi. Doğru yöntemlerle çalışmayı öğrenirse, Ahlâk ve emek birlikte yürütülürse, halk kendi kendini ayağa kaldırabilirdi. Ama burada Pestalozzi'nin en belirgin zaafı ortaya çıkıyordu: insanı derinlemesine anlıyor, fakat hayatın maddî gerçeklerini hafife alıyordu. Tarımın teknik bilgisini küçümsedi. Sermayenin, piyasanın, iklimin ve zamanın acımasızlığını yeterince hesaba katmadı. İyi niyetin, deneyimin yerini tutabileceğine inandı.
Bu, onun ilk büyük yanılgısıydı. Ama aynı zamanda kaçınılmaz bir yanılgıydı.
Çünkü Pestalozzi'nin yolu, masa başından değil; yanılarak, düşerek, bedel ödeyerek öğrenmekten geçiyordu.
Tarım girişimi, onu: maddî olarak yıkıma, toplumsal olarak yalnızlığa, ruhsal olarak ise derin bir sınanmaya sürükledi.
Fakat tam da bu çöküş sayesinde şunu fark edecekti:
Halkı toprak kurtarmıyor.
Halkı insan yetiştirmek kurtarıyor.Ve insan, çocukken şekilleniyor.
BÖLÜM III
Anna Schulthess ile nişanlanması; Tschiffeli'nin yanında tarım öğrenimi gördükten sonra Birr yakınlarında toprak satın alması; Birr'deki evinin inşası sırasında Muligen'de yaşaması; evliliği; oğlunun doğumu; yeni evi Neuhof'a yerleşmesi. Girişiminin başarısızlığı.
Pestalozzi, dikkatini tarıma yönelttiği sırada evlenmek üzere nişanlıydı; ve o dönemde zihnini meşgul eden düşünceler ile planlara dair en değerli bilgileri, gelecekteki eşiyle yaptığı yazışmalarda

buluruz. Okur, Pestalozzi'nin henüz bir çocukken annesinin evine bitişik dükkânda şekerleme satın almak istediği sırada ona bu kadar yerinde öğütler veren genç Anna Schulthess'i unutmuş değildir. Bu genç kız, doğuştan büyük bir zekâya sahipti ve olağanüstü derecede iyi bir eğitim almıştı. Babası J. J. Schulthess, "Saban" tabelası altında ticarete başladığında, zaten çok gezmiş, çok şey gözlemlemiş ve gittiği her yerde eğitimli insanlarla ilişki kurmaya özen göstermişti. Ticari uğraşlarına rağmen sanata ve edebiyata olan bağlılığı hiç azalmamış, evi zevk ve kültür sahibi insanların gözde buluşma yerlerinden biri hâline gelmişti. Şair Klopstock, Zürih ziyareti sırasında bizzat onun misafiri olmuştu.

Anna henüz bir çocuk olmasına rağmen, bütün bunlar onun üzerinde kalıcı bir etki bırakmıştı; çünkü çok erken yaşlarda edebiyat ve güzel sanatlar çalışmasının hem zihinsel hem de duygusal hazlarını anlamış ve bunlardan zevk almayı öğrenmişti. Zaman zaman alıntı yapacağımız ve tıpkı babası gibi hayatı boyunca tuttuğu günlüğü, onun soylu karakterinin bir kanıtıdır. Hem müzisyendi hem de şairdi; hatta ileri yaşlarında bile hayal gücünün tazeliğini korumuştu. Oldukça yaşlı bir kadındayken, Wordsworth'ün "We Are Seven" şiirini taklit ederek yazdığı bazı dizeler günümüze kadar ulaşmıştır.

Zevk ve eğitim sahibi, evlerine sıkça uğrayan erkekler arasında Schulthess'in evine devamlı gelenler arasında, Pestalozzi'nin çok yakın bir dostu olan Bluntschly adlı biri vardı; olağanüstü zekâya ve yüksek bir karaktere sahip genç bir adamdı. Pestalozzi'den yalnızca dört yaş büyüktü; ancak veremin son safhasındaydı ve herkes gibi kendisi de yakında öleceğini biliyordu. Bu durum, onunla genç Anna arasında doğmuş olan edebî dostluğa tuhaf bir ciddiyet ve hüzün katıyordu. Anna daha sonra ondan şöyle söz etmiştir:

"Onu unutabilmem için önce kendimi unutmam gerekir; sohbetinin cazibesini ve gücünü asla unutamam. Ona danışmadan hiçbir şey yapmazdım; neşeli, nazik ve iyiydi. Yoksullara yardım etmenin en iyi yollarını sık sık birlikte konuşurduk. Bir gün, seçmem gereken bazı kurdeleler hakkında fikrini sordum.

'Güzeller,' dedi, 'ama yoksul komşunun birkaç şiline senden bu kurdelelerden daha çok ihtiyacı olduğu sürece…'

Ve ben o anda kurdelelerden ve gerçekten gerekli olmayan her şeyden vazgeçmeye karar verdim."

Pestalozzi ile Bluntschly aynı düşüncelere ve duygulara, aynı tasarılara sahipti. Ancak Bluntschly, insanları ve olayları daha iyi tanıyordu; daha ihtiyatlıydı, zihni daha olgundu ve arkadaşının pratik hayata ne kadar az uygun olduğunu görüyordu. Sonunun yaklaştığını hissettiğinde, Pestalozzi'yi yanına çağırdı ve şöyle dedi:

"Ben gidiyorum ve sen geride yalnız kalacaksın. Kendi iyiliğinin ve güven duygunun kurbanı olabileceğin her türlü meslekten kaçın; risk taşımayan, sakin bir yaşam yolu seç. Her şeyden önce, yanında serinkanlı yargısı, insanları ve olayları tanıması ve sarsılmaz sadakatiyle seni karşılaşacağın tehlikelerden koruyabilecek biri olmadan hiçbir önemli işe girişme."

Bluntschly, 24 Mayıs 1767'de öldü ve Pestalozzi ile Anna'yı derin bir kedere boğdu. Yeni kaybettikleri bu dost, daha önce bu iki genç insanın birbirlerini takdir etmeyi öğrenmelerine yardımcı olmuştu; şimdi ise ortak acıları onları daha da yakınlaştırdı. Pestalozzi'nin Bluntschly için yazıp Anna'ya sunduğu içten bir methiye onu derinden etkiledi ve minnet duygusuyla doldurdu. Her gün buluşup karşılaştırarak kederli anılarını paylaşarak, sonunda birbirlerini sevmeye başladılar; öyle ki, belli bir anlamda, Pestalozzi kırk altı yıl boyunca kendisine dayanak olacak o hayranlık uyandıran ve fedakâr eşini Bluntschly'ye borçluydu.

Pestalozzi küçük yapılı ve çirkindi. Sağlığı hiçbir zaman iyi olmamıştı; çalışma ve öğrenim yüzünden daha da bozulmuş, doktorlar ona kırsalda uzun bir dinlenme tavsiye etmişlerdi. Dış görünüşüne tamamen kayıtsızdı ve gerçekten de düzgün giyinmeyi beceremezdi; yaptığı her işte sakar ve beceriksizdi, dalgınlığı yüzünden çoğu zaman giysisinin bir parçasını giymeyi unuturdu. Kısacası, bir kadında bir erkeğe karşı sevgi uyandırdığı varsayılan niteliklerin hiçbirine sahip değildi. Ama Anna daha derine bakıyordu. "Böylesi bir soyluluk," diyordu, "böylesi bir karakter yüceliği ruhumun en derinlerine dokunuyor." O sırada kalpleri birdi ve birbirlerine bağlılık sözü verdiler.

Resmen nişanlanır nişanlanmaz yazışmaya başladılar ve 1767 yazının sonundan, evlendikleri 1769 sonbaharına kadar sık sık mektuplaştılar. Bu mektuplardan, Pestalozzi'nin yaklaşık üç yüz, Anna'nın ise iki yüz mektubu günümüze ulaşmıştır. Pek çok biyografide alıntılanan meşhur mektup bu derlemede yer almamaktadır; ancak genç kızın cevabı bulunmaktadır ve bu cevap, alıntılanan mektubun aslî metinle tam olarak örtüşmediğini göstermektedir. Her hâlükârda, evlenme teklifini ona bu mektupta yapmış değildir.

Bu mektubun, 1828 yılında bir Alman gazetesinde ilk kez yayımlanan, en dikkat çekici ve en güvenilir bölümü şöyledir:

"Giyimde ve davranışta dikkatsizliğimden söz etmeyeceğim; bu gerçekten büyüktür ve fazlasıyla bilinmektedir. Çok fazla dikkat dağıtıcı konuya sahip olmakla suçlanıyorum. Doğrudur, her yerde dostlarım ve beni ilgilendiren konular vardır; fakat onlara yalnızca kendimi yararlı kılabilmek umuduyla ilgi gösterdim. Yalnızlığın tatlılığını, aile ocağının huzurunu da biliyor ve takdir ediyorum; gelecekte bundan daha çok yararlanmak benim mutluluğum olacaktır. Artık geniş bir dost çevresi

istemiyorum, fakat toplumsal ilişkilere ayırdığım yıllardan da pişman değilim. Yurttaşlarımı tanımayı öğrendim ve bu bilgi zamanı geldiğinde bana yararlı olacaktır. Sağlığım pek iyi olmadığından, bunun beni aşma olasılığınızın yüksek olduğunu düşünüyorum; her ne kadar doktorum şu anda endişe edilecek bir neden olmadığını söylese de. Yine de hayatımın, önemli ve tehlikeli girişimler olmaksızın geçeceğine inanmıyorum."

Anna'nın mektuplarından birinde şunları okuruz:

"Doğa senin için pek az şey yapmış diyebilirdin belki, eğer sana, yüreğinin tüm iyiliğini ve zihninin genişliğini anlatan o büyük koyu gözleri vermemiş olsaydı."

Gerçekten de Pestalozzi'nin bakışlarında tarif edilemez bir şefkat vardı; bu bakış bazen zekâ ve enerjiyle ışıldar, bazen de neredeyse hüzne varan bir düşünceliliğe bürünürdü.

Aşağıdaki mektup, Anna'nın Pestalozzi'nin kırsal yaşam planlarını onayladığını ve onun bu yaşamı aynı zamanda yurtsever bir hayırseverlik tasarısının temeli hâline getirmeye istekli olduğunu da göstermektedir:

"Kasaba yaşamını, en uygun bulduğumuz eğitim anlayışına elverişsiz gördüğünü senin de düşünmenden memnun oldum. Kulübem mutlaka böylesi bir ahlâksızlık ve sefalet merkezinden uzak olmalıdır. Issız bir kulübede ülkeme, şehrin karmaşasında yapabileceğimden daha fazla hizmet edebilirim. Kırsalda olduğumda ve yoksulluk içinde yaşayan komşularımdan birinin büyük umut vaat eden bir çocuğu olduğunu gördüğümde, bu çocuğu elinden tutacak ve onu iyi bir yurttaş hâline getireceğim; çalışacak, karnı doyacak ve mutlu olacaktır. Ve eğer bu genç adam soylu bir davranışta bulunur ve yalnızca insanlardan korkanların küçümsemesine uğrarsa, bende yiyecek olduğu sürece evimde kendisine yiyecek bulacaktır. Karakterinin soyluluğunu ne kadar takdir ettiğimi görsün diye, kendim için tercih ettiğim sütü ona vermek adına yalnızca su içmekten zevk alacağım. Ve sonra, sevgilim, beni yalnızca su içerken görmeye razı olacaksın. Komşularımıza yardım edebilmek için, ihtiyaçlarımızı makul ölçüde sınırlamaya razı olduğumuz doğru değil mi? Bu mutlu görünüm, çocuklara sahip olmanın sevinci, dostların beklenmedik ziyaretleri hakkında daha ne çok şey söyleyebilirdim! Ama burada durmalıyım ve yalnızca bir şey daha söyleyeceğim: koşullar bir gün beni ocağımızdan uzaklaştırabilir; ülkesine sadık bir yurttaşın borçlu olduğu hiçbir görevde kusur etmeyeceğim. Ama biliyorum, sevgilim, her görevin yerine getirilmesi senin için de bir sevinçtir."

Anna'nın anne ve babası bu birliği onaylamıyordu; annesi Özellikle, dünyayı bu kadar az tanıyan ve bu denli ihtiyatsız, girişken ve hevesli bir genç adamın, kızının mutluluğu üzerindeki sonuçlarından büyük ölçüde korkuyordu.

Bununla birlikte, Anna'yı ne kadar çok sevse de, genç reformcu tarımsal projelerinden vazgeçmeyecekti. Dostu Lavater'den aldığı bir tanıtım mektubuyla, o sıralar toprağını işleme biçimi ve getirdiği cazip yeniliklerle büyük bir ün kazanmış olan —bunların en önemlilerinden biri kökboyası yetiştiriciliğiydi— Bern yakınlarındaki Kirchberg'de bulunan Tschiffeli'nin yanına gitti. Gelişinden neredeyse hemen sonra Pestalozzi, Anna'ya şöyle yazdı:

"Sonunda yerleştim ve beklediğimden çok daha mutluyum. Hayal edebileceğin en mutlu ev burası. Büyük ziraatçı Tschiffeli, en şefkatli babalar gibidir. Tarımı bütün dallarıyla ve en son gelişmeleriyle öğreneceğim. Kesinlikle tüm dünyadan bağımsız hâle geleceğim."

Biraz sonra da şunları ekledi:

"Tschiffeli, bütün dostlarımın yokluğunu telafi ediyor. Seçtiğim bu meslek, evimizi son derece rahat kılmamı sağlayacak; çünkü çiftçiliğinden gerçekten çok para kazanan Tschiffeli, tüm sistemini bana son derece ayrıntılı biçimde öğretiyor ve ben de onun yaptığı her şeyi aynen yapabileceğimden eminim."

Anna Schulthess'in kendisinden küçük dört erkek kardeşi vardı; bunlardan ikincisi olan Gaspard, Pestalozzi ile yakın bir dostluk kurmuştu ve onun kız kardeşine duyduğu sevgiyi her zaman biliyor ve onaylıyordu. Tam bu sıralarda Neuchâtel'de bir papazlık görevine atanmıştı; Anna da onun yeni evinde rahatça yerleştiğini görmek için onunla birlikte oraya gitti. Yolda Kirchberg'e uğrayarak Pestalozzi'yi ziyaret ettiler; Pestalozzi elbette Anna'yı yeniden görmekten çok mutluydu ve onlara Neuchâtel'e kadar eşlik etti.

Bu yolculuk sırasında, ağabey ve kız kardeş, dostlarını birkaç tanıdıklarıyla tanıştırarak onun değerini takdir etmelerini sağlamak için ellerinden geleni yaptılar; ancak Pestalozzi'nin görünüşünün ve davranışlarının tuhaflığının bıraktığı ilk izlenim o kadar olumsuzdu ki, bütün çabaları boşa gitti.

Pestalozzi, Kirchberg'de bir yıl boyunca kaldı ve orada çok mutluydu. Çiftlikte yapılan tüm işlere katılıyor, nasırlı ellerini ve güneşte bronzlaşmış yüzünü ziyaretçilerine göstermekten gurur duyuyordu. O dönemde tarımın geliştirilmesine duyduğu coşku, gençlik heyecanlarının o yanıltıcı ama verimli olanlarından biriydi. Para kazanma düşüncesi aklına giriyorsa bile, bu yalnızca Anna'nın anne ve babasını gelecekteki durumu konusunda rahatlatmak için gerekli olduğundan kaynaklanıyordu.

Kârlı olacağını düşündüğü bir tarım yöntemi için planlar yapmıştı. Başarıdan o kadar emindi ki, zihninden en küçük bir kuşku gölgesi bile geçmiyordu. Bu planların bütün ayrıntılarını, tamamı burada verilemeyecek kadar uzun olan bir mektupta Anna'ya anlatır:

“Yalnızca kökboyası ve sebze yetiştireceğim. Tschiffeli’nin kökboyası ekili on beş dönüm arazisi var ve olağanüstü ürünler alıyor. Burada olduğu gibi, Zürih yakınlarında da yetiştirme masrafları daha yüksek olmayacak; üstelik toprak çok daha elverişli.
Kökboyası on altı ayda olgunlaştığı için, işe ilk yıl iyileştirmeye çalışacağım on beş dönüm verimsiz araziyi ekerek başlayacağım. Yirmi dönüm boş arazi satın alırsam, üçüncü kökboyası mahsulüm satın alma bedelini karşılamalıdır; ardından on altı ay sonra bir ürün daha alırım ve böyle sürer gider. Ancak kökboyasını beklemek zorunda olduğumdan, bu arada geçimimi sağlamak için başka bir şeyler yetiştirmeliyim.
İlk yıl araziden bir şey elde etmenin en iyi yolu sebze yetiştirmektir. Sebze yetiştirme yöntemi, Zürih’teki insanların hiçbir şey bilmediği, fakat burada çok zeki bir bahçıvanın bana açıkladığı gelişmeler geçirmiştir. Piyasalarda bulunanlardan çok daha iyi nitelikte tohumlara sahibim ve sebzeleri kış boyunca saklayıp, ilkbaharda —değerlerinin iki katına çıktığı zaman— satmayı öğrendim. Ayrıca Zürih’te şu anda heba edilen gübreyi de iyi değerlendireceğim; bu yolla bölgedeki en kötü toprakları bile kısa sürede verimli hâle getireceğim.”
Lahana, karnabahar, brokoli, kuşkonmaz, enginar vb. yetiştirilmesinden ve kaç bitki dönüm başına kaç bitki düşeceğini ve pazara ne kadar ürün sunabileceğini hesapladıktan sonra Pestalozzi şöyle devam eder:
“Kendimi yalnızca bu iki şeye sınırlayacağım; ne çayırım olacak, ne tarlam, ne bağım, ne de hayvanım; yalnızca kökboyası ve sebzeler.
Gün boyu tek düşüncem, tek uğraşım, seçtiğim bu işe kendimi bütünüyle vermek. Artık planlarımın ne olduğunu biliyorsun. Bunları oluştururken birlikte yaşadığım seçkin ziraatçı bana yardımcı oldu. Sevgilim, bütün gücümü, bütün zekâmı ve gayretimi bu işe vererek, kırsalda yaşayan ve büyük ölçüde kendi toprağının ürünleriyle geçinen bir ailenin mütevazı ihtiyaçlarını karşılayabileceğimi söylemekte haklı olduğumu düşünmüyor musun? Ama üstadımla birlikte daha da ileri gidiyoruz; bu yolla yalnızca ailem için kesinlikle gerekli olanı sağlamakla kalmayıp, onlara son derece rahat bir yuva kurabileceğimden de emin olduğumuzu düşünüyoruz.
Söylediklerimi büyük bir dikkatle incele, sevgilim; açık ve makul olup olmadıklarına bak. Biliyorsun ki bütün planlarımda büyük ziraatçı Tschiffeli’nin deneyimi bana yol gösterdi. Eğer bunlar seni memnun eder ve saygıdeğer anne ve babanı tatmin ederse, ne kadar mutlu olacağımı tahmin edebilirsin!”
Anna hem güven doluydu hem de umutluydu; ancak anne ve babasının kuşku ve korkuları her zamanki kadar güçlüydü.
1768 yılının sonbaharının başlarında Pestalozzi, cesaret ve güvenle dolu olarak, amacına uygun arazi bulmak üzere Zürih’e döndü. Seçimi, Aargau’daki Birrfeld adı verilen ovanın batı kesiminde yer alan Letten oldu. Orada, Braunegg Şatosu’nun bulunduğu tepenin eteğinde ve bu tepe ile Birr köyü arasında kalan yaklaşık on beş dönüm araziyi yirmi üç sterline satın aldı. Başlangıçta sahip olduğu bu küçük araziyi, çevredeki tarlaları köylü sahiplerinden satın alarak yavaş yavaş genişletti ve sonunda yaklaşık yüz dönüm toprağın sahibi oldu. Zürihli bir bankacının da girişime katılarak kendisine bin beş yüz sterlin avans vermesiyle, projelerini uygulamaya koyabilecek duruma geldi.
Arazide bir ev bulunmadığından, geçici olarak Letten’in yaklaşık iki mil batısında, Reuss Nehri’nin sol kıyısında yer alan küçük Muligen köyüne yerleşti. Oturduğu ev Oturduğu yer, yöredeki soylu bir ailenin atalara ait evi olduğu söylenen eski bir konaktı; ancak artık Brugg’lu, Pestalozzi’nin bir dostu olan Bay Froehlich’e aitti ve o da evi, ahırları ve bahçeyi kendisine neredeyse sembolik sayılabilecek bir bedelle kiralamıştı.
İyi yürekli annesi, ilgisini oğlu ile kayınpederi arasında paylaştırarak, evini düzene koymasına yardım etti. Yaşlı papaz hâlâ Höngg’de yaşıyordu, ancak oldukça düşkün bir hâle gelmişti. Pestalozzi bir keresinde annesinden söz ederken şöyle demişti:
“Keşke Höngg’de neler yaptığını görebilseydiniz; bizim için nasıl fedakârlık ettiğini ve neleri göğüslediğini.”
Anna da yeni hanenin ihtiyaçlarına, gizlice de olsa, katkıda bulunuyordu.
Sadık Babeli Zürih’te kalmıştı ve Anna onun hakkında Pestalozzi’ye şöyle yazmıştı:
“Bizim iyi Babeli’yi bir hizmetçi olarak değil, bir dost olarak görüyorum. İlk görevimiz, onun huzurlu bir yaşlılık geçirmesini güvence altına almak olmalı. Onunla bir saat kadar sohbet ettim ve birlikte büyükbabamızı ziyarete gittik. Her konuda ne kadar dikkatli ve aklı başında olduğu insanı hayrete düşürüyor.”
Pestalozzi yeni yerleşimini şöyle anlatır:
“Yaşadığım yerin pek çok çekiciliği var. Yeni sıvanmış ve badana edilmiş odalarım hoş; şimdilik işimi fazlasıyla görür. Ev, yoldan biraz uzakta, tek başına duruyor ve çok sakin. Üç odamız öğle vakti ve akşam güneş alıyor; her sabah kuşların en tatlı müziğiyle uyanıyoruz. Suyu o kadar saf ki, otuz mil çevresinde benzerinin olmadığı söyleniyor; havası ise dünyanın en iyisi. Alçak bir tepenin eteğindeyiz; tepesinden bakıldığında on sekiz mil boyunca uzanan bir ova görülüyor. Kökboyasının taşınması için çok elverişli olan Reuss Nehri, köyün hemen yakınından akıyor. Eve bitişik hoş bir

bahçe var; hatta avlumuz bile güzel ağaçlarla gölgelenmiş durumda.
Bunlar rahatlık yönü. Daha da önemlisi, böyle bir konumun girişimime sağlayacağı avantajlardır; örneğin toprağın ucuzluğu, kökboyası yetiştirmeye elverişliliği ve kolayca tarlalara ayrılabilmesi. Tüm bölge yoksul olduğundan, iş gücü ucuz olacaktır. Gerçekten de her bakımdan şu avantajlara sahip olacağım…"
Komşularım şimdi son derece dostça görünüyor; bu bakımdan ilk günlerde duyduğum endişeler tamamen ortadan kalktı. Başlangıçta beni pek iyi karşılamamışlarsa, bunun nedeni bana karşı kötü niyet beslemeleri değil, benim lehime budalaca yetkilerini kullanan bazı dostlara kızgın olmalarıydı. İki gün sonra hepsi buraya gelmiş olmamdan memnun oldular ve ben de bu dostluklarını onlara bir şeyler içirerek ödüllendirmeyi görev bildim."
Pestalozzi'nin Muligen'de yaşadığı ev çok az değişikliğe uğramıştır. Tek katlı, batıya bakan bir evdir; mezra, ağaçlar arasında biraz aşağıda yer alır. Ön cephede ortasında bir kapı olmak üzere altı pencere vardır. Avluyu çevreleyen duvar artık yoktur, ancak onu gölgeleyen ağaçlar hâlâ gür bir şekilde yaşamaktadır. Eski kafesli pencerelerin yerini büyük camlar almış, onları koruyan demir parmaklıklar kaldırılmıştır. Eski yeşil toprak sobalar hâlâ durmaktadır. Ahır, evin kuzey tarafında bitişik durumdadır; doğu tarafında ise bahçe bulunur. Muligen, yüksek kıyılar arasında hızla akan Reuss Nehri'ne yakındır; yakınlarda köprü olmadığından nehir yalnızca tekneyle geçilebilir. Mineralli sularıyla ünlü Birmensdorf köyü, nehrin karşı yakasında, çok da uzakta değildir ve mezradan görülebilir.
Muligen'de yalnız olduğu bir sırada, Pestalozzi, Anna'yı komşu kasaba Brugg'daki bir dostunu ziyareti vesilesiyle görme mutluluğunu bir kez yaşamıştı.
Genel olarak hoş sohbetten yoksun değildi; çünkü yöre halkının çoğu tarafından iyi karşılanmıştı ve ayrıca pek çok ziyaretçisi vardı. Bununla birlikte, bütün bunlara rağmen, kısa süre sonra yalnızlıktan mustarip olmaya başladı; öyle ki Anna onu neşelendirmek ve "her zaman bu kadar üzgün olmaması" için teşvik etmek zorunda kaldı. Buna verdiği tek yanıt, evliliklerinin artık daha fazla geciktirilmemesi için yalvarmak oldu. Ancak Anna'nın anne ve babası hâlâ rızalarını esirgiyorlardı; Pestalozzi'nin Lavater, Füssli, Hotz ve diğer dostları bile, onların kızlarını istemediği bir şeye zorla engellemeyeceklerine dair söz vermelerini güçlükle sağlayabildiler.
Böylece Anna, yüreği hüzün dolu, fakat Pestalozzi'ye duyduğu güven tam olarak, babasının evinden ayrıldı. Annesinin ayrılırken ona söylediği sözler şunlardı: "Ekmek ve suyla yetinmek zorunda kalacaksın." Babasının günlüğü, onun kişisel eşyaları ve piyanosu dışında hiçbir çeyizi yoktu. Evlilik, 30 Eylül 1769'da, Gebistorf kilisesinde, birkaç dostun huzurunda gerçekleşti; Pestalozzi yirmi üç, Anna ise otuz yaşındaydı.
Evliliğinden hemen sonra Anna, son derece düzenli biçimde tuttuğu ve kocasının da sık sık yazılar eklediği bir günlük tutmaya başladı. Bu günlük, bundan böyle elimizdeki en değerli bilgi kaynaklarından biri olacaktır.[1]
Söylediklerimize rağmen, Anna'nın anne ve babası kısa süre içinde kızlarının evliliğiyle barıştılar. Yalnızca on hafta sonra, Anna ile Pestalozzi'yi, üç gün sürmesi planlanan fakat üç mutlu haftaya uzayan bir ziyaret için The Plough'da misafir ederken buluruz. Genç çift, yılbaşı şekerlerini hazırlamaya yardım etti ve bu konuda günlüklerine pek çok şaka yazdı. Ayrıca başta Pestalozzi'nin iyi yürekli annesi olmak üzere tüm akraba ve dostlarını ziyaret ettiler. Zürih'ten 28 Aralık'ta ayrıldılar; yanlarında "iki ailenin de dostluğu ve hayır duaları" vardı. O gün "iki kez yemek yediler" ve ardından "tekneye binerek", "Yüce Tanrı'ya şükürler olsun ki", Muligen'e sağ salim vardılar.
Ertesi gün Pestalozzi yeniden arazisinin başındaydı; geleceğe dair planlarla meşgul, bir konut ve ahır inşasına başlamaya hevesliydi. Bu arada tarlalarına korunga ekmişti.
Aziz Silvester Günü'nde yoksullar için küçük bir ekmek partisi pişirdiler ve emeklerinin karşılığını, alanların sevinciyle fazlasıyla aldılar. 1 Ocak'ta Birmensdorf'ta kiliseye gittiler.
Birbirlerine duydukları sevgide öylesine mutluydular ki, o yılın büyük bölümünde her şey yolunda gidiyor, başarı neredeyse kesin görünüyordu. Anna'nın anne ve babası onları sık sık ziyarete geliyor, bazen yeni girişimi desteklemek için para getiriyorlardı; Pestalozzi ile Anna da çevredeki dostlarına pek çok ziyarette bulunuyordu.
Aynı zamanda Pestalozzi, hem zihniyle hem de bedeniyle son derece yoğun çalışıyor, her türlü hava koşuluna kendini maruz bırakıyor ve onunla arazisi arasındaki üç-dört millik mesafeyi yürüyerek kat ediyordu. evinden arazisine günün her saatinde, çoğu zaman günde birçok kez gidip geliyordu. Bu arada, korungasının büyüdüğünü görmekten hoşnutluk duyuyor, İtalyan üslubunda yapılacak olan ve sabırsız bir aceleyle ilerletmeye çalıştığı binalarına eklenen her yeni unsurdan büyük bir zevk alıyordu. Ne yazık ki, kahya ve ustabaşı olarak Merki adında son derece uygunsuz bir adamı seçmişti; çevrede kimsenin güven duymadığı bu kişi, efendisinin çıkarlarını ciddi biçimde tehlikeye atıyordu. Nitekim hoş olmayan söylentiler şimdiden bankacı Schulthess'in kulağına ulaşmış ve parasının akıbeti konusunda onu endişeye sevk etmişti.
1770 baharındaki durum hakkında daha açık bir fikir vermesi için, günlükten bazı alıntılar şunlardır:

5 Mart (Anna). — Kocam ve doktor olan erkek kardeşimle birlikte araziyi görmeye gittim. Sevgilimin girişimleri hakkında ilk kez olumsuz bir yargı duydum. Birr papazı başarımızdan kuşku duyuyor. Bu beni biraz endişelendirdi, ama fazla huzursuz etmedi.
25 Nisan. — Bankacı Schulthess iki oğluyla birlikte geldi. Bu ziyaret bütün günümü aldı. Sevgili kocamın projeleri hakkında umutsuzca konuşan zavallı bir hizmetçi olmasaydı, ziyaret hepimiz için hoş bir biçimde sona erecekti. Umarım kocam bundan haberdar olmaz.
3 Mayıs (Pestalozzi). — Saat dokuzda Schulthess'ten, girişimimin başarısız olduğunu düşündüğünü bildiren bir mektup aldım. Sevgili eşim beni teselli ediyor ve cesaretlendiriyor. Onun iyi anne ve babasının bugün bize on sterlin daha göndermiş olmalarına birlikte seviniyoruz.
10 Mayıs (Anna). — Bugün ev bütçesi hesaplarımı çıkardım. Bizim gibi sade bir yaşam için giderlerimizin beklediğimden fazla olduğunu görüyorum. Yedi ayda otuz sterline ulaşıyor. Ancak sekiz hafta boyunca yalnız değildik ve yanımızda kırk kişiye kadar misafir ağırladık; bu yüzden bu yüksek miktar pek de şaşırtıcı değil. Konuklarımızın hepsi akraba ya da gerçek dostlardı ve hepsi bizim için çok değerliydi, içtenlikle hoş karşılanmışlardı.
12 Mayıs. — Meis ve Schinz (Pestalozzi'nin iki dostu) araziyi dikkatle incelemek üzere geldiler. Akşam geri döndüler; durumu daha iyi bir hâlde bulmuşlar beklediklerinden daha iyi bulmuşlardı. Ertesi sabah, kocamla birlikte hesapları gözden geçirdiler. Akşamleyin çok üzgündük; çünkü Schulthess'in bizi terk etmek niyetinde olduğunu düşünmeden edemedik. Onun güvensizliğinin başlıca nedeni, her şeyi ona en kötü ışık altında sunan o zararlı hizmetçiydi."
17 Mayıs. — Schulthess'ten ortaklığın feshedildiğini bildiren bir mektup. Bunun bizi birbirimizden ayırmaya yol açabileceğini düşündüğümüzde gözyaşları döktük; bu daha da kötü olurdu, çünkü bankacının çekilmesiyle kaçınılmaz olarak itibarımızı yitirecektik. Bu sırada beni ayakta tutan ve sevgili kocamı teselli etmemi sağlayan Tanrı'ya şükrediyorum; çünkü ben anne olmayı beklerken, yoksulluk içinde beni bırakmak zorunda kalacağı düşüncesi onu umutsuzluğa sürüklemişti.
Karıkoca daha sonra Zürih'e gittiler; orada akraba ve dostlarının yardımıyla Schulthess'i kararını yeniden gözden geçirmeye ikna etmeyi başardılar. Böylece ortaklık devam etti.
Bu yılın en önemli olayı ve Muligen'deki aileye en büyük sevinci getiren hadise, Pestalozzi'nin tek çocuğu olacak olan oğlunun doğumuydu.
Birkaç gün önce Anna, yaşamayabileceğini düşünerek, anne ve babasına şöyle yazmıştı:
"Sevgili anne ve babama, özellikle evliliğimden bu yana kendilerine karşı her zaman ne kadar derin bir minnettarlık duyduğumu ifade eden birkaç satır bırakmazsam, mezarımda bile pişmanlık duyardım. Sevgili anne ve babam, hayatımın en mutlu günlerini kocamla geçirdiğim kesindir ve onun sizin bütün sevginizi hak ettiği de kesindir."
Kritik anda Pestalozzi'nin annesi gelerek gelinine baktı. Ardından Anna'nın annesi geldi ve kısa süre sonra Pestalozzi'nin kız kardeşi de gelerek onlarla kaldı; tüm ilgisini bebeğe adadı. Bebek, büyükanne ve büyükbabalarından ve vaftiz ebeveynlerinden gelen küçük hediyelerle adeta boğulmuştu. Anna günlüğüne şöyle yazdı:
"Bu buluşma sırasında hep birlikte hiç bu kadar mutlu olmamıştık; sevinç gözyaşları döktük."
1771 baharında Pestalozzi, ailesiyle birlikte Letten'deki yeni evi olan, Neuhof ya da Yeni Çiftlik adı verilen yere yerleşti. O sırada yalnızca zemin kat tamamlanmıştı; koşullar, başlangıçta tasarlanan planın geri kalanının bitirilmesine elverişli değildi.
Ön cephe, altı penceresi ve dört odasıyla güneye, bahçeye bakıyordu. Ev 1842'de yanmıştı; duvarlar ve çatı daha sonra yeniden yapılmış olmakla birlikte, iç mekân boş kalmış ve bugün depo olarak kullanılmaktadır. Evin doğu tarafında bir yol uzanır; bu yolun sağında, evin birkaç adım güneyinde, çiftlik binalarının bulunduğu yer vardır ve bu yapılar da yangında yok olmuştur. Çiftliğin önünde bir kuyu, yolun öte yanında ise bir gübre yığını ve bir gölet bulunuyordu. Bu yapılar, tepenin eteğinde birkaç asma, üst tarafında ise bir ağaç kuşağı bulunan geniş çayırlar ve tarlalar topluluğunun adeta merkezi durumundaydı.
Ancak toprak hiç de verimli değildi; birkaç gün süren yağmur, ince bir kum tabakasını açığa çıkarmaya yetiyor ve bu nedenle Pestalozzi'nin tarımı başarılı olmuyordu.
Binalar da toprağı işletmek için gerekli olan tüm sermayeyi tüketmişti; üstelik Pestalozzi'nin kâhyası Merki, güveni kötüye kullanma suçları işlemişti. Bunun üzerine bankacı Schulthess, küçük bir zararla da olsa, girişimden artık kesin olarak çekildi.
Kendi sınırlı imkânlarına indirgenen Pestalozzi, büyük ölçüde ihtiyaç duyduğu teselli ve cesareti yine eşinin bağlılığında buldu. Eşi, babasının ölümünde hak kazanacağı paranın bir kısmını kardeşlerinden avans olarak almayı sağladı ve bu parayla Pestalozzi'nin bazı borçlarını ödedi. Pestalozzi'nin annesi de elinden gelen yardımı gönderdi. Bu arada Pestalozzi, Birr yakınlarında marn bulunduğunu keşfetmiş ve bunu toprağını iyileştirmek için kullanmıştı; kârlı olmayan tarımsal faaliyetlerini, kayınbiraderlerinin sağladığı ham maddeyi eğirip dokuyarak pamuklu dokuma üretimiyle desteklemişti.
Ne var ki, bütün çabalarına rağmen durum her geçen gün daha da kötüleşti; borçları artmaya devam etti ve sonunda, 1775 yılında, girişiminin başarısız olduğunu kendisi de kabul etmek zorunda

kaldı.
“Hayatımın düşü,” der, “evimi geniş bir hayırseverlik faaliyet alanının merkezi hâline getirme umudu, yok olmuştu.” Bu başarısızlık pek de şaşırtıcı sayılmaz; buna rağmen, deneyimin dayandığı düşüncelerin doğruluğu ve değeri zamanla doğrulanmıştır: örneğin kentlerin yakın çevresinde büyük sebze bahçelerinin sağladığı avantaj, kalabalık şehirlerde gübrenin büyük ölçüde israf edilmesi ve geliştirilmiş tarım yöntemleriyle toprağın üretken gücünün olağanüstü ölçüde artırılabilmesi. Pestalozzi’nin o dönemde başaramadığını, başkaları daha sonra başarmıştır; nitekim 1869 yılında Muligen ve Neuhof’u ziyaret ettiğimizde, aynı arazinin son derece zengin ve çeşitli bir tarım hâlinde olduğunu ve yılda birkaç ürün verdiğini gördük. Böylece Pestalozzi’nin yüz yıl önceki düşü bugün gerçekleşmiş bulunuyordu.
Bununla birlikte, Neuhof’taki bu tarımsal girişimin, Kirchberg’de hazırlanan planlara hiçbir şekilde tam olarak uymadığını unutmamak gerekir; çünkü Pestalozzi, en önemlilerinden biri Zürih’e yakınlık olan ve üzerinde hesap yaptığı bütün koşulları bir araya getirememişti. Ancak onun güveni ve sabırsız coşkusu hiçbir gecikmeye tahammül etmiyordu; bu yüzden, başarısı için gerekli tüm araçlara sahip olduğundan emin olmadan çok önce planını uygulamaya koymuştu. Ne yazık ki, bu, karakterinin bu belirgin eğilimi yüzünden acı çekmek zorunda kaldığı tek olay değildir.
Bu durumdaki bir insan için, Neuhof’un sahibi şimdi son derece anlaşılmaz bir adım attı. Tarımsal girişimleri başarısız olmuş, başlangıçta sahip olduğu az miktardaki para neredeyse tümüyle yitirilmişken, evini yoksul çocuklar için bir sığınağa dönüştürmeye karar verdi.
Bunun, böylesine büyük bir delilik olmasaydı, en yüce özverinin bir örneği olacağı söylenmiştir. Gerçekte ise, bu, baba olduktan sonra düşünce ve vicdanında meydana gelen bir tepkinin doğal sonucundan başka bir şey değildi; şimdi bu tepkinin en başından itibaren izini sürmemiz gerekir, çünkü bu süreç Pestalozzi’nin gerçek çağrısını bulmasına ve insanlığın hayırseverlerinden biri hâline gelmesine yol açmıştır.

BÖLÜM IV
PESTALOZZI BABA

Ailesinin dünyevi çıkarlarından başka bir şey düşünmez hâle geldiği için kendini suçlar. Oğlunun doğumu onda dinî bir vicdan azabı uyandırır. Çocuğunu Emile’in ilkelerine göre yetiştirmeye çalışır. Her adımda Rousseau’yu düzeltmek zorunda kalarak kendi yönteminin temel ilkelerini keşfeder; bu denemenin insanlık açısından değeri; denemenin konusu olan çocuğun acıklı kaderi.
Genç erkeklerin hayatında, çoğu zaman, az ya da çok geçici bir tutku ve hayal dönemi vardır; bu dönem onları, er ya da geç, hayal kırıklıkları ve hayatın gerçeklerinin deneyimiyle terk etmek zorunda kalacakları yollara sürükler. Pestalozzi’nin önce devrimci bir siyasetçi olarak kendini politikaya atması, ardından da bir yenilikçi olarak tarıma yönelmesi işte böyle olmuştur.
Bu ikinci adım, gerçekten de gençliğinin başlıca çılgınlığıydı. Önce Zürih’teki üniversite çevrelerinde revaçta olan ütopik düşüncelerin ve tarımsal reformda halkın durumunu iyileştirmenin bir yolunu bulma umudunun etkisiyle; sonra da Anna’ya olan sevgisi ve onun ailesini, ona rahat bir yuva hazırlayarak yatıştırma arzusu yüzünden, yavaş yavaş, o zamana dek kalbini dolduran soylu hayırseverlik coşkusunun yerini bayağı bir hırsın almasına izin verdi.
Ne var ki, kendini feda etme düşüncesinin bu gölgelenmesi uzun sürmedi. Maddi çıkarların hâkim olduğu bu ortamda kısa sürede huzursuzluk duymaya başladı ve eski idealini terk etmiş olmakla kendini acımasızca suçladı. Kısacası, dinî bir vicdan azabının azabı içindeydi.
Tarımsal girişimlerinin başarısızlığının yol açtığı hayal kırıklıkları, kuşkusuz, bu ahlaki yeniden doğuşun gerçekleşmesine yardımcı oldu; ancak bunun asıl nedeni değildi. Nitekim, şimdi vereceğimiz alıntılar, onun günlükleri, krizin Pestalozzi’nin girişiminin başarısından henüz kuşku duyması için hiçbir nedeni olmadığı bir zamanda başladığını göstermektedir. Nitekim 9 Ocak 1770’te şöyle yazar:
“Niçin artık kuramsal bilimden zevk almıyorum? En büyük öneme sahip gerçekleri araştırmaya neden bu kadar az ilgi duyuyorum? Acaba bunun sebebi, şehirde beni harekete geçiren boş gururun ve örneklerin artık çevremde bulunmaması mıdır? Ama bulunduğum durumun zorunlu olarak doğurduğu dikkat dağıtıcı unsurlara rağmen, yetilerimin gelişimine içtenlikle yönelmeye kararlıyım. Ey Tanrım, bu kararlılıkta beni güçlendir!”
Başka bir yerde ise şunları yazar:
“Geç kalktık ve acil mektuplar, hiçbir şeyin engel olmaması gereken dualar için ayrılmış zamanı aldı. Bütün gün çok meşguldüm ve daha az işim olduğu günlere göre daha mutlu oldum. Bunu itiraf etmekten utanıyorum; bu, kendi karakterime gereği gibi dikkat edemediğimi gösteriyor. Yukarıdakileri yazdıktan sonra kendimi eğlendirmek için işe koyuldum; fakat hafifliğimden utanarak kısa sürede bıraktım. Bu beni nereye götürecek? Birkaç yıl sonra beni ne hâle getirecek?”
Kısa bir süre sonra eşi şöyle yazar:
“Sevgili kocamın yokluğundan yararlanarak, bir süredir pek de iyi değerlendirilmemiş olan hayatımı gözden geçiriyorum. Anne olmayı umut ediyorum. Tanrı ister de çocuğumla ben hayatta kalırsak, beni nasıl da ağır bir görev bekliyor! Ama eğer öleceksem… Ey merhametli Baba! Lütfunu ve

bereketini üzerimize dök; kalplerimizi varlığınla güçlendir ve arıt.
Sonunda kocam eve döndü. Bana dua edip etmediğimi sordu ve günü nasıl geçirdiğimi duyunca bundan ne kadar mutlu olduğunu görmek beni sevindirdi.”
Bu birkaç alıntı, evliliklerinden yalnızca birkaç ay sonra bile Pestalozzi ile eşinin, maddi çıkarların hayatlarına yön vermesine izin verdikleri için kendilerini suçladıklarını ve ahlaki gelişme çabalarında yardım dilemekte olduklarını göstermeye yeterlidir.
Pestalozzi baba olduğunda, bu ahlaki kriz de derin bir dinsel pişmanlık biçimini alır. Bablık, beraberinde getirdiği kaygılar, görevler ve sorumluluklarla insanı yeni bir konuma yerleştirir; bu konum, insanı hayatını sorgulamaya ve tam bir ahlaki ve dinsel yenilenmeye yöneltmeye özellikle elverişlidir. Bir insan kendisi konusunda kayıtsız davranmış olabilir; fakat günahın yol açtığı acıyı yeterince bildiği için, çocuğunu günahtan uzak tutma kaygısı taşıyacaktır. Çok sevdiği varlığa kutsallığı öğretebilmek için, kendisinin de kutsal olma ihtiyacını hissedecektir.
Oğlunun doğumundan kısa bir süre sonra Pestalozzi’nin, eşinin günlüğüne düştüğü not şöyledir:
“Ah Tanrım! En büyük kaygı zamanının yaklaştığını gördüm; ama ne dua edebildim ne de ağlayabildim. Yüreğimi Tanrı’ya kaldırmadım; dizlerimin üzerine çöküp kusurlarım için yas tutmadım, merhamet dilemedim, Rabb’e günahlarım yüzünden sevgilimi benden almaması, suçlarım yüzünden oğlumu elimden çekip götürmemesi için yakarmadım. Yüreğim katılaştı, ne yazık! Daha iyi olma arzum yok; ruhum kötülükle dolu!”
Bu şekilde uzun süre devam eder ve sonunda Aziz Pavlus’un haykırışıyla bitirir:
“Beni bu ölüm bedeninden kim kurtaracak?”
Daha ileride yine şöyle der:
“Her zaman önemsiz şeylerle meşgul oldum ve hayatımın en mutlu gününe layık bir ruh hâli kazanmak için hiçbir çaba göstermedim. Ne yazık! Rabbimi ve Tanrımı unuttum; ruhumun kaygısı içinde, bizi annelerimizin rahminde biçimlendiren, bize soluk ve hayat veren O’na hiçbir dua yöneltmedim. Bağışla beni, Babam; Senin oğlun diye anılmaya layık değilim.
Beni ölçüsüz nimetlerle kuşattın; eşimin hayatını ve gücünü korudun; beni ölümsüz bir ruhun babası kıldın. Ah! Keşke iyiliğine olan şükranımı tövbemle gösterebilsem — hiç sapmadan sürdürdüğüm uzun bir günah hayatı için duyulan bir tövbeyle! Yücelerden Ruhunu bana gönder! Bana şimdi yeni bir güç ver, içimde yeni bir yürek yarat, taze bir gayret bahşet! Ah, oğlum, oğlum! Korkunç bir düşünce! Eğer sana karşı görevimde başarısız olursam, seni doğru yolundan saptırırsam, bir gün hâkimin huzurunda babanın — görevi olan o babanın — suçlayıcısı olabilirsin…”
seni doğru yola sevk etmekti! Yüzünü hiç görmemiş olmayı ve denizin dibine atılmayı tercih ederdim. Tanrım, sevgili çocuğum, ruhuna herhangi bir kötülük telkin etmekten beni koru!”
Bu sözlerde ne kadar yüce bir erdem ve görev duygusu soluk alıp veriyor! Bu adamın vicdanı ne kadar hassas, ruhu ne kadar içten ve derin biçimde dindar! Ve yine de, kısa bir süre önce neredeyse İncil’in hizmetkârı olacak olan bir insanın bu en gizli iç dökümlerinde, insanların Kurtarıcısı, umutsuz ruhların sığınağı olan İsa’nın adı anılmaz. Hıristiyanlığın Kurtuluş öğretisi, buna rağmen en Hıristiyan sevgi ve tövbeyle dolu olan bu ruhta gerçekten de yer bulamıyor gibidir. Açıkça görülüyor ki Pestalozzi, yaşadığı kuşkuculuk çağının etkisini hissetmiştir ve çocukluk ile ilk gençliğinin masum inancı, Rousseau’nun sofizmlerinden bir ölçüde zarar görmüştür.
Ama aynı zamanda şu da açıktır ki bir tepki başlamıştır ve bu tepki epeyce yol almıştır. Jean-Jacques’tan Pestalozzi’ye ne büyük bir mesafe! İlki her zaman kendinden memnun, en büyük hatalarını bile mazur gören biridir; ikincisi ise, başkaları gibi olmaya başladığı, ailesinin maddi çıkarlarını faaliyetlerinin ve sevgisinin önüne koyduğu anda, kendini acımasızca suçlayan biridir.
Daha önce ilk belirtilerine işaret ettiğimiz bu yeni dinsel duyarlık, Pestalozzi’nin oğlunun doğumundan sonra çok daha belirgin hâle gelmiştir; şimdi, çocuğunu iyi yetiştirme çabalarıyla birlikte nasıl daha da güçlendiğini ve sonunda son derece hayranlık uyandırıcı bir Hıristiyan özverisi örneğine dönüştüğünü göreceğiz.
Madame Necker de Saussure, İlerleyici Eğitim adlı eserinde, her türlü konuda notlar tutan insanlar arasında, hiçbir babanın çocuğunun gelişimi üzerine notlar tutmayı düşünmemiş olmasına şaşırdığını dile getirir. Oysa eğitim reformcusunun bunu altmış yıl önce zaten yaptığını bilmiyordu. Pestalozzi’nin çocuğu üzerine gözlemlerini yazdığı günlüğün bazı bölümleri, 1828’de Aix-la-Chapelle’de yayımlanan Niederer’in Pestalozzi Üzerine Notları’nda korunmuştur.
Bu günlük, hem çok önemli hem de son derece ilgi çekicidir; çünkü bize, çocuğunun yetiştirilmesinde uygulamayı amaçladığı bir yöntemi esas alarak yola çıkan bir insanı gösterir Rousseau’nun düşüncelerini oğlunun eğitimine uygulamaya girişen ve bu amaç uğruna en titiz, en sarsılmaz dikkatle çalışan Pestalozzi, her adımda durmak ve kendi gözlemlerine, annesinin öğretisinin anılarına geri dönmek zorunda kalır. Rousseau’nun ne eğitecek bir oğlu ne de hatırlayacağı bir annesi olduğunu düşündüğümüzde, onun yanılgıları artık bizi şaşırtmaz.
Bu günlük, aynı zamanda Pestalozzi’nin eğitim yönteminin en önemli ilkelerinden bazılarının yavaş yavaş nasıl oluştuğunu da gösterir; bu ilkeler büyük ölçüde onun kendi deney ve düşüncelerinin ürünü olmakla birlikte, bir yanıyla da Rousseau’nun kuramlarına karşı içinde gelişen tepkiye

dayanır.
Pestalozzi'nin oğlunun adı Jakob idi; ancak Alman geleneğine uygun olarak ona genellikle Jakobli denirdi. Aşağıdaki notlar yazıldığında yaklaşık üç buçuk yaşındaydı. O sırada Pestalozzi'nin Neuhof'ta bulunduğu ve hâlâ tarımsal çalışmalarıyla meşgul olduğu unutulmamalıdır.
27 Ocak 1774. — Dikkatini akan bir suya çektim. Çok hoşuna gitti ve ben yokuş aşağı yürürken, suya şöyle diyerek beni izledi:
"Biraz bekle; hemen geri geleceğim."
Bir süre sonra onu aynı derenin kenarına yeniden götürdüm.
"Bak!" diye bağırdı, "su da aşağı iniyor; yukarıdan geliyor ve gittikçe daha aşağıya gidiyor."
Derenin akışını izlerken birkaç kez tekrarladım: "Su yokuş aşağı akar."
Ona bazı hayvanların adlarını söyledim: "Köpek, kedi vb. hayvandır; ama amcan John, Nicholas ise insandır," dedim. Sonra ona şunları sordum: "İnek nedir, koyun nedir, papaz nedir, keçi nedir, kuzenin nedir?" Hemen her seferinde doğru cevap verdi; yanlış cevaplarını ise, bilerek doğru cevap vermek istemediğini anlatır gibi bir gülümseme eşlik ediyordu. Bu şakanın ardında, iradesinin benimkinden ne ölçüde bağımsız olduğunu deneme isteği olmalı diye düşünüyorum.
29 Ocak. — Önce onu soğuk havada dışarı çıkarıp koşturup oynattıktan sonra, derslerinde uzun süre oturmasını sağlamayı başardım. Bir öğrencinin açık havadaki oyunlarıyla ilgilenecekse, insanın kendisinin de sağlam yapılı olması gerektiğini açıkça görüyorum.
30 Ocak. — Okuma öğrenmekten çabuk sıkıldı; fakat her gün, isteyip istemediğine bakmaksızın, düzenli olarak bunun üzerinde çalışması gerektiğine karar verdiğim için, daha en baştan ona bunun zorunluluğunu hissettirmeye niyetlendim. Bu çalışmayla benim hoşnutsuzluğum arasında bir seçim olmadığını göstermek istedim; bunu da onu içeride tutarak, hoşnutsuzluğumu hissettirerek yaptım. Ancak bu şekilde üç kez cezalandırıldıktan sonra sabırsızlığını yenebildi. O andan itibaren işini istekle ve neşeyle yaptı.
Ona tahtanın suda yüzdüğünü, taşların ise battığını gösterdim.
1 Şubat. — Ona başın çeşitli bölümlerinin Latince adlarını öğrettim. Şekiller ve örnekler yardımıyla içinde, dışında, aşağıda, yukarıda, arasında, yanında gibi sözcüklerin anlamını öğrettim. Karın içeri alındığında nasıl suya dönüştüğünü gösterdim.
Öğretimin, ses tonunu değiştirerek — yani bazen yüksek sesle, bazen alçak sesle konuşarak — ve ifadeyi sürekli çeşitlendirerek kolaylaştığını fark ettim. Ama bu nereye kadar varabilir?
Geçen gün kasabın bazı domuzları kestiğini gördü ve taklit etme isteğiyle birkaç parça odun dizip aynı şeyi yapmaya hazırlandı. Tam bu sırada annesi seslendi:
"Jacobli!"
"Hayır, hayır," diye cevap verdi, "şimdi bana Kasap demelisin!"
2 Şubat. — Ona sayıların anlamını kavratmaya çalıştım. Şimdilik yalnızca adlarını biliyor; onları ezberden söylüyor ama kendileriyle bağlantılı belirli bir anlam yüklemiyor. Sözcükleri, temsil ettikleri şeylere dair açık bir fikir olmaksızın bilmek, gerçeğe ulaşmayı son derece güçleştirir. Dersimize tanık olan en cahil insan bile bu durumu fark ederdi. Çocuk, telaffuz ettiği sayı adları arasında hiçbir anlam farkı kurmamaya alışmış ve bu alışkanlık onu öylesine dikkatsiz ve özensiz kılmış ki, bugün onda kesinlikle hiçbir izlenim uyandıramadım.
"Onun önemli sözcükleri telaffuz etmesine izin verirken, aynı zamanda bu sözcüklerin anlamına dair açık bir fikir kazandırmaya özen göstermemekle nasıl bu kadar akılsız olabildim? 'İki'nin anlamını iyice kavramadan ona 'üç' demeyi öğretmemek daha doğal olmaz mıydı; ve bu çocuklara saymayı öğretmenin yolu bu mu olmalı? Ah! Doğanın öğretisini geliştirmeye kalkışırken onun yollarından ne kadar uzaklaşmışım! Bilgelik ve erdem için böylesine önemli olan bu gerçekleri asla gözden kaçırmayayım!
Çocuğun taklit sevgisiyle kendinizi yönlendirin! Odada bir sobanız var; onu çocuk için çizin. Bir yıl boyunca bile onu tam olarak yeniden çizemese bile, en azından oturmayı ve çalışmayı öğrenmiş olacaktır. Matematiksel şekil ve büyüklüklerin karşılaştırılmasında da öğretim vardır; hatta eğlence bile. Yine, kişinin kendi bahçesinin olması ve her türlü bitkiyi yetiştirmesi; kelebekleri ve böcekleri toplaması ve onları titizlikle ve sebatla sınıflandırması... Toplumsal yaşam için ne büyük bir hazırlık! Tembellik ve budalalığa karşı ne güçlü bir koruma! Ve bütün bunlar, çocuklara pek de uygun olmayan, okumayı Doğa'nın kitabında öğrenmeleri gereken çocuklar için tasarlanmış sıradan eğitimimizden ne kadar da uzaktır!
Onu okumaya ancak güçlükle alıştırabiliyorum; bundan kaçmanın bin bir yolunu buluyor ve başka bir şey yapma fırsatını asla kaçırmıyor. Elde edemediği bir şeyi istediğinde, çok kurnazca, istediği şeyin derslerine ya da okumasına yardımcı olacağını ileri sürüyor. Birkaç gündür bu hilelerden çok etkilendim; bunları en büyük dikkatle gözetlemek açıkça benim görevim."
3 Şubat. — Bugün de, en az dün olduğu kadar güçlü bir biçimde, bir çocuğa saymayı öğretirken izlediğimiz sistemin ne kadar sakat olduğunu hissettim. Düşünmeden öğrenilen her sözcük zihnimizde neredeyse umutsuz bir karmaşa yaratır; oysa gerçeği katışıksız olarak alabilseydik bilgimiz ne kadar berrak olurdu! Ey Tanrım! Benim Babam ve çocuğumun Babası olan Sen, bizi

sayısız izlenimler aracılığıyla yavaş yavaş, sözcüklerin yalnızca işaretleri olduğu doğru ve tam düşünceleri kavramaya hazırlayan kutsal doğal yasaları anlamayı bana öğret.
Çocuk, temsil ettikleri şeyleri tanımadan önce işaretleri öğrenirse — özellikle de onlara yanlış fikirler bağlarsa — günlük derslerimiz ve konuşmalarımız onun yanılgısını güçlendirmekten ve artırmaktan başka bir işe yaramaz; biz farkına bile varmadan onu yanlış bir yolda daha da ileri iter. O zaman bu kötülüğü düzeltmek ne kadar güç olur; oysa gerçeği gerçeğin ardından, yavaş yavaş ilerleyerek izleseydik, Doğa'nın aydınlık yolunu izlemiş olurduk."
4 Şubat. — Dün geceden beri Jacobli iyi değil. Bugün ateş belirtileri bizi korkuttu ve doktora haber gönderdik. Çocuğa ilaç içirmek çok güç oldu. Doktor, tamamen sağlıklıyken arada bir tatsız ama zararsız bir şey içirmemizi önerdi; böylece buna alışırsa, gerçekten hasta olduğunda artık yadırgamayacaktı. İlk bakışta bu bana iyi bir fikir gibi göründü ve bunu eğitimin geneline de uygulamaya eğilimliyim.
13 Şubat. — Hastalığı sırasında Jacobli'ye gösterdiğimiz aşırı ilgi onu daha dikbaşlı yaptı. Bir cevizini kırmak için elinden aldım; onu yiyeceğimi sandı ve öfkeyle bağırmaya başladı. Ona soğuk bir bakış attım, sonra tek kelime etmeden ikinci bir cevizi de aldım ve ikisini de gözlerinin önünde yedim. Ağlamayı kesmedi; ben de ona bir ayna tuttum; hemen kaçıp saklandı.
Hizmetkârımız Nicholas'ın sade bilgeliğine sık sık hayran olmuşumdur. Eğitim konusunda, genellikle tamamen doğal bir biçimde, kısıtlanmadan yetişmiş; derslerle değil, bizzat hayatın kendisiyle öğrenmiş insanların düşüncelerini dinlemeye çok hevesliyim.
"Nicholas," dedim, "Jacobli'nin iyi bir hafızası olduğunu düşünmüyor musun?"
"Evet," dedi, "ama onu fazla yüklüyorsunuz."
Bu, benim de sık sık korktuğum şeydi.
"Ama," dedim, "çocuk aşırı yüklenmiş olsaydı, bunu fark ederdik sanırım; hevesini kaybeder, ürkek ve huzursuz olurdu; bunun en küçük belirtilerinde elbette dururdum."
"Ah," dedi Nicholas, "o hâlde gerçekten çocuğun ruhu ve mutluluğu konusunda kaygı duyuyorsunuz demektir? Ben de asıl bunu gözden kaçıracağınızdan korkuyordum."
Haklısın, Nicholas! Erkekliği, canlılığı ve neşeyi yok eden hiçbir eğitim zerre kadar değerli değildir. Çocuğun yüzünde sevinç, oyunlarında coşku ve canlılık olduğu sürece; izlenimlerinin çoğuna mutluluk eşlik ettiği sürece korkacak bir şey yoktur. Kısa süreli özdenetim anları, ardından gelen yeni ilgiler ve yeni sevinçlerle birleştiğinde cesaret kırmaz.
Düzen ve itaat alışkanlıklarından doğan huzur ve mutluluğu görmek, toplumsal yaşama gerçek bir hazırlıktır.
Baba ya da öğretmen, her şeyden önce aceleden ve telaştan kaçın; işini sakin ve düzenli yap. En büyük sevinçler çoğu zaman uzun ve sabırlı bir çalışmanın sonucudur.
Kendi bilginizin çocuğun üzerinde fazla bir ağırlık oluşturmasına izin vermeyin; bırakın hakikat bizzat kendisi ona konuşsun. Onun eğitimine ve gelişimine yardımcı olabilecek her şeyi gözlerinin önüne koymaktan asla yorulmayın. Gözlerini ve kulaklarını eğitin, fakat ondan nadiren fikir isteyin. Genel kural olarak, hemen ihtiyaç duymadığı şeyler hakkında ondan hüküm vermesini istemeyin; yalnızca Doğa'nın sizden hüküm vermenizi istediği anlarda onun da yargısını isteyin. Doğa, yürüdüğünüz yolun kenarındaki hendeğin genişliği hakkında sizden hüküm istemez; onu sadece size gösterir. Ama yolunuza çıkan ve geçmek zorunda olduğunuz hendeğin genişliği konusunda sizden karar vermenizi ister. İşte bu yüzden, çocuğun söylediğini uygulama fırsatı bulduğu her durumda, onun fikrini sormak hem doğaldır hem de yararlıdır.
14 Şubat. — Bugün memnundum; öğrenmeye isteklilik gösterdi. Onunla oynadım; binici oldum, kasap oldum, istediği her şey oldum.
Kopya etmesi için birkaç düz çizgi çizdim. Ressam Füssli bana şöyle demişti:
"Yaptığın her şey tam ve eksiksiz olsun; örneğin A'dan B'ye geçme, A bütünüyle bilinmeden."
Acele etme; ilerlemeden önce ilk adımı sağlamlaştır. Böylece karışıklık ve israfı önlersin.
Düzen, kesinlik, tamlık… Ah, ne yazık ki benim karakterim böyle biçimlenmedi. Kendi çocuğum söz konusu olduğunda ise, onun çabuk kavrayışı ve hızlı ilerleyişi karşısında gözlerimin kamaşması; bilgi birikiminin alışılmadık genişliğine kapılıp bu görünür gelişimin ardında ne kadar cehalet gizlendiğini ve daha ileri gidebilmek için ne kadar çok şey yapılması gerektiğini unutma tehlikesi içindeyim. Tamlık, düzenlilik, karışıklıktan uzaklık… Ne kadar önemli noktalar!
Madem Doğa bize ilk dili veriyor, neden aynı yolla on tane daha vermesin? Latince öğretirken onun yöntemini yeterince yakından izlemediğimi fark etmeye başlıyorum; sürekli Latince konuşma yoluna girmeliyim. Ama bu bakımdan Jacobli'nin ilerleyişinden memnunum.
15 Şubat. — Bugün, çocuğumun zekâsını gösteren ama çok dikkatle izlemem gereken bir alışkanlığını fark ettim. Bir şey istediğinde, her zaman önce, benim ileri süreceğimi sandığı itirazlara cevap vermekle başlıyor.
Ders muhtemelen yapılacak hataları ya da isteğin neden kabul edilmesi gerektiğini açıklamakla başlar.

‘Anneciğim, kırmayacağım; sadece bakmak istiyorum; derslerimde kullanacağım; sadece bir tane istiyorum.’
Bu hilenin başarılı olmamasına dikkat etmeliyiz. Açık ve dürüst bir talep görmek isteriz. Çocuğun bu dolambaçlı yolla sorduğu durumlarda, isteğini basit bir biçimde tekrar etmesini sağlamak gerekir. Belki düzgün sormadığı bir şeyi reddetmek yerinde olur.
Çocuğunuzu Doğa’ya çıkarın; ona tepeliklerde ve vadilerde öğretin. Orada daha iyi dinler ve özgürlük hissi, zorlukları aşmak için ona daha fazla güç verir. Ama bu özgürlük saatlerinde onu sizin yerine Doğa’nın öğretmesine izin verin. Onun gerçek öğretmen olduğunu, sizin ise sadece sessizce yanında yürüyen bir yardımcı olduğunuzu tam olarak kavrasın. Bir kuş öter veya bir böcek yaprakta vızıldarsa, hemen konuşmayı durdurun; kuş ve böcek onu öğretiyor; siz sessiz olabilirsiniz.
Ama bilgi edinmeye adanmış bu kısa saatlerde, hiçbir kesintiye izin vermeyin. Bu saatleri az tutun ama dokunulmaz kılın. Bu konuda en küçük düzensizlik bile hemen düzeltilmelidir. Çocuğun bu görevden kaçabileceğine dair en ufak umudu olamaz; böyle bir umut huzursuzluğu teşvik ederken, kaçma imkânının olmayacağı kesinliği, kaçma isteğini unutturacaktır. Bu durumda Doğa artık dinlenmemeli ve çocuğun özgürlük arzusu karşı konulmalıdır.
Akıllıca rehberlik eden ve adil biçimde azarlayan bir baba, çocuğu tarafından dinlenir; ama gereksiz emir verilmemelidir. Emirler asla kapris, kibir veya gereksiz bilgiye düşkünlük sonucu olmamalıdır. İtaati sağlamak için çocukların tam olarak neyin yasak olduğunu bilmeleri çok önemlidir. Cehaletin bir hata olarak cezalandırılması kadar acı bir duygu yoktur. Masum bir çocuğu cezalandırırsanız, kalbine hakimiyetinizi kaybedersiniz. Çocuğun içgüdüyle neyin zararlı olduğunu veya hangi şeylerin önemli sayıldığını bilmediğini düşünmemeliyiz.
Bolca sevinç ve özgürlük, az sayıda kısıtlama dönemleri ile —bu dönemlerde çocuk doğal arzularına karşı koymayı ve onları bastırmayı öğrenir— ona güç ve dayanma yetisi kazandırır. fazla kısıtlama moral kırıcı bir etki yapar ve sevinçler daha nadir geldiğinde artık aynı mutlu etkiyi yaratmaz. Karakter, en güçlü ve en sık verilen izlenimlerle şekillenir; diğerleri neredeyse etkisizdir. İşte bu yüzden eğitim kusurları düzeltebilir ve “birkaç tesadüfi izlenim, en dikkatli eğiticinin emeğini bozar” diyen özdeyiş hem yanlış hem de cesaret kırıcıdır.
‘Jacobli inatçı ve şiddetliydi; bugün onu birkaç kez cezalandırmak zorunda kaldım.’
‘16 ve 17 Şubat. Onun dik kafalılığını düzeltmek ve aynı azarların her gün yenilenmesini önlemek için, derslerini oyunlarla dikkatlice değiş tokuş etmeliyim ve gereksiz yere özgürlüğünü kısıtlamamalıyım; ayrıca gerçek çalışma için ayrılacak süreyi kesin olarak belirlemeliyim ki, diğer zamanlarda öğrendikleri işi gibi görünmesin.
Kalem tutmasını öğrettim. Bu çok küçük bir şey olsa da, bir daha kötü tutmasına izin vermeyeceğim.’
‘18 Şubat. Bugün onunla çok yürüdüm. Ne kadar az durumu, yararlı bir ders öğretmek için kullanabiliyorum!
Eşim marangozla karşılaştı ve bir borcun ödenmesini istedi. ‘Anneciğim,’ dedi Jacobli, ‘marangoza kızma.’
‘19 Şubat. Bazen, tüm diğer aşırılıkları bırakmış olmamdan dolayı, ustanın otorite tonunu kullanmamakla kendimi zor durumda buluyorum. Özgürlük ve itaat arasındaki çizgiyi nerede çizeceğim, sosyal yaşam o kadar çabuk bizi zorlar ki?’
ÖZGÜRLÜK İÇİN GEREKÇELER
• Bir çocuğun özgürlüğünü kısıtlamak, bir dereceye kadar onun hoşnutsuzluğunu beraberinde getirir.
• Deneyim gösteriyor ki, çok fazla kısıtlanmış çocuklar, ileride bunu ters yönde aşırı davranışlarla telafi ederler.
• Kısıtlama çeşitli tutkuları tetikler.
• Akıllıca özgürlük, çocuğun gözlerini ve kulaklarını açık tutmasını sağlar; onu memnun, mutlu ve dengeli kılar.
•
• Ama bu tam özgürlük, çocuğa şeylerin doğasına itaat etmeyi, ama insanın iradesine değil, öğreten önceden bir eğitim varsayar.
•
• İtaat İçin Gerekçeler
• İtaat olmadan eğitim mümkün değildir. Öyle anlar vardır ki, çocuk özgürlüğüne bırakılırsa mahvolur. En elverişli koşullarda bile onun iradesini zaman zaman engellememek imkânsızdır.
•
• Özgürlük tutkuları bastırmaz, sadece gelişmelerini geciktirir. Örneğin Emile’in jonglörden daha iyi olmak arzusunda titremesi kibirdendir. Ve Rousseau kendisi de toplumsal hayatın bizi bağımlı kıldığı durumu kabul etmez mi; bazı insanlar öylesine tutkulu doğarlardır ki, çocuklukları tamamen özgür bırakılmış olsaydı, gençliklerinde mutlaka kısıtlamaya tabi tutulmaları gerekirdi.
•

• Sosyal yaşam, çocuğun özgürlüğünü kısıtlamadan oluşması mümkün olmayan yetenekler ve alışkanlıklar gerektirir.
• Peki, bunlardan hangisi gerçek pozisyon, hangisi yanlış? Özgürlük iyidir, itaat de. Rousseau'nun, insanlığı aşağılamaya eğilimli akılsız kısıtlamaların kötülüklerinden etkilenerek savunduğu sınırsız özgürlük anlayışını ayırdığı noktayı biz uzlaştırmalıyız.
• Öğretmene şunu söylemek isterim: Özgürlüğün muazzam değerine tamamen ikna olun; kibirin, çabanızın erken meyve vermesini görme isteğinizin sizi kaygılandırmasına izin vermeyin; çocuğunuzu mümkün olduğunca özgür bırakın ve onun özgürlüğünü, huzurunu ve iyi huyluluğunu güvence altına alacak her yolu titizlikle arayın. Ona kelimelerle öğretebileceğiniz hiçbir şeyi, şeylerin kendisi aracılığıyla öğretin; kendisi görsün, işitsin, bulsun, düşsün, kalksın, hata yapsın; kısacası, eylem mümkünken hiçbir söz yok. Kendi yapabileceğini kendisi yapsın; her zaman meşgul, her zaman aktif olsun ve ona bıraktığınız zamanı da özenle kullanın.
• Çocuğun çocukluğunun büyük kısmını kendi başına geçirmesine izin verin. O zaman göreceksiniz ki Doğa, insanlardan çok daha iyi öğretir.
•
• Ama ona itaat etmeyi alıştırmanız gerektiğini gördüğünüzde, bu görev için en büyük özenle hazırlanın; çünkü böyle bir eğitimde bu en zor görevdir. Unutmayın ki kısıtlama, öğrencinizin güvenini elinden alırsa, tüm emeğiniz boşa gider. O halde kalbinden emin olun ve onun, size ihtiyaç duyduğunu hissetmesini sağlayın. Oyuncak oyunlarında, diğer arkadaşlarından daha neşeli ve hoş olun; oyunlarda sizi en çok tercih etmesini sağlayın.
•
• Size güvenmesi gerekir. Sık sık iyi olmadığını düşündüğünüz bir şeyi isterse, ona sonuçlarını anlatın ve özgürlüğünü bırakın. Ama dikkat edin ki sonuçlar kolay unutulmayacak nitelikte olsun. Ona her zaman doğru yolu gösterin. Eğer yoldan çıkıp çamura düşerse, ona yardım edin; ama tam özgürlükten yararlanıp uyarılarınıza kulak vermediği için ortaya çıkan hoş olmayan sonuçlardan onu korumayın. Bu şekilde size olan güveni o kadar büyük olacaktır ki, onu engellemek zorunda kaldığınızda bile sarsılmayacaktır. O, saygı duymayı öğrendiği akıllı öğretmenine veya babasına itaat etmelidir; ama emir vermeniz yalnızca zorunlu durumlarda olmalıdır.
•
• Günlükten bu kadar uzun alıntı yaptık çünkü bu, yüz yıl önce başlayan büyük eğitim reformunun tarihine doğrudan bir bağlantı sağlar. Bu reform, kısmen Rousseau'nun fikirlerine uygun, kısmen de ona karşıt olarak devam etmektedir.
•
• Verdiğimiz alıntılarda, Pestalozzi'nin yalnızca Rousseau'nun sisteminin eksikliklerini fark etmekle kalmadığını, insanlığın yararına daha sonra geliştireceği bazı ilkeleri de keşfettiğini görüyoruz.
•
• Ve yine de bu nazik ve ileri görüşlü baba, Emile'in etkileyici yazarının cazibesi altında, sık sık kendi ilkelerini unutuyor ve kınadığı hatalara düşüyor.
•
• Tüm bu deneylerin konusu olan zavallı çocuk ve belki de Pestalozzi yönteminin bize borçlu olduğu çocuk, bunun bedelini ağır ödedi. Cenevreli filozofun sistemi eğitiminde 1775 yılına kadar devam etti; ama bu tarihten sonra öğretimi, tüm zamanını alan yeni girişimin ihtiyaçlarına tabi oldu."
•
bir gününde annesi ona dedi ki: "Yarın babanın doğum günü, onun için bir şey yapmak ister misin?"
• "Evet, yazabilseydim," diye yanıtladı çocuk.
• "Bir şey söyleyeceksen, ben senin için yazarım," dedi annesi. Bunun üzerine çocuk düşünmeye başladı, odada dolaşıyor, mırıldanıyor, neredeyse şarkı söylüyordu, ne söylemek istediğini kendi kendine ifade etmeye çalışıyordu. Çok geçmeden annesinin yanına geldi ve gülümsedi.
• "Ne istiyorsun, sevgili çocuğum?"
• "Ah, sen çok iyi biliyorsun."
• "Baba için söyleyeceğin bir şey var mı?"
• "Evet, yazarsan ben söylerim."
•
• Bunun üzerine annesi, çocuk kelimelerini birer birer yazarak şunları yazdı:
•
• Sevgili babacığım, bugün doğum günün için dileğim,
• Uzun, uzun yaşaman.
• Bütün iyiliklerin için sana bin kez teşekkür ederim,
• Beni şefkatle ve mutlu yetiştirdiğin için teşekkür ederim,
• Hayatım boyunca aldığım iyilikler için bir kez daha bin kez teşekkür ederim.
• Bin, bin kez teşekkür ederim!
• Kaç kez teşekkür etmek istediğimi bilmiyorum!

•
• Şimdi sana kalbimde olanı söyleyeceğim:
• Sevinç duyacağım, çok sevinç duyacağım
• Sen diyebildiğinde: “Oğlumu mutluluk içinde yetiştirdim,”
• Tüm kalbimle sevinç duyacağım
• “O, benim neşem ve mutluluğumdur” diyebildiğimde.
• O zaman sana yapmış oldukların için teşekkür edebileceğim.
• O günü sen de, ben de mutlu olacağız,
• Ondan sonra bütün hayatımız boyunca birlikte mutlu olacağız,
• Sonra birlikte Tanrı’ya dua edeceğiz,
• Sevgili annemiz de bizimle dua edecek.
• O zaman birlikte çalışacağız, tıpkı kuzular gibi,
• Tanrı ile ve onur içinde yaşamak için,
• Ve Tanrı’nın verdiğiyle yetinmek için.
Şimdi sevgili babacığım geliyor; Birbirimizi sevecek ve öpeceğiz,
Ve annemiz de. Kollarımı aynı anda ikisinin boynuna dolamak istiyorum.
Bu çocuk, duygusal yönü, Rousseau’ya rağmen, çok gelişmiş olan ama pratik hayata çok az hazırlanmış olan, on dört yaşında Colmar’daki bir okula gönderildi. Babasının ona yazdığı ilk mektup, 16 Ocak 1784 tarihli, şöyleydi:
“Sevgili Jacobli, sana hazırladığımızı şimdi gönderiyoruz; birkaç gün içinde daha fazlasını alacaksın. Gitmen bizi üzmüyor, çünkü hem annen hem de ben Tanrı’ya dua ediyoruz ki, sana gösterilen tüm iyilik ve sevgiye layık olasın.
Tanrı’nın adıyla, Jacobli, dua et ve çalış. Çalışkan, düşünceli, sessiz, temiz ve itaatkâr ol. Köylülerin kaba davranışlarını unut ve her şeyi doğru yapmayı öğren. Şimdi bu fırsata sahipsin ve bundan yararlanmalısın, çünkü bir daha geri dönmeyecek. Ama umarım Tanrı, sana çok şey borçlu olanları itaatsizliğinle üzmene izin vermez.
Çocuğum, sen benim dünyadaki tek varlığımsın; sadece senin için yaşamak istiyorum; senin için, öyle ki, dayanamayacağım kadar acı çektim. Şimdi ellerinle ya bana en derin sevinci vereceksin ya da hayatımı sonsuza dek mutsuz edeceksin. Çünkü eğer dikkatli ve gayretle uygun bir kariyere hazırlanmazsan, her zaman sana gösterdiğim iyilik ve düşünceliliğin iyi etkilerini göstermezsen, disiplin ve sertlikle yetiştirilen diğer çocuklardan daha iyi olmazsan, bu kesinlikle olacaktır.”
Daha sonra Jacobli, Basel’de ticaret yapan bir firmada çıraklık yaptı; firmanın başında Pestalozzi’nin arkadaşı Felix Battier vardı ve Pestalozzi, 1787’de Leonard ve Gertrude’un dördüncü kısmını ona ithaf etti. Ancak çocuk ne eğitiminde ne de çıraklığında başarılı olabildi. Ayrıca Basel’de sağlık sorunları belirtileri ortaya çıkmaya başladı ve 1790’da Neuhof’a döndü. 1791’de Brugg’dan Muligen’in sahibi olan Froehlich’in kızı Anna Madeline ile evlendi. İlk üç çocukları Diğer çocuk bebekken öldü, ama 1797 doğumlu Gottlieb 1863’e kadar yaşadı ve şu anda Zürih Politeknik Okulu’nda profesör olan Albay Pestalozzi’nin babası oldu.
Neuhof’a dönüşünden sonra Jacobli, romatizmadan ciddi şekilde acı çekti; 1797’de durumu o kadar ağırlaştı ki, ölmek üzere olduğu düşünüldü. Ancak 1800’e kadar, büyük acı içinde ve bir yanı tamamen felçli olarak yaşadı; eşi, ebeveynleri ve sadık Elizabeth I onun acılarını hafifletmek için ellerinden geleni yaptılar. Annesi, o öldüğünde yanında bulunmayan, günlüğüne şöyle yazdı:
“Tanrı onu acısız bir ölümle yanına aldı. Mezarında Tanrı’nın barışı üzerinde olsun ve İlahi merhamet ruhunu kabul etsin. Tanrı sana, iyi ve sevgili çocuğum, çektiğin tüm acılar için bol bir ödül versin ve seni bu kadar seven bizler, sana katılmak için çok uzun süre beklemeyelim. •
Yine de Tanrı bana onun huzur içinde bir kez daha yatışını görme sevinci verdi. Ölümünde, ağzındaki güzel ifade, bir melek gibi cennete kabul edildiğini gösteriyordu. İyiliği için Tanrı’ya dua ve sonsuz şükran borçlu değil miyiz?”
Jacobli’nin çocukluğunun mutlu günlerinde, evin güneybatı köşesine bir ıhlamur ağacı dikmişti ve ölümünden sonraki yıllarda ebeveynleri onu sevgiyle yetiştirdi. Şimdi uzun zamandır ihmal edilmiş olsa da, hâlâ büyük ve sağlıklı bir ağaç; Neuhof’u ziyaret eden kişi, insanlığa bu kadar fayda sağlayan deneyin yapıldığı zavallı çocuğu anımsayarak ona bakmayı sever.
BÖLÜM V.
PESTALOZZI, BİR HAYIRSEVER
Evine yirmi beş fakir çocuğu kabul eder; ilk girişimi büyük başarı kazanır. Iselin, girişimini kamuoyuna duyurur ve tavsiye eder. Bağışlar, çocuk sayısını seksene çıkarmasını sağlar. Ebeveynlerin mantıksız davranışları nedeniyle sorunlar yaşanır; büyük kayıplar ve ardından tam bir yıkım gelir. Sağlığı bozulmuş ve tamamen imkânsız bir durumda olan Pestalozzi, bir fakir hizmetlinin sadakati sayesinde kurtulur.
Gördük ki, Pestalozzi baba olduğunda, kendi ailesinin maddi çıkarlarını ön planda tutarak sorumluluğundaki halkın davasını unuttuğu için vicdan azabı yaşamış ve gençliğinde güçlü bir şekilde etkilendiği vatansever hayırseverlik işine yeniden kendini adamakta kararlı olmuştur.

Ayrıca, oğluyla yaptığı dikkatli deneylerin, yoksul çocukların iyileştirilmesi için özellikle uygun olduğunu düşündüğü yeni eğitim fikirlerini ve ilkelerini ortaya çıkardığını da gördük.
Çocuğun sürekli etkinliğe duyduğu doğal ihtiyacı ve fiziksel, zihinsel ve ahlaki yeteneklerinin bolluğu ile çok yönlülüğünden etkilenerek, tüm bu güçleri doğru bir şekilde yönlendirerek ve işi yorgunluk yaratmayacak şekilde çeşitlendirerek, çocuklara yalnızca ekmek kazandırmayı değil, aynı zamanda zihinsel ve ahlaki doğalarını geliştirmeyi de öğretebileceğini düşündü. Ayrıca, toprak işçiliği ile bir çeşit el işçiliğinin birleştiği bir kırsal yaşamın, en yoksul çocuklara kendi güçleriyle ve Tanrı'nın yardımıyla yalnızca kendi ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, ailelerinin ve ülkelerinin mutluluğuna katkıda bulunabileceklerini öğretmek için en iyi yol olduğunu düşündü.
"Onlar için," derdi, "insanın Tanrı'nın suretinde yaratıldığını ve Tanrı'nın çocuğu olarak yaşayıp ölmesi gerektiğini ezbere tekrarlamak yetmez; bu gerçeği kalplerinde öyle bir ilahi güçle hissetmelidirler ki, yalnızca saban süren öküzün değil, yüksek kaderine layık yaşamayan ipek ve mor giysili insanın üstüne çıkabilsinler."
Onun gözünde, bu halkın sıkıntısını hafifletmenin tek yolu buydu; kazandıkları ekmekle beslenmeye alışan yoksulları alışkanlık haline getiren tüm hayır kurumlarında, sonunda kötülüğü yalnızca artıran geçici çözümler görüyordu.
Bu inançlara o kadar güçlü bağlıydı ve halkın durumunu iyileştirme arzusu o kadar gerçekti ki, deneyini kendi evi ve kendi arazisi üzerinde gerçekleştirmeye karar verdi; bu şekilde Neuhof'u bu büyük yenilenme çalışmasının modeli ve merkezi yapmayı umuyordu.
Kendir üretiminde ve kurmayı planladığı peynir üretiminde başarısız olduktan sonra, daha sınırlı kaynaklarına uygun bir ölçekte çalışmak zorunda kalmıştı. Ancak hâlâ yaklaşık dört yüz pound borcu vardı ve sadece binalarını tamamlamakla kalmayıp, arazi üzerinde başlattığı çeşitli iyileştirmeleri de yürütmek zorundaydı.
Ücretli işçi sistemini denemişti, ama sonuçlar çok tatmin edici değildi; işçilerin nadiren isteyerek çalıştıklarını, neredeyse her zaman inatçı kötü alışkanlıkları ve umutsuzca hatalı yöntemleri olduğunu gördü. Daha çok çocuklardan ümitlendi; onlar, kendi çatısı altında büyütülecek ve her şeyi ona borçlu olacaklardı.
Böylece, bu yeni işe her ne pahasına olursa olsun girişmeye kararlıydı. Yıllar sonra, "Swan Şarkısı"nda kararlılığından şöyle bahsetti:
"Konumumuz eşim üzerinde büyük sıkıntılar yarattı, ama halkın eğitimi ve ev içi öğretimini basitleştirmeye zamanımızı, gücümüzü ve kalan malımızı adamakta kararlılığımızı sarsacak hiçbir şey olmadı."
1774 kışında deney başladı ve birkaç çocuk, bazıları komşu köylerden, bazıları yol kenarındaki serserilerden, Pestalozzi'nin yanına Neuhof'a gelerek yaşamaya başladılar; Pestalozzi onları giydirdi, besledi ve her yönden kendi çocukları gibi ilgilendi. Her zaman onun yanındaydılar, bahçe, tarla ve ev işlerine katıldılar; kötü havalarda ise büyük bir yan binada pamuk eğirdiler.
Asıl derslere çok az zaman ayrıldı; çocuklara okumayı ve yazmayı öğretmek için acele etmedi, çünkü bunun yalnızca konuşmayı öğrenmiş olanlar için faydalı olduğuna inanıyordu. Bununla birlikte, günlük yaşamlarından alınan konular üzerinden sürekli konuşma pratiği yaptırdı ve çocuklar İncil'den pasajları ezberleyene kadar tekrarlattı.
Yirmi çocuktan fazla olmayan bu ilk deney, görünüşe göre tam bir başarıydı. Birkaç ay içinde zavallı küçük yaratıkların görünüşü tamamen değişmişti; yiyecekleri son derece basit olmasına rağmen güçlü ve sağlam görünüyordu ve yüzlerinde, geldiklerinde tamamen eksik olan neşe, açıklık ve zekâ ifadesi vardı. Hem el işlerinde hem de bunlara bağlı derslerde önemli ilerleme kaydettiler ve her ikisinden de büyük zevk aldılar. Ayrıca yaptıkları ve söyledikleri her şey, onlara gösterilen iyi bakımı takdir ettiklerini ifade eder gibiydi.
1775 yılı böyle geçti. Ancak, deney ne kadar mütevazı olsa da Pestalozzi'nin olanaklarının çok ötesindeydi ve çocukların çalışmaları, arazisinin uygun şekilde işlenmesi için hiçbir şekilde yeterli değildi. Daha fazla çocuk gelmek istiyordu elbette ve Pestalozzi onları kabul etmeyi çok istiyordu, ama bunu yeni ev düzenlemeleri ve artan masraflar olmadan yapamazdı.
Bu Neuhof deneyi, çok geniş bir çevrede konuşulmuş ve onu öneren güzel ve soylu düşünceyi takdir edebilecek tüm insanlar arasında ilgi ve hayranlık uyandırmıştı. Pestalozzi'ye deneyi sürdürmesi için para teklif edildi ve girişimini genişletmek ve böylece tam bir başarı sağlamak için insanlık dostlarından yardım istemesi tavsiye edildi.
Bu tavsiyeyi yerine getirmekten gecikmedi ve 1776 başlarında, Iselin'in Basle'de yayınladığı haftalık gazete Ephemerides of Humanity'de çağrısı yayımlandı:
Fakir köy çocuklarına eğitim ve iş sağlamak amacıyla kurulmuş bir kurumu desteklemek için insanlık dostlarına ve hayırseverlere çağrı.
"İnsanlık dostlarına ve hayırseverlere, artık tek başıma sürdüremediğim bir kurumu ayakta tutmam için yardım çağrısında bulunuyorum.
Uzun süredir, uygun koşullar altında, küçük çocukların aşırı çalışma olmadan kendi geçimlerini sağlayabileceklerini düşünüyordum; yeterli sermaye sağlanırsa, sadece yaşayacakları değil, aynı

zamanda belirli bir temel eğitim alacakları bir kuruluş organize edilebilirdi. Bu yönde yapılacak herhangi bir dikkatli deneyin insanlık için son derece önemli olacağını düşünüyorum.
Yaşadığım fakir bölgede, papazlar tarafından köylülere bırakılan çocukların sefaletinden etkilendim. Onların sert bencillik karşısında ezildiğini, çoğunlukla ruhen ve bedenen neredeyse yaşamdan yoksun bırakıldığını ve büyüyünce faydalı ve dürüst insanlar olmalarını sağlayacak his ve yeteneklerden tamamen yoksun kaldıklarını gördüm. Koenigsfelden yakınındaki mülkümün durumu bu amaç için uygun görünüyordu, bu yüzden fikrimi uygulamaya koyma konusunda kendimi durduramıyordum. Başta, olanaklarımın yeterli olacağını düşündüm, ama şimdi yeterli olmadığını görüyorum. Yine de, bir yılı aşkın deney, ilk zorluklar aşıldıktan sonra planımın başarıyla uygulanmasını engelleyen hiçbir şey olmadığını bana gösterdi.
Çocukların doğru bir şekilde çeşitlendirilmiş çok basit bir diyette bile gelişip büyüyebileceklerini kanıtladım; örneğin patates veya diğer sebzeler ve biraz ekmek gibi.
Bunun dışında, birçok fakir çocuğun gelişimini engelleyenin düzenli çalışma olmadığını, aksine hayatlarının kargaşası ve düzensizliği, çektiği yoksunluklar, fırsat bulduklarında yaptıkları aşırılıklar, nadiren engellenen vahşi isyankar tutkular ve sık sık kurban oldukları umutsuzluk olduğunu kanıtladım.”
Boşta ve dilencilik içinde geçen bir yaşamdan sonra sağlıklarını, güçlerini ve cesaretlerini kaybetmiş çocukların, düzenli çalışmaya başladıklarında hızla sağlıklarını ve moralini geri kazandıklarını ve hızlı bir şekilde geliştiğini kanıtladım. Bu, değişen koşulların ve huzursuz edici etkilerin yokluğunun sonucudur.
Ayrıca şunu fark ettim: Çocuklar sefaletten çıkarıldığında, kısa sürede nazik, güvenilir ve empatik hâle geliyorlar; en kötü durumda olan çocuklar bile nezaket karşısında etkileniyor ve yıllarca süren zorluklardan sonra kendilerine uzanan dostane bir el gördüklerinde gözleri sevinç ve şaşkınlıkla parlıyor; ve bir çocuğun kalbi bu şekilde dokunulduğunda, tüm ahlaki doğasının bundan olumlu etkilendiğine inanıyorum.
Ayrıca fark ettim ki, iyi yönetilen bir evde birlikte yaşamak, bu çocukların bakımı için yapılan masrafları azaltmakla kalmıyor, aynı zamanda onların çalışma hevesini artırıyor ve doğru gelişimlerini teşvik ediyor.
Gerekli araçlara sahip olsaydım, amacımda başarılı olacağıma ve iki büyük ve yararlı sonuca ulaşacağıma hiç şüphem yoktu: sıradan işçilerin sınırlı ihtiyaçlarına uygun eğitim ve çocukları insanlığın en alt koşullarından kurtarma. Sadece serseri olarak büyüyen bir oğlan, belki suçlu; rehbersiz ve desteksiz olarak kendine sefalet ve rezillik içinde bir yaşam hazırlayan bir kız; kısaca neredeyse kaçınılmaz biçimde hem kendileri hem de ülkeleri için kaybolacak olan herkes; işte onları kurtarmak ve onları faydalı ve etkin bir yaşama hazırlamak için eğitim vermek istedim.
Evimin ve arazimin konumu, ekonomik açıdan ve birçok başka bakımdan bu amaç için son derece uygun görünüyordu; ama bu basit ve uygulanabilir tarımsal eğitim planına ne yazık ki büyük bir sanayi ve ticaret deneyi ekledim ve büyük bir düşüncesizlikle tamamen bilinmeyen yolları izlemeye ve çok çeşitli ve karmaşık karakterde girişimlere başladım. Bu deneyler beklentilerimi karşılamadı ve bir anda güvenebileceğimi düşündüğüm kaynaklardan mahrum kaldım ve iflas tehlikesiyle karşı karşıya kaldım. Bu nedenle ticaret ve sanayiyi bırakmak ve, umarım çok geç olmadan, çocukları basitçe eğitme konusundaki orijinal fikrime dönmek zorunda kaldım.
Ama bugün, bunun için bile yardım olmadan yapamam ve bu nedenle planımı insanlık dostlarına ve hayırseverlere sunuyorum.
Dileğim, altı yıl boyunca bana her yıl küçük bir meblağ sağlamalarıdır. Onuncu yıldan sonra, para, yetiştirdiğim işçilerin kazançlarından yıllık taksitler hâlinde geri ödenecektir.
Eğer bu yardımı almayı başarabilirsem, başka tüm uğraşları bırakacağıma ve tüm zamanımı ve gücümü, dostsuz fakir çocukların eğitimine adayacağıma söz veriyorum. Çocuk sayısının aldığım mali destekle belirleneceğine söz veriyorum. Hepsine okuma, yazma ve hesap yapmayı öğreteceğime söz veriyorum; konumum ve bilgim izin verdiği ölçüde tüm erkeklere küçük toprak parçalarını en karlı yöntemlerle işleme, mera hazırlama, gübrenin kullanımını ve değerini anlama, farklı ot türlerini tanıma ve karıştırmanın önemini öğrenme, kilin doğası ve kullanımı, kireç uygulamasının hâlâ tartışmalı etkisi, meyve ağaçlarının ve belki birkaç orman ağacının yönetimi gibi pratik eğitimler vereceğime söz veriyorum. Tüm bunlar, evin gerçek ihtiyaçlarıyla bağlantılı işlerden doğal olarak ortaya çıkacak ve artan masraf gerektiren özel bir çalışma olmayacaktır.
Kızlar da ev işlerinden, bahçecilikten ve el işlerinden bu şekilde öğrenme fırsatı bulacaklar.
Kötü havalarda başlıca uğraş pamuk eğirmek olacaktır.Tüm bu çocuklara uygun yiyecek, giysi ve barınak sağlamakla yükümlüyüm ve evimde gerekli birçok değişikliği ve düzenlemeyi yaptım.
Dini eğitimlerine en titiz şekilde dikkat edeceğime ve kalplerine nezaket ve saflık yerleştirmek için elimden geleni yapacağıma söz veriyorum.
Ayrıca görüşlerimi desteklemek için, şu anda benimle birlikte yaşayan yirmi çocuğa işaret edebilirim. Sağlıkları mükemmel ve sıkı çalışmaya rağmen mutlulukları beklentilerimi aşmıştır. Genel neşe ve cesaretleri, birkaçının gösterdiği hassasiyet ve sevgi duygusu, geleceğe dair büyük

umutlarımı dolduruyor. Bu çocukların bakımı ve masrafı yalnızca bana ait olacaktır.
Boşta ve dilencilik içinde geçen bir yaşamdan sonra sağlıklarını, güçlerini ve cesaretlerini kaybetmiş çocukların, düzenli çalışmaya başladıklarında hızla sağlıklarını ve moralini geri kazandıklarını ve hızlı bir şekilde geliştiğini kanıtladım. Bu, değişen koşulların ve huzursuz edici etkilerin yokluğunun sonucudur.
Ayrıca şunu fark ettim: Çocuklar sefaletten çıkarıldığında, kısa sürede nazik, güvenilir ve empatik hâle geliyorlar; en kötü durumda olan çocuklar bile nezaket karşısında etkileniyor ve yıllarca süren zorluklardan sonra kendilerine uzanan dostane bir el gördüklerinde gözleri sevinç ve şaşkınlıkla parlıyor; ve bir çocuğun kalbi bu şekilde dokunulduğunda, tüm ahlaki doğasının bundan olumlu etkilendiğine inanıyorum.
Ayrıca fark ettim ki, iyi yönetilen bir evde birlikte yaşamak, bu çocukların bakımı için yapılan masrafları azaltmakla kalmıyor, aynı zamanda onların çalışma hevesini artırıyor ve doğru gelişimlerini teşvik ediyor.
Gerekli araçlara sahip olsaydım, amacımda başarılı olacağıma ve iki büyük ve yararlı sonuca ulaşacağıma hiç şüphem yoktu: sıradan işçilerin sınırlı ihtiyaçlarına uygun eğitim ve çocukları insanlığın en alt koşullarından kurtarma. Sadece serseri olarak büyüyen bir oğlan, belki suçlu; rehbersiz ve desteksiz olarak kendine sefalet ve rezillik içinde bir yaşam hazırlayan bir kız; kısaca neredeyse kaçınılmaz biçimde hem kendileri hem de ülkeleri için kaybolacak olan herkes; işte onları kurtarmak ve onları faydalı ve etkin bir yaşama hazırlamak için eğitim vermek istedim.
Evimin ve arazimin konumu, ekonomik açıdan ve birçok başka bakımdan bu amaç için son derece uygun görünüyordu; ama bu basit ve uygulanabilir tarımsal eğitim planına ne yazık ki büyük bir sanayi ve ticaret deneyi ekledim ve büyük bir düşüncesizlikle tamamen bilinmeyen yolları izlemeye ve çok çeşitli ve karmaşık karakterde girişimlere başladım. Bu deneyler beklentilerimi karşılamadı ve bir anda güvenebileceğimi düşündüğüm kaynaklardan mahrum kaldım ve iflas tehlikesiyle karşı karşıya kaldım. Bu nedenle ticaret ve sanayiyi bırakmak ve, umarım çok geç olmadan, çocukları basitçe eğitme konusundaki orijinal fikrime dönmek zorunda kaldım. Ama bugün, bunun için bile yardım olmadan yapamam ve bu nedenle planımı insanlık dostlarına ve hayırseverlere sunuyorum. Dileğim, altı yıl boyunca bana her yıl küçük bir meblağ sağlamalarıdır. Onuncu yıldan sonra, para, yetiştirdiğim işçilerin kazançlarından yıllık taksitler hâlinde geri ödenecektir.
Eğer bu yardımı almayı başarabilirsem, başka tüm uğraşları bırakacağıma ve tüm zamanımı ve gücümü, dostsuz fakir çocukların eğitimine adayacağıma söz veriyorum. Çocuk sayısının aldığım mali destekle belirleneceğine söz veriyorum. Hepsine okuma, yazma ve hesap yapmayı öğreteceğime söz veriyorum; konumum ve bilgim izin verdiği ölçüde tüm erkeklere küçük toprak parçalarını en karlı yöntemlerle işleme, mera hazırlama, gübrenin kullanımını ve değerini anlama, farklı ot türlerini tanıma ve karıştırmanın önemini öğrenme, kilin doğası ve kullanımı, kireç uygulamasının hâlâ tartışmalı etkisi, meyve ağaçlarının ve belki birkaç orman ağacının yönetimi gibi pratik eğitimler vereceğime söz veriyorum. Tüm bunlar, evin gerçek ihtiyaçlarıyla bağlantılı işlerden doğal olarak ortaya çıkacak ve artan masraf gerektiren özel bir çalışma olmayacaktır.
Kızlar da ev işlerinden, bahçecilikten ve el işlerinden bu şekilde öğrenme fırsatı bulacaklar.Kötü havalarda başlıca uğraş pamuk eğirmek olacaktır.Tüm bu çocuklara uygun yiyecek, giysi ve barınak sağlamakla yükümlüyüm ve evimde gerekli birçok değişikliği ve düzenlemeyi yaptım.Dini eğitimlerine en titiz şekilde dikkat edeceğime ve kalplerine nezaket ve saflık yerleştirmek için elimden geleni yapacağıma söz veriyorum.
Ayrıca görüşlerimi desteklemek için, şu anda benimle birlikte yaşayan yirmi çocuğa işaret edebilirim. Sağlıkları mükemmel ve sıkı çalışmaya rağmen mutlulukları beklentilerimi aşmıştır. Genel neşe ve cesaretleri, birkaçının gösterdiği hassasiyet ve sevgi duygusu, geleceğe dair büyük umutlarımı dolduruyor. Bu çocukların bakımı ve masrafı yalnızca bana ait olacaktır.
Pestalozzi daha sonra, çalışmalarının ilerlemesi hakkında yıllık bir hesap vermeyi ve bunun denetlenmesini vaat eder; böylece, verdiği sözlerin sadakatle yerine getirilip getirilmediği kontrol edilmeden hiçbir mali destek sağlanmaz. Ardından, planını onaylayan ve gerekli bilgileri isteyenlere sağlayabilecek bazı tanınmış isimlerden bahseder. Çağrı şu sözlerle sona erer:
“İnsanlık dostları, tüm hatalarıma ve aceleci davranarak kendime verdiğim zarara rağmen, hâlâ bana güven verecek ve tehlikelerle çevrili olmasına rağmen en mutlu sonuçlara yol açması muhtemel bu girişimi destekleyecek misiniz? Geçmiş hatalarım bana birçok ders öğretti.
Girişimi onaylayan yetenekli ve etkili kişiler arasında, bunu en büyük gayretle destekleyen kişi, Ephemerides dergisinin Basle’deki editörü Iselin’di; yüce ruhlu ve soylu bir insandı ve ülkesi onunla gurur duymalıydı. Pestalozzi’nin çağrısı kamuoyuna sunulduktan kısa bir süre sonra, Iselin dergisinde şu açıklamayı yaptı:
“Bay Pestaloz’un yardım için yaptığı çağrının boşuna olmadığını bildirmekten mutluluk duyuyoruz. Bern Cumhuriyeti Ticaret Konseyi ve birçok özel kişi, onu desteklemeyi vaat ettiler; böylece çalışmalarının devam edeceğine makul bir umut vardır. Görüşlerini daha iyi açıklamak için, yakında Bay Pestaloz’dan gelen bazı mektupları yayımlamayı umuyoruz; bu mektuplarda, yoksul çocukların

kırsal alanda eğitimi konusunda birçok mükemmel fikir bulunacaktır.”
Iselin tarafından duyurulan bu mektuplar, Neuhof’daki kuruluş hakkında yapılan bildirimler ve çalışmalarına ilişkin kanıtlar, Seyffarth tarafından Pestalozzi’nin eserlerinin tam baskısında (cilt VIII) derlendi. Bu çeşitli belgeler, çalışma sınıflarını yeniden canlandırma girişimine yeni bir ışık tutar; bu yeniden canlanma, bugün birçok ülkede hâlâ gereklidir. Belgelerin uzunluğu nedeniyle tamamını veremediğimiz için kısa bir özet yeterli olacaktır.
N. E. T.’ye İlk Mektup (Tarihsiz)
Pestalozzi, yoksul çocukların eğitimine yönelik sıradan kurumların eksikliğini, çocukların gelecekteki muhtemel konumlarına uygun olarak yetiştirilmemesi olarak belirtir; bu kurumlar, çocukların daha sonra bırakmak zorunda kalacakları alışkanlıklar edinmelerine yol açar; çocuklar yalnızca en acil ihtiyaçlarının karşılanmasıyla yetinmeyi öğrenmezler; sürekli çalışma ve tutumluluk alışkanlığı edinemezler, çünkü ne yaparlarsa yapsınlar
İkinci mektup, aynı kişiye, 10 Ocak 1777.
Yoksul çocuklar, tarım ve sanayinin birleştirildiği özel kuruluşlarda yetiştirilmelidir; yaşamları en basit şekilde sağlanmalıdır; elleriyle düzenli ve dikkatli çalışmayı öğrenmelidirler; zamanlarının büyük kısmı bu el işi çalışmasına ayrılmalı, eğitim ve öğretimleri de bununla birleştirilmelidir. Çocukların çalışması, onların geçimini karşılamalıdır; bu yolla kendileri için çalışmış olacaklar ve yaşam biçimleri, çalışmalarının başarısına bağlı olacaktır.
Peki, çocukların çalışması geçimlerini karşılayabilir mi, ve eğer karşılayabiliyorsa, hangi koşullar altında? Pestalozzi bu soruyu en büyük dikkatle inceler.
Sekiz veya dokuz yaşında çocuk alan ve altı yıl boyunca onları barındıran bir kuruluş varsayar. İlk yıl yirmi beş, ikinci yıl on beş, üçüncü yıl on beş ve böylece toplam yüz öğrenciye ulaşana kadar her yıl belirli sayıda çocuk kabul edilir. Ardından, bir yandan her çocuğun yaşına göre pamuk eğirme işinden elde edeceği kazancı, diğer yandan kuruluşun giderlerini hesaplar ve bu hesaplamadan, altıncı yılın sonunda kuruluşun tüm giderlerini karşılamış olacağı ve net bir kâr elde edeceği sonucu çıkar.
Pestalozzi daha sonra bölgesinde yalnızca tarımın tüm nüfusu geçindiremeyeceğini ve bunun, yerin özel koşullarına uygun bir sanayi biçimiyle desteklenmesi gerektiğini söyler. Tarım konusunda, elbette ki yoksullar için çok masraflı işlemler mümkün değildir; umabilecekleri tek şey, küçük bir arazi parçasını işleyerek ev ihtiyaçlarını karşılamak ve belki bir miktar satış için ürün elde etmektir. Bu nedenle, çocuklarına neredeyse yalnızca sebze yetiştiriciliğini öğretir; çocuklar bununla çok ilgilenirler; daha sonra, düzenli ve akıllıca çalışmayla araziden ne kadar verim alınabileceğini gördüklerinde, kendi arazilerini istemeye istekli olacaklardır.
Pestalozzi daha sonra dini soruna gelir. Kendi sözlerini verelim:
“Ne kadar korkunç bir sorumluluk, yönetici için, eğer çocukların Tanrılarını, Babalarını, Kurtarıcılarını unutmalarına izin verir veya onlara Tanrı’nın vahyine olan inancı aşılamazsa, ki bu yalnızca sıkıntıda bize destek ve bizi çağrıldığı sonsuz hayata götüren umuttur, bu genç ruhların ihmali için mutlaka hesap sorulacaktır! Yönetici, sanki çocukların babası gibi olmalıdır; uygulama ve bilgideki ilerlemeleri ona bir babanın sevinci vermelidir; güçlerinde, zihinlerinde ve kalplerinde günlük gelişim, kendi karakterini yükseltmeli ve böylece ödülü olmalıdır; eğer durum böyle değilse, yapılan iş zahmete değmez ve ona hiçbir fayda sağlamaz.”
Üçüncü mektup, aynı kişiye. Neuhof, 19 Mart 1777.
Pestalozzi burada, son üç yıl boyunca deneyinin sonuçlarını aktarır; ve bundan, girişiminde başarılı olmanın hiç de imkânsız olmadığını çıkarır. Örneğin, çocukların çalışmasının geçimlerini karşılaması mümkündür; çünkü kazanç ve gider miktarı tamamen hesaplarını haklı çıkarmıştır.
Çok basit ve ucuz bir diyetle, çocukların büyümesini teşvik etmek ve onları sağlıklı ve güçlü tutmak mümkündür; çünkü neredeyse yalnızca sebze yiyerler; ve çok çalışsalar da oldukça güçlüdürler; en güçlüleri yazın başı açık, ayakkabı ve çorapsız dolaşır. (Yönetici olan Jacobli, tek oğlu, aynı şekilde muamele görür.)
Çok kısa sürede, onları sadece orta derecede iyi işçiler yapmak değil, aynı zamanda bilmesi en gerekli olan her şeyi öğretmek de mümkündür.
Ancak öngörülmeyen güçlükler olmuştur:
1. Bazı çocuklar, göçebe bir yaşama o kadar alışmıştır ki, onu bırakmaları sağlanamaz.
2. Bazı ebeveynler ise öylesine nankör ve doğaya aykırıdır ki, çocuklarının refahını ve geleceğini en küçük kısa vadeli çıkar için feda ederler; Neuhof’a gelirler ve çocukların temiz, sağlıklı, iyi giyimli ve bir şeyler kazanabilecek durumda olduklarını gördükleri anda onları yanlarına çekmeye çalışırlar.
Geçen yıl, kuruluş için zorlu geçti; Bayan Pestalozzi neredeyse tüm zaman ciddi şekilde hasta oldu. En büyük özen gösterilmesine rağmen, birkaç çocuk bulaşıcı bir cilt hastalığından muzdarip oldu. Ayrıca evde yirmi dört kızamık vakası oldu; ancak hepsi iyi sonuçlandı. Son olarak, mahsuller üç kez dolu fırtınasından zarar gördü.
Ama Pestalozzi cesaretini kaybetmedi; işi asla bırakmayacak, karısı da bırakmayacak. Ama, çocukların tam sürelerini tamamlamadan kuruluştan alınmalarını önleyecek resmi anlaşmalar ve

yetkililerin yardımı olmadan işin asla başarılı olamayacağını ve tam anlamıyla sonuç vermeyeceğini düşünmektedir.
İnsanlığın en aşağı tabakası hakkında birkaç söz:
Hayırseverlere yardım çağrısı. Neuhof, 18 Eylül 1777.
Bu yazıda Pestalozzi, bu yoksul çocuklardan bir düzineyi ayrıntılı olarak anlatır. Onlar, öyle bir düşkünlük içinde geldiler ki, neredeyse acıma kadar korku uyandıracak kadar etkileyiciydi; toplumlarına, ailelerine veya kendilerine zarar vermek dışında bir şey yapamayacak gibi görünüyordu.
Bununla birlikte, birçoğu çok zekiydi ve neredeyse hepsi çok ilerleme kaydetmişti; artık kendi geçimlerini sağlayacak kadar çalışmaya başlamışlardı. Pestalozzi, kendi deneyimlerinden yola çıkarak, en zayıf ve akılsız olanların bile kurtarılabileceğini düşünmektedir.
Ama yönetici, çocuklar için bir baba olmalıdır; başka bir ilişki, bu tür bir eğitimde gerçekten etkili ve sağlıklı değildir.
Çocuklar kuruluşta beş veya altı yıl kalmalı ve gerçek ebeveynlerinin etkisinden, bu etki açıkça zararlıysa, korunmalıdır.
Pestalozzi'nin evinde şu an otuz altı çocuk vardır; bu sayı gelecek baharda artırılacak ve kuruluşun mali durumu böylece iyileştirilecektir.
Neuhof'taki yoksul çocuklar için Eğitim Kurumu
Bu, Pestalozzi'nin girişimini destekleyenlere yönelik bir rapordur; planlarını ve hâlâ aşılması gereken zorlukları açıklar, desteklerini sürdürmelerini ve kuruluşun yetkin kişilerce denetlenmesini ister.
Evde, çocukların doğru eğitim ve öğretimi ile arazinin uygun işlenmesi için gerekli olan ustalar, işçiler ve hizmetliler dahil olmak üzere elli kişi vardır.
Neuhof'ta kazanılan deneyim, öğrencilerin kabulüne bazı koşullar bağlamanın kesinlikle gerekli olduğunu açıkça göstermektedir; Pestalozzi gelecekte, ebeveynlerle resmi bir anlaşma olmadan hiçbir çocuğu kabul etmeyeceğini belirtmek zorunda hissetmektedir. Şehir çocukları, çok küçük değillerse, hiç kabul edilmeyecektir; çünkü sürekli sorun kaynağıdırlar.
Pestalozzi, kendisini tamamen bu işe adama kararlılığını tekrarlar.
Ardından Bern Tarım Derneği'nin bir beyanı gelir; dernek, Neuhof'taki kuruluşu tanınmış ve yetkin kişilerce incelettiğini ve Pestalozzi'nin başarılı olacağından tam güven duyduğunu açıklamakta ve halkın dikkatine sunmaktan memnuniyet duymaktadır.
Sonrasında Iselin'den bir not gelir; derneğin beyanını doğrular ve Neuhof kuruluşu için bağış almak ve bunları Pestalozzi'ye iletmek istediğini belirtir.
1778 yılında, Neuhof, Birr yakınlarındaki yoksul çocuklar için Bay Pestalozzi'nin Eğitim Kurumu'na dair otantik hesap.
Bu, daha önce adı geçen Dernek tarafından yayımlanan bir broşürdü; önce Dernek tarafından kaleme alınmış önsöz yer alır; bu, özetlediğimiz beyana neredeyse kelimesi kelimesine aynıdır; ardından Pestalozzi'nin kendisi tarafından kaleme alınmış ve imzalanmış bir hesap gelir: "J. H. Pestalozzi, Neuhof, 26 Şubat 1778."
Sonunda Pestalozzi, bağış olarak yaklaşık altmış pound aldığını bildirir, bağışçılara teşekkür eder ve halktan desteği sürdürmelerini rica eder.
Ancak bu broşürün özel ilgisi, otuz yedi öğrencinin her birinin ayrıntılı bir kaydını içermesidir. Bu ayrıntılar bizi konunun özüne götürdüğünden ve herhangi bir genel açıklamadan daha fazlasını öğrettiğinden, onları kelimesi kelimesine vereceğiz;
"Bugün kuruluşumda şu çocuklar bulunmaktadır:
1. Barbara Brunner, Esch (Zürih), 17; üç yıl önce tamamen bilgisiz olarak kabul edildi, ama çok zeki. Şimdi ip eğiriyor, okuyor ve yazıyor; şarkı söylemeyi seviyor; ağırlıklı olarak mutfakta çalışıyor.
2. Frena Hirt, 15;
3. Maria Hirt, 11; } iki kız kardeş, Windisch'ten.
Frena'nın göğsü zayıf; iyi ip eğiriyor, güzel dikiş ve yazı öğrenmeye başlıyor. Karakterinden memnunum.
Maria daha genç ve güçlü, her konuda hızlı, özellikle sayılarda; ip eğirme konusunda çok yetenekli; yaşına uygun herhangi bir iş için yeterince güçlü.
4. Anna Vogt, 19;
5. Lisbeth Vogt, 11; } iki kız kardeş, Mandach'tan.
Üç yıl önce geldi; beden ve zihin açısından korkunç şekilde ihmal edilmişlerdi; hayatlarını dilenerek geçirmişlerdi. Onları en azından biraz düzenli, dürüst ve aktif yapmak için çok büyük çaba sarf ettik. Büyük olanın cehaleti ve düştüğü sefalete inanamamak mümkün. Hâlâ tembel, ama kalbi etkilenmiş gibi görünüyor. Sefil çocukluğunun etkilerini hâlâ hissediyor ve ayaklarının şişmesi gibi rahatsızlıklardan muzdarip; açık havada çalışmaya tamamen yetersiz.
Küçük kız zeki ve sağlam, ama tüm iyi etkiler karşısında kararlı direnci beni endişelendiriyor. Ancak son zamanlarda, çok hafif de olsa, bazı gelişme belirtileri gördüğümü sanıyorum. İyi ip eğiriyor ve evde veya tarlada her türlü işi yapabiliyor.

6. Henri Vogt, Mandach, 11; üç yıldır burada; dokuma yapabiliyor, yazmayı öğreniyor, Fransızca ve aritmetikte çok çalışıyor, yaptığı her şeyde dikkatli ve titiz; fakat kurnaz ve aldatıcı, şüpheci ve açgözlü görünüyor; sağlığı iyi.
7. Anneli Vogt, Mandach, 11, Jacob Vogt'un kızı; çalışmayı seviyor, iyi ip eğiriyor, güzel şarkı söylüyor, sayılarda yetenekli, hem dışarıda hem evde güçlü ve faydalı; üç yıldır burada.
8. Jacob Vogt, erkek kardeşi, 9; üç yıldır burada. Zaman zaman karın ağrısı nöbetleri geçiriyor; sefil çocukluğunun bir sonucu. İnatçı ve çok tembel.
9. Jacob Eichemberger, Brunegg, 13; altı ay önce kaçmaya ikna edilmiş, uzun bir yokluktan sonra geri dönmüş. İyi bir karaktere sahip görünüyor; zeki, güçlü ve tarlada faydalı; dikkatli, iyi bir dokumacı ve yazmayı da iyi öğreniyor.
10. Lisbeth Renold, Brunegg, 10; bir buçuk yıl önce kabul edildiğinde yeterli beslenmediği için yürümekte güçlük çekiyordu; büyük ilerleme kaydetti; artık sağlıklı ve çok zeki, ancak tarlada çalışacak kadar güçlü olma umudu az. İyi ve özenli ip eğiriyor.
11. David Rudolf, Zurzach, 15; bir buçuk yıldır burada; iyi dokuma yapıyor, iyi huylu, iyi yazıyor ve aritmetik ve Fransızca ile uğraşıyor.
12. Leonzi Hediger, Endingen, Baden (Aargau), 14; üç yıldır burada. Sağlıklı, güçlü ve tarlada çalışmaya alışık; evin en iyi dokumacısı; yazmayı biraz öğreniyor, Fransızcayı seviyor. Her konuda hızlı, ama kaba ve terbiyesiz.
13. Francisca Hediger, kız kardeşi, 16; üç yıldır burada; ip eğiriyor, dikiş ve yemek yapabiliyor; düşünceli, itaatkâr, zeki ve dürüst bir hizmetçi özelliklerini taşıyor.
14. Marianne Hediger,
15. Maria Hediger, } iki kız kardeş; her ikisi de sağlıklı, aktif ve ev veya tarlada çalışmaya uygun.
16. Friedly Mynth, Bussy, Aubonne yakınları, daha sonra Worblauffen'de yaşamış, 10; altı aydır burada; çok zayıf, gerçek iş için yetersiz, ama çizimde yetenekli ve sanatsal zevklere sahip. Eğlenceye meyilli; sadece çizim yapıyor.
17. Susan Mynth, kız kardeşi, 9; sağlıklı, çok çalışkan ve aktif, çalışmalarından keyif alıyor.
18. Marianne Mynth, kız kardeşleri, 8; güzel bir çocuk, zeki, çok hassas ve kardeşleri kadar kaprisli ve inatçı; ağır iş için yeterince güçlü değil.
19. Babeli Baechli, 17; üç yıldır burada; çok dikkatsiz ve düşüncesiz, sadece küçük işler için faydalı; zekâsı az, ama güçlü ve sağlıklı.
20. Jacob Baechli, erkek kardeşi, 15; üç yıldır burada; dikkatsiz ve düşüncesiz; çocukluğunu dilenerek ve tembellik içinde geçirmiş; dokumayı iyi, yazmayı öğreniyor; Fransızcaya ilgisi yok; memnuniyetsiz ve tatmin edilmesi zor.
21. Rudi Baechli, 10; üç yıldır burada; sayılara ilgisi, iyi huyu ve dini görevlerinde sakin ve ciddi oluşu ile dikkat çekiyor.
22. Maria Baechli, kız kardeşi, 8; hem zihinsel hem bedensel olarak zayıf. Ancak insanlık için çok ilginçtir ki, kötü yetiştirilmiş, aksi takdirde akıl hastanesinden başka şansı olmayan çocuklar, nazik bakım sayesinde bu üzücü sonlardan kurtarılabilir ve mütevazı ve bağımsız bir geçim kazanmayı öğrenebilir.
23. George Vogt, Mandach, 11; iki yıldır burada; çok umut verici bir çocuk; her işte özenli; kibar, zeki, canlı, sağlıklı ve hem tarlada hem evde faydalı.
24. Henri Fuchsli, Brugg, 7; sadece birkaç haftadır burada; zeki görünüyor.
25. Jean Maurer, Stettlen, 15; altı aydır burada; güçlü, tarlada çok faydalı, iyi dokuyor, oldukça çalışkan ve bir miktar yeteneğe sahip; ama bazen sadeliği ve sevimliliği yalnızca bir görünüşten ibaret olabilir diye korkuyorum.
26. Anni Maurer, kız kardeşi, 12; özellikle yemek sırasında kaba tavırlı; çok yavaş ve tembel, utanmadan yalan söylüyor; iyi ip eğiriyor, ama yavaş ve çok emek harcayarak; güçlü ve sağlıklı.
27. Louis Schroeter, 15; çok yetenekli bir çocuk, ama maalesef çok aldatıcı; iyi yazıyor ve aritmetik ile Fransızcada büyük ilerleme kaydetti; bana çok faydalı; müzik konusunda istisnai bir kulağa sahip.
28. Babette Schroeter, kız kardeşi, 14; dikiş, ip eğirme ve okumada oldukça iyi; yazmayı öğrenmeye başlıyor.
29. Nanette Henri, 9; } kardeşler.
30. Gatton Henri, 8; } }
Bu çocuklar kısa süre önce Schenkenberg'den bana gönderildi; Fransız kolonisinin başkanı tarafından birçok ihtiyaçları karşılandı. İyi davranışlı ve iyi huylular; Gatton çok yetenekli ve canlı, Nanette daha az. Hiçbir işe alışkın değillerdi; açık ve sevgi dolu doğaları, onları kısa sürede düzenli çalışmaya başlatmayı zorlaştırıyor. Ama eminim ki, özellikle Gatton, iyi ilerleyecek.
31. Suzanne Dattwyler, Elfingen, 10; talihsiz babası hapiste; yoksulluk ve sıkıntı nedeniyle neredeyse ölü halde geldi; ama bedensel gücü şaşırtıcı biçimde geri dönüyor. İyi ip eğiriyor; özellikle şarkı söylemede çok hızlı.
32. Suzanne de Tallheim, 10; doğal çocuk; kaçma alışkanlığı vardı; zeki, ama aldatıcı ve kaprisli. Şarkı söylemeyi seviyor, iyi ip eğiriyor, sağlıklı.

33. Lisbeth Meyer, 9;
34. Maurice Meyer, 4; } Rohrdorf, Baden yakınları.
Çok yakın bir zamanda, hayatları boyunca gezgin olarak yaşadıktan sonra bana geldi. Conrad sağlıklı; Lisbeth'in doğası umut verici; Maurice yoksulluktan çok kötü durumdaydı, ama güç kazanmaya başlıyor. Zeki görünüyor.
35. George Hediger, 4; bu çocuk ve az önce belirtilen, evde hâlâ iş yapamayacak kadar genç olan tek iki çocuk.
36. Henry Hirsbrunner, Sumiswald, 12; çok zeki ve dikkatli bir çocuk. Çok şey bekliyorum; sadece, kasabada hizmetçi olarak kaldıktan sonra bizim yaşam tarzımıza uyum sağlayabilirse. Hızla ilerliyor ve birkaç gün içinde yazmayı, aylarca öğrenen diğerlerinden daha iyi öğrenmiş.
Kuruluşun yönetimi ve çocukların bakımı konusunda, Strasburg'dan gelen Miss Madelon Spindler'den çok değerli yardım alıyorum; hem çok yetenekli hem de bitmek bilmeyen bir enerjiye sahip. Ayrıca bir dokuma öğretmeni ve iki usta dokumacı; ip eğitimi için bir öğretmen ve iki iyi ipçi; dokumacılara ip hazırlayan ve aynı zamanda okuma öğreten bir adam; ve arazide neredeyse her zaman çalışan iki erkek ve iki kadın var.
Bu alıntılar, 1778 baharına kadar Neuhof'taki kuruluşun tam olarak ne durumda olduğunu göstermektedir; bu tarihte Pestalozzi, çocuk sayısını önemli ölçüde artırarak girişiminin mali durumunu iyileştirmeyi umuyordu. Ama bu adım tam tersi bir etki yaptı ya da daha doğrusu, zaten yaklaşmakta olan yıkımı durdurmada hiçbir etkisi olmadı.
O sırada, Pestalozzi'nin iyileştirmeye çalıştığı ciddi sorun bölgede oldukça yaygındı; bunun kanıtı, kendisine getirilen çocukların sayısının çokluğu (bir ara seksen kadar çocuk vardı) ve hem çocukların hem de ebeveynlerin tamamen ahlaksızlaşmış olmasıydı.
Birçok çocuk için, göçebe ve tembel yaşamları alışkanlıktan öte bir zorunluluk hâline gelmişti; şimdi çağrıldıkları düzenli, çalışkan hayatı nefretle karşılıyorlardı; basit ve tasarruflu yiyecekler, daha önce sahip oldukları ikramları onlara karşılamıyordu ve bu yüzden isyankar ve tatminsiz hâle geliyor, sadece kaçmayı düşünüyorlardı.
Ebeveynler, çocuklarının dilenerek kazandıkları şeylerin kaybının fazlasıyla karşılanacağını umarak, çocuklarının hoşnutsuzluğunu teşvik ediyor ve kendi kazançları için onları Pestalozzi'den alacaklarıyla tehdit ediyorlardı.
Oysa bu çocuklar, Pestalozzi'nin onları temiz ve düzenli hâle getirdiği, yemeklerini paylaştığı, "en iyi patatesleri onlara verdiği, en kötüsünü kendisi için ayırdığı" çocuklardı.
"Her Pazar," dedi, "evim, çocuklarının durumunun beklentilerine uymadığını gören ve sanki hoşnutsuzluklarını teşvik etmek ister gibi davranan bir grup dilenci ebeveynle doluydu; bana, resmi destek ve görkemli bir dış görünüşü olmayan bir kuruluşta mümkün olabilecek kadar küstah ve yüksekten davranıyorlardı."
Daha da kötüsü, birçok çocuk geceleyin kaçıyor ve Pestalozzi'nin verdikleri Pazar kıyafetlerini alıp gidiyordu. Yakında, ebeveynlerin şikâyetleri işin destekçilerinin kulağına ulaştı, bağışlar düştü ve kuruluşa olan kamu ilgisi önemli ölçüde azaldı.
Buna rağmen Pestalozzi yılmadı; neredeyse gücünün ötesinde çalıştı, her gün fedakârlık üstüne fedakârlık yaptı ve hasta ve talihsiz durumda olmasına rağmen soylu kalpli eşi tarafından sadakatle desteklendi. Ama sonunda, çok geç olsa da, kendi yetersizliklerini telafi etmek için yetenekli ve deneyimli insanlardan yardım almanın mutlak gerekliliğini hissetti.
Bu kahramanca mücadele iki yıl sürdü, ama sonunda, 1780'de, kaynaklar ve kredi tükenmiş olduğunda, koca ve kadınlarının son güçlerini ve son paralarını adadığı bir girişim nihayet terk edilmek zorunda kaldı.
Bu şekilde talihsizce sona eren deneyimin önemini kimse inkâr edemez; zira tedavi edilmek istenen yara hâlâ açıktır ve bugün de acı vermektedir. Pestalozzi'nin Neuhof'taki çalışması, belki de bir insanın karakterini göstermek için her şeyden daha iyi bir örnek sunar. Fikir onun kendisine aitti; sadece gençlik hayali değil, yaşamı boyunca favori düşünce konusu olarak kalmıştı; seksen yaşında bile deneyi yenilemeyi ve başarılı bir sonuca ulaştırmayı umuyordu.
Deney ne kadar işe yaradı? Maalesef çok az! Ve buna rağmen, İsviçre'de bazı insanlar, ustanın ilkelerine uyarak ama hatalarından kaçınarak, yöntemlerini yetimlerin eğitimine ve kötü çocukların yeniden kazandırılmasına uyguladılar ve oldukça önemli başarılar elde ettiler.
Okuyucu, Pestalozzi'nin evini göçebe çocuklara açtığı zaman, Neuhof çevresindeki köy bölgesinin sefalet ve yozlaşmış hâlini unutmadı. 1869'da, hâlâ demiryolu olmayan ve turistlere bilinmeyen bu bölgeyi ziyaret ettiğimizde, arazi iyi işlenmiş, halk çalışkan ve rahat, dilenciler yok ve iyi okullar vardı. Bu doksan yıl içindeki büyük iyileşme, Pestalozzi halkı yetiştirme girişiminde başarısız olmuş olsa da, fikirlerinin ve onu harekete geçiren ilkenin etkisinin sonuçsuz kalmadığını gösterir. Bazı harabelerin tozu verimlidir.
Pestalozzi artık dilenciler kadar fakirdi; geriye hiçbir şeyi kalmamıştı. Gücü yeter mi düşünmeden, boğulan birini kurtarmak için suya dalan biri gibi davranmış ve onunla birlikte batmıştı. Arkadaşları, onun yardımına koşmuş ve evini korumuşlardı. Yıkılmış hayırsever ile alacaklıları arasında o zaman

yapılan düzenlemenin herhangi bir izine rastlayamadık.
Gerçekler şunlardır: Arazi, bir ya da iki dönüm dışında, alacaklıların yararına kiraya verilmişti; fakat Pestalozzi hâlâ Neuhof'un sahibiydi ve evde yaşıyordu. Eşi kötü sağlığı nedeniyle ev işlerini yapamaz hâle gelmişti; kendisi ise morali bozuk, beceriksiz ve bedenen ve ruhen yorgun olduğundan, en temel ihtiyaçları sağlamakta bile zorlanıyordu; öyle ki, çok geçmeden yiyecek, yakacak ve para olmadan, soğuk ve yokluk içinde acı çekiyorlardı.
Ama bu korkunç sıkıntı hâlindeyken, Neuhof'daki üzücü aile, talih eseri en sağduyulu yardımı aldı; bu, anlatılmaya değer bir adanmışlık eylemiydi ve tüm ülkelerde, tüm çağlarda örnek gösterilebilir. Yine bir fakir hizmetçi kendini feda etti; bu kez ise, yardım istenmeden, neredeyse yabancı insanlar için kendini adadı.
Kappel'den Elizabeth Naef, dini savaşlarda tanınmış bir aileye aitti ve Zürih'te vatandaşlık hakkı kazanmıştı. Pestalozzi'yi, onun akrabalarından birinin hizmetinde bulunmuş olması sayesinde tanıyordu; şimdi efendisi ölmüş, Neuhof'daki felaket ve sıkıntıyı duyunca hemen mağdur aileye yardım etmeye koştu.
Başta Pestalozzi, yardım tekliflerini reddetti; hiçbir şeyi olmayan bir kadını kendi sıkıntılarına bulaştırmak istemiyordu; Elizabeth başka bir yerde kolayca hafif bir iş bulabilir ve rahat, sakin bir yaşam sürebilirdi. Ayrıca dini konulardaki alışkanlıklarının kendisininkinden biraz farklı olduğunu görecek ve bundan rahatsız olacağından korkuyordu; Elizabeth tüm gün dua etmeye veya ilahiler söylemeye alışkındı, ki Pestalozzi bununla ilgilenmiyordu.
Ama Elizabeth'in kararlılığı karşısında Pes¬talozzi dayanamadı ve sonunda kabul etti, "Pekala," dedi, "sonuçta Tanrı evimizdedir, bunu göreceksin."
Adanmış kadın, Neuhof'u en korkunç düzensizlik hâlinde buldu ve vakit kaybetmeden işe koyuldu. Bahçeyi düzenledi, kendi elleriyle biraz arazi kazdı, her yerde temizlik, düzen ve verimlilik sağladı ve böylece Pestalozzi ve ailesinin eksik olan geçim kaynaklarını temin etti.
Elizabeth, cesur, aktif, zeki, nazik ve adanmış kadın karakteri için Leonard ve Gertrude'de model oldu. Berlin'den Konsey Üyesi Nicolovius, 1780'de Neuhof'u ziyaret ederken onu şu sözlerle anıyor: "Pestalozzi, minnettarlığı ve hayranlığıyla etkilenmiş olarak dedi ki: 'Bu kadının sessiz faaliyetini size anlatmak istiyorum ki zihninizde her zaman bir resmini bulundurun. Söyleyeceklerim fazla abartılı görünebilir, ama söylemekten utanmıyorum. Tanrı'nın güneşi sabahı akşama kadar izler, ama gözünüz hiçbir hareketi fark etmez, kulağınız hiçbir ses duymaz. Batarken bile, yeniden doğacağını ve toprağın meyvelerini olgunlaştırmaya devam edeceğini bilirsiniz. Ne kadar uçuk görünse de, söylemekten utanmıyorum; bu, Gertrude'nin ve evini yaşayan Tanrı'nın mabedi hâline getiren her kadının bir imgesidir; kocasına ve çocuklarına cennet kazandırır.'"
Fröhlich, Brugg'dan, Pestalozzi'yi Hatırlamak adlı eserinde Elizabeth'ten söz eder ve Leonard ve Gertrude'nin yazarı Pestalozzi'nin ona öylesine güvendiğini anlatır ki, yazılarından, özellikle karakter tasvirlerinden pasajları ona okuyup görüşünü almak istemiştir.
Ramsauer da, Müdür Zahn'a yazdığı mektupta şöyle der:
"Gertrude'nin orijinali olan ev hanımını çok iyi tanıyordum; Yverdon'da on bir yıl aynı çatı altında yaşamıştım. Pestalozzi bir gün bana dedi ki: 'Biliyorum, ölümümden sonra o benden daha çok saygı görecek; aslında, böyle olmasaydı, mezarımda döner ve cennette mutsuz olurdum; çünkü olmasaydı, çoktan ölmüş olurdum ve sen, Ramsauer, bugün olduğun kişi olamazdın!' Kesinlikle dikkate değer bir kadındı, ama tamamen eğitimsizdi.
1801'de Elizabeth, uzun süren hastalığı boyunca fakir Jacobli'ye kendi oğlu gibi baktıktan sonra, Pestalozzi'nin yorulmak bilmez çalışma arkadaşı Krusi'nin kardeşiyle evlendi ve 1805'ten itibaren Yverdun'da ev işleri sorumlusu olarak görev yaptı; burada öğrencilerin genel sevgisini kazandı.
Elizabeth'in Pestalozzi'yi maddi sıkıntıdan kurtarmış olması, felaketin en acı sonucu değildi. Cömert niyetini gerçekleştirme umudu neredeyse tamamen kaybolmuş görünüyordu. Yurttaşlarının güvenini yitirmişti ve insanlar onu görüp omuz silkerek, "Acınası adam! En cahil işçiden daha yeteneksiz ve hâlâ halkı kurtarmaktan bahsediyor!" diye yorumluyorlardı. Kendi arkadaşları bile artık ona inanmıyordu; gerçekten de derin bir üzüntü duyuyorlar, ama onu mümkün olduğunca görmemeye çalışıyor, hâlâ sevdikleri ama ne yardım edebildikleri ne de teselli sunabildikleri bir adamla konuşmanın acısını göze alamıyorlardı; onun günlerini ya yoksulluk evinde ya da akıl hastanesinde geçireceği görünüyordu.
Talihsiz adam, eşine getirdiği sıkıntı düşüncesinden daha da çok acı çekiyordu; özellikle onun şikâyet etmeden, tüm ilgisini ve şefkatini iki katına çıkararak onun sıkıntılarını hafifletmeye çalıştığını gördüğünde. Bir keresinde, Anna ve Jacobli doğum gününde ona bir sürpriz hazırladığında, gözyaşları içinde şöyle dedi:
"Ah, siz fazla yapıyorsunuz; ama bana düşündüğünüz için minnettarım. Gençliğimdeki hatalarımın sizi bu acılı duruma soktuğu için derinden üzgünüm, ama derim ki: Uzun süredir yürüttüğümüz mücadeleyi bırakmayalım, ama sakin ve kararlı bir şekilde sonuna kadar sürdürelim. Yukarıda bir Tanrı var; bazılarının yaşam zorluklarını yumuşatıyor, bazılarını ise sefaletine zincirliyor. Çevremizdeki fırtınalar arasında dik ve sakin kalarak kaderin sert emirlerine karşı daha iyi nasıl

mücadele edebiliriz?”
Bu sefalet ve aşağılanma dönemine ait başka bir pasaj şöyle devam eder:
“Mesih bize, kendi malımızı değil, kendimizi bile başkalarının iyiliği için feda etmemizi öğretir ve bize gösterir ki, sahip olduğumuz hiçbir şey mutlak olarak bize ait değildir; hepsi, Tanrı tarafından hayır hizmetinde kullanılmak üzere bize emanet edilmiştir.”
İşte o asil yürekli adam böyle hareket etti ve insan ister istemez merak ediyor: onu heterodoksi ile suçlayan Puritan teologları, kendisinden daha iyi Hristiyan mıydı?
Elizabeth, Pestalozzi ve ailesini yokluktan kurtarmıştı; ancak şimdi ona işine devam etmesi için yeni cesaret veren kişi, dünyânın bitmiş sandığı ama gerçekte henüz başlamamış olan çalışmayı sürdürmeye ilham veren Iselin’di.
VI. BÖLÜM
Neuhof girişimi başarısız olmuş olsa da Pestalozzi, halkı eğitim yoluyla yükseltme olasılığına olan inancını kaybetmemiştir; ancak fikirlerini hayata geçirme imkanından geçici olarak mahrum kalmıştır. Umutsuzluğu sağlığını etkileyecek kadar büyüktür ve neredeyse hayatını tehlikeye atmıştır.
Başarısız deneyime rağmen Iselin, onu harekete geçiren fikrin değerine hâlâ inanıyordu. Bu nedenle Pestalozzi’nin yanına geldi ve onu umutsuzluktan uyandırıp görüşlerini kamuoyuna sunmasına yardımcı olmayı teklif etti. Iselin’in ölümü sonrasında Pestalozzi, kaybettiği yardımseverine duyduğu hayranlığı ve minnettarlığı şu sözlerle ifade eder:
“O, sonuna kadar bir insandı; insanla ilgili ne varsa onu çekerdi ve ayrıca, nerede ve hangi maske ardında saklanmış olursa olsun, onu bulma konusunda olağanüstü bir yeteneğe sahipti. Böylece hayatımın sonlarına doğru beni keşfetti; başkaları geçerken omuz silkmiş, sevenlerim ise adımı anarken acı duymaktan başka çare bulamamışlardı. İşte o zaman bana gülümseyerek ve teselli vererek gelen, baba, usta, yardımcı ve kurtarıcı olan o kişi buydu.”
Beş yıl süren deneyler Pestalozzi’ye çok şey öğretmişti; halkın çocuklarıyla sürekli temas halinde, onları oldukları gibi görmüş, sürekli çalışarak, farklı deneyimler kazanarak ve ısrarcı çabalar göstererek çözmek istediği sorunun özüne ulaşmıştı; hataları bile yeni ışık getirdiği için inançlarını güçlendirmişti. Kendi sözleriyle:
“Benim adıma hüküm veren insanların oyununca oynanıyor olsam da, gözüm hep önceliğimdeki amaçta oldu: çevremde gördüğüm sefaletin nedenlerini ortadan kaldırmak. Gücüm de artmaya devam etti ve kendi sıkıntılarım bana değerli doğrular öğretti. Halkı, başkası gibi değil, en derin şekilde gördüm ve onların neye aldanacağını artık başkaları gibi anlamadım; ne aldatıyorsa artık beni aldatmıyordu.”
Neuhof’daki çalışmanın hızlı ve tamamen çökmesi, birçok açıdan üzücü olsa da, genel olarak Pestalozzi ve dünya için olumlu olmuştur. Çünkü başarılı olsaydı, bu adam yeteneği olmayan bir alanda kendini tüketir, yeteneği az olduğu bu alanda çalışır ve eğitim hâlâ reformcusu bekliyor olurdu.
Daha fazla pratik deney yapma imkânı bulunmamakla birlikte, fikirlerini kamuoyuna sunma konusunda çok hevesli olan Pestalozzi, 1780 yılında “Bir Keşişin Akşam Saati” adlı eserini yazdı. Bu onun ilk eğitimsel çalışmasıydı ve önemsiz bir eser sayılmaz; ancak çok az bilinmektedir ve Cotta’nın yayımladığı eserler derlemesinde, diğer pek çok eser gibi, yer almamaktadır. İlk kez Iselin’in Ephemerides dergisinde yayımlanmış, daha sonra Pestalozzi tarafından 1807’de yayımladığı haftalık eğitim gazetesinde yeniden basılmış ve Seyffarth’ın tamamlanmış eserler dizisinde bulunabilir.
Bir Keşişin Akşam Saati, kısa ve öz aforizmaların bir derlemesidir; hepsi aynı konuya, yani halkın eğitim yoluyla yükseltilmesine dair yazarın görüşlerine odaklanır ve bütün olarak bu görüşlerin eksiksiz bir ifadesini oluşturur. Toplam yüz sekiz aforizma vardır; biz burada en önemli görülenleri, Seyffarth’ın verdiği numaraları da göstererek alıntılayacağız.
BİR KEŞİŞİN AKŞAM SAATİ
“İnsan, ister tahtta otursun, ister kulübede yaşasın, doğası gereği her zaman aynıdır; ama nedir insan? Neden bilge insanlar bize anlatmaz? Neden en iyi zihinler, kendi ırkının gerçek niteliğini ortaya çıkarmaz? Köylü öküzlerini kullanırken onları anlamayı öğrenmez mi? Çoban koyunlarının doğasıyla ilgilenmez mi?”
“Ve siz, insanları çalıştıran, onları yönettiğini ve önderlik ettiğini söyleyen kişiler, köylünün öküzleri için, çobanın koyunları için gösterdiği özeni göstermeyecek misiniz? Bilgeliğiniz kendi ırkınızın bilgisi midir? İyiliğiniz, halkın çobanlarının aydınlatılmış iyiliği midir?”
“İnsanın ne olduğu, neler gerektiği, onu neyin yücelttiği veya aşağıladığı, onu neyin güçlendirdiği veya zayıflattığı, halkın önderleri ve en mütevazı kulübenin sakinleri tarafından eşit biçimde bilinmelidir.”
“İnsaniyetin tüm saf ve faydalı güçleri ne sanatın ürünüdür, ne de tesadüflerin sonucu. Onlar aslında her insanın doğal sahipliğidir. Gelişmeleri evrensel bir insani ihtiyaçtır.”

“Açlığı giderilmiş bebek, bu yolla annesi ile kendi arasındaki ilişkileri öğrenir; sevgi ve şükran kalbinde uyanır, adları daha kulağına çalınmadan önce; babasının ekmeğini yiyen ve babasının ocağında ısınan çocuk, bu doğal yolla evlatlık görevlerinin faydalı bilgisini edinir.”
“İnsan! Kendinde, kendi gücünün içsel bilincinde, doğa tarafından senin gelişimin için tasarlanmış araç vardır.”
“İnsaniyetin güçlerini geliştiren Doğa’nın yolu, herkes için kolay ve açık olmalıdır; gerçek bilgelik ve ruh huzuru getiren eğitim, basit olmalı ve herkesin erişimine uygun olmalıdır.”
“Doğa, insanın tüm güçlerini onları kullanarak geliştirir; kullanım arttıkça güçler de artar.”
“Bir insanın yetenek ve becerilerini kârlı bir şekilde kullanması, insanlığın eğitimi için Doğa tarafından belirlenen yolda olmalıdır.”
“İşte bu yüzden, basitlik ve masumiyet içinde, güç ve yeteneklerini düzen, sakinlik ve sürekli uygulama ile kullanan insan, doğal olarak gerçek insani bilgelik yoluna yönlendirilir; oysa Doğa’nın düzenini bozan ve böylece bilgisi farklı dalları arasındaki doğru bağlantıyı kıran kişi, yalnızca bilginin gerçek temelini değil, bu temele olan ihtiyacı da kendinde yok eder ve gerçeğin avantajlarını takdir edemez hale gelir.”
“Çocuğuna baba olmak isteyen sen, zihni anlayabileceği şeylerdeki pratikle güçlenene kadar ondan fazla şey bekleme; sertlik ve zorlama konusunda da dikkatli ol.”
“İnsanlar çok hızlı gitmeye hevesli olduklarında ve Doğa’nın gelişim yönteminden memnun olmadıklarında, içsel güçlerini tehlikeye atarlar ve ruhlarının uyumunu ve huzurunu bozarlar.”
“İnsanlar, hayatın gerçeklerini kademeli olarak öğrenmeden sözler, formüller ve görüşler labirentine atıldıklarında, zihinleri yalnızca bu tek temele dayanarak gelişir ve başka bir güç kaynağı bulamaz.”
“Okullar, aceleci bir şekilde sözlerin yapay yöntemini, acele etmeyen ve beklemeyi bilen Doğa’nın gerçek yönteminin yerine koyar. Bu yolla, gerçek içsel gücün eksikliğini gizleyen, ama kendi çağımız gibi zamanları tatmin eden sahte bir gelişim biçimi ortaya çıkar.”
“İnsan! Eğer bu doğal düzende gerçeği ararsan, onu pozisyonun ve önünde açılan kariyer için ihtiyacın olduğu şekilde bulacaksın.”
“İnsan! Kendinde, kendi gücünün içsel bilincinde, doğa tarafından senin gelişimin için tasarlanmış araç vardır.”
“İnsaniyetin güçlerini geliştiren Doğa’nın yolu, herkes için kolay ve açık olmalıdır; gerçek bilgelik ve ruh huzuru getiren eğitim, basit olmalı ve herkesin erişimine uygun olmalıdır.”
“Doğa, insanın tüm güçlerini onları kullanarak geliştirir; kullanım arttıkça güçler de artar.”
“Bir insanın yetenek ve becerilerini kârlı bir şekilde kullanması, insanlığın eğitimi için Doğa tarafından belirlenen yolda olmalıdır.”
“İşte bu yüzden, basitlik ve masumiyet içinde, güç ve yeteneklerini düzen, sakinlik ve sürekli uygulama ile kullanan insan, doğal olarak gerçek insani bilgelik yoluna yönlendirilir; oysa Doğa’nın düzenini bozan ve böylece bilgisi farklı dalları arasındaki doğru bağlantıyı kıran kişi, yalnızca bilginin gerçek temelini değil, bu temele olan ihtiyacı da kendinde yok eder ve gerçeğin avantajlarını takdir edemez hale gelir.”
“Çocuğuna baba olmak isteyen sen, zihni anlayabileceği şeylerdeki pratikle güçlenene kadar ondan fazla şey bekleme; sertlik ve zorlama konusunda da dikkatli ol.”
“İnsanlar çok hızlı gitmeye hevesli olduklarında ve Doğa’nın gelişim yönteminden memnun olmadıklarında, içsel güçlerini tehlikeye atarlar ve ruhlarının uyumunu ve huzurunu bozarlar.”
“İnsanlar, hayatın gerçeklerini kademeli olarak öğrenmeden sözler, formüller ve görüşler labirentine atıldıklarında, zihinleri yalnızca bu tek temele dayanarak gelişir ve başka bir güç kaynağı bulamaz.”
“Okullar, aceleci bir şekilde sözlerin yapay yöntemini, acele etmeyen ve beklemeyi bilen Doğa’nın gerçek yönteminin yerine koyar. Bu yolla, gerçek içsel gücün eksikliğini gizleyen, ama kendi çağımız gibi zamanları tatmin eden sahte bir gelişim biçimi ortaya çıkar.”
“İnsan! Eğer bu doğal düzende gerçeği ararsan, onu pozisyonun ve önünde açılan kariyer için ihtiyacın olduğu şekilde bulacaksın.”
Gerçek ve bilgelik duygusu, kişisel ilişkilerimizin dar çemberinde, eylemlerimizi öneren koşullarda ve geliştirmemiz gereken güçlerde oluşur.
İçsel doğru duygumuza aykırı eylemler gerçekleştirmek, gerçeği tanıma gücümüzü elimizden alır ve ilkelerimiz ile izlenimlerimiz soyluluk, sadelik ve saflık açısından değer kaybeder.
Böylece tüm insan bilgeliği gerçeğe uyan bir kalbin gücüne, tüm insan mutluluğu ise sadelik ve masumiyet duygusuna dayanır.
Bir insanın ev içi ilişkileri, doğasının ilk ve en önemli unsurudur.
İnsan, mesleğinde çalışır ve kamu yüklerinin payına düşeni üstlenir ki evinde huzurlu bir şekilde yaşayabilsin.
Böylece, bir insanı mesleğine ve devlet içindeki konumuna uygun yetiştiren eğitim, evdeki mutluluğu için gerekli olan eğitimin altında olmalıdır.
Ev, insanlığın eğitiminin gerçek temelidir
En iyi ahlaki eğitimi veren evdir; ister özel ister kamu yaşamı için olsun

Bir insanın en büyük ihtiyacı Tanrı bilgisidir.
Evindeki en saf zevkler her zaman onu tatmin etmez.
Zayıf ve kolay etkilenen doğası, Tanrı olmadan zorluk, acı ve ölümü dayanamaz.
Tanrı, insanlığın Babasıdır ve çocukları ölümsüzdür.
Günah, hem inanç eksikliğinin nedeni hem de sonucudur ve bir insanın iyi ve kötüye dair en derin duygusunun doğru olduğunu söylediğine karşı yapılan bir eylemdir.
Ben, mütevazı evimde memnun oluyorsam, bunun nedeni insanlığın Tanrı'ya inanmasıdır.
Tüm özgürlüğü adalet üzerine kuruyorum, fakat insanlar doğruluk, dindarlık ve sevgiye sahip olmadıkça dünyada adaletin kesin olduğuna inanamıyorum.
Dünyadaki adaletin ve diğer tüm nimetlerin kaynağı, insanlar arasındaki tüm kardeşçe sevginin kaynağı, bizlerin Tanrı'nın çocukları olduğuna dair dini büyük kavrayışta yatar.
O, Tanrı'nın çocuklarına Tanrı'nın Baba olduğunu hatırlatan acıları ve ölümüyle insanlara bunu yeniden kazandıran Tanrı Adamı, gerçekten dünyanın Kurtarıcısıdır. Onun öğretisi, kendisi adalet olan, herkes için pratik değeri olan basit bir felsefedir; Tanrı Baba'nın hata yapan çocuklarına açtığı bir vahiydir.
"Akşam Saati" çok fazla ilgi görmemiş gibi görünmektedir; aslında, çoğu insan onun gerçek değerini anlayabilecek durumda değildi. Pestalozzi'ye edebi bir ün kazandıran ve onu inzivasından çıkaran kitap, daha popüler bir kitap ve daha kolay ve hoş bir üslupla yazılmış bir kitaptı.
Bu dönemde, Zürich Konseyi, işleri daha modern bir temele oturtmak için, şehirde düzeni sağlayan görevlilerin giyimi ile ilgili bazı düzenlemeler hazırlamıştı. Eski moda sadeliğe her zaman güçlü bir bağlılık gösteren Pestalozzi'ye, getirilen bu değişiklik son derece saçma görünüyordu ve bir gün, esprili bir üslupla, "eğri, kirli ve bakımsız muhafızları dik, temiz ve düzenli hale getirme planı" üzerine bir hiciv yazdı. Bu yazıyı Zürich'e, arkadaşı kitapçı Füssli'ye gönderdi. Füssli'nin kardeşi olan ressam, yazıyı bir gün görüp defalarca okuduktan sonra şöyle haykırdı: "Böyle yazabilen bir adama, kalemi kendi başına bir servettir!"
Bu görüş, diğer yetkin yargıçlar tarafından da doğrulanınca, Füssli büyük bir sevinç duydu ve bunu Pestalozzi'ye ileterek onu yazmaya teşvik etti. Neuhof'daki yalnız adam, kendini yazar olarak başarılı olamayacak kadar yeteneksiz görüyor ve tavsiyeyi almak istemiyordu.
On yıldır," dedi, "hiçbir şey okumadım ve sadece cahil insanlarla yaşadım. Bir cümleyi bile hatasız yazmakta zorlanırım." Ama sonunda ikna oldu. Sonradan şöyle dedi: "Eşim ve çocuğum için ekmek kazanmak amacıyla peruk bile yapardım."
Böylece Marmontel'in "Ahlaki Öykülerini" okumaya başladı ve bu üslubu taklit etmeye yedi kez üst üste çalıştı, ama çalışmalarından hiç memnun değildi. Sonra aklına, çok iyi tanıdığı köylülerin bir resmini çizme fikri geldi. Onların kusurlarını ve yoksulluğunu sadakatle gösterecek, ama tüm aşağılanmalarına rağmen hâlâ sahip oldukları ahlaki ve fiziksel yenilenme unsurlarını da sadakatle yansıtacaktı.
Bu ani fikir, eserinin kurtuluşu oldu. Bu andan itibaren Pestalozzi, önceden bir plan yapmadan, duraksamadan ve zahmetsizce yazmaya başladı; Leonard ve Gertrude kaleminden kesintisiz bir şekilde aktı. Kağıt almak için yeterli parası olmadığından, eski bir hesap defterinin satır aralarına yazdı ve birkaç hafta içinde kitap tamamlandı.
Sonra bir arkadaşından okumasını istedi. Arkadaşı kitabı okudu ve ilginç buldu, fakat "korkunç derecede hatalı" ve "edebi üsluptan yoksun" olduğunu söyledi. Ayrıca kitabı düzeltmeyi teklif edince, Pestalozzi bu teklifi minnetle kabul etti; ama geri gelen el yazması, yüksekten konuşan ifadelerden ibaret, köylülerin eğitimli kişiler gibi konuştukları ve tüm gerçeklik ile doğallığın yok olduğu bir hâle gelmişti.
Pestalozzi doğal olarak eseri böyle bozulmuş olarak yayımlamayı kabul edemedi ve bu durum karşısında yayımlama fikrinden vazgeçmek üzereydi. Tam o sırada bir başka arkadaşı imdadına yetişti: Basel'den Iselin. El yazmasının gerçek değerini ve önemini anlayan Iselin, hataları düzelterek yayına hazırladı ve Berlin'deki kitapçı Decker'ı yayınlamaya ikna etti. Decker, Pestalozzi'ye sayfa başına bir şilinden biraz daha az bir ücret ödedi.
Leonard ve Gertrude 1781'de yayımlandı; daha sonra dört ciltlik tam eser hâline gelen ilk ciltti. Kitap hemen büyük bir başarı kazandı; gazetelerin çoğu övdü ve birçok takvimde alıntılar yayımlandı. Bern Tarım Derneği, yazara tebrik mektubu gönderdi, elli florinlik bir hediye ve aynı değerde bir altın madalya verdi. Madalyanın üzerinde bir meşe tacı ve şu sözler yer alıyordu: Civi optimo (En iyi vatandaşa).
Artık Pestalozzi pek çok seçkin kişi tarafından ziyaret edilip takdir edilse de, tüm sadeliğini korudu. Hatta bir gün, akşam yemeğine davet edildiğinde ve ev sahibi arabasını göndermişken, uşağa arabada kendisinin yanında oturmasını söylediği bile rivayet edilir. Charles de Bonstetten, onu yazlık evine davet etmekte ısrar etti; birkaç başka etkili kişi de benzer tekliflerde bulundu, fakat Pestalozzi Neuhof'u terk etmeyi reddetti.
Leonard ve Gertrude, Pestalozzi'nin çok iyi tanıdığı köy yaşamını anlatan, yalın ama çarpıcı ve dokunaklı bir hikâyeden başka bir şey değildir.

Leonard dürüst bir adamdır, iyi niyetlerle doludur, ama içkiyi sever. Bir zamanlar, karısına ve çocuklarına olan sevgisi—ki onların yıkımına neden olmaktadır—onu en iyi kararları almaya yöneltir; başka bir zaman, kötü arkadaşların etkisi onu yeniden kötü yola sürükler. Karısı Gertrude ise mükemmel bir annedir, nazik, çalışkan ve akıllıdır. Sıkı çalışma, sabır ve sebat sayesinde, kocasını kurtararak ailesini de kurtarır.
Köy kâtibi ve aynı zamanda köyün kahvehanecisi olan Hummel, kurnaz ve vicdansız bir adamdır. Pozisyonunu, aptal insanları evine içmeye ve borca batmaya çekmek için kullanır, ardından onların yıkımını hızlandırır ve ganimetten zenginleşir. Yeni toprak sahibi Arner, soylu fikirli ve cömert yürekli bir adamdır; Gertrude'ye sıkıntısında destek olur ve kâtibin planlarını boşa çıkarır.
Leonard ve Gertrude'da karakterler öyle ustalıkla çizilmiştir ki, kitabı okuduktan sonra tüm kişilerle sanki onlarla yaşamışız gibi tanışmışız hissine kapılırız. Ancak kitabın asıl değeri bu değildir. Pestalozzi'ye göre bu hikâye, fikirlerini yaymanın başka bir yoludur; insanların eğitilerek nasıl mutlu ve iyi hâle getirilebileceğini göstermektedir. Gertrude aracılığıyla, çocukların nasıl eğitilmesi ve ev işlerine katılmalarının nasıl sağlanması gerektiğine dair görüşlerini ortaya koyar; Arner ise, iyi niyetli ve aydın bir yönetimin yoksulların ahlaki durumunu iyileştirmede neler yapabileceğini kanıtlar. Fakat hikâye öylesine hayatîdir ki, öğretme amacı asla göze çarpmaz.
Dolayısıyla, halkın kitabı sadece sağlıklı ve ilginç bir roman olarak okuması şaşırtıcı değildir. Onların övgüsü bile, Pestalozzi'ye amacına henüz ulaşmadığını gösterdi. Bunun üzerine, Leonard ve Gertrude'nun çocuk eğitimi açısından nasıl kullanılabileceğini göstermek ve içerdiği dersleri daha belirgin hâle getirmek için başka bir kitap yazdı. Kitabın adı: Çocukların Evde Eğitimi idi. Bu kitap hiç basılmadı; ya Pestalozzi kitabından memnun değildi, ya da çok az okunacağını öngördü. Niederer ise, bir zamanlar el yazmasını elinde bulundurmuş, sonradan bir kısmını yayımlamıştır.
BÖLÜM I – GERTRUDE
Kalbi iyi olan ama karısını ve çocuklarını çok mutsuz eden bir adam:
Bonal'de, çocuklarını diğer tüm kadınlardan daha iyi yetiştiren bir kadın vardır. Adı Gertrude'dur; kocası, bir taş ustası olan Leonard'dır. Yedi çocukları vardır ve bu çocuklar sabah akşam çalışır, itaatkâr, iyi huylu, temiz, titiz ve birbirlerini seven çocuklardır. Babanın kusuru ise, çoğu zaman kendini kahvehaneye kaptırmasıdır; orada bazen deli gibi davranır
Bu ailenin yaşadığı köy, otuz yılı aşkın süredir o kadar yozlaşmıştır ki, şu anki sakinlerin çoğu ne kanuna ne dine değer verir. Asıl suç aslında birkaç hafta önce ölen eski toprak sahibindedir. Bu adam, halkıyla ilgilenmek yerine köpekleri ve avıyla daha fazla ilgilenmiştir; bunun sonucu olarak köyleri sefalet içindedir ve halkın kanını emen insanlar ile doludur. Bu kan emicilerin en kötüsü Bonal'in kâtibi Hummel'dır. Onun evi her gün kurnaz haydutlarla doludur; bunların tek uğraşı ve eğlencesi saf ve dürüst insanları tuzağa düşürmek ve paralarını çalmaktır.
İyi yürekli Leonard'ı tanırlar; onu içkiye ve kumara teşvik ederler ve neredeyse her gün onun emeğinin meyvesinden mahrum bırakırlar. Ama Leonard her zaman ertesi sabah acı bir şekilde pişman olur ve Gertrude ile çocuklarını ekmeksiz görünce kalbi kanar. Gertrude'ye bakmaya cesaret edemez; çocuklarından birini kucağına aldığında gözleri dolar ve çoğu zaman gizlice acı gözyaşları döker.
Gertrude köyün en iyi karısıdır, ama Leonard kahvehanenin cazibesine direnemediği için, o ve çocukları babalarını ve evlerini kaybetme, ayrılma ve en kötü yoksulluğa düşme tehlikesi altındadır. Gertrude tehlikenin boyutunu görür ve bundan çok rahatsız olur. Bu düşünceden bir an olsun kopamaz; çayırdan ot getirirken, saman taşırken veya tertemiz kovalarını sütle doldururken aklında hep aynı korkunç düşünce vardır: çayır, ahır, inek, hatta kendi evi yakında artık onun olmayabilir. Çocukları etrafını sardığında ve onun kucağına sokulduğunda, Gertrude'un sıkıntısı daha da artar ve çoğu zaman, değerli küçükleri ellerini masumca göğe, Babalarına dua ederken, onun kalbi acı içinde parçalanır.
Şimdiye kadar, sessiz gözyaşlarını çocuklarından saklamayı başarmıştı, fakat Paskalya'dan önceki Çarşamba günü, kocası her zamankinden daha geç geldiğinde, artık üzüntüsünü tutamadı. Çocuklar gözyaşlarını fark ettiler ve hep bir ağızdan, "Anne, ağlıyorsun!" diye bağırdılar. Yüzlerinde üzüntü ile ona sarıldılar ve korkuyla yüksek sesle hıçkırarak ağladılar.
İlk kez, en küçük bebek bile annesinin gözlerine gülümsemeden baktı; çünkü gözlerinde sadece umutsuzluğu görüyordu. Gertrude, kalbinin parçalanacağını hissederek yüksek sesle hıçkırmaya başladı; çocuklar da onunla birlikte ağladı.
Tam bu sırada, taş ustası fark edilmeden kapıyı açtı; çünkü Gertrude yüzünü yatağa gömmüştü. Çocuklar onu da fark etmedi; dikkati sadece annelerinin üzüntüsündeydi ve çaresiz bir hayranlıkla etrafına sarıldılar. İşte böylece babaları onları buldu.
Gökteki Tanrı, acı çekenlerin gözyaşlarını görür ve insanların üzüntülerine son verir; işte bu Tanrı'nın iyiliği, Leonard'ın şimdi bu en acı sahneye tanık olmasını sağladı. Solgun ve titreyerek birkaç kopuk söz söyleyen babayı fark eden anne ve çocuklar, çocukların hıçkırıkları hemen kesildi. "Anne, anne," diye bağırdılar, "baba eve geldi!"

Böylece, vahşi bir sel ya da yıkıcı bir yangın durduğunda, ilk korku geçer ve sessiz, sakin bir keder yerini alır.”
Mektup:
Arkadaşım! Yol kenarında ezilmiş bir bitki buldun ve benim ayaklar altında ezilmemi önledin. Bu sayfaları oku ve teşekkürlerimi kabul et; çünkü en önemli görüşlerim senin yardımın olmadan asla olgunlaşamazdı. Deneyimlerimin yükü hâlâ üzerimde ağır.
Hâlâ işimin resmini gözlerimin önünde görüyorum, ama sadece bir rüya gibi. Nefes aldığım sürece amacımı sarsılmaz bir şekilde göz önünde tutacağım ve ancak ilk girişimlerimi ilham veren fikirleri gerçekleştirmeyi başardıkça mutlu olacağım.
Dört ciltlik eser, Bonal köyünün yeniden doğuşunu eksiksiz biçimde anlatır; bunun nedeni hukuk, din, eğitim ve titiz bir yönetimin birleşik etkisidir. Pestalozzi bu esere Leonard ve Gertrude: Halk için Bir Kitap adını vermiştir, ama “halk” bundan çok az şey anlamıştır. İlk cildin sayısız okuru, kitabı sadece bir roman olarak keyifle okumuş, içindeki derslere hiç ilgi göstermemiştir. Diğer üç ciltte ise olay örgüsü daha az hareketli ve dramatiktir, eğitimsel, ekonomik ve sosyal konular çok geniş yer tutar; bu ciltler çok daha az ilgi görmüştür. Bunlar, sadece en dikkatli insanlar için ilgi çekici olmuştur; hatta dikkatli insanlar bile bazı bölümlerini anlamakta zorlanmış, çünkü yazar zamanının çok ilerisindeydi. Savunduğu reformlar o dönemde tamamen uygulanamaz olarak görülmüştür; ancak İsviçre’nin bugün gurur duyduğu birçok büyük ekonomik ve ahlaki iyileştirme, bu kitapta Pestalozzi tarafından önerilmiştir.
Örneğin, ortak kullanım arazilerinin kaldırılması, verimsiz kilise arazilerinin bölünmesi ve sahiplik bakımını gerektiren bu arazilerin servete dönüştürülmesi, ondalık vergilerin kurtarılması, tasarruf bankalarının kurulması, ıslah okullarının organize edilmesi, idam cezasının kaldırılması ve son olarak, ahlaki kadar maddi ihtiyaçları da gözeten iyi ilkokulların kurulması gibi öneriler kitapta yer alır.
Ancak bu reformlardan bazıları için İsviçre, Leonard ve Gertrude yayımlandıktan sonra otuz yıl, bazıları için altmış yıl, bazıları içinse seksen yıl beklemek zorunda kalmıştır. Avusturya Maliye Bakanı Kont Zinzendorf, Pestalozzi’yi Viyana’ya gitmeye ikna etmeye boşuna çalışmıştır.
26 Nisan 1784’te, Leonard ve Gertrudenin devamını aldıktan sonra ona şu mektubu yazmıştır:
Yoksulların eğitimi ve kötü huylu çocukların ıslahı için yaptığınız planlar ve çabalarınız, özellikle halkın eğitimi için gerekli olduğunu düşündüğünüz her şey ve yasama önlemlerinin amacı olması gerektiğini düşündüğünüz konular, benim gözümde büyük önem taşıyacaktır ve bu konuda yazdığınız her şeyi en büyük memnuniyetle kabul edeceğim.”
Ve tekrar, 19 Aralık 1787’de yazıyor:
“Dördüncü cildi iki kez okudum. 164. sayfadan itibaren en derin ilgiye sahip ve kitleleri etkileyen yasama için büyük öneme sahip görüşleri geliştiriyor. Fikirlerinizi uygulamak için yapılacak ilk şey, Arner’in görüşlerinin tüm soylular tarafından benimsenmesini sağlamaya çalışmak olur; çünkü soylular neredeyse tek mülk sahipleridir. Böylece hem isteklilikleri hem de cesaretleri olur, çocuklarını köy çocuklarıyla yan yana onun ruhuyla yetiştirebilir ve mülklerinde yaşamaya razı olurlar.”
18 Ocak 1788 tarihli cevabında Pestalozzi şöyle diyor:
“Gerçekten birkaç devlet adamı ve yargıç dördüncü cildi övdü, ama çoğu okuyucu 164. sayfadan itibaren çok ilgisiz buldu.
Eğitim, her şeyin başlaması gereken merkez olduğundan, Devlet bunu çalışmalarının en önemli kısmı olarak görmeli ve diğer her şeyi buna bağlı kılmalıdır. Bu konu doğru şekilde ele alınırsa, hükümdarların özel çıkarları daha kolay korunur ve yerel ile merkezi otoriteler arasındaki ilişkiler çok daha tatmin edici olur.
Umarız ki, insanlığın liderleri kısa sürede, insan ilerlemesi ve gelişiminin en önemli, hatta tek kaygıları olduğuna ikna olurlar. Ben kendi adıma eminim ki, istediğim halk eğitimi yolundaki engeller er ya da geç ortadan kalkacak ve prensler bile ilk olarak bunu teşvik edecek ve doğru bir şekilde yönlendirebilecek en yetenekli kişilere destek olacaklardır.”
Leonard ve Gertrude’nin dört cildini yeniden okuduk ve orada doksan yıldır gizli kalan görüşlerin zenginliği, doğruluğu ve çeşitliliği bizi çok etkiledi. Pestalozzi’nin inançlarındaki güç ve her biçimdeki talihsizliklere duyduğu derin empati, eserlerinin söylev ve gerçek duygusallığının sırrını oluşturur. Denebilir ki, onun zekâsı genişlik ve sağduyusunu kalbinden alır; çünkü acı çeken, zayıf ve muhtaçlara karşı bu kadar bilinçli bir empatiyi ona kalbi verir.
Dikkate değer bir nokta, aşağılanmış bir halkın ahlaki bozukluklarını betimlediği bu tabloda, Pestalozzi hiçbir şekilde cinsel ahlaksızlıktan söz etmez. O, özgür yaşam tarzı ve bununla ilgili her şey hakkında o kadar sessizdir ki, sanki ülke halkının tamamı azizmiş gibi ve hiçbir yerde herkesin okuyabileceği bir kelimenin ötesinde bir ifade bulunmaz.
. Ayrıca lüksün artışından üzüntü duyar ve bunun önlenmesi için yollar önerir. Bu yollar tamamen eğitsel olmalıdır; çünkü zorlayıcı yasaklar, düzenlemeler yalnızca zarar verebilir. Böylece, ilk bakışta Pestalozzi’nin çalışmalarıyla ilgisiz gibi görünen bu konu, onu tekrar en sevdiği teması olan eğitime

götürür.
Pestalozzi, eğitimin hem kalbi hem de zihni o kadar yüce ideallerle doldurmasını ister ki, insanlar maddi hayatın inceliklerinden zevk alamaz hâle gelsin. Zenginlerin, yoksullara ulaşamayacakları hazları göz önünde bulundurup sergilemekten çekinmesini ister. Yönetici ve kamu kurumlarının gösterişli ve gereksiz harcamalar yapma örneğini bırakmasını arzu eder.
Pestalozzi'nin görüşleri, Eliza adlı kitabının eğitimli insanlar arasında başarılı olmasını engellemiştir; zira o dönemde bu görüşler üst sınıflar için oldukça rahatsız edici olmalıydı. Örneğin, yöneticilerin yozlaşmasının genellikle halkın yozlaşmasına yol açtığını ve yoksulların kötülüklerinin çoğu kez zenginlerin kötülüklerinden kaynaklandığını belirtir; bu fikirler, bugün kimsenin dokunmaya cesaret edemeyeceği türden düşüncelerdi, ama doksan yıl önce bu kadar kesin biçimde kınanıyordu.
Pestalozzi'nin genç yaşlardan beri üzerinde düşündüğü bir konuyu ele alan bir yayınına da değinmeliyiz. Hâlen Zürih'te hukuk öğrencisiyken, Vaud Kantonu'ndan iki genç kız bebek öldürmekten idama mahkûm edilmiştir. Bu dava İsviçre'de büyük yankı uyandırmış ve Pestalozzi hem üzülmüş hem de öfkelenmiştir. İlk başta böyle bir suçun doğaya karşı işlenebileceğine inanmak istememiştir, fakat araştırma yaptığında bebek öldürmenin yalnızca mümkün değil, aynı zamanda sık rastlanan bir durum olduğunu görünce, medeni ve Hristiyan Avrupa'da genç kadınların neden vahşi uluslar arasında bile duyulmamış bu kadar korkunç suçları işlemek zorunda kaldıklarını anlamaya çalışmıştır.
1780 yılında, konuyu uzun süre inceledikten sonra, "Yasama ve Bebek Öldürme Üzerine; Gerçekler ve Düşler, Araştırmalar ve Portreler" başlıklı bir broşür yazdı: Bebek öldürmeyi önlemenin en iyi yolları nelerdir?"
Ona göre bu yollar tamamen eğitseldir; yani en geniş anlamıyla eğitim yoluyla. Pestalozzi, ebeveynlerin, öğretmenlerin, din adamlarının ve yargıçların, her yaştan insanın davranışlarını, görüşlerini ve alışkanlıklarını düzeltmek için etkilerini kullanma fırsatını asla kaçırmamaları gerektiğini savunur.
Pestalozzi kalemiyle durmaksızın çalışıyordu ve daima tek büyük amacı doğrultusunda hareket ediyordu: halkın durumunu eğitim yoluyla iyileştirmek.
bebek öldürme üzerine bir deneme parçası ve diğer yazıları, dönemin en seçkin prenslerinin dikkatini çekmiştir. Örneğin, İmparator Joseph II ve Toskana Büyük Dükü Leopold, Pestalozzi'nin görüşlerini kendi tebaalarının durumunu iyileştirmek ve özellikle ceza yasaları ile cezaevi disiplinini reforme etmek amacıyla uygulamaya çalışmış ve bakanlarına Leonard and Gertrude'un yazarıyla iletişim kurmalarını talimat vermişlerdir.
Pestalozzi birçok konuda hâlâ Rousseau'nun bir öğrencisi olduğunu gösterir; fakat onun halkçı ve pratik ruhu ile ahlaki ve dini gelişime verdiği önem, onu Cenevreli filozoftan şimdiden oldukça uzaklaştırmaktadır. Aşağıdaki alıntılar bunun yeterli kanıtı olacaktır:
: "İnsanı daha saf zevklere yükselten her şey faydalıdır; insan, kendisine verilen tüm yetenekleri geliştirmek ve böylece koşulların bu gelişmeyi destekleyip kullanmasına uygun yüksekliklere ulaşmak için elbette ki yaratılmıştır."
: "Ey insanlar, Tanrı'ya neden hizmet ediyorsunuz, eğer kendinizi kutsamak ve sizi Tanrı'dan korkmadıkça ve O'na hizmet etmedikçe daha fazla eğilimli olduğunuz günahın pençesinden kurtarmak için değilse? Tanrı'ya verdiğiniz hizmet sizi en büyük tehlikelerden korur. Bu şekilde kendinize hizmet etmiş olursunuz ve yalnızca faydalı olduğu ölçüde doğrudur."
"Sizin Tanrınız ve Kurtarıcınız, tutkularınız üzerinde zafer kazanarak sizi hayatın bilgeliğine, hayatın bilgeliği aracılığıyla da görünmeyene ibadete yönlendirmeye çalışır."
Sevgi, insanın Tanrı'ya sunabileceği tek gerçek ibadettir ve gerçek inancın da tek kaynağıdır. Yalnızca sevgi insanı hayata götürür; onsuz dünya yalnızca ölüm ve yıkım barındırır. Sevgiye sahip olmayan insan umutsuzdur. Kıskançlık, nefret ve öfkeye esir olan kişi çaresizliğe düşer. Bir insan, kardeşini sevmezse en iyi yetenekleri onu terk eder ve Tanrı'ya saygısı yoksa kardeşini sevemez. Böylece Tanrı'yı unutmak, zayıflık ve ölümün sebebidir.
"Ey vatanım, umarım anlayabilirsin ki bir milletin mutluluğunu belirleyen şey ev içi erdemlerdir."
: "Tahtta ya da kulübede olsun, insanın dine eşit derecede ihtiyacı vardır ve Tanrı'yı unutursa dünyanın en mutsuz varlığı olur."
Tanrı'sız bir ölümlü insanın ne olduğunu gör; dünyada hiçbir şeyi yoktur çünkü göklerde hiçbir şey ummaz; oysa Tanrı'dan korkanın her şeyi vardır, çünkü göklerde her şeyi umar."
"Ahlak, çocukta bu ilk sevgi ve minnettarlık duygularının gelişmesinin bir sonucundan başka bir şey değildir.
Çocuğun yeteneklerinin ilk gelişimi, ev işlerine katılımıyla olmalıdır; çünkü bu işler, ebeveynlerin en iyi bildikleri, en çok dikkatlerini çeken ve öğretmeye en yetkin oldukları işlerden oluşur.
Çocuğun dikkatini çekmek, yargısını geliştirmek, kalbini yüce duygulara açmak, bence eğitimin başlıca amacıdır; ve bu amaca, çocuğu mümkün olduğunca erken yaşta ev yaşamının çeşitli günlük görevleriyle eğiterek ulaşmak en güvenli yoldur.

Son olarak, iş, insanın yüreğini yüceltmenin ve onu tüm ev içi ve toplumsal erdemlere hazırlamanın en iyi yoludur. Bir çocuğa itaatkârlığı, özgeciliği ve sabrı öğretmek için, bence onun düzenli olarak tüm aileyle birlikte katıldığı işten daha iyi hiçbir şey olamaz. Genel olarak, sanat ve kitaplar bunu hiçbir şekilde yerine geçiremez. Çocuğun bir kitaptan bulduğu en iyi hikâye, en dokunaklı resim, onun için ancak bir tür rüya gibidir, gerçek dışı ve bir anlamda doğru değildir; oysa gözleri önünde, kendi evinde gerçekleşen şey, binlerce benzer olayla, hem kendi hem de ebeveynlerinin ve komşularının deneyimiyle bağlantılıdır ve çocuğu hiç yanılmadan gerçek insan bilgisini edinmeye ve tamamen gözlemci bir zihin geliştirmeye götürür."
Swiss News Gazete yazısı:
Yaz akşamı! Baskıcı bir sıcak günün ardından nihayet geldiğinde seni kim tanımlar? Nefes alan her şey tazeliğine sevinir; nefes alan her şey sana muhtaçtır. Karaca, ormandaki saklanma yerinden çıkar, açık alanda daha özgürce otlar ve nefes alır. Sürüler de serin meralarda zevkle oyun oynar ve insan, günün sıcaklığından yorgun, güneşin dönmesini beklerken uzanır.
Yaz günü! Bu yerde sürünen solucana öğret ki, yaşamın meyveleri, gezegenimizin sıcaklık ve fırtınaları arasında oluşur, ama olgunlaşmaları için nazik yağmura, parlayan çiylere ve gecenin ferahlatıcı dinlenmesine ihtiyaçları vardır. Bana öğret, yaz günü, ki tozdan yaratılan insan, toprağa kök salmış bir bitki gibi büyür ve olgunlaşır."
"Mezara kadar da böyle kalmayı umuyorum; hâlâ çocuk olmak ne kadar hoş, inanmak, güvenmek, sevmek, hatalarından ve aptallıklarından dolayı üzülmek, kötü niyetli ve düzenbazlardan daha iyi ve daha basit olmak, ve nihayet onların kötülüğü sayesinde daha akıllı hale gelmek… İnsanlar hakkında yalnızca iyi şeyler düşünmek ne kadar hoş, gördüklerine ve duyduklarına rağmen, insan kalbine hâlâ inanmak, her gün aldatılsanız bile, ve hem akıllıları hem de aptalları affetmek, her biri kendi yoluyla sizi saptırmaya çalışsa da."
Pestalozzi reform talep ediyordu ve reformlar, okuyucularının eğitimli kesimi için hoş değildi. Örneğin, ölüm cezasının kaldırılmasını savunuyordu.
1787'de yayımlanan Leonard ve Gertrude'nun dördüncü cildi ile Pestalozzi'nin yazılarının ilk serisi sona erdi. On yıl sürecek bir sessizlik dönemi başlamak üzereydi; bu süre içinde büyük Fransız Devrimi gerçekleşecek ve eğitim filozofunun edebî faaliyetlerine yeni bir boyut kazandıracaktı. Çalışmasının başlangıç noktası, yoksullara duyduğu şefkatti. Yardım, yasalar veya vaazlarla kötülüğün giderilemeyeceğini görmüştü. Ona göre tek etkili çare eğitimdi; ancak, çocuğun günlük yaşamına dayanan, doğasında potansiyel olarak bulunan tüm iyilik güçlerini harekete geçiren ve onu sürekli meşgul eden bir eğitim gerektiğini görüyordu. Bu yüzden eğitimi, el işiyle birleştirmek istiyordu; böyle bir birleşimin, canlı ve çekici hale getirildiğinde, yalnızca bir geçim kaynağı değil, aynı zamanda yürek, zihin ve beden için güçlendirici ve faydalı bir egzersiz olacağını düşünüyordu. O dönemde yaygın olarak kullanılan mekanik eğitim yöntemleri çocuğu çalışmaktan soğutuyor, kafasını sadece sözlerle dolduruyor ve onu yardımsız hiçbir şey yapamaz hâle getiriyordu. Pestalozzi'nin amacı, bunların yerine basit, doğal ve etkili bir sistem bulmaktı. Böyle bir sistemi aramak onu uzun süre meşgul etmişti. Bu iş giderek yaşamının en önemli çalışması hâline geldi ve sonunda ismini ölümsüzleştiren reformla sonuçlandı.
Çocuğun eğitimini bitkinin gelişimine benzetme eğilimi zaten görünüyordu ve bu karşılaştırma, derinlemesine doğru olup, yalnızca fiziksel insan için değil, aynı zamanda zihinsel ve ahlaki insan için organik gelişim fikrini de içerir. Ve işte bu fikir, Pestalozzi'yi kendisinden önce gelenlerden ayıran özelliktir; eski okul, çocuğun üzerine eksiksiz bir bilgi ve ahlak yapısı inşa ettiğini iddia ederken, yenisi sadece çocuğun yeteneklerine gerekli destek, yön ve etkinlik araçlarını sunmakla yetinir; böylece yetenekler kendi başına geliştiğinde mükemmel bir insan ortaya çıkar.
1787'den sonra Pestalozzi on yıl boyunca hiçbir şey yayımlamadı. Bu sessizliğin başlıca nedeni, ailesini geçindirmek zorunda oluşuydu; çünkü ilk kitabının başarısına rağmen yazarlık ona yaşamını sürdürecek gelir sağlamıyordu. Öncelikle, o bir fikir için yazıyordu, halkın zevki için değil; ikincisi, bir insan, yazar olarak bile para kazanacaksa belli bir ticari yeteneğe sahip olmalıdır ki, bildiğimiz gibi Pestalozzi'de bu tamamen yoktu. Lavater, Bayan Pestalozzi'ye söylediğinde tamamen haklıydı: "Eğer bir prens olsaydım, halkımın refahı ve mutluluğu ile ilgili her konuda kocanıza danışırdım, ama ona harcaması için bir kuruş bile vermezdim." Gerçekten de, bahsettiğimiz tüm kitapları yayımladıktan sonra Pestalozzi hâlâ eskisi gibi fakirdi. Ancak sağlığını ve gücünü geri kazanmıştı ve şimdi, karısı ve çocuğu için, her zamanki enerji ve coşkusu ile tarlasına tekrar çalışmaya koyuldu. Ama dikkati kısa süre sonra tüm dünyayı sarsan Fransız Devrimi tarafından dağıtıldı; başta bunu şanslı bir durum olarak görmeye ve üzerinde düşündüğü reformlara engel teşkil eden birçok şeyi ortadan kaldıracağına inanıyordu. O dönemde Devrim'in sebeplerini ele alan kısa bir deneme yazdı; bu deneme 1872'ye kadar yayımlanmadı
Bayan Niederer 1846'da yazdığı bir girişte:
"Eğitim yoluna tüm uzun ve çalkantılı hayatını adamış, coşkulu ve peygamber Pestalozzi bana bir keresinde şöyle demişti:

‘Bir elli yıl sonra, bu zamanlar geçmiş, yeni bir nesil yerimizi almış ve Avrupa, aynı hataların tekrarı ve halkın giderek artan sefaletinin korkunç sonuçları ile öyle sarsılmış olacak ki, toplumun temelleri sarsılacak; işte o zaman belki hayatımın dersi nihayet anlaşılacak, o zaman en akıllılar görecekler ki, halkın hoşnutsuzluğuna ve acılarına, despotizmin istismarına—ister çokların, ister azınlıkların elinde olsun—son verecek tek yol, insanları yücelterek yapılabilir.’”

Pestalozzi başlangıçta Devrim’e ilgi duymuş olsa da, kısa süre sonra 1789 ilkeleri adına Fransa’da işlenen vahşi suçlar karşısında dehşete düşmüştü. Gençliğinde, devrimci bir coşkuyla Zürih’teki yerel reformlara kendini adamıştı; ancak şimdi, şiddetli devrimlere karşı duyduğu korku, barışçıl ilerleme için duyduğu heyecandan aşağı değildi. Böylece kendini Devrim’in karşıtları ile destekçileri arasında oldukça yanlış bir konumda buldu; bu yüzden yalnızca sessizce izledi ve tüm enerjisini tarlasını işlemesine adadı.

Bu uzun dönemde Pestalozzi, Neuhof’tan yalnızca iki kez ayrıldı. 1792’de kız kardeşinin evlenmesi için Leipzig’e gitti ve bu fırsatı, birkaç Alman Eğitim Okulu’nu ziyaret etmek için değerlendirdi; ancak bu okullardan hiç memnun kalmadı. Bu dönemde ayrıca Klopstock, Goethe, Wieland, Herder ve Jacobi ile tanıştı. Yaklaşık bir yıl sonra annesinin kardeşi Doktor Hotz’un yanına Richterswyl’de birkaç ay geçirdi; bu evden arkadaşına, Beje’deki Nicolovius’a mektup yazdı.

Richterswyl, 1 Ekim 1793

“Arkadaşım! Hayatımın akıntısında kaybolmuş olarak, en bilge ve iyi insanların, varlıklarını kutsallaştırmayı yaşamlarının ilk amacı yaptıklarında çektikleri ilahi güçten ancak çok az içtim. İşim, ne yazık ki, benlik sevgisi ve bayağı arzularla lekelenmiş durumda.

Doğrudur, gençliğimden beri hep iyi olan her şeye karşı hevesli ve gayretli oldum, fakat yolumdan geçmek zorunda olduğum dünyanın çamuru başka bir yasanın hükmündeydi, bilmediğim ve hazırlıksız olduğum bir yasa; bu yüzden olgunluğumun kritik anında, gücümün ötesinde yük altındaydım, dengem bozulmuş ve kendimle uyumsuz duruma düşmüştüm. Böylece yüzyılımın ölü yolunu izledim; dini hislerimle yola çıkarken, aklım beni uzak tutuyor ve kalbimin dini coşkusu soğuyordu, ancak buna rağmen dini reddetmeye karar vermedim.

Tanrı’nın insanla ilişkisi meselesinde, ne kitapların yoksul bilgeliğini, ne de Lavater’in bunu tamamlamak için yaptığı gözlemleri seviyorum. Gerçek, beni iten kabukların içinde gizliydi ve bunun insanlara herhangi bir kesin rahatlık veya tatmin getirdiğini görmediğim için, Tanrı korkusunun sakin ve yüce ruhlara verdiği temel gücü yavaş yavaş kaybettim. Böylece, insan gücümüzü en çok arındıran her şeyden yoksun olduğumu hissettim; kısa süreli eğitim hayalimden sonra gelen sersemlik, iç huzurumu tamamen yok etti ve içsel gücümü elimden aldı. Bu konuda yaptığım yönetim hataları uzun süre beni bir hatanın, hatta yarım gerçeğin kölesi yaptı; bunu bir put haline getirmiştim ve bu putperestliğin sonucu olan tarifsiz acıda, sahip olduğum dini duyguların azıcık gücü bile yok oldu.

Gerçeğin, benim anladığım şekliyle, yeryüzüne dayandığını ve insanlığı inanç ve sevgiyle yücelten yüksekliklere ulaşmadığını gizleyemem ve gizlememeliyim. Glulphi’nin görüşünü biliyorsun; o benim de görüşüm. Kuşku duyuyorum, ama bunu kuşku gerçektir diye değil; hayatımın izlenimleri, inancı ve onun nimetlerini ruhumdan uzaklaştırdı.”

Böylece kaderimle yönlendirilmiş olarak, Hristiyanlıkta artık başka bir şey göremiyorum; yalnızca ruhun bedene karşı zaferinin en saf ve en yüce öğretisini görüyorum, bu da doğamızın gerçek yüceliğe ulaşmasının tek mümkün yolu, ya da başka bir deyişle, kalbin en saf duygularının gelişimi yoluyla aklın duyular üzerindeki egemenliğini kurmanın yolu.

Bence Hristiyanlığın özü budur, ama doğaları gereği pek çok insanın gerçek birer Hristiyan olabilecek kapasitede olduğuna inanmıyorum; aslında, insanların genel olarak bu gerçek yüceliğe ulaşma konusunda, dünyevi bir tacı layıkıyla taşıma kadar yetersiz olduklarına inanıyorum. Hristiyanlığı dünyanın tuzu olarak görüyorum; ama bu tuzu ne kadar yüksek değerli bulursam bulayım, altın, taş, kum ve incilerin bağımsız bir değeri olduğunu ve her şeyin kendi başına değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Dünyanın en çamurlu toprağının bile Hristiyanlıktan bağımsız olarak kendi yasaları ve meşru hakları olduğunu düşünüyorum; ve gerçeği arayışımda, araştırmalarımı yalnızca bu yasalar ve haklarla sınırladığımda bakış açımın ne kadar dar olduğunun farkında olmama rağmen, sesim hâlâ bana çölde bir ses gibi geliyor; gelen O’nun yolunu hazırlamak için.

Hatta bazen ne yaptığımı ne de nereye yöneldiğimi neredeyse bilmiyor gibi oluyorum, ama buna rağmen yaptıklarımı söylemeye karşı koyulamaz bir şekilde sürükleniyorum; ve beni kuşatan, kaçışı olmayan bu talihsiz döngüden ne kadar acı çekmiş olursam olayım, söylediklerimin en azından hepsi samimi. Böylece kendi karakterimin mükemmelliğinden oldukça uzak kalıyorum ve insanlığın bir gün ulaşabileceği yüksekliklerden hiçbir şey bilmiyorum.

Ama şimdilik, sevgili arkadaşım, Hristiyanlığımdaki eksikliklerden bu kadar.”

Mektuplar: pestalozziden Fellenberg’e

Hofwyl kurumlarının ünlü kurucusu Fellenberg ile yazışmaya başladı. Mektupları, onun Fransız Devrimi hakkındaki görüşlerini ve özellikle İsviçre için duyduğu umutları ve korkuları anlamamız

açısından değerli bilgiler vermektedir.
“Ülkemin bu bölgesinde, benim ‘Milliyetçi’ olduğum ve Paris’e gideceğim de herkes tarafından bilinir. Civardaki birkaç kadın, kilise dostları, bu sapkın demokratla karşılaştıklarında haçlarını yaparlar. Bu durumun muhtemelen doğuracağı iftiralardan sonucu sessizce bekliyorum. Yine de Leonard ve Gertrude, neredeyse kendimi aristokrasiyi kurtarmak için tükettiğimin bir kanıtı olacaktır; tabii, kurtarmaya değer olan kısmını. Ancak çabam yalnızca nankörlük uyandırdı; öylesine ki, o mükemmel adam, İmparator Leopold, ölümünden önce beni iyi bir Abbé de Saint Pierre olarak nitelendirdi. Sonuçta, kendine yardım etmeyenleri kimse kurtaramaz ve kendi yıkımının sebebi olan insanların, benim aracılığımla kendilerini kurtarmaya çalışmaları sıradan bir durumdur.”
Richterswyl, 15 Kasım 1793
“İyiliğe olan sevginin seni aşırıya götürdüğü bir mektup için teşekkür ederim. Ben ancak zayıf bir yaşlı adamım; bilgimde büyük boşluklar var, zihinsel gücüm nispeten az, ve belki tek erdemim çoğu konuda irademin çıkarlarım tarafından yönlendirilmemesidir. İnsanlık ve hakikat uğruna yaptığım küçük şeyler, senin insanlığa olan sevginle beni hak ettiğimden daha çok değerli kılar. Beni nankör sanma; ama ne kadar zayıf olduğumu biliyorum ve gerçekten bilmeliyim.
Ah, arkadaşım, uzun yıllar anlatılamayacak bir sefalet içinde yaşadım ve deneyimim bana çok şey öğretti; bunlardan biri de doğanın insana kendi çıkarına ve ailesinin çıkarına bakmasını öğütlediğidir. Ne yazık ki, kendi erken eğitimim beni bu göreve hiçbir şekilde hazırlamadı ve zarar geri döndürülemez. Oğlum da bu konuda benden farklı durumda değil; çünkü bu amaca yönelik özel eğitimin önemini ancak çok geç fark ettim. Ama şimdi karar verdim ki, yapabildiğim sürece, kalan gücümü başladığım yazıları tamamlamaya ve yayınlarından yararlanmaya adayacağım.
Ama, arkadaşım, bu kolay bir iş olmayacak. Sadelik arzum uğruna, her birkaç satır için tüm sayfaları yok ediyorum. En basit görünen birçok pasajın bana uzun ve acı verici çabalar maliyetini tahmin edemezsin. Tüm zahmetim için asla tam olarak karşılanmayacağım, ama Tanrı’ya şükür ki, hiçbir kelimeyi yalnızca maddi karşılık almak için bırakmadım. Maddi açıdan sistemim oldukça kötü, ama umarım bir gün, kendimi yeterince feda ettikten sonra, yazılarımın eksiksiz bir derlemesinden küçük de olsa bir kazanç elde ederim. O zaman, başlıca arkadaşlarıma güveneceğim. Ama bir arkadaş olarak, bu kadar uzun bir parayı konuşmam ne kadar saçma!
Yine de, arkadaşım, dünyanın mutluluğu büyük ölçüde bu konulardaki bilgeliklerine bağlıdır; ve ben şahsen bu konularda evrenin en büyük aptallarından biriydim. Ama Tanrı, daha yüksek meselelerde, senden beklenen hizmetleri yerine getirebilmemi sağlasın. Şu anda üzerinde çalıştığım kitap tamamlandığında sana geleceğim. Bildiğim kadarıyla, konumu ele alış tarzımda kişisel çıkar kaybolduğu için, demokrasi, aristokrasi veya monarşi söz konusu olduğunda, saf Hristiyanlığın prensiplerinin açıklamasında olduğu gibi, arkadaşımın memnuniyetini artıracaktır.
Barışın olasılığına dair kesin bir haber alırsan, bana bir satır göndermeni rica ederim; çünkü savaş devam ederse, en az bir nesil geri gideriz. Bu arada, olan bitenden habersizmişiz gibi işimizi yaparak kendimizi avutalım.”
“Yaşadığımız zamanlar, meyvelerin gök gürültüsü ve dolu altında olgunlaştığı, bazı bölümler için zararlı ama bütün için faydalı olan o sıcak yaz günlerine benzer. Bu baharda seni görmek için sabırsızlanıyorum; eğer buraya gelmezsen, ben Bern’e geleceğim.
Yeni çalışmam üzerinde yoğun bir şekilde düşünüyorum. Şunu nasıl buluyorsun: ‘Mevcut durumda en çok acı çeken ve en büyük tehlikeyle karşı karşıya olanlar kimlerdir? En çok sahip olanlar değil midir? Ve en çok acı çekenleri esas olarak rahatlatmak gerekmez mi?’ Etkileyici sözler; ama tarihlerini vermeden önce, bunlar hakkında senin görüşünü almak isterim.
Fichte, Leonard ve Gertrude üzerine Kant felsefesi açısından bir yorum yapıyor. Baggesen, benim Danimarka’ya gitmemi tavsiye ediyor. Keşke on yaş daha genç olsaydım ya da on yıl önceki kadar güçlü olsaydım. Ama uçup giden saatlerden en iyi şekilde yararlanmayı ve hayatımın harcanmış kırıntılarını toplamama yardımcı olan sana ve diğer herkese minnettar olmayı amaçlıyorum. Fichte ile yaptığım bir konuşmadan, deneyimimin Kant’ın sonuçlarına birçok açıdan ulaştığını memnuniyetle fark ettim.”
Bu mektuplar, Pestalozzi’nin on yıl süren inziva dönemindeki yaşamı ve düşünceleri hakkında bize fikir verir; bu dönemde ne yayınlanmış yazıları vardı ne de pratik girişimleri onun faaliyetini kanıtlar nitelikteydi.
Bu yazışmalarda artık yoksul çocuklar için bir okul fikrinden bahsetmez; deneyiminin başarısızlığı hâlâ çok tazedir ve tam bir başarı ihtimali görmesine engel olur. Düşünceleri daha çok siyasete ve ülkesinin kurumlarında beklenen reformlara yönelir; bu reformlarda halkın mutluluğunu sağlama planlarının gerçekleşmesine yardım görür.
MASALLAR:
Çimen ve Mantar
Mantar Çimene der ki: “Ben bir anda büyürüm, ama sen bir yıl alırsın.” Çimen cevap verir: “Doğru, sen değerini kazanırken, ben kullanışsız olsam da defalarca gelip giderim.”
Mesaj: Sabır ve sürekli gelişim, hızlı büyüyen ama değersiz olanlardan üstün olabilir.

İki Tay
İki tay farklı ellere düşer. Biri köylüye, hemen sabana koşulsun diye verilir ve kötü bir at olur. Diğeri dikkatle yetiştirilir ve güçlü bir at olur.
Mesaj: İnsan yetenekleri doğru şekilde eğitilmezse, zararlı veya işe yaramaz hale gelebilir; büyük yetenekler, yanlış kullanıldığında büyük tehlike doğurur.
Aptalın Pınarı
Bir aptal, pınarının suyunun bitmekte olduğunu gizlemeye çalışır; hizmetçisi uyarır ama o umursamaz.
Mesaj: İnsanların sadece görünüşe önem vererek hareket etmesi, işlevsizlik ve başarısızlık getirir.
Meşe ve Çimen
Çimen meşeye şikayet eder: “Senin gölgen altında büyümek istemem.” Meşe cevaplar: “Her kış seni yapraklarımla örerim.”
Mesaj: İnsanlar genellikle yardımı ya da korumayı takdir etmeyi bilmez.
Dağın İç Kısmı
Basit bir adam, yeşil bir tepeyi iyi toprak sanır, ama içi taş ve çakıl doludur.
Mesaj: İnsanların dış görünüşleri her zaman gerçek niteliklerini yansıtmaz; yüksek mertebeler bile ahlaki kusurlardan bağımsız değildir.
Ihlamur ve Kral
Kral ıhlamurun güzelliğine hayran kalır. Ağaç yanıtlar: “Sapkınlarımı köklerimden yapraklarıma taşırım.”
Mesaj: Liderlik, görünüşteki takdirden çok sürekli emek ve sorumluluk gerektirir.
Efendi ve Köylüler
Bir lord köylülerine çok şey verir; bir köylü sorar: “Bize yüklenmek yerine kendi işimizi yönetmemize izin verseniz daha iyi olmaz mı?”
Mesaj: İnsanlara kendi sorumluluklarını yönetme özgürlüğü vermek, onları maddi hediyelerle tatmin etmekten daha faydalıdır.
Jüpiter Aslanı Kral Yaptı
Jüpiter hayvanlara kralı seçer: Aslan, kendini saydırabilen ve diğerlerinin desteğine ihtiyaç duyan bir liderdir; fil ise kendi başına yeterlidir.
Mesaj: Liderlik, sadece güç değil, aynı zamanda başkalarının desteğini alabilme yeteneğidir.
MEPHİSTOPHELES DİLİN ÖVGÜSÜNÜ SÖYLER
Cehennemin prensleri bir konseyde toplandılar ve yalan ve adaletsizlik krallığının yavaş ilerleyişinden şikâyet ettiler.
“Şiddetli yöntemler,” dediler, “bizim hizmetkarlarımızın, düşmanlarımız olan doğruluk ve adalete karşı uyguladığı yöntemler tamamen işe yaramaz. Kahraman doğruluk, sevgi ve adalet takipçilerini şehit etsek bile; cehennemin düşmanlarını ne kadar eziyor olursak olalım, onlar daha da güçleniyor gibi görünüyor.”
Bir anlık sessizlikten sonra Mephistopheles ayağa kalktı ve topluluğa hitap etti:
“Doğru, hizmetkarlarımız bizim insanlara egemen olmamız için gereken her şeyi anlamıyorlar. Düşmanlarımızı sadece ateş ve kılıçla değil, her şeyden önce dilleriyle de takip etmeliler. Boş sözlerle insanların gözlerine toz atmayı, adaletsizliği adalet, yalanı doğru olarak göstermeyi; eğriyi düz, düzü eğri olarak sunmayı öğrenmeliler; iyilik, nezaket ve sevginin her tezahürünü insan akılsızlığı ve zayıflığı sonucu gibi gösterebilmeliler. Düşmanlarımızın tek gücü, cennetten düşen sevgi ve doğruluk kırıntılarında yatıyor; ama bu armağan zayıf ellerde, biz cesur bir dil kullanırsak onu ellerinden alabiliriz. Zeki, arsız bir dil asla fazla övülemez; çünkü bu dil her zaman nefret, adaletsizlik, sertlik ve yalanla ilişkilidir ki bunlar, cennet tarafından zayıf insanlara verilen sevgi ve doğruluğu yok etmek için yeterlidir.”
Cehennemin tamamı bu konuşmayı alkışladı ve bütün şeytanlar itaat etti.
HAYVANLAR ÖZGÜRLÜĞÜ NASIL ANLAR?
Kral Aslan bir gün konularına ne demek istediklerini sordu:
Öküz dedi: “Bence en arzu edilen özgürlük, asla boyunduruğa takılmamak, her zaman yemlikte olmaktır.”
Maymun dedi: “Kuyruğum ve tüylerim olduğu sürece kendimi özgür saymam. Bu dezavantajlardan kurtulsam, özgür olurum; çünkü insan olurdum.”
Çekiş atı dedi: “Takımım çıkarıldığında ve taşımam gereken hiçbir şey olmadığında özgür hissediyorum.”
Porsiyon atı dedi: “Bazen görkemli şekilde koşum takılmış ve kısa mesafe için güzel bir arabayı çektiğimde, arkamdaki asil lordtan daha özgür hissediyorum.”
Eşek dedi: “Gerçek özgürlük, sırtımda ne çuval ne de sepet olmamasıdır.”
Tembel dedi: “Tüm dalımdaki yaprakları yedikten sonra biri beni başka bir dala taşısa ve erişebileceğim şekilde bıraksa, işte o zaman özgür olurum.”
Tilki dedi: “Avım bana bu kadar korku, kurnazlık ve sabır gerektirmese özgür olurdum.”

Bir insan bunları işitti ve bağırdı: “Kesinlikle bu tür bir özgürlüğü sadece hayvanlar isteyebilir.” Haklıydı: sadece hayvanlara uygun bu tür özgürlük arzusu, insan ruhunda gerçek özgürlük duygusunu boğar.
(Hayvanlar özgürlüğü nasıl anlar?” kısmı, insan özgürlüğü ile hayvan özgürlüğü arasındaki farkı çarpıcı biçimde ortaya koyuyor. Her hayvan kendi dar bakış açısına göre “özgürlük” tanımı yapıyor—bazısı yükten kurtulmayı, bazıları görünüş ve konum farkını, bazıları da kendi arzularına göre hareket etmeyi özgürlük sayıyor. Pestalozzi, buradan insanın gerçek özgürlüğünün sadece kendi rahatını sağlamak olmadığını, bilinçli, ahlaki ve toplumsal sorumlulukla bağlantılı olduğunu vurguluyor.)
İnsan Irkının Gelişiminde Doğanın Seyri Üzerine İnceleme: Inquiry into the Course of Nature in the Development of the Human Race)
İnsan doğasında görünen çelişkiler, beni bu kadar derinden etkileyen az sayıda kişiyi etkiler. Yaşlanmaya başlasam da, her zaman hissettiğim gibi, bir tür özgür ve faydalı etkinlik ihtiyacını hissetmeye devam ettim; ve bu, etkinliğim her zaman boş, verimsiz ve az memnuniyet sağlayıcı olmasına rağmen böyleydi.
Ama artık nihayet yoruldum ve dinlenmek için oturdum; yine de şunu söyleyebilirim ki, kalbim acı ve kederli olsa da, hâlâ bir çocuk gibi basit bir şekilde kendime sorabiliyorum: Ben neyim ve insanlık nedir? Ne yaptım ve insanlık ne yapıyor?
Felsefi problemi böylece ortaya koyduktan sonra, yazar kendinde üç farklı eğilim, üç doğa, adeta üç ayrı insan olduğunu kabul eder: hayvansal insan, sosyal insan ve ahlaki insan.
Hayvansal insan, Doğa’nın eseridir; duygusal hazların kölesi, yarını umursamaz, yalnızca bugünü düşünür; ama iyi niyetli, sade ve açık sözlüdür. Hem bireyin hem de insanlığın çocukluk döneminde bu eğilim baskındır.
Ancak hayvansal insanın zayıflığı, onu üretkenliğe yöneltir; üretkenlik mülkiyet yaratır ve mülkiyet çatışmayı beraberinde getirir. Zamanla güç ve yetenek farklılıkları, konum farklılıklarını da doğurur ve daha az şanslı olanlar, güçlülerden koruma, düşünceli kişilerden rehberlik ve zenginlerden yiyecek talep etmek zorunda kalır; böylece sosyal devlet başlar.
Sosyal insan yalnızca Doğa’nın eseri değildir; çok daha büyük ölçüde, toplumun eseridir; çünkü onu şekillendiren toplumdur: özgürlüğünü sınırlayarak, onu kurallara, adetlere ve görüşlere tabi kılar. Eğer çocukluk, hayvansal insanın doğru bir temsili olarak alınabilirse, ergenlik dönemi de sosyal insanın temsili sayılabilir; çünkü öğretmenler, profesörler, okullar ve üniversiteler, genci kendi istediklerine göre şekillendirmek için müdahalede bulunur.
Ama hayvansal insan, sosyal insanın kontrolü altında huzursuzdur ve bu nedenle herkes, başkalarına reddettiği özgürlüğü ve herkesle paylaşılamayan hazları kendine saklamaya çalışır. Böylece, çatışmayı sona erdirmeyi amaçlayan toplum, yalnızca biçimini değiştirmiş ve çatışmayı daha genel hâle getirmiş olur. Güç kullanımı yasaklandığı için, saldırmanın yüzlerce başka yolu bulunmuştur ve bu karşıtlık öylesine yaygınlaşmıştır ki, medenî devletlerde her insan, diğer herkese karşı tetikte olmak zorundadır. Hayvansal insanın iyilikseverliği ve açık sözlülüğü kaybolmuş, sosyal insanda ise yerini kötülük ve kurnazlık almıştır.
Toplumun yasalara ve yönetime ihtiyacı vardır ve bu nedenle yöneticilerine bireye reddedilen güç hakkını tanımak zorundadır. Böylece sosyal devlet, bir yandan egemenlik ruhunu, diğer yandan boyun eğme durumunu getirir; insanların doğal eşitsizliklerini, gurur ve hırslarını sınırsızca artırır ve toplumda süren bastırılmış çatışmanın nedeni artık basitçe meşru ihtiyaçları karşılamak değil, hayal gücünün hastalıklı rüyaları kadar sınırsız, bir dizi ince yapay hazın peşine düşmektir.
Sosyal devlet, öyleyse, düzenin, güvenliğin, üretkenliğin, bilimin ve sanatın ilerlemesi açısından muazzam avantajlarına rağmen, insanın kalbini iyileştirme gücünden yoksundur; hatta din bile, yalnızca bir sosyal sistemin parçası olduğu sürece, yalnızca yüzeyi şekillendiren bir kalıp gibidir.
Ahlaki insan ise toplumun eseri değildir. Hayvansal insan Doğa’nın, sosyal insan toplumun eseridir; fakat ahlaki insan, kendisinin eseri olmalıdır — yani, Yaratıcı’nın insan ruhuna koyduğu merhamet ve adalet, sevgi ve şükran, iman ve hayırseverlik duygularının geliştirilmesi ve uygulanmasının sonucudur. Her birey, daha yüce, daha soylu ve daha iyi olma arzusuna sahip olmalı ve kendi karakteri üzerinde çalışarak bunu başarmaya çabalamalıdır. Böyle bir çalışmanın sonucu ahlaki insandır ve toplum ancak bu tür insanlardan oluştuğunda gerçekten ve tamamen faydalı olur.
Gerçek din yalnızca ahlaki insan için vardır; çünkü insan yalnızca kendi kalbinin arayışlarıyla ve hâlâ Tanrı’nın görüntüsünü kendinde koruduğu ölçüde Tanrı’yı bulabilir. Bu görüntü artık yoksa, insan kendi suretinde bir tanrı yaratır. Hayvansal insanın dini putperestlik, sosyal insanın dini aldatmacadır; ama ahlaki insanın dini gerçek, bütün ahlakın ilkesi ve dayanağıdır ve ona yalnızca sürekli kendini geliştirme arzusu vermekle kalmaz, bunu gerçekleştirme imkânını da sağlar.
İnsanın ilerlemesi gerçek ve onun faaliyeti kendisine, ailesine ve topluma değerli olur, yalnızca kendi kendini biçimlendirdiğinde; çünkü ancak o zaman sahip olduğu her şey gerçekten kendi olur, ancak o zaman açık bir bireyselliğe sahip olur; kalbi ve zihni artık ne hayvansal içgüdülerin ne de toplumun önyargılarının kölesi değildir.

Binlerce insan (yalnızca Doğa'nın eseri) duyusal zevklerin yozlaşmasına kapılır ve bundan öte bir şey aramaz; sayısız kişi de iğne, çekiç veya tacın sert köleliğini kabul eder ve ondan öte bir şey istemez.
Ben ise, böyle yetinmeyen birini tanıyorum. Çocukluğun masumiyeti onun neşesiydi, insanlara olan inancı pek az ölümlüde rastlanan türdendi, kalbi dostluk için şekillenmişti, doğası sevgiyle doluydu, sadakat ise en büyük mutluluğuydu.
Ama o, dünyadan yaratılmamış olduğundan, dünya ona yer vermedi ve onu böyle bulunca, hatasının kendisine mi yoksa başkasına mı ait olduğunu bile sormadan, bir taş ustasının işe yaramaz bir taşı ezdiği gibi, demir çekiciyle ezdi.
Ama ezilmiş olmasına rağmen, hâlâ kendinden çok insanlığa önem verdi ve acı dolu bir görev üzerinde çalıştı; bu süreçte, az kişinin bildiği şeyleri öğrendi. Sonra, inzivasında hâlâ sevdiği kişilerden adalet bekledi; ama hayal kırıklığına uğradı, çünkü kendisini dinlememiş insanlarla yargılandı ve sürekli olarak hiçbir işe yaramadığı ilan edildi.
İşte bu, kaderinin terazisini altüst eden kum tanesi oldu ve onun yıkılışıydı.
Artık o hayatta değil ve geriye kalan tek şey, kırık hayatının birkaç karışık izi. O, yeşil meyve nasıl soğuk kuzey rüzgarı çiçeğine vurduğunda veya kanser böceği kalbini kemirdiğinde düşüyorsa öyle düştü. Ve düşerken kafasını gövdesine yasladı ve mırıldandı: "Yine de köklerini tozumla beslerdim."
Geçenlerden, bir gözyaşıyla hatırlayın ve bu düşmüş, çürüyen meyveyi, kısa yazını geçirdiği dalın ağacını güçlendirsin diye bırakın.

BÖLÜM VII
1798'DEN ÖNCE PESTALOZZI'NİN ÖĞRETİSİ

1798 İsviçre Devrimi, Pestalozzi'nin hayatını birbirinden oldukça farklı iki döneme ayırır.
İlk dönemde, kendi hâline bırakılmış olarak, tek başına çalışmıştır; pek az anlaşılmıştır; girişimleri başarısız olmuş, yoksul ve herkes tarafından küçümsenen bir şekilde, gözlerden uzak bir köşede yaşamını sürdürmüştür. Ancak aynı zamanda düşünce faaliyetini sınırlayan hiçbir şey yoktu; ne de dehasının ve fikirlerinin özgünlüğünü zedeleyen bir etken söz konusuydu.
Hayatının ikinci döneminde ise Pestalozzi, Devrim sayesinde İsviçre Hükûmeti'nin desteğini elde etmiş ve sonunda halkın eğitimi konusundaki görüşlerini hayata geçirme imkânı bulmuştur. Onun ender rastlanan özverisi ve başarısı genel bir hayranlık uyandırmış; her yandan yardımcı ve öğrenci teklifleri gelmiş, böylece eğitim kurumlarını kurmuştur. Ne var ki ilk coşku patlamasının ardından eleştiri ve kıskançlık da kendini göstermiştir. Öğretmenler topluluğunun büyük bir kısmı, yeni yönteme karşı kayda değer bir muhalefet sergilemiş; bu yönteme yönelik çok sayıda saldırı yapılmış ve bunların hepsine cevap verilmesi gerekmiştir. Bunun sonucu olarak Pestalozzi, o andan itibaren, koruyucuları olan yöneticileri, birlikte çalıştığı kişileri ve öğrencilerinin anne babalarını hesaba katmak zorunda kalmış; böylece daha önce sahip olduğu tam bağımsızlığı artık koruyamaz hâle gelmiştir. Bu nedenle, her ne kadar bu girişimler ona ün kazandırmış olsa da—ve dış görünüşüne bakılırsa çoğu zaman dehasının bağımsızlığı ve özgünlüğü pahasına—hayatının bu ilk döneminin sonunda Pestalozzi'nin öğretisinin ne olduğunu açıkça anlamamız büyük önem taşımaktadır.
1797 yılında Pestalozzi elli bir yaşındaydı ve kendisini artık çaba göstermeye gücü kalmamış, yıpranmış bir ihtiyar olarak görüyordu. Oysa en önemli eseri—tam anlamıyla geçmiş düşünce ve faaliyetlerinin ürünü ve gelişimi olan bu eser—henüz başlamamıştı bile. Pestalozzi'nin görüşlerini ulaştığımız bu noktada incelersek, hayatının ikinci bölümünü anlatırken, bu görüşlerin doğal ve mantıklı gelişimini, koşulların etkisiyle yapılan değişikliklerden ayırt etmek daha kolay olacaktır.
Gördüğümüz üzere Pestalozzi'nin çalışmalarının çıkış noktası, halkı yoksulluk ve yozlaşmışlık hâlinden kurtaracak yolları arayışıydı. Çok geçmeden, yoksullar kendilerine yardım edebilecek güç ve isteğe sahip olmadıkça, onlara yardım etmenin imkânsız olduğunu fark etti; başka bir deyişle, ahlaki ve zihinsel yoksulluk varlığını sürdürdüğü sürece maddi yoksunluk da ortadan kalkamazdı. Kısacası gerçek çare eğitimdi.
Daha sonra insan doğasını çok küçük çocuklarda incelediğinde, yoksulluğun en çok yozlaştırdığı ailelerde bile; yeteneklerin, duyguların, zevklerin ve becerilerin adeta bir tohum hâlinde bulunduğunu gördü. Bu potansiyelin doğal gelişimi, toplumun tüm maddi, zihinsel ve ahlaki ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayabilirdi.
Ayrıca kendi döneminin sıradan eğitiminin, çocuktaki bu güç unsurlarını arayıp onları kullanarak geliştirmek ve çocuğun en iyi yetilerinin doğal bir biçimde tam olarak büyümesini teşvik etmek yerine; yalnızca başkalarının bilgi, fikir ve duygularını çocuğun önüne koyduğunu, onun alışkanlıklarını bunlara göre düzenlemeye çalıştığını ve bunları hafızasında sabitlemeyi amaçladığını gördü.
Böylece çocuğun en değerli güçleri atıl kalıyor; eğitim ise bireyselliğini ödünç alınmış fikirler yığını altında boğmaktan öteye gidemiyordu. Dönemin eğitimi dıştan içe doğruydu;
Pestalozzi ise onu içten dışa doğru kılmak istiyordu.
Bu düşüncelerin tümü, Pestalozzi'nin yazılarından yaptığımız alıntılarda o kadar sık ve açık biçimde ifade edilmiştir ki, bunların yer aldığı sayısız pasajı ayrıca anmak gereksiz görünmektedir. Ancak

yine de, çocukta yalnızca tohum hâlinde bulunan bu güçleri geliştirecek; birleşik ve uyumlu eylemleriyle “kusursuz insanı” oluşturacak filizlenen yetileri güçlendirecek ve artıracak bir yolun bulunması gerekiyordu.
Eğitim üzerine yazdığı ilk eserinde, Bir Ermişin Akşam Saati’nde (1780), Pestalozzi 22. maddede şöyle demiştir:
“Doğa, insanlığın bütün güçlerini onları kullanarak geliştirir”;
“Bu güçler, kullanıldıkça artar.”
Yine aynı eserin 25. maddesinde şu uyarıda bulunur:
“Çocuğuna baba olmak isteyen sen, onun zihni, anlayabildiği şeyler üzerinde yapılan alıştırmalarla güçlenmedikçe, ondan fazla şey bekleme.”
Buna göre, yetilerin geliştirilebilmesi için kullanılmaları gerekir; fakat kullanılabilmeleri için de, öncelikle kendi kapsamları içinde bir işle meşgul edilmeleri şarttır. İşte bu nedenle, bütün temel alıştırmalarda başlangıç noktasının önemi büyüktür. Pestalozzi, uzun ve dikkatli araştırmalardan sonra bu başlangıç noktasını çocuğun doğal eğilimlerinde, yaşının ihtiyaçlarında ve aile yaşamının koşullarında bulmuştur. Nitekim Bir Ermişin Akşam Saati’nin 40. maddesinde şöyle okuruz:
“Gerçek ve bilgelik duygusunun saf hâli; kişisel ilişkilerimizin dar çevresinde, eylemlerimizi doğuran koşullarda ve geliştirmemiz gereken güçler içinde şekillenir.”
Eğitimin çıkış noktasını böylece gerçek yaşamın ihtiyaçlarında, isteklerinde ve koşullarında arayan Pestalozzi, doğal olarak bedenin çalışmasıyla zihnin çalışmasını birleştirmeye yönelmiş; emek ile öğrenimi yan yana geliştirmeyi, adeta atölye ile okulu kaynaştırmayı amaçlamıştır. Bu bakış açısı özellikle Leonard ve Gertrude adlı eserinde en kapsamlı biçimde ele alınmıştır.
Böylece eğitim sorunu, iktisadi sorunların da gündeme gelmesine yol açmıştır. Yalnızca çocuğun zihinsel yetilerini ve ahlaki duyarlılığını geliştirmek değil; aynı zamanda bedensel güçlerini çalıştırmak ve ona, yaşamak zorunda olduğu toplum içinde geçimini sağlayabilmeyi öğretmek de gerekliydi. Çünkü bu toplumda, ona bir yer kazandıracak olan şey, yalnızca kendi çabasıydı.
İşte bu nedenle Pestalozzi, toplumsal sistemi incelemek, halkın durumunun iyileştirilmesi önündeki engelleri göstermek ve bu doğrultuda hangi reformların gerekli olduğunu belirlemek zorunda hissetmiştir.
Toplumsal ve siyasal sorunlara yönelen Pestalozzi, bu konuları önce Leonard ve Gertrude’de kurmaca yoluyla ele almış; burada Bonal köyünün yeniden düzenlenişini anlatmıştır. Ardından Fabllar’da özdeyişler yoluyla, nihayet Soruşturma (Inquiry) adlı eserinde felsefi bir deneme biçiminde bu meseleleri işlemiştir. Bu son eser, bildiğimiz gibi, ona üç yıl süren yoğun bir emeğe mal olmuştur.
Toplumsal örgütlenmeye dair görüşlerinde Pestalozzi, kendi çağının ilerisindeydi. Ele aldığı sorunlar bugün bile hâlâ güncelliğini korumaktadır; her ne kadar onun düşünceleri, dinî inançlara, aile bağlarına ve mülkiyet haklarına her zaman saygı göstermeyen modern sosyalistlere göre belirsiz ve çekingen görünecek olsa da. Oysa Pestalozzi, bunların tümünü uygarlık ve ilerlemenin vazgeçilmez koşulları olarak görüyordu. Lüksü, gösterişi ve dünyanın gülümsediği kimselerin kibirini kınar. Alt sınıfların da rahatlığa ulaşmasını ister; ancak bu amaca—kalbinin hiç değişmeyen büyük arzusuna—yasalarla değil, çok daha fazla eğitim yoluyla ulaşılacağına inanır.
Siyasette belirgin biçimde radikal eğilimler taşır; fakat her türlü şiddetten dehşetle uzak durur. Özgürlüğün ateşli bir savunucusudur ve her şeyin halk, yoksullar, zayıflar ve cahiller için yapılmasını ister. Ancak her şeyin halk tarafından yapılmasını istemez. Çünkü birlikte yaşadığı ve herkesten iyi tanıdığı yoksul halk, o dönemde kamu işlerinin yönetimini üstlenecek durumda değildi. Bu nedenle onun demokrasi anlayışı, bugünkü demokrasi anlayışıyla tam olarak örtüşmez.
Pestalozzi’nin dinî duygusu güçlü ve canlıydı; bu, bütün yazılarında ve hayatının her safhasında kendini gösterir. Buna rağmen onun dininin ne olduğu tam olarak açık değildir; zira hiçbir yerde, tutarlı ve bütünlüklü bir inanç bildirisi sunmaz. Ancak dağınık hâlde bulunan bu ifadeler de her zaman birbiriyle örtüşmez. Gerçekte Pestalozzi’nin sistemli bir din anlayışı yoktu. Dinî duygunun ilk tohumları, çocukluğunun ilk yıllarında aile yaşamı içinde atılmıştı. Sonraki teolojik öğrenimi bu inancı güçlendirmekten çok zayıflatmış; Rousseau’nun ve on sekizinci yüzyıl filozoflarının yazıları ise onu derinden sarsmıştı. Buna rağmen, gördüğümüz gibi, bu inanç oğlunun doğumuyla birlikte yeniden canlanmıştır. Fakat Pestalozzi yine de her türlü dogmatizmden uzak durmuş, herhangi bir öğreti sistemine bağlanmayı reddetmiştir. Çok fazla ölü ortodoksiye, çok fazla kısır dogmaya; kalbe dokunmayan, yaşamı değiştiremeyen din öğretimine tanık olmuştu. Bu nedenle kalıplaşmış inanç formüllerini de, biçimsel dindarlığı da reddetmiş; okullarda ilmihalin kullanılmasını kınamış, din öğretiminin İncil’in okunması ve Hristiyan erdemlerinin uygulanmasıyla sınırlı kalmasını istemiştir. Ona göre, hazır doktrinlerde her zaman insan eli değmiş bir yan vardır; bunlar bilginler için yararlı olabilir, fakat küçük çocuklar için uygun değildir.
Ayrıca teolojinin, kalbin ve yaşamın dini yerine geçebilecek cazip bir ikame olmasından da korkuyordu. Bu kaygının, geçtiğimiz yüzyılın sonlarında eğitimli sınıflar arasında hâkim olan dinî duygunun durumuyla açıklanabileceğini düşünüyoruz.

Bu ruh hâli içinde Pestalozzi, kalbinin ve hayal gücünün her telkinine boyun eğmeye eğilimliydi; sık sık gerçek düşüncesini abartan coşkulu çıkışlara kapılıyor, kimi zaman bunu fark etmeksizin kendi kendisiyle çelişiyordu. Bu duruma, pek çok örnek arasından yalnızca bir tanesini vereceğiz. Pestalozzi, sık sık aslî günaha inanmadığı, yani insan kalbinde kötülüğün doğuştan var olmadığı görüşünü savunduğu gerekçesiyle suçlanmıştır. Bu suçlama, çocuğun masumiyetini yücelttiği ve kalbe yerleştirilmiş erdem ve iyilik tohumlarını besleyip eğitecek, geliştirecek bir eğitimden her şeyi beklediği çok sayıdaki pasajla desteklenebilir.
Buna karşın başka yerlerde, aynı güçte bir inançla insan doğasında kötülüğün varlığına da işaret eder. Bunu, bir önceki bölümde tamamını aktardığımız Tepenin İçi adlı fablda son derece çarpıcı bir biçimde yapar.
Ortodoks Hristiyanlar, Pestalozzi'nin yazılarında itiraz edecekleri pek çok ifade bulabilirler; ancak vahyedilmiş hakikatlere yönelik bir saldırı bulamazlar. Eğer bunlara inanmasaydı, bunu açıkça söylerdi; çünkü o, doğru ve iyi bulmadığı hiçbir şeye hoşgörü gösterecek bir insan değildi. Kelimenin gerçek anlamıyla hem özgür düşünen hem de özgür konuşan biri olmasına rağmen, özgür düşüncesi onu hiçbir zaman Hristiyan hakikatlerinden kuşku duymaya götürmemiştir. Doğrudur ki hayatının bu döneminde dinin dışa vurumları, Hristiyan bakış açısından son derece eksikti; fakat daha sonraki yıllarda bu eksiklikleri telafi etmeye çalışmıştır—her ne kadar kurtuluş öğretisinin özünü her zaman az çok göz ardı etmiş olsa da. İşte bu durum, uzun yıllar süren fedakârlık, ateşli hayırseverlik ve mutlak kendini adama dolu bir hayatı unutup, bazı kimselerin Pestalozzi için "Hristiyan değildir" demeye kadar varmalarını açıklar. Oysa İsa'nın kendisi şöyle dememiş miydi:
"Onları meyvelerinden tanıyacaksınız!"
Şimdi, hayatının bu ilk bölümünde Pestalozzi'nin özsel çalışmasının gerçekten ne olduğu ve dehasına ve düşüncesinin olağanüstü etkinliğine borçlu olduğumuz keşfin ne olduğu sorulacak olursa, cevabımız şudur: onun çalışması bir filozofun çalışmasıydı; keşfi ise insanın gelişim yasasını düzenleyen ve eğitimin temel ilkesi olan bir ilkenin keşfiydi. Pratik deneylerden başka bir şeye yönelmemiş görünen; bir yazar olarak daha çok karakter çizmekte ve gözlemlerine dayanan olguları büyük bir ayrıntı zenginliğiyle aktarmakta başarılı olan; felsefi bir biçim ve üslup denemesi yaptığı tek eser olan Soruşturma'da ise uzun ve karanlık olmaktan öteye gidememiş bu adamda bir filozof görmek bazılarına zor gelebilir. Ancak bu bakımdan da, pek çok başka yönden olduğu gibi, Pestalozzi kimseye benzemezdi; o, filozof olmaya niyetlenmeden bir filozoftu. Gerçekte, bütün gözlemlerinde onu etkileyen, bütün reform tasarılarına ilham veren ve el attığı tüm pratik girişimlerde izlediği şey, tek ve hep aynı kalan genel bir fikirdi. Buna ikna olmak için, onun hayatını ve yazılarını dikkatle izlemek yeterlidir. Böylece, ona özgü bu genel fikri; onu sürekli olarak tutkulu ve çıkarsız bir etkinliğe iten ve hayatının büyük eserine ilham veren düşünceyi de anlamış olacağız. Bir insanın edinebileceği bütün gerçek bilgi, yararlı güçler ve soylu duygular; Tanrı'nın onun içine yerleştirdiği güçlerin, kuvvetlerin ve yetilerin geliştirilmesiyle ve dış dünyanın sunduğu unsurların bunlar tarafından özümsenmesiyle, bireyselliğinin genişlemesinden başka bir şey değildir. Bu gelişim ve özümseme çalışması için doğal ve zorunlu bir düzen vardır ki, okul eğitiminde genellikle göz ardı edilir.
İşte Pestalozzi'nin düşüncesindeki egemen fikir budur; reform tasarılarının ve yazılarının tamamında bir biçimde ortaya çıkan fikir. Bir Ermişin Akşam Saati'nden bu düşüncenin açıkça tanındığı birkaç pasajı aktaralım:
"İnsanlığın bütün saf ve yararlı güçleri ne sanatın ürünü ne de rastlantının sonucudur. Bunlar her insanın doğal bir mülküdür. Onların gelişimi evrensel bir insani ihtiyaçtır." (No. 8)
"İnsan! Kendi içindeki gücünün içsel bilincinde, gelişimin için Doğa'nın öngördüğü araç vardır." İnsanlığın güçlerini geliştiren Doğa'nın yolu, herkes için kolay ve açık olmalıdır; gerçek bilgelik ve ruh huzuru kazandıran eğitim ise yalın olmalı ve herkesin erişimine açık bulunmalıdır." (No. 21)
"Bir insanın yetilerini ve yeteneklerini kullanması, gerçekten yararlı olabilmesi için, Doğa'nın insanlığın eğitimi için belirlediği yolu izlemesi gerekir." (No. 23)
"İnsanlar çok hızlı gitmek istediklerinde ve Doğa'nın gelişme yönteminden hoşnut olmadıklarında, iç güçlerini tehlikeye atar ve ruhlarının uyumunu ve huzurunu yok ederler." (No. 26)
"Okullar, aceleyle, Doğa'nın —ki o acele etmez ve beklemekle yetinir— daha gerçek yönteminin yerine, sözcüklere dayalı yapay bir yöntemi geçirirler. Bu yolla, gerçek iç gücün yokluğunu gizleyen, ama bizimkiler gibi çağları tatmin eden parlak bir gelişim görüntüsü ortaya çıkar." (No. 28)
Alıntıları yalnızca Bir Ermişin Akşam Saati'nden yaptık; çünkü Pestalozzi burada düşüncelerini kısa, özlü ve veciz aforizmalar hâlinde ifade etmektedir. Oysa diğer yazılarından alınabilecek benzer pasajlar zorunlu olarak çok daha uzun olurdu. Bununla birlikte, Pestalozzi'nin düşüncesini en yalın ve aynı zamanda en genel biçimiyle kavramak istiyorsak, onu her zaman geri döndüğü, kendisi için son derece doğal ve tanıdık bir benzetmede aramalıyız.
Konuşmalarında, görüşlerini açıklarken ve özellikle fabllarında, insanın eğitimini—hatta zihinsel ve ahlaki yönleriyle bile—sürekli olarak bir bitkinin gelişmesi ve büyümesiyle karşılaştırır. Onun gözünde bu benzetme bütünüyle geçerlidir. Nitekim bunu bir yerde şu sözlerle açıkça ifade eder:

“Toprağın tozundan yaratılan insan, toprağa kök salmış bir bitki gibi büyür ve olgunlaşır.”
İşte bu benzetme sayesindedir ki Pestalozzi, eğitimi her zaman bir gelişme olarak; çocuğun kendi çalışmasının ürünü olarak; her bir basamağın bir öncekinden doğal biçimde doğduğu ve bir sonrakine yol hazırladığı, aşamalı ve ilerleyici bir süreç olarak tanımlar. Ona göre, insan ruhunu zihinsel ve ahlaki zaferlere elverişli kılan Tanrı vergisi, filiz vermek için açılan bir tohum gibidir; bu filizler büyür, yayılır, çiçek açar ve meyve verir. Eğitimin görevi ise bu organik gelişimi teşvik etmek ve yönlendirmektir.
Gerçi organizma sözcüğü, ulaştığımız bu döneme kadar Pestalozzi’nin yazılarında yer almaz; ancak sözcük olmasa da fikir oradadır. Pestalozzi bu kelimeyi ilk kez, daha sonraki yıllarda kaleme aldığı Gertrude Çocuklarını Nasıl Eğitir adlı eserinde kullanır; muhtemelen bu terim, o sıralarda birlikte çalıştığı kişilerden biri tarafından ona önerilmiştir.
Eğitimin organizması, bu biyografinin yazarı tarafından Eğitimin Felsefesi ve Uygulaması adlı bir eserde ele alınmıştır. Bu çalışmada, maddi dünyada var olduğu görülen soyut organik yasanın, insanın zihinsel ve ahlaki gelişimini de yönettiği ve Pestalozzi’nin tanıyıp uyguladığı bütün temel ilkeleri kapsadığı gösterilmeye çalışılmıştır.
Bazı kişiler, yalnızca fizik bilimlerinde kullanılan bir sözcüğü ahlak biliminin alanına sokmakta tereddüt etmişlerdir; belki de materyalist okulun bu kavramı kötüye kullanabileceğinden korkmuşlardır. Ancak bize göre bu korku tamamen yersizdir. Her hâlükârda şu kesindir ki, bu sözcük ancak çok daha az açık olacak bir yeni terimle değiştirilebilir.
Pestalozzi, ilerleyen yazılarında ve çalışmaları geliştikçe, görüşlerini açıklarken organik sözcüğünü giderek daha fazla kullanır. Buna rağmen, yöntemine hiçbir zaman “organik yöntem” adını vermemiştir; oysa bize göre, bu ad onun niteliğini gerçekten ifade eden tek addır.
Şimdi artık Pestalozzi’yi nihayet bir öğretmen olarak iş başında göreceğiz; düşüncelerini çocukların eğitimine uygularken ve—en azından ilke düzeyinde olmasa bile—ruhunda ve ayrıntılarında, kendi adını taşıyan yöntemi biçimlendirirken. Aynı zamanda, daha önceki yazılarında yalnızca silik bir izini yakalayabildiğimiz, bütün sisteminin dayandığı felsefi düşünce de artık tüm açıklığıyla ortaya çıkacaktır.

BÖLÜM VIII

PESTALOZZI STANZ’DA

İsviçre Devrimi: Pestalozzi’de uyandırdığı umutlar. Politik broşürleri. Hükûmetin yayını olan *“Halk İsviçre Haberleri”*nin baş editörü olarak atanması. Yönetim Kurulu, Pestalozzi’nin yöneteceği bir Eğitim Kurumu kurulmasını emreder. Küçük kantonların isyanı. Stanz’daki felaket. Yönetim Kurulu, Pestalozzi’nin yönetiminde bir Yetimhane kurar. Büyük zorluklar. Olağanüstü başarı. Fransız birliklerinin Stanz’a dönüşü. Yetimhane hastane olarak kullanılmak istenir. Pestalozzi hasta olur ve Gumigel’e gider. Stanz’daki çalışmalarıyla ilgili Gessner’e yazdığı mektup. Bu deneyin pedagojik sonuçları.
1798 Mayıs’ında, Stapfer o sırada Paris’te olduğu için Pestalozzi, Adalet Bakanı Meyer’e şu mektubu yazmıştı:
“Vatandaş Bakan,
Ülkenin halkın eğitimi ve okulları konusunda acil bir iyileştirmeye ihtiyacı olduğuna inancım tamdır ve üç dört aylık bir deneyimin en önemli sonuçları vereceğinden eminim. Bu nedenle Stapfer yokken size, vatandaş Bakan Meyer’e başvurarak, ülkeye hizmetlerimi sunmak ve vatansever amacımın gerçekleştirilmesi için Direktorya nezdinde gerekli adımların atılmasını rica ediyorum.
Cumhuriyetçi selamlarımla,
PESTALOZZI
Aarau, 21 Mayıs 1798”**
Bu teklif kabul edildi ve Stapfer Aarau’ya döner dönmez Pestalozzi ile görüşmelere başladı. Bakan, ülke öğretmenleri için bir eğitim okulu kurarak Pestalozzi’yi başına getirmeyi düşünüyordu; ama Pestalozzi özellikle yöntemini çocuklar üzerinde denemek istediğini belirtti ve Stapfer’e Neuhof’ta kurmaya çalıştığı ve Leonard ve Gertrude’da tarif ettiği fakir bir okul planını gösterdi.
Bakan, bu planın uygulanmasını Direktorya’ya uzun bir raporla sundu. Rapordan birkaç alıntı:
“Halkımızın eğitim ve okullarının tamamen yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
Şanslı bir vatansever sayesinde, bakanınız bunu yapabilecek durumdadır. Vatandaş Pestalozzi bana, yalnızca çağımızın ihtiyaç ve kaynaklarına değil, genel olarak insanın ve vatandaşın doğasına uygun bir eğitim kurumu planı sunmuştur. Yazarın adı başlı başına yeterlidir. Kendisi, mükemmel ve popüler eserlerinde en büyük yetenek kanıtlarını vermiş, devrim öncesi ve sonrası ülkeye yaptığı karşılıksız hizmetleri iyi bilinen, görüşleri en aydın ve soylu insanlar tarafından kabul görmüş bir kişidir. Etkili bir halk eğitimi sistemiyle, siyasi reformumuza itibar kazandırmayı ve ona kalıcı ve sağlam bir garanti sağlamayı arzulamaktadır.”
Bu yorulmak bilmez vatansever her yönden övülmüş ve fikirlerinin Almanya’nın birçok yerinde kısmen uygulanışını görmüş olsa da, kendi ülkesinde henüz hiçbir şey yapılmamıştı; o bizzat her kuruluştaki başarı için çalışacak, aktif işbirlikçilerini bulacağından emin olacak ve görüşlerinin

gerçekleştirilmesine dünyaya bir örnek sunacaktı. Şimdi yaşlılıkla mücadele ediyordu, ama ülkesine ve insanlığa yönelik yüreğinin arzusunu gerçekleştirmede aydın bir yöneticilikten yardım alma umudu, ona bir kez daha gençliğin cesaretini ve gücünü veriyordu. Bakanınız umuyor ki, vatandaş direktörler, ülkenin mutluluğu için planlarının gerçekleştirilmesiyle onu ödüllendirme onuru size ayrılmıştır.
KARAR METNİ
Yönetim, vatandaş Pestalozzi'ye ülkesinin ve vatandaşlarının refahı ile ilgili tüm konularda gösterdiği vatanseverlik, özveri ve faaliyetlerin sayısız kanıtını yüksek takdirle onayladığını bildirir.
Sanat ve Bilim Bakanı, vatandaş Pestalozzi'ye yüz yirmi pound ödenmesini sağlayabilir; ödemeler, üzerinde anlaşılacak taksitler ve tarihlerde yapılacaktır.
Bakan, vatandaş Pestalozzi ile eğitim kurumunun kurulacağı yer, öğretmen ve öğrencilerin sayısı vb. konularda anlaşacaktır.
Bakanın raporunu aldıktan sonra, Yönetim, vatandaş Pestalozzi'ye çeşitli ulusal kurumlardan yeterli sayıda yatak ve diğer eşyaları sağlayacaktır.
Belirli aralıklarla vatandaş Pestalozzi, kurumun yönetimi ve ilerleyişi hakkında Bakan'a rapor sunacak; bu raporlar, kurumun daha geniş kitlelere tanıtılmasını ve faydalarının yayılmasını sağlayacaktır.
Yönetim Kurulu bu önerileri kabul etti ve derhal uygulamaya koyulmak üzere adımlar atıldı. Ancak kuruluşun yeri ve konumu gibi diğer detaylar biraz zaman aldı ve bu ön hazırlıklar tamamlanmadan korkunç bir felaket, Pestalozzi'nin özverili ve yorulmak bilmez çalışmalarına yeni bir yön verdi.
Schwyz, Uri ve Unterwalden kantonları, İsviçre özgürlüğünün beşiği sayılabilir. Eski yasalarına ve geleneklerine, rahiplerine ve atalarının Katolik inancına sıkı sıkıya bağlı ve kendi kendine yetme ve halk meclisleriyle kendi yönetimlerini yapma hakkıyla gururlu olan bu insanlar, yeni gerçekleşen devrimden ve İsviçre'de kurulan merkezi hükümetten doğal olarak sadece dehşet duydular.
Lower Unterwalden bölgesi, Dört Kanton Gölü'nün kenarında yer alır ve Titlis buzullarıyla taçlanmış Alpler'in o kısmına yavaşça yükselen verimli tepelerden oluşur; diğer tarafta ise Berne kantonundaki Aar Vadisi'ne bakar. Verimli, sulak ve ılıman bir iklime sahip bu izole yer, dünyanın geri kalanından kopuk görünmesine rağmen, neredeyse bir bahçe kadar titizlikle işleniyordu. Burada yaşayan insanlar, modern medeniyetin ortasında yalnızlık içinde, dünyanın ilkel topluluklarının hem özelliklerini hem de kusurlarını korumuşlardı.
Sürüleri onların başlıca zenginlik kaynağıydı, ama köyün çevresinde epey tarım arazisi ve her yerde bol meyve ağaçları vardı. Basit ve tutumlu bir yaşam sürüyor, herhangi bir endüstri bilgileri olmasa da ve çok az eğitim almış olsalar da, oldukça rahat ve huzurlu bir hayat sürebiliyorlardı.
Bölge yasalarına ve geleneklerine göre, yoksullar, en uzak akrabalarından, kiliseden ve devletten yardım alma hakkına sahipti; bu hak, nüfusun bir kısmında tembellik ve dilencilik alışkanlıklarını yavaş yavaş teşvik etmişti. Bunun dışında Unterwalden halkı zeki, çevik, cömert ve özellikle estetik bir içgüdüye sahip yetenekli bir topluluktu; bu, birçok gerçek değerli sanatçının yetişmesini sağlamış ve bugün bile giysilerinde, evlerinde, şapellerinde ve özellikle tepelerdeki yol kenarı haçlarının yerine yapılmış küçük, zarif resimlerde görülebilmektedir.
İşte bu insanlar, şimdi İsviçre'nin Birlik Anayasası'na bağlılık yemini etmeleri için çağrıldılar. Reddettiklerinde, Yönetim Kurulu, General Schauenbourg komutasındaki bir Fransız ordusunu onları boyun eğmeye zorlamak üzere gönderdi.
Sayıca az olmalarına rağmen, hayatlarını pahalıya satmaya kararlıydılar. Erkekler, kadınlar ve çocuklar aslanlar gibi savaştı, ama sonunda düşmanlarının sayısı, taktiği ve silahlarının üstünlüğüne boyun eğmek zorunda kaldılar. Fransız askerler, bu beklenmedik ve inatçı direnişten öfkelendiler. Ağır kayıplar verdiler ve bunun sonucunda merhamet göstermediler; ne yaşlı ne de kadın gözetilmedi ve bölgeyi ateşle harap ederek intikamlarını tamamladılar.
Bu sırada yaşlı ve hasta insanlar, bölgenin başkenti Stanz'daki kilisede toplanmış, rahipleri Luci ile birlikte dua ediyorlardı. Luci, altmış yaşlarında saygın bir yaşlıydı. Bu büyük yapı, çevredeki tüm inananların toplandığı bir buluşma yeri olarak hizmet veriyordu; kasabanın ana meydanında yer alıyor ve yol seviyesinden yaklaşık dört-beş metre yüksekte, geniş bir taş merdivenle bağlanıyordu. Zafer kazananlar bu meydana ulaştığında, General Corbineau, kilisenin direnişin yeni bir merkezi olabileceğini düşünerek merdivenlerden çıkarak binaya girdi; askerleri onu izledi. Sunakta Kutsal Ekmeği kaldırmakta olan rahip vurularak öldürüldü ve tarif edilemez bir korku ve kargaşa sahnesi ortaya çıktı. Birkaç insancıl subayın çabalarına rağmen, intikam işleri, iki gün sonra General Schauenbourg'un Pestalozzi'nin editörlüğünü yaptığı Popular Swiss News gazetesinin ilk sayısı ise bir gün önce yayımlanmışt kadar durmadı.
Stanz felaketi 9 Eylül 1798'de meydana geldi;İçişleri Bakanı Rengger'in raporunda bu kayıplar şöyle belirtiliyordu:
Ölüler: 259 erkek, 102 kadın, 25 çocuk.
Yakılan binalar: 340 konut, 228 ahır, 144 küçük yardımcı bina.

En talihsiz olanlar ise hiç evi olmayan ve sahip oldukları her şeyi kaybedenlerdi. Bunların arasında 111 hasta yaşlı, 169 yetim (diğer kantonlarda özel hayır işleriyle bakılan 77 kişi hariç) ve son olarak 237 çocuk daha vardı; bu çocuklar yetim olmasalar da ailelerinin tam anlamıyla yoksul olması nedeniyle pratikte evsiz kalmışlardı.
Yönetim Kurulu, bu talihsiz insanlara yardım göndermek için derhal adımlar attı. 18 Kasım'da Stanz'da bir yetimhane kurulmasına karar verildi ve bakanlar Stapfer ile Rengger'e kuruluş için bir plan hazırlamaları ve bir yönetici bulmaları talimatı verildi. Kadınlar manastırının dış binalarını ve bitişiğindeki geniş arazinin bir kısmını kullanmaya karar verdiler.
Ancak ne manastır yöneticileri ne de kanton meclisi bu konuda danışılmıştı ve bu seçim şiddetli bir muhalefet yarattı. Manastır yetkililerinin itirazları üzerine meclis, bakan Stapfer'e, halihazırda manastırın kızlar okulu olarak kullandığı bir binada yetimhane açmanın ciddi sıkıntılar doğuracağını ve çiftlik ile hayvanları yöneten görevlilerin yaşadığı yardımcı binaların devralınmasının sorun yaratacağını belirtti. Hükümet yine de kararlıydı ve emirler yerine getirildi.
O dönemde İsviçre'de yeni bir merkezi hükümet (unitary government, tek merkezli hükümet) kurulmuştu; bu, Fransız Devrimi'nin etkisiyle 1798'de İsviçre'de ilan edilmişti.
Schwyz, Uri ve Unterwalden kantonları eski geleneklerine ve kendi özerkliklerine bağlıydı. Kendilerini "özgür" ve kendi kararlarını halk meclisleriyle alabilecek durumda görüyordu.
Bu yüzden yeni merkezi hükümete ve devrime karşı direnmişlerdi.
Bu arada Pestalozzi, Unterwalden yetimlerine baba ve öğretmen olmak için yanıp tutuşuyordu; bu, uzun süredir dikkatini çeken fikirlerini uygulamaya koymak için neredeyse adeta bir ilahi fırsat gibi görünüyordu. Bu nedenle, arzusunu direktörler Stapfer ve Legrand'a bildirdi.
Legrand'a görüş ve planlarını zaten ayrıntılı olarak açıklamıştı; bunu daha gönüllü ve sevinçle yaptı, çünkü onu hem tamamen anlayışlı bulmuş hem de tamamen hemfikir olduğunu görmüştü.
Pestalozzi'nin sunduğu yeni plan, Stapfer, Rengger ve Legrand tarafından sıcak bir şekilde tavsiye edildi ve 5 Aralık 1798'de, Direktörlük aşağıdaki esas maddeleri içeren bir kararname çıkardı:
Stanz'daki yoksul evi derhal Vatandaş Pestalozzi'nin yönetimine bırakılmıştır.
Yoksullar arasından, özellikle Stanz bölgesindeki yetim çocuklar kabul edilecek ve ücretsiz olarak yetiştirilecektir.
Çocuklar beş yaşından küçükken alınmayacak; eğitimlerini tamamlayana, çıraklığa veya kuruluştan öğrenemeyecekleri bir zanaatı öğrenene kadar kalacaklardır.
Yoksul evi, gereken özen ve tasarrufla yönetilecektir. Çocuklar, kurumu yürütmek ve desteklemek için gerekli tüm işlere kademeli olarak katılacaklardır. Öğrencilerin zamanı tarım, ev işleri ve çalışmaya bölünecektir. Kuruluşun olanakları elverdiği ölçüde, öğrencilere mümkün olduğunca beceri ve faydalı yetenekler kazandırılacaktır. Manuel çalışmaya zarar vermeden mümkünse birkaç ders de verilecektir.
Stanz'daki kadınlar manastırının tüm ek binaları ve bitişikteki çayır arazisinin bir kısmı kuruluşun hizmetine tahsis edilecektir. Bu binalar, vatandaş Schmidt'in (Luzern) hazırladığı planlara göre tamir edilip, 80 öğrencinin kabul edileceği şekilde hazırlanacaktır. Kurumun kuruluşu için, İçişleri Bakanı, bir kez olmak üzere iki yüz kırk poundu komitenin (Pestalozzi, Arth alt-ilçe memuru Truttman ve Stanz'lı rahip Businger) kullanımına sunacaktır.
7 Aralık'ta Pestalozzi, onarım çalışmalarını denetlemek üzere Stanz'a geldi.
Birkaç gün sonra eşi, günlüğüne şu satırları yazdı:
'Kaderim ve sizin kaderiniz şimdi belirlenecek. Eğer eşiniz yanlış anlaşılmadıysa, eğer gerçekten genellikle gördüğü hor görülmeye ve ilgisizliğe layık değilse, bizim için umut yok. Ama eğer haksızca yargılandıysam, eğer gerçekten düşündüğüm kadar değerliysem, yakında size bir teselli ve destek olacağımı göreceksiniz. Ama yeter; sözleriniz kalbimi deliyor; artık şüpheciliğinizi kaldıramıyorum. O zaman bana umutla yazın. Otuz yıldır beklediniz, üç ay daha beklemeyecek misiniz? Henüz burada çocuğum yok, ama bolca işçi var. Hükümet, girişime akıllıca destek veriyor ve bana büyük iyi niyet gösteriyor.'"
Onarımlar ve düzeltmeler yılın kötü bir zamanında başlamıştı ve yavaş ilerliyordu; kış erken gelmiş ve sert geçmişti, bu yüzden ilk çocuklar ancak Ocak ortasında kabul edilebildi.
Aynı zamanda ülkede büyük sıkıntı ve acı vardı; bunu, alt-ilçe memuru Truttman tarafından hazırlanmış resmi bir rapordan alınan şu alıntı açıkça gösteriyor:
"Stanz bölgesindeki halkın sıkıntısı tarif edilemez; her geçen gün artmakta ve neredeyse herkesi etkilemektedir. Önceki yardımseverlerinin tüm imkanlarını kaybetmiş olan çok sayıda yoksulun, hükümetten aldığı ve diğer kantonlardan gönderilen sadakalar dışında hiçbir geçim kaynağı yoktur. Bu aşırı ve uzun süren soğukta çektiği acılar anlatılamaz; az miktardaki patates stokları donmuş, başka yiyecekleri yoktur; zaten aralarında çok sayıda hasta bulunmaktadır."
Sonunda, 14 Ocak 1799'da Truttman, Rengger'e yazdı:
"Bugün ilk çocuklar yetimhaneye alındı. Bu hayırlı iş için iyi Hükümetimizi Tanrı korusun. Bundan en iyi sonuçları bekliyorum. Bu zavallı, perişan yaratıkların nihayet mutsuz durumlarından kurtarılarak, eğitim ve gelecekteki bağımsızlıklarının uygun şekilde sağlanacağı bir kuruma kabul edilişini

görmek, derin bir duygu uyandırdı bende.”
Birkaç gün sonra çocuk sayısı elliye ulaştı. Hiçbir eğitim kurumu, böylesine elverişsiz koşullar altında açılmamıştı. Bu talihsiz çocukların derhal kurtarılması o kadar önemliydi ki, binalar henüz hazır olmadan kabul edildiler. Gerçekte yaşanabilir tek yer küçük bir oda idi; diğer tüm odalar alçı ve molozla doluydu; mutfak bile henüz düzenlenmemişti.
Çocuklar, yaralar ve parazitlerle kaplı olarak gelmiş, yanlarında sadece hastalık değil, aynı zamanda üzücü alışkanlıklar ve kökleşmiş kötü davranışlar da getirmişlerdi. Bu evi yönetmek, çocukların temizliği, sağlığı ve eğitimi ile ilgilenmek için Pestalozzi yalnız başına bir kadın hizmetçiyle birlikte çalışıyordu.
Elimizde, Pestalozzi’nin hazırlayıp Direktörlüğe gönderdiği ilk çocuk listesi var; bu listede yirmi dokuz erkek ve on altı kız yer alıyor. Buradan birkaç isim ve yanlarına düşülen notları aktaracağız.
ERKEK ÇOCUKLAR
Jacob Baggenstoss, 15 yaşında, Stanzstad; annesi yaşıyor, sağlığı iyi, kapasitesi az; babası ölmüş, başka bir iş yapamaz, sadece pamuk eğirebilir; dilenciliğe alışkın.
Francis Joseph Businger, 14 yaşında, Stanz; annesi ölmüş, babası yaşıyor; sağlığı iyi, kapasitesi ve görgüsü iyi; henüz ABC’sini bilmiyor, pamuk eğirebilir; çok fakir.
Gaspard Joseph Waser, 11 yaşında, Stanzstad; annesi ölmüş; sağlıklı, kapasitesi iyi ama yaramaz ve görgüsüz; ABC bilmiyor, pamuk eğiremez; babası dilenciliğe alışkın.
Charles, yukarıdakinin kardeşi, 10 yaşında; kardeşiyle aynı görgü ve geçmişe sahip.
Mathias Odermatt, 8 yaşında, Stanz; babası öldürülmüş, annesi yaşıyor; sakat ve hasta, zayıf ve tembel, hiçbir şey bilmiyor; fakir.
Joseph Kueffer, 9 yaşında, Stanz; kentli değil; anne-baba yaşıyor; sağlıklı, kapasitesi orta, okumaya başlıyor, pamuk eğiremez; fakir.
Gaspard Stieer, 8 yaşında, Stanz; babası öldürülmüş, annesi yaşıyor; sağlığı kötü, kapasitesi ortalamanın üstünde, öğrenmek istemiyor, ABC’ye başlıyor, pamuk eğirebilir; çok fakir.
Jacob Adacher, 7 yaşında, Kirsiten; babası öldürülmüş, annesi yaşıyor; sağlıklı, ürkek, hiçbir şey bilmiyor; çok fakir.
KIZ ÇOCUKLAR
Anna Josephine Amstad, 15 yaşında, Stanz; babası ölmüş, annesi yaşıyor; sağlıklı, kapasitesi orta, okumaya başlıyor ve pamuk eğirebilir; çok fakir.
Clara Waser, 12 yaşında, Stanzstad; babası yaşıyor, annesi ölmüş; sağlıklı, kapasitesi orta, çalışmayı sever, ABC bilmiyor, pamuk eğirebilir; dilenciliğe alışkın.
Josephine Eieter, 13 yaşında, Stanz; anne-baba ikisi de ölmüş; sağlıklı, kapasitesi orta, okumaya başlıyor, pamuk eğirebilir; çok fakir.
Anna Maria Beutschgi, 11 yaşında, Stanz; babası sürgün edilmiş, annesi ölmüş; sağlıklı, son derece ihmal edilmiş, hiçbir şey bilmiyor, kötü alışkanlıklar edinmiş; çok fakir.
Barbara Spillmater, 10 yaşında, Stanz; babası ölmüş, annesi yaşıyor; sağlıklı, kapasitesi iyi, hiçbir şey bilmiyor, iyi alışkanlıklar edinmiş; fakir.
Catherine Aieer, 5 yaşında, Stanz; babası öldürülmüş, annesi yaşıyor; sağlıklı, kapasitesi iyi, hiçbir şey bilmiyor; fakir.
Tüm bu engellere ve yönetici olarak sınırlı pratik yeteneğine rağmen, başarı hemen geldi, neredeyse mucizeviydi.
Bir ay bile geçmeden, Truttman 11 Şubat 1799 tarihli Rengger’e yazdığı raporda şunları belirtti:
“Yoksul evi iyi gidiyor. Pestalozzi gece gündüz çalışıyor. Kurumda şu anda yetmiş iki çocuk var, fakat yatacak yatak yeterli olmadığı için sadece ellisi kalabiliyor. Bu yorulmak bilmez adamın ne kadar aktif olduğunu ve öğrencilerinin kısa sürede ne kadar ilerleme kaydettiğini görmek hayret verici. Şimdi eğitim için hevesliler. Önümüzdeki birkaç yıl içinde devlet, bu faydalı kuruma yaptığı fedakarlıkların karşılığını mutlaka alacaktır. Umarım iyi rahibeler yakında cennete ya da başka bir manastıra giderler.”
Businger’in aynı hafta Direktörlüğe verdiği rapor da bu görüşleri doğruluyordu:
“Yoksul evi açıldı ve iyi gidiyor. Şimdiye kadar yetmişten fazla çocuk kabul edildi ve her gün daha fazla başvuru geliyor. Vatandaş Pestalozzi, kurumun ilerlemesi için durmaksızın çalışıyor ve kısa sürede çalışmalarını ne kadar ileri götürdüğü neredeyse inanılmaz.”
Pestalozzi, iç engelleri, yani doğrudan üstesinden gelebileceği engelleri aşmıştı, ama işinin nihai başarısını tehlikeye atan başka dış engeller de vardı. Bu engeller bir yandan, yardım etmeye geldiği bölgenin güvensizlik, kötü niyet ve hatta açık muhalefeti; diğer yandan, yetkin olduğu düşünülen, ama eski eğitim alışkanlıklarına alışmış ve Pestalozzi’nin düşüncesini yanlış anlayan insanların görüşleriydi; bu kişiler, Pestalozzi kendi biçimlerinden saptığı anda onu hemen kınadılar.
Aşağı Unterwalden halkı, yakın zamanda başlarına gelen felaketlerin nedeni olan merkezi Hükûmeti nefretle karşılıyor ve çocuklarını sadece onları bu yeni ve sevilmeyen Anayasa’ya kazanmak amacıyla koruduğuna inanıyordu. Ayrıca tamamen ve yalnızca Katoliktiler—hiçbir Protestan, en küçük bir görevi bile üstlenmemişti, eğitimle ilgili bir görev ise hiç söz konusu olamazdı ve çoğu için,

yoksul çocukların, sapkın Pestalozzi'nin bakımına verilmesi, ruhlarını kaybetme tehlikesi anlamına geliyordu.
Aynı zamanda, Pestalozzi'nin çalışması diğerlerinden tamamen farklıydı, çünkü yeni bir fikri uygulamaya koyuyordu ve çoğu zaman daha önce kullanılan yöntemlerin tam tersini gerektiriyordu. Örneğin, Pestalozzi sabit bir plan olmadan, görünür bir düzen olmadan ve çocuklarını sınıflara ayırmadan çalışıyordu. Onların yanında sürekli bulunuyor, her yaptığı şeyle onlara olan sevgisini gösteriyor ve yetenekleri, güçleri ve iyi eğilimlerinin en küçük belirtisinden bile faydalanmaya çalışıyordu; adeta genç bir ağaca bakıp sürgünlerin nasıl yetişeceğine karar veren bir bahçıvan gibi. Bu yüzden yardım istememişti ve aslında ona çok yardımcı olabilecek hiç kimse, en deneyimli öğretmen bile, işe yaramazdı. Başlangıçta ne kitapları ne de okul malzemesi vardı, bunları istemedi de; çocuklarının tek isteği, hayatın basit gereksinimleri, kendisiyle ve Doğa ile temas kurmaktı.
Az önce verdiğimiz sistem taslağı eksik olsa da, Pestalozzi'nin Stanz'da geçirdiği zamanı anlattığı Gessner'e yazdığı mektupta, yöntemi açık ve eksiksiz biçimde anlatılmaktadır. Okuyucular, yazarın öğretisini bu mektupta bulacak; bu nedenle büyük öneme sahiptir. Biz, Stanz yetimhanesi anlatısını, ki tamamen resmi belgelerden alınmıştır, bölmemenin daha iyi olacağını düşündük; ancak Pestalozzi'nin yöntemi hakkında söylediğimiz şey, onun çalışırken hakkında yapılan çeşitli değerlendirmeleri anlamak için gerekliydi.
"Örneğin, kuruluşu ziyaret edenler, çoğu zaman sadece düzensizlik ve kargaşa görüyor, ciddi bir eğitimin tamamen yok olduğunu sanıyorlardı. Aynı zamanda, çocukları olabildiğince erken bir kazanç yoluna sokmanın başlıca görevleri olduğunu düşünen yoksul komitesi, zaman kaybedildiğinden şikayet ediyor ve ipek üretiminden sağlanacak kârı hesaplıyordu; oysa bu endüstri için hiçbir araç yoktu.
Yetkili ve iyi niyetli bir kişi olan alt-prefekt Truttman da Pestalozzi'nin düşüncesini ve hedeflediği yüksek amacı anlamadı, görünüşe aldanmıştı. 25 Mart 1799 tarihli bakanlık raporunda şöyle yazdı:" açıkça söylemek zorundayım ki, bursiyer ataması, çocukların hem eğitim hem de el işi için sınıflandırılması, gerekli müdür ve öğretmenlerin göreve getirilmesi gibi konular, bu faydalı kurumun zarar görmeden daha fazla ertelenemez. Şişmiş bir ayağım nedeniyle odama bağlı olmasaydım, yarın Lozan'a gelip bu önemli konuyu size özgürce anlatırdım.
Vatandaş Pestalozzi'nin şevkine ve işindeki yorulmak bilmez çabasına hayranım ve kesinlikle minnettarlığımızı hak ediyor; fakat onun fikirlerini uygulamak ve girişimi gerekli dikkatle düzenlenmiş bir biçimde geliştirmekten aciz olacağını öngörüyorum. Gerçekten de, tüm kuruluşun çeşitli ihtiyaçlarını dikkate alan yeni bir organizasyon olmadan, başarı sağlanamaz. Bu mükemmel insan hem kararlılık hem de yumuşaklığa sahiptir, ama maalesef bunları çoğu zaman yanlış zamanda kullanır. Bu konu hakkında kendisiyle sıkça konuştum.
Onu, Stanz'da mümkün olduğunca aynısını uygulamak amacıyla, Zürich'teki yoksul okulu organizasyonunu ayrıntılı olarak incelemesi için gitmeye bile ikna ettim. Bunun üzerine gitti, ama ziyaretinden tatmin edici bir sonuç beklemiyorum, çünkü onun fikri her şeyi kendisinin yapmak, herhangi bir plana uymamak ve çocukların kendilerinden başka yardım almamaktır. Kuruluşun daha geniş bir kadroya ihtiyacı var. Ama yardımcılar nereden bulunacak? Vatandaş bakan, Hükûmetin onuru ve kamu yararı için, bu konuyu ciddiye almanızı ve kötülük çok büyük olmadan önce bir çare bulmanızı rica ediyorum.
Ancak Yönetim, Pestalozzi'nin müdahale edilmesine izin vermedi ve ona tam hareket özgürlüğü bıraktı. Fakat Pestalozzi mutlu değildi; beklediği minnettarlığı bulacağı bölgede karşılaştığı düşmanlık ve işine destek olmasını umduğu kişiler arasında çıkan muhalefet nedeniyle büyük acılar çekiyordu. Yanıp tutuşan inanç ve cesaretine rağmen, zaman zaman, onu bu kadar büyük umutlarla dolduran bu yeni girişimin, diğerleri gibi başarısız olacağından ve son otuz yıldır düşüncelerini meşgul eden fikirlerin kendisi, ülkesi ve insanlık için tüm değerini yitireceğinden korkuyordu
Çalışma ve ders saatleri artık şu şekilde sabitlenmişti: sabah altıdan sekize kadar ders, ardından öğleden dörde kadar el işleri; sonra tekrar sekize kadar dersler. Çocukların sağlığı mükemmeldi. Çalışma ile öğretimi bir araya getirmenin zorluğu her gün biraz daha azalıyordu; çocuklar yavaş yavaş düzenli olmayı ve gayret göstermeyi öğreniyordu. Siz, bu ihmal edilmiş küçük dağ çocuklarını bu noktaya getirmek için ne kadar uğraşıldığını tahmin edebilirsiniz. Bunu başarmış olmaktan daha memnun olamazdık. Bazı çocuklar hafif bir ateşli soğuk algınlığı geçirmişti, ama şimdi neredeyse tamamen iyileşmişlerdi. İhtiyacım olan hem erkek hem kız yardımcılarla ilgili olarak Zürich'ten gelecek mektupları sabırsızlıkla bekliyorum; ayrıca sizin görüşlerinizin benimle örtüştüğünü duymak da içimi rahatlatırdı. Saygı ve minnettarlıkla,
PESTALOZZI
Her şeye rağmen girişim başarılı oldu. Çocuklar, üzgün ve sıkıntılı yüzlerle, yorgun ve çekingen gözlerle ya da cesur ve kuşkucu bakışlarla, bazıları ilgisiz, bazıları asi olarak gelmişti. Fakat onlar, baharın esintisiyle doğanın yeniden canlanmasına benzer bir dönüşüm geçirmiş, artık neşeli, rahat, hevesli, aktif, nazik ve iyi yürekli olmuşlardı.

24 Mayıs 1799, kurum ve onun yöneticisi için büyük bir gündü. Bu gün, Pestalozzi bütün kuruluşu Lucerne'e götürdü; orada, İsviçre'nin en yüksek otoritesi olan Yürütme Direktörlüğü tarafından karşılandılar ve her çocuğa, bir şilin değerinde yeni bir gümüş madeni para verildi. Bu olay, müdür Legrand'ın, Pestalozzi'nin eleştirmenlerini pek dikkate almadığını gösteriyordu.
Ne yazık ki, kurumun sonuna yaklaşılmıştı. Seksen çocuğu barındırıyor ve tam olarak işliyordu; ancak Lucerne gezisinden iki hafta sonra, öngörülemeyen olaylar, kurumun varlığını imkânsız hale getirdi. Savaşın getirdiği koşullar, Fransız birliklerini yeniden kantona sokmuştu. Yanlarında çok sayıda hasta vardı ve hükümet temsilcisi Zschokke, hastane için başka bir yer bulamayınca Pestalozzi'nin yetimhanesini seçti. 8 Haziran 1799'da, altmış çocuk farklı ailelere yerleştirildi. Böylece kurumdaki çocuk sayısı sadece yirmiye düştü.
Bu koşullar altında Pestalozzi bizzat kalmak istemedi. Evlerine gönderilen her çocuğa iki takım giysi ve biraz para verdi, mobilyaları Lucerne'de güvenliğe aldı ve geriye kalan parayı, toplamda biraz fazla yüz pound, Zschokke'ye teslim etti.
Sonra tamamen sağlığı bozulmuş bir şekilde Gurnigel kaplıcalarına çekildi. Gücünün çok ötesinde çalışmış ve öylesine yıpranmıştı ki kan tükürüyordu. Yönetim, bu olayları yalnızca gerçekleşmiş olarak duydu ve 17 Haziran 1799 tarihli toplantısında, Pestalozzi'ye Stanz kurumuyla ilgili hizmetleri için küçük bir para (yaklaşık yirmi beş pound) verdi.
Ben Stanz yetimhanesini kapatmadım, bu İsviçre hayırseverliğinin soylu anıtını; yalnızca çocuk sayısını azalttım. Böyle bir kurum, savaşın sıkıntıları arasında bile yaşatılmayı hak eder; en azından onu kapatan kişi ben olmayacağım. Konaklanacak askerlerin çokluğu, ülkemizin savunucusu hasta ve yaralılar için uygun bir hastane yerinin bulunmaması, savaş yaklaşırken çocuklarını güvenli bir yere almak isteyen ebeveynlerin kaygısı ve sayısız diğer neden, kurumdaki çocuk sayısının azaltılmasını zorunlu kıldı. Katı talimatlarıma uygun olarak, çocuklar yalnızca ebeveynleri veya arkadaşları Pestalozzi'ye ya da bana, bir süre için iyi bakılacağına dair güvence verdikleri durumda gönderildi. Pestalozzi, her çocuğa bir takım giysi, biraz çamaşır ve az bir para verdi. Şu anda kurumda, her iki cinsiyetten yirmi iki çocuk hâlâ kalmaktadır. Stanz belediyesinden, babacan ve iyi niyetli bir kişi olan vatandaş van Matt, kurumu ücretsiz olarak denetlemeyi üstlendi. Gün içinde birkaç kez ziyaret ediyor. Temizlik ve düzen konusunda en yüksek özen gösteriliyor. Kapüşin rahipler, çocuklara sırayla okuma, yazma ve din dersleri veriyor."
"Bu küçükleri, düzenli odalarında, sağlıklı, neşeli ve masum halleriyle görmek benim için gerçek bir zevk. Görünümleri bile, kurumu kuranlar için yeterli bir ödül niteliğinde. Burada da, Pestalozzi cömert faaliyetleri sayesinde, asla unutulmayacak bir anıt inşa etmiş oldu."
Bu raporda belirtilen ayrıntıları, Zschokke'nin beş yıl sonra, 1804'te yazdığı İsviçre Devrimi'nin Unutulmaz Olayları Tarihi adlı kitabından da tamamlamamız yerinde olur:
"Fransızların Unterwalden'e dönmesinin ilk talihsiz sonuçlarından biri, daha iyi bir hastane yeri bulunamadığı için, asil Pestalozzi'nin yetimlerle birlikte yaşadığı Stanz'taki kadın manastırının bazı ek binalarının onlara verilmek zorunda kalınmasıydı. Yetimhaneyi kurtarmak mümkün olsaydı bile, hasta ve yaralıları kasabadaki yangından kurtulan kalabalık evlerden birine koymak, askeri otoriteler tarafından asla kabul edilmezdi. Pestalozzi bu acı gerekliliği fark etti ve buna razı oldu, fakat üzülmeden de edemedi."
Böylece Pestalozzi ile birlikte onun öğretisinin ruhu da kaybolmuş oldu. Yine de yetimler dikkatle eğitilmeye devam etti ve önceden biraz ihmal edilmiş olan düzen ve temizlik konularına özel özen gösterildi. Van Matt, kurumun genel denetimini üstlenme konusundaki gayretiyle en yüksek övgüyü hak ediyor. Kendisi, kilise rahibi Businger'den değerli yardım aldı.
4 Temmuz 1799'da, alt-prefekt Truttman Rengger'e yazdı:
"Stanz yetimhanesinin dağıldığını birkaç gün sonra öğrendim. Bu, sadece genel terörün bir sonucuydu. Kurumda hâlâ yirmi iki çocuk bulunuyor. Onların bakımı için, belediyenin denetçi olarak atadığı son derece saygın vatandaş Van Matt, benden kuru meyve, patates ve bezelye istedi; ben de bunları kendisine gönderdim. Vatandaş Bakan, sizden kesin talimat almayı rica ediyorum: Kuruma erzak sağlamaya devam etmem mi gerekiyor, yoksa genel olarak benden ne bekleniyor?"
Aynı yıl, Ağustos ayında, Zschokke Direktorya'ya yazdı ve savaş sahasının bir kez daha Stanz'dan kaydığı göz önüne alındığında, oradaki yetimhanenin yeniden açılması, kapsamlı bir yeniden örgütlenmeye tabi tutulması ve yönetiminin kendisine ve Truttman'a verilmesini talep etti.
Bu talep kabul edildi, fakat kapsamlı yeniden örgütlenme yavaş gerçekleşti. 16 Eylül 1799'da Truttman şöyle yazdı:
"Fakir okulu artık kırk çocuğu, hem erkek hem kızları kapsıyor, ama kurulduğu amacın gerçekleştirilmesi için gerekli hiçbir şey yok. Çocuklar besleniyor, hepsi bu!"
Sonunda, Ekim ayında Zschokke yeniden örgütlenme planını sundu; bu plan esas olarak kurum için fon sağlama yollarını ele alıyor ve ulusal bütçeye en az yük getirecek şekilde düzenleniyordu. Zschokke, masrafın artık hükümet tarafından karşılanmayacağını, bunun bir kısmının manastır mülkü ve bir kısmının da çocukların çalıştırılacağı bir pamuk fabrikasının gelirinden karşılanacağını öneriyordu. Zihinsel ve ahlaki açıdan iç örgütlenme hakkında hiçbir şey söylemedi.

Bu plana eşlik eden raporda şöyle okunuyor:
“Yetimhanede artık her iki cinsiyetten otuz sekiz çocuk bulunuyor. Şehir konseyi üyesi Van Matt’i denetçi yaptım. Şimdiye kadar görevlerini ücretsiz yürüttü. Kurumu her gün ziyaret ediyor, hesapları, satın almaları, çocukların düzenini ve benzeri işleri takip ediyor. Ayrıca, fakir ve dürüst bir vatandaş olan Eemigi Gut’u işe aldım; okulda uyuyor, sürekli çocuklarla birlikte ve günde dört saat onlara okuma ve yazma dersleri veriyor.”
Kasım 1799’da Businger’in Direktorya’ya sunduğu aşağıdaki dilekçeden de anlaşılmaktadır:
“Vatandaş direktörler, dikkatinizi çekmek istediğim ilk konu Stanz yetimhanesidir. Bu faydalı kurum sizin eserinizdir; varlığı, sizin şefkatinize borçludur. Fakat şu anki hâliyle ve aslında uzun süredir var olduğu şekilde, beklenen faydayı sağlamıyor ve iyi sonuçları duyulmadan sona erme tehlikesi taşıyor. Vatandaş Pestalozzi, bu yetimhanenin yönetimini en iyi niyetlerle ve örnek bir faaliyetle üstlendi; ancak talihsizlikler onu zorlamış, yaşından kaynaklanan zayıflık, dış görünüşe olan ilgisizliği ve başından itibaren yaptığı birçok hata, kurumun amaçlarını gerçekleştirmesini engellemiş ve akıllı herkesin iyi niyetli Pestalozzi’yi başka bir yerde görmek istemesine neden olmuştur.
Fransızlar Stanz’ı merkez üsleri yaptığında ve yetimhanenin odalarını askeri hastane olarak kullandığında, çocukların çoğu başka yerlere gönderildi ve Pestalozzi kendisi geri çekildi. Ancak Fransızların ayrılmasından sonra, en fakir yetimler tekrar boş odalara alındı. Kent konseyimizin saygın bir üyesi geçici olarak onların gözetimini üstlendi.
Böylece kırk fakir çocuk, beslenip okuma ve yazma öğrenebildikleri çok rahat bir yuvaya kavuştu; fakat tüm kuruluş, yıkımın yakın olduğunu gösteriyordu ve doğrusu, onun sona ermesini fazla üzülmeden izleyeceğim.”
Businger ve Zschokke, Pestalozzi’yi israf yapmakla, düzensiz ve sert olmakla, öğrencilerinin sevgisini kaybetmekle suçlamışlardı.
Stapfer, bu farklı suçlamaları ayrıntılı olarak inceler ve birer birer çürütür; bilinen bazı gerçekleri örnek gösterir. Pestalozzi’nin görüşlerine ve bu görüşlerin uygulanmasıyla sağlanabilecek yararlara tekrar atıfta bulunduktan sonra şöyle sonuçlandırır:
“Bana göre, vatandaş Pestalozzi’nin, savaşın uğursuzlukları yüzünden bırakmak zorunda kaldığı göreve yeniden getirilmesi önemlidir.”
Bu sırada Gurnigel’in kaplıcaları ve dinlenme, yaşlı adamın sağlığını geri kazandırmış ve Pestalozzi, yarım kalan çalışmalarına devam etmek üzere Stanz’a dönmeye hevesliydi.
“Kendi işim olmadan yaşayamazdım,” demiştir; “Denizde bir kayada birkaç an dinlenen bir insan gibiydim, ama sürekli yüzmeye devam etmeyi sabırsızlıkla bekliyordum.”
Ancak bütün hevesine ve Stapfer’in çabalarına rağmen, Direktorya Pestalozzi’yi Stanz’a geri göndermedi; yetimhanenin kapatılmasına izin verdi.
Bizim görüşümüze göre, bu Direktorya kararı hem Pestalozzi hem de eğitim açısından son derece talihli oldu.
Noble yaşlı adam, gücünün ötesinde bir görevi üstlenmişti. Bu iş onu neredeyse ölüme sürüklemişti ve çok daha uzun süre sürdüremeyeceği kesindi. Ayrıca en şiddetli muhalefetle karşılaştı.
Unterwalden halkının çoğu, onda devrimci ve kafir bir ajan dışında bir şey görmedi. Pestalozzi’nin maruz kaldığı tüm iftiraları kolayca inandılar ve varlığını bir nimet olarak görmek yerine, ülke için tehlikeli, haksız bir ceza olarak gördüler. Bu koşullar altında ona çok az fayda sağlayabilirdi; çünkü bir insanı, kendi isteği dışında, doğru yola yönlendirmek neredeyse imkânsızdır.
Tanrı kötülükten iyilik çıkarabildiği için, bu durum gerçek bir ilerleme dönemine yol açtı, Stanz’daki bu olay19. yüzyıl ilkokulunun doğmasına yol açtı; bu kurum, onu benimseyen ülkelerde önemli bir güç ve refah artışı sağlamıştır.
Pestalozzi’nin Stanz’daki deneyimleri, gözlemci zihni için değerliydi; bu deneyimlerden, doğal ve mantıklı bir ilkokul eğitim yöntemi için prensipler çıkardı. Kısacası, bu büyük, verimli ve faydalı reformun doğuşunun tüm resmi, Pestalozzi’nin Gurnigel’den arkadaşı Gessner’e yazdığı mektupta bulunabilir.
Pestalozzi’nin Stanz’daki Çalışmaları Hakkında Bir Arkadaşına Mektubu
“Sevgili arkadaşım, bir kez daha bir rüyadan uyanıyorum; bir kez daha çalışmalarımın yok olduğunu ve tükenen gücümün boşa gittiğini görüyorum.”
Ama ne kadar zayıf ve talihsiz bir girişimim olursa olsun, insanlığa değer veren bir dost, bir gün daha şanslı bir gelecek neslin benim umutlarımın ipini kırıldığı noktadan alacağına ikna olmamın sebeplerini bir an için düşünmekten geri durmayacaktır.
“Başından beri, Devrimi insan doğasının yozlaşmasının doğal bir sonucu olarak gördüm ve onun yol açtığı kötülükleri, insanları mutlulukları için gerekli koşulları fark etmeye yönlendiren zorunlu araçlar olarak kabul ettim.”
Her ne kadar devrimciler gibi bir grubun kendileri için oluşturabileceği tüm siyasi biçimleri kabullenmeye hazır olmasam da, Anayasa’daki bazı noktaları yalnızca önemli çıkarları koruyan faydalı önlemler olarak değil, aynı zamanda insanlığın gerçek ilerlemesinin dayanması gereken prensipleri gösteren unsurlar olarak görmeye eğilimliydim.

“Bu nedenle, halkın eğitimiyle ilgili eski dileklerimi, yapabildiğim en iyi şekilde yeniden duyurdum. Özellikle tüm planımı o dönemde direktörlerden biri olan Legrand’a sundum; o, yalnızca sıcak bir ilgi göstermedi, aynı zamanda Cumhuriyetin kamu eğitimi reformuna acil bir ihtiyaç duyduğuna dair benimle hemfikirdi. Ayrıca, en yoksul çocukların belli bir sayısını, onları kendi gerçek yaşam alanlarından koparmadan, ancak bu alana daha sıkı bağlayacak şekilde eksiksiz bir eğitimle yetiştirmenin halkın yeniden canlanması için büyük fayda sağlayacağını kabul etti.”
Dileklerimi yalnızca bu tek noktayla sınırladım; Legrand her şekilde bana yardımcı oldu. Öyle ki, görüşlerimi o kadar önemli buldu ki bir keresinde bana şöyle dedi:
“Çalışmana başlamadığın sürece mevcut görevimi kolaylıkla bırakmayacağım.”
“Yoksul halkın kamu eğitimi için planımı, Leonard ve Gertrude’un üçüncü ve dördüncü bölümlerinde açıkladığım için burada tekrarlamama gerek yok. Planımı direktör Stapfer’a, umutlarımın gerçekleşmek üzere olduğu hissiyle büyük bir coşkuyla sundum; o da halk eğitiminin ihtiyaçlarını ne kadar iyi anladığını gösteren bir ciddiyetle beni cesaretlendirdi. Bakan Rengger ile durum aynıydı.”
Amacım, Zürih yakınlarında veya Aargau’da, sanayi ve tarımı diğer öğretim araçlarıyla birleştirebileceğim bir yer bulmaktı; böylece kuruluşuma eksiksiz bir başarı için gerekli tüm gelişimi kazandırabilirdim. Fakat Unterwalden felaketi (Eylül 1798) bana başka bir seçenek bırakmadı. Hükûmet, bu talihsiz bölgeye yardım gönderme acil ihtiyacını hissetti ve beni, neredeyse başarıyı sağlayabilecek her şeyin eksik olduğu bir yerde planlarımı uygulamaya bir kez daha teşebbüs etmem için rica etti.”
Oraya sevinçle gittim. Halkın masumiyetinin eksikleri telafi edeceğini, sıkıntılarının ise onları en azından minnettar yapacağını hissettim.
“Hayatımın büyük hayalini nihayet gerçekleştirme isteğim, beni adeta Alpler’in en yüksek zirvelerinde, neredeyse ateş ve su olmadan çalışmaya yöneltecekti.”
Hükûmet bana bir bina olarak, Stanz’daki Ursuline manastırının yeni bölümünü tahsis etti; fakat vardığımda bina hâlâ tamamlanmamıştı ve çok sayıda çocuğu kabul edecek şekilde uygun değildi. Öncelikle binanın kendisini hazır hale getirmek gerekiyordu. Hükûmet gerekli emirleri verdi ve Rengger, işi büyük bir şevk ve faydalı bir etkinlikle sürdürdü. Maddi yönden hiçbir zaman eksik bırakılmadım.
“Ancak, aldığım takdire şayan desteğe rağmen, tüm bu hazırlıklar zaman aldı; oysa en çok ihtiyaç duyduğumuz şey zamandı, çünkü savaş yüzünden evsiz ve yoksul kalan bir grup çocuğun derhal kabul edilmesi hayati öneme sahipti.”
Çocuklar geldiğinde hâlâ her şeyden yoksundum, sadece para vardı; ne mutfak, ne odalar, ne de yataklar onları kabul edecek durumdaydı. Başlangıçta bu durum tarifsiz bir karmaşaya yol açtı. İlk birkaç hafta çok küçük bir odada kapalı kaldım; hava kötüydü ve tadilatlar hem büyük toz çıkardı hem de koridorları molozla doldurdu, bu da havayı çok sağlıksız hâle getirdi.
“Yatak eksikliği, başlangıçta bazı yoksul çocukları geceleri evlerine göndermemi zorunlu kıldı; bu çocuklar genellikle ertesi gün pirelerle kaplı olarak geri geliyorlardı. Çoğu geldiklerinde insanlığın oldukça yozlaşmış örnekleriydi. Bazılarında neredeyse yürümeyi engelleyen kronik bir deri hastalığı, bazılarında başlarında yaralar veya bit dolu paçavralar vardı; bazıları neredeyse iskelet gibiydi, yüzleri bakımsız ve endişeli, bakışları çekingen; bazıları küstahça, dilenciliğe, ikiyüzlülüğe ve her türlü hileye alışkındı; diğerleri felaketle kırılmış, sabırlı, şüpheci, çekingen ve tamamen sevgisizdi. Aralarına, konforun tadını bilen ve bu yüzden kendini beğenmiş bazı şımarık çocuklar da karışmıştı. Bunlar kendi hallerinde kaldı, arkadaşları olan küçük dilencileri küçümsüyormuş gibi davrandı ve bu eşitlikten muzdarip gibi görünüyordu; eski alışkanlıklarından çok farklı olan evin yollarına uyum sağlamaları imkânsız gibiydi. Ama hepsinde ortak olan, fiziksel ve zihinsel etkinlik eksikliğinden kaynaklanan ısrarcı tembellikti. Her on çocuktan neredeyse biri bile ABC’sini bilmiyordu; diğer bilgiler ise elbette söz konusu bile olamazdı.”
Bu tam cehalet beni en az endişelendiren şeydi, çünkü Tanrı’nın en yoksul ve en ihmal edilmiş çocuklara dahi bahşettiği doğal güçlere güveniyordum. Uzun süre gözlemlemiştim ki, kabalıklarının, utangaçlıklarının ve görünürdeki yetersizliklerinin arkasında, en değerli ve en güçlü yetenekler gizlidir; Stanz’da çevremdeki bu yoksul varlıklarda bile belirgin doğal yetenekler çok geçmeden kendini göstermeye başladı.
Hayatın ortak ihtiyaçlarının, insanların şeyler arasındaki ilişkileri öğrenmesinde, doğal zekâlarını ortaya çıkarmasında, yargılarını geliştirmesinde ve doğalarının kaba öğelerinin altında gömülü kalmış yetenekleri uyandırmada ne kadar yararlı olduğunu biliyordum; bu yetenekler, serbest bırakılmadıkça aktif ve faydalı hâle gelemez. Amacım, bu yetenekleri uyandırmak ve onları ev yaşamının saf ve basit koşullarına yönlendirmekti; çünkü bu şekilde çocukların zihin ve kalplerini neredeyse istediğim gibi şekillendirebileceğime inanıyordum.”*
“Artık bu amacı gerçekleştirme fırsatım olduğuna göre, sevgimin çocuklarımın doğasını, güneşin baharda donmuş toprağı değiştirdiği hızda değiştireceğinden emindim; yanılmadım da, çünkü dağlarımızın karı erimeden çocuklar artık aynı değildi.”

“Ama şimdiden ileri gitmemeliyim. Akşamları evin yanında kaba kabakların hızlı büyümesini sıkça izlediğim gibi, sen de benim bitkimin büyümesini izle; ve, dostum, yaprağını, bazen kalbine kadar yiyen solucanı da sana saklamayacağım.”
“Kuruluşu yalnızca bir hizmetçi kadınla açtım. Sadece çocukları öğretmekle kalmıyor, onların fiziksel ihtiyaçlarıyla da ilgileniyordum. Yalnız olmayı tercih ettim; aslında bu hedefime ulaşmanın tek yoluydu. Dünyada kimse çocuk eğitimi hakkındaki görüşlerimi benimsemek istemezdi, o sırada onları anlayabilecek kimseyi bile neredeyse tanımıyordum. Yardım edebilecek kişilerin ne kadar iyi eğitimli olurlarsa olsunlar, beni anlamaları ve geri dönmek istediğim basit başlangıçlara bağlı kalmaları güçtü. Kuruluşun örgütlenmesi ve ihtiyaçları konusundaki tüm görüşleri benimkilerle tamamen farklıydı. Özellikle karşı çıktıkları fikir, böyle bir girişimin yapay araçlar olmadan, sadece doğanın çocuklar üzerindeki etkisi ve günlük yaşamın ihtiyaçlarının onları uyandırdığı etkinlikler aracılığıyla yürütülebileceğiydi.”
“Ve işte başarı umudumu tam olarak bu fikir üzerine kurmuştum; bu fikir, sayısız başka bakış açısı için bir temel gibiydi.”
“Deneyimli öğretmenler bana yardımcı olamazdı; cahil ve kaba adamlar ise hiç değil. Yardımcılara vermek için elimde hiçbir şey yoktu; fikirlerimi onlara açıklamak için sonuçlarım veya araç gerecim de yoktu.”
“Dolayısıyla, ister istemez, önce deneyi yalnız yapmalı ve sistemimin temel özelliklerini gösterecek gerçekleri toplamalıydım; sonra dışarıdan yardım aramaya cesaret edebilirdim. Gerçekten de, benim konumumda kimse bana yardım edemezdi. Kendi kendime yardım etmem gerektiğini biliyordum ve planlarımı buna göre şekillendirdim.”
“Deneyimimle kanıtlamak istedim ki, eğer kamu eğitimi gerçek bir değer taşıyacaksa, aile eğitiminin değerini yaratan yöntemleri taklit etmelidir; çünkü kanaatim odur ki, kamu eğitimi, aile yaşamının koşullarını ve insanın genel eğitimiyle ilgili her şeyi dikkate almazsa, sadece yapay ve metodik bir insan kısaltmasına yol açar.”
“İyi bir eğitimde, anne çocuğun gözlerinden, dudaklarından ve yüzünden ruhundaki en küçük değişikliği günlük, hatta saatlik olarak görebilmelidir. Eğitimcinin gücü de bir baba gibi olmalı, aile yaşamının genel koşullarıyla uyarılmalıdır.”
İşte bu temele dayanarak inşa ettim. Günün öyle bir dakikası olmamasına karar verdim ki, çocuklarım benim yüzümden ve dudaklarımdan kalbimin kendilerine ait olduğunu, mutluluklarının benim mutluluğum, sevinçlerinin benim sevinçlerim olduğunu fark etmesinler.”
“İnsan iyi olanı kolayca kabul eder ve çocuk da onu kolayca dinler; ama bunu isteyen senin için değil, kendi için ister, öğretmen ve eğitimci. Onu yönlendirmek istediğin iyilik senin kaprisli ruh haline veya hevesine bağlı olamaz; o, kendi başına ve doğası gereği iyi olan bir iyilik olmalı ve çocuk bunu iyi olarak tanıyabilmelidir. Çocuğun konforunu ilgilendiren şeylerde senin iradene ihtiyaç hissetmeden ona itaat etmesi beklenemez.”
“Çocuğun, memnuniyetle yaptığı her şey, kendisine onur kazandıran, büyük umutlarını gerçekleştirmeye yardımcı olan veya yeteneklerini harekete geçiren ve ‘yapabilirim’ diyebileceği her şey onun iradesini kullanmasıdır.”
“Ancak irade yalnızca sözlerle harekete geçirilemez; eylemi, genel kültürün bir sonucu olan duygu ve yeteneklere dayanmalıdır. Sözler yalnızca akıldakini ifade etmede yararlıdır; şeyler hakkında bilgi veremezler.”
“Yapılacak ilk şey, çocukların güvenini ve sevgisini kazanmaktı. Bunda başarılı olursam, gerisi kendiliğinden geleceğine emindim. Bir an için insanların ve hatta çocukların önyargılarını düşün ve karşılaştığım zorlukları anlayacaksın.”
“Bu talihsiz ülke savaşın tüm dehşetini yaşamıştı. Çoğu sakin yeni anayasayı nefretle karşılıyordu ve yalnızca hükümete kızgın olmakla kalmıyor, sunulan yardıma da şüpheyle bakıyorlardı. Dışarıdan gelen yeniliğe karşı karakterlerinin doğal karamsarlığıyla karşı çıkan bu insanlar, eski durumlarına bağlı, acımasız ve inatçı bir şekilde her şeye tutunuyorlardı; o durum, birçok yönden sefalet içinde olmasına rağmen. Bu insanlar için ben sadece yeni düzenin bir ajanıydım. Beni, kendi yararlarına değil, talihsizliklerine sebep olan ve görüşleri, planları tamamen kendi çıkarlarına ters olan adamlara hizmet eden bir araç olarak gördüler. Bu siyasi güvensizlik, en az onun kadar derin bir dini güvensizlikle pekiştirildi. Ben bir kâfir olarak görülüyordum ve bu nedenle iyilik yapmak için gösterdiğim tüm çabalar, yalnızca çocuklarının ruhlarını tehlikeye atabilirdi. Aralarından hiç Protestan en küçük bir kamu görevinde bulunmamıştı; o zaman birinin çocuk öğretmeni yapıldığını gördüklerinde ne hissetmiş olmalılar? Üstelik, Stanz’daki dini ve siyasi tutku o sırada olağanüstü derecede yükselmişti.”
“Dostum, halkın bu ruh halini, benim zayıflığımı, yoksul görünüşümü ve neredeyse aleni maruz kaldığım düşmanlığı düşün ve işimi sürdürebilmek için ne kadar çok şey katlanmam gerektiğini değerlendir.”
Ve yine de, bu yardım ve destek eksikliği bana ne kadar acı verse de, girişimimin başarısı için faydalı oldu; çünkü beni her zaman çocuklarım için her şey olmaya mecbur etti. Sabahın erken

saatlerinden geceye kadar yalnız onlarla birlikteydim. Tüm bedensel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılayan benim elimdi. Onlar için gereken her yardım, teselli ve eğitim doğrudan benden geliyordu. Ellerini benim ellerime koyuyorlardı, gözlerim onların gözlerinde sabitlenmişti.”
“Birlikte ağladık ve güldük. Dünyayı ve Stanz’ı unuttular; sadece benimle olduklarını ve benim de onlarla olduğumu biliyorlardı. Yemek ve içeceklerimizi paylaştık. Ne ailem, ne dostlarım, ne de hizmetçim vardı; sadece onlar vardı. Hastalıkta, sağlıkta ve uyuduklarında yanlarındaydım. En son ben yatmaya gider, en önce kalkardım. Yatak odasında onlarla dua ettim ve kendi istekleriyle onları uyuyana kadar eğittim. Giysileri ve bedenleri dayanılmaz derecede kirliydi, ama hem onlara hem kendime baktım ve böylece sürekli bulaşıcı hastalık riskiyle karşı karşıya kaldım.”
“İşte bu şekilde, bu çocuklar zamanla bana o kadar bağlandılar ki, bazıları öyle derin bir sevgi beslediler ki, hakkımda kötü şeyler duyduklarında anne ve babalarına, arkadaşlarına karşı çıktılar. Haksızlığa uğradığımı hissettiler ve sanırım bu yüzden beni daha çok sevdiler. Ama genç yavrular annelerini ne kadar severse sevsin, onları yok etmeye çalışan yırtıcı kuş sürekli yakınlarında dolaşıyorsa bu sevginin ne faydası olur ki?”
“Yine de, bu ilkeler ve bu eylem çizgisinin ilk sonuçları her zaman tatmin edici değildi; aslında, olamazdı da. Çocuklar her zaman sevgimi anlayamıyorlardı. Tembellik, sınırsız özgürlük ve neredeyse vahşi bir yaşamın rastgele ve kanunsuz zevklerine alışmış olarak manastıra gelmişlerdi; iyi besleneceklerini ve hiçbir şey yapmalarına gerek olmayacağını bekliyorlardı. Bazıları kısa sürede burada yeterince kaldıklarını fark etti ve tekrar gitmek istediler; tüm gün çalıştırıldıklarında çocuklarda görülen ‘okul ateşi’nden söz ettiler. İlk aylarda görülen bu memnuniyetsizlik, esas olarak çoğunun hastalıklı olmasından kaynaklanıyordu; bunun nedeni ya ani diyet ve alışkanlık değişikliği, ya da yaşadığımız binanın soğuk ve nemli havasıydı. Hepimiz çok öksürdük ve birkaç çocuk kendine özgü bir tür ateşe yakalandı.”
“Bu ateş, her zaman hastalıkla başlardı ve bölge genelinde yaygındı. Ancak ateş olmadan görülen hastalık vakaları da hiç nadir değildi ve gıda değişikliğinin neredeyse doğal bir sonucuydu. Birçok kişi bu ateşi kötü yiyeceğe bağladı, ama gerçekler kısa sürede yanıldıklarını gösterdi; tek bir çocuk bile yenik düşmedi.”
“İlkbaharın gelişiyle, herkes için açıktı ki, çocukların hepsi iyiydi, hızla büyüyor ve renkleniyordu. Bir süre sonra onları gören bazı yargıçlar ve din adamları, çocukların neredeyse tanınmayacak kadar geliştiğini belirttiler.”
Birkaç çocuk, sağlık sorunlarını bir süre daha sürdürdü ve ebeveynlerin etkisi onların iyileşmesine olumlu katkı sağlamadı.
‘Ah zavallı çocuk, ne kadar hastasın! Eminim seni evde de burada olduğu kadar iyi bakabilirim. Benimle gel.’ İşte bu, kapı kapı dilenen kadınların söyledikleri sözlerdi. Özellikle pazar günleri, birçok ebeveyn gelip çocuklarını açıkça acındırır, onları ağlatır ve ardından çocukları yanlarına gitmeye ikna ederdi. Bu şekilde çok sayıda çocuğu kaybettim; ve yerlerine yenileri gelmesine rağmen, bu sürekli değişikliklerin yeni kurulan bir kuruluş için ne kadar zararlı olduğunu anlayabilirsiniz.”*
“Birçok ebeveyn, çocuklarını bana bırakmakla bana kişisel bir iyilik yaptıklarını düşündü ve hatta Capuchin rahiplere, benim bu kadar öğrenciyi istemememin sebebinin başka bir geçim kaynağımın olmaması olup olmadığını sordular. Bu insanlar arasında genel kanı, yalnızca yoksulluğun beni bu kadar zahmete sokabileceği yönündeydi ve bu fikir, davranışlarına da yansıyordu.”
“Bazıları, çocuklarının artık dilenememesi yüzünden kaybettikleri şeylerin telafisi için benden para istediler; bazıları ise başları açık şekilde, birkaç gün daha denemeye gönüllü olduklarını bildirdiler; bazıları da kendi şartlarını koydular.”
“Aylar geçti, bir tek minnettar ebeveynin elimi tutmasıyla tatmin olana kadar. Ama çocuklar çok daha çabuk kazanıldı. Hatta bazen, ebeveynleri beni gördüğünde ya da selam vermeden ayrıldığında ağlıyorlardı. Bazıları tamamen mutluydu ve annelerine şöyle derlerdi: ‘Burada evde olduğumdan daha rahatım.’ Evde, yalnız konuştuklarımızda bana açıkça anlattıkları gibi, kötü muamele görmüş, dövülmüş ve çoğu zaman ne yiyecek ekmekleri ne de yatacakları bir yatakları olmuştu. Yine de, bu aynı çocuklar bazen ertesi sabah anneleriyle birlikte gitmek isterdi.”
“Buna karşın, birçokları, benimle kalarak bir şeyler öğrenebileceklerini ve bir yerlere gelebileceklerini gördü ve bu çocuklar asla gayret ve bağlılıklarından vazgeçmediler. Kısa süre sonra diğerleri de onların davranışlarını taklit etti, her zaman aynı sebeplerden olmasa da.”
“Kaçanlar karakter olarak en kötüler ve en az yetenekli olanlardı. Ancak gitmeye ikna edilmeleri, önce bitlerden ve yırtık giysilerden temizlenene kadar olmamıştı. Bazıları yalnızca temiz ve iyi giydirilmiş olarak geri gönderilmek amacıyla bana gelmişti.”
“Ama zamanla, onların daha iyi yargıları, geldiklerinde sergiledikleri meydan okuyan düşmanlığı yendi. 1799 yılında neredeyse seksen çocuğum vardı. Çoğu zeki ve akıllıydı, bazıları ise olağanüstü yeteneklere sahipti.”
“Çoğu için ders çalışmak tamamen yeni bir deneyimdi. Öğrenebileceklerini fark ettiklerinde, gayretleri tükenmezdi ve birkaç hafta içinde, daha önce hiç kitap açmamış, Pater Noster ya da Ave’yi zar zor tekrarlayabilen çocuklar, tüm gün boyunca büyük bir ilgiyle çalışıyorlardı. Akşam

yemeğinden sonra, onlara ‘Çocuklar, yatmaya mı gideceksiniz yoksa bir şeyler mi öğreneceksiniz?’ dediğimde, özellikle ilk bir-iki ay boyunca genellikle ‘Bir şeyler öğrenelim’ cevabını verirlerdi. Doğru, sonrasında, çok erken kalkmaları gerektiğinde aynı olmayabilirdi.”
“Ama bu ilk heves, kuruluşun doğru temeller üzerine oturması ve çalışmaların nihayetinde başarılı olması için çok şey yaptı; bu başarı, beklentilerimi fazlasıyla aştı. Yine de, iyi düzenlenmiş bir çalışma sistemini tanıtmanın önündeki zorluklar o zamanlar neredeyse aşılmazdı.”
Ne güvenim ne de gayretim, henüz bireylerin inatçılığını ya da deneyin bütünündeki tutarsızlığı yenmeye yetmişti. Kuruluşun genel düzeninin, daha yüksek bir karakterdeki bir düzen üzerine kurulması gerektiğini hissettim. Bu daha yüksek düzen henüz mevcut olmadığından, onu yaratmaya çalışmak zorundaydım; çünkü bu temelsiz olarak, ya öğretimi ya da yerin genel yönetimini düzgün bir şekilde organize etmeyi umamazdım; bunu yapmak da istemezdim. Her şeyin, önceden tasarlanmış bir plandan değil, çocuklarla olan ilişkilerimden doğmasını istiyordum. Aradığım yüksek ilkeleri ve eğitici güçleri, çocuklarımın uyumlu ortak yaşamından, dikkatlerinden, faaliyetlerinden ve ihtiyaçlarından bekliyordum. Yenilenmeyi, dışsal bir örgütlenmeden beklemiyordum; buna o kadar muhtaçlardı ki. Eğer zorlamayı, kuralları ve dersleri kullanmış olsaydım, çocuklarımın kalbini kazanmak ve yüceltmek yerine, onları itmiş ve acımasız hale getirmiş olurdum ve amacımın çok uzağında olurdum. Öncelikle, içlerinde saf, ahlaki ve soylu duyguları uyandırmak zorundaydım; böylece dışsal şeylerde, onların hazır dikkatini, etkinliğini ve itaatini güvenle sağlayabilirdim. Kısacası, İsa Mesih’in yüksek öğüdünü takip etmek zorundaydım: ‘İçteki şeyi önce temizle ki dış da temiz olsun’ ve eğer bu öğütün doğruluğu hiçbir zaman ortaya çıkmışsa, işte o zaman ortaya çıkmıştı.”
“Tek amacım, onların ortak yaşamındaki yeni hayatlarının ve yeni güçlerinin, çocuklar arasında kardeşlik duygusunu uyandırması ve onları sevgi dolu, adil ve düşünceli hale getirmesiydi.”
“Bu amacı çok fazla güçlük çekmeden başardım. Bu yetmiş yabani dilenci çocuk arasında, gerçek kardeşler arasında bile nadir görülen bir barış, dostluk ve içten ilişkiler kısa sürede oluştu.”
“Tüm davranışımı yönlendirmeye çalıştığım ilke şuydu: Öncelikle, çocuklarınızın empatisini genişletmeye çalışın ve günlük ihtiyaçlarını karşılayarak, sevgi ve şefkati onların izlenimleri ve etkinlikleriyle öylesine sürekli bir temas hâline getirin ki, bu duygular kalplerine kazınsın; ardından, onlara, bu erdemleri çevrelerindeki çevrede akıllıca, emin ve bolca kullanmalarını sağlayacak bir yargı ve incelik kazandırmaya çalışın. Son olarak, iyi ve kötüyle ilgili zor sorulara ve bunlarla bağlantılı kelimelere dokunmaktan çekinmeyin. Bunu özellikle günlük olaylarla bağlantılı olarak yapmalısınız; çünkü bu olaylar, bu konulardaki öğretiminizin temeli olacak, çocukların kendi hislerini hatırlamalarını sağlayacak ve ahlaki yaşamın güzellik ve adaletini kavramaları için sağlam bir temel sunacaktır. Başkalarının yirmi kelimeyle söylediklerini iki kelimeyle ifade etmeye çalışırken bütün geceleri harcasanız bile, uyku kaybını asla üzülerek hatırlamayın.
Çocuklarıma çok az açıklama yaptım; ne ahlak ne de din öğrettim. Ama bazen, tamamen sessiz olduklarında, onlara şöyle derdim: ‘Böyle sessiz ve sakin olduğunuzda, gürültü yaptığınız zamana göre daha iyi ve mantıklı olduğunuzu düşünmüyor musunuz?’ Bana sarılıp kendilerini babaları olarak çağırdıklarında şöyle derdim: ‘Çocuklarım, babanızı aldatmak doğru olur mu? Bana böyle öpücükler verdikten sonra, sırtımdan bir şey yapıp beni üzmek ister misiniz?’
Ülkenin sefaletinden söz açıldığında ve kendi daha mutlu durumlarını düşündüklerinde keyiflendiklerinde şöyle derdim: ‘Tanrı ne kadar iyi, insana merhametli bir kalp vermiş!’
Bazen de onlara, yoksullara özen gösteren ve onları geçimlerini kazanmayı öğrenmeye yönlendiren bir hükümet ile, onları tembelliğe ve kötülüğe, dilenciliğe ve yalnızca iş evine mahkûm bırakan bir hükümet arasında büyük fark görüp görmediklerini sorardım.
Çoğu zaman onlara basit, huzurlu bir ailenin mutluluğunu çizerdim; bu aile, ekonomi ve sıkı çalışmayla tüm ihtiyaçlarını karşılamış ve bilgisizlere öğüt vermeye, talihsizlere yardım etmeye hazır duruma gelmişti. Çocuklar etrafıma toplandığında, en iyilerine, daha ilk aylarda bile, benim gibi yaşamak, yanlarında talihsiz çocuklar bulundurup onlara bakmak ve onları yararlı bireyler hâline getirmek istemiyorlar mı diye sorardım. Duygularının derinliği, gözlerine bile yaş getirirdi ve şöyle derlerdi: ‘Ah, keşke bunu yapabilseydim!’
Onları en çok cesaretlendiren, hep yoksul kalmayacakları düşüncesiydi; bir gün, bilgi ve yetenekleri sayesinde faydalı olacakları ve başkalarının saygısını kazanacakları bir konuma yeniden gelecekleri düşüncesiydi. Benim bakımım sayesinde, diğer çocuklardan daha fazla ilerlediklerini anlıyorlardı; yaptıkları her şeyin sadece gelecek etkinlikleri için bir hazırlık olduğunu tam olarak kavrıyor ve sebatlarının sonucu olarak mutluluğu bekliyorlardı. Bu yüzden düzenli çalışma kısa sürede onlar için kolay hâle geldi; amacı, istekleri ve umutlarıyla tamamen uyumlu idi. Erdem, arkadaşım, bu uyumla gelişir; tıpkı genç bir bitkinin, toprağı doğasına uygun olduğunda ve hassas filizlerinin ihtiyaçlarını karşıladığında gelişmesi gibi.”*
*“Çocuklarımda, genel gelişimiyle beklentilerimi çok aşan, özel durumlarıyla ise beni sıklıkla hem şaşırtan hem de derinden etkileyen içsel bir güç büyümesini gözlemledim. Komşu Altdorf kasabası yanınca, çocukları etrafıma topladım ve şöyle dedim: ‘Altdorf yanmış; belki şu anda orada evsiz, aç

ve giysisiz yüz çocuk vardır; iyi Hükümetimizden yirmisinin buraya gelip bizimle yaşamalarına izin vermesini istemeyecek misiniz?'
Cevap verirken duydukları heyecanı hâlâ hatırlıyorum: 'Oh evet, evet!' Ama dedim ki: 'Çocuklarım, istediğiniz şeyi iyi düşünün! Şu anda neredeyse yeterli paramız yok ve bu zavallı çocuklar buraya gelirse, Hükümetin bize şu an verdiğinden fazlasını vermesi kesin değil; dolayısıyla daha çok çalışmanız, giysilerinizi paylaşmanız ve bazen yiyeceksiz kalmanız gerekebilir. Bu nedenle tüm bu sonuçlara tamamen hazır olmadıkça, onların gelmesini istemeyin.'
Onlara bunu olabildiğince ciddi bir şekilde söyledikten sonra, söylediklerimi tekrarlamalarını sağladım, böylece isteğinin sonuçlarını tamamen anladıklarından emin oldum. Ama kararlarında en ufak bir sarsılma olmadı; hepsi bir ağızdan, 'Evet, evet, daha çok çalışmaya, daha az yemeye ve giysilerimizi paylaşmaya tamamen hazırız, çünkü onların gelmesini istiyoruz' dedi."*
"Grisons'tan gelen bazı mülteciler, zavallı çocuklarım için bana birkaç kron verdiklerinde, onları hemen çağırdım ve dedim ki: 'Bu insanlar ülkelerini terk etmek zorunda; yarın nerede ev bulacaklarını bile bilmiyorlar; ama tüm sıkıntılarına rağmen bunu sizin için verdiler. Gelin onlara teşekkür edin.' Çocukların bu sözler karşısında duydukları heyecan, mültecilerin gözlerine yaş getirdi."
"İşte bu şekilde, her erdemin duygusunu uyandırmaya çalıştım; çünkü çocuklara, söylediklerini tam olarak anlamadan konuşmak zorunda bırakacak konulardan bahsetmenin uygun olmayacağını düşündüm."
Bunların söylediklerini tam olarak anlamadan konuşmak zorunda kalmamalarını sağladıktan sonra, bu duyguları uyandırmayı, çocuklara özdenetim kazandıracak ve en iyi karakterleri günlük hayatın pratik konularına ilgi duymalarını sağlayacak alıştırmalarla takip ettim.
Bu açıdan, kurum için herhangi bir disiplin sistemini hemen oluşturmanın mümkün olmadığını kolayca anlayabilirsiniz; bu ancak, genel çalışmalar geliştikçe yavaş yavaş oluşabilirdi.
Sessizlik, böyle bir kuruluşta uygulamayı kolaylaştıran en büyük sır olabilir. Öğrettiğim sırada sessizliğe özellikle önem vermenin ve çocuklarımın duruşuna dikkat etmenin çok faydalı olduğunu gördüm. Sonuç olarak, sessizlik istediğim anda oldukça alçak bir sesle öğretebiliyordum. Çocuklar sözlerimi hep birlikte tekrar ediyordu; başka ses olmadığı için, en küçük telaffuz hatalarını bile fark edebiliyordum. Elbette bu her zaman böyle olmuyordu. Bazen, cümleleri benden sonra tekrar ederken, yarı şaka yarı ciddi, gözlerini orta parmaklarına sabit tutmalarını isterdim. Basit şeylerin, bazen en yüksek amaçlara ulaşmada ne kadar işe yaradığını inanmak güçtür.
Örneğin, neredeyse bir vahşi kadar bakımsız bir genç kız, başını ve vücudunu dik tutarak, etrafa bakmayarak, ahlaki eğitiminde herkesin mümkün görebileceğinden çok daha fazla ilerleme kaydetti.
Bu deneyimler bana, sadece dik ve düzgün durma alışkanlığının, bu basit gerçek göz ardı edildiğinde verilen tüm öğretiler ve derslerden çok daha fazla ahlaki duyguların eğitimine hizmet ettiğini gösterdi.
Bu ilkelerin uygulanması sayesinde, çocuklarım kısa sürede daha açık, daha mutlu ve her türlü iyi ve asil etkiye daha duyarlı hâle geldiler; çünkü bana geldiklerinde neredeyse hiç fikirleri, iyi duyguları ve ahlaki ilkeleri yoktu.
Aslında, bu önceki eğitimin yokluğu benim için ciddi bir engel olmadı; hatta beni neredeyse hiç rahatsız etmedi. Hatta şunu söylemeye eğilimliyim: izlediğim basit yöntemde, bu durum çoğu zaman bir avantaj bile sağlıyordu; çünkü zihinleri hâlâ boş olan çocukları geliştirmek, zaten bazı az çok doğru fikirler edinmiş olanlara göre çok daha az zahmetliydi. İlk grup ayrıca, saf ve basit tüm duyguların etkisine de ikinci gruptan çok daha açıktı."
Ama çocuklar inatçı ve aksi davrandığında, o zaman sert davranır ve bedensel cezayı uygulartım. Sevgili arkadaşım, 'çocukların kalplerini ve akıllarını yalnızca sözlerle, bedensel cezaya başvurmadan kazanmalıyız' diyen pedagojik ilke kesinlikle iyidir ve uygun koşullar altında uygulanabilir; ancak benimkiler gibi farklı yaşlarda, çoğu dilenci olan ve derin köklenmiş kusurlarla dolu çocuklarla, belli bir miktarda bedensel ceza kaçınılmazdı. Özellikle de hepsine doğru yolu gösterebilmek ve onlara etkin bir etki yapabilmek amacıyla bunu yapmak zorundaydım. Çocukları cezalandırmak zorunda kaldım, ama bu yüzden öğrencilerimin bana güvenini kaybettiğimi düşünmek yanlış olur.
Çocukların görüş ve duygularını oluşturan nadir ve izole davranışlar değildir; onları her gün ve her saat aldıkları izlenimler belirler. Bu izlenimlerden, bizim onlara iyi niyetli olup olmadığımızı değerlendirirler ve bu, bizimle genel tutumlarını belirler. İzole davranışlarıyla ilgili yargıları ise bu genel tutuma dayanır.
İşte bu yüzden, ebeveynler tarafından uygulanan cezalar nadiren kötü bir izlenim bırakır. Ama okul öğretmenleri ve çocuklarla gece gündüz birlikte olmayan öğretmenler için durum bambaşkadır; çünkü onlarla ortak yaşamdan doğan ilişkileri yoktur.
Benim cezalarım asla inatçılık yaratmadı; dövdüğüm çocuklar, kısa bir süre sonra elimi uzatıp onları öptüğümde tatmin oluyorlardı ve gözlerinden, darbelerimin nihai etkisinin aslında sevinç olduğunu

okuyabiliyordum.
Böyle bir cezanın bazen etkisine çarpıcı bir örnek şudur: Bir gün en sevdiğim çocuklardan biri, benim sevgimi suistimal ederek haksız yere bir arkadaşını tehdit etti. Çok öfkelendim ve elim onu affetmedi. Başta neredeyse kalbi kırılmış gibiydi ve en az çeyrek saat boyunca acı içinde ağladı. Ama ben dışarı çıktıktan sonra, kalktı, kötü davrandığı çocuğa gidip ondan özür diledi ve kötü davranışını konuştuğu için teşekkür etti. Arkadaşım, bu bir tiyatro değildi; çocuk daha önce böyle bir şey görmemişti.
Bu tür bir muamelenin çocuklarım üzerinde kötü bir etki yapması imkânsızdı; çünkü gün boyunca onlara sevgimi ve bağlılığımı kanıtlıyordum. Kalbimi yanlış okuyamazlardı, dolayısıyla davranışlarımı yanlış yargılamadılar. Bu durum, bizi ziyaret eden ebeveynler, arkadaşlar, yabancılar ve öğretmenler için aynı değildi; ama bu doğaldı. Önemli olan dünya ne derse desin, çocuklarım beni anlıyordu.
Bu yüzden her zaman, ilgilerini çekecek ve dikkatlerini çekecek konularda, hareketlerimin nedenlerini açıkça anlamalarını sağlamaya çalıştım. Sevgili arkadaşım, bu beni gerçek bir ev eğitimi bağlamında kullanılacak ahlaki araçları düşünmeye götürüyor.
İlköğretim düzeyinde ahlaki eğitim, bir bütün olarak düşünüldüğünde, üç farklı bölüm içerir: Çocukların ahlaki duygusu önce aktif ve saf hâle getirilerek uyandırılmalıdır; sonra özdenetim üzerinde çalışmalı ve doğru ve iyi olan her şeye ilgi duymaları sağlanmalıdır; nihayetinde, kendi durumları ve çevreleri nedeniyle sahip oldukları ahlaki hak ve görevler konusunda doğru bir fikir oluşturmak için düşünme ve karşılaştırma yoluyla yönlendirilmelidirler.
Şimdiye kadar, bu amaçlardan ilki ve ikincisine ulaşmak için kullandığım bazı araçları gösterdim. Üçüncüsü için de aynı şekilde basit yöntemler kullandım; çünkü çocuklara doğru ve kesin bir hak ve görev kavramı vermek için hâlâ günlük yaşam deneyimlerini ve izlenimlerini kullandım. Örneğin, gürültü yaptıklarında, kendi yargılarına başvurdum ve böyle bir ortamda öğrenmenin mümkün olup olmadığını sordum. Çocukların adalet ve akıl duygularının ne kadar güçlü ve doğru olduğunu ve bu duygunun nasıl arttığını ve iyi niyetlerini nasıl pekiştirdiğini asla unutmayacağım.
Tüm kurumla ilgili konularda onlara başvurdum. Genellikle sessiz akşam saatlerinde özgür yargılarına başvurdum. Örneğin, köyde yeterince yemekleri olmadığının söylendiğini duyduğumda, onlara şöyle dedim: ‘Çocuklarım, siz evde olduğunuzdan daha iyi beslenmiyor musunuz? Kendiniz düşünün ve söyleyin, sizleri böyle tutmak doğru olur mu? Gerçekten gerekli olan bir şeyden yoksun musunuz? Sizce sizin için makul ve adil olarak daha fazlasını yapabilir miyim? Elime emanet edilen tüm parayı otuz veya kırk çocuğa mı yoksa şu anki gibi seksen çocuğa mı harcayayım? Bu adil olur mu?’
Aynı şekilde, bana fazla sert ceza verildiği söylendiğinde, onlara şöyle dedim: ‘Çocuklarım, beni ne kadar sevdiğinizi biliyorsunuz; ama söyleyin bana, cezalandırmayı bırakmamı ister misiniz? Başka şekilde, derin köklü kötü alışkanlıklarınızdan sizi kurtarabilir veya söylediklerime her zaman uymanızı sağlayabilir miyim?’ Siz oradaydınız, arkadaşım, ve gözlerinizle gördünüz, nasıl içtenlikle cevap verdiklerini: ‘Tedbirlerinizden şikâyet etmiyoruz. Keşke hiç cezayı hak etmeseydik; ama hak ettiğimizde, bunu kabullenmeye hazırız.’”
Bir küçük evde fark yaratmayan birçok şey, çocuk sayısının bu kadar çok olduğu bir yerde tolere edilemezdi. Çocuklarıma bunu hissettirmeye çalıştım, her zaman neyin yapılabileceğine veya yapılamayacağına karar vermelerini bıraktım. Doğrudur, onlarla ilişkimde hiç özgürlük ya da eşitlikten söz etmedim; ama aynı zamanda, benim varlığımda mümkün olduğunca özgür ve kısıtlanmamış olmalarını teşvik ettim. Sonuç olarak, her gün gözlerinde, gerçekten özgür bir eğitimin işareti olan o açık ve net bakışı daha çok fark etmeye başladım. Onların yüzlerinde okuduğum güveni ihanetle karşılamak fikrine katlanamazdım ve bunu teşvik etmeye, ayrıca bireyselliklerinin serbestçe gelişmesini desteklemeye her zaman çalıştım, ki bu melek yüzlerini gölgelememiş olsun; yalnızca onları görmek bile bana büyük bir sevinç veriyordu. Kaş çatmayı ve karamsar yüzleri asla tolere etmedim; hep gülümsemelerini geri getirmeye çalıştım. Sonuç olarak, hatta kendi aralarında bile karamsar bakışlar görünmez oldu.
Çocuk sayısının çokluğu nedeniyle, neredeyse her gün iyilik ve kötülük, adalet ve adaletsizlik arasındaki farkı göstermek zorunda kaldım. İyi ve kötü, bu kadar çok çocuk arasında eşit derecede bulaşıcıdır; öyle ki, iyi veya kötü duygular yayıldıkça, kurum daha iyi ya da daha kötü bir hâle gelebilirdi, eğer daha az sayıda çocuk olsaydı bu durum böyle olmayacaktı. Bu konuyu da onlara açıkça anlattım. Onların arasında meydana gelen belli bir kargaşadan söz ederken şunu söyledim: ‘Çocuklarım, çocuklar çok olduğunda her evde olduğu gibi bizde de durum böyledir; herkes kötü alışkanlıklarına teslim olursa, öyle bir düzensizlik ortaya çıkar ki en güçsüz anne bile makul olmak zorunda kalır ve onları doğru ve adil olana uydurur. İşte benim de yapmam gereken budur. Eğer düzenin sağlanmasına gönüllü olarak yardım etmezseniz, kurumumuz devam edemez, eski hâlinize geri dönersiniz ve şimdi iyi bir eve, temiz giysilere ve düzenli yiyeceğe alıştığınız için sefaletiniz daha da büyük olur. Bu dünyada, çocuklarım, bir insanın doğru davranmasını sadece zorunluluk ve vicdan öğretebilir; bunlar başarısız olursa, kişi nefret edilir hâle gelir. Bir an için düşünün,

ihtiyaçlardan uzak ve doğru, adil ya da iyi şeylere önem vermeden nasıl olurdu hâliniz? Evde her zaman size bakan biri vardı ve yoksulluk bile sizi birçok doğru davranışa zorladı; ama vicdan ve akıl rehberliğinde, yalnızca zorunluluğu takip etmekten çok daha yükseğe çıkabilirsiniz.'
Bu şekilde onlarla sık sık konuştum, her birinin söylediklerimin her kelimesini anlayıp anlamadığıyla hiç ilgilenmeden; tüm çocukların söylediklerimin genel anlamını kavradıklarından emin oldum.
Bir gün kendilerini bulabilecekleri hâlleri canlı bir şekilde anlattım; bu da üzerinde büyük bir etki yaptı. Her kusurun sonucunu onlara gösterdim. Örneğin şöyle dedim: 'Kötü dili yüzünden herkes tarafından nefret edilen insanları tanımıyor musunuz? Yaşlı günlerinizde komşularınız ve akrabalarınız, hatta çocuklarınız tarafından böyle hor görülmek ister misiniz?' Bu şekilde kendi deneyimlerini kullanarak onlara hataların kötü sonuçlarının çarpıcı bir resmini gösterdim. Aynı şekilde doğru davranışın sonuçlarını da gösterdim.
Genellikle, iyi ve kötü eğitim arasındaki çok farklı etkileri anlamalarını sağlamaya çalıştım. 'Genç yaşta düşüncesizlik ve çalışmama sonucu mutsuz olan insanları tanımıyor musunuz? Okuma yazma bilseler üç-dört kat daha fazla kazanabileceklerini biliyor musunuz? Buradaki zamanınızı değerlendirip mümkün olduğunca öğrenmeye çalışmayacak mısınız ki asla dilencilik yapmak zorunda kalmayın ve çocuklarınıza yük olmayın?'
Çocuklarım üzerinde büyük bir etki bırakan birkaç düşünce de şunlardı: 'Fakirleri bilgilendirmek ve talihsizleri teselli etmekten daha büyük ya da yüce bir şey biliyor musunuz? Ama eğer bilgisiz ve yeteneksiz kalırsanız, iyi niyetiniz olsa bile, olayların kendi yoluna gitmesine izin vermek zorunda kalırsınız; ama bilgi ve güç edinirseniz, iyi öğütler verebilir ve birçok insanı sefaletten kurtarabilirsiniz.'
Genellikle büyük, yüce ve yüksek düşüncelerin bilgelik ve karakterin sağlamlığını geliştirmek için vazgeçilmez olduğunu gördüm.
Böyle bir eğitim, tüm yeteneklerimizi ve koşullarımızı göz önüne alacak şekilde eksiksiz olmalıdır; aynı zamanda, gerçekten psikolojik bir ruhla yürütülmelidir; yani basit, sevgi dolu, enerjik ve sakin bir şekilde. Böylece, doğası gereği, her doğru ve iyi şeye karşı aydınlanmış ve hassas bir his uyandırır ve bir dizi yardımcı ve bağlı gerçeği açığa çıkarır; bunlar, sözlerle ifade edemeyenler için bile ruh tarafından kabul edilir ve özümsenir. Hayatımızı yöneten bu gerçeklerin sözlü ifadesi, insanlığa düşünüldüğü kadar yararlı değildir; çünkü yüzyıllardır Hristiyan eğitimin soru-cevap yöntemiyle aktarıldığına alışmış insanlar, ne yazık ki, yoksul yüzyılımızda boş konuşma çılgınlığını giderek daha fazla teşvik etmişlerdir.
Bence çocuğun düşüncesinin ilk gelişimi, ne yeteneklerine ne de yaşam koşullarına uygun olmayan, kelimelerle dolu bir öğretim sistemiyle çok bozulur. Deneyimlerime göre, başarı, çocuklara öğretilen şeylerin kendi gözlem ve deneyimleriyle yakından bağlantılı olarak doğru olarak onlara sunulup sunulmadığına bağlıdır.
Bu temel olmadan, doğruluk onlar için anlaşılması güç bir oyuncaktan başka bir şey gibi görünür ve bu nedenle yük olur. Doğruluk ve adalet kesinlikle insanlara boş sözlerden daha fazlasıdır; bunlar, içten inançlar, yüksek görüşler, yüce arzular ve sağduyunun sonucudur; dış göstergeleri bir yana bırakıldığında bile, gücün kendini göstermesi böyle sağlanır.
Ve bir o kadar doğru olan bir başka gerçek de şudur ki: doğru ve adalet duygusu, bir insanın ruhunun derinliklerinde basit ve ölçülü bir biçimde geliştiğinde, önyargının başlıca ve en ölümcül sonuçlarına karşı en iyi koruyucusudur; ayrıca, kalplerinde sevgi veya adalet izi bulunmayanların, sürekli din ve hak üzerine gevezelik edenlerin etkisiyle hata, cehalet veya batıl inanç, ne kadar kötü olursa olsun, kişiyi asla etkilemez; oysa bu kişiler her zaman ve mutlaka etkilenirler.
İnsan eğitiminin bu genel ilkeleri saf altın parçaları gibidir; bunlara bağlı özel doğrular ise yalnızca gümüş ve bakırdır. Bu gerçeği düşünmeden edemem: Bu denizde, binlerce damla doğruluktan oluşan denizde kaybolan bir yüzücüyü, bir serveti tek tek kazanmış bir tüccara benzetiyorum; tüccar, yalnızca genel olarak paraya dikkat etme ilkesine değil, her bir kuruşa o kadar bağlanmıştır ki, tek bir kuruşun kaybı, bir altın ginin kaybı kadar onu üzer.
Bir insan görevini huzur içinde yerine getirdiğinde, güçleri ve duyguları arasında bir uyum ortaya çıkar; insanlar arasındaki saf ilişkilerin cazibesi, belli basit ve yüce doğruların daha geniş bir biçimde tanınmasıyla artar ve güvence altına alınır; önyargılardan korkulacak hiçbir şey kalmaz; onlar, bu duyguların ve güçlerin doğal gelişimi karşısında, şafak öncesi karanlık gibi kaybolur.
İnsan bilgisi, dayandığı temelin sağlamlığından gerçek yararını elde eder. Çok şey bilen bir kişi, bilgisi ile kendi doğası ve yaşam koşulları arasında uyum sağlamak istiyorsa, diğerlerinden daha güçlü olmalı ve daha çok çalışmalıdır. Bunu yapmazsa, bilgisi sadece yanıltıcı bir hayalet ışık olur ve hatta en cahil insanın bile sağduyusu sayesinde güvence altına alabileceği sıradan yaşam zevklerinden onu mahrum bırakabilir. Sevgili arkadaşım, işte bu yüzden ruhun güçlerinin uyumunun, yani doğamızın ve ilk izlenimlerimizin birleşik etkisinin insan yapımı hatalar tarafından bozulmaması gerektiğini bu kadar önemli buldum.
Şimdi size, bir eğitim kurumunda hâkim olması gereken aile ruhuna dair görüşlerimi sundum ve bunları uygulama çabalarımdan söz ettim. Hâlâ açıklamam gereken şey, tüm öğretimimin dayandığı

temel ilkeler.
Ben başka bir düzen, yöntem veya sanat bilmiyordum; yalnızca çocuklarımın bana duydukları sevgiye olan inançlarından doğal olarak ortaya çıkan yöntemi biliyordum ve başka bir şey bilmek istemiyordum.
Böylece, çocuklarımın eğitimini daha yüksek bir amaca tabi kıldım: Bu amaç, günlük yaşam ilişkileri yoluyla en iyi duygularını uyandırmak ve güçlendirmekti.
Çalışmayı el emeğiyle, okulu atölye ile ilişkilendirmeye ve bunları bir bütün hâline getirmeye çalıştım. Ama bunu yapmam, personel, malzeme ve araç eksikliği yüzünden daha da zordu. Kurum kapanmadan kısa bir süre önce, birkaç çocuk iplik eğirmeye başlamıştı; ve açıkça gördüm ki, her iki parçanın kaynaştırılabilmesi için önce ayrı ayrı sağlam bir biçimde kurulmaları gerekiyordu: bir yanda çalışma, diğer yanda öğrenim.
Ama çocukların işinde, ben daha çok doğrudan kazançtan ziyade, güç ve becerilerini geliştiren fiziksel eğitime önem veriyordum; çünkü bu, ileride onların geçimlerini sağlayacak bir araç olacaktı. Aynı şekilde, çocukların eğitimi olarak adlandırılan şeyin, yalnızca zihinsel yetenekleri çalıştırmak olduğunu düşündüm; dikkat, gözlem ve hafızayı önce güçlendirmek, sonra yargılama ve akıl yürütme sanatını devreye sokmak gerektiğini hissettim. Bu bence, yüzeysel ve kendini beğenmiş bir konuşmacı yetiştirmenin önüne geçmenin en iyi yoluydu; çünkü bu tür yanlış yargılar, iyi niyetli ve sağduyulu insanların cehaletinden daha zararlı olabiliyordu.
Bu ilkelere dayanarak, öncelikle çocuklara heceleme, okuma ve yazmayı öğretmekten çok, bu alıştırmaları onların zihinsel gelişimini mümkün olduğunca tam ve çeşitli hâle getirmek için kullandım.
Önce alfabelerini öğretmeden onları ezberleyerek hecelettim ve böylece sınıfın tamamı, harfleri bilmeden en zor kelimeleri heceleyebiliyordu. Herkesin anlayabileceği gibi, bu durum dikkatlerini son derece yoğunlaştırıyordu. Başlangıçta Gedicke'nin kitabındaki kelime sırasını takip ettim, ama kısa süre sonra, beş ünlüyü farklı ünsüzlerle ardışık olarak birleştirip, basitten karmaşığa doğru iyi bir sıralı hece serisi oluşturmanın daha yararlı olduğunu fark ettim.
Gedicke'nin kitabındaki coğrafya ve doğa tarihi parçalarını hızla bitirmiştim. Hâlâ harflerini bile bilmeden, farklı ülkelerin isimlerini doğru bir şekilde söyleyebiliyorlardı. Doğa tarihinde, öğrettiklerimi bitkiler ve hayvanlar üzerinde kendi gözlemleriyle desteklemede çok hızlıydılar.
Eminim ki, bu şekilde devam ederek, onlara yalnızca herhangi bir meslek için yararlı olacak genel bir bilgi kazandırmakla kalmayacak, aynı zamanda günlük gözlemleri ve deneyimleri aracılığıyla kendi eğitimlerini sürdürebilmelerini de sağlayacaktım. Tüm bunları, yaşam koşullarının onları sınırladığı çok dar alanın dışına çıkmadan gerçekleştirebilirdim. İnsanların kendi başlarına öğrenmeye teşvik edilmesi ve özgürce gelişmelerine izin verilmesi son derece önemlidir. Sadece bu şekilde bireysel yeteneklerin çeşitliliği ortaya çıkar ve görünür hâle gelir.
Çocuklara en önemsiz şeyleri bile eksiksiz öğrenmelerini sağlardım ve asla geride kalmalarına izin vermezdim; örneğin bir kelime bir kez öğrenilmişse, bir daha unutulamazdı; bir harf bir kez düzgün yazılmışsa, bir daha kötü yazılamazdı. Zayıf veya yavaş olanlara karşı çok sabırlıydım, ama bir şeyi önceki performansından daha az iyi yapanlara karşı çok serttim.
Çocuklarımın sayıca çokluğu ve aralarındaki eşitsizlik, işimi aslında kolaylaştırıyordu. Nasıl ki bir ailede en büyük ve en becerikli çocuk, bildiklerini küçük kardeşlerine seve seve gösterir ve bir anlığına da olsa annesinin yerini alabilmekten gurur ve mutluluk duyar; benim çocuklarım da başkalarına öğretebilecekleri bir şey bildiklerinde büyük bir sevinç duyuyorlardı. İçlerinde bir onur duygusu uyanıyor, küçüklerin sözlerini tekrar ettirerek onlara öğretirken iki kat daha iyi öğreniyorlardı. Böylece kısa sürede çocukların arasından yardımcılar ve işbirlikçiler kazandım. Zor kelimeleri ezberden hecelemeyi öğretirken, bir kelimeyi doğru söylemeyi başaran her çocuğun, onu başkalarına öğretmesine izin verirdim. Daha en başından itibaren oluşturduğum ve yöntemimi adım adım izleyen bu "çocuk yardımcılar", bana herhangi bir düzenli okul öğretmeninden çok daha yararlı oldular.
Ben de çocuklarla birlikte öğreniyordum. Sistemimizin tamamı o kadar basit ve doğaldı ki, benim yaptığım gibi öğrenip öğretmeyi onuruna yediremeyecek bir öğretmen bulmakta zorlanırdım. Amacım, öğretim araçlarını öylesine sadeleştirmekti ki, en sıradan insan bile çocuklarını kendi başına eğitebilsin; böylece, ilk temel bilgiler söz konusu olduğunda, okullar giderek neredeyse gereksiz hâle gelsin. Nasıl anne çocuğuna ilk maddi gıdayı veriyorsa, Tanrı tarafından da ona ilk ruhsal gıdayı vermekle görevlendirilmiştir; ve ben, çocuğun çok erken yaşta evden alınarak yapay okul yöntemlerine tâbi tutulmasının ona büyük zarar verdiği kanaatindeyim. Öğretim yöntemlerinin öylesine sadeleşeceği bir zaman yaklaşıyor ki, her anne yalnızca çocuklarını yardım almadan eğitebilmekle kalmayacak, aynı zamanda kendi eğitimini de sürdürebilecektir. Bu görüşüm, deneyimlerimle de doğrulanmaktadır; çünkü çocuklarımın bazıları öylesine iyi gelişti ki, benim izimden gidebilecek düzeye ulaştılar.
Ve ben, atölyelerle birleştirilmiş, gerçekten psikolojik temellere dayanan eğitim kurumlarına sahip olduğumuz anda, kaçınılmaz olarak yeni bir kuşağın yetişeceğine her zamankinden daha çok

inanıyorum: Bu kuşak bir yandan, bugünkü öğrenimimizin şu anda ona ayırdığımız zamanın ve emeğin onda birini bile gerektirmediğini bize deneyimle gösterecek; öte yandan, bu öğretimin gerektirdiği zaman ve güç ile onu edinme araçlarının, aile yaşamının koşullarıyla öylesine uyumlu hâle getirilebileceğini ortaya koyacaktır ki, her anne-baba bunu aileden bir üye ya da bir aile dostu aracılığıyla kolaylıkla sağlayabilecektir. Bu sonuç, öğretim yöntemi sadeleştikçe ve eğitimli insanların sayısı arttıkça, her geçen gün daha da kolaylaşacaktır.
Ulaşılmasını arzuladığımız bu gelişmeye katkı sağlayacak iki önemli şeyi kanıtlamış bulunuyorum. Birincisi, farklı yaşlardan birçok çocuğu aynı anda ve iyi bir biçimde eğitmenin mümkün, hatta kolay olduğudur. İkincisi ise, bu tür çocuklara, el emeğiyle çalışırken bile pek çok şey öğretilebileceğidir. Bu tür öğretim, ilk bakışta yalnızca bir hafıza alıştırması gibi görünebilir – ki gerçekten de öyledir –; fakat hafıza, psikolojik olarak derecelendirilmiş bir fikirler dizisine uygulandığında, diğer tüm yetileri de harekete geçirir. Böylece çocuklara bir zaman heceleme, bir zaman sayılarla ilgili alıştırmalar, bir zaman basit şarkılar öğreterek, yalnızca hafızalarını değil; aynı zamanda birleştirme güçlerini, yargılarını, zevklerini ve kalplerinin en iyi duygularından pek çoğunu da geliştiririz. Bu yolla, yalnızca hafıza çalıştırılıyor gibi görünse bile, bir çocuğun tüm yetileri uyarılabilir.
Bu alıştırmalar, çocuklarıma giderek artan bir dikkat ve ayırt etme gücü kazandırmakla kalmadı; genel zihinsel ve ahlaki gelişimlerine de büyük ölçüde katkıda bulundu ve insan bilgeliğinin temeli olan o iç dengeyi karakterlerine yerleştirdi.
Bunu sen de gördün, dostum: En uçarı olanların bile zaman zaman gözyaşlarına boğulduğunu, masumiyetin cesaretinin nasıl geliştiğini ve en zeki olanların yüksek duygularının giderek daha etkin hâle geldiğini. Yine de, işin tamamlandığını sanarak kendini aldatmamalısın. En büyük umut anları, düzensizlik, keder ve kaygı dolu saatlerle birbirini izliyordu.
Kapuçin rahipleri ile manastırın rahibelerinin, çalışmalarıma en büyük sempatiyi göstermiş olmalarına neredeyse inanamayacaksınız. Truttmann dışında, pek az kişi buna gerçekten etkin bir ilgi gösterdi. En çok umut bağladığım kişiler ise, yüksek siyasal meselelerle o kadar meşguldüler ki, küçük kurumumuzun en ufak bir önem taşıyabileceğini bile düşünemediler.
İşte hayallerim bunlardı; fakat onları gerçekleştirmek üzereymişim gibi göründüğüm tam anda, Stans'tan ayrılmak zorunda kaldım.
Ben de her zaman aynı değildim. Kötü niyet ve kin bana karşı birleştiğinde nasıl olduğumu bilirsin. Hızla büyüyen bitkinin içine kolayca giren kurt gibi, kötülük de işimin tam kalbine saldırdı.
Bazı insanlar, üstlendiğim bu muazzam işe şöyle bir göz atıyor, sonra kendi odalarında, mutfaklarında ya da bolca donatılmış bir kurumda olduğundan daha iyi düzenlenmemiş bir şey gördüklerinde, hemen bana akıllarını ve öğütlerini sunuyorlardı. Ama ben bunlara hiçbir zaman uyamadığım için, hepsi beni nasihatin boşa gittiği bir adam olarak görmeye başladılar ve kendi aralarında, "Onunla yapılacak bir şey yok, biraz kafası tuhaf," derlerdi. İşte katlanması en zor olan şey buydu…."
Bu mektup, her şeyden önce, çocuğun yetilerinin ve duygularının geliştirilmesi ve alıştırılması yoluyla, içten dışa doğru ilerleyen organik bir eğitimin genel bir taslağını sunar. Öğretimi, çocuğun kendi etkinliğinin bir ürünü olarak ele alır; bu etkinlik, daha en başından itibaren, çocuğun kendi kendine öğrenebilmesini sağlayacak yetilerin gelişimi gözetilerek yönlendirilmelidir. Ayrıca okuma öğretiminin yazma ve heceleme ile birleştirildiği akılcı bir yöntemden, halk okuluna coğrafya ve doğa tarihine ilişkin yararlı bilgilerin sokulmasından ve daha sonra son derece kötü biçimde taklit edilecek olan karşılıklı öğretim sistemine yönelik ilk girişimden söz eder.
Stans'taki bu deneyden çıkarılacak sonuçlar, Pestalozzi'yi en büyük dikkat ve zekâyla incelemiş kişilerden biri olan ve bu eğitim filozofu hakkında yayımlanmış en kapsamlı biyografinin yazarı Morf tarafından özetlenmiştir. Onun özeti şöyledir:
"İnsanın bilgisi duyusal izlenime dayanmalıdır. Bu temel olmaksızın bilgi, gelecek kuşakların mutluluğu açısından cehaletten bile daha tehlikeli olabilen boş laf yığınından ibarettir."
"Her öğretim dalı, çocuğun en erken yetilerinin erişebileceği bir noktadan başlamalıdır. Bu noktadan itibaren çocuk, kendi gücüyle bir sonraki halkaya ulaşabileceği biçimde, dikkatle derecelendirilmiş bir fikirler zinciriyle ileriye doğru götürülmelidir."
"Öğretim yöntemi ve araçları, yeteneği ya da eğitimi ne kadar sınırlı olursa olsun, bütün anneler ve öğretmenler tarafından benimsenebilecek kadar açık ve basit hâle getirilmelidir. Halk arasında aydınlanmanın geniş ölçüde yayılmasını ancak bu yolla bekleyebiliriz."
"Her alanda çocuk, en basit öğeler üzerinde, onlara bütünüyle hâkim oluncaya kadar çalıştırılmalıdır; bu ilke, bilinene yeni bir şey ekleyen her adım için de geçerli olmalıdır. Bu ilkeye sadık kalınmadığı her yerde, gerçek bir zihinsel kültür değil, verimsiz kalmaya mahkûm karmaşık bir bilgi vardır."
"Öğretim, tek tek çocuklara değil, bütün sınıfa yönelik olmalıdır; bunun başlıca aracı, sınıfın tamamının öğretmenin sözlerini hep bir ağızdan tekrar etmesidir. Bu sayede herkes meşgul olur, kimse pasif kalmaz, herkes ortak çalışmaya katılmak zorunda kalır."

“Birlikte yapılan her işte ya da oyunda insanlar için ne kadar yararlıysa, zaman ya da ritim de bu alıştırmalarda aynı ölçüde gözetilmelidir. Bu, çok sayıda sesin doğuracağı karışıklığı önler ve öğretimin bıraktığı etkiyi güçlendirir.”
“Bu öğretim yöntemiyle çocuklar, başka şeyler öğretilirken bile yazı ve resim çalışmaları yapabilirler. Böylece el ve gözlerini eğitir, zevklerini geliştirmeye başlarlar. Pestalozzi bu amaçla, çocukların aynı maddeden yapılmış kalemlerle yazdıkları taş levhalar (slate) kullanmıştır. Bu yeniliğin ki Pestalozzi’ye aittir ve o tarihten bu yana ilkokullarda büyük hizmetler görmüştür başlıca üstünlükleri, ucuz oluşu ve yazının kolayca silinip düzeltilmesidir.”
Bu önermeler, alıntıladığımız mektubun ana noktalarını özetlemekte olup, içinde bulunduğumuz yüzyılda ilköğretimin genel reformunun dayandığı temel ilkeleri içermektedir; özellikle de nitelikli ilkokulların kurulmasına yol açan ilkeleri.
Bölüm 9
Pestalozzi, Gurnigel’de uzun süre kalmadı. Sağlığı düzelmeye başlar başlamaz, kendi deyimiyle “işi”ne — yani eğitim yoluyla halkı yükseltme davasına — duyduğu o atak ve sabırsız coşkuya yeniden kapıldı. Aşağı Unterwalden’in Fransız birlikleri tarafından boşaltılmasını sabırsızlıkla bekliyordu; çünkü Stans’a dönmek ve deneyini sürdürmek istiyordu. Ancak, hükümetin kararı bunun imkânsız olduğunu göstermişti.
Pestalozzi, umutlarının bir kez daha yıkıldığını gördü. Görüşlerini gerçekleştirmek için her zaman gerekli gördüğü türden bir kurum kurma imkânına sahip değildi ve uzun zamandır büyük bir özlemle beslediği bu projeden vazgeçmek zorunda kalmıştı. Bu nedenle aynı amaca ulaşmanın başka bir yolunu aramak durumunda kaldı ve öğretmen olmaya karar verdi.
Hizmetlerini Bern kantonundaki küçük Burgdorf kasabasına sundu; herhangi bir maaş talep etmedi, yalnızca ilkokullardan birinde çocuklara ders verme izni istedi. Bu mütevazı talep başlangıçta reddedildi ve doğrusu buna şaşırmak da zor.
O zamana kadar Pestalozzi’nin tek gerçek başarısı Leonard ve Gertrud’un yayımlanmış olmasıydı. Pratik girişimleri çok kısa sürmüş ve kamuoyunda yetenekleri hakkında olumlu bir izlenim bırakacak kalıcı bir sonuç doğurmamıştı
“Stans’tan ayrıldığında insanlar şöyle demişti,”
“Birkaç ay iyi çalışıyor gibi görünüyor, ama bu uzun sürmüyor. Bunun böyle olacağını bilmeliydik; hiçbir şeyi derinlemesine bilmiyor ve tamamen pratikten uzak. Otuz yaşında bir roman yazmış olması, elli yaşında ders verebileceği anlamına gelmez.”
Charles Monnard, Pestalozzi’yi bu dönemde şu sözlerle tasvir eder:
“O sırada Burgdorf yetkilileri, Pestalozzi’ye bir ilkokulu emanet etmeye cesaret edemezlerdi; bugün bu kadar ünlü olan bu adam, en sıradan adaylar karşısında bile hiçbir şansa sahip olmazdı. Her şey aleyhinedeydi: kalın ve anlaşılması güç bir konuşma tarzı, kötü bir yazı, resim bilgisi yokluğu, dilbilgisel öğrenime karşı duyduğu küçümseme. Doğa tarihinin çeşitli dallarını incelemişti, ama ne sınıflandırmaya ne de terminolojiye özel bir dikkat göstermişti. Dört işlem bilgisi vardı; ancak gerçekten uzun bir çarpma ya da bölme işlemini yapmakta zorlanırdı ve büyük olasılıkla hiçbir zaman bir geometri problemi çözmeyi denememişti. Yıllardır kitap okumamıştı.
Şarkı söylemeyi bile bilmiyordu; yalnızca olağanüstü derecede heyecanlandığında ya da neşelendiğinde, kendi kendine şiir parçaları mırıldanırdı — üstelik pek de ezgili sayılmazdı.
Buna karşılık, sıradan yeteneklere sahip herhangi bir gencin iki yılda edinebileceği olağan bilgi birikimi yerine, çoğu öğretmenin tamamen cahil olduğu bir şeyi derinlemesine kavramıştı: insan zihnini ve onun gelişme yasalarını, insani duyguları ve bu duyguları uyandırma ve yüceltme sanatını. İnsan doğasının gelişimini adeta sezgisel bir berraklıkla kavramış gibiydi; nitekim bunu düşünmekten de asla yorulmazdı.”
Buna rağmen, kasabada belirli bir nüfuza sahip iki kişi — Burgdorf valisi Schnell ile Doktor Grimm — Pestalozzi’nin gerçek değerini fark ettiler. Onun lehine araya girdiler ve bir miktar uğraştan sonra, aşağı şehirde, vatandaş olmayanların çocukları için ayrılmış küçük bir okulda ders vermesine izin çıkarmayı başardılar.
Burgdorf, Bern’in birkaç fersah kuzeydoğusunda, Emme Nehri üzerinde; aynı adı taşıyan verimli vadinin Aare Nehri’nin ovasına açıldığı noktada yer alır. Küçük bir tepenin zirvesinde, eski bir kale — valilerin (bailiff’lerin) ikametgâhı — yükselir; bu tepenin yamaçlarına doğru, yukarı kentin dar sokakları kat kat inşa edilmiştir.
Bu yukarı şehir esas olarak zenginlerin ve burgesslerin, yani kente ait mülkiyetle bağlantılı belirli haklara sahip olanların yerleşim yeriydi. Buna karşılık, tepenin eteğindeki aşağı şehir, daha yoksul halk ile burgess olmayanlar tarafından meskûndu. Bunlar, neredeyse yabancı sayıldıkları için, çocuklarını burgess’lerin okullarına gönderme hakkına sahip değillerdi. Bu nedenle aşağı şehirde onlar için özel bir okul kurulmuştu.
O tarihte bu okulda yetmiş üç çocuk bulunuyordu. Okulun öğretmeni Samuel Dysli adlı bir ayakkabıcıydı; çocuklara kendi evinde ders veriyor, ders aralarında ise mesleğini icra ediyordu.
Siegfried’in öğretim unsurları, Heidelberg Kateşizmi ve Mezmurlar, hem öğretilen konuların

tamamını hem de öğretimin yegâne araçlarını oluşturuyordu. Buna rağmen Burgdorf, o dönemde yalnızca İsviçre'de değil, Avrupa'da da halk eğitiminin en fazla önemsendiği küçük yerleşimlerden biriydi. Buradan, Pestalozzi'nin gerçekleştirdiği reformların ne denli gerekli ve kapsamlı olduğunu anlamak mümkündür.
İşte yaşlı adam, Temmuz 1799'un sonlarına doğru, çocukların yaklaşık yarısının kendisine emanet edildiği bu okula öğretmen olarak kabul edildi. Onun dersleri, dönemin olağan dersleriyle hiçbir ortak yön taşımıyordu; ne kitap ne de yazı defteri kullanıyordu. Kateşizm ve Mezmurlar tamamen terk edilmişti. Çocukların ezberlemesi gereken hiçbir şey yoktu; hazırlanacak, yazılacak ya da cevaplanacak sorular da yoktu.
Başlıca etkinlikleri, Pestalozzi'nin sözlerini hep bir ağızdan tekrar etmekten ibaretti; bu sırada çocuklar, Stans'ta olduğu gibi harfler değil, istedikleri herhangi bir şeyi taş levhalarına çiziyorlardı. Samuel Dysli ise bu yabancının kendi sınıfında ders vermesine katlanamıyordu ve onun yerini alacağından korkuyordu. Hiç anlamadığı bu yeni yöntemi tam bir sapkınlık olarak görüyor, özellikle de Pestalozzi'nin Heidelberg Kateşizmi'ni ihmal etmesinden büyük rahatsızlık duyuyordu. Memnuniyetsizliğini çocukların ebeveynlerine iletti ve onları kolaylıkla endişelendirerek bir araya gelmelerini sağladı; sonuçta ebeveynler, "bu davetsiz misafiri" okullarında istemediklerini açıkça ilan ettiler.
"Eğer burgess'ler bu yeni yöntemi onaylıyorsa," diyorlardı, bunu kendi çocukları için uygulasınlar." Yetkililer geri adım atmak zorunda kaldılar ve Pestalozzi bir kez daha eylemsizliğe mahkûm edilmiş oldu. Ancak Schnell ile Grimm, onun görüşlerini öylesine benimsemişlerdi ki vazgeçmediler; aksine, daha da artan bir gayretle onun lehine konuştular ve sonunda bir burgess okuluna kabul edilmesini sağladılar.
O dönemde Burgdorf'ta üç erkek ve üç kız sınıfı vardı. Kızlar bir hanımefendinin, Bayan Stähli'nin gözetimi altındaydı; ancak erkekler için ayrılmış sınıflarda da belirli sayıda derse katılıyorlardı. Çocuklar bu sınıflara sekiz yaşında kabul ediliyordu; daha küçük olanlar ise "heceleme ve okuma okulu" adı verilen bir tür hazırlık sınıfına devam ediyordu. Bu sınıf, Bayan Stähli'nin küçük kız kardeşinin yönetimindeydi.
Pestalozzi'ye şimdi ders verme izni verilen sınıf işte bu hazırlık sınıfıydı. Sınıfta her iki cinsten, yaşları beş ile sekiz arasında değişen yirmi ila yirmi beş çocuk bulunuyordu.
Pestalozzi, Gessner'e yazdığı ilk mektubunda (Gertrud Çocuklarını Nasıl Eğitir), bu yeni konumunu şu sözlerle anlatır:
"Kendimi şanslı sayıyordum; ama başlangıçta sürekli olarak görevden alınma korkusu içindeydim ve bu beni her zamankinden daha beceriksiz yapıyordu. Stans'ta okulumdan büyülü bir tapınak yaratırken gösterdiğim ruhu ve coşkuyu, Burgdorf'ta boyunduruğum altında çektiğim ıstırapla karşılaştırdığımda, aynı insanın bu kadar farklı iki rolü nasıl oynayabildiğini neredeyse anlayamıyorum.
Burada, Burgdorf'ta, okul kurallara tabiydi; görünüşte makul olan bu kurallar, yine de tamamen iddia ve pedagojik ukalalıktan arınmış değildi. Bunların hepsi benim için yeniydi. Hayatım boyunca böyle şeylere hiç boyun eğmemiştim; ama hedefime ulaşmak istiyordum, bu yüzden katlandım. Bir kez daha, Stans'ta yarım kalan ampirik yöntemi herhangi bir plan olmaksızın sürdürerek, sabahtan akşama kadar ABC'yi tekrar etmeye başladım. Hece birleştirmede ve bunları dereceli bir dizi hâline getirmede yorulmak bilmiyordum; sayılar için de aynı şeyi yaptım. Defterleri bunlarla doldurdum. Okuma ve aritmetiğin öğelerini her yoldan basitleştirmeye çalıştım; bunları psikolojik olarak gruplayarak çocuğun birinci basamaktan ikinciye, ikinciden üçüncüye, ve böylece ilerlemesini kolay ve güvenli hâle getirmeyi amaçladım. Öğrenciler artık taş levhalarına harfler değil; çizgiler, eğriler, açılar ve kareler çiziyorlardı."
Aynı zamanda Pestalozzi, çocukların önüne farklı nesnelerin büyük çizimlerini koyuyor ve onlara bu nesneleri gözlemlemeyi ve betimlemeyi öğretiyordu. Bir gün, çocuklara bir pencere çizimini inceletiyor; cam bölmelerinin, çubukların vb. sayılmasını istiyordu. Çocuklardan biri, sınıfın penceresine dikkatle baktıktan sonra şöyle haykırdı:
"Bu çizimden öğrendiğimiz kadar, doğrudan pencereden de öğrenemez miyiz?"
Bu, Pestalozzi için yeni bir aydınlanma oldu.
"Çocuk haklı," diye haykırdı;
"Doğa ile kendi arasına hiçbir şeyin girmesini istemiyor."
Bunun üzerine çizimlerini hemen bir kenara kaldırdı ve öğrencilerine sınıftaki nesneleri gözlemletmeye başladı.
Pestalozzi bu okulda sekiz ay boyunca bu şekilde ders verdikten sonra, Mart 1800'de yıllık sınav yapıldı. Bu sınavın sonuçları, Burgdorf okul komisyonunun Pestalozzi'ye gönderdiği aşağıdaki mektupta yer almaktadır. Bu belge, kısa süre sonra büyük bir ün kazanacak olan yönteme verilen ilk resmî takdir işaretidir.
Burgdorf Okul Komisyonu'ndan Yurttaş Pestalozzi'ye
"Yurttaş,"

Son sekiz ay boyunca eğitmekte olduğunuz çocukları sınavımıza sunmanız bize büyük bir memnuniyet vermiştir. Bu nedenle, bunu yalnızca sizin şahsınız için değil, esasen çalışmanızın kendisi için bir görev sayarak, bu çocuklar hakkında oluşturduğumuz görüşleri yazılı olarak size bildirmek istiyoruz.
Yargılayabildiğimiz kadarıyla, öğretim yönteminizden sizin bizzat umduğunuz her şey gerçekleşmiştir. En küçük çocuğun bile içinde hangi güçlerin mevcut olduğunu, bu güçlerin hangi yolla geliştirilebileceğini ve her bir yeteneğin, olgunluğa ulaşabilmesi için nasıl aranıp bulunması ve gerçek anlamda psikolojik bir tarzda nasıl çalıştırılması gerektiğini açıkça göstermiş bulunuyorsunuz. Genç öğrencilerinizin, karakter ve mizaçlarındaki çok sayıdaki farklılığa rağmen kaydettikleri şaşırtıcı ilerleme, öğretmenin bir çocuğun yeteneklerini keşfetmesini ve onları doğru biçimde geliştirmesini bildiği takdirde, her çocuğun mutlaka bir şeye elverişli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.
Öğretiminiz, eğer öğretim gerçekten bir fayda sağlayacaksa, onun mutlaka dayanması gereken temelleri gün ışığına çıkarmıştır. Aynı zamanda, en erken yaştan itibaren ve çok kısa bir süre içinde, çocuğun zihninin olağanüstü bir gelişme genişliğine ulaşabileceğini göstermektedir; bu gelişme, etkisini yalnızca birkaç yıllık öğrenim süresi boyunca değil, tüm yaşamı boyunca hissettirecektir.
Şimdiye kadar yürürlükte olan güç ve zahmetli yöntemle, beş ile sekiz yaş arasındaki çocuklar yalnızca harfleri, hecelemeyi ve okumayı öğrenirken; sizin öğrencileriniz bu alanlarda tamamen emsalsiz bir başarıya ulaşmakla kalmamış, içlerinden en yetenekli olanlar ayrıca güzel yazıları, çizim yetenekleri ve aritmetikteki başarılarıyla da öne çıkmışlardır. Hepsinde tarih, tabiat tarihi, coğrafya, ölçme vb. alanlara karşı öyle bir ilgi ve zevk uyandırmış ve geliştirmiş bulunuyorsunuz ki, gelecek öğretmenleri bu hazırlığı değerlendirmeyi bildikleri takdirde, görevlerinin olağanüstü ölçüde kolaylaşacağını göreceklerdir.
Bundan böyle üst sınıflar, sizin elinizden ya da yönteminizi izleyen bir başka öğretmenin elinden, ilk öğeler üzerinde yıllarca zaman harcaması gereken çocuklar değil; bu öğelere bütünüyle hâkim olan ve bunun yanı sıra yararlı bilgiden oluşan sağlam bir temele sahip çocuklar alacaktır.
Öğretim yönteminiz, şimdiye dek kullanılanlara göre birçok başka üstünlüğe de sahiptir. Yalnızca çocuğun ilerleme hızını artırmak ve bilgisini çeşitlendirmekle kalmaz; aynı zamanda özellikle ev ortamı için de son derece uygundur.
Burgdorf, 31 Mart 1800
Bu tanıklığın doğruluğuna tam olarak ikna olmuş bulunuyor ve saygımın bir nişanesi olarak bu belgeye makamımın mührünü basıyorum.
“Burgdorf Bölgesi Valisi: J. SCHNELL.”
Bu belge, Burgdorf Komisyonu’na büyük bir onur kazandırmaktadır. Yeni yöntemin bütün hatalarına, düzensizliklerine ve tuhaflıklarına; biçim açısından açık kusurlarına ve uyandırdığı pek çok önyargıya rağmen, komisyon üyeleri, ne Businger’in ne de Zschokke’nin başarabilmiş olduğu bir şeyi başarmış, çalışmanın gerçek değerini keşfetmişlerdir. Oysa Pestalozzi, Burgdorf’ta da Stanz’daki kadar sakar ve beceriksiz görünmekteydi.
Bu belge aynı zamanda, yaşlı adamın genel olarak sanıldığı gibi öğretmenliğe yeteneksiz olmadığını da bol kanıtla ortaya koymaktadır; zira öğrencilerinin kaydettiği gerçek, hızlı ve şaşırtıcı ilerlemeye açıkça işaret etmektedir. Pestalozzi’nin kendisinin sandığı kadar da “pratik dışı” olmadığı açıktır. Bunun en iyi kanıtı, öğretimi kolaylaştırmak için geliştirdiği son derece pratik buluşlardır: örneğin yazı ve çizim için taş levhaların kullanımı ve okumayı öğretmek için büyük, hareketli harfler. Bu harfler, daha önce sözü edilen okuma öğretimi kitabıyla birlikte kullanılmıştır. Küçük Burgdorf çocuklarına okumayı bu kadar çabuk öğretmesini sağlayan da işte bu araçlar olmuştur.
Hareketli harfler daha sonra çok yaygın biçimde kullanılmıştır; ancak her zaman Pestalozzi’nin elde ettiği başarıyla değil. Çoğu zaman, neredeyse işe yaramaz oyuncaklardan öteye gidememişlerdir. Ayrıca, aritmetiği duyu izlenimleri yoluyla öğretmek için hazırladığı tabloları da anmak gerekir; bunlar daha sonra tamamlanmış olsa da, Burgdorf’taki küçük sınıfında şimdiden birimlerin noktalarla gösterildiği tahtalar kullanmaktaydı.
İşte “yöntem”in ilk başarısı böyleydi; en azından kamuoyuna açıkça ilan edilen ilk başarı buydu. Ne var ki Pestalozzi’nin bu sevinci uzun sürmedi; çünkü çok sevdiği oğlu Jakobli’nin tehlikeli hastalığına ilişkin acı haber üzerine Neuhof’a çağrıldı.
Birkaç gün içinde doğrudan hayati tehlike ortadan kalktıysa da hasta felçli kaldı. Zavallı baba, Paskalya tatilini sevgili ve tek çocuğunun başucunda geçirdi; ardından büyük bir hüzünle Burgdorf’a döndü.
Büyük olasılıkla, hazırlık sınıfındaki çalışmaları hakkında yeni yayımlanan olumlu raporun bir sonucu olarak, Pestalozzi bu kez altı ile on beş yaşları arasında, kız ve erkek yaklaşık altmış çocuğun bulunduğu ikinci sınıfa atandı. Bu sınıfta İncil tarihi, coğrafya, İsviçre tarihi, aritmetik ve yazı öğretiliyordu. Öğrencilerin bir kısmı ayrıca birinci sınıf öğretmeninden temel Latince dersleri de alıyordu.

Pestalozzi, Mayıs 1800'de bu ikinci sınıfta deneylerine yeniden başladı. O sırada sergilediği yoğun faaliyet, o dönemde on yaşında olan, fakat otuz sekiz yıl sonra "Pedagojik Hayatımın Kısa Bir Taslağı" adlı otobiyografisini yayımlayan öğrencilerinden biri tarafından ilginç biçimde anlatılmıştır. Bu kişi, savaşın felaketleri yüzünden memleketinden sürülmüş, Burgdorf yakınlarındaki Schleumen'de hayırsever bir kadının yanına sığınmış yoksul bir yetim olan Johann Ramsauer'dır. Pestalozzi tarafından yetiştirilen Ramsauer, son derece başarılı bir öğretmen olmuş ve nihayet Oldenburg prens ve prenseslerinin özel hocası olarak atanmıştır.
Aşağıda Ramsauer'in, 1800 yazında Burgdorf'taki Pestalozzi ve okulu hakkında yaptığı anlatım yer almaktadır:
Sıradan okul bilgileri açısından bakıldığında, ne ben ne de diğer çocuklar herhangi bir şey öğrendik. Ama onun gayreti, sevgisi ve özverisi; çocukların bile fark edebildiği acılı ve ciddi durumu ile birleşince, üzerimde son derece derin bir etki bıraktı ve minnet duymaya yatkın olan çocuk kalbimi sonsuza dek kazandı.
Bu nedenle, iyiliksever hanımefendi kış için Bern'e gittiğinde ve kurtardığı iki çocuğa kendisiyle gelmek ya da Burgdorf'ta kalmak arasında seçim hakkı tanıdığında, ben hiç tereddüt etmeden Burgdorf'ta kalmayı seçtim; arkadaşım ise güzel ve zengin başkenti tercih etti.
Bu okulun açık ve eksiksiz bir tasvirini yapmak imkânsızdır; ama bazı ayrıntılar verebilirim. Pestalozzi'nin düşüncelerine göre bütün öğretim üç unsurdan başlamalıydı: dil, sayı ve biçim.
Ne bir ders programı vardı ne de derslerin belirli bir sırası; ayrıca kendini belli bir süreyle sınırlamadığı için, aynı konuyu sık sık iki ya da üç saat boyunca sürdürürdü.
Sekiz ile on beş yaşları arasında, yaklaşık altmış kız ve erkek çocuktuk. Dersler sabah sekizden on bire, öğleden sonra ikiden dörde kadar sürerdi. Bütün öğretim resim, aritmetik ve dil alıştırmalarıyla sınırlıydı.
Ne okurduk ne yazardık; ne kitabımız vardı ne de yazı defterimiz; ezberlediğimiz hiçbir şey yoktu. Resim için bize ne model verilir ne de yönlendirme yapılırdı; yalnızca taş levhalar ve kırmızı tebeşir verilirdi. Pestalozzi bize dil çalışması olarak doğa tarihine ilişkin cümleler tekrar ettirirken, biz de canımızın istediği şeyi çizerdik. Ama ne çizeceğimizi de pek bilmezdik. Kimimiz küçük adamlar ve kadınlar, kimimiz evler, kimimiz çizgiler ya da arabeskler çizerdik. Pestalozzi çizdiklerimize —daha doğrusu karalamalarımıza— hiç bakmazdı; fakat üstümüz başımızın hali, kırmızı tebeşir kullandığımızı fazlasıyla belli ederdi.
Aritmetik için, karelere bölünmüş ve içinde saymamız, toplamamız, çıkarmamız, çarpmamız ve bölmemiz gereken noktalar bulunan küçük tahtalarımız vardı. Krusi ve Buss (Pestalozzi'nin yardımcıları) daha sonra 'birimler tablosu' ve ardından 'kesirler tablosu' adını verdikleri çalışmaları için ilk fikri buradan aldılar.
Ama Pestalozzi bu alıştırmaları yalnızca ardı ardına tekrar ettirdiği, bize hiç soru sormadığı için, bu yöntem her ne kadar mükemmel olsa da bize fazla yarar sağlamadı.
Ustamız geriye dönüp tekrar etmeye sabredecek biri değildi; aşırı coşkusuna kapılarak, tek tek öğrencilerle pek ilgilenmezdi. Dil alıştırmaları en iyi yaptığımız çalışmalardı; özellikle de sınıfın duvar kâğıdı üzerinde yapılanlar. Bunlar, gerçek anlamda bir duyu izlenimi eğitimiydi.
Eski ve yırtık bu kâğıdın önünde saatler geçirir, üzerindeki şekillerin, deliklerin ve yırtıkların sayısını, biçimini, yerini ve rengini inceler; düşüncelerimizi giderek daha uzun cümlelerle ifade ederdik. Mesela şöyle sorardı:
'Çocuklar, ne görüyorsunuz?'
(Kızlara hiç hitap etmezdi.)
Cevap:
'Kâğıtta bir delik görüyorum.'
Pestalozzi:
'Çok iyi, şimdi benim arkamdan söyleyin:
"Kâğıtta bir delik görüyorum."
"Kâğıtta uzun bir delik görüyorum."
"Delikten duvarı görüyorum."
"Uzun ve dar delikten duvarı görüyorum."
"Kâğıtta şekiller görüyorum."
"Kâğıtta siyah şekiller görüyorum."
"Kâğıtta yuvarlak siyah şekiller görüyorum."
"Kâğıtta kare sarı bir şekil görüyorum."
"Kare sarı şeklin yanında yuvarlak siyah bir şekil görüyorum."
"Kare şekil, yuvarlak şekle büyük siyah bir şerit ile bağlıdır." vb
Doğa tarihiyle ilgili alıştırmalar ise o kadar başarılı değildi."
Bu tuhaf (grotesk) betimlemeyi okuduktan sonra, Pestalozzi'nin çalışmalarının o dönemde zaman zaman neden salt bir saçmalık olarak görüldüğüne şaşmamak gerekir. Ancak şunu unutmamalıyız ki Ramsauer o sırada yalnızca on yaşındaydı ve büyük olasılıkla Pestalozzi'nin yönteminin onda en

güçlü izlenimi bırakan yönleri, onun zayıflıkları ve tuhaflıkları olmuştu.
Ayrıca Burgdorf'taki okulunda Pestalozzi'nin çalışmasının hâlâ deneme ve deney niteliğinde olduğu ve öğrencilerinin doğrudan öğretimiyle görece az ilgilendiği de tamamen doğrudur. Kendisi henüz yönteminin gerçekte ne olduğu konusunda bile net değildi ve onu açıklayabilecek durumda da değildi. Aslında hâlâ bir ilke arayışı içindeydi.
Tam da 1800 yazında, Vaud Kantonu Yürütme Komisyonu üyelerinden Bay Gleyre'in ağzından çıkan bir söz ona bu ipucunu verdi. Pestalozzi bu olayı, 1 Ocak 1801 tarihli ve Gertrude Çocuklarını Nasıl Eğitiyor adlı eserin (Gessner'e yazılan ilk mektup) içinde şöyle anlatır:
"Okulun tozu toprağı içinde, bana yüklenen görevleri yüzeysel olarak değil, bütün gücümle yerine getirmeye çalışırken, zihnimizin izlenimleri alma ve muhafaza etme yeteneğini kazandığı fiziko-mekanik yasalara her an daha fazla ışık tutan olgularla karşılaşıyordum. Her gün öğretimimde bu yasalara giderek daha fazla uymaya çalışıyordum; ancak bunların dayandığı ilkeyi tam anlamıyla kavrayabilmem ancak geçen yaz mümkün oldu.
Eğitim yöntemimi anlatmaya çalıştığım sırada Vaud Kantonu meclis üyesi Bay Gleyre birden şöyle haykırdı:
'Anlıyorum, siz eğitimi mekanik hâle getirmek istiyorsunuz.'
Tam isabetle söylemişti; amacımı ve kullandığım araçları ifade etmek için aradığım kelimeyi bana vermişti. Belki de onu uzun süre bulamayacaktım; çünkü ne yaptığım konusunda açık bir kavrayışım yoktu, yalnızca bana ne yapmam gerektiğini söyleyen ama nedenini açıklamayan güçlü fakat belirsiz bir sezgiyi izliyordum.
Aslında başka türlü de olamazdı. Otuz yıldır kitap okumamıştım; hatta artık okuyamaz hâle gelmiştim. Soyut düşünceleri ifade etme gücüm büyük ölçüde kaybolmuştu ve büyük kısmı unutulmuş derin deneyimlerin ürünü olan sezgisel kanaatler kalabalığı içinde yaşar gibiydim."
Ancak eklemek gerekir ki, bu eserin 1821 tarihli ikinci baskısında Pestalozzi farklı bir değerlendirme yapar. "Mekanik" sözcüğünün kendi görüşlerine aykırı bir anlam taşıdığını belirtir ve başlangıçta bu kelimeyi benimsemiş olmasının tek nedeninin Fransızca bilgisinin yetersizliği olduğunu, kelimenin gerçek anlamını kavrayamadığını söyler.
Yine de başlangıçta bu terimi kabul etmiş ve kullanmıştı; bu yüzden yabancıların, onun eğitimi "mekanik" hâle getirmek istediğini söylediğini duyduklarında nasıl bir izlenimle ayrıldıklarını hayal edebiliriz.
Bu yanılgısı uzun sürmedi. Gleyre ile yaptığı konuşmadan kısa süre sonra kaleme aldığı öğretisine dair bir metin şu sözlerle başlar:
"Eğitimi psikolojikleştirmek istiyorum."
Böylece, artık uygun bulmadığı kelimenin yerine yeni bir sözcük koymuş olur.
Pestalozzi'nin küçük ilkokuldaki başarısından en çok memnun olan kişi hiç kuşkusuz Stapfer'di. Ancak bu başarıya rağmen, yaşlı adamın görüşleri hâlâ büyük ölçüde göz ardı edildiği için, Stapfer Haziran 1800'de Eğitimin Dostları Derneğini kurdu. Derneğin amacı, bu görüşlerin daha geniş çevrelerce tanınmasını sağlamaktı.
Dernek, kendi üyeleri arasından seçilen bir Komisyonu, Pestalozzi'nin yöntemini inceleyip rapor hazırlamakla görevlendirdi. Bu komisyonun üyeleri arasında Zürih'ten Paul Usteri ve Soleure'den Lüthi gibi seçkin kişiler de bulunuyordu. Komisyon üyeleri, Pestalozzi'den öğretisi ve çalışma yöntemi hakkında kısa bir açıklama hazırlamasını istediler. Pestalozzi hemen kabul etti ve giriş cümlesini daha önce alıntıladığımız metni kaleme aldı.
Bu belge, Pestalozzi'nin "yöntemi"ne ilişkin ilk sistemli açıklamasıdır ve son derece büyük bir öneme sahiptir. Bunun nedeni yalnızca o tarihte hâlâ tek başına çalışıyor olması değil, aynı zamanda öğretisini başka hiçbir yazısında bulunmayan bir açıklık ve kesinlikle ortaya koymuş olmasıdır. Ne yazık ki bu metin hiçbir zaman yayımlanmamış ve neredeyse tamamen bilinmez halde kalmıştır.
Yazar, metne ilk cümlesinde yer alan düşünceyi geliştirerek başlar:
"İnsan eğitimini psikolojik temellere oturtmak istiyorum."
Buna göre amacı, bütün öğretim yöntemlerini insan zihninin gelişimini yöneten ebedî yasalara dayandırmaktır. Bu yasalara uyarak, bilginin öğelerini sadeleştirmeye ve onları psikolojik bakımdan birbiriyle bağlantılı kavram dizileri hâline getirmeye çalıştığını söyler; öyle ki, toplumun en alt tabakaları için bile gerçek bir bedensel, zihinsel ve ahlâkî gelişim güvence altına alınabilsin.
Ardından, duyu izleniminin, alınan farklı izlenimleri ifade etmeye yönelik dil alıştırmalarıyla birleştiğinde, eğitimin temeli olması gerektiğini gösterir. Dil, resim, yazı, aritmetik ve ölçme sanatını; hem kültürün en genel öğeleri, hem de yüzyılların deneyimiyle değer kazanmış alanlar olarak gösterir. Daha sonra, halihazırda oluşturmuş olduğu bazı ilkel kavram dizilerini örnek verir ve bu tür çalışmaların hâlâ yapılması gereken ders alanlarını belirtir.
Açıklaması boyunca, terk etmiş gibi göründüğü eksik bir kelimeye sık sık geri döner ve sanki insanın kalbi ve zihninin ruhsal özünü unutmuşçasına, Doğa'nın mekanizmasını taklit etmekten söz eder. Ancak gerçek düşüncesi, aşağıdaki alıntıda açıkça görülmektedir:
"Doğa'nın mekanizması her yerde yücedir, ama aynı zamanda basittir.

Onu taklit et, ey insan!
En büyük ağacın tohumundan başlangıçta neredeyse fark edilmeyecek kadar küçük bir büyüme ortaya çıkaran Doğa'yı taklit et; bu büyüme, günden güne, saatten saate yavaş ve fark edilmeden artarak gövdeye, dallara, ince dallara ve yapraklara dönüşür."
"Doğa'nın, gelişen her yeni parçayı nasıl koruyup güçlendirdiğini dikkatle gözlemle; böylece bu parça, kendi sırası geldiğinde daha ileri bir gelişmenin kaynağı olur."
"Çiçeğin, tomurcuğun kalbinde biçimlendikten sonra geliştiğini; ilk günlerinin güzelliğinin kısa sürede geçip yerini henüz zayıf ama özsel özellikleri bakımından zaten kusursuz olan meyveye bıraktığını; bu meyvenin, onu besleyen dala aylarca asılı kalarak olgunlaşıp geliştiğini ve sonunda tam anlamıyla olgunlaştığında ağaçtan düştüğünü gözlemle."
"Doğa'nın, ilk filizi toprağın üstüne çıkarır çıkarmaz kökün ilk tomurcuğunu da gönderdiğini; ağacın en soylu bölümünü yavaş yavaş toprağın bağrına nasıl derinlemesine yerleştirdiğini; kökün kalbinden hareketsiz gövdeyi, gövdenin kalbinden dalları, dalların kalbinden ince dalları nasıl geliştirdiğini; ne kadar zayıf ya da önemsiz olursa olsun her parçaya gerekli besini sağladığını, ama hiçbir zaman gereksiz, uygunsuz ya da fazla bir şey vermediğini gözlemle."
"Doğa'nın mekanizması" adı altında Pestalozzi'nin burada betimlediği ve eğitimciye örnek olarak sunduğu şeyin, açıkça bir bitkisel organizma olduğu görülmektedir.
Dolayısıyla eğitimden söz ederken "mekanizma" dediğinde, aslında organizmayı kastettiği sonucuna varabiliriz.
İnsanın zihni ve kalbi de, bedeni kadar, organik yasalara göre gelişir; bu düşünce Pestalozzi öğretisinin temel ilkesidir ve bunu ilerleyen sayfalarda daha da açık biçimde göreceğiz.
Alıntıladığımız bu önemli belge, şu sözlerle sona ermektedir:
Ey insan, nesnelerin yakınlığının ya da uzaklığının, onların izlenimleriniz ve gelişiminiz üzerindeki doğrudan etkisini belirleyen büyük psikolojik yasayı ihmal etmeyin. Kapısının önünde büyüyen bir ağacı görmek yerine kilometrelerce uzakta ağaç aramaya giden çocuk, ağaçları asla gerçekten tanıyamaz. Evinde dikkatine değer hiçbir şey bulamayan çocuk, bütün dünyada da ilgisini çekecek bir şey bulmakta zorlanacaktır; annesinin bakışlarında sevgiyle sarsılmayan insan da, dünyayı dolaşsa bile, insanların gözyaşlarıyla iyiliğe yönelmeyecektir. İnsan, erdem ve bilgelik çağrılarını en yakın çevresinde duyup onlara kulak verdiğinde iyi olur; bunları ihmal edip uzak diyarlarda aradığında ise bunun tam tersine dönüşür."
"Doğa'nın, insan etkinliğini sanatların geliştirilmesine yöneltmek için kullandığı iki temel ve genel aracı vardır ve bunlar, özel yöntemlerden önce değilse bile, en azından onlarla birlikte kullanılmalıdır. Bunlar şarkı ve güzellik duygusudur. Anne, çocuğunu ninnisiyle uyutur; fakat burada da, her şeyde olduğu gibi, Doğa'nın yasasını izlemeyiz. Çocuk bir yaşına gelmeden annenin şarkısı susar; o zamana kadar anne çoğu zaman artık çocuk için bütünüyle bir anne değildir, çocuk ilk izlenimlerini şimdiden unutmaya başlamıştır; hatta onun için de, başkaları için olduğu gibi, anne çoğu kez yalnızca meşgul ve yük altında ezilen bir kadından ibaret kalır. Ah! Neden böyle olmalı? Yüzyıllar boyunca sanatların ilerlemesi, bu ninnilerin sonraki yaşamda devamını sağlayacak bir şey neden bulamamıştır? Neden hâlâ, en mütevazı ruhları bile yüceltebilecek, beşikten gelen basit ezgiden Tanrı'ya yükselen yüce ilahiye kadar uzanan ulusal şarkılar dizisine sahip değiliz? Ne yazık ki ben bu eksikliği giderebilecek biri değilim; yalnızca ona dikkat çekebilirim."
"Güzellik duygusu için de durum aynıdır. Doğa, güzel manzaralarla doludur; ama Avrupa, yoksullarda bu güzelliklere karşı bir duyarlılık uyandırmak ya da bu izlenimleri, bu duyuyu geliştirecek bir dizi hâline getirmek için hiçbir şey yapmamıştır. Güneş boşuna doğar ve batar; orman, çayır, dağ ve vadi sayısız harikalarını boşuna gözlerimizin önüne serer; bütün bunlar bizim için hiçbir şey ifade etmez."
"Burada da yine ben bir şey yapamam. Ama halk eğitimi, bugün olduğu gibi barbarca bir saçmalık olmaktan çıkıp doğamızın gerçek gereksinimleriyle uyum içine girerse, bu eksiklik mutlaka giderilecektir."
"Doğa, insanlık için çok şey yapar; ama biz onun yolunu terk etmiş bulunuyoruz. Özellikle yoksullar, onun hayat verici kaynaklarından çok uzaktadır. Bunun böyle olduğunu gördüm ve bütün deneyimim boyunca bunun hiç farklı olduğunu da görmedim. İşte bu yüzden beni, yalnızca görünen kusurları gidermeye değil, Avrupa'da nüfusun en kalabalık kesimini yok eden eğitim kötülüğünün köküne inmeye zorlayan bir ihtiyaç vardır."
"Ne yaptığımı biliyorum. Ama girişimin güçlükleri ya da araçlarımın yetersizliği, Avrupa'nın böylesine ihtiyaç duyduğu yapının inşasına kendi kum tanemi koymama engel olamaz. Ve beyefendiler, hayatımı bütünüyle içine alan çalışmalarımın sonuçlarını size sunarken sizden yalnızca şunu istiyorum: fikirlerimi incelerken, kuşkulu görünenlerle tartışmasız doğru olduğunu hissettiklerinizi kesin bir biçimde birbirinden ayırın."
1800 yazı boyunca Pestalozzi, üst sınıfta, bir önceki kış alt sınıfta elde ettiği başarıyı yakalayamadı. Ramsauer'in de kabul ettiği gibi, "öğrencilerinin çoğu ona büyük zorluklar çıkarıyordu." Stapfer de, yaşlı adamın görünüşü ve tavırlarının sınıftaki otoritesini sık sık zedelediğini, hatta bu durumun

Prefekt Schnell'in müdahalesini gerektirecek boyuta ulaştığını belirtir.
Bunun başka türlü olması da zordu. Pestalozzi'nin yöntemi o dönemde yalnızca ve aşırı derecede ilkel düzeydeydi; insan bilgisini en ilk ve en basit ilkeleriyle ele alıyordu; kısacası, yalnızca çok küçük yaştaki yeni başlayanlar için uygundu. Bu nedenle, uzun yıllar boyunca tamamen farklı bir yöntemle eğitilmiş öğrencilere uygulanması neredeyse imkânsızdı. Zaten kendilerini yeterince eğitimli sayan bu gençler için, bu basit ve çocukça alıştırmalar ilgi çekici olmaktan çok, gururlarını incitiyordu. Aynı durum daha sonra yeniden ortaya çıktı; Burgdorf Enstitüsü'nde büyük başarı kazanan çalışma, Yverdon'da çok daha az başarı elde etti.
Pestalozzi Burgdorf'ta ikinci sınıfta ders vermeyi sürdürürken, aynı zamanda Stapfer'in yardımıyla kendisine yeni bir çalışma alanı bulmaya da çalışıyordu; çünkü yürüttüğü işin gerektirdiği aşırı emek onu giderek tükettiğini hissediyordu.
Pestalozzi'nin eğitim tasarılarına başlangıçta büyük bir ilgiyle yaklaşmış olan Helvetik Direktörlük, 7 Ocak 1800'de yerini yedi üyeden oluşan bir Yürütme Komisyonuna bırakmıştı. Bunu izleyen 18 Şubat'ta Stapfer, bu Komisyon'a Fransızca kaleme alınmış bir rapor sundu. Raporda, Pestalozzi'nin görüşlerine ve Burgdorf'taki öğretimindeki başarılara yeniden dikkat çektikten sonra şöyle devam ediyordu:
"Helvetik Hükümet'in, bu olağanüstü insanın yeteneklerini ülkenin yararı için kullanmaması ve yılların söndüremediği, hemcinslerinin acılarını hafifletme coşkusunu hâlâ taşıyan; yaşamının kışında bile faydalı olma arzusuyla dolu ve kutsal bir insanlık sevgisiyle yanan bu yaşlı adamın erdemlerinden yararlanmaması affedilemez olurdu."
Stapfer raporunu, Pestalozzi adına üç talepte bulunarak bitiriyordu:
– yazılarını yayımlayabilmesi için izin,
– yaklaşık yetmiş sterlinlik bir borç, bunun bir kısmı üzerinde çalıştığı ilköğretim kitaplarının basım masraflarına, bir kısmı ise özel bir eğitim kurumu kurmaya ayrılacaktı;
– son olarak, gerekli binayı inşa edebilmek için, Neuhof çevresindeki devlet ormanlarından iki yüz ağacın ücretsiz verilmesi.
Teminat olarak Pestalozzi, tarafsız bazı yayınevlerince değeri yetmiş sterlin civarında biçilen elyazmalarını rehin bırakmayı teklif ediyor; ayrıca eserlerinin satışından elde edilecek tüm geliri yeni kuruma ayırmayı ve imkânları ölçüsünde yoksul çocukları ücretsiz kabul etmeyi taahhüt ediyordu.
Yürütme Komisyonu, 25 Şubat'ta, Pestalozzi'nin kurumu gelir getirmeye başlar başlamaz borcu geri ödemesi koşuluyla paranın verilmesine karar verdi ve bu kararın yasama meclislerince onaylanmasını istedi. Ancak Aargau ormanlarının çok kötü durumda olduğu gerekçesiyle yapı için ağaç verilmesini reddetti; buna karşılık İsviçre'nin başka bir bölgesinden odun sağlamayı teklif etti.
Pestalozzi teşekkürlerini şu mektupla iletti:
"Devlet Konseyinin Sayın Yurttaşları,
Bugüne kadar, hayatımın tek büyük amacına ulaşmak için ülkemi yanımda bulamadan öleceğimden korkuyordum. Bu korkuyu ortadan kaldıran kararınızın, cesaretimi nasıl yeniden canlandırdığını ve kalbimi nasıl şükranla doldurduğunu tahmin edebilirsiniz."
Saygı ve yurtsever sadakatle,
PESTALOZZI
Burgdorf, 6 Mart 1800
Ne var ki Cumhuriyet'in son derece kötü mali durumu, bu kararın uygulanmasını engelledi. Daha sonra Pestalozzi Burgdorf Enstitüsü'nü gerçekten kurup işler hâle getirdiğinde bile, devlet hazinesinden ilk yıl için yalnızca yirmi üç sterlin alabildi; bunun on beş sterlini, ilk temel kitabı olan Okuma ve Yazım Nasıl Öğretilir'in basım masraflarına ayrılacaktı.
Ayrıca Neuhof'ta kereste verilmemesi, Pestalozzi'nin planlarını aksatmış ve uygulamayı ertelemesine yol açmıştı. Bu yüzden yorucu sınıf çalışmasına devam etmek zorunda kaldı; ancak göğsü, sabahtan akşama kadar kendine yüklediği bu şiddetli zorlanmaya dayanacak kadar güçlü değildi ve kısa sürede Stanz'daki kadar ağır bir şekilde yeniden hastalandı.
Tam bu sıralarda, dostu Zschokke'ye şu satırları yazdı:
"Otuz yıldır hayatım, neredeyse umutsuz bir şekilde, en korkunç yoksulluğa karşı verilen bir mücadele oldu…
Otuz yıl boyunca yaşamın en temel gereksinimlerinin çoğundan yoksun kaldım; düzgün giysilerim olmadığı için insanlarla bir araya gelmekten kaçınmak zorunda kaldım.
Defalarca akşam yemeğinden mahrum kaldım; en yoksulların bile sofraya oturduğu zamanlarda, yolda acı içinde kuru bir ekmek kabuğu yedim.
Bütün bunlara katlandım, bugün de katlanıyorum; tek bir amaç uğruna: yoksullara yardım etme planlarımı gerçekleştirebilmek için."
Bir kez daha umutları kırılan Pestalozzi, hayatının ve gücünün boşa gittiğini, en çok sevdiği tasarıların sonsuza dek yıkılmak üzere olduğunu düşündüğü bir anda, insanlık adına ne mutlu ki, Kader onun imdadına yetişti ve ona her bakımdan kendisine layık, hatta bulmayı asla beklemediği bir yardımcı gönderdi: Hermann Krusi.

BÖLÜM X

KRUSI, PESTALOZZI'NİN İLK YOL ARKADAŞI

Hermann Krusi'nin 1775 yılında doğduğu Gais köyü, Appenzell kantonunun yukarı vadilerinden birinde yer alır. Bu bölge, belki güzel manzaralarından çok, halkının yaşam biçimi, çalışkanlığı, karakteri ve doğal zekâsı ile İsviçre'nin en dikkat çekici yörelerinden biridir. Buradan azımsanmayacak sayıda seçkin insan çıkmıştır; ayrıca Pestalozzi'nin en iyi çalışma arkadaşlarından bazılarını da bu bölge sağlamıştır.

Ülke son derece engebelidir ve tarıma elverişli arazi çok azdır; ancak vadileri ve tepeleri sık ormanlarla kaplıdır, bakımlı meraları ise her zaman taze ve yeşildir. Meyve ağaçları da çoktur; sert iklime dayanıklı, küçük türlerdir. Başlıca ürünler süt, tereyağı, kurutulmuş meyve ve elma şarabıdır; fakat bunlar tek başına ne halkı doyurmaya ne de meşgul etmeye yeterdi. Halkın refahı ve görece rahat yaşamı daha çok dokuma, nakış ve özellikle muslin (ince pamuklu kumaş) üretimine dayanıyordu; bu sanayi uzun zamandır tarımla birlikte yürütülmekteydi. Neredeyse her evin bir ahırı ve bir de çalışma odası vardı.

Krusi fazla bir okul eğitimi alamadı; çünkü yoksul bir dükkâncı olan babası kısa sürede onun evde yardım etmesine ihtiyaç duydu. Aldığı eğitimin de büyük olasılıkla pek bir değeri yoktu; çünkü Gais'teki okul, o dönemin çoğu okulu gibi, gerçek anlamda çok yetersizdi. Çocuklar teker teker kürsüye çağrılır, derslerini okurlardı; geri kalan zaman boyunca ise tamamen pasif bırakılırlardı. Öğretim; heceleme, okuma ve ilmihalin tekrarıyla sınırlıydı; yalnızca birkaç büyük çocuğa yazı öğretilirdi. Küçük Hermann burada bir şeyler öğrenmiş olsa bile, on iki yaşına geldiğinde babası için köy köy dolaşmaya başladığından, okulda öğretilenlerin çoğundan tamamen habersiz hâle gelmişti. Ama çocuk zeki ve dikkatliydi, öğrenmeye karşı derin bir tutkusu vardı; geçimini sağlamak için çok çalışmak zorunda olsa da kendini geliştirmeye zaman buluyordu. Babası onu çeşitli köylere alışveriş için gönderdiğinde, çoğu zaman yanında önemli miktarda para taşırdı; bu paranın hesabını titizlikle tutmak zorunda olduğundan, zamanla kendi kendine saymayı öğrendi. Aynı zamanda farklı malların niteliklerini ayırt etmeyi de öğrendi. Yolculukları sırasında bitkilerle ilgilenir, böylece en yararlı bitkilerin adlarını ve özelliklerini tanır hâle gelirdi. Ayrıca, günlük yaşam mücadelesi insanlara neredeyse hiç boş zaman bırakmayan kimselerde nadir görülen bir biçimde, doğaya karşı derin bir hayranlık taşıyordu. Ülkesinin güzelliklerine duyduğu bu sevgiye, ticari uğraşlarının ortasında bile ilk sırada yer alan, doğuştan gelen içten bir dindarlık eşlik ediyordu; bu özellik onun sade, temiz ve sevgi dolu yüreğinin temeliydi.

Hermann Krusi, öğretmenliğe yönelmesine yol açan bir rastlantıyla karşılaştığında on sekiz yaşındaydı. Bu meslek ona son derece uygundu; fakat eğer bu fikir kendisine önerilmemiş olsaydı, muhtemelen aklına bile gelmezdi. Burada kısa bir süre için sözü ona bırakmalıyız; çünkü bu öyküyü ilk kez kendi ağzından dinledik:

Sıcak bir yaz günü, Trogen'den dönüş yolunda, ağır bir iplik yüküyle Gabris'i aşıyordum. Yolun yön değiştirdiği dağın tam zirvesinde, düşüncelerim ve hayatım da yön değiştirdi. Terimi silmek için yükümü yere bırakmıştım ki, o sırada beni tanıyan ve o dönemde Devlet Haznedarı olan Bay Gruber ile karşılaştım.

'Çok sıcak, Hermann,' dedi.

'Evet, çok sıcak.'

'Gais'in okul öğretmeni Hoerlen ayrılıyor. Belki de bu kadar ağır çalışmadan da geçimini sağlayabilirsin. Onun yerine talip olmak istemez misin?'

'Bu sadece benim istemem meselesi değil,' dedim. 'Bir öğretmenin bilmesi gereken, benim tamamen cahil olduğum pek çok şey var.'

'Senin yaşında bunların hepsini kolaylıkla öğrenebilirsin; köy öğretmeninden beklediklerimiz çok fazla değil.'

'Ama nerede ve nasıl? Böyle bir şeyin mümkün olduğunu hiç göremiyorum.'

'İstersen bir yol mutlaka bulunur. Bir düşün; ama vakit kaybetme.'

Bunu söyledikten sonra beni bırakarak yoluna devam etti.

Düşündüm, düşündüm; ama bunun nasıl olacağını bir türlü göremedim. Yine de dağdan hızla indim; taşıdığım yükün ağırlığını neredeyse hiç hissetmiyordum.

Arkadaşım Sonderegger, Altstättenli usta bir hattatın yazısından bir örnek buldu; onu yüz kereden fazla kopyaladım. Bütün hazırlığım bundan ibaretti. Buna rağmen, başarı umudum pek yokken, adımı başvuru listesine yazdırdım.

Yalnızca bir başka aday vardı. Asıl sınav, Rabbin Duası'nı yazmaktı; bunu büyük bir dikkatle yaptım. Bazı yerlerde büyük harf kullanıldığını fark etmiştim; fakat bunun kurallarını bilmiyordum[1] ve bunu yalnızca süs sanmıştım. Bu yüzden büyük harfleri simetrik olacak biçimde yerleştirdim; hatta bazıları kelimenin ortasına bile denk geldi. Gerçek şu ki, ikimiz de hiçbir şey bilmiyorduk.

Sınavdan kısa süre sonra çağrıldım ve bana şunlar söylendi:

Her iki adayın da çok zayıf bulunduğu; rakibimin benden daha iyi okuduğu, ama benim yazımın onun yazısından daha düzgün olduğu; onun kırk yaşında, benim ise yalnızca on sekiz yaşında

olduğum için gerekli bilgileri edinmeye benim daha elverişli olduğum; ayrıca odamın onun odasından büyük olduğu ve bu nedenle sınıf için daha uygun olduğu; ve nihayetinde, boş kadroya benim atandığım bildirildi.”
Böylece Krusi’nin odası, okulu oluşturacak yüz çocuk için yer açmak amacıyla bazı eski eşyalarından Sıcak bir yaz günü, Trogen’den dönüş yolunda, ağır bir iplik yüküyle Gabris’i aşıyordum. Yolun yön değiştirdiği dağın tam zirvesinde, düşüncelerim ve hayatım da yön değiştirdi. Terimi silmek için yükümü yere bırakmıştım ki, o sırada beni tanıyan ve o dönemde Devlet Haznedarı olan Bay Gruber ile karşılaştım.
‘Çok sıcak, Hermann,’ dedi.
‘Evet, çok sıcak.’
‘Gais’in okul öğretmeni Hoerlen ayrılıyor. Belki de bu kadar ağır çalışmadan da geçimini sağlayabilirsin. Onun yerine talip olmak istemez misin?’
‘Bu sadece benim istememem meselesi değil,’ dedim. ‘Bir öğretmenin bilmesi gereken, benim tamamen cahil olduğum pek çok şey var.’
‘Senin yaşında bunların hepsini kolaylıkla öğrenebilirsin; köy öğretmeninden beklediklerimiz çok fazla değil.’
‘Ama nerede ve nasıl? Böyle bir şeyin mümkün olduğunu hiç göremiyorum.’
‘İstersen bir yol mutlaka bulunur. Bir düşün; ama vakit kaybetme.’
Bunu söyledikten sonra beni bırakarak yoluna devam etti.
Düşündüm, düşündüm; ama bunun nasıl olacağını bir türlü göremedim. Yine de dağdan hızla indim; taşıdığım yükün ağırlığını neredeyse hiç hissetmiyordum.
Arkadaşım Sonderegger, Altstättenli usta bir hattatın yazısından bir örnek buldu; onu yüz kereden fazla kopyaladım. Bütün hazırlığım bundan ibaretti. Buna rağmen, başarı umudum pek yokken, adımı başvuru listesine yazdırdım.
Yalnızca bir başka aday vardı. Asıl sınav, Rabbin Duası’nı yazmaktı; bunu büyük bir dikkatle yaptım. Bazı yerlerde büyük harf kullanıldığını fark etmiştim; fakat bunun kurallarını bilmiyordum[1] ve bunu yalnızca süs sanmıştım. Bu yüzden büyük harfleri simetrik olacak biçimde yerleştirdim; hatta bazıları kelimenin ortasına bile denk geldi. Gerçek şu ki, ikimiz de hiçbir şey bilmiyorduk.
Sınavdan kısa süre sonra çağrıldım ve bana şunlar söylendi:
Her iki adayın da çok zayıf bulunduğu; rakibimin benden daha iyi okuduğu, ama benim yazımın onun yazısından daha düzgün olduğu; onun kırk yaşında, benim ise yalnızca on sekiz yaşında olduğum için gerekli bilgileri edinmeye benim daha elverişli olduğum; ayrıca odamın onun odasından büyük olduğu ve bu nedenle sınıf için daha uygun olduğu; ve nihayetinde, boş kadroya benim atandığım bildirildi.”
Böylece Krusi’nin odası, okulu oluşturacak yüz çocuk için yer açmak amacıyla bazı eski eşyalarından arındırıldı.
Bu olay 1793 yılında gerçekleşmişti.
İşte böylece odasında yüz çocukla baş başa kalmıştı; onları nasıl disiplin altında tutacağını, nasıl meşgul edeceğini ve nasıl öğreteceğini bilemediği için hayli şaşkındı. Onun yerinde başka biri olsaydı, kendisinin okuduğu okulda neler yapıldığını hatırlar ve eski öğretmenini taklit ederdi. Ama Krusi böyle yapmadı; bu yeni mesleğe onu çeken şey, önemsiz sayılabilecek maaş değil, öğrenme tutkusunu tatmin edebileceği bir imkân oluşuydu. Öğrenecek çok şeyi olduğunu biliyordu ve şimdi, öğrencilerine bildiklerini göstermek yerine, onlarla birlikte öğrenmeye koyuldu.
Pastör Schiess ona büyük destek oldu. İlkokullardaki eski rutin sistemin kusurlarını fark etmiş olan bu değerli adam, yerine daha iyisini koymaya çalışıyordu. İlk sekiz hafta boyunca Krusi’ye bizzat yardım etti. Çocuklar üç sınıfa ayrıldı ve hepsinin sürekli meşgul tutulması için her türlü çaba gösterildi. Okula yeni bir okuma kitabı girmişti; içinde İncil hikâyeleriyle birlikte coğrafya ve doğa tarihine dair bazı bilgiler yer alıyordu. Okuduklarını gerçekten anlayıp anlamadıklarını görmek için çocuklara sorular soruluyordu.
Krusi çok çalıştı; yeni görevinde mutluydu. Bunun bir nedeni bilgi kazanıyor olmasıydı, ama asıl nedeni çocuklarını gerçekten sevmesiydi. Yalnızca onların gelecekteki iyiliklerini değil, şimdiki mutluluklarını da önemsiyordu. Hareketin onlar için ne kadar gerekli olduğunu biliyor, tek bir an bile sıkılmamaları için elinden geleni yapıyordu. Derslerindeki çeşitli etkinlikler arasında, bazen —hatta kimi zaman kendi zararına da olsa— günlük hayatla ilgili edindiği kişisel deneyimleri paylaşmaktan çekinmiyordu. Dokumacılıktan ve hayvancılıktan, bitkilerden ve ticaretten söz ediyor; bu da çocukların büyük hoşuna gidiyordu. Çünkü okulda, en çok ilgilerini çeken şeylerin konuşulduğunu duyuyorlardı.
Böylesine bir değişimin herkes tarafından anlaşılması ve onaylanması mümkün değildi. Nitekim bölgede ciddi bir muhalefet doğdu; bu muhalefet 1798 Devrimi’nden sonra daha da güçlendi. Krusi, yeni düzeni destekliyordu; çünkü bunun halk arasında çalışkanlığı ve kamusal eğitimin gelişimini teşvik edeceğini düşünüyordu. Bu nedenle eski sisteme bağlı kalan pek çok kişinin desteğini kaybetti.

İşte tam bu sırada, kısaca açıklamamız gereken bir dizi olay sayesinde, önünde yeni bir yol açıldı. Geçen yüzyılın sonlarına doğru, Salzmann'ın Schnepfenthal'de yönettiği ünlü pedagojik kurum, en başarılı öğrencilerinden bazılarında kamusal eğitimin reformu ve ilerlemesine yönelik güçlü bir istek uyandırmıştı. Bunlardan biri, ilahiyat eğitimini tamamladıktan sonra yardımcı papazlık görevine getirilen genç bir İsviçreli olan Fischer'di. Ancak 1798 Devrimi sırasında bu görevden ayrılarak yeni İsviçre Hükûmeti'nde Bilim ve Sanat Dairesi sekreterliğini üstlendi.
Fischer'in düşünceleri, Pestalozzi'ninkiler gibi yüce, cömert ve yurtseverdi. O da İsviçre okullarını yükseltme ihtiyacını hissediyordu; ancak bu hedefe bir öğretmen okulu (normal okul) kurarak ulaşmak istiyordu. Buna karşılık Pestalozzi, her şeyden önce yöntemini yoksul çocukların eğitimi üzerinde uygulamak istiyordu.
Fischer'in görüşleri Bakan Stapfer tarafından da paylaşılıyordu ve Stapfer Hükûmeti bu fikre kazandırdı. Ancak mali durum, hemen somut adımlar atmaya elverişli değildi. Bu yüzden Hükûmet, Fischer bir öğretmen okulu kurmayı başarırsa onu destekleyeceğini bildirdi ve ileride bunun bir devlet kurumu hâline gelebileceği umudunu verdi…
Planlarını hayata geçirmek için Fischer, Burgdorf Şatosu'nu seçmişti ve Hükûmet, şatonun belirli bir bölümünü onun kullanımına vermişti. Bunun üzerine geleceğin müdürü oraya giderek yerleşti. Kasaba halkı tarafından iyi karşılandı; halk, okullarının yeniden düzenlenmesi ve yönetimini ona emanet etti. Fischer de, kendi okulunu kurma fırsatı doğana kadar, bu işe büyük bir gayretle sarıldı.
Bu olaylar 1799 yılının sonbaharında gerçekleşti. Bir önceki yıl Stanz'da yaşananlara benzer felaketler, bu kez doğu İsviçre'yi vurmuştu. Fransızların Avusturyalılar ve Prusyalılarla yürüttüğü savaş, bölgenin tüm kaynaklarını yok etmiş; ülke bunun sonucunda korkunç bir kıtlığın pençesine düşmüştü. Özellikle Linth ve Säntis bölgelerinde, çocuklarına verecek hiçbir şeyi olmayan yüzlerce anne vardı.
Bu korkunç felaketten kurtulmuş olan İsviçre bölgelerinin halkı derin bir merhamet duygusuyla harekete geçti; yıkıma uğramış yurttaşlarının çocuklarını evlerine alarak onlara bakmayı ve kendi çocukları gibi yetiştirmeyi kabul ettiler.
Burgdorf'taki bu cömert girişimin başlıca öncüsü Fischer'di. Her tarafta dile getirilen büyük bir duyarlılığa tanık olunca, Aralık ayında Glaruslu dostu Steinmüller'e —o sırada Gais'te papazlık yapan— bir mektup yazdı. Ondan, Burgdorf'a otuz yoksul çocuk göndermesini rica ediyor; bu çocuklar için rahat evler bulmayı üstleniyordu. Ayrıca, çocuklara refakat edecek, onlarla ilgilenebilecek ve öğretmeye hevesli bir genç de istiyordu; bu genci bizzat kendisinin yetiştirip iyi bir öğretmen hâline getireceğini vaat ediyordu.
Steinmüller, mümkün olan en kısa sürede, felaketten en çok zarar görmüş bölge olan memleketi Glarus'a doğru yola çıktı. Ancak bu kantondan seksen yoksul çocuk çoktan gönderilmiş ve Bern Edebiyat Cemiyeti'nin yardımıyla, o dönemde Léman Kantonu olan Vaud bölgesindeki evlere yerleştirilmişti. Ne var ki, Glarus halkının önemli bir kısmı bundan pek memnun değildi; başlarına gelen tüm felaketleri, Vaud halkının Fransızları ülkeye çağırmasına bağlıyorlardı.
Steinmüller Gais'e döndüğünde, cemaatine Bern Kantonu'nda belirli sayıda çocuğu rahat evlere yerleştirebileceğini duyurdu. Ülkedeki sıkıntının boyutu öylesine büyüktü ki, ilk gün kırk başvuru birden geldi.
Steinmüller, Krusi'ye bu göçmen çocuklara eşlik etmesini teklif etti; Fischer'den, belki de Pestalozzi'den ders almasının kendisi için ne büyük bir avantaj olacağını özellikle vurguladı. Pestalozzi o sıralarda zaten çok ünlü olmasına rağmen, genç öğretmen onun adını daha önce hiç duymamıştı. Buna rağmen, kendi eğitimini ilerletmeye ve öğretmenlik yeteneğini geliştirmeye hevesli olduğu için, teklifi tereddütsüz kabul etti.
Steinmüller'in, 16 Ocak 1800 tarihinde Fischer'e yazdığı mektupta Krusi'den şu sözlerle bahsedilir: Aradığım kişiyi buldum ve sizi memnun edeceğini umuyorum. Yirmi dört yaşındadır; kazandığından başka hiçbir şeyi yoktur; istekli, uysal ve enerjiktir. Bir köy öğretmeni için en faydalı olan türden bilgilerin hatırı sayılır bir kısmına şimdiden sahiptir ve mesleğine karşı ateşli bir sevgi duymaktadır. Büyük bir başarı elde edeceğinden eminim. Karakteri kusursuzdur. Adı Hermann Krusi'dir; cemaatimden ve öğretmenlerimdendir. Sizden ve Pestalozzi'den ne kadar çok şey kazanacağını bildiği için yanınıza gelmeye çok isteklidir. Eğer size uygun düşmezse, buraya geri dönebilir."
21 Ocak 1800 tarihinde Krusi, kızlı erkekli yirmi sekiz çocukla birlikte Gais'ten ayrıldı. Yolculuğa dair bıraktığı birkaç ayrıntı, bu küçük grubun her yerde ne büyük bir sempatiyle karşılandığını göstermektedir:
"Winterthur'da, bizim için hazırlanmış olan yemeği yerken, değerli papaz Hanhart içeri girdi. Yolculuğumuzun sebebini öğrenince aceleyle dışarı çıktı ve kısa süre sonra, büyük bir gayretle toplamış olduğu küçük bir miktar parayla geri döndü; bunu bize, duası ve iyi dilekleriyle birlikte verdi.
Bassersdorf'a biraz geç vakitte vardığımızda hanlara gitmek zorunda kaldık. Ancak Zürih'teki panayır nedeniyle bütün yataklar doluydu; bu yüzden bizi samanla kaplı büyük odalara yerleştirdiler. O sırada kasabada bölge mahkemesi toplanmıştı; mahkeme başkanı bizim için bir

bağış topladı ve geliri bizzat kendisi getirerek, yolculuğumuzun hayırlı olması dileğiyle bize teslim etti.”
27 Ocak’ta küçük kafile Burgdorf’a ulaştı ve çocuklar çevredeki farklı ailelerin yanına yerleştirildi. Krusi için şatoda, Fischer ile Pestalozzi’nin zaten yaşamakta olduğu bir oda bulundu; yemekleri ise kasaba halkından birinin evinde sağlandı.
Küçük kantonların yoksul çocuklarının İsviçre’nin başka bölgelerine göç ettirilmesi, bu çalkantılı zamanlarla ilgili son derece çarpıcı bir olgudur. Pek çok anne babayı çocuklarından ayırmaya iten yoksulluğun ne denli büyük olduğu açıktır; bu çocukları evlerine kabul edenlerin cömert merhametine hayran kalmamak elde değildir.
Bu şekilde bakımı üstlenilen çocukların sayısı oldukça fazlaydı. Şubat 1800’ün başında, Appenzell’den, yaşları on ile on dört arasında değişen kırk dört çocukluk ikinci bir grup daha yola çıkarıldı. Bunların en küçüklerinden biri, daha önce sözünü ettiğimiz Johann Ramsauer idi. Anılarında bu yolculuğa dair ilginç bir anlatım bırakmıştır; aşağıdaki bölümü buraya aktarıyoruz:
“İki açık arabayla yolculuk ettik. Uğradığımız yerlerde gördüğümüz muamele, az çok o yer halkının siyasî görüşlerine bağlıydı. En çok şikâyet edenlerin her zaman en yoksul, en bakımsız ve en cahil çocuklar olduğunu fark ettim; buna karşılık, belli bir rahatlığa alışmış ya da az da olsa eğitim görmüş olanlar, içinde bulundukları zorlukları neşeyle kabulleniyorlardı.
İlk durağımız Thurgau Kantonu’ndaki Wyl oldu; geç vakitti ve yoğun kar yağıyordu. Elimizde fenerlerle geceyi geçirecek yer aramak zorunda kaldık. İki çocukla birlikte çok mütevazı bir evde yattım; akşam yemeği yemeden yatağa girdik ve odamız ne rüzgârı ne de karı dışarıda tutabiliyordu. Yabancı askerlerle dolu olan Zürih’te, saman yataklı bir hastaneden başka sığınacak yer bulamadık. Çocukların çoğu gece boyunca durmadan şikâyet etti; ertesi sabah birçoğu ciddi şekilde hastaydı.
Bern Kantonu’ndaki Morgenthal’da ise kimse bizi kabul etmedi; gece boyunca birkaç mil daha yürümek zorunda kaldık ve sonunda askerler ile ordu artçılarının doldurduğu, ıssız bir kulübede sığınak bulduk.
Genel olarak ise, bize nezaket ve anlayışla davranıldı. Lenzburg’da gördüğümüz sıcak karşılamayı, ne kadar iyi ağırlandığımızı; Suhr’da yediğimiz güzel yemeği konuşmaya doyamazdık.
Varış noktamız, Burgdorf’un yaklaşık üç mil güneyindeki Oberburg idi. Oraya ulaşmamız bir hafta sürdü. Vardığımızda bir meydanda sıraya dizildik ve bizi evlat edinmeyi kabul eden cömert insanlara gösterildik. Zenginler en güzel çocukları seçti; köylüler ise en sağlıklı ve en güçlü olanları aldı. Benim de aralarında bulunduğum on beş çocuk kimse tarafından seçilmedi. Bunun üzerine, Burgdorf’un biraz batısındaki Schleumen’e gönderildik. Orada da bir kez daha sıraya dizilmiş, kaderimizi beklerken, iki çocuk almayı vaat etmiş bir hanımefendi, güzel bir evden çıkıp bizi incelemeye başladı. Diğerlerinin hepsi suskun ve kasvetliydi; ben ise dönüp neşeyle,
‘Bu evin kaç yaşında olduğunu biliyorum!’ diye bağırdım. Kapının üzerinde tarih yazılıydı. Çabukluğum hanımefendinin hoşuna gitti; beni ve bir arkadaşımı yanına aldı. Diğerleri ise Hindelbank köyüne götürüldü.”
Krusi artık Burgdorf’a yerleşmişti ve beraberinde getirdiği çocuklara öğretmenlik yapmayı sürdürüyordu. Bu çocukların hepsi için kasabada ya da yakın çevresinde bir şekilde barınacak evler bulunmuştu.
Kısa bir süre sonra Appenzell’in aynı küçük bölgesi, üçüncü, hatta dördüncü bir çocuk grubunu daha göndermek zorunda kaldı. Üstelik çocuklar yalnızca Glarus’tan değil; Uri, Schwyz, Unterwalden, Zug ve Sankt Gallen’den de gönderiliyordu. Bu çocuklar Basel’den Cenevre’ye kadar Batı İsviçre’nin her yanında kabul edilip yerleştirildiler.
Ödenecek ücret sorulduğunda şu cevabı verdiler:
“Öğretmen Krusi, kendi memleketindeki cemaat çocuklarını, evindeyken alışık olduğu gibi, öğretmeye devam etmenin yanı sıra başka öğrenciler de kabul etmeye hazırdır. Okul dışı verilen dersler için ayda dört şilin talep etme hakkına sahiptir; ancak bu yoksul çocukları evlat edinmiş olan cömert insanlara ek bir yük bindirmek istemediğimizden, kendisine bir karşılık vermek isteyenlerin miktarı kendilerinin belirlemesini uygun görüyoruz.”
Pestalozzi, Fischer ve Krusi birlikte yaşadılar; bu birliktelik yalnızca tam bir uyum içinde değil, aynı zamanda kusursuz bir ahenk içindeydi. Pestalozzi ile Fischer her bakımdan aynı görüşleri paylaşmasalar da, birbirlerini derin bir sevgi ve saygıyla takdir ediyorlardı. Bununla birlikte, Krusi’nin çalışmaları üzerinde en büyük etkiyi; dersleriyle, örnekliğiyle ve öğütleriyle Fischer yaptı.
Nisan 1800’de, bir öğretmen okulu (normal okul) kurma fırsatı doğmadığından, artık daha fazla bekleyemeyen Fischer, Bern’de kendisine teklif edilen görevi kabul etti; burada felsefe ve pedagoji profesörü oldu ve Eğitim Konseyi’ne üye olarak atandı.
Krusi bu ayrılışı çok derinden hissetti; fakat her pazar Bern’e giderek Fischer’den öğüt alıp haftalık çalışmalarının hesabını vererek bu boşluğu telafi etmeye çalıştı.
Ne var ki kısa bir süre sonra Fischer hastalandı ve hayatını kaybetti. Bu acı haberi Krusi’ye getiren Pestalozzi oldu ve okullarını birleştirerek ortak çalışmalarını birlikte sürdürmeyi teklif etti.

Krusi tereddütsüz kabul etti; çünkü Pestalozzi'yi artık anlamaya başlamış, onun eğitim görüşlerinin önemini kavramıştı. Bu görüşler, kendi kendine sürdürdüğü öğrenme sürecinde ulaştığı kanaatlerle de birçok bakımdan örtüşüyordu.
Böylece Pestalozzi, tam da ihtiyaç duyduğu iş arkadaşını bulmuş oldu: yüreği sıcak, zeki, enerjik, öğretmeye adanmış ve aynı zamanda rutinden ve eski usul önyargılardan bütünüyle arınmış bir insanı. Krusi, kendi bilgi birikimini küçümsemesiyle de çoğu öğretmenden ayrılıyordu.
Pestalozzi'nin Yverdon Enstitüsü'nün çöküşüne kadar onunla birlikte kaldı; temel dersleri büyük bir başarıyla öğretti ve özellikle dil ile doğa tarihi dersleriyle seçkin bir ün kazandı.
Eski öğrencileri onu daima sevgiyle hatırlayacaktır: asil ve vakur başı; yüksek, açık alnı ve kıvırcık saçları; sevecen ve zeki bakışları; ve hepsinden önemlisi, yüzünden hiç eksilmeyen yumuşaklık, sadelik ve iyilik ifadesi. Yverdon'daki dağ yürüyüşleri ve gezilerimizde onu özellikle rehber olarak isterdik; küçük ve zayıf olanlarımızla yalnızca bir baba gibi değil, en şefkatli annenin özeniyle ilgilenirdi.
Yverdon'da bulunduğu sırada Krusi, Niederer'in okulunda görevli bir yardımcı öğretmenle evlendi; her bakımdan kendisine layık bir hanımefendiyle. Pestalozzi'nin kurumunun dağılmasından sonra memleketine döndü; önce Trogen'deki bölge okulunun, ardından Gais'teki öğretmen okulunun yönetimi kendisine verildi.
Ekim 1837'de, Gais'te, eski öğretmenimizi yeniden görme ve onunla birkaç gün geçirme mutluluğunu yaşadık. Gabris Dağı'nın eteklerinde, köyün biraz yukarısında bulunan büyük bir ev satın almıştı. Kendisi ve ailesi birinci katta oturuyordu; ikinci katta, Bayan Niederer'in öğrencisi olan büyük kızı kızlar için bir okul yönetiyordu; zemin katta ise öğretmen adaylarının sınıfı bulunuyordu—bu öğrenciler köyde ikamet ediyorlardı. Sınıfın hemen yanında, örnek bir ilkokul vardı; Krusi burada, kırk dört yıl önce öğrencisi olmuş birçok kişinin torunlarına ders veriyordu.
Artık altmış iki yaşındaydı; onu son görüşümüzün üzerinden yirmi yıl geçmişti ve neredeyse hiç değişmemişti. Enerjisinden hiçbir şey kaybetmemiş gibiydi. Dersler, oyunlar, yürüyüşler—her şey onun iyiliği, coşkusu ve evi baştan başa uyum ve sevinçle dolduran sade dindarlığı sayesinde daha güzeldi.

BÖLÜM XI
BURGDORF'TA PESTALOZZI ENSTİTÜSÜ

Pestalozzi artık güvendeydi; çünkü Krusi'de yalnızca düşüncelerini bütünüyle benimseyen ve önerilerini istekle uygulayan değil, aynı zamanda kendisinde eksik olan dünya bilgisi ve güce sahip bir insan bulmuştu.
Appenzell'den gelen yoksul mülteci çocukları, Burgdorf'un varlıklı ailelerinin kendisine emanet ettiği çocuklarla birleştirebilmek için Pestalozzi'nin, o zamana kadar sahip olduğundan çok daha geniş bir mekâna ihtiyacı vardı.
Stapfer'in çabaları sayesinde, Yürütme Konseyi 23 Temmuz 1800 tarihli bir kararnameyle Burgdorf Şatosu'nun gerekli görülen kısmını ve bahçenin belirli bir bölümünü Pestalozzi'ye ücretsiz olarak tahsis etti.
Ayrıca kendisine önemli miktarda odun sağlanmasını da kabul etti.
Bunun üzerine iki küçük okul şatonun odalarında birleştirildi ve iki yeni dost ortak çalışmalarına başladılar.
Krusi ilk çalışmaları şu sözlerle anlatır:
"Pestalozzi beni tamamen serbest bıraktı.
Onun görüşlerine, çalışmalarına ve geçmiş yaşamına büyük bir hayranlık duyuyordum.
Bana duyduğu güven beni cesaretlendirdi ve dostluğuyla gurur duydum.
Birleştirilmiş okullarımızın görünümü her geçen gün daha tatmin edici hâle geliyordu; çocukların mutluluğu ve öğrenmeye olan hevesleri kısa sürede büyük bir ilgi uyandırdı."
Pestalozzi'nin kendisi ise daha az memnundu.
Bakımı altındaki çocuklar arasındaki yaş, eğitim, karakter, alışkanlık ve köken farklılıklarının çokluğu, çalışmalarını zorlaştırıyordu.
Ayrıca yalnızca kendi hareket serbestisi için değil, o sırada üzerinde çalışmakta olduğu ilköğretim ders kitapları için de daha fazla yardıma ihtiyaç duyuyordu.
Bu kitaplardan ileride yeniden söz edeceğiz; ancak gerek planlarının gerekse uygulanışlarının, bizim görüşümüze göre, hiç de tatmin edici olmadığını belirtmeliyiz.
Yaz tatilleri başlar başlamaz Krusi, Basel'de bir aile yanında öğretmenlik yapan dostu ve hemşehrisi Tobler'i ziyaret etme fırsatını değerlendirdi.
Tobler, Fischer ile yaptığı yazışmalar sayesinde Pestalozzi hakkında zaten bir miktar bilgi sahibiydi.
Krusi ona Burgdorf'taki yeni girişimi anlattı ve bu çalışmaya katılmasını önerdi.
Tobler teklifi derhâl kabul etti.
Yetenekli ve hayal gücü kuvvetliydi; öğrenmeye ve öğretmeye büyük bir ilgisi vardı.
İlk eğitimi oldukça ihmal edilmişti; ancak yirmi iki yaşındayken birdenbire İncil hizmetine girmeye karar vermiş ve ciddi biçimde çalışmaya başlamıştı.

Geçimini sağlamak zorunda olduğundan, Basel'de kendisine özel çalışmaları için zaman bırakan bir öğretmenlik işi bulmuştu.
Pestalozzi ile tanıştığında, bu şekilde on yıl boyunca yılmadan çalışmış bulunuyordu.
Bilgilerini öğrencilerine kendi istediği gibi aktarabilmeyi hiçbir zaman başaramamıştı; şimdi ise bu adamda kendisinde eksik olan gücü görür gibi oldu.
Onunla birlikte çalışma fırsatını sevinçle benimsedi ve hemen Burgdorf'a gitti.
Pestalozzi'nin hâlâ resim ve şan derslerini verecek bir öğretmene ihtiyacı vardı.
Tobler ona, o sırada Basel'de bir ciltçinin yanında çırak olarak çalışan Buss adlı genç bir adamı tavsiye etti.
Buss'un yaşamı oldukça sıra dışıydı.
Babası Tübingen'deki ilahiyat okulunda görevliydi ve onu üç yaşından on üç yaşına kadar Latince derslerine devam ettirmişti.
Sekiz yaşındayken bir üniversite öğrencisi ona piyano öğretmişti. Ancak bu öğrenci altı ay sonra ayrılmış, çocuk müzik çalışmalarını tek başına sürdürmek zorunda kalmıştı. O kadar iyi ilerlemişti ki, on iki yaşına geldiğinde başkalarına ders verebilecek düzeye ulaşmıştı. On bir yaşındayken resim dersleri almış, aynı zamanda Yunanca, İbranice, mantık ve hitabet çalışmaya başlamıştı.
Babası, Stuttgart Bilim ve Sanat Akademisi'nde ücret ödemeden öğrenimini tamamlayabileceğini umuyordu; fakat bunun "mümkün olmadığı", çünkü "toplumsal kökeninin çok düşük olduğu" gerekçesiyle reddedildi.
Büyük bir hayal kırıklığına uğrayan ve geçimini sağlamak zorunda kalan Buss, ciltçilik mesleğine girdi. Buna rağmen müzik ve resim alanındaki yeteneklerini geliştirmeyi sürdürdü.
Bu şekilde Basel'de çalışıyordu; seçtiği mesleğe pek ilgi duymuyordu. Tam bu sırada Tobler ona Pestalozzi'nin teklifini iletti.
Dostları bu teklifi kabul etmemesini tavsiye ettiler; çünkü "büyük öğretmeni" yalnızca zayıf yönleriyle tanıyorlardı.
"Akli dengesi yerinde olmayan birine benziyor," diyorlardı, "uzak durmak gerekir; ne istediğini kendisi bile bilmiyor; hatta Basel sokaklarında ayakkabılarını samanla bağlamış hâlde görüldüğü bile olmuş."
Bu bir gerçekti; bir gün Pestalozzi, şehir kapılarının dışında bir yoksula yardım etmek istemiş, fakat yanında parası olmadığından ayakkabı tokalarını ona vermişti.
Ama Buss, Leonard ve Gertrude'ü okumuştu; bu onun için yeterliydi.
Buss Burgdorf'a vardığında, onu karşılamak için acele eden Pestalozzi, saçları ve giysileri darmadağın, çorapları sarkmış, ayakkabıları toz içinde olduğu hâlde, ilk anda hiç de iyi bir izlenim bırakmadı.
Ancak kısa sürede, zekâsının çevikliğiyle birlikte gösterdiği son derece içten nezaket ve sadelik, yeni gelenin sempati ve güvenini bütünüyle kazandı.
Buss sınıfa girdiğinde, ilk anda yalnızca gürültü ve karmaşa gördü; olup biteni anlayabilmesi biraz zaman aldı.
İlk izlenimi, çocukların temel konularda fazla uzun süre tutulduğu yönündeydi; fakat bunun onlara sonradan ne kadar büyük bir güç kazandırdığını görünce, eğer kendisi de bu şekilde eğitilmiş olsaydı, öğrenimini kendi başına sürdürebileceğini ve toplumda yükselmesinin hiçbir zaman engellenmeyeceğini düşünmeden edemedi.
Krusi, Burgdorf Enstitüsü'nün açılışında görev alan öğretmenleri şöyle anlatır:
"Topluluğumuz, garip bir rastlantılar zinciriyle bir araya gelmiş, birbirinden çok farklı dört kişiden oluşuyordu:
Kurucu, yani edebî ünü daha çok hayalci ve pratik yaşamda beceriksiz biri olarak tanınan kişi;
bir özel öğretmen, çocukluğu büyük ölçüde ihmal edilmiş, öğrenimine geç başlamış ve pedagojik çabaları karakteri ve yeteneklerinin vaat ettiğini hiçbir zaman tam olarak verememiş biri;
bir ciltçi, boş zamanlarını şan ve resme adayan biri;
ve görevlerini, bu iş için hiçbir biçimde hazırlanmış olmadan, elinden geldiğince yerine getiren bir köy okul öğretmeni.
Bu adamlar topluluğuna bakanlar —içlerinden neredeyse hiçbirinin kendine ait bir evi yokken— doğal olarak yetenekleri hakkında pek yüksek bir kanaat edinmiyorlardı.
Oysa çalışmamız başarılı oldu ve bizi tanıyanların beklentisinin ötesinde, hatta kendi beklentilerimizin bile ötesinde, halkın güvenini kazandı."
Bu güven, daha en başından itibaren Pestalozzi'nin çalışmalarının değerine dair kamusal bir tanıklıkla da pekişti; üstelik bu tanıklık o kadar önemliydi ki, Burgdorf Enstitüsü'nün tarihine geçmeden önce okuyucularımıza sunmamız gerekir.
Eğitim Dostları Derneği tarafından Pestalozzi'nin öğretisini incelemek üzere görevlendirilen komisyon, Krusi'nin ona katılmasından kısa bir süre sonra okulunu ziyaret etti.
İncelemenin sonuçları, sekreter Luthi tarafından kaleme alındı ve 1 Ekim 1800 tarihinde, artık Stapfer değil, Luzernli Mohr'un Sanat ve Bilim Bakanı olduğu dönemde, bakanın evinde yapılan

Dernek genel kuruluna sunuldu.
Rapor şöyledir:
İlk dikkatimizi çeken şey, Pestalozzi'nin çocuklarının hecelemeyi, okumayı, yazmayı ve hesap yapmayı çok hızlı ve çok iyi öğrenmeleriydi. Altı ay içinde ulaştıkları sonuçlar, sıradan bir köy öğretmeninin üç yılda bile zor ulaştırabileceği düzeydeydi.
"Doğrudur, okul öğretmenleri genellikle Pestalozzi gibi insanlar değildir; onun sahip olduğu yardımcıları da kolay kolay bulamazlar. Ancak bize göre bu olağanüstü ilerleme, öğretmenlerden çok öğretim yönteminden kaynaklanmaktadır."
Peki bu yöntem nedir?
Bu, doğanın izlediği yolu basitçe takip eden bir yöntemdir; başka bir deyişle, çocuğu duyusal izlenimlerden soyut düşüncelere doğru, yavaş yavaş ve kendi çabasıyla ilerleten bir yöntemdir.
Bu yöntemin bir başka üstünlüğü de öğretmeni aşırı biçimde yüceltmemesidir; çünkü öğretmen hiçbir zaman üstün bir varlık gibi görünmez. Tıpkı şefkatli doğa gibi, çocuklarla birlikte yaşar ve çalışır; onların eşiti olarak, onlara buyurgan bir şekilde öğretmektense, onlarla birlikte öğreniyor gibidir.
Kim bilmez ki en küçük çocuklar her şeye ad vermeye, nesneleri birleştirip sonra yeniden ayırmaya büyük bir istek duyarlar?
Kim hatırlamaz ki yazmaktan çok resim çizmeyi severdi?
Kim bilmez ki en az eğitim görmüş insanlar çoğu zaman zihinden hesap yapmada en hızlı olanlardır?
Kimden gizlidir ki çocuklar, kız ve erkek fark etmeksizin, daha yürümeye başlar başlamaz asker oyunu oynamaktan ve bedensel hareketlerden büyük zevk alırlar?
Pestalozzi öğretim yöntemini işte bu basit ve herkesçe bilinen gerçekler üzerine kurmaktadır. Eğer başka öğretmenlerin her gün aynı hataları tekrarladığını görmeseydik, bu düşüncenin daha önce kimsenin aklına nasıl gelmediğini sormaya bile meylederdik.
Rapor daha sonra, hecelеme ve okuma için hareketli harflerin, yazma için taş levhaların, saymayı öğretmek için de somut ve görülebilir nesnelerin kullanımından söz eder; ayrıca şarkı söylemenin ve yürüyüşlerin sık sık düzenli derslerin yerini aldığını belirtir.
Rapor şu sözlerle sona erer:
"Gözlemleyebildiğimiz kadarıyla, bu yöntemin genel fikrini, alıştırmaları en başından itibaren izlemeksizin kavramak imkânsızdır. Söylediklerimizden çıkan sonuç şudur: Pestalozzi'nin sistemi bütün İsviçre'ye yayılmalıdır; böyle bir adımın sağlayacağı yararlar ölçülemez olacaktır.
Pestalozzi'nin içten arzusu, değerli çalışma arkadaşlarının yardımıyla yöntemini genel olarak tanıtabilmek ve tüm öğretmenlere bu yöntemin kullanımını öğretmektir. Komisyon bu isteğe yürekten katılmakta ve Derneği, Burgdorf'ta ilkokul öğretmenleri için bir öğretmen okulu kurulabilmesi, buna da öğrencilerin uygulamalı olarak yetiştirileceği bir model okulun bağlanabilmesi için Pestalozzi'ye her türlü desteği vermeye çağırmaktadır."
Şu ana kadar yaptığımız gözlemlere göre, bu yöntemin genel fikrini kavramak, alıştırmaları en başından itibaren izlememiş olan biri için imkânsızdır. Söylediklerimizden çıkan sonuç şudur: Pestalozzi'nin sistemi İsviçre'nin tamamında uygulanmalıdır; böyle bir adımın sağlayacağı yararlar hesaplanamayacak kadar büyük olacaktır. Pestalozzi'nin içten arzusu, değerli çalışma arkadaşlarının yardımıyla yöntemini herkesçe bilinir hâle getirmek ve bütün öğretmenleri bu yöntemin kullanımı konusunda yetiştirebilmektir. Komisyon bu dileğe tüm kalbiyle katılmaktadır ve Eğitim Dostları Cemiyeti'ni, Pestalozzi'nin Burgdorf'ta ilkokul öğretmenleri için bir öğretmen okulu (normal okul) kurabilmesini sağlamak amacıyla tüm nüfuzunu kullanmaya davet etmektedir. Bu okula, öğretmen adaylarının uygulamalı olarak yetiştirileceği bir örnek okul da bağlanmalıdır.
Pestalozzi, 24 Ekim 1800 tarihinde Burgdorf Kalesi'nde eğitim kurumunun açılacağını, buna öğretmen yetiştirmeye yönelik bir normal okulun da bağlı olacağını ilan etti. Kurumda yatılı olarak kalan orta sınıf çocukları, ailelerinin durumuna göre on altı ile yirmi sterlin arasında ücret ödeyecekti.
Devletin sağladığı yardımın yeni kurumun ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzak olduğunu gören Eğitim Dostları Cemiyeti, İsviçre genelinde bağış toplanması için bir Komisyon kurdu. Bu Komisyon, Pestalozzi'nin olağanüstü niteliklerini vurgulayan ve girişimin yeterince desteklenmesi hâlinde ülkeye sağlayacağı büyük yararlara dikkat çeken bir kamu çağrısı hazırladı.
Bu çağrı 20 Kasım tarihinde yayımlandı. Metinde, Pestalozzi'nin arzusunun orta sınıf çocukları için kurulan kurumla bağlantılı bir yoksul okulu da açmak olduğu belirtiliyor; Katolikler ve Protestanlar için ayrı ayrı dinî uygulamaların yapılacağı, çocuklar ve öğretmen adayları için tam bir vicdan özgürlüğü tanınacağı taahhüt ediliyordu. Son olarak, her kantonda bağışları kabul etmeye yetkili kişilerin adları veriliyordu. Metin Bakan Rengger ile Yasama Konseyi üyeleri Luthi, Usteri ve Fussli tarafından imzalanmıştı.
Bu girişimden söz eden İsviçre gazeteleri, kendi siyasal görüşlerine göre ya destekleyici ya da eleştirel bir tutum aldı. Pestalozzi'nin gençlik yıllarındaki ileri fikirleri henüz unutulmamıştı ve o hâlâ çoğu kişi tarafından bir dâhiden ve özverili bir insanseverden ziyade, ateşli bir devrim yanlısı olarak

görülüyordu…
Ülkenin içinde bulunduğu kritik durumda, kamuya yapılan bağış çağrısı çok zayıf sonuçlar verdi. Ancak Pestalozzi yılmadı; yoksulluğuna rağmen, yoksul mülteci çocukları derhâl ve ücretsiz olarak kabul etti. Ücret ödeyebilecek durumda olan çocuklar ise yer hazır oluncaya kadar beklemek zorunda kaldı.
Burgdorf Enstitüsü 1801 yılının Ocak ayının başında açıldı. Gerekli onarımlar ve donanım için Pestalozzi bizzat para koymak zorunda kalmıştı ve artık en katı tasarrufu uyguluyordu. Kurduğu tüm kurumlar arasında, bunun kendi düşüncelerini en eksiksiz biçimde hayata geçiren, özgün dehasının en açık izlerini taşıyan kurum olduğu söylenebilir. Eğer ustanın öğretisini en saf hâliyle görmek istiyorsak, incelememiz gereken yer burasıdır. Bu nedenle önce, yalnızca üç buçuk yıl sürmüş olmasına rağmen yöneticisinin pedagojik ününü uzaklara taşıyan bu kurumun iç tarihini ele alacağız. Bir sonraki bölümde ise, üzerine kurulduğu eğitim ilkelerini ve Pestalozzi'nin bu ilkeleri daha iyi tanıtmak amacıyla kaleme aldığı yeni eserleri inceleyeceğiz.
Daha önce de alıntı yaptığımız Ramsauer'in anıları, Pestalozzi'nin hayatının bu dönemine ilişkin başka hiçbir yerde bulunmayan canlı ayrıntılar içerir. Bu nedenle onları olduğu gibi aktarıyoruz:
"Pestalozzi'nin tüm öğrencileri arasında kuruma kabul edilen ve kalede barındırılan ilk kişi bendim; ikincisi ise benim gibi bir mülteci olan arkadaşım Egger'di ve o da ücretsiz kabul edilmişti. Bu yüce gönüllü adam bir kez daha kendinden çok başkalarını düşündü. Bizim için her zaman bir baba gibi sevgi dolu ve güvenilir oldu. Konumum diğerlerinden biraz farklı olduğu için onunla özel bir ilişki içindeydim. Bir öğrenci olarak eğitilip yetiştirilmem gerekiyordu; ama ev halkından biri olarak da ona bazı hizmetlerde bulunmam bekleniyordu."
"'Masa çocuğu' adı altında, bir çocuğun yapabileceği çeşitli küçük ev işlerinden sorumluydum. Ancak bunların bazıları hiç de hafif değildi; hatta bazıları bir çocuk için pek uygun sayılmazdı."
"İlk görevlerimden biri kalenin su ihtiyacı için kuyudan su çekmekti. Kuyu üç yüz seksen fit derinliğindeydi ve su, çapı yaklaşık yirmi dört fit olan içi oyuk bir çarkın içinde yürüyerek çıkarılıyordu. Bu iş her havada yapılmak zorundaydı ve özellikle kışın, çarkın içinden sert bir rüzgâr eserken hiç de kolay değildi."
"Hayatımın o dönemini düşündüğümde, biz çocuklar hizmet ederken erkek ve kadın hizmetlilerin çoğu zaman gece yarısına kadar sürdürdükleri konuşmalar arasında Tanrı'nın bizi kötülükten koruduğu için O'na şükretmeden edemem. Ahlâka aykırı davranışları, yaşımız çok küçük olmasına rağmen neredeyse tamamen başıboş bırakılmış olmamız nedeniyle bizi daha da fazla etkileyebilirdi. Ev işlerini bitirdikten sonra istersek boş boş oturabilirdik. Ama ne mutlu ki, ben ve diğer iki masa çocuğu (çoğu zaman altı ya da sekiz kişi olurduk) öğrenmeye öylesine hevesliydik ki, boş geçen çeyrek saat bile mutlaka değerlendirilirdi. Aslında çalışmayı en önemli görevimiz sayıyorduk; oysa günümüzün en az yarısı her zaman bedensel emekle geçiyordu."
"Ama yaz günlerinde öğretmenlerin ve çocukların kalenin yamacından aşağı inerek ya aşağıdaki berrak nehirde yıkandıklarını ya da kıyısındaki kayalıklara tırmandıklarını gördüğümüzde, biz masa çocukları mutfakta, mahzende ya da başka yerlerde çalışmak zorunda kaldığımız için çoğu zaman gözyaşlarımı tutamazdım. Yine de yıllar sonra, bu kadar erken yaşta itaat etmeyi, yararlı işler yapmayı ve isteklerimi yenmeyi öğrenmiş olduğum için Tanrı'ya şükrettim. Zaten bu tür eğlencelere katılabildiğim zamanlarda mutluluğum daha da artıyordu."
"Yine de zaman zaman yaşadığım yılgınlık, belki de katlanılmaz hâle gelir ve beni kaçmaya sürüklerdi; eğer Pestalozzi'nin yanı sıra beni tutan, sıkıntılarımı unutturan başka bir iyi ruh olmasaydı. Bu kişi, Pestalozzi'nin tek oğlu Jakobli'nin dul eşi olan, kendi acılarıyla güçlenmiş ve başkalarının acılarına karşı merhametle dolu çok değerli bir kadındı."
"Enstitüdeki herkes için bir dost ve koruyucuydu; ama biz masa çocukları için adeta bir koruyucu melekti. Daha sonra iyi yürekli Bay Kuster ile evlendikten sonra bile, Pestalozzi'nin kurumunun ev işlerini ve yüklerini uzun yıllar paylaşmayı sürdürdü; ayrıca kızlar enstitüsü için de paha biçilmez bir dost oldu."
Ramsauer, Burgdorf'taki eğitiminin, katıldığı derslerin azlığına ve düzensizliğine rağmen nasıl ilerlediğini; öğrenme isteği ile Pestalozzi'nin şefkatli ilgisinin her eksiği nasıl telafi ettiğini; on iki yaşına geldiğinde ise kendisinin de bazı küçük temel sınıflarda ders vermekle görevlendirildiğini anlatmaya devam eder. Ardından şöyle der:
"Burgdorf'ta kaldığım süre boyunca her yaz, Schleumen'deki iyi kalpli hamime bir ziyarette bulunurdum; o da her defasında bana yeni elbiseler hediye ederdi. Bu hediyeler benim için ayrıca çok kıymetliydi; çünkü Pestalozzi elindeki parayı enstitüyü ayakta tutmak için harcamak zorundaydı ve bana böyle bir şey sağlaması mümkün değildi."
Yukarıda, resimde, aritmetikte ve 'duyu izlenimlerinin ABC'si' denilen çalışmalarda ne kadar ilerlediğimi anlatmıştım. Şarkı söylemeyi de anmadan geçmemeliyim. Yetenek ya da zaman yetersizliğinden dolayı hiçbir zaman bunu öğretmekle görevlendirilmedim; ama özellikle enstitünün ilk yıllarında, beni en çok cezbeden derslerden biriydi.

“Pestalozzi’nin eski okulundan, kızlı erkekli otuz kırk kadar çocuk, şarkı derslerine katılmak için şehirden kaleye gelirdi. Buss, öğrencilerine kalenin geniş koridorlarında ikişer ikişer, el ele tutuşarak yürürken şarkı söyletirdi. Bu bizim için büyük bir zevkti; fakat neşe doruğa, son derece özgün bir insan olan beden eğitimi öğretmenimiz Naef bize katıldığında ulaşırdı. O, dünyanın neredeyse her yerinde hizmet etmiş eski bir askerdi. Dış görünüşü kaba, sakallı ve asık suratlı iri bir adamdı; ama gerçekte son derece iyi kalpliydi. Askerî bir edayla, başında altmış ya da seksen çocukla yürüyüp yüksek sesle bir İsviçre şarkısı söylediğinde, onu izlememek mümkün olmazdı.”
“Gerçekten de şarkı söylemek enstitüdeki başlıca sevinç kaynaklarımızdan biriydi. Açık havada, yürüyüşlerimiz sırasında ve akşamları kalenin avlusunda her yerde birlikte söylerdik; ve bu ortak şarkılar aramızdaki uyum ve iyi duygulara azımsanmayacak ölçüde katkıda bulunurdu. Şunu da eklemeliyim ki, sert görünüşüne rağmen Naef çocukların en çok sevdiği kişiydi; bunun basit bir nedeni vardı: çocuklarla birlikte olmaktan hiç olmadığı kadar mutlu olurdu ve bu yüzden hep onların arasındaydı. Onlarla oynar, talim yaptırır, yürür, yüzer, tırmanır, taş atardı; adeta iri bir çocuk gibiydi ve bu sayede üzerlerinde neredeyse sınırsız bir otorite kazanmıştı. Oysa bir eğitimciden taşıdığı tek şey yüreğiydi.”
“Şunu da özellikle belirtmeliyim ki, Burgdorf enstitüsünün ilk yıllarında dersler için sistemli bir plan uygulanmıyordu; bütün yaşam o kadar sade ve ev içi gibiydi ki, kahvaltıdan sonraki yarım saatlik teneffüste Pestalozzi sık sık çocukların bahçedeki coşkulu oyunlarına öylesine kapılırdı ki, onları hiç bölmeden saat ona kadar sürmesine izin verirdi. Yaz akşamlarında ise Emme Nehri’nde yüzdükten sonra yeniden çalışmaya başlamak yerine, çoğu kez saat sekiz ya da dokuza kadar dışarıda kalır, bitki ve maden arardık.”
Ramsauer’in Burgdorf’taki aile hayatına dair bu tanıklığı, anılmaya değer bir anekdotla da doğrulanır. Bir gün, bir öğrencinin babası olan bir köylü enstitüyü ziyarete gelmişti. Gördükleri karşısında büyük bir şaşkınlıkla şöyle haykırdı:
“Bu bir okul değil, bir aile!”
Pestalozzi buna şu cevabı verdi:
“Bana verilebilecek en büyük övgü budur. Tanrı’ya şükürler olsun ki, ev ile okul arasında bir uçurum olmaması gerektiğini ve okulun ancak aile hayatına değer ve cazibe katan duyguları ve erdemleri geliştirdiği ölçüde eğitime hizmet edebileceğini dünyaya göstermeyi başardım.”
Burgdorf okulu böylece büyük bir aile görünümü sunuyorsa, bunun tek nedeni Pestalozzi’nin herkes için bir baba olması ve yalnızca başkaları için yaşamasıdır. Onun çalışkanlığı ve sevgisi bütün evi etkisi altına alıyordu. Kendisine derin bir sevgi ve saygı besleyen yardımcıları şunlardı: dil ve aritmetik için Krusi, coğrafya ve tarih için Tobler, geometri, resim ve şarkı için Buss, beden eğitimi ve bir-iki temel ders için ise Naef.
Kurumu zorlayan maddi sıkıntılar bile sağlıklı bir ahlaki etki yaratıyordu. Öğretmenler, Pestalozzi ile kalmak için kendilerine yapılan iyi teklifleri reddetmişlerdi; hatta, zaten az olan maaşlarının bir kısmından vazgeçerek onun parasal yetersizliğini telafi etmeye çalışmışlardı. Öğrenciler de kendi paylarına düşeni yapıyor, azla yetiniyor ve giderleri azaltmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Gerçekten de burası fedakârlık ve vazgeçme üzerine kurulu uygulamalı bir okuldu.
Çocukların öğretmenlerine duyduğu güven, onlara karşı besledikleri sevgi ve minnettarlık, kural ve disiplinin yerini alıyordu; ödül yoktu, çok istisnai durumlar dışında ceza da yoktu. İtaat kusursuzdu; çünkü kendiliğindendi. Çocuklar canlı ve mutluydu; dersleri neredeyse oyunları kadar seviyorlardı. Oyunlarının ortasında durup birlikte bir kara tahta ya da bir harita başında çalışmaya giden çocuklara rastlamak hiç de nadir değildi.
Doğa tarihine dair, duyulara dayalı dersler ilk kez Burgdorf’ta başladı; bu dersler Pestalozzi’nin bütün kurumlarında büyük ve yararlı bir rol oynadı. Bu tür dersler çocukların hoşuna gidiyor, yürüyüşlerini ilgi çekici hâle getiriyor ve ileride son derece değerli olabilecek ilgilerin gelişmesine yardımcı oluyordu. Krusi daha sonra birinci sınıf bir mineralog oldu ve çok keyifli ve yararlı dersler verdi; fakat Burgdorf’un ilk günlerinde öğretmenler, doğa tarihi konusunda çocuklardan neredeyse daha bilgili değillerdi. Mineraller ve bitkiler toplanıyor, inceleniyor ve tanımlanıyordu; ancak sınıflandırmaları bütünüyle kişisel beğeniye dayanıyordu. Kuvars ile granit arasındaki farkları Krusi’ye ilk kez gösteren kişi, Burgdorf’u ziyaret eden Zürihli John Conrad Escher oldu.
Enstitünün başarısına rağmen, para kaynağı sınırlıydı ve Pestalozzi’nin kendi imkânları kısa sürede tükendi. Daha 18 Şubat 1801’de, Yürütme Konseyi, Bakan Mohr’un isteği üzerine, 8 Ekim 1800’de Burgdorf enstitüsü için kararlaştırılmış olan yıllık yirmi sterlinlik yardımın her yıl sürdürülmesini kabul etmiş ve ayrıca Pestalozzi’ye Bern kantonundaki devlet ormanlarından yirmi ölçek odun verilmesini kararlaştırmıştı. Ancak 19 Nisan’da Mohr, kalede bir gün geçirdikten sonra Konsey’e o kadar olumlu bir rapor sundu ki, devlet yardımının üç ayda bir ödenmek üzere yılda yetmiş sterline çıkarılmasına karar verildi. Ayrıca özel kişilerden de birçok bağış geldi; bunlar arasında Fransız elçisinin eşinden gelen yirmi sterlinlik bağış da vardı.
Bu arada enstitünün ünü yayılıyordu; bölgenin önde gelen gazeteleri ondan övgüyle söz ediyor, öğrenci sayısı düzenli olarak artıyor ve çok geçmeden yer yetersizliği nedeniyle başvurular geri

çevrilmek zorunda kalıyordu.
22 Eylül 1801'de Mohr, Yürütme Konseyi'ne sunduğu raporda şöyle der:
Burgdorf Kalesi'ndeki Pestalozzi Enstitüsü, türünün ilk ve tek örneği olarak, artık genel biçimde kabul edilmiş yararlılığı sayesinde çok sayıda öğrenci çekmektedir. Ancak müdür, kullanılabilir mekân yetersizliği yüzünden, bunu hem kendi büyük üzüntüsüne hem de kamu eğitiminin zararına olacak şekilde, birçok başvuruyu geri çevirmek zorunda kalmaktadır. Pestalozzi'nin hâlihazırda kullandığı binaların, öğrenciler için iki büyük yatakhane ve öğretmenler için altı küçük oda eklenerek genişletilmesi acil bir ihtiyaçtır.
Konsey, bir önceki yılın 5 Ağustos'unda, hazinenin zayıf durumu nedeniyle o yıl hiçbir kamu binasında onarım yapılmamasına karar vermiş olmasına rağmen, Burgdorf Kalesi'nde gerekli iyileştirmelerin yapılmasını kabul etti. Bu çalışmaların maliyetinin yaklaşık yüz yirmi sterlin olacağı tahmin ediliyordu.
Aynı yılın Ekim ayında Pestalozzi, Gertrude Çocuklarını Nasıl Eğitiyor adlı kitabını yayımladı. Bu eser, onun öğretisini ve çalışmalarını halka tam ve kapsamlı biçimde tanıtmak amacıyla kaleme alınmıştı. Kitabın taşıdığı büyük önem nedeniyle, ayrıntılı incelemesini başka bir bölüme bırakmamız gerekir; burada yalnızca şunu söyleyebiliriz ki, Almanca konuşulan ülkelerde büyük yankı uyandırmış ve Burgdorf'a, aralarında çok seçkin kişilerin de bulunduğu çok sayıda ziyaretçi çekmiştir.
Nitekim daha ertesi ay Wessenberg ile Charles Victor von Bonstetten birlikte Burgdorf'a geldiler. Bonstetten, ziyaretini, gelişinin akşamında Frederic Brun'a yazdığı bir mektupta anlatır. Bu mektup, yukarıda söylediklerimizin tümünü doğrulamakta ve ayrıca çok ilginç bazı değerlendirmeler içermektedir. Ne yazık ki tamamını aktarmak çok uzun olacağından, şu alıntılarla yetinmek zorundayız:
"Pestalozzi'nin bütün eğitimin üç ana unsur üzerine kurulduğunu — sayı, biçim ve dil — söylemesini neden böyle ifade ettiğini anlayamıyorum; fakat açıkça gördüğüm şu ki, yaşları beş ile on iki arasında değişen kırk sekiz çocuğu, altı ila on ay içinde yazmayı, okumayı, çizmeyi, biraz coğrafya ve Fransızcayı öğrenmiş ve ayrıca aritmetikte olağanüstü ilerleme kaydetmişlerdir. Her şeyi isteyerek yapıyorlar ve sağlıkları kusursuz görünüyor. Pestalozzi'nin yönteminin iyi olup olmadığını, hatta gerçekten akıl yürütülmüş bir yöntemi olup olmadığını bilmiyorum; fakat onun bilinmeyen yollarda yürüdüğünü ve şimdiye dek görülmemiş sonuçlara ulaştığını açıkça görüyorum; sonuçta da en önemli olan budur."
"Pestalozzi'nin yöntemini, henüz genç ve gelişmemiş, fakat büyük vaatler taşıyan değerli bir tohum olarak görüyorum. Yöntemin şimdiden elde ettiği başarı, tarafsız düşünen herkes için onun üstünlüğünü kanıtlamaya yeterlidir."
"Bir başka Pestalozzi'nin ortaya çıkması uzun zaman alacağından, keşfinin vaat ettiği zengin hasadın gelecek kuşaklara kalmasından korkuyorum. Siyasi görüşlerini bu kadar hararetle dile getirmiş olması üzücü; bu devrimci zamanlarda, olağanüstü bir adama tam adaletin sağlanabilmesi için aşılması gereken güçlükleri daha da artıracaktır. Pestalozzi kırk yıldır yaşamını yoksul çocukların eğitimine adamıştır; insanlık için ondan daha fazlasını yapan varsa, ilk taşı o atsın!"
"Çocuklar az şey biliyorlar; ama bildiklerini iyi biliyorlar. Bana göre, sekiz ya da dokuz yaşındaki çocuklar için Burgdorf okulundan daha iyisi olamaz. Ancak bu temel üzerine, bu deneyimin ışığında yeni bir kat eklenmedikçe gerçek meyvesini vermeyecektir."
"Çocuklar çok mutlular ve derslerinden açıkça büyük zevk alıyorlar; bu da yöntem hakkında çok şey söylüyor."
Aralık 1801'de, kısa süre önce enstitüyü ziyaret etmiş seçkin bir İsviçreli, Augsburg'da yayımlanan bir gazetede, imzasız bir yazı dizisi hâlinde son derece olumlu bir değerlendirme yayımladı. Tekrara düşmemek için yalnızca şu birkaç satırı aktarıyoruz:
"Burgdorf'a, orada yürütülen deneyin uygunluğu, yararı ve başarısı konusunda ciddi kuşkularla gitmiştim. Ancak Pestalozzi ile yardımcılarının çocuklara nasıl davrandıklarını gördüğümde, bu kuşkularım yerini güvene ve sevince bıraktı. Eve döndüğümde dostlarıma şunu söyledim: 'Burgdorf'ta olup bitenler, insanlığın mutluluğu ve kamu eğitiminin ilerlemesiyle ilgilenen herkesin saygılı dikkatini ve desteğini hak ediyor.'"
Enstitüyü ziyaret eden çok sayıdaki kişi, özellikle çocukların resimde ve geometrinin temel konularındaki ilerleyişi karşısında hayrete düşmüştü. Nürnbergli saygın bir tüccar, başlangıçta Pestalozzi'nin çalışmasına karşı ciddi önyargılar taşımasına rağmen, şunları söyler:
"Bu çocukların, kesirlerle ilgili en karmaşık işlemleri dünyanın en basit işiymiş gibi ele alışlarını gördüğümde hayrete düştüm.
Benim ancak kâğıt üzerinde dikkatli bir çalışmayla çözebildiğim problemleri, onlar birkaç dakika içinde zihinden çözüyor, doğru sonucu veriyor ve çözüm yolunu da rahatlıkla açıklıyorlardı. Üstelik yaptıkları şeyin olağanüstü olduğunun farkında bile değillerdi."
Bir başka ziyaretçi şöyle der:
"Burgdorf Enstitüsü'nde altı ile sekiz yaş arasındaki çocukların, cetvel ya da pergel kullanmadan zor geometrik şekilleri öyle doğru çizdiklerini gördüm ki, insan bunu görmeden inanamaz."

Bir diğeri ise şunları aktarır:
“On aylık bir süredir Pestalozzi’nin öğrencisi olan on yaşındaki bir çocuğun, İskandinavya haritasını bir saat içinde daha küçük ölçeğe indirgediğini gördüm; öylesine bir doğrulukla yaptı ki, en titiz incelemeye bile meydan okuyordu.”
Bu anlatımlar belki bir miktar abartılı olabilir; ancak her hâlükârda, Pestalozzi’nin aritmetik öğretim yönteminin, bu alanın öğretimini daha sonra devralacak olan Joseph Schmidt’ten çok önce, Krusi’nin yönetimi altında başarıya ulaştığını açıkça göstermektedir.
Yeni okul lehine oluşan bu genel kanaat, enstitünün itibarını daha da artırmış ve onu kamuoyunun giderek daha fazla ilgisini çeken bir kurum hâline getirmiştir. Şöyle deniyordu:
“Bu kadar sınırlı imkânlarla böylesine önemli sonuçlar ortaya koyan bir enstitü, kuşkusuz, devamlılığını güvence altına alacak ölçüde devlet desteğini hak etmektedir.
Hatta İsviçre genelinde ilköğretimin ıslahı için kullanılmaması için bir sebep var mıdır?”
18 Ekim 1801 Devrimi’nden sonra Mohr artık bakan değildi ve Cumhuriyetin Yürütme Konseyi’nin yerini Küçük Konsey almıştı. Bu yeni konsey, Pestalozzi için bir şeyler yapılması gerektiğini hissederek, kesin bir karar almadan önce kurumun işleyişi hakkında güvenilir ve ayrıntılı bilgiye sahip olmak amacıyla enstitüyü ziyaret edecek bir Komisyon görevlendirdi.
O sırada enstitüde yaşları beş ile on sekiz arasında değişen, hemen her toplumsal kesimden yaklaşık seksen çocuk bulunuyordu. Bunların arasında tamamı kurum tarafından geçindirilen on iki yoksul çocuk da vardı.
Rapor, önce “Pestalozzi’nin keşfettiği ve temel öğretimin gerçek ve evrensel yasalarını ortaya koyan yönteminin ilkelerini” açıklamaya çalışır. Ardından Komisyonun öğrenciler üzerinde yaptığı son derece dikkatli ve ayrıntılı incelemelerle şimdiden elde edilmiş sonuçların mükemmelliğine işaret eder. Özellikle kurumun ahlaki ve dinsel yaşamını ve tamamen sevgiye dayanan disiplin anlayışını över.
Son olarak, enstitünün devlet tarafından desteklenen bir öğretmen okulu (normal okul) hâline getirilmesini önerir; bütün öğretmenlere sabit maaş bağlanmasını, Pestalozzi’nin temel eğitim üzerine eserlerinin planlanan yeni baskısının ise yüksek miktarda bir abonelikle desteklenmesini tavsiye eder.
Komisyon, Pestalozzi için ise yalnızca tek bir talepte bulunur: fırsat doğar doğmaz, Neuhof’taki arazisinde yetimler için yeni bir yuva kurabilmesi adına kendisine yardım edilmesi.
Gerçek şu ki Pestalozzi, yöntemini dünyaya tanıtmış ve onu uygulayabilecek yeterlilikte insanlar bulmuş olmaktan memnundu; bu nedenle Burgdorf’ta artık kendisine fazla ihtiyaç kalmayacağını düşünüyor, enstitünün gelecekteki yönetimini işbirlikçilerinin ellerine bırakmayı ve hayatı boyunca kendisini özellikle çağrılmış hissettiği işe yeniden dönmeyi tasarlıyordu. Uzun yıllar süren emeğinden sonra bir dinlenme olarak, yoksul ve kimsesiz çocukların arasında, onlara bir baba gibi davranarak hayatını tamamlamayı umut ediyordu.
Ağustos 1802’de Burgdorf’u Berlinli Soyaux ziyaret etti. Jena Edebiyat Gazetesi onu Pestalozzi yönteminin muhalifleri arasında sayıyordu. Buna rağmen Soyaux, ziyaretini anlattığı bir broşürde, daha önce aktardığımız olumlu tanıklıkları doğrulayan bir tablo çizer. Metnine, Pestalozzi’nin kişiliğini ve karakterini olağanüstü bir sezgi ve çözümleme gücüyle özetleyerek başlar. Ardından katıldığı dersleri anlatır ve öğrencilerin özellikle aritmetik ve çizimdeki dikkate değer gelişimlerini vurgular. Burada da yalnızca birkaç kısa alıntı vermekle yetiniyoruz:
“Pestalozzi’nin yöntemi belki az takdir görecektir; fakat ilkeleri ve yönelimi, kuşkusuz son derece değerli bir etki yaratacaktır.
Onun disiplin anlayışı, çocuklara olabildiğince geniş bir özgürlük tanınması, bu özgürlük kötüye kullanıldığında ise ancak o zaman müdahale edilmesi ilkesine dayanır.
Kurumda toplam yüz iki kişi bulunmaktadır; bunların yetmiş ikisi öğrencidir. Çoğu İsviçrelidir ve ülkenin her kantonundan gelmişlerdir; Katolikler ve Protestanlar birlikte eğitim görür. Onlara on öğretmen ders vermektedir. Ayrıca yöntemi incelemek amacıyla kalede bulunan bazı yabancılar da vardır.
Enstitü henüz gençtir ve Pestalozzi’nin ilkeleri gelişme sürecindedir. Henüz olgunlaşmadıkları için, kurumun örgütlenmesi de tamamlanmış değildir. Yönetici ve yardımcıları, yapıyı mükemmelleştirmek için bütün güçleriyle çalışmaktadır. Kimi araçları geliştirmeye uğraşır, kimi okuma, sayı öğretimi vb. için daha doğal yollar arar. Keşke bütün eğitim kurumları böyle bir uyum ve ahenk manzarası sergilese, ilerlemeden ilerlemeye geçme konusunda aynı gayreti gösterseydi.
Bu arada Küçük Konsey, Komisyonun önerilerini kabul etmişti. Pestalozzi’ye ve her bir öğretmenine küçük bir maaş bağlanmıştı; kalede bir öğretmen okulu (normal okul) kurulmuştu ve buraya her ay on iki öğretmen ders almak üzere gelecekti. Son olarak da, devletin yardımıyla, enstitüde hazırlanmış kitapların ikinci ve ucuz bir baskısı hazırlanmaktaydı.
Pestalozzi, artık eserinin geleceğini güvence altına alınmış görüyordu ve en çok arzuladığı hedefe ulaşmak üzereyken, üniter hükümet yeni bir devrimle devrildi. Böylece tek bir darbeyle, yalnızca bütün umutlarını değil, daha önce elde etmiş olduğu konumunu da kaybetti. Gerçekten de, sanki bu

adam, hedefine ulaştığını hissettiği her an, ayağının altındaki zeminin çekilmesine mahkûm edilmişti.
Konsey, 17 Nisan 1802'de, Cumhuriyet adına yeni bir anayasa taslağı hazırlamak amacıyla, kendi seçtiği "ileri gelenlerden" oluşan bir meclisi Bern'de topladı. Bu taslak 19 Mayıs'ta oybirliğiyle kabul edildi ve İsviçre genelinde seçmenlerin oyuna sunulduğunda, oy kullanma hakkı olan 302.000 kişiden 228.000'i tarafından kabul edildi; oy vermeyenler de kabul etmiş sayıldı. 3 Temmuz'da anayasanın kabulü Bern'de ilan edildi ve yeni hükümet kuruldu. Bunun bir sonucu olarak, ülkeyi o zamana kadar işgal etmiş olan Fransız birlikleri kısa süre sonra İsviçre'den çekildi.
Bu gelişme, küçük kantonlardan başlayarak neredeyse bütün İsviçre'ye yayılan bir ayaklanmanın işareti oldu. İsviçre ordusu isyancı birlikler karşısında geri çekilmek zorunda kaldı. 2 Eylül'de, "Fransız Hükümeti'nin dostane hizmet ve müdahalesini" istemeye karar veren hükümet, 19 Eylül'de Bern'i terk etmek zorunda kaldı. Lozan'a sığınmıştı ve burada onu koruyan tek güç Vaud milisleri idi. Tam bu sırada, Birinci Konsül Bonaparte'ın bir bildirisi geldi ve çatışmalara son verdi.
Fransız Hükümeti arabulucu olmayı kabul etti ve bütün taraflar arasında birlik ve huzurun yeniden nasıl sağlanabileceğini belirlemek amacıyla, Paris'te bir "Consulta" topladı. Bu kurul, Helvetik Senato'dan, kantonlardan ve temsilci göndermek isteyen komünlerden gelen delegelerden oluşuyordu.
Pestalozzi, uzlaştırıcı bir siyasal broşür yayımlamıştı ve kısa süre sonra Kirchberg köyü tarafından Consulta'da temsilci seçildi. Ayrıca Zürih kantonu tarafından, Usteri ve eski direktör Laharpe ile birlikte seçildi.
Consulta'nın ilk toplantısı 10 Aralık 1802'de Paris'te yapıldı. Birinci Konsül, İsviçreli delegelerle görüşmek üzere bir komisyon görevlendirmişti. Bu komisyon; Muhafazakâr Senato başkanı ve eski İsviçre büyükelçisi Barthelemy, Nantes'lı Fouché, ayrıca devlet danışmanları Roederer ve Desmeuniers'den oluşuyordu.
Consulta'da iki karşıt grup vardı:
– Pestalozzi'nin de içinde bulunduğu, çoğunluğu yeni fikirleri destekleyen kırk beş kişilik grup;
– Eski düzenin az çok geri getirilmesini isteyen on altı kişilik azınlık.
Pestalozzi'nin neredeyse anlaşılmaz Fransızcası ve alışılmadık görünümü, Paris'te söz almasını zorlaştırıyordu. Ayrıca tartışılan siyasal konularla yetinmeyip, fırsatı eğitim fikirlerini Fransa'da anlatmak için kullanmaya çalışıyordu. Bu nedenle Consulta'da çok az ya da hiç etkisi olmadı; oysa Roederer o sırada halk eğitimi konusunda hem istekli hem de yetenekliydi.
Pestalozzi, Birinci Konsül ile görüşmeyi çok istiyordu; fakat isteği reddedildi. Bonaparte, A B C meseleleriyle uğraşacak vakti olmadığını söyledi. Bununla birlikte, Senatör Monge'a, Pestalozzi'yi dinleme görevini verdi.
Betimleyici geometrinin mucidi ve Politeknik Okulu'nun kurucusu olan Monge, geniş ufuklu ve keskin zekâlı bir insandı. Pestalozzi'yi sabırla dinledi; onu bütünüyle anladığından emin oluncaya kadar soru üstüne soru sordu. Ancak yaşlı adamın sunduğu planları dikkatle değerlendirdikten sonra, yarım düzine kelimeyle şu cevabı verdi:
"Bu, bizim için fazla."
Pestalozzi, Paris'te hiçbir şey yapamayacağını anlar anlamaz, Burgdorf'taki işinin başına dönmek üzere Consulta'dan ayrıldı. Kaleye girdiğinde Buss ona sordu:
— "Peki, Bonaparte'ı gördün mü?"
— "Hayır," dedi Pestalozzi, "O da benigörmedi."
Bu sözler bir tebessümle söylenmiş olsa da, ilk bakışta küstahça görünebilir. Oysa Pestalozzi burada yalnızca kendi değerinin bilincini dile getiriyorsa, yanılmış değildir. Çünkü bu iki adamdan yalnızca birinin hatırası gelecek kuşaklar tarafından her ülkede hayırla anılacaktır — ve bu kişi, çağdaşlarının "büyük" dediği adam değildir.
Bonaparte, Pestalozzi'nin düşüncelerini reddederek Fransa'ya büyük bir kötülük yapmıştır; nitekim bu düşünceler kısa süre sonra Prusya'da kabul edilecektir. Bonaparte'ın amacı halkın efendisi olmakken, Pestalozzi'nin tek çabası halkı özgürleştirmekti.
Burada, daha önce anılan Pompee'nin kitabında geçen ve bildiğimiz kadarıyla başka hiçbir yerde yer almayan bir anekdotu aktarmak gerekir. Kendi anlatımıyla şöyledir:
General Ney — Fransa'nın Bern büyükelçisi — Burgdorf Enstitüsü'nü sık sık ziyaret ederdi. Enstitü hakkında son derece olumlu bir kanaate sahipti ve bunu Birinci Konsül'e de aktarmıştı.
Pestalozzi Paris'teyken, İsviçreli bir delege olarak, Bonaparte onun "A-B-C meseleleriyle" ilgilenmek istememişti; ama Ney'in, yeni sistemin Fransız okullarında denenmesi yönündeki önerisini kolayca kabul etmişti. Bunun üzerine Burgdorf öğretmenlerinden Naef Paris'e gönderildi.
Naef, öğretime bir yetimhanede başladı; hayır kurumları komiserleri ona belirli sayıda çocuğu emanet etmişti. Napolyon, elde edilen sonuçları bizzat görmek istedi ve Talleyrand, Amerika Birleşik Devletleri büyükelçisi ve başka önemli kişiler eşliğinde yetimhaneyi ziyaret etti. Dersleri izledi ve gördüklerinden oldukça memnun kaldı. Bunun ardından deneyi değerlendirmek üzere bir komisyon kuruldu. Lycée Napoléon'un müdürü De Wailly, raporunda bu yöntemin özellikle mekanik sanatlara

yönlendirilecek çocuklar için çok yararlı olabileceği görüşünü dile getirdi.
Daha sonra Bergerac alt valisi ve filozof Maine de Biran, Dordogne bölgesine Burgdorf'lu bir öğretmen olan Barraud'yu getirdi ve kendisinin büyük ilgi duyduğu bir kurumun yönetimini ona verdi. Bir devlet adamı ve düşünür olarak, her fırsatta yerleşik alışkanlıklara karşı çıktı; Pestalozzi'nin ilkelerinin uygulanmasını savundu ve yapılan çalışmaları toplantılarda ve başka ortamlarda tanıttı.
Bir konuşmasında şöyle diyordu:
"Henüz emekleme döneminde olan bu okulun, buna rağmen, insan doğasına ve yetilerinin aşamalı gelişimine bütünüyle uygun, son derece yüksek düzeyde eğitim yöntemleri benimsediğini az önce gördük."
Avrupa'daki hemen her hükümet ilköğretimde yeni bir öğretim sistemi arayışındayken, Amerikalı bir özel yurttaş olan Bay MacLure, ülkesine Avrupa'daki en iyi okullarla rahatlıkla boy ölçüşebilecek bir kamu eğitim kurumu kazandırdı. Onu bu büyük iyileştirmelere yönelten şey, garip bir rastlantı oldu. 1804'te Paris'te bulunan MacLure, Napolyon'u görmek istiyordu. Bunun için Amerika Birleşik Devletleri büyükelçisinden yardım istedi. Büyükelçi de onu, Birinci Konsül'ün Naef'in yetim çocuklar üzerindeki denemesini görmek için yaptığı ziyarete götürdü.
Dersler sürerken MacLure tüm dikkatini Napolyon'a vermişti; başka hiçbir şey görmedi. Ancak dışarı çıkarken Talleyrand'ın şu sözlerini duydu:
— "Bu halk için fazla."
Bu sözlerden etkilenen MacLure, tekrar içeri döndü ve toplantının amacını Naef'ten öğrendi. Yoksulların durumunun iyileştirilmesi gereğine derinden inanmış olduğu için, Pestalozzi'nin sistemiyle bu yönde ne kadar çok şey yapılabileceğini hemen kavradı ve Naef'e Philadelphia'ya gelmesi hâlinde son derece elverişli koşullar teklif etti…
Burgdorf'taki başarısından ve enstitüsünün İsviçre'de ve başka ülkelerde kazandığı büyük ününden söz ettik. Ancak Pestalozzi bu genel hayranlığı paylaşmıyordu ve yaptıklarından hiç de memnun değildi. Hayatının sonunda, Burgdorf Enstitüsü'nü kurmakla bir hata yaptığını açıkça ilan etmiştir. Bu düşüncenin ancak daha sonra, yaşadığı sayısız sıkıntının bir sonucu olarak oluştuğu sanılabilir; oysa gerçekte Pestalozzi daha 1803 yılında Burgdorf'ta kendini yerinde hissetmiyordu ve gençliğinin ideallerine hâlâ sadık kalarak, enstitüden ayrılmayı ve bir yoksullar okulu kurmaya kendini adamayı arzuluyordu.
Bu ruh hâli, kendisini ziyaret etmesini isteyen dostu Fellenberg'e yazdığı mektuptan açıkça anlaşılmaktadır. Pestalozzi şu sözlerle cevap verir:
"İçten davetin için binlerce teşekkür ederim; fakat dertlerimi dostlarımın üzerine yıkmak istemiyorum ve doğrusu bunu yapamam. Kendi iyileşmemle ilgilenmek benim görevimdir ve bunu yapabilecek güçteyim. Bunu başardığımda insanların dostluğundan zevk alabileceğim; fakat kendimden bütünüyle memnun olmadığım sürece hiç kimse huzursuz kalbimi yatıştıramaz. Hayatımın tek amacı olan yoksullar okulunu ilerletebilmek için kitaplarımı satmama yardım et. Orada, sessizlik ve inziva içinde, kilitler ve parmaklıklar ardında bulunabilecek bir huzur arayacağım. Ah dostum, içinde yaşadığım içsel çatışmayı sana neredeyse ifade edemiyorum. Yine de kurtuluşumun yolları her geçen gün artıyor. Hoşça kal; daha önce hiç yaşamadığım bir melankolinin pençesindeyim ama bu geçecek."
Bu sırada, 19 Şubat 1803'te imzalanan arabuluculuk belgesi İsviçre'de federalizmi yeniden tesis etmişti. Üniter hükümet ortadan kalktı ve onunla birlikte Pestalozzi'nin geleceğe dair tüm destek umutları da yok oldu. Ancak çalışmaları artık kolayca ortadan kaldırılabilecek kadar önemsiz değildi. Aargau, Luzern ve Zürih hükümetleri enstitüyü desteklemeye istekli göründüler; Zürih kantonu özellikle temel eğitim kitaplarının yayımlanması için kırk sterlin ayırdı. Freiburg'da toplanan İsviçre Diyeti, Pestalozzi'nin hayırsever amaçlarını desteklemek için neler yapılabileceğini incelemek üzere bir komisyon görevlendirdi; ancak bu komisyonun bir rapor yayımlayıp yayımlamadığını tespit edemedik.
Buna karşılık, Bern kantonunun yeni kurulan hükümeti Burgdorf Kalesi'ni yeniden kendi mülkiyetine almış ve burayı tekrar bölge valisinin ikametgâhı yapmıştı. Pestalozzi'yi bir devrimci ve üniter yönetim yanlısı olarak gören bu hükümet, ona fazla sempati duymamakla birlikte, enstitüyü tamamen evsiz de bırakamamıştı. Bu nedenle, Bern'e yaklaşık üç mil uzaklıkta, Emanuel Fellenberg'in Hofwyl'deki tarımsal ve hayırsever kuruluşuna yakın, Münihbuchsee'deki eski bir manastırı onun kullanımına verdi. Pestalozzi, Haziran 1804'te Burgdorf'tan ayrıldı ve enstitüsünü Münihbuchsee'ye taşıdı.
Onu bu yeni çalışma merkezine kadar izlemeye başlamadan önce, Burgdorf'ta geçirdiği ve bize göre hayatının en mutlu yılları olan bu döneme dair birkaç ayrıntıyı daha eklememiz gerekir.
1801'de oğlunun ölümünden sonra eşi Neuhof'tan ayrılmış ve Burgdorf'ta yeniden onun yanına gelmişti. Kadın son derece moralsiz ve sağlığı bozuktu; böylesine büyük bir kuruluşun yarattığı hareketliliğe ve gürültüye dayanamadığı için odasından neredeyse hiç çıkmıyordu. Buna rağmen hesap işlerini ve yazışmaların bir bölümünü o yürütüyordu; çünkü Pestalozzi bu tür düzenli ve dikkat

gerektiren işler için fazla dalgın, fazla meşgul ve fazla sabırsızdı.
Madam Pestalozzi'nin odası, Pestalozzi'nin ve öğretmenlerin öğrencilerle birlikte yemek yedikleri büyük yemekhane salonunun yanındaydı. Bu odadan, ayrıca kalenin balkon ve teraslarından muhteşem bir manzara görülüyordu. Aşağıda, yeşil Emme vadisi, zengin ve çeşitli ekili alanlarıyla uzanıyor; çok daha ötede ise Oberland Alpleri'nin karlı zirveleri seçiliyordu.
Bu dönemde kale binalarının bir bölümü hâlâ bölgenin talihsiz suçluları için hapishane olarak kullanılıyordu. Ramsauer bu bağlamda son derece karakteristik bir hikâye anlatır:
"Bernhard adında, dev gibi iri ve güçlü, ünlü bir suçlu vardı. Birkaç kez hapisten kaçmış, her seferinde yeniden kaleye getirilmiş ve her defasında daha da derin bir zindana kapatılmıştı. Bu durumlarda Pestalozzi onun eline gizlice biraz para sıkıştırır ve şöyle derdi:
'Eğer iyi bir eğitim almış ve gücünü iyi amaçlar için kullanmayı öğrenmiş olsaydın, şimdi toplumun yararlı bir üyesi olurdun; seni bir çukura kapatıp bir köpek gibi zincire vurmak zorunda kalmaz, insanlar sana saygı duyardı.'
Ben de bazen, Pestalozzi'den ve gardiyandan izin alabilirsem, Bernhard'ı ziyaret ederdim. Korkunç yeraltı hücresine rağmen bunu her zaman isteyerek yapardım; çünkü o açık sözlü, dürüst ve olağanüstü derecede zeki bir adamdı."
Bu döneme ait bir başka anekdot da Pestalozzi'nin hastalık ve acıya karşı nasıl bir enerjiyle direnebildiğini gösterir. Bir gün, şiddetli bir romatizma atağı yüzünden yatağa mahkûmken, Fransız büyükelçisi Reinhardt enstitüyü ziyaret etmek üzere kaleye geldi. Doktorun ve dostlarının tüm itirazlarına rağmen Pestalozzi kalkmakta ısrar etti. Ayakta durmakta zorlanıyor, ancak büyük güçlükle giyinebiliyordu; herkes onu tekrar yatağa dönmeye yalvardı, yapmak istediklerine ne kadar uygun olmadığını anlattı. O ise hepsine kulaklarını tıkadı ve dostça kolların desteğiyle, acı içinde odasından çıktı. Fakat büyükelçiyi görür görmez kendini toparladı ve öğretisini büyük bir coşkuyla anlatmaya başladı. Konuştukça gücü ve canlılığı geri geldi; sonunda sözünü bitirdiğinde romatizması kaybolmuştu.
Sözünü ettiğimiz bu dönemde Fellenberg ile Pestalozzi yirmi yıllık dosttular; aralarındaki yazışmaların bazı bölümlerini daha önce aktarmıştık. Bir gün Fellenberg'in işçileri, üstü başı perişan bir adamı yanına getirdiler. Tarlalarda bulduklarını, açlık ve yorgunluktan yarı ölü hâlde olduğunu söylediler. Bu kişi Pestalozzi'nin ta kendisiydi. Minerallere olan tutkusuna kapılıp mendilini ve ceplerini taşlarla doldura doldura o kadar uzaklara gitmişti ki yolunu kaybetmiş, sonunda bir hendek kenarına bitkinlikten yığılmıştı.
Yaklaşık aynı zamanlarda, bir akşam Soleure kapıları yakınında, mendili taşlarla dolu hâlde güçlükle yürürken polis tarafından bir dilenci ve şüpheli kişi sanılarak yakalandı ve hâkimin önüne çıkarıldı. Hâkim yerinde yoktu; yaşlı adam, onu getiren görevliyle birlikte ön odada uzun süre beklemek zorunda kaldı. Hâkimin geri dönüp Pestalozzi'yi tanıması, onu içtenlikle selamlaması ve yemeğe davet etmesi görevliyi hayrete düşürdü
Fellenberg, becerikli bir tarım uzmanı ve mükemmel bir yöneticiydi. Asil ve yüce görüşlere sahip bir insan olmasına rağmen son derece pratiktir ve faaliyetleri her zaman akıllıca yönlendirilmiştir. Nitekim Pestalozzi'nin eksik olduğu bazı özelliklere belirgin bir şekilde sahipti. Doğum ve yeteneklerinin kendisine açacağı parlak kariyeri gönüllü olarak reddetmiş, servetini ve yeteneğini kamu yararına hizmet edecek girişimlere adamaya karar vermiştir.
Hofwyl'deki kuruluşlarının iki amacı vardı: yoksullar arasında etkin, zeki ve dürüst işçiler yetiştirmek; zenginler arasında ise yetkin tarım uzmanları oluşturmak. Bu nedenle iki arkadaşın birbirlerinin girişimlerine oldukça faydalı olabileceği açıktı. Fellenberg, Pestalozzi'ye, mali işlerin tüm kontrolünü üstlenmesini; Pestalozzi'nin ise, ilgisi ve yeteneği olmayan sorumluluklardan kurtulmuş olarak, tüm eğitim işlerini yönetmesini önerdi.
Başlangıçta Pestalozzi kabul etti; fakat Fellenberg ile yaşadıkları, birbirlerine saygı duymaktan öteye gidemedi. Karakterleri, düşünce ve duyguları ile alışkanlıkları ve dış görünüşleri arasındaki farklar o kadar büyüktü ki birlikte yaşamak zordu. Fellenberg, temelde iyi ve cömert olmasına rağmen sert ve otoriter bir tavır sergilerdi. Pestalozzi, ona "demir adam" derdi ve ortaklığı hiç yardımcı bulmadı; Münchenbuchsee'de kalmaya karar veremedi.
Çeşitli kasabalar onu ağırlamak istedi: bunlar arasında Payerne, Yverdun ve Rolle vardı. Fransızca konuşulan bir bölgede yerleşmenin yönteminin yayılmasını teşvik edeceğini düşündüğünden Yverdun'u seçti.
Böylece 18 Ekim 1804'te Münchenbuchsee'den ayrıldı, ustalarına ve öğrencilerine dokunaklı bir veda ettikten sonra Yverdun'a ulaştı. O anda ne olacağı belirsizdi ve o kadar çaresizdi ki Krusi ve Niederer ile tek bir odayı paylaşmak zorunda kaldı. Bu sırada, Danimarka Kralı'ndan kendisine iki Danimarkalı (Torlitz ve Strohm) için gösterdiği misafirperverliğe teşekkür olarak dört pound hediye gönderildi.
Ancak kişisel ihtiyaçları ne kadar acil olursa olsun, ilk düşüncesi arkadaşsız çocukları için oldu; Fellenberg onları tutmakta isteksizdi. Pestalozzi onları çağırdı ve o sırada Yverdun'da bir Pestalozzi enstitüsünün temellerini atan Buss ve Barraud'a yerleştirdi.

Yverdun kalesi, bir enstitü açılmadan önce kapsamlı bir onarım gerektiriyordu. Ancak işler o kadar yavaş ilerledi ki Pestalozzi, geçici olarak Rue du Four'a bakan küçük bir odada okul açmaya karar verdi; günümüzde bu adres Rue du Milieu 51'dir.
Münchenbuchsee'de Pestalozzi, Tobler, de Muralt, Schmidt, von Türck, Steiner ve birkaç yardımcı öğretmen ile yaklaşık yetmiş öğrenciyi bırakmıştı. Tobler tüm eğitim işlerinden sorumlu olarak yetkilendirilmişti; ancak Fellenberg, yalnızca mali işlere müdahale etmesi gerekirken kısa süre içinde her şeye fazlasıyla etkide bulunmaya başladı.
Ramsauer'in aktardığına göre:
"Münchenbuchsee'de hayatımda ilk kez mutsuzdum. Henüz masa uşağı ve yardımcı öğretmendim, ama kalbimi rahatlatacak kimsem yoktu. Özellikle Burgdorf'da her şeyi saran sevgi ve sıcaklığı çok özlüyorduk, bu hepimizi mutlu ediyordu. Pestalozzi ile önce kalp vardı; Fellenberg ile ise akıl... Yine de Münchenbuchsee'nin iyi yönleri vardı; orada daha düzenliydik ve Burgdorf'dan daha çok şey öğreniyorduk."
Şubat 1805'te, büyük sevinçle, Pestalozzi beni Yverdun'a çağırdı; orada bir kez daha bir babanın sevgisini ve sevgili ustalarım Krusi ile Buss'u buldum. Birkaç ay sonra tüm enstitü Yverdun Kalesi'nde Pestalozzi'ye yeniden katılmıştı.
XII
Burgdorf'ta Pestalozzi'nin Kitapları ve Yöntemi
"Gertrud Çocuklarını Nasıl Eğitir"
"Yazım ve Okuma Nasıl Öğretilir"
"Anneler İçin Kitap"
"Sayı ve Biçim Üzerine Temel Öğretim"
"Doğal Okul Öğretmeni"
Pestalozzi, Burgdorf'ta enstitüsünü açar açmaz, kamuoyuna, şimdiye kadar kendisine dair bildiklerinden daha kapsamlı bir biçimde, yaşam boyu çalışmasının ve uygulamaya koymaya çalıştığı görüşlerin bir hesabını vermek ister. Bu nedenle şu başlığı taşıyan kitabı yayımlar:
"Gertrud Çocuklarını Nasıl Eğitir; Annelerin Çocuklarını Kendilerinin Nasıl Eğitebileceğini Göstermeye Yönelik Bir Deneme."
Stanz'daki çalışmaları hakkında görüşlerini daha önce aktardığımız Morf, bu kitap hakkında şunları söyler:
"Bu kitap, Pestalozzi'nin pedagojik yazıları arasında en önemli ve en dikkatle düşünülmüş olanıdır. Yayımlandığı dönemde büyük bir öneme sahip olduğu gibi, bu önemini daima koruyacaktır. Dehasının gerçek nitelikleri, henüz hiçbir yabancı etkinin gölgesine girmeden burada açıkça ortaya çıkar. Kendi düşünceleri, kendi sözleriyle ifade edilmiş; bu yüce yüreğin en sadık portresini sunmuştur. Sezgi gücünün bolluğu karşısında hayranlık duyarız; neredeyse Tanrı'nın onu bir araç kıldığı vahiylerden söz edilebilir.
Bu eserin başından sonuna kadar dikkatimiz ve ilgimiz hiç zayıflamaz. Yer yer bazı yöntemlerine itiraz edebiliriz; fakat ilkelerine ve vardığı sonuçlara asla. Deneyim kimi noktalarda ilerlememizi sağlamış olsa bile, bu ilerlemenin ancak Pestalozzi'nin açtığı yol izlenerek mümkün olduğunu şükranla kabul etmek zorundayız.
Bu kitap bugün olduğu gibi gelecekte de halk eğitiminin temel taşı olarak kalacaktır; fakat içindeki gizli hazineler hâlâ bütünüyle hayata geçirilmiş değildir. Bu yüzden eğitimle uğraşan ya da ona ilgi duyan herkese bu eseri ciddi biçimde incelemelerini ısrarla tavsiye ederiz."
Ancak şunu da eklemek gerekir ki, bu kitap Pestalozzi'nin yazılarının çoğunda görülen kusurlardan tamamen arınmış değildir. Yazar, kalbinin ve hayal gücünün etkisiyle kolayca sürüklenir; düşüncelerinin zenginliği ve bolluğu, genel planın düzenini ve bölümler arasındaki oranı zaman zaman bozar. Sapmalar ve tekrarlar çok fazladır; fakat aynı düşünceler yeniden ortaya çıktığında, her seferinde farklı bir ışık altında sunulduklarını da kabul etmek gerekir.
Eserin basit bir çözümlemesi, onun ruhunu vermeye yetmez. Bu nedenle okuyucularla birlikte kitabı hızlıca kat etmeyi, temel ilkeleri vurgulamayı ve en karakteristik pasajları çevirmeyi tercih ediyoruz.
Kitap, Gessner'e hitaben yazılmış on beş mektuptan oluşur. Yazarın yaşamını, çalışmalarını ve halkı yükseltmeye yönelik çabalarını kısaca gözden geçiren ilk mektup şu sözlerle başlar:
"Sevgili Gessner, halkın eğitimi konusundaki düşüncelerimi artık kamuoyuna açıklamamın zamanı geldiğini söylüyorsun. Bunu yapmaktan memnuniyet duyarım ve görüşlerimi bir dizi mektup halinde, olabildiğince açık biçimde sunmaya çalışacağım.
Halk eğitimi önümde uçsuz bucaksız bir bataklık gibi dururken, onun çamuruna daldım; tüm gücümü kullanarak zahmetle ilerledim ve sonunda sularının kaynaklarını, durgunluğunun nedenlerini ve toprağın nasıl ıslah edilebileceğini keşfettim.
Şimdi seni, iyi bir yargıdan çok talihin yardımıyla sonunda çıkış yolunu bulduğum bu labirente kısa bir süreliğine benimle birlikte girmeye davet ediyorum."
Zamanının okullarının halkı nasıl bir zihinsel yoksulluk içinde bıraktığını anlattıktan ve bu durumu düzeltmeye yönelik çeşitli başarısız girişimlerinin öyküsünü aktardıktan sonra Pestalozzi,

çalışmasının amacını şu sözlerle özetler:
“Ah, halk eğitimi için yaptığım çalışmalarda Doğa ile Sanatı — bugün birbirinden bu kadar kopmuş olan bu iki unsuru — birleştirmeyi başarabilirsem, mezarımda ne kadar mutlu olacağım!
Zaten ayrılmış olmaları yeterince acı vericiyken, insanların kötülüğünün onları birbirine bütünüyle karşıt ve bağdaşmaz hâle getirmiş olması beni öfkeyle dolduruyor.”
İkinci ve üçüncü mektuplar, Pestalozzi’nin Krusi, Tobler ve Buss ile tanışmasını ve bu kişilerin kendisine ve çalışmalarına sağladıkları değerli katkıları anlatır.
Dördüncü, beşinci ve altıncı mektuplar, yönteminin genel ilkelerini ortaya koyar.
Dördüncü mektupta, öğretimin yasalarını formüle etmeye çalışır.
Beşinci mektupta, bu yasaların kendisini tatmin etmediğini söyler; çünkü onların özsel niteliğini ifade edecek genel bir ilke bulamamaktadır. Ardından insan bilgisinin doğal kaynaklarını araştırmaya yönelir.
Altıncı mektupta Pestalozzi, görüşlerini açıklamak için gösterdiği tüm çabaya rağmen bunu çok eksik yaptığını söyler; çünkü yirmi yıldır felsefe yapma gücünü — yani düşüncelerini felsefî bir biçimde ifade etme yetisini — kaybetmiştir.
Yüzyıllar boyunca okuma, yazma ve aritmetiğin öğretimin temel unsurları olarak kabul edildiğini belirtir; oysa bunlar gerçekte temel unsurlar değildir. Araştırmaları ona, gerçek unsurların ses (dil), sayı ve biçim olduğunu göstermiştir.
Her yeni karşılaşmada şu soruları sorarız:
Bu nedir? (ad) Kaç tanedir? (sayı) Neye benzer? (biçim)
Öğretimi gerçekten en basit öğelerine indirgediğimizde, Sanat’ı Doğa ile uyumlu hâle getiririz; çünkü bu yolla tüm bilgi, Doğa’nın insan üzerinde etkide bulunduğu ilk tezahürlerden doğmuş olur.
Yedinci mektup, dilin temel öğretimine ayrılmıştır; ancak Pestalozzi daha sonra burada betimlenen yöntemleri büyük ölçüde değiştirmiş, hatta birçok durumda tamamen terk etmiştir.
Sekizinci mektup, çocuğun duyusal izlenimler yoluyla biçimi öğrenmesini konu alır. Bu sayede çocuk büyüklükleri ayırt etmeyi, çizmeyi ve yazmayı öğrenir.
Önce bütün biçimlerin basit öğelerine — doğru çizgiler, açılar vb. — aşina olmalı ve bunların uzunluklarını ve büyüklüklerini gözüyle ölçmeyi öğrenmelidir. Ancak bundan sonra, önüne konulan çeşitli çizgileri, açıları ve basit şekilleri taş levhası üzerinde başarıyla yeniden üretebilir. Bu ilk doğrusal çizim dersleri, çocuğun gözünü ve elini eğitir ve böylece yazı için bir hazırlık oluşturur.
Önce taş levha üzerinde, en kolay harflerle ve onlardan oluşan sözcüklerle yazmaya başlar. Çok geçmeden ise kalem ve kâğıt kullanabilecek duruma gelir.
Çizim öğretiminde Pestalozzi kareden büyük ölçüde yararlanır; çünkü karenin birçok önemli üstünlüğü vardır:
İlk olarak, sıradan çizimde, çocuğun hayal gücüne göre icat edebileceği, çeşitlendirebileceği ve geliştirebileceği sayısız dikdörtgensel şekil ve desen için bir temel oluşturur.
İkinci olarak, daha küçük karelere ya da dikdörtgenlere bölündüğünde, geometri ve yüzey ölçümüne duyular yoluyla mükemmel bir giriş sağlar.
Son olarak, karenin bu şekilde bölünmesi, kesirlerin kesirleri tablosunu ortaya çıkarır; bu da çocukların kesirlerle zihinden işlem yapmada büyük bir beceri kazanmalarını sağlar.
Pestalozzi daha sonra hazırlamayı tasarladığı temel kitaplardan söz eder:
Duyusal İzlenimlerin ABC’si ve Anneler İçin Kitap. Bu kitapların, annelerin çocuklarını kendilerinin eğitebilmelerine imkân vereceğini ummaktadır.
Ancak şunu belirtmek gerekir ki, bu mektupta betimlenen biçime ilişkin duyusal öğretim dersleri, deneyim ilerledikçe Pestalozzi tarafından kısmen değiştirilmiştir.
Dokuzuncu mektup, sayıların duyusal izlenim yoluyla temel öğretimini ele alır. Yazar, dil ve biçim öğretiminde, özel amaca yabancı olan bazı araç ve fikirlerin kullanılmak zorunda kalındığını belirtir. Bunlar arasında, çoğu zaman yanılmaya açık olan duyuların tanıklığı da vardır.
Buna karşılık, sayılarla yapılan işlemler hiçbir dış yardıma ihtiyaç duymaz ve daima kesin sonuçlar verir. Bazı başka bilimler de kesin sonuçlar sağlar; fakat bu, yalnızca sayı bilimine dayandıkları içindir. İşte bu nedenle, yalnızca zihni geliştirmekle kalmayıp aynı zamanda son derece büyük bir pratik yarar sağlayan bu öğretim alanının önemi büyüktür.
Pestalozzi daha sonra, bütün aritmetik hesaplamaların, sayıların artırılması ya da azaltılmasından ibaret olduğunu gösterir; kullanılan çeşitli yöntemler ise aslında yalnızca şu formülün tekrarını kısaltmak için vardır: bir ve bir iki eder, ikiden bir çıkarılırsa bir kalır.
Ancak okulda öğrenilen bu kısaltmaların bir sakıncası vardır: bunlar zamanla yalnızca bir ezber işi hâline gelir ve sayıların sezgisel kavranışını yok eder. Örneğin dört ile üçünün yedi ettiğini ezberlemiş olabiliriz ve belirli bir sonuca ulaştığımızı hissederiz; fakat bu sonuç gerçekte bizim değildir. Onu olduğu gibi kabul etmişizdir; hatta yedi sayısının neyi temsil ettiğini bilmeden bile.
Duyulara dayalı alıştırmalar olmadan çocuk sayılar hakkında hiçbir şey bilemez; yalnızca onların adlarını bilir. Bu adlar da uzun süre onun için tamamen anlamsız kalabilir.

Bu alıştırmalar için Pestalozzi önce “birimler tablosu”nu kullanır. Bu tabloda her birim bir çizgiyle temsil edilir; böylece çocuk yüze kadar olan sayılarla toplama, çıkarma, çarpma ve bölme işlemlerini adeta görerek yapabilir.
Daha sonra zihinden işlem yaparken de kullandığı sayılar hakkında açık ve net bir fikre sahiptir; çünkü onları her zaman çizgilerden oluşan bütünler olarak düşünür ve sayıları temsil eden geleneksel rakamlar yerine, sayıların kendisini görür.
Ardından “kesirler tablosu” gelir. Bu tablo, bazıları bütün, bazıları yatay olarak ikiye, üçe hatta ona bölünmüş karelerden oluşur. Çocuk buradan, birimin parçalarını duyular yoluyla saymayı, bunları tekrar bütün hâline getirmeyi öğrenir.Bunun ardından “kesirlerin kesirleri tablosu” gelir. Burada kareler yalnızca yatay değil, aynı zamanda dikey olarak da bölünmüştür; böylece iki kesri ortak paydada toplama yöntemi kendiliğinden anlaşılır hâle gelir.
Bu sayı öğretimine ilişkin tüm duyusal alıştırmalarda esas olarak çocuğun dikkati, gözlemi ve yargı yetisi devreye girer. Öğretmenin az bir yardımıyla çocuk, öğrenmesi gereken şeyi kendisi keşfeder ve bunu kendi sözleriyle ifade eder. Bütün bunları yalnızca bir ezber çalışması olarak görmek büyük bir hata olur.
Yöntemin bu bölümü, ele aldığımız eserin yayımlanmasından sonra Pestalozzi tarafından daha da geliştirilmiş ve iyileştirilmiştir.
Onuncu mektup, Pestalozzi’nin “duyusal izlenim” adını verdiği şeyi ele alır. Bu terimle, ister fiziksel ister ahlaki alanda olsun, her türlü doğrudan ve deneysel algıyı kasteder. Duyusal izlenimle edinilen fikirler, bu algılardan doğrudan ortaya çıkan fikirlerdir.
Betimlemeler, açıklamalar ve tanımlar, çocuk bunların dayanacağı bir duyusal izlenimler temeline sahip olmadıkça, zihni üzerinde hiçbir etki bırakmaz. Bu kabul edildikten sonra, bu mektubun tamamı birkaç satırda özetlenebilir.
Duyusal izlenim, eğitimin tek gerçek temeli olmasına rağmen, çok uzun bir süre boyunca eğitimde tamamen ihmal edilmiştir. Matbaanın icadından sonra kitapların değeri tuhaf bir biçimde abartılmıştır. Kitaplar bilgiyle, sözcükler fikirlerle karıştırılmıştır. Okullarda yalnızca kitaplar kullanılmış; çocuğa harf gruplarının seslerini, yani okumayı öğretmekle, ona evrensel bilginin kapısının açıldığı sanılmıştır.
Böylece kitap ve sözcük insanları yetişmiştir: kelimenin en dar ve en kelimesi kelimesine anlamıyla “harf insanları”. Ve bunun sonucunda, çoğu insanın zihninde karşılığı olan kesin fikirler bulunmayan sözcüklerin seliyle bizi yanıltan ve sersemleten o bitmek bilmez ve akıl dışı konuşma tutkusu doğmuştur.
Aynı durum ahlaki ve dinsel gelişim için de geçerli olmuştur. Reform’dan sonra, tartışma yöntemlerine erkenden alıştırılmaları için, dogmalaştırma tutkusu küçük çocukların eğitimine kadar sokulmuştur. Onların yüreklerini iman, dindarlık ve erdem duygularına açmaya çalışmak yerine, işe bir ilmihali ezberletmekle başlanmıştır; yani genç çocukların ne zihnine ne de kalbine pek bir şey kazandıramayacak soyut öğretiler bütünüyle. Burada da öğretim yalnızca sözcüklerle ilgilidir.
Okullar bu şekilde uzun süre davrandıklarında, yalnızca Doğa’nın yolunu terk etmekle kalmamış, aynı zamanda şeylerin ve hayatın doğrudan gözlemlenmesinden doğan değerli izlenimleri ve kişisel ile pratik erdemle ilgili tüm meseleleri de tamamen ihmal etmişlerdir.
Pestalozzi bu mektubu şu sözlerle bitirir:
“Avrupa, halk eğitimi sistemiyle, er ya da geç yanlışa düşmeye, daha doğrusu toplumu yıkmakla tehdit eden bir düzensizliğe sürüklenmeye mahkûmdu. Bir yanda bilim ve sanatta muazzam bir yüksekliğe ulaşılmıştır; öte yanda ise halk yığınları için doğal bir kültürün en temel dayanakları yitirilmiştir. Dünya hiçbir zaman bu kadar yükselmemiş olduğu gibi, hiçbir zaman da bu kadar düşmemiştir. Kıtamız, peygamberin sözünü ettiği dev heykel gibidir; başı altındandır ve bulutlara kadar uzanır, fakat onu taşıması gereken ayakları kildendir…”
“Avrupa’da halkın kültürü, gerçek iman ve gerçek bilgi için ölümcül olan boş bir gevezeliğe dönüşerek sona ermiştir; yalnızca sözcüklerden ve dış görünüşten ibaret, bir düş kadar dayanıksız bir öğretime. Bu öğretim, iman ve sevginin dingin bilgeliğini bize kazandırmak bir yana, er ya da geç bizi inkârcılığa ve batıl inanca, bencilliğe ve katı yürekliliğe sürüklemek zorundadır. Her ne olursa olsun, halk eğitimimizin bütününe nüfuz eden sözcük ve kitap tutkusunun gelişimi bize en azından bir şeyi kesin olarak öğretmiştir: artık olduğumuz gibi kalmamız imkânsızdır.”
“Her şey beni şu kanaatimde güçlendiriyor: sivil, ahlaki ve dinsel bir çöküşten kurtulmanın tek yolu, halk eğitimimizin yüzeyselliğini, darlığını ve diğer hatalarını terk etmek ve duyusal izlenimi tüm bilginin gerçek temeli olarak tanımaktır.”
On birinci mektupta Pestalozzi, duyusal izlenimi bir annenin kullandığı yöntem olarak ele alır. İçgüdüsü ve sevgisiyle yönlenen anne, çocuğunu Doğa ile tanıştırır; kimi zaman onu uzaktaki nesnelere yaklaştırır, kimi zaman ilgisini çeken şeyleri ona getirir. Bunu çocuğunu sakinleştirmek ya da eğlendirmek için yapar; henüz öğretme düşüncesi yoktur, ama yine de eğitimin ilk ve vazgeçilmez öğesini sağlamaktadır.

Öyleyse öğretme sanatı neden bu basit ve değerli temeller üzerine inşa etmeyi reddetsin? İsviçreli anne, çocuğunun beşiğinin üzerine renkli bir kâğıt kuş asar; bu kuş, çocuğun ilk bakışlarının, ilk hareketlerinin ve ilk oyunlarının konusu olur. Bunu yaparken, bizim de izlemekte yarar göreceğimiz bir yolu açmaktadır.

Anneler için Kitap'ın (henüz yazılmamış olan) ilk bölümü, bu iyi başlangıcın biçim, sayı ve dil alanlarında duyusal izlenime dayalı alıştırmalarla nasıl sürdürülebileceğini gösterecektir. Eksik anlaşılan sözcükler, çocuğun bütün gelecekteki gelişimini etkileyebilir; çünkü zihinsel kavramlarına bir karmaşa, yargılarına ise bir sağlıksızlık unsuru sokarlar. Çağdaşlarımızın birçoğu bunun çarpıcı örnekleridir.

İnsanlığın gelişiminde Doğa'nın izlediği yol değişmezdir; bu nedenle öğretimde eşit derecede iyi iki yöntem bulunması imkânsızdır. Yalnızca bir tek yöntem iyidir ve o da bütünüyle Doğa'nın ebedî yasalarına dayanan yöntemdir; diğerleri ise bu yasaları ihmal ettikleri ölçüde kötüdür. Ne ben ne de başka herhangi bir insan şu anda bu tek iyi yöntemin tam olarak sahibiyiz; ona ancak yavaş yavaş ve adım adım ulaşmayı umut edebiliriz.

Daha ileride, çocuğa önce doğru biçimde görmenin ve gördüğünü doğru biçimde betimlemenin öğretilmesi gerektiğini, tanımların ise ancak bundan sonra gelmesi gerektiğini söyledikten sonra, Pestalozzi şunu ekler:

"Erken verilen tanımların doğurduğu bilgelik, yağmurda hızla büyüyen ama güneşin ilk dokunuşunda ölen mantara benzer."

Çocuk, ilk öğeleri mükemmel ve eksiksiz biçimde öğrenmelidir.

Her türlü eksiklik, doğasının bütünlüğü içinde gelişmesini sürekli olarak engelleyen bir kusur olarak kendini hissettirecektir. Bu, zihin için de bir bahçe için olduğu kadar doğrudur.

"Duyuların egemenliği, doğamızın esas amacına; yani ahlaki-ruhsal yasaya tâbi kılınmalıdır… İnsana özdenetim, özgürlük ve iç huzuru verebilecek olan yalnızca onun içsel ruhsal yaşamıdır… O hâlde insan soyunun eğitimi, kör olan ve yalnızca ölüme götüren duyusal doğamızdan ayrılmalı; ilahi ve ebedî olan ahlaki ve ruhsal doğamıza emanet edilmelidir."

On ikinci mektupta Pestalozzi, yirmi yıl önce Leonard ve Gertrude'un önsözünde söylediklerini hatırlatarak başlar:

"İnsanların görüşleri üzerindeki kavgalarından uzak dururum; fakat onları dindar, dürüst, inançlı ve yumuşak huylu kılan, Tanrı sevgisini ve komşu sevgisini yüreklerine, mutluluk ve bereketi evlerine getiren her şeyin, bana kalırsa, tartışma dışı olduğu ve herkesçe kabul edildiği açıktır."

Ardından, kendi eğitim çalışmasının insanları ayıran görüşlerden bağımsız olduğunu ve bu nedenle yönteminin, dinsel inançları ya da yönetim biçimleri ne olursa olsun, tüm uluslar için yararlı olduğunu belirtir. Bundan sonra din hakkında konuşurken dogmatizmden özellikle kaçınmasının nedeni de budur.

Buna rağmen, yaptığı her şeyde Tanrı'nın takdirine dayanır; çoğu zaman—daha az belirgin olmakla birlikte—İsa Mesih aracılığıyla kurtuluşa da. Pestalozzi, seslendiği insanlık kesiminin zihninde bu iki noktanın "tartışma dışı" olduğunu biliyordu. Ancak bugün, böyle bir varsayım artık mümkün olmasa, ne yapardı? Eğitimde Tanrı olmaksızın ilerlemenin mümkün olduğunu düşünebilir miydi? Buna inanamıyoruz.

Kelimenin dar anlamıyla öğretim söz konusu olduğunda yöntemi gerçekten dinden bağımsızdır; fakat gerek okulda gerek evde, çocuğun iradesinin yardımı olmaksızın öğretim yapmak imkânsızdır ve irade ahlaki gelişime bağlıdır. Bu nedenle ahlak eğitimi, öğretmenin bütün çalışmasıyla yakından bağlantılıdır; bölünemez bir organizmanın zorunlu ve ayrılmaz bir parçasıdır.

"Ve bu ahlaki gelişim," der Pestalozzi, "çocuğuyla birlikte dua eden dindar bir annenin etkisinden doğar."

Daha ileride Pestalozzi, eğitimin bütün sorunlarını çözmekten çok uzak olduğunu açıkça belirtir; halkına yardım etme çabasında yalnızca birkaç temel ilkeyi keşfedebildiğini ve bunları daha kapsamlı biçimde formüle edip uygulayamamış olmasına üzüldüğünü söyler:

"Bu yüzden, insanın bütün güçlerinin organik bir bütünün parçaları olduğunu kesin biçimde ileri sürdüğümde, bu organizmayı ya da onun yasalarını bütünüyle bildiğimi asla ima etmiyorum; ve öğretimde akılcı bir yöntemin izlenmesi gerektiğini söylediğimde de, bu yöntemi her zaman izlediğimi ya da onun tüm ayrıntılarını geliştirmiş olduğumu iddia etmiyorum."

Pestalozzi daha sonra, halkı yükseltmek için yaşamını adadığı hâlde henüz başarıya ulaşamadığını söyler. Bunun suçunu bütünüyle kendisinde görür ve derin bir pişmanlık içinde, şu hüzünlü sözlerle bitirir:

"Her şeyimi kaybettim ve kendimi de kaybettim;
yine de, ey Tanrım, yaşamımın arzusunu içimde diri tuttun.
Kendi hayatlarını mahveden binlercesinin önünde olduğu gibi, acılarıma yol açan amacı gözlerimin önünden silmedin; aksine, hatalarıma rağmen eserimi korudun.
Umutsuzluk içinde mezarıma yaklaşırken, sen akşamımı ışıkla doldurdun ve yaşamımın acılarını yumuşattın.

Merhametine ve güvenine layık değilim, Rab.
Ezilmiş kurda yalnızca sen acıdın;
kırılmış kamışı kırmadın, tüten fitili söndürmedin,
çocukluğumdan beri dünyadan dışlanmışlara sunmaya çalıştığım—ama boşuna çabaladığım—kurbandan yüzünü hiç çevirmedin.”
On üçüncü mektup, dilin kötüye kullanılması üzerine bir sapmayla başlar. Dil, en başta düşüncenin kendiliğinden ve sadık bir ifadesi olduğunda, aynı zamanda düşüncenin gelişmesinin başlıca aracıdır; ona güç ve kesinlik kazandırır. Fakat çocukluktan itibaren dil, başkalarının dilinin yalnızca tekrarı ya da taklidi hâline geldiğinde, kullandığı sözcükler henüz kendisi için yabancı olan fikirleri dile getirdiğinde, dil düşünceyi geliştirmek bir yana, onu felce uğratır ve yok eder. Dünyayı dolduran o boş ve anlamsız gevezeliğin kaynağı da budur.
Pestalozzi daha sonra yeniden ilköğretimin reformuna döner ve onun karşılaması gereken bir başka gereksinimi daha gösterir.
Bilgi her şey değildir; yargı gücü ve eylemde çeviklik de gereklidir. Pratik yetiler de, duyuların ve uzuvların, en basit ve en kolay olandan başlayarak kademeli bir alıştırmalar dizisine tâbi tutulmasını gerektirir. Bildiklerimizi uygulayabilme gücünün gelişimi de, bilginin edinilmesini yöneten aynı organik yasalara bağlıdır.
Doğa’nın organizması, bitkilerde ve hayvanlarda olduğu gibi insanda da aynıdır; insanın fiziksel doğasını, ahlaki doğasını ve pratik güçlerinin gelişimini aynı şekilde düzenler.
İnsanlık en derin düşkünlüğü içinde bile, yaşamın zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için pratik yanını geliştirme gereksinimini asla yitirmez.
Nasıl ki zihinsel gelişim için bir bilginin ABC’si gerekiyorsa, pratik gelişim için de bir uygulamanın ABC’si olmalıdır; çünkü bir çocuğun bilgisi ve zekâsı, gerçek deneyimden önce tanımlar verildiğinde nasıl karışıyorsa, yüreği ve vicdanı da, imanın ve erdemin ne olduğunu fiilen yaşamadan önce ona iman ve erdem hakkında konuşulduğunda aynı şekilde karışır.
Eseri sona erdiren on dördüncü ve on beşinci mektuplar, ahlaki ve dinsel gelişim sorununa ayrılmıştır. Burada sözü doğrudan Pestalozzi’ye bırakmalıyız:
“Bu mektupları, bütün sistemimin kilit taşı diyebileceğim noktaya değinmeden bitirmek istemem. İnsanın gelişimi için tek sağlam temel olduğuna inandığım bu ilkeler, Tanrı sevgisini teşvik ediyor mu?”
“Soruma bir yanıt bulmak için bir kez daha kendi yüreğime bakıyorum ve kendime soruyorum: ‘Tanrı düşüncesi ruhumda nasıl kök salıyor?
Tanrı’ya inanmamın, kendimi O’na bırakmamın, O’nu sevdiğimde ve O’na güvendiğimde, O’na şükredip O’na itaat ettiğimde mutlu hissetmemin kaynağı nedir?’”
“Sonra kısa sürede şunu görüyorum: Sevgi, güven, şükran ve itaat duyguları, Tanrı’ya yönelmeden önce yüreğimde var olmak zorundadır.
İnsanları sevmeli, onlara güvenmeli, onlara teşekkür etmeli ve onlara itaat etmeliyim ki, Tanrı’yı sevmeye, O’na şükretmeye, O’na güvenmeye ve O’na itaat etmeye yükselebileyim.
Çünkü ‘gördüğü kardeşini sevmeyen, görmediği gökteki Babasını nasıl sevebilir?’”
“Sonra kendime şunu sorarım:
‘İnsanları sevmeyi, onlara güvenmeyi, onlara teşekkür etmeyi ve onlara itaat etmeyi nasıl öğreniyorum?
Bu duygular yüreğimde nasıl kök salıyor?’
Ve bunun esas olarak anne ile süt emen çocuk arasındaki ilişkiden kaynaklandığını görürüm.”
“Anne çocuğuna bakmak, onu beslemek, korumak ve eğlendirmek zorundadır. Başka türlü davranamaz; en güçlü içgüdüleri onu buna sevk eder.
Böylece çocuğun ihtiyaçlarını karşılar ve onun güçsüzlüğünü her bakımdan telafi eder.
Çocuk böylece korunur ve mutlu olur; sevginin ilk tohumu da onun içinde böylece ekilir.”
Bir süre sonra çocuğun gözleri, daha önce hiç görmediği bir şeye takılır;hayret ve korkuya kapılarak bir çığlık atar. Annesi onu bağrına basar, onunla oynar, dikkatini başka yöne çeker ve gözleri uzun süre yaşlı kalsa da, ağlaması diner. Yabancı nesne yeniden görüldüğünde, anne çocuğu yine kollarıyla korur ve ona gülümser.
Bu kez çocuk ağlamak yerine annesinin gülümsemesine kendi gülümsemesiyle karşılık verir ve güvenin ilk tohumu atılmış olur. Annesi, onun en küçük işaretinde bile beşiğine koşar; acıktığında oradadır; susadığında onu giderir; annesinin ayak sesini duyduğunda sakinleşir; onu gördüğünde elini uzatır ve gözlerini annesinin göğsüne diker.
Onun için annesi ile açlığının giderilmesi aynı şeydir; böylece şükran doğar. Sevgi, güven ve şükranın bu filizleri kısa sürede gelişir.
Çocuk annesinin adımlarını tanır; gölgesine bile gülümser; ona benzeyen her şeyi sever; annesine benzeyen her varlık onun gözünde iyi bir varlıktır. Annesinin sevdiklerini sever; onun öptüklerini öper. Annesinin benzerine yönelen bu gülümseme, insanlığa yönelen bir gülümsemedir; ve böylece kardeşlik sevgisinin, yani insan sevgisinin tohumu atılır.

İtaat, kökeni itibarıyla çocuğun ilk içgüdülerine aykırıdır ve onlardan kendiliğinden doğmaz; ama eğitimcinin, itaat öğretme çabalarını dayandırması gereken şey de yine bu içgüdülerdir. Çocuk sabrı öğrenmeden önce ağlar;itaati öğrenmeden önce sabırsızdır.
Sabır, itaattan önce gelir ve itaat edebilmesi için çocukta önce sabrın gelişmesi gerekir. İtaatin ilk belirtileri bütünüyle pasiftir ve esas olarak zorunluluk duygusundan doğar. Ama bu duygu annenin etkisiyle geliştirilebilir. Çocuk beslenmek için, kucağa alınmak için beklemek zorundadır.
Aktif itaate ancak çok daha sonra yetenek kazanır; o zaman bile, annesine itaat etmenin iyi bir şey olduğunu hissetmesi için zaman gerekir. Doğa, çocuğun öfkesine aldırmaz; isterse oduna ya da taşa vursun, Doğa buna kayıtsız kalır ve çocuk kısa sürede vurmaktan vazgeçer.
Aynı şekilde anne de çocuğun mantıksız isteklerine aldırmamalıdır; çocuk öfkeyle bağırıp çağırsa da, anne sarsılmadan durmalıdır; bir süre sonra çocuğun ağlaması diner.
Böylece çocuk kendi iradesini annesininkine tabi kılmayı öğrenir ve sabır ile itaatin ilk tohumları ekilmiş olur. İtaat, şükran, güven ve sevgi bir araya geldiğinde, vicdanın başlangıcı ortaya çıkar; yani çocuğun zihninde, annesine öfkelenmenin iyi olmadığına dair belirsiz bir ilk duygu uyanır; onu seven annesinin yalnızca kendisi için var olmadığını; dünyadaki her şeyin yalnızca kendisi için olmadığını; hatta kendisinin bile dünyada yalnızca kendisi için bulunmadığını sezdiren bir duygu. Görev ve adaletin ilk ışığı yüreğine düşmüştür. Bir annenin bebeğiyle kurduğu ilişkiyle uyanan ahlaki gelişimin ilk öğeleri bunlardır. Bunlar aynı zamanda dinsel gelişimin de öğeleridir; çocuk annesine duyduğu güven aracılığıyla Tanrı'ya duyacağı güvene yükselir. Ama kısa süre sonra bu güçlü inanç ve eylem kaynaklarının zayıfladığı bir an gelir. Çocuğun kendi gücü artık annesinin elini bırakmasına izin verir; bağımsızlık duygusu günden güne büyür ve yüreğinin derinliklerinde yavaş yavaş şu düşünce belirir:
"Artık anneme ihtiyacım yok."
Anne bu düşünceyi gözlerinden okur, yavrusunu daha sıkı göğsüne bastırır ve onun daha önce hiç duymadığı bir tonla şöyle der:
"Sevgili çocuğum,
bana artık ihtiyaç duymadığında da ihtiyaç duyacağın bir Tanrı vardır;
ben seni koruyamadığımda seni kollarına alacak olan O'dur;
ben sana artık sevinç ve mutluluk veremediğimde, bunları sana hazırlayacak olan O'dur."
O anda çocuğun yüreğinde, onu kendisinin ötesine taşıyan, anlatılamaz bir teselli duygusu ve inanma isteği doğar. Tanrı'nın adını annesinin dudaklarından duyar duymaz, sevinçle dolar. Annesinin göğsünde ilk kez hissettiği sevgi, şükran ve güven duyguları, şimdi Tanrı'ya karşı daha da derinleşir; O'nu bir baba ya da anne gibi sever ve O'na güvenir.
İtaat yetisi de gelişir; çocuk artık Tanrı'nın gözünü üzerinde hisseder, tıpkı eskiden annesinin bakışını hissettiği gibi; ve iyiliği Tanrı'nın huzurunda yapar, eskiden annesinin huzurunda yaptığı gibi.
Sevgi dolu ve sade bir annenin, çocuğun büyüyen bağımsızlık duygusunu Tanrı'ya imanla ilişkilendirerek dizginleme yönündeki bu ilk çabası; eğer insanları yüceltmekte başarılı olmak istiyorsa, eğitimin yola çıkması gereken temel ilkeleri bize sunar.
Sevgi, şükran, iman ve itaatin ilk filizleri, anne ile çocuk arasındaki bazı içgüdüsel ilişkilerden doğar; fakat bu filizlerin daha sonraki gelişimi son derece dikkatli bir sanatı gerektirir. Ve sen, eğitimci, ne kadar dikkatli olursan ol, eğer bir an bile bu filizlerin çıkış noktasını gözden kaçırırsan, bütün çaban sonuçsuz kalır; çünkü o zaman gelişen duyguları, onların ilk kaynaklarına bağlayan ipliği koparmış olursun. Bu çok büyük bir tehlikedir ve en baştan itibaren buna karşı önlem alınmalıdır.
Çocuk annesinin yardımını isterdi; onu sever, ona şükreder, ona güvenir ve ona itaat ederdi. Tanrı'nın yardımını isterdi; O'nu sever, O'na şükreder, O'na güvenir ve O'na itaat ederdi. Fakat şimdi bu duyguların ilk kaynakları ortadan kalkmıştır; artık annesine ihtiyaç duymaz ve onu çevreleyen yeni dünya bütün duyusal cazibesiyle bağırmaktadır: "Artık benimsin!"
Çocuk bu sesi duyar. Beşiğindeki içgüdüler yok olmuştur; yerlerini gelişen güçlerinin içgüdüleri almıştır. İlk izlenimlerinin ürünü olan ahlaki duygular da, eğer şimdi insan doğasının en yüce yönelimleriyle, yaşamın görevleriyle ve Yaratıcı'nın iradesiyle kopmaz biçimde bağlanmazlarsa, kısa sürede yok olacaklardır. Dünya artık çocuğu annenin kalbinden koparmaya başlamıştır; ve eğer bu sırada onun doğasının en soylu duygularını bu yeni ve baştan çıkarıcı dünya ile uzlaştıracak kimse bulunmazsa, çocuk için her şey bitmiş demektir. Çocuk, diyorum, sevgi dolu kalpten koparılır; dünya artık onun annesidir; onun duyusal hazları ve egemenlik tutkusu artık onun tanrısıdır.
İşte burada, ilk kez, artık Doğa'ya güvenemezsin; aksine, çocuğu kendi kör gücünden korumak için elinden geleni yapmalı ve ona, yüzyılların deneyiminin iyi olduğunu gösterdiği kuralları, ilkeleri ve güçleri kazandırmalısın. Çünkü şimdi gözlerinin önünde duran dünya, Tanrı'nın onu ilk yarattığı dünya değildir; yalnızca hazları masumiyetini yitirmemiş değildir, insan doğası da soyluluğunu yitirmiştir ve her yerde savaş, isyan, gasıplık, şiddet, bencillik, yalan ve aldatma hüküm sürmektedir.

Bu önemli eserden daha fazla alıntı yapacak yerimiz yok. Ancak aktardıklarımız bile Pestalozzi'nin dağılmaya olan eğilimini açıkça gösterir. Kalemi eline, Burgdorf Enstitüsü'nün gerçekleştirmeyi amaçladığı görüşleri ortaya koymak için almıştı; fakat çalışma ilerledikçe, yeni düşünceler zihnine öylesine yoğun ve hızlı biçimde üşüştü ki, sonunda duygu ve hayal gücünün etkisiyle kendini bütünüyle yeni düşünce alanlarına kaptırdı. Bu yüzden kitap, başlığının vaat ettiğinden çok daha fazlasını içerir. Eseri büyük bir dikkat ve kavrayışla inceleyen Morf, onun pedagojik ilkelerini şöyle özetler:

Anneler İçin Kitap'tan sonra, sayı ve biçim üzerine duyusal izlenim alıştırmalarına, yani aritmetik ve geometrinin ilk öğretimine yönelik kitaplar gelmiştir. Bunlara Krusi ve Buss başlamış, ancak daha sonra Schmidt tarafından tamamlanmıştır.

Bu kitaplar da, Anneler İçin Kitap gibi ayrıntılarla aşırı derecede yüklü, aynı ölçüde laf kalabalığına boğulmuş ve sıkıcıydı; izlenecek yol son derece ayrıntılı biçimde haritalandırılmış olmasına rağmen, ne daha başarılı ne de daha yararlı oldular.

Söylediğimiz gibi, bu temel kitaplar Pestalozzi'nin yöntemine dair yanlış bir izlenim vermiştir. İnsanlar, bu ifade dizilerinin çocuğun kendi gözlem ve deneyiminden doğması gerektiğini yeterince anlamadılar; geleneğin kölesi olarak, bunlarda yalnızca ezberlenecek ve mekanik biçimde tekrarlanacak bir ders gördüler. Böylece, pek de haksız sayılmayacak bir gerekçeyle, Pestalozzi'nin yöntemi tam da iyileştirmeyi amaçladığı bir kusur nedeniyle suçlanmıştır.

Pestalozzi'nin yöntemi ruh ve hayattır; onu uygulayabilmek için önce bu ruh ve bu hayatla dolmamız gerekir; onun çalışması, izlediği işlemlerin basmakalıp bir taklidiyle sürdürülemez. Bununla birlikte, Pestalozzi'den bu yana, onun daha az önemli ilkelerinden bazıları yayılmış ve kök salmış, neredeyse her ülkede eğitim yöntemlerinde belirli bir iyileşme sağlamıştır. Bu ilerleme hem sınırlı hem de eksiktir ve haklı olarak bekleyebileceğimizden çok uzaktır. Ancak Pestalozzi'nin yöntemi, felsefesi daha da yaygınlaştırılmadıkça ve bütün eğitimciler onun ruhunu derinlemesine özümsemedikçe, tam sonuçlarını vermeyecektir.

Bu dönemde (yani 1802 ile 1805 yılları arasında) Pestalozzi'nin yazdığı, fakat hiçbir zaman yayımlamadığı bir eserden daha söz etmemiz gerekir. Baştan sona Pestalozzi'nin kendi el yazısıyla kaleme alınmış olan bu elyazması, Winterthur'lu Bay Morf'un mülkiyetindedir; dolayısıyla özgünlüğü tartışmasızdır. Eserin adı Doğal Okul Ustası'dır ve ilk kez 1872'de Seyffarth'ın derlemesinde basılmıştır. Öyküsü şöyledir:

1803'te yayımlanan Anneler İçin Kitap, yazarının tasarladığı çok daha önemli bir çalışmanın ilk bölümüydü ve üstelik son derece tatmin edici olmayan bir ilk bölümü. Pestalozzi'nin görüşüne göre, çocuğu bedensel izlenimleri hakkında konuşmaya alıştırdıktan sonra, onu ahlaki izlenimleri hakkında konuşmaya da alıştırmak yerinde olacaktı. Bu amaçla, dili, daha doğrusu, dilde çocuğun anlayabileceği ve açıklamalarından yarar sağlayabileceği ahlaki duyguları ifade eden sözcükleri metin olarak aldı. Birincisiyle aynı zamanda üstlenilmiş gibi görünen bu yeni çalışmaya Pestalozzi Doğal Okul Ustası adını verdi. Kitap, hem plan hem biçim bakımından Anneler İçin Kitap'tan tamamen farklıydı.

Yazarın çalışmasından hoşnut olup olmadığı mı, yoksa onu düzeltip tamamlamaya vakti mi yetmedi, bilmiyoruz; ancak şu kesindir ki, düşüncesinden vazgeçti ve elyazmasını, dilediği gibi kullanma izniyle Krusi'ye verdi.

Bu kitabı bir kenara koyarken Pestalozzi, dilin temel öğretimi üzerine bir eser yazma niyetinden kesinlikle vazgeçmiş değildi; nitekim yaşamının sonuna kadar bu konu üzerinde istikrarlı biçimde çalışmayı sürdürmüş ve bu alanda çok sayıda elyazması bırakmıştır. Ne var ki, bunlar ve daha niceleri, ölümünden birkaç yıl sonra ne yazık ki kaybolmuştur. O sırada Paris'te bulunan Schmidt bunları görmek isteyince, Gottlieb elyazmalarını ona göndermiştir. Ancak hiçbir zaman varacakları yere ulaşmamışlardır. Araştırmalar yapılmış, Mulhouse'a kadar izleri sürülmüş, fakat bütün çabalara rağmen daha sonra başlarına ne geldiği hiçbir zaman öğrenilememiştir.

1829'da, o sıralar Trogen Kantonal Okulu'nun müdürü olan Krusi, kendisine emanet edilmiş belgeleri kamu yararına kullanmaya karar verdi. Bu nedenle elyazmasını inceledi, düzenledi ve yaklaşık yüz yirmi sayfalık bir broşürde seçme parçalar yayımladı. Broşürün başlığı şuydu: Sözcüklerin Ahlaki Anlamı Üzerine Babasal İncelemeler; Baba Pestalozzi'den Öğrencilerine Bir Vasiyet.

Önsözde Krusi, elyazmasının tarihçesini verir ve Pestalozzi'nin Gessner'e yazdığı mektuplardan şu pasajı aktarır:

"Okuma derslerimi, ölümümden sonra öğrencilerimin bulacağı bir vasiyetle tamamlamayı umuyorum; bu vasiyette, dildeki başlıca fiillerle bağlantılı olarak ve bana nasıl çarptılarsa onlara da öyle çarpacak bir biçimde ifade edilmiş, tamamı kendi deneyimlerimden çıkarılmış belirli sayıda ahlaki öğüt yer alacaktır."

Babasal öğütler gerçekten de, neredeyse tamamı fiil olan bir dizi sözcüğün anlamlarına dayanmaktadır.

Eserin asıl bölümünden önce, herhangi bir düzenleme girişimi olmaksızın not edilmiş, tamamlanmamış bir yapının malzemeleri gibi duran birtakım kopuk düşünceler ve notlar yer alır.

İşte bu notlar arasında eserin başlığına rastlarız: Doğal Okul Ustası; ya da Altı Yaşına Kadar Çocuklara Bilmesi Gereken Her Şeyi Öğretmek İçin Eğitimin En Basit İlkelerine Dayanan Uygulamalı Öğretimler. Ardından ithaf gelir:
Helvetia Halkına!
Senin düşüşünü gördüm, korkunç düşüşünü gördüm; sana acıdım ve sana yardım etmeyi arzuladım. Ne yeteneğim ne bilgim var; dünyada bir değerim de yok; ama senin ihtiyaçlarını biliyorum. Bu yüzden sana kendimi ve yaşamımın acılı emekleriyle senin için gerçekleştirebildiğim her şeyi veriyorum.
"Söylediklerimi önyargısız oku; eğer biri senden daha iyisini sunarsa, beni bir kenara at ve yaşamımı geçirdiğim karanlığa geri dönmeme izin ver. Ama eğer kimse sana benim söylediğimi söyleyemiyorsa, eğer kimse sana benim yapabildiğim gibi yardım edemiyorsa, o zaman anıma ve senin uğruna yitirdiğim hayata bir gözyaşı ver."
Ön notlar arasında, iyi bir dil öğretiminin ahlaki önemi üzerine, yirmi yıl sonra Peder Girard'ın çalışmalarını hatırlatan bazı çarpıcı düşünceler bulunur; ayrıca dilin incelenmesine ilişkin tasarılar ve o dönemde kullanılan yöntemlere yönelik eleştiriler de vardır. Pek çok okul öğretmeninin kötü yöntemlerinin yol açtığı zararlardan söz ettikten sonra yazar şöyle haykırır:
"İsa Mesih, tek Üstat!"
Demek ki Pestalozzi modelini burada aramıştır.
Söylediğimiz gibi, eserin asıl bölümü sözcüklerin anlamlarına dayanan bir öğretimler derlemesidir. Sözcükler alfabetik olarak düzenlenmiştir; her sözcük türevleriyle birlikte verilir ve her biri farklı anlamlarıyla sırayla ele alınır. Kitabın tam olarak anlaşılabilmesi için elbette Almanca okunması gerekir; ancak biz, ilk paragrafı çevirerek okura eser hakkında bir fikir vermeye çalışacağız:
". Achten, achtend, geachtet, erachten, beobachten, hochachten, verachten, sich selbst achten; die Achtung, die Selbstachtung."
"Çocuklar, size açıklayacağım ilk sözcük Selbstachtung'dur (kendine dikkat, kendine saygı)."
"Yanlış yaptığında seni utandıran; erdemi sevmeni, Tanrı'ya dua etmeni, sonsuz yaşama inanmanı ve günaha karşı koymanı sağlayan odur. Yaşa ve bilgeliğe saygı duymanı sağlayan ve yoksulluk ile sıkıntıdan yüz çevirmene engel olan odur; yanlışı ve yalanı reddetmeni mümkün kılan ve sana gerçeği sevmeyi öğreten odur. Çocuklar, korkağı kahraman, tembeli eylem insanı yapan; yabancıyı onurlandırmamızı ve dışlanmışlara, düşmüşlere yardım etmemizi sağlayan da odur."
Bay Morf'un elindeki elyazması, Pestalozzi'nin Krusi'ye emanet ettiklerinin tümü değildir; Krusi'nin yayımladığı çalışmada yararlandığı, daha sonra kaybolmuş olan birtakım ayrı yapraklar da vardı. Ancak Doğal Okul Ustası ile Babasal Öğütler'de yer alan her şey, Seyffarth tarafından Pestalozzi'nin yapıtlarının on altıncı cildinde yayımlanmıştır; küçük çocuklar için dil alıştırmaları üzerine bir el kitabı hazırlamayı düşünen herkesin okumasının yerinde olacağı bir cilt.
BÖLÜM XIII
YVERDON'Daki İLK YILLAR
Yverdon'daki eski şatoya[1] yerleşilir yerleşilmez, enstitü hızla gelişti; öğrenci sayısı kısa sürede Burgdorf'takinden çok daha fazla oldu ve öğretmenlerin sayısı da önemli ölçüde arttı. Bunların birçoğu Burgdorf'ta öğrenci olmuş kişilerdi ve şimdi en temel derslerin öğretimiyle görevlendirilmiş yardımcı öğretmenler olarak, kendilerinin de bu yolla yetiştirildiği yöntemi sadakatle uyguluyorlardı. Diğerleri ise, çeşitli bilgi ve yetkinliklere sahip, Pestalozzi'nin yanında çalışmayı büyük bir istekle kabul etmiş kimselerdi.
Yeni yardımcılar arasında özellikle şunları anmamız gerekir:
Dış Appenzell'den John Niederer, felsefe doktoru; Burgdorf enstitüsü açıldığında Ren Vadisi'ndeki Sennwald'ın papazıydı. O dönemde yakın dostu Tobler'e yazdığı ve daha sonra eşi tarafından yayımlanan mektuplarında, Pestalozzi'ye duyduğu içten hayranlığı ve ona katılma yönündeki güçlü arzusunu dile getirir. Ancak bu arzu birkaç yıl boyunca gerçekleşememiştir; çünkü yokluğunun cemaatine zarar vermeyeceğinden emin olmadan görevini bırakmak istememiştir. Niederer, Pestalozzi'nin düşüncelerini daha felsefi bir biçime soktuğu için, yöntemin "filozofu" olarak anılmıştır. Yverdon'da, ustanın yayımlanmak üzere yazdığı her şeyi gözden geçirmiş, başlıca kusurları düzeltmiş; fakat eklemek gerekir ki, hem içerikte hem de biçimde özgünlüğü bir ölçüde zedelemiştir. Gerçekten de, Pestalozzi'nin düşüncesi bütünüyle anlaşılmak isteniyorsa, yalnızca kendi elinden çıkmış, başkalarının dokunmadığı yazıları incelenmelidir.
Zürihli De Murault, geniş bilgiye sahip, ileri görüşlü ve iyi bir yönetim yeteneği olan biriydi; çocuklara karşı sade ve sevecendi. Paris'te yaşamış, Fransızcayı oldukça iyi konuşuyordu; enstitüdeki tüm şarkılar Almanca olduğu için, bizi gezintilere çıkararak ve ana dilimizde şarkılar öğreterek Fransızca konuşan çocukların kalbini kazanmıştı.[2] Daha sonra St. Petersburg'da önemli bir eğitim kurumunun başına geçti.
Mieg, yetenekli bir adamdı; nazik ama çok kararlıydı. De Murault'nun ayrılmasından sonra Pestalozzi, bir süre enstitünün genel disiplin yönetimini ona emanet etti.

Von Türck, Kuzey Almanya'dan soylu bir aileye mensuptu. Oldenburg yargı teşkilatındaki iyi bir görevini bırakarak Pestalozzi'nin çalışmalarını incelemek üzere geldi. Daha sonra bu çalışmalar hakkında "Münchenbuchsee'den Pestalozzi ve Onun İlköğretim Yöntemi Üzerine Mektuplar" başlıklı bir eser yayımladı. Yetenekleri, yüce hedefleri ve olağanüstü irade gücüyle öne çıkan bu kişi, Pestalozzi'nin enstitüsüyle bağlantılı olarak Yverdon'da bir okul yönettikten sonra Potsdam'da Devlet Konseyi üyeliğine atandı ve otuz yıl boyunca ustanın öğretisini uygulamak ve yaymak için büyük bir gayretle çalıştı.
Barraud, kısa süre sonra Maine de Biran tarafından Dordogne'daki Bergerac'a çağrıldı; burada Pestalozzi ilkelerine dayanan bir eğitim kurumu kurdu.
Burgdorf'ta kabul edilen yoksul çocuklar arasında, daha sonra Yverdon'da öğretmen olanların en seçkin üçü şunlardı:
Ramsauer — kendisinden daha önce söz etmiştik ve ileride onu yeniden anma fırsatımız olacaktır.
Joseph Schmidt, Tirol'den bir çoban çocuğuydu; erken yaşlarda hiçbir eğitim almamıştı. Burgdorf, onun aklı üzerinde kalbi üzerinde olduğundan daha büyük bir etki yaptı. Kısa sürede matematik için olağanüstü bir yetenek gösterdi; Yverdon'da bu dersi büyük bir ustalıkla ve şaşırtıcı bir başarıyla verdi. Kartal bakışlı, demir iradeliydi; kurnaz, buyurgan ve duygusallıktan tamamen yoksundu. Zamanla Pestalozzi'nin zihni üzerinde tam bir hâkimiyet kurdu ve sonunda diğer öğretmenlerin ayrılmasına ve enstitünün yıkımına yol açan kişi oldu.
Sayı ve Biçim Üzerine Temel Dersler'i kaleme alan da oydu; bu metinler, Gotta'nın 1820–1826 yılları arasında yayımladığı ve son derece eksik olan Pestalozzi eserleri baskısının XIV. ve XV. ciltlerinde yer alır.
Steiner, ihmal edilmiş bir çocuktu; bütün eğitimini Burgdorf'ta Pestalozzi'den aldı. Yverdon'da yardımcı öğretmenlik yaptı ve "yöntem"e en çok itibar kazandıran öğrencilerden biri oldu. Çok daha sonra Berlin'de matematik profesörü oldu ve bu bilimin yaygınlaşması ve geliştirilmesi üzerinde oldukça etkili olan eserler yayımladı.
İşte bu kişiler o sırada Pestalozzi'nin başlıca yardımcılarıydı. Daha sonra pek çok kişi daha geldi; ancak burada sözünü ettiğimiz dönemin, Yverdon Enstitüsü'nün henüz emekleme çağında olduğu bir zaman olduğu unutulmamalıdır.
Okuyucularımıza bu ilk yıllarda enstitüdeki yaşam hakkında açık bir fikir verebilmek için, çocukluk anılarını —kendi deyişiyle ailesi ve dostları için— yakın zamanda yayımlamış olan ilginç bir yazardan alıntı yapmaktan daha iyisini yapamayız. Sözünü ettiğimiz kişi, seçkin tarihçi ve Jean de Müller'in devamcisi Profesör Vulliemin'dir. 1805 yılında, sekiz yaşındayken Pestalozzi'nin enstitüsüne girmiş ve orada iki yıl kalmıştır. Mekânı şu sözlerle anlatır:
"Çocuklarım," diye hayal edin, "çok çirkin bir adam; sert ve diken diken saçlar; çiçek hastalığından izlerle dolu, çilli bir yüz; sivri ve bakımsız bir sakal; kravat yok; üzerine oturmayan pantolonlar; düşmüş çoraplar ve kocaman ayakkabılar.
Buna bir de nefes nefese, sürüklenir gibi bir yürüyüş; kimi zaman iri ve çakmak çakmak bakan, kimi zaman içe dönmüş gibi yarı kapalı gözler; yüzünde ya derin bir kederin ya da en dingin mutluluğun ifadesi; konuşması bazen yavaş ve ezgili, bazen gürleyen ve aceleci olsun — işte o zaman, bizim ' Pestalozzi Baba" dediğimiz adam hakkında bir fikir edinmiş olursunuz."
Onu size tasvir ettiğim haliyle biz onu seviyorduk; Evet hepimiz onu seviyorduk, çünkü o hepimizi seviyordu.
Onu öylesine çok severdik ki, bir süreliğine gözden kaybolduğunda kendimizi hüzünlü ve yalnız hissederdik; tekrar yanımıza döndüğünde ise gözlerimizi ondan ayıramazdık.
İsviçre Devrimi savaşlarının yoksul ve yetim çocukların sayısını büyük ölçüde artırdığı bir dönemde, onun bu çocukların pek çoğunu evine aldığını ve onlara bir baba gibi baktığını biliyorduk. Bu yüzden onun çocukların, sıkıntı ve felaket içindeki herkesin gerçek dostu olduğunu hissediyorduk.
Yverdon'daki hemşerilerim, benim de doğduğum bu kentte, büyük bir cömertlikle eski Şato'yu onun kullanımına vermişlerdi. Şato devasa bir kare biçiminde inşa edilmişti; geniş salonları ve avluları, kalabalık bir okulun hem dersleri hem de oyunları için son derece uygundu. Duvarlarının içinde, yüz elli ile iki yüz arasında, her milletten çocuk bir araya gelmişti; zamanımızı derslerle neşeli oyunlar arasında paylaştırıyorduk. Çoğu zaman şato avlusunda başlayan bir esir alma oyunu, göl kıyısındaki çimenlerde sona ererdi. Kışın ise büyük bir kar kalesi yapar, onu eşit bir kahramanlıkla savunur ve saldırırdık. Hastalık neredeyse hiç bilinmezdi.
Her sabah erkenden sırayla soğuk suyla duş alırdık. Genellikle başımız açıktı; ama bir gün keskin ve dondurucu bir rüzgâr eserken babam bana acıdı ve bir şapka verdi. Arkadaşlarım şapkayı fark eder etmez bağırış koptu:
"Bir şapka, bir şapka!"
Şapka hemen başımdan düşürüldü ve yüzlerce el arasında oyun alanı ve koridorlarda dolaştırıldı; sonunda bir pencereden dışarı savruldu ve şatonun altından akan nehre düştü. Göl yönünde sürüklendi ve onu bir daha hiç görmedim.

Öğretmenlerimizin çoğu genç adamlardı; neredeyse hepsi devrim döneminin çocuklarıydı ve Pestalozzi Baba'nın, yani hem onun hem de bizim etrafında büyümüştü. Elbette aralarında onunla birlikte çalışmaya gelen birkaç eğitimli adam ve bilgin de vardı; ama genel olarak bakıldığında büyük bir öğrenilmişlik yoktu. Pestalozzi'nin, yaşlılığında, kırk yıldır hiçbir şey okumadığını övünerek söylediğini bizzat duydum. Onun ilk öğrencileri olan öğretmenlerimiz de ondan fazla okumazlardı. Öğretimleri hafızaya değil, anlayışa seslenirdi; amaçları, Tanrı'nın içimize yerleştirdiği yetenek filizlerinin uyumlu biçimde geliştirilmesiydi.
"Amacınız çocuğu geliştirmek olsun," derdi Pestalozzi durmadan,
"Onu bir köpek gibi eğitmeyin; ne yazık ki okullarımızda pek çok çocuk böyle eğitiliyor."
Çalışmalarımız neredeyse bütünüyle sayı, biçim ve dil üzerine kuruluydu. Dil, duyu izlenimleri yardımıyla öğretilirdi; doğru görmeyi öğrenir, böylece şeyler arasındaki ilişkiler hakkında kendiliğinden doğru bir kavrayış geliştirirdik. Bir şeyi gerçekten kavradıktan sonra onu açıkça ifade etmekte hiç zorlanmazdık.
Coğrafyanın ilk öğeleri bize doğrudan arazinin kendisinden öğretilirdi. Önce Yverdon'a yakın dar bir vadiye götürülürdük; Buron Nehri bu vadiden akardı. Vadinin genel görünümünü aldıktan sonra ayrıntıları incelememiz istenir, böylece onun tam ve eksiksiz bir tasarımını edinirdik. Sonra vadinin bir yamacında tabakalar halinde bulunan kilden almamız, bunun için getirdiğimiz sepetleri doldurmamız söylenirdi. Şato'ya döndüğümüzde uzun masalara oturur, az önce incelediğimiz vadiyi kabartma olarak yeniden kurardık; her birimiz kendimize verilen bölümü yapardık. Sonraki günlerde daha fazla yürüyüş ve keşif yapılır, her gün daha yüksek yerlere çıkılır, her seferinde çalışmamız biraz daha genişletilirdi. Ancak bu kabartma tamamlandıktan sonra bize harita gösterilirdi; böylece haritayı, ancak onu anlayabilecek duruma geldiğimizde görmüş olurduk.
Geometrinin doğrularını kendimiz keşfetmek zorundaydık. Yol bir kez gösterildikten sonra ulaşılacak hedef belirtilir, sonra kendi başımıza çalışmamız istenirdi. Aritmetikte de durum aynıydı; işlemleri kağıt kalem olmadan, yüksek sesle yapardık. Bazılarımız bu konuda olağanüstü bir hız kazanmıştı; fakat her yere sızan şarlatanlık burada da vardı: Yverdon'a sayısız ziyaretçiye yalnızca bu hızlı öğrenciler gösterilirdi. Bize defalarca, çevremizde büyük bir işin yürütüldüğü, dünyanın gözlerinin üzerimizde olduğu söylenirdi; biz de buna kolayca inanırdık.
Gösterişle Pestalozzi Yöntemi diye adlandırılan şey, gerçekte yalnızca bizim için değil, öğretmenlerimiz için de bir bilmeceydi. Tıpkı Sokrates'in öğrencileri gibi, her biri ustanın öğretisini kendi anlayışına göre yorumluyordu. Ne var ki, bu yorum ayrılıklarının henüz çekişmeye dönüştüğü zamandan çok uzaktaydık; henüz, başlıca öğretmenlerin her birinin kendisini Pestalozzi'yi gerçekten anlamış tek kişi ilan ettiği ve sonunda Pestalozzi'nin aslında kendisini bile anlamadığını iddia ettikleri döneme gelinmemişti.
Bu duvarlar içinde toplanmış sağlıklı ve mutlu çocukların arasına ilk kez çıktığım sırada, Molière'in Kibarlık Budalası'ndaki sahneleri andıran ve sonunda kurumun yıkımına yol açacak olaylar henüz yaşanmamıştı. O günlerde Pestalozzi'ye duyulan inanç, onun büyük ailesinin bütün üyelerini hâlâ bir arada tutuyordu. Bu, onun idari yeteneksizliğine dair belirtiler göstermediği anlamına gelmezdi; bu eksiklikler daha sonra çok açık hâle gelecekti. Düzen duygusu yoktu, yönetme becerisi yoktu. Çocuksu saflığı içinde kuşkulanamazdı. Kötülüğe inanmadığı için kolayca aldatılırdı ve er ya da geç ağır hayal kırıklıkları yaşaması kaçınılmazdı; fakat sözünü ettiğim bu dönemde herkesin bağlılığını ve itaatini üzerinde topluyordu.
Enstitünün ilk yıllarında hâkim olan ruhu size göstermek için tek bir örnek yeterlidir.
Daha sonra dünyayı çekişmeleriyle dolduracak olan bu eğitimciler, para olarak hiçbir ücret almazlardı. Günlük ihtiyaçları karşılanırdı ve daha fazlasını istemezlerdi. Öğrencilerden alınan paralar Pestalozzi'nin odasında tutulur, bütün öğretmenler bu paraya serbestçe erişebilirdi; içlerinden biri bir paltoya ya da bir çift çizmeye ihtiyaç duyduğunda, gereksinimi olan miktarı alırdı. Bu durum neredeyse bir yıl boyunca ciddi bir aksaklık olmaksızın sürdü. Bu, adeta ilk Hristiyanların komünal yaşamına bir dönüş gibiydi.
Vulliemin enstitüden ayrıldıktan kısa bir süre sonra, kurumun dış görkemi ve itibarı daha da arttı; yönteminin yayılması yeni ve güçlü bir ivme kazandı ve ilkelerinden bazıları bütün bir ulusun eğitim sisteminde somut biçimde kök salmaya başladı. Bu gelişme, Jena Savaşı'nın bir sonucuydu. Bu savaştan sonra Prusya, yenilginin ve aşağılanmanın acısıyla, Pestalozzi'nin uzun zamandır savunduğu iyileştirici önlemleri benimsemeye karar verdi.
III. Friedrich Wilhelm, tek bir savaşla monarşisinin çöktüğünü gördüğünde, onu yeniden ayağa kaldırmanın yavaş ve zahmetli, fakat tek güvenilir yolu için cesurca karar verdi ve şöyle haykırdı: 'Toprakta, güçte ve ihtişamda kaybettik; fakat dışarıda kaybettiklerimizi içeride telafi etmeye çalışmalıyız. Bu nedenle en büyük arzum, halkın eğitimine mümkün olan en yüksek dikkatin gösterilmesidir.'
Prusya'da kamusal eğitimin reformunu arzulayan yalnızca kral değildi. En seçkin zihinlerin birçoğu bu sorunu uzun zamandır düşünüyor, planlar ve öneriler geliştiriyordu; ancak henüz somut bir adım atılmamıştı.

Kraliçe Luise de bu konuda nüfuzunu kullandı. Özel günlüğündeki bir notta şöyle yazar: ‘Leonard ve Gertrude’yi okuyorum ve kendimi bu İsviçre köyüne taşınmış gibi hissediyorum. Kendi kaderimin efendisi olsaydım, hemen İsviçre’ye gider ve Pestalozzi’yi görürdüm. Keşke elini tutabilseydim ve gözlerimdeki minnettarlığı okuyabilseydi!… İnsanlığın iyiliği için nasıl bir iyilik ve ateşle çalışıyor! Evet, insanlık adına ona bütün kalbimle teşekkür ediyorum.’

Daha sonra Zeller, Pestalozzi yöntemine göre öğretim yapmak üzere Königsberg’e gönderildiğinde, kraliçe bu deneye büyük ilgi gösterdi ve yeni okulu sık sık ziyaret etti.

1807–1808 kışında Fichte, Berlin’de Alman Ulusuna Söylevler’ini verdi. Hatırlanacaktır ki 1793’te Pestalozzi’yi ziyaret etmiş, görüşlerinin doğruluğundan etkilenerek bunları Almanya’da tanıtacağına söz vermişti. Bu söylevlerde sözünü tuttu; üstelik hiçbir tereddüt göstermeden, çünkü savunduklarının doğruluğuna bütünüyle inanıyordu ve bu şekilde konuşarak hem insancıl hem de yurtsever bir görev yerine getirdiğini biliyordu. Eğitimin bir ulusu yükseltmenin tek yolu olduğunu gösterdikten sonra, Pestalozzi’yi ve onun çalışmalarını anlattı ve kamusal eğitimin hiçbir reformunun, Pestalozzi öğretisine dayanmaksızın etkili ve yararlı olamayacağını ilan etti.

11 Eylül 1808’de, Königsbergli Altenstein — kralın bakanlarından biri — Pestalozzi’ye şöyle yazdı:

Majesteleri Kral, halk eğitiminin durumunu iyileştirmek amacıyla etkin girişimlerde bulunulmasını büyük bir istekle arzulamakta; bildiğim kadarıyla bu da sizin sürekli kaygınızın temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle Majesteleri, devletinin Prusya eyaletlerinde eğitim işlerinin yönetimini bana, bir bakan olarak, tevdi etmiştir.

İcat ettiğiniz ve büyük bir başarıyla uyguladığınız yöntemin yüksek değerine bütünüyle ikna olmuş bulunuyorum. Bu yöntemi ilkokullarımıza sokmak suretiyle, kraliyet eyaletlerimizde kamusal öğretimde tam bir reform gerçekleştirebileceğimi umuyorum; öyle bir reform ki, halkın gelişimi açısından en kıymetli sonuçları ondan bekliyorum.

Bu amaca ulaşmak için atmayı düşündüğüm çeşitli adımlar arasında, kuşkusuz en önemlilerinden biri, iki genç adamın eğitim sisteminizi ve öğretim yöntemlerinizi bizzat kaynağında incelemek üzere size gönderilmesidir. Bu gençler, yalnızca birkaç özel noktayı ele almakla yetinmeyecek; sisteminizi bir bütün olarak ve bütün yönleriyle kavramaya çalışacaklardır. Saygıdeğer mucidinin ve onun değerli çalışma arkadaşlarının rehberliği altında, yalnızca zihin ve yargı bakımından değil, aynı zamanda yürek bakımından da izleyecekleri bu yüce mesleğe hazırlanacak; görevlerinin kutsallığı duygusuyla dolacak ve hayatınızı adadığınız işe yönelik yeni bir coşku kazanacaklardır.

Giriştiğimiz bu adımın başarısını güvence altına almak için, bu gençlerin yönteminizi en iyi hangi koşullar altında özümseyebileceklerini bizzat sizden öğrenmek istiyorum; örneğin kaç yaşında olmaları ve nasıl bir karaktere sahip bulunmaları gerektiğini, ayrıca halihazırda ne ölçüde bir eğitim almış olmalarının uygun olacağını. Bu bilgiler, size yalnızca kabul etmeyi arzu edeceğiniz kişileri göndermemizi sağlayacaktır.”

Bu mektup, Prusya’nın zamanla onu eski konumuna yeniden kavuşturacak olan yola ne denli ciddi bir kararlılıkla ve ne kadar titiz bir özenle girdiğini açıkça göstermektedir. Nitekim Pestalozzi’ye yalnızca iki öğrenci gönderilmekle kalınmadı; hükümetlerinin masraflarını karşıladığı on yedi genç, Yverdon’da üç yıl geçirdi. Bunların çoğu daha sonra seçkin kişiler oldular; aralarında Henning, Dreist ve Kaverau gibi tanınmış isimler de bulunmaktadır.[1]

Pestalozzi’ye öğrenci-öğretmen gönderen tek ülke Prusya değildi; Danimarka ve Hollanda kralları da ikişer kişi göndermiş, Almanya’nın başka bölgelerinden de pek çok kişi gelmişti. Zaman zaman Pestalozzi’nin çevresinde aynı anda kırka kadar öğrenci bulunuyordu.

Bununla birlikte, bizim kanaatimize göre eğitim reformlarını en başarılı biçimde hayata geçiren ülke Saksonya olmuştur. Uzun süre Sakson okullarının yönetimi, Pestalozzi’nin eski bir öğrencisi ve seçkin bir çalışma arkadaşı olan Justus Blochmann’ın elindeydi; büyük olasılıkla onun etkisiyle Saksonya’da halk eğitiminin tonu, Prusya’dakine kıyasla daha belirgin biçimde ahlaki ve dinî, daha derinlemesine Hristiyan bir nitelik kazanmıştır. Birkaç yıl önce düzenlenen büyük uluslararası yarışmada, birinciliği alanlar Saksonya’nın ilkokulları olmuştur.

Almanya’nın — özellikle de Prusya’nın — Pestalozzi yöntemini benimseme konusundaki bu ateşi, Yverdon Enstitüsü’nü başka pek çok ülkenin de dikkatine sundu; dünyanın her yanından öğrenciler akın etti, ziyaretçilerin sayısı her zamankinden daha da arttı. Bu ziyaretçiler arasında yalnızca eğitime ciddi ilgi duyanlar değil; sırf meraklı gezginler, prensler, generaller, bankacılar ve bir gölü ya da bir buzul görmeyi nasıl bir görev sayıyorlarsa, Pestalozzi’yi görmeyi de öyle bir görev sayan daha nice kimseler vardı. Bu tür ziyaretçiler genellikle hayal kırıklığına uğrayarak ayrılıyorlardı.”

Bu büyük ve düşüncesizce gelişmiş popülerlik — ki o zamana dek herhangi bir eğitim kurumunun tarihinde benzeri görülmemişti — son derece talihsiz sonuçlar doğurdu. Ziyaretçilerin çokluğu yalnızca günlük dersleri sürekli olarak aksatmakla kalmıyor, aynı zamanda farklı ülkelerden gelen anne babalar da çocukları için, kendi evlerinin gelenek ve koşullarına uyarlanmış bir eğitim talep ediyorlardı. Öğretisini yaymak için hiçbir fırsatı kaçırmak istemeyen Pestalozzi, çoğu kez bu isteği karşılamaya kalkışacak kadar tedbirsiz davranıyordu. Bu durum, daha sonra Yverdon’daki öğretim sistemine hâkim olacak karmaşanın kuşkusuz başlıca nedenlerinden biriydi.

Bununla birlikte, enstitünün ünü Pestalozzi'ye başka türden ziyaretçiler de çekti: yani ondan öğrendiklerini iyi biçimde değerlendirebilecek yetenekte kişiler. Bunlar arasında, coğrafya biliminin gelişimi üzerinde son derece büyük bir etki yapmış olan Charles Ritter'i özellikle anmalıyız. Bu seçkin kişinin, 1807 ve 1809 yıllarında Yverdon Enstitüsü'nün durumu hakkında verdiği bilgiler son derece değerlidir. Bu anlatım, yakın zamanda Profesör Vulliemin tarafından Evangelical Christian dergisinde yayımlanan bir makaleyle kamuoyuna sunulmuş; aşağıdaki bölümler de oradan alınmıştır:

"Eylül 1807'de, Alman bir özel öğretmen iki öğrencisi ve onların annesiyle birlikte Yverdon'a geldi. Öğretmenin adı Charles Ritter, öğrencileri ise Frankfurtlu büyük bir bankacı ailesine mensup genç Hollweg kardeşlerdi; sonraki ünlerinin hiç de az olmayan bir kısmını işte bu çocukluk yıllarına borçludurlar. Ritter sıradan bir gezgin değildi. Pestalozzi'yi ve onun yöntemini tanımaya son derece istekli olduğu bilindiğinden, enstitüde içtenlikle karşılandı ve bu büyük ailenin reisi ile başlıca çalışma arkadaşları Niederer, Tobler, Muralt ve Krüsi'nin çevresinde, eğitimsel araştırmalarla dolu yoğun bir hafta geçirdi.

Dersler ve tartışmaların yapılmadığı tek bir gün bile geçmedi; bu tartışmalarda eğitim, pek çok farklı açıdan ele alındı. Bu dönem Pestalozzi'nin en parlak günleriydi; duyarlı yüreği, ileride Yverdon'daki çalışmasını yıkıma götürecek anlaşmazlıkların ilk filizlerini sezmiş olsa da, hâlâ erken dönem yanılsamalarının çoğunu koruyor; Niederer'in yardımıyla, kurumunun durumu hakkında kamusal bir rapor hazırlarken yönteminin gücüne tam bir inanç besliyordu. Ritter'in Yverdon'da gördükleri onda hayranlık ve saygı uyandırdı. Kendini, olağanüstü bir yaradılışın; büyük ruhlu, kendini feda eden, bütünüyle uyarıcı ve özgün bir düşüncenin etkisi altındaki bir insanın huzurunda hissetti. Çocukça bir saflık ve alçakgönüllülük, üstlendiği görevin büyüklüğüne duyduğu sınırsız güvenle onda birleşiyordu. Bu kendisi için yeni olan dünyaya böylece taşınan Ritter, onun yüceltici ve soylulaştırıcı etkisini derinden hissetmemekten edemedi."

"İki yıl sonra (1 Ekim 1809'da) Yverdon'u yeniden ziyaret etti. 'Yağmur ve güneş altında yol aldıktan sonra,' diye yazar bir dostuna, 'bir kez daha sevgili Yverdon'uma geldim ve ailenin eski bir dostu gibi karşılandım. İlahi Takdir'in bana bahşettiği ve gelişimim üzerindeki derin etkileri nedeniyle asla şükretmekten vazgeçmeyeceğim pek çok sevinç arasında, en büyük değeri Pestalozzi, Niederer, Mieg, von Türck, Schmidt ve diğer dostlarımın toplumunda tattıklarıma veriyorum; farklı derecelerde de olsa hepsi bana çok kıymetlidir, çünkü hepimiz aynı büyük amaç için çabalıyoruz: insanlığı eğitim yoluyla yüceltmek.'

Bu süre içinde enstitüde büyük değişiklikler meydana gelmişti; fakat etki alanları önemli ölçüde genişlemiş olmasına rağmen, bu enerjik insanlar özlerinde aynı kalmışlardı. Yüreğinde daima bir çocuk olan o soylu ihtiyar, coşkulu heyecanı sayesinde neredeyse sürekli bir ateşli faaliyet hâlinde tutuluyordu; eşi ise gösterişten uzak erdemin, inceliğin ve iyilikseverliğin gerçek bir örneğiydi.

"Onların yanında," der Ritter, "saatlerim dakikalar gibi geçiyor. Akşam olduğunda, bu büyük ailenin anne ve babasının arasında oturur, dostlarımla birlikte sade bir yemeği paylaşırım; tabaklar uzatılır, kadehler doldurulur ve hoş şakalar havada uçuşur."

Çalışma öylesine büyük boyutlara ulaşmıştır ki, kurucusu artık onun tamamıyla ilgilenemez hâle gelmiştir. Yüz elliden fazla öğrenci vardır ve yaşları farklı, kırka kadar varan öğretmen adayı bulunmaktadır; bunların bir kısmı enstitü dışında fiilen öğretmenlik yapmakta, hepsi ise "yöntem"in incelenmesine büyük bir gayretle kendilerini vermektedir. Öğretmenlerin tam sayısını tespit edemedim. Buna bir de kızlar için açılmış bir okul, iki özel eğitim kurumu ve kentte öğrencileriyle birlikte yaşayan, fakat derslerini enstitüde veren ve oradan ders alan çok sayıda öğretmeni eklediğinizde, burada nelerin olup bittiği hakkında bir fikir edinebilirsiniz.

"Pestalozzi'nin kendisi, öğretimin en basit konularında bile kendi yöntemini doğrudan uygulayabilecek durumda değildir. İlkeleri kavramakta son derece hızlıdır, fakat ayrıntılar söz konusu olduğunda çaresizdir; buna karşılık, görüşlerini öylesine güçlü ve açık bir biçimde ifade etme yeteneğine sahiptir ki, onların uygulanmasını sağlamakta hiç zorlanmaz. Nitekim, kendisinden söz ederken bana şöyle demekte haklıydı:

'Gördüklerinizi yaratanın ben olduğumu söyleyemem. Niederer, Krüsi ve Schmidt, kendilerine "ustaları" dediğimi duysalar gülerler. Ne hesap işlerinde iyiyim ne de yazıda; dilbilgisi, matematik ya da başka herhangi bir bilim hakkında hiçbir şey bilmiyorum; bu konularda en cahil öğrencimiz bile benden daha bilgilidir. Ben yalnızca bu enstitünün başlatıcısıyım ve düşüncelerimin hayata geçirilmesinde başkalarına dayanırım.'"

"Bunları söylerken gerçeği dile getiriyordu; ama yine de onsuz burada bulunan hiçbir şey var olamazdı. Bu büyük girişimi yönlendirme ya da yönetme yeteneğine sahip değildir, ama buna rağmen girişim sürmektedir. Bu amaç uğruna sahip olduğu her şeyi feda etmiştir; bugün bile paranın değerinden habersizdir ve hesap işlerinden bir çocuk kadar anlamaz. Konuşması bile — ne tam Almanca ne de tam Fransızca — çoğu zaman güçlükle anlaşılır; fakat yine de bu devasa yapının ruhu odur. Söylediği her söz, özellikle de dinsel nitelikte olanlar, öğrencilerinin yüreğine derinlemesine işler; onlar onu bir baba gibi sever ve saygı duyarlar."

Ritter devam eder:
“Eğer Pestalozzi bu girişimin esin kaynağıysa, Niederer onun filozofudur; çünkü Pestalozzi’nin bütün düşüncelerini geliştiren odur ve bunu, felsefenin en büyük öğretmenlerine onur kazandıracak bir düzeyde yapar. Ne var ki onun için felsefe dinden ayrı düşünülemez; tek bilgelik İsa Mesih’tedir. Konuşmaları yüceltici, ilham verici ve teselli edicidir. Derinlik ve güç bakımından kendimi ondan aşağı görsem de, bütün itirazlarıma rağmen bende, kendisinde eksikliğini hissettiği belli bir uyum bulduğu için bana ilgi duyar. Düşünceleri ona huzur vermez; aşırı çalışmanın etkilerinden sık sık mustariptir. Gerçekten de ya yoğun bir zihinsel faaliyet hâlindedir ya da tam bir zihinsel tükenmişlik içinde. Düşünce zenginliği özellikle din tarihinden, İsa’nın yaşamı ve öğretisinden, Yuhanna İncili’nden ya da başka bir bağlamda çocuğun açık doğasından ve psikoloji ile dil öğretimi arasındaki sıkı ilişkiden söz ettiğinde çarpıcı biçimde ortaya çıkar. Çalışmalarının sonuçlarını dünyaya sunmaya istekli olsaydı, bu konularda son derece değerli pek çok şey söyleyebilirdi; fakat yaptığı hiçbir şeyden tam olarak hoşnut olmadığı için, kusurlu bulduğu hiçbir şeyi yayımlamaya razı olmaz.”
“Pestalozzi’nin sisteminin geliştirilmesinde en enerjik yardımcısı Schmidt’tir. Tirol’lü olan bu kişinin resim ve geometri öğretimine ilişkin yöntemi yayımlanmıştır; bunu aritmetik ve cebire ilişkin olanı izleyecektir. ‘Yöntem’ bu alanlarda diğer bütün dallara kıyasla çok daha kapsamlı biçimde uygulanmıştır. Geometri, trigonometri ve katı cisimlerin ölçümüyle ilgili problemler Schmidt’in öğrencileri için hiçbir güçlük teşkil etmez. On beş–yirmi grup çocuktan oluşan, her biri ilerlemenin farklı bir aşamasında bulunan büyük bir sınıfta, Schmidt’in tek başına ders verdiğini; herkesi teşvik edip desteklediğini ve tek bir yanlış adım atmadan herkesin meşgul olmasını sağladığını gördüm. Bir köylünün oğlu olan bu adam henüz yirmi üç yaşındadır; dindar ve saf yüreklidir, fakat iradesi demirdendir.”
Hitter’in 1809 yılında Yverdon Enstitüsü hakkındaki görüşü işte böyleydi. Ne var ki, görüldüğü üzere, coşkusu yargı gücünün önüne geçmişti. Niederer’in kendine özgü içtenliği, onun akılcılaştırıcı eğilimini görmesini engellemiş; Schmidt’in sert enerjisinin ardında, buyurgan olmaya kararlı bir zihnin meşguliyetlerini de fark edememişti. Yverdon’daki kalışı, gerek bu kişilerin gerekse çalışmalarının zayıf yanlarını keşfetmesine yetecek kadar uzun değildi; gördüğü her şeyin olumlu yönlerinin onda bıraktığı son derece güçlü izlenimler, onu sakin ve dengeli bir eleştiriden aciz bırakmıştı. Üstelik o dönemde, içtenlikle dindar olmakla birlikte, İncil’in ruhuna Pestalozzi’nin çalışmasını ölçüt alabilecek kadar nüfuz etmiş de değildi. Belki de başlangıçta bu zayıflığın gerçek sırrını keşfetmemiş olması onun için daha hayırlıydı. Aldığı itki nitekim o kadar güçlü, o kadar yararlı olmuştu ki; çünkü şüphe yoktur ki, başka bakımlardan öğrendiklerinden bağımsız olarak, Pestalozzi ile kurduğu ilişki, çok geçmeden coğrafya çalışmalarında uygulayacağı fikirleri onda uyandırmıştı.
Bu konuda kendi sözlerini aktaralım:
“İsviçre’nin cennetinden daha fazlasını gördüm; çünkü Pestalozzi’yi gördüm ve onun yüreğinin ne kadar büyük, dehasının ne kadar yüce olduğunu kavradım. Bu yüce adamla geçirdiğim günlerde, mesleğimin kutsallığı ve insan doğasının onuru duygusuyla hiç bu kadar dolmamıştım. Şimdiyi, geleceğin daha iyi olması için göğüsleyen; çocukları insanlığın gerçek onuruna yükseltme umudunda hem sevinçlerini hem de ödüllerini bulan bu küçük yiğitler topluluğunu düşündükçe duygulanmadan edemem. Bu değerli bitkinin büyümesine tanıklık ettim; hatta ona hayat veren sulardan içtim, havasını soludum. Çocuğun doğasına dayanan ve bu yüzden böylesine doğal ve özgürce gelişen bu ‘yöntem’i anlamayı öğrendim. Şimdi bana düşen, doğanın çok uzun zamandır ihmal edildiği coğrafya alanında onu uygulamaktır.”
Daha sonra şöyle yazar:
“Yverdon’dan, Pestalozzi’ye verdiğim, onun yöntemini coğrafya öğretimine sokma sözünü yerine getirmeye kesin kararlı olarak ayrıldım; ve şimdiden kaosu düzene sokuyorum. Sanki zihnimde, hem aklı hem de yüreği tatmin edecek; daha yüksek bir bilgelik düzeninin yasalarını açığa çıkaracak ve fiziko-teoloji bilimine hiç de azımsanmayacak bir katkı sağlayacak bir dünya bilgisine giden ipucunu tutuyorum.”
Gerçekten de sözünü tuttu; çünkü karşılaştırmalı coğrafya üzerine yaptığı büyük çalışması, yeni bir bilimin temellerini atmış sayılabilir. O zamana dek yalnızca olguların bir derlemesi olan coğrafyayı, organik bir bilim hâline getirdi; böylece ırkların fiziksel ve zihinsel çeşitlilikleri arasındaki ilişkileri aydınlatmış oldu. Kuşkusuz birçok başka insana, özellikle de dil çalışmalarına yeni bir yön veren Wilhelm von Humboldt’a çok şey borçluydu; fakat zihnine verilen ilk itkiyi ve çalışmasının değerli olan kısmının büyük bölümünü Pestalozzi’ye borçlu olduğunu kendisi ifade eder. Yverdon ziyaretinden kırk yıl sonra bunu bizzat itiraf etti:
“Pestalozzi,” dedi, “bizim ilkokullarımızdaki bir çocuktan bile daha az coğrafya biliyordu; ama bu bilimin asıl bilgisini ondan edindim, çünkü doğal yöntem fikrini ilk kez onu dinlerken tasarladım. Bana yolu açan oydu ve çalışmamın taşıdığı her türlü değeri bütünüyle ona atfetmekten memnuniyet duyarım.”
Bu kadar uzun alıntılar yapmaktan çekinmedik; çünkü Pestalozzi’nin çalışmasını derinlemesine anlamak isteyen herkes, Hitter ve Vulliemin gibi iki ismin görüşlerini öğrenmekten memnun

olacaktır. Ancak alıntı yaptığımız makale olayların seyrini biraz öne aldığı için, bazı noktalara ileride yeniden dönmemiz gerekecektir.
Yverdon Enstitüsü'nün varlığının bu ilk döneminde burayı ziyaret eden diğer dikkat çekici kişiler arasında, özellikle von Raumer'i anmak gerekir. Fichte'nin tavsiyesi üzerine, ilahiyat öğrenimi görmekte olduğu Paris'ten ayrılarak Pestalozzi'nin yanına gelmişti. Kurumun çalışmalarını bütün ayrıntılarıyla kavrayacak kadar uzun süre kaldı; yaşlı kurucuya derin bir hayranlık duymakla birlikte, enstitünün kusurlarına da kör değildi ve hatta bazı değişiklikler önerdi. Ancak bu öneriler hayata geçirilmedi. Daha sonra anavatanı Almanya'ya döndü ve kaleme aldığı Pedagoji Tarihi adlı eserinde, enstitüye yönelttiği övgüler bütünüyle eleştiriden arınmış değildir.
Chavannes'in Pestalozzi'nin Hayatı (Lozan, 1853) adlı eserinde, bu dönemde enstitünün durumu hakkında, Veveyli bir öğrencinin—sonradan bir İncil vaizi olmuştur—tanıklığı yer alır. Aşağıdaki bölümleri aktarıyoruz:
"Haziran 1808'de, yedi buçuk yaşımdayken girdim; fakat yalnızca dokuz ay kaldım. Bu, enstitünün en parlak dönemiydi. Aralarında yalnızca İsviçreliler, Almanlar ve Fransızlar değil; İtalyanlar, İspanyollar, Ruslar ve hatta Amerikalılar olmak üzere yüz otuz yediye kadar öğrenci vardı.
Beslenme ve temizlik bakımından pek iyi durumda değildik; Vevey'den ve ailemden bu kadar uzakta olduğum için başlangıçta çok acı çektim. Ama zamanla yeni düzene alıştım ve yalnızca bütün oyunlarımıza katılmakla kalmayıp, aşırı bir serbestlikle bize 'sen' diye hitap etmemize bile izin veren iyi yürekli öğretmenlerimi çok sevdim. Özellikle mükemmel yöneticileri Pestalozzi'ye derin bir bağ hissettim. Diz kapağı pantolonları yarı iliklenmiş, çorapları sarkmış, yakası, saçı ve sakalı darmadağın hâliyle bu iyi kalpli yaşlı adamı hâlâ gözümün önünde görür gibiyim; ama gözlerinde öyle canlı ve şefkatli bir bakış, dudaklarında öyle sevecen bir tebessüm vardı ki, kadın erkek, çocuk herkes ona çekilir; herkes onun sevgi dolu kucaklayışlarını memnuniyetle kabul ederdi.
Bu mükemmel insanın lehine şunu da eklemeliyim: Bende Tanrı korkusunu ya da Kurtarıcı'ya imanı geliştirmemiş olsa bile, en azından görev duygusuyla çalışmayı öğretti; övgü ve ödülün tehlikeli uyarıcısından olabildiğince kaçınmayı telkin etti. Bir gün, hakkında şikâyet bulunan genç bir İtalyan'la birlikte odasına çağrıldığımda, aynı şeyin bana da yapılacağını sandım. Oysa iyi kalpli yaşlı adam bana dönerek öğretmenlerimin benden gayet memnun olduklarını ve bunu aileme bildireceğini, onların da buna sevineceklerini söyledi. Böylece, arkadaşlarımın önünde övülmeden, neredeyse farkına bile varmadan görevimi yapmış olduğumu anladım.
Genel olarak şunu söyleyebilirim ki, çok küçük yaşta olmama ve bu olağanüstü insanla çok kısa bir süre geçirmiş olmama rağmen, üzerimde silinmez bir iz bırakmıştır; onu gençliğimin hayırhahlarından biri olarak görürüm."
Sık sık hatırladığım bir şeydir: Öğretmenlerden biri, Pestalozzi sabah meditasyonunu dile getirirken, şöminenin yanında oturur ve sözlerini heyecanla not ederdi. Kışın bir cuma sabahı Pestalozzi tarafından yapılan bu doğaçlama konuşmalardan biri günümüze ulaşmıştır. O dönemde Pestalozzi'nin Hristiyanlığının ne olduğunu oldukça iyi yansıttığı için, tamamını aktarmakta tereddüt etmiyorum:
"Haftanın hiçbir günü, İsa Mesih'in acı çekip öldüğü bu gün kadar önemli değildir. Dün kışın dinginliğinden söz ediyorduk. Size anlatmaya çalıştım ki, toprak iyi hazırlanmadıkça hiçbir tohum yeşermez; kötü hazırlanmışsa, ne kış ne de karlar güneşin işini ilerletebilir ve kışın dinginliğine rağmen tohum ölür.
Benzer şekilde, yaşamının tohumları iyi bir ürün vermeye elverişli değilse, insan huzurlu bir ölüm ve mutlu bir diriliş umamaz. Günlük işini tamamlamamışsa, huzur içinde uykuya da dalamaz.
Bunun böyle olduğunu kavradığımızda, Mesih'in kurbanı ve ölümü, yeryüzündeki işinin tamamlanmasından başka bir şey değildir. Son sözleri "Tamamlandı" olmuştur; işini iyi tamamladığını bildiği için huzur içinde ölmüştür. Eğer işi bitmemiş olsaydı, ölmezdi.
Göksel Babası ve insanlık için yaşayarak, adeta dinlenmeyi hak etmiştir.
Keşke biz de onun örneğini izleyebilsek ve bunun ebedî huzura giden tek yol olduğunu kabul edebilsek. Görevlerini yerine getirmeye çalışmayan, dolayısıyla yetkinliğe yönelmeyen insan bu huzura asla erişemez.
Biz öğretmenler için, bütün bir hayat boyunca—hatta tek bir saat için bile—bu amaca yönelmenin ne kadar zor olduğunu düşünün!
Yalnızca İsa "Her şey tamamlandı" diyebildi; insanın giriştiği her şey yetersiz ve eksiktir…
Kendimize sürekli şunu sormalıyız: Kendi gelişimim için çalıştım mı? Davranışlarım, kutsallaşma yolunda biraz olsun ilerlediğimi gösteriyor mu?"
Ancak görevini bütünüyle yerine getirmiş olan insan, ölümü sükûnetle karşılayabilir."
"Biz aslında hiçbir şeyi tamamlayamıyoruz; her yandan güçsüzüz; eylemlerimiz parçalı ve yarımdır; ama yine de ancak yetkinliğe yöneldiğimiz ölçüde huzur bulabiliriz."
"Tanrı'yı, anne babanızı ve birbirinizi giderek daha çok sevmeye çalışın."
"İç doğasını geliştiren ve yetkinleştiren kişi, dış dünyaya ilişkin görevini yerine getirebilmek için gerekli gücü ve araçları zamanla bulacaktır."

Şunu da ekleyebiliriz ki Pestalozzi bu meditasyonları, sabah ve akşam yapılan ibadetlerde, şapel olarak kullanılan büyük salonda toplanmış okulun önünde bir aşağı bir yukarı yürüyerek dile getirirdi. Ayin ilahi ve dua ile sona ererdi; dua bazen sessizce yapılırdı.
Pestalozzi, Yverdon'da, Şato'ya yakın bir yerde bir kız okulu da kurmuştu. Bu okulun öğrencileri, enstitüdeki bazı öğretmenlerden ders alır ve her zaman akşam ibadetlerine katılırlardı. Pestalozzi bu kurumun yönetimini, Burgdorf enstitüsünün "iyi meleği" olarak anılan ve artık ikinci eşi Bay Kuster ile evlenmiş olan gelinine emanet etmişti.
Bayan Kuster'in baş yardımcısı, Bernli zeki bir hanım olan Rosette Kasthoffer'di. Daha sonra Niederer ile evlendi ve okulun müdürü oldu; okul zamanla Pestalozzi'den bağımsız bir yapıya kavuştu. Bay ve Bayan Niederer yönetiminde büyük bir ün kazandı. Kurum, 1838'e kadar Yverdon'da, daha sonra Niederer'in ölümüne dek Cenevre'de faaliyet gösterdi.
Yverdon'a Zürihli Conrad Naef'i çeken de Pestalozzi olmuştu. Naef, 1811'de sağır ve dilsizler için bir enstitü kurdu; bu kurum, önce kurucusunun, onun ölümünden sonra da oğlunun yönetiminde, her zaman haklı bir saygınlığa sahip oldu.
Yukarıda aktarılan çeşitli tanıklıklar, Yverdon Enstitüsü'nün refah yıllarında nasıl bir yer olduğu konusunda okura zaten belli bir fikir vermektedir; şimdi tabloyu tamamlamak için birkaç ayrıntı daha eklememiz gerekir.
Öğrenciler büyük bir özgürlükten yararlanıyorlardı. Şato'nun iki kapısı gün boyu açık olduğundan ve bir kapıcı bulunmadığından, evlerindeymiş gibi istedikleri saatte girip çıkabiliyorlardı; bu özgürlüğü hiçbir zaman kötüye kullanmadılar. Dersler genellikle günde on saat sürerdi: ilki sabah altıda başlar, sonuncusu akşam sekizde biterdi. Ancak bu derslerin hiçbiri bir saatten uzun sürmezdi ve hepsinin ardından kısa bir ara verilirdi; bu sırada çocuklar çoğu kez sınıf değiştirirdi. Ayrıca derslerin bir kısmı beden eğitimi ya da karton çalışmaları, bahçecilik gibi el emeğine dayalı etkinliklerden oluşurdu. Günün son saati ise çocukların "kendi işleri" dedikleri serbest zamandı. Bu sürede dilediklerini yapabilirlerdi: resim çizmek, coğrafya okumak, eve mektup yazmak ya da defterlerini düzene koymak gibi…
En genç öğretmenler —ki bunlar genellikle Burgdorf öğrencileriydi— okul dışındaki gözetimden sorumluydu. Yatakhanelerde yatıyor, serbest zamanlarda öğrencilerle, çocukların kendileri kadar büyük bir keyifle oyun oynuyorlardı. Onlarla birlikte bahçede çalışıyor, birlikte yüzüyor, yürüyüşe çıkıyor ve her bakımdan onlarla son derece dostça ilişkiler kuruyorlardı. Öğretmenler gruplara ayrılmıştı; her grup bu gözetim görevini üç günde bir sırayla üstleniyor, bu da onları sabahtan geceye kadar meşgul ediyordu.
Öğretmenler haftada üç kez, öğrencilerin çalışmaları ve davranışları hakkında Pestalozzi'ye rapor verirlerdi. Öğrenciler ise yaşlı adam tarafından, beşer altışar kişilik gruplar hâlinde yanına çağrılır, onun öğütlerini ya da uyarılarını alırlardı. Pestalozzi onları teker teker odasının bir köşesine alır, alçak bir sesle, kendisine söylemek ya da sormak istedikleri bir şey olup olmadığını sorardı. Bu yolla onların güvenini kazanmayı, mutlu olup olmadıklarını, nelerin hoşlarına gittiğini ya da kendilerini nelerin rahatsız ettiğini öğrenmeye çalışırdı. Haftanın çalışmaları her Cumartesi, genel bir toplantıda gözden geçirilirdi.
Neuhof'taki sıkıntılı günlerinde Pestalozzi'ye zamanında ve hayati yardımda bulunmuş olan sadık Lisbeth, efendisini Yverdon'a kadar izlemiş ve enstitüde kahya olarak görev yapmıştı. Krusi'nin kardeşiyle evlenmişti; bu kişi enstitüde güvenilir hizmetli görevini üstlenmişti.
Lisbeth, Yverdon'a Alman-İsviçre'ye özgü tutumlu ve mutfak alışkanlıklarını da getirmişti; bunlar, içine girdiği çevrenin zevklerine göre biraz fazla sade ve ilkel sayılabilirdi. Bununla birlikte yemekler çok ince hazırlanmış olmasa da basit, sağlıklı ve boldu; Almanya'da alışıldığı üzere öğün sayısı da fazlaydı.
Saat yedide, ilk dersten sonra öğrenciler avluda yıkanırlardı. Kuyudan pompalanan su, her iki yanında delikler bulunan uzun bir borudan akardı; her çocuk buradan temiz ve taze bir su akışı alırdı — sürahi ve leğen diye bir şey yoktu. Bunun ardından çorbadan oluşan kahvaltı yapılırdı. Dersler sekizde yeniden başlardı. Saat onda bir ara verilirdi; acıkanlar kahyadan kuru meyve ve ekmek alabilirdi. Öğle vakti, gölün arkasındaki çayırlarda yüzme ya da "esir alma" oyunu için bir saatlik serbest zaman vardı. Saat birde çorba, et ve sebzeden oluşan öğle yemeği yenirdi. Dersler bir buçuktan dört buçuğa kadar sürerdi. Ardından, peynir, meyve ya da ekmek ve tereyağından oluşan ikindi öğünü gelirdi. Herkes payını alıp oyun saatinde —hava güzelse gölün arkasında ya da Şato'ya bitişik büyük bahçede— dilediği yerde yiyebilirdi; bu bahçede her çocuğun kendine ait küçük bir parseli vardı. Saat altıya kadar oyun, altıdan sekize kadar yeniden dersler, ardından da akşam yemeği gelir; bu da öğle yemeğine oldukça benzerdi.
Yverdon Enstitüsü'nde öğretmenlerin maddi yaşam koşulları dikkate alındığında, onların Pestalozzi'ye ve onun eserine duydukları bağlılık ile kendilerini ona çeken ve yanında tutan yüce ve çıkar gözetmeyen güdüler konusunda en küçük bir kuşkuya yer kalmaz. Barınma koşulları, beslenmeden bile daha ilkeldi. En yaşlılardan bazıları Şato'nun dışında yaşıyordu; geri kalanların ise özel bir odası bile yoktu. Yalnız çalışmak istediklerinde, binanın dört köşesini taçlandıran yuvarlak

kulelerin üstteki kullanılmayan katlarında küçük tahta kulübeler inşa etmek zorunda kalıyorlardı. Pestalozzi'nin odaları, kuzey cephesinin ikinci katındaydı. Öğretmenleri sık sık kahve içmek için yanına davet eder, zaman zaman akşamları kabul toplantıları düzenlerdi; bu toplantılara bazı öğrenciler de çağrılır, bazen kasaba halkından kişiler ya da ziyaretçiler de görülürdü. Eşi ev sahipliğini zarif ve dokunaklı bir incelikle yapardı. Neuhof'ta çektiği sıkıntıların ardından hâlâ narin sayılabilecek bir durumda olmasına rağmen, hayal gücünün tazeliğini ve belli bir şiirsel duyarlılığı korumuştu; bu da onu sohbetin son derece hoş bir odağı hâline getiriyordu.
Pestalozzi'nin kendisine gelince, herkese nazik ve yumuşak bir içtenlikle yaklaşırdı. Konuşmaları canlı ve zekiceydi; hayal gücü ve özgünlükle doluydu, ancak telaffuzu nedeniyle izlenmesi güçtü. Üstelik ruh hâli hiçbir zaman uzun süre aynı kalmazdı; bir anda açık yürekli, neşeli bir sevinçten derin, hatta hüzünlü bir düşünce hâline geçebilirdi. Sürekli dalgın ve zihni başka yerde olan Pestalozzi, ateşli bir huzursuzluğun esiriydi; uzun süre oturamazdı. Şato'nun koridorlarında bir elini arkasına ya da ceketinin göğüs kısmına koymuş hâlde, diğer eliyle kravatının ucunu dişleri arasında tutarak ileri geri dolaşırdı. Derslerin ortasında her gün bu hâliyle ortaya çıkardı. Öğretimi beğenmişse yüzü sevinçle ışıldar, çocukları okşar ve onlara birkaç hoş söz söylerdi; ama memnun kalmadığında, öfkeyle odadan çıkar, kapıyı arkasından sertçe çarpardı.
"Yöntemini" geliştirmek ve ona yeni uygulama alanları kazandırmak için yılmadan çalışmayı sürdürüyordu. Her sabah, saat iki gibi, bir yardımcı öğretmeni yatağının yanına çağırır, ona dikte ettirirdi. Ancak kendi yazdıklarından nadiren memnun kalır, sürekli düzeltmeler yapar, çoğu zaman baştan başlardı.
Bu dönemde Pestalozzi, Şato'nun içinde bir matbaa kurmuştu ve bu matbaa oldukça yoğun çalışıyordu. Ancak 1807–1811 yılları arasında Yverdon'da yayımlanan eserler, artık her yönüyle enstitünün başındaki kişinin o sade, özgün ve atılımcı dehasının damgasını taşımıyordu; bunlar gerçekte onun eserlerinden çok, işbirlikçilerinin ürünleriydi.
Önce, Niederer'in yayına hazırladığı, 1807'de Duyurulan Bir Derginin İlkeleri ve Planı Üzerine başlıklı bir broşür çıktı; ardından, Pestalozzi'nin düşüncelerinin ve hatta üslubunun kolaylıkla tanınabildiği Görüşlerime ve Eğitimsel Çabalarıma Bir Bakış yayımlandı; son olarak da Yverdon Enstitüsü Hakkında Velilere ve Kamuoyuna Rapor geldi. Bu son yayın biraz övünme ve çok sayıda vaat içeriyordu; gerek içeriği gerek üslubu bakımından, yalnızca Niederer'in coşkusunun bir ifadesi gibi görünmektedir.
Aynı dönemde İnsanlığın Eğitimi İçin Haftalık Dergi yayımlanmaya başlandı. 1807'den 1811'e kadar çıkan bu dergi dört cilt oluşturur. Pestalozzi'nin başlıca yardımcılarının yazılarını ve çok sayıda Pestalozzi metnini içerir; ancak bunların neredeyse tamamı Niederer tarafından yeniden elden geçirilmiştir. Görünüşe bakılırsa Niederer, ustasının üslubunu biraz daha felsefi hâle getirmeyi görev bilmiştir. Bu yazılar arasında, Pestalozzi'nin 1809'da Lenzburg'da, Eğitim Dostları Derneği toplantısında yaptığı dikkate değer konuşma da yer alır; fakat bu metin bile, baş filozofunun elinden çıkan düzeltmeler ve önemli eklemelerden payını almıştır.
Aynı matbaada ve yine bu dönemde, Schmidt'in eseri olan Sayılar ve Biçimler Üzerine Alıştırmalar da basılmıştır.
Niederer tarafından yayına hazırlanan Pestalozzi eserlerinin kendilerine özgü, ayrı bir değeri vardır ve incelenmeye kesinlikle değerdir. Bunların önemi yalnızca Pestalozzi'nin sunduğu düşüncelerden değil, Niederer'in eklediği ve az da olsa ilgi çekici olan düşüncelerden de kaynaklanır; bu eklemeler, kısa süre sonra patlak verecek olan uyuşmazlığın nedenlerini kısmen açıklar.
Bu yazıları ayrıntılı biçimde tanıtmak ve derlenmelerinde her birinin payını tartışmak bu metnin yeri değildir; böyle bir girişim, öykümüzü kesintiye uğratır, üstelik Pestalozzi'nin düşüncesini incelememize gerçekten yardımcı olacak, yeterince sağlam ve önemli yeni veriler de sunmaz. Bu tartışmayı bu nedenle ekler bölümüne bırakıyoruz.
Ancak bu bölümü bitirmeden önce, enstitüde uygulanan bedensel eğitim ve el işi yöntemleri ile öğrenciler tarafından kutlanan çeşitli şenliklerden kısaca söz etmemiz gerekir. Bu konuya yeniden dönmemek için, burada biraz ileriye sıçramaktan çekinmeyeceğiz.
Hava elverişli olduğunda, her hafta öğleden sonraların birkaç saati askerî talimlere ayrılırdı. Öğrenciler, kendi küçük alaylarını oluşturmuşlardı; bu alayda bayrak, davul, bando ve cephanelik dahi eksik değildi. Kısa sürede en karmaşık manevraları bile şaşırtıcı bir kesinlik ve düzen içinde yapmayı öğrendiler. Atış yapılacağı zaman, astsubaylar, eğitici bir subayın gözetiminde fişekleri kendileri hazırlarlardı.
Zaman zaman, kasabadan birkaç mil uzaklıktaki uygun bir yerde sahte muharebeler düzenlenirdi. Böyle günlerde çok erken saatte yola çıkılır, erzak ve mühimmat için bir araba hazırlanırdı. Çoğu kez birçok ebeveyn ve meraklı seyirci de kafileye katılırdı; bu nedenle bu günler öğrenciler için gerçek bir bayram havasında geçerdi. Bazen hedef atışı yapılır, bunun ödülü olarak kuzusuyla birlikte bir koyun ve bahçede küçük bir kulübeyi kullanma hakkı verilirdi.
Jimnastik, esir kapmaca (prisoner's base) ve diğer oyunlar düzenli olarak yapılırdı. Kışın paten, yazın ise gölde yüzme ve dağ gezileri vardı. İlkbaharın ilk günü, her yıl çevredeki tepelerde yapılan bir

yürüyüşle kutlanırdı; ancak bazen geç bastıran bir kar fırtınası bunu imkânsız kılar, bu durumda çocuklar ilk güzel günde telafi ederlerdi.
El emeğinin, Pestalozzi'nin eğitim tasarımında bir yeri olduğunu biliyoruz; enstitüde sık sık denenmişti, ancak hiçbir zaman düzenli ve sürekli bir hâl alamadı. Öğrencilerin sayısının çokluğu ve uğraşlarının çeşitliliği, aşılması güç bir engel oluşturuyordu. Bahçecilik en çok başarı sağlayan alan oldu. Bazen öğrencilere ekip biçmeleri için küçük birer parça toprak verilirdi; bazen de ikişer üçer gruplar hâlinde, birkaç saat boyunca bahçıvanın gözetiminde çalışırlardı. Ciltçilik ve karton işlerinde de fena değillerdi; ayrıca geometri öğretimi için katı cisim modelleri yaparlardı.
Ancak öğrencilerin beceri ve muhakeme güçlerinin en çok sınandığı anlar, birazdan söz edeceğimiz şenlikler vesilesiyle yaşanırdı.
Yılın sonu, velilere gönderilmek üzere Yeni Yıl albümleri hazırlamakla geçirilirdi; bu albümlerde çizimler, haritalar, matematik problemleri, tarih parçaları, doğal nesnelerin betimlemeleri ve edebî kompozisyonlar yer alırdı. Yeni Yıl günü, Pestalozzi'nin verdiği bir konuşmayla birlikte dini bir ayin yapılırdı; ardından velilerden gelen hediyeler dağıtılır, görkemli bir yemek yenirdi. Akşam ise (her öğrencinin kendi meşalesini yaptığı) meşaleli bir geçit töreniyle kasaba dolaşılır, bunun ardından bir balo düzenlenirdi. Bu baloya, komşu enstitünün kız öğrencileriyle birlikte kasabadan belirli sayıda davetli çağrılırdı.
Sonraki birkaç gün boyunca neredeyse hiç ders yapılmazdı; çünkü herkes Pestalozzi'nin doğum günü olan 12 Ocak için hazırlıkla meşgul olurdu. Her sınıf, kendi odasını süsler, odayı orman manzarasına dönüştürürdü: kulübe, şapel, harabeler ve bazen de Pestalozzi içeri girdiğinde fışkıracak biçimde düzenlenmiş bir çeşme yer alırdı. Çevredeki ormanlardan büyük miktarda çam dalları, sarmaşık ve yosun getirilir; semboller ve yazıtlar içeren şeffaf süslemeler gizlice hazırlanırdı. Çünkü her odanın süslenişi yalnızca Pestalozzi için değil, diğer tüm öğrenciler için de bir sürpriz olmalıydı. Pestalozzi onuruna şarkılar da öğrenilirdi.
Çoğu yazıtta öne çıkan ana fikir şuydu:
"Yazın bizi doğayı görmeye götürüyorsunuz; bugün ise doğayı size getirmeye çalışıyoruz."
Bu günlerde öğrenciler sık sık bir tiyatro gösterisi de sunarlardı; konu genellikle Orta Çağ'daki İsviçre tarihinin büyük olayları arasından seçilirdi. Bu temsiller için oyuncular kostümlerini ve zırhlarını karton ve renkli kâğıttan kendileri yaparlardı.
Aşağıdaki bölümleri, 1806'dan 1810'a kadar Pestalozzi'nin öğrencisi olan ve daha sonra Neuchâtel'de mühendis olarak çalışan Baselli Merian'ın tuttuğu günlükten alıyoruz:
Neuchâtel:
12 Ocak 1808. Pestalozzi'nin doğum günü şenliği.
Günün sonunda, varlıklı çocuklar kendi aralarında şehirdeki yoksullar için bir bağış topladılar. Paranın sorumluluğunu Bayan Pestalozzi ile Bayan Kuster üstlendi; toplanan miktar yaklaşık dört sterlindi.
30 Eylül 1809
"Baba Pestalozzi'nin evliliğinin kırkıncı yılı. Büyük kutlamalar yapıldı; Niederer bir konuşma yaptı; güzel şarkılar söylendi, salon çelenklerle süslendi. Beş salonda üç yüz kişilik görkemli bir akşam yemeği verildi. Ardından dans edildi; dansı, eski usule uygun biçimde, Bay ve Bayan Pestalozzi birlikte açtı.
Noel arifesinde, ibadetlerin yapıldığı salona büyük bir köknar ağacı kurulması gelenekti. Ağaç mumlarla aydınlatılır, altın renkli cevizler, elmalar vb. ile süslenirdi. Bu, o dönemde Fransızca konuşulan ülkelerde henüz bilinmeyen, fakat sonradan her yere yayılan, geleneksel ve halk arasında çok sevilen Alman Noel ağacıydı. Ayrıca neşeli şarkılarla iç içe geçmiş dinî konuşmalar ve dualar yapılırdı; çocuklar bu törenlerden her zaman büyük bir zevk alırlardı.
Gerçekten de, Pestalozzi'nin enstitüsünde şarkı söylemenin çok önemli bir yeri vardı ve evdeki hemen herkes için bir sevinç kaynağıydı. Her yerde ve her zaman şarkı söylenirdi. İki İsviçreli, Pfeiffer ve Nägeli, çocuklar için tatlı, sade ve son derece güzel şarkı derlemeleri yayımlayarak Pestalozzi'ye bu alanda çok değerli bir katkı sundular; kabul etmek gerekir ki Almanya bu bakımdan çok zengindir. Bize birkaç Fransızca şarkı da öğretildi, ancak bunlar aynı ölçüde tatmin edici değildi. Bununla birlikte, birçok övgüye değer çaba sayesinde Fransa bu alanda belirgin biçimde ilerleme kaydetmiştir.
Yverdon Enstitüsü'nün varlığının ilk yıllarında nasıl bir yer olduğunu göstermeye çalıştık. O sırada ünü çok geniş bir alana yayılmıştı; ama birazdan göreceğimiz gibi, bünyesinde en başından beri, sonunda onun çöküşüne yol açacak bir kusur da barındırıyordu.

BÖLÜM XIV
ENSTİTÜNÜN GERİLEME DÖNEMİ

1807 yılının sonunda, Yverdon'daki kurum ününün doruğundayken; bilginlerin ve hükümdarların hayranlığını uyandırırken; her ülkeden öğrenci, mürid ve ziyaretçileri kendine çekerken ve onunla bağlantılı olan herkesi sevinç ve umutla doldururken, yalnızca bir kişi memnun değildi, yalnızca bir kişi bunun sürdürülemeyeceğini, kökünü kemiren ölümsüz bir kurt bulunan bir bitki gibi yok olmaya

mahkûm olduğunu görüyordu. Bu kişi Pestalozzi'nin kendisiydi.
Pestalozzi'nin her Yeni Yıl gününde, kurumun tüm üyelerini bir araya toplamak gibi bir alışkanlığı vardı. Geçen yılın olaylarını gözden geçirdikten sonra, geleceğe dair umut ve korkularını, yüreğinde olan her şeyi büyük bir açıklıkla dile getirirdi.
1 Ocak 1808'de yaptığı konuşma, derin bir hüzün ve yılgınlıkla doludur; bu konuşmayı, odaya getirilmesini bizzat emrettiği açık tabutunun yanında yapmıştır. Konuşma şöyledir:
"Eski yıl geçti;
yeni yıl geldi.
Hâlâ aranızdayım,
ama benden bekleyeceğiniz sevinci içimde duymuyorum.
Saatimin yaklaştığını görür gibiyim;
başımın üzerinde yankılanan bir ses duyuyorum:
'Vekilliğinin hesabını ver, çünkü öleceksin.'
Tatmin edici bir hesap verebilir miyim?
Tanrı'ya karşı, insanlara karşı, kendime karşı
sadık bir vekil oldum mu?"
Mutluyum, ve mutluluğumun sesi kulaklarımda, yuva arayan arıların uğultusu gibi çınlıyor. Ama ölmek zorundayım; peki bu uğultu bana ne söylüyor?
Mutluluğu hak etmediğimi, aslında mutlu olmadığımı. Geçen yıl mutlu bir yıl olmadı. En sağlam bastığımı sandığım yerde buz kırıldı altımda; hayat eserim, hiç fark etmediğim kusurlarını açığa vurdu; bizi birleştiren bağ, en güçlü sandığım noktada zayıf çıktı.
Kurtuluş beklediğim yerde yıkım gördüm; barış beklediğim yerde öfke; sevgi beklediğim yerde soğukluk gördüm. Nefes almadan, yaşamadan edemeyeceğimi sandığım bir anda, güvenin geri çekildiğini gördüm.
İşte tabutum. Bana mezarın umudundan başka ne kaldı? Kalbim paramparça; dün olduğum kişi değilim artık; sevgi, güven ve umut beni terk etti. Neden hâlâ yaşamalıyım? Tanrı beni atların ayakları altından neden böylesine mucizevi biçimde kurtardı?
Hayatım hakkındaki gerçeği görmemi engelleyen bandaj yırtıldı.Kendi değerim ve mutluluğum hakkındaki beni aldatan düş dağıldı.Sadece hata yaptığım, kendimi sürekli aldattığım ve bir saat sonra yine aldatacağım bir dünyada benim için ne kalmış olabilir?Yine de bu an — yılın ilk saati — en azından bütün gerçeği gözlerimizin önüne açık ve net biçimde koymalıdır.Hak etmediğim bir mutluluğu kendime fazlasıyla yakıştırmışım.
Yoksul, zayıf, alçakgönüllü, değersiz, yetersiz ve bilgisizdim; yine de işe koyuldum. Dünya bunu delilik saydı, ama Tanrı'nın eli benimleydi. Çalışmam başarı kazandı. Hem onu hem beni seven dostlar buldum. Ne yaptığımı tam olarak bilmiyordum, ne istediğimi bile neredeyse bilmiyordum. Yine de çalışmam başarıya ulaştı. Hiçlikten doğdu; dünya yaratıldığı zamanki gibi. Bu Tanrı'nın işidir… Gerçekleştirin, dostlarım, bunun Tanrı'nın işi olduğunu. Ve Tanrı'nın işi bizi yeniden birleştirsin; kötüler gibi değil, meleklerin meleklerle birleşmesi gibi.
Atların ayakları altından kurtulmuş olmama şaşırdınız; ama çalışmam, zavallı bedenimden bile daha mucizevi biçimde korunmuştur. Benim hâlâ hayatta olmam bir mucizedir; fakat çalışmamın Burgdorf, Münchenbuchsee ve Yverdon'daki tehlikelerden kurtulmuş olması bundan da büyük bir mucizedir.
Şimdi onu yeni tehlikeler tehdit ediyor; Tanrı'nın yardımıyla bunları da aşacaktır. Ama ben aşabilecek miyim? Yüreğim kuşku ve korku dolu; mutluluğu hak etmediğimi, bunun sona ermek üzere olduğunu hissediyorum. Ama çalışmam ayakta kalacaktır; çünkü altın ateşte yok olmaz, arınır. Fakat bu benim aracılığımla olmayacak. Olamaz. Bunun için ben layık değilim; çünkü gerçekte zayıf oldum; sevgi bakımından da. Mutluluğu tattım, ama hiçbir zaman uzun süreli olmadı. Bir çocuğun bile elinde tutabileceği yerde, onu defalarca kaçırdım. Tanrı'nın benim için yaptıklarını kendi eserim sandım. Çılgınlığımda, beni kuşatan mucizeleri yaratanın ben olduğumu düşündüm. Yapmadığım şeyler için övgüyü kabul ettim ve bana ait olmayan bir eserin kendimi yazarı sandım.
Bu çalışma sevgiyle kurulmuştu, ama sevgi artık aramızdan kayboldu. Zaten kalamazdı; çünkü ondan ne isteyeceğini öngörememiştik. Bu çalışma sabır da gerektiriyordu ve bende sabır yoktu. Şükretmem gereken yerde bile sabırsızdım. Tanrım, bu hâle nasıl geldim, nasıl bu kadar düştüm? Hatalarımı Senin ve bu dostlarımın önünde itiraf etmeme izin ver. Körlüğüm inanılır gibi değildi. Mucizelerle işimi kurdun, mucizelerle ayakta tuttun; ama ben onun çok az desteğe ihtiyaç duyduğunu sandım. Sonradan ne kadar güç gerektirdiğini gördüğümde ise, kendimin ihmal ettiklerini başkalarına yaptırmaya çalıştım. Alçakgönüllülükle dua etmem gereken şeyleri düşüncesizce dayattım ve kurumumun hayatını, hatalarım ve zayıflıklarım yüzünden aramızdan çekilmiş olan güçlerle sürdürmeye çalıştım. Böylece aramızda yanlış anlamalar doğdu; sonsuza dek sağlam sandığım bağlar koptu, kopmaz sandığım yürekler birbirinden uzaklaştı.
Durumum böyle. Orada gördüğünüz tabut, benim tek tesellimdir. Artık yardım etmek için hiçbir şey yapamam. Çalışmamızın kalbindeki zehir yayılıyor ve bugün sahip olduğumuz dünya övgüsü,

sadece bunu teşvik edecektir.
Tanrım, körlüğümüzü gider! Üzerimize yığılan defne yaprakları yalnızca bir iskeleti örtüyor, çünkü karşımızda sadece işimin iskeleti var; gözlerimin ve sizin gözlerinizin önünde. Ve görüyorum ki, onu örten defne yaprakları, evime gelecek felaketin karşı konulamaz ateşiyle yok edilecek. Çalışmam gerçekten ayakta kalacak, ama hatalarımın sonuçları kalacak. Bu sonuçlar beni ezilecek; mezar benim tek sığınağım olacak. Ama ben gidersem, siz kalacaksınız. Keşke sözlerim sizin yüreklerinize kazınabilse!
Dostlarım, benim olduğumdan daha iyi olun ki Tanrı, sizin aracılığınızla, başaramadığım işi gerçekleştirsin. Hatalarınızla, benim yaptığım gibi yolunuza engeller koymayın. Başarının görünüşüne benim gibi aldanmayın. Büyük, tam bir fedakârlığa çağrılırsınız; bunu yapmadan, işimi tamamlayamazsınız.
Şimdiye keyif alın, insanlar bize yüklediği onuru tadın; ama unutmayın, tıpkı tarladaki çiçek gibi, o da kısa süreli; açar ve geçer.
Bir kez daha tabutuma bakın. Belki bu yıl, kemiklerimi veya benim uğruma hayatının tüm mutluluğunu feda etmiş bir kadının kemiklerini alacak… Zaten bu duvarları siyaha boyanmış olarak görüyor gibiyim; çünkü bu tabut toprağın altındadır, ben veya eşim, belki ikimiz birden mezara gitmiş olacağız. Huzur içinde yatalım! Üzerimizde sevgi ve bağışlama gözyaşları dökün, ve Tanrı'nın bereketi sizinle kalsın.
Sonumu sakin ve umutla bekliyorum. Ama bir başka olasılık var ki, sadece düşüncesi bile beni dehşete düşürüyor: Hatalarım yüzünden işimin mahvolduğunu görebilirim. Bu, dayanamayacağım bir felaket olurdu. Odamı siyaha boyarım ve bir daha insanların gözlerinden kendimi saklarım; çünkü artık onların topluluğu için kendimi layık görmeyeceğim.
Her şeyden önce, Pestalozzi o dönemde, sezgisel olarak, belki belirsiz bir şekilde, çalışmalarının, eğitim kurumu düzeyinde uygulanmasının imkânsız olduğunu hissetti. Bunu hayatının sonunda yazdığı My Experiences adlı kitabında şöyle açıklar:
"Burgdorf'da, tamamen aptalca ve saçma olan bir şeyi yapmaya çalışırken, zaten kaybolmuştum."
Pestalozzi ahlak ve disiplini aile yaşamı ilişkilerine dayandırıyordu—çocuklarına bir baba olmak istiyordu. Bu paternlik fikri, ilk deneylerinde canlı ve sağlıklı bir gerçeklikti; ama artık, öğrencilerin sayısı, dil, kültür, alışkanlık ve geçmişlerindeki farklılıklar nedeniyle, neredeyse bir dünya kadar büyük bir kurumda sürdürülemez hale gelmişti. Yverdon'da, kahramanca çabalarına rağmen bu başarısız oldu.
Ne yazık ki öğrencileri yardımcılarına paylaştırdı ve mümkün olduğunca, onların yerine geçmelerini ve ihtiyaçlarını, ilerlemelerini kendisine bildirmelerini istedi; onları sırayla çalışma odasına çağırdı, dostane sohbetler yaptı, karşılaştığında sevgi ve öğüt kullandı. Gerçekten hâlâ ona "Baba Pestalozzi" dediler; ama o artık çocuklarını bir baba gibi tanımıyordu. Böylece sevgiye dayalı disiplin yavaş yavaş kayboldu, ve okulun daha çok askeri düzeniyle ya da Yverdon'daki ev yaşamıyla yeterince desteklenemedi; sonuçta ev yaşamı düzensiz bir kamu yaşamına dönüştü.
Gördük ki Pestalozzi özellikle şikâyet ediyor: enstitüde artık sevgi ve uyum yok; bu gerçekten başlıca kötülük ve kurumun çöküşünün gerçek nedeni. Ama bunu kendi üzerine alıyor, sabırsızlığı ve aşırı talepleri nedeniyle olduğunu söylüyor. Bu noktada ise kendisine büyük bir haksızlık ediyor; çünkü gerçek suçlular, bu hatalarını fark edemeyenlerdi ve onun büyüklüğü, gerçekten suçlu olanları etkileyecek kadar olgun.
Niederer ve Schmidt, iki güçlü yardımcıydı, ikisi de çok değerliydi ve bir ölçüde projelerin yürütülmesi için gerekliydi. Ama bu iki adam, önceki yardımcıları gibi, tam bir sadelik ve kendini unutuşla Pestalozzi'ye bağlanamadı.
Niederer, ustanın düşüncesini felsefi ve spekülatif yönüyle kavramış ve onu öyle bir biçimde formüle etmişti ki, bu Pestalozzi'yi tamamen tatmin etmese de, düşüncenin yurtdışında yayılmasına ve bilim insanları için çekici hâle gelmesine yardımcı oluyordu. Niederer, ustanın kendisinin tasarladığı bu felsefi fikir yönünde Pestalozzi'yi sürekli cesaretlendiriyor, ilke dışı gibi görünen her şeye karşı çıkıyordu.
Ancak Niederer, yönetim ve disiplin gibi pratik konularda yetenekli değildi ve bu açıdan Pestalozzi'ye çok az yardım sağlayabiliyordu.
Schmidt ise tam tersine, ustanın sisteminde matematik öğretimi için mükemmel bir yöntemden başka bir şey görmüyordu. Bu yöntemi uygularken elde ettiği başarı, ziyaretçilerin hayranlığını uyandırmış ve enstitünün itibarına her şeyden daha fazla katkıda bulunmuştu. Buna ek olarak, disiplin ve yönetim konularında güçlü sağduyusu ve demir iradesi, Pestalozzi'nin eksiklerini kapatıyordu. Schmidt son derece pratiktir ve işte bu, Pestalozzi'yi ona çeken özelliktir. Enstitünün itibarını ve maddi refahını koruma veya genişletme söz konusu olduğunda, ilkelerle fazla ilgilenmezdi.
Bu iki adamın Pestalozzi üzerinde çelişkili bir etki yarattığı açıktır; her biri onu kendi yoluna yönlendirmek istiyordu. Ne birbirlerini anlayabildiler ne de birbirlerine saygı gösterebildiler. Bu karşıtlık, bu büyük ailenin uyumunu bozmuş ve böylece Pestalozzi'nin "Aramızdan sevgi kayboldu"

diye üzgünce haykırmasına yol açmıştı.
İşte Pestalozzi'nin 1808 başında enstitüsünde keşfettiği kusurlar bunlardı. On beş yılı aşkın bir süre boyunca bunları düzeltmek için mücadele etti ve elbette zaman zaman küçük ve geçici başarılar elde etti; ama sonunda, birçok şans değişikliğinden sonra, boyun eğmek zorunda kaldı ve böylece çok korktuğu felaketi yaşadı: tüm girişimlerinin ömrünü tamamlamadan hayatta kalmanın getirdiği talihsizlik.
Hala bu hüzünlü çöküş döneminin farklı evrelerini anlatmamız gerekiyor. Kaçınılmaz sona rağmen, hikâye çok az ilgi çekici olurdu, eğer Pestalozzi'nin sarsılmaz cesareti ve dehası her zaman yanımızda olmasaydı; çünkü yaşlı adam sıradan yaşam işlerinde giderek daha yetersiz hâle gelmiş, sonunda başkalarının iradesine körü körüne boyun eğmiş ve hatadan hataya düşmüş olsa da, yine de hayatının tek amacı olan eğitim reformuna dair güçlü orijinalliği ile dünyanın yoksul ve zayıflarına duyduğu coşkulu sevgiyi en sonuna kadar korumuştu.
Pestalozzi'nin 1 Ocak 1808 tarihli konuşması, tüm ustaları acı bir şekilde şaşırtmıştı, ancak onlar, onun bu kadar üzüldüğü kötülüğün gerçekten var olduğuna hiç ikna olmamışlardı. Hep birlikte, yaşlı adamı enstitünün refahı ve artan ününü işaret ederek teselli etmeye çalıştılar; özellikle o yıl, ziyaretçilerin hayranlığı ve her tarafta yayımlanan coşkulu raporlar, argümanlarına destek gibi görünüyordu.
Böylece Pestalozzi yeniden moral buldu ve bir süreliğine eski hayalleri canlandı. Fakat güveni kısa sürdü ve bütün yardımcılarının aksini savunmasına rağmen, enstitünün tehlikede olduğu hissi ondaki önceki her zamankinden daha güçlü hâle geldi. Sonunda, korkularını tamamen gidermek için, ustalara Helvetia Meclisi'nden (Helvetian Diet) enstitüyü resmi olarak denetlemesini istemesini önerdiler ve yaşlı adam da buna razı oldu.
Pestalozzi'nin talebi, Haziran 1809'da Freiburg'daki Meclis'e ulaştı ve kısa süre sonra enstitüyü denetlemek üzere bir Komisyon atandı. Komisyon, Basel'den Küçük Konsey üyesi Abel Merian; Bern'den matematik profesörü Trechsel; ve Freiburg'dan Rahip Girard'dan oluşuyordu.
Komiserler Kasım 1809'da Kaleye geldiler ve beş gün boyunca ustaları ve öğrencileri sorgulayıp her şeyi büyük bir titizlikle incelediler.
İlginç olan, Rahip Girard'ın bu denetimi, otuz yedi yıl sonra yayımladığı Anadil Öğretiminin Sistematik Yöntemi adlı kitabında nasıl anlattığıdır:
"Gençlerin zihinlerini geliştirmek niyetim ve görevimdi, ama henüz anadilinin bu konuda ne kadar faydalı olabileceğini tam olarak anlamamıştım. Bu, Pestalozzi'nin Yverdon'daki enstitüsüne yapılan resmi bir ziyaret sırasında, iki değerli meslektaşımla konuşmam ve hazırlamakla görevli olduğum resmi raporu dikkatlice değerlendirmem sayesinde bir anda aydınlandı. Önceki bir ziyaretimde, eski dostum Pestalozzi'ye, okulunda matematiğin bana göre çok fazla önemi olduğunu ve çocukların genel eğitiminin bundan zarar görebileceğinden korktuğumu söylemiştim. Bunun üzerine, karakteristik coşkuyla cevap verdi:
'Gerçek şu ki, çocuklarımın onlara iki artı iki dört eder gibi açıkça kanıtlanamayacak hiçbir şeyi bilmesini istemem.'
Ben de dedim ki: 'O hâlde, eğer otuz oğlum olsaydı, onlardan birini size emanet etmezdim; çünkü ona iki artı iki dört eder kadar açık şekilde, benim babası olduğumu ve bana itaat etmenin görevi olduğunu gösteremezdiniz.'"
Bu, onun çabucak abartıya kapılan bu dâhi kişiliğinin bir kez daha geri çekilmesine yol açtı ve kısa süre sonra bir anlayışa vardık.
"Ancak, enstitüsünde matematiğe verilen önem o kadar büyüktü ki, anadil nispeten ihmal edilmiş ve bundan ciddi şekilde zarar görmüştü. Meslektaşlarım ve ben, başka bir anomaliyle de şaşırdık. Çocukların soyut matematikte yüksek bir başarıya ulaştıklarını gördük, ama tüm sıradan pratik hesaplamalarda inanılmaz derecede zayıf olduklarını fark ettik."
Soyut hesaplamalar, tam olarak Pestalozzi'nin hiç ilgilenmediği şeylerdi; o çocuklarını en başından itibaren somut sayılarla çalıştırır, günlük yaşamın tüm sıradan problemlerini kolaylıkla çözmelerini sağlardı. Fakat bunları akıllarında yapıyorlardı, yazılı rakamları kullanmayı ancak daha sonra öğreniyor ve bu yüzden uzun süre zayıf ve tecrübesiz kalıyorlardı. Rahip Girard'ın "sıradan pratik hesaplamalar" olarak adlandırdığı şey işte bu yöntemlerdir; çocukların burada inanılmaz derecede zayıf olduğunu söylemiştir.
Sınav sona erdiğinde, enstitünün ustaları ve komiserler ayrıldılar; aralarındaki ilişkiler pek uyumlu değildi. Yverdon'da raporun olumsuz olacağı hissediliyordu. Pestalozzi bunu bekliyordu, fakat Niederer ve onun hayaline ortak olanlar şaşırmış ve sinirlenmişti; kendilerinin yanlış değerlendirildiğini düşündüler.
Yazılı belgelerin, komiserlere bilgi toplama amacıyla gönderilmesine karar verilmişti ve böylece Niederer ile Komisyon Başkanı Abel Merian ve raporu hazırlayacak olan Rahip Girard arasında uzun bir yazışma başladı. Niederer, komiserlerin enstitünün ruhunu kavrayamadığını; yalnızca değişen dış biçimi gördüklerini, değişmeyen özünü göremediklerini belirtti. Komiserler ise talimatlarının, fikirleri değil, gerçekleri incelemek olduğunu yanıtladı.

31 Ocak 1810 tarihli bir mektupta, Rahip Girard Abel Merian'a yazdı ve Yverdon'dan gönderilmesi gereken belgeleri hâlâ almadığı için şaşkın olduğunu belirtti ve ekledi:
"Bence enstitü, üzerine gösterilen tüm dikkate değmiyordu. Artık her açıdan incelediğimde, Aarau kanton okuluna ve St. Gallen Enstitüsü'ne kıyasla çok daha aşağı olduğunu düşünüyorum; eski enstitülerden bahsetmiyorum bile. Böyle bir üne ve rağbete kavuşmuş olması akıl almaz."
Bir süre sonra Pestalozzi, Komisyonun çalışması hakkındaki görüşünü şöyle dile getirdi:
"Komiserler, en başta, en küçük okullarda büyük özenle ele alınan bazı ortak dersleri bizim tamamen ihmal ettiğimizi görünce alarma geçti ve bu yüzden konunun derinine inme cesareti ve inancı bulamadılar; bu yüzden birçok iyi şey tamamen gözlerinden kaçtı.
Raporları, işimize büyük zarar verdi ve onu hak ettiği seviyenin çok altında gösterdi."
Ancak Pestalozzi, komisyonun tüm iyilikleri görmediğini düşünürken, Rahip Girard tüm kötülükleri görmediğini düşünüyordu; çünkü 9 Aralık 1809'da bile şöyle yazmıştı:
"Bunun dışında, pek çok şey bizden gizlenmişti."
Rahip Girard'ın raporu, Fransızca olarak Eylül 1810'da, Bernard Huber tarafından Almanca çevirisi Ekim'de yayımlandı. Rapor, Pestalozzi için büyük bir ölçülülük ve özenle hazırlanmıştı; Pestalozzi daha değerli bir hakem isteyemezdi. Ancak Girard, enstitüde verilen eğitimde ciddi eksiklikler olduğunu belirtti. Disiplini övdü, ancak dini eğitimin yetersiz olduğunu söyledi ve bunun sorumluluğunu elbette Niederer'e yükledi; çünkü yöntemler onun elindeydi. Örneğin, derslere doğal dinle başlamasını, sonra Eski Ahit'e geçmesini ve sadece Özel Talep üzerine öğrencileri Kutsal Komünyon'a hazırlarken Yeni Ahit'e değinmesini eleştirdi.
"Ancak kendi deneyimlerimizden şunu söyleyebiliriz: Niederer'in alışılmış planı bu değildi. Denetim sırasında, sekiz-dokuz yaşındaki çocuklardan oluşan bir sınıfta onun din derslerini izliyorduk; derslere Matta İncili'ni okuyarak başlıyor, Dağdaki Vaaz'dan bir bölümü ezberliyorduk. Ama daha önce de belirttiğimiz gibi, Yverdon enstitüsünde verilen derslerin hiçbiri çok düzenli ya da bağlantılı değildi; belki matematik hariç, orada çok değişiklik yoktu."
Rahip Girard'ın raporu böyle sona eriyordu:
Pestalozzi'nin enstitüsünde verilen eğitim, kamu öğretim kurumlarının uygulamalarıyla uyumlu değildi, ayrıca enstitü bu uyumu sağlamaya da çalışmamıştı. Pestalozzi ilkelerine göre çocuğun yeteneklerini her ne pahasına olursa olsun geliştirmeye kararlı bir şekilde, yalnızca kendi görüşlerini düşünmüş ve yeni yollar açma konusunda ateşli bir heves göstermiştir, bu yollar geleneksel yöntemlerle çelişse bile. Belki bu, faydalı keşiflere ulaşmanın tek yoluydu, ancak kamu kurumlarıyla tüm uyumu imkânsız hâle getirdi. Enstitü kendi yolunu izliyor, kamu kurumları kendi yollarını; görüşlerinin yakın zamanda örtüşmesi olası görünmüyor.
Ne yazık ki, olayların gücü Pestalozzi'yi her zaman, coşkusu ve iyiliğiyle çizilmiş yoldan saptırmıştır. Ama onun iyi niyetine, asil çabalarına ve yenilmez azmine daima hak verilecektir. Onun çalışmasının temelini oluşturan mükemmel fikirlerden yararlanalım, sunduğu öğretici örnekleri izleyelim, ama aynı zamanda koşulların gücü nedeniyle yapmak istediğini her zaman gerçekleştiremeyen bir insanın durumuna da acıyalım.
Buna karşın, Pestalozzi'nin çalışması birkaç yıl boyunca İsviçre ve Almanya'da oldukça sert eleştirilere maruz kalmıştı. Her reform, özellikle de zihinsel bir yenilenme gerektirenler, zaten ün yapmış ve teorilerini ya da uygulamalarını değiştirmeye gerek olmadığını düşünen kişiler arasında düşman bulur. Bu, eğitim konularında özellikle geçerlidir. Pestalozzi'ye karşı bazen fikirlerinin yeni olmadığı, bazen uygulanamaz olduğu, hatta enstitüsündeki gerçek eksikliklerin belli bir kinle abartıldığı iddia edilmiştir.
Rahip Girard'ın raporu, muhaliflerin kampında sevinç yaratmış, onlara yeni silahlar sağlamıştı; saldırıları daha sert, daha coşkulu ve daha haksız hâle gelmişti. Özellikle Göttingen'de yayımlanan bir gazetede Profesör Heller, Yverdon enstitüsünü devrimcilerin yuvası olarak tanımlamış; Zürich Halk Gazetesi'nde ise Bremi adlı bir din adamı, Pestalozzi'nin çalışmasını "Üç Düzine Soru" başlıklı bir makalede eleştirmişti.
Yaşlı adam, bu son darbeden derinden incinmiş, Bremi'ye şöyle yanıt vermişti:
"İtiraf ederim, kendi memleketimde enstitümün ve arkadaşlarımın karalanmasını görmek beni üzüyor. En çok incinen, en tehlikeli şeylerin benim ve eserimin aleyhine yazılmış olması ve insanların en acımasız saldırıyı yayımlaması; bu saldırı enstitümü ve girişimimi mahvetmeye en uygun olanıdır."
Bu zamandan itibaren, enstitü ile onu karalayanlar arasında öfkeli, acı dolu ve bitmek bilmeyen bir polemik başladı. Genellikle Niederer, saldırılara cevap veriyordu; çoğu kez Pestalozzi'nin adıyla. Bu kağıt savaşı, kalenin sakinlerinin en büyük meşgalesi hâline geldi; dışarıda enstitünün itibarını geri kazanmak için içeride hak ettiği özeni göstermekten daha çok çalışıyorlardı.
Elbette birçok iyileştirme yapılacak alan vardı, ama hiçbiri denenmedi. Ancak, gördüğümüz gibi, kötülüğün ilk nedeni doğanın kendisindeydi. Pestalozzi'nin yöntemi, sıradan kamu okullarının eğitiminden tamamen farklıydı. Enstitüde verilen eğitim ile kamu okullarının eğitimi arasında uyum eksikliği, sınavı yapanları zaten etkilemişti; bu uyum ancak yöntemin kendisi değiştirilerek

sağlanabilirdi, ama ne Pestalozzi ne de çalışma arkadaşları bunu yapmaya niyetliydi.
Sadece Schmidt bunu yapmaya yatkın olabilirdi; çünkü o, enstitünün ruhunu korumaktan çok, başarısına değer veriyordu. Bu görüş ayrılığı, enstitünün dış düşmanlara karşı yürüttüğü savaşa iç savaş ekledi ve Niederer ile Schmidt arasındaki eski karşıtlık daha şiddetli bir şekilde tekrar ortaya çıktı.
Rahip Girard'ın raporunun yayımlanmasından önce ve raporu beklerken, Schmidt, ustaların genel toplantısında bazı reformlar talep etmişti, ancak bunlar reddedilmişti. Artık anlaşmaya varmak imkânsız görünüyordu ve Niederer'in görüşü tekrar üstün gelince, Schmidt enstitüyü terk etmek zorunda kaldı. Bunu Temmuz 1810'da bazı destekçileriyle birlikte yaptı.
Bu sırada Pestalozzi şöyle haykırmıştı:
"Keşke yirmi yaş daha genç olsaydım, ben de gider ve yapabileceğim bir şey bulur, onu yapmaya koyulurdum; ama zaten çok fazla yeni başlangıç yaptım, daha fazlası için gücüm kalmadı!"
O sırada, Prusya Kralı tarafından Yverdon'daki kurumu ziyaret etmesi için gönderilen Şansölye von Beyme, ayrılırken şunları söylemişti:
"Yarın enstitünün kapandığını duysam, bir yıl daha devam etmesinden daha az şaşırırdım."
İşte 1810'da Pestalozzi'nin enstitüsünün durumu buydu; yine de öğrenciler ve ziyaretçiler gelmeye devam ediyor, aralarına birkaç olağanüstü yetenekli usta katılıyor ve ders veriyordu. Aynı zamanda eğitim, kimya, Latince ve Yunanca gibi ya tamamen yeni ya da nispeten ihmal edilmiş bazı dersleri de kapsayacak şekilde genişletildi.
Şimdi, bize her yıl Pestalozzi'nin duygularının durumu ve düşüncesinin ilerleyişi hakkında bilgi veren konuşmalarına dönmeliyiz. 1 Ocak 1809'da, zihni tekrar huzurludur. Tanrı'ya, kendisine yardım edip işini onu kuşatan tehlikelerden kurtardığı için şükreder ve bu lütfun hak ettiğinden fazlası olduğunu alçakgönüllülükle kabul eder. Ardından Tanrı'ya teşekkür ettikten sonra, bu iyi sonuca katkılarından dolayı çalışma arkadaşlarına da teşekkür eder ve şöyle devam eder:
Her Şeye Gücü Yetendir Babamız, bizi yönlendiren, bana karşı lütuf mucizelerini tamamla! Dostlarımı ölüm günüm gelinceye kadar bana sadık kıl. Bizi birleştiren bağı koru, ta ki kalbimi doldurduğun ve bugüne dek lütfunla koruduğun iş tamamlanıncaya kadar. Tanrım, Yaratıcım, bana verdiğin tek gücü — sevgi gücünü — korumamı sağla! Sana ve çevremdeki dostlarıma borçlu olduğum her şeyi bir an bile unutmamı sağla. Sana olan sevgimi yenile. Umudumu bağladığım bu çocuklara olan sevgimi yenile; çünkü hayatımın tesellisi onlar olacak ve hayatımın değeri yalnızca onlardan kaynaklanacak.
Şimdi size, oğullarım ve kızlarım, kendi sevgili çocuklarım, dönüyorum. Bu yeni yılın başlangıcında, kalbimin doluluğuyla size ne söyleyebilirim? Hepinizi sevinç gözyaşlarıyla kucaklamak isterdim; gökteki Babamıza övgüler sunarken, bana sizlerin babası olma izni verdiği için şükretmek isterdim. Dizlerimin üzerine kapanıp gökteki Babama şöyle demek isterdim: "Efendim, bana verdiğin çocuklarla birlikte buradayım. Affet beni, çünkü bu sevgili çocuklar için olmam gereken kişi olmaktan çok uzak kaldım; affet beni, çünkü onlara olması gerektiği gibi bir baba olamadım." Dizlerimin üzerine kapanıp Ona şöyle demek isterdim: "Efendim, omuzlarıma yüklediğin yük benim için çok ağır; bana bunu vermiş olan Sen, taşımama yardım et ve bu çocuklara göz kulak olmamız için çağırdığın bizlere Kutsal Ruhunu, sevgi ve bilgelik Ruhunu, İsa Mesih'in Ruhu'nu ver ki, Senin verdiğin işi kutsal bir şekilde tamamlayabilelim ve sevgimizle, Sevgiye olan inancımızla çocuklarımızı gerçekten Sana ait hâle getirelim."
"Ben yeteneklerin gelişimi için yolları basitleştiriyorum ve bu gelişimi sadece kutsal sevgi gücüyle teşvik ediyoruz. Çocuklarım, bu sevgi kök salıp artacak; işte istediğimiz tek şey bu."
"Öğretim kendi başına sevgi üretmez, tıpkı nefret üretmediği gibi. Bu nedenle eğitimin merkezi ve esas ilkesi öğretim değil, yalnızca içimizdeki ilahi güçten gelen sevgidir; bu, ebedi bir yansıma olarak kalır."
1 Ocak 1810 tarihli konuşma, iman, sevgi, uyum, fedakârlık ve çaba dolu bir hayatın yeniden canlanması için acil bir çağrıdır. Federal Komisyonun incelemesi henüz yapılmıştı ve Pestalozzi, enstitüsünün yanlış değerlendirildiğine inanmasına rağmen, iyileştirilebilir olduğuna dair bir umut taşıyor. Bu iyileşmenin yeni yıl ile başlamasını ve yıl boyunca sürmesini arzuluyor. Yanılsamaların, kibirin, zayıflığın ve ihmalkârlığın sona ermesini diliyor. Önce öğrencilerine, yaşlarına göre; sonra kendi ülkelerine bu yöntemi tanıtmak isteyen gençlere; ardından eski işbirlikçilerine ve dostlarına hitap ediyor. Son olarak kendini değerlendiriyor, geçmiş yaşamını gözden geçiriyor, Tanrı'ya bütün iyilikleri için şükrediyor ve şimdiye kadar olduğundan daha iyi olmak için yardım diliyor.
Sevgili küçük çocuklarım, tıpkı Yakup'un Yusuf ve Benyamin'i sevdiği gibi sizi seviyoruz; bu yeni yıl için sizlere ne dilemeliyiz? Masumiyet ve sevgi dolu bir yaşam. Hep neşeli olun! Doğanın güzelliklerinden keyif alın! Güzel bir kelebek başınızın üzerinde uçtuğunda, tırtıl ayaklarınızın altında süründüğünde, taş gözlerinizin önünde parladığında, çiçek gözlerinizin önünde açıldığında, onları sahiplenin, değer verin ve mutlu olun ki Tanrı doğayı bu kadar güzel yaratmış ve siz onu anlayıp tadını çıkarabilecek durumdasınız.

Ama sonra babalarınızı ve annelerinizi düşünün; sizi sevdikleri için özgürlük verdiler, mutluluğunuzu güvence altına almak için. Babalarınızı ve annelerinizi düşünün; belki de artık yanınızda olmadığınız için, her gün sizi kucaklayamadıkları için sessizce bir gözyaşı döküyorlardır. Keşke bazen siz de gözyaşlarınızı dökersiniz; çünkü onları her zaman göremiyorsunuz. Bugün, gözleriniz yaşlarla ve kalbiniz sevgi ve minnetle dolu olarak onlara mutlu bir yıl dileyin ve gökteki Babanıza, ki O aynı zamanda onların da Babasıdır, dua edin; O'ndan onları kutsamasını ve sizi dindar ve iyi kılarak onlara teselli ve mutluluk getirmesini isteyin.

Şimdi size, gençler, ki siz zaten ustalar ve bizimle birlikte çalışanlar, hitap ediyorum. Bu yeni yıl size ne getirsin? Küçük çocuklar kadar sade olun ve her zaman sevgi ve doğruluk yolunda yürüyün. Gücünüz, erdeminiz ve onurunuz artsın; birlikte çalıştığınız işte birbirinize bağlı olun! Yeryüzündeki her iyiliği başlatan ve tamamlayan O'na gözlerinizi inançla çevirin. İşin büyüklüğünü hayranlıkla görün, ama kalbiniz kibirden, aptalca kendini beğenmişlikten veya "zirvelere ulaştım" düşüncesinden uzak olsun. Hayır, hayır! Hepimiz hâlâ dağın eteğindeyiz; ulaşmak istediğimiz zirve çok uzak, çok uzak. Ben göremeyeceğim; soğuk mezar bizi zirveye varmadan örtecek. Gözlerimi kapadığımda size son sözüm şudur: Tırmanmanız gereken dağların yüksekliğini kendinize yanlış değerlendirmeyin. Göründüğünden çok daha yüksektir. Birini tırmandığınızda, sadece bir sonraki dağın eteğinde olduğunuzu göreceksiniz; yolu yanlış anladıysanız ve ilk yükseklikte dinlenmek istediniz, ayaklarınız güçsüz düşer ve dağın gerçek zirvesini benim gördüğüm kadar göremezsiniz.

Ve siz, arkadaşlarım, bu enstitünün ilk temellerini atmama yardımcı olanlar ve bu zor zamanlarda sabır ve sevgiyle destek olanlar, olmasaydınız işim var olmazdı — size ne söyleyeyim? Bu iş nedir? Gerçekten bizim işimiz mi? Hayır, hayır! Korkularımız çoğu zaman kayboldu, başımızın üzerinde bir kılıç olduğunu görmemize rağmen. Ama çoğu kez beklentilerimiz yanıltıldı ve umutlarımız yıkıldı. Bir dağdan gelen küçük bir dere gibi, işimiz kendi ağırlığına göre yön buldu; kaynağında duran bizler, nereye akacağını önceden bilemezdik. Dere büyüdükçe, hiç bilmediğimiz yan dereler eklendi ve birleşik güçleriyle bizim derenin sularını da taşıdı. Böylece işimiz daha yüksek bir güç tarafından yönetildi; Tanrı'nın bir gücü, beklentilerimizi ve hak ettiğimizin çok ötesinde bize yardımcı oldu. Herkes ona bizim işimiz der, ama o Tanrı'nın işidir. Bu yıl bile, sanki yeni bir yaratılış gibi gereklidir. Tehlikedeyiz, büyük bir tehlike içindeyiz; ama sık sık bizi kurtaran O'na inanıyoruz, engelleri aşmamızı sağlayan O'na inanıyoruz. Bu yıl da işimizi hedefe doğru akıtacaktır.

Arkadaşlar, kardeşler, çocuklar! Ruhum sevinçle taşmakta. Rab bende büyük işler yaptı. Onun iyiliğine daha layık olabileyim! Zayıflığıma rağmen sizlerin babası olabileyim! İnsan olarak, mümkün olduğunca, yaradılışta kardeşlerimin babası olabilirim ve olacağım. Ama Tanrı hepimizin Babasıdır. O, hepimizi gerçeğinde ve sevgisinde korusun ve bu yıl boyunca bize en değerli nimetlerini bahşetsin! Amin.

1810 Noel konuşması öncelikle, İsa Mesih'in bizim kurtuluşumuz için insan olarak gelmiş olmasının ve bizlerin bağışlanmış, kutsanmış ve sevgi aracılığıyla Tanrı ve Kurtarıcı ile sonsuza dek birliğe kavuşturulmuş olmamızın tüm insanlar için duyulması gereken büyük sevinçten söz eder. Bu sevinç göksel ve ilahidir, yeryüzündeki diğer tüm sevinçlerin ötesindedir ve tüm insanlar ve tüm zamanlar için geçerlidir. Ama bu sevince katılabilmek için, kalplerimiz İsa Mesih'in Ruhu ile dolu olmalı ve ellerimiz insanlara iyi armağanlarla dolu olmalıdır.

"Eğer bu Noel gününü kalplerimiz için bir bayram yapmak istiyorsak, aramızda sevginin olduğundan emin olalım! Ama sevgi, İsa Mesih'in gücü ve Kutsal Ruhu olmadan var olamaz. Kardeşler ve dostlar! O güç ve Ruh olmadan evimiz kum üzerine kurulmuş demektir. İnsanlar arasındaki birlik, eğer İsa Mesih'in gücü ve Ruhu tarafından birleştirilmemişse, onları yüceltmek yerine yozlaştırır. Bugün artık herhangi bir mutluluk bekleyemeyiz, ancak kendi erdemimizden doğan mutluluk; yalnızca erdemimiz, birliğimizi sürdürebilir ve doğru yolda ilerletebilir. Arkadaşlar, neredeyse bir liderimiz yok. Gücüm tükendi; artık her birimizin günlük olarak yapması gerekenleri örnek gösteremem, ve göreviniz ağır… Bu kutsal gün, işimiz hizmetinde bize güç yenilenmesi getirsin. Kardeşler ve dostlar, İsa Mesih'in gelişine sevinelim ve ortak bir işteki kutsal birliğimize de sevinelim. Sevincimiz, yalnızca İsa Mesih'e olan inancımız ve O'na olan sevgimizin saf bir sonucu olsun…

Kardeşler ve dostlar! Ben aranızdaki en zayıfım; ama ortak amacımız olan kutsal davayı kurtarmak için her fedakârlığa hazırım. Siz de öyle olun. İnsanların eğitimi işine el atmak ve dünyaya demek küçük bir iş değildir: 'İşte buradayız, insanlığın eğitimini geliştirmek için istekli ve yetenekliyiz.' Dünya bize güvenini verdi; büyük hayalimizi gerçeğe dönüştürmek için araçlar aramaya henüz başlamışken bize zafer tacı sundu. Ben kendim yanıltıldım; hedefime giden yolun gerçekte olduğundan çok daha kısa olduğunu düşündüm. Aldığımız övgü, birkaç izole deneyin başarısı, hatamızı pekiştirdi ve birliğimiz ile işimiz üzerinde kötü bir etki yaptı. Günün yüzeysel ve hafif ruhu bizi çok fazla övdü ve bizim övgümüzü modaya uygun bir iş haline getirdi. Ama şimdi, işimizde kendini gösteren hastalık, insanların yargılarının doğasını değiştirdi; suçlama başladı ve öngörüyorum ki aynı yüzeysel ruh, hata bulmayı da modaya uygun bir iş haline getirecek. Ancak, bu saat gelmiş olmasına şükretmeliyiz; bu, boş gösterişin saatinden daha iyidir."

1 Ocak 1811 konuşması
Hayat, yıllar gibi geçer, yıllar da günün saatleri gibi; her şey değişir, her şey yok olur. Tanrı ve O'nun suretinde yaratılmış insan ise yalnızca ebedi kalır. İnsan yalnızca insandır, ancak içindeki İlahi sayesindedir ki ölümsüzdür: Tanrı'ya ve insanlara olan sevgi. İnsan, bu İlahi içsel öz için yaşadığında, tüm yetenekleri ve duyguları Tanrı sevgisiyle canlandığında, zamanın ve yılların geçişini de bir bütün olarak sonsuzluk içinde görür; çünkü o, zaten ebedi yaşamın sahibidir.
Konuşmadan bazı pasajlar, o dönemde onun ve iş arkadaşları arasındaki ilişkiyi gösterir:
"Sen, Niederer, oğullarımın ilki, sana ne söyleyeyim? Sana ne dilemeliyim? Sana nasıl teşekkür edebilirim? Sen gerçeğin en derinlerine iniyorsun; labirentlerinde yolunu şaşmadan yürüyor, adeta önceden belirlenmiş yollardaymışsın gibi ilerliyorsun. Sevgi adımlarını yönlendiriyor ve cesaretle, gerçeğin yolundan sapıp sadece görünüşleri arayan ve aldatmacayı tanrı edinenlere meydan okuyorsun. Dostum, sen benim dayanağımsın; işim senin yüreğine dayanıyor; gözlerinin ışığı benim kurtuluşum, zaman zaman zayıflığım bundan çekinse de. Niederer ol, evimin yol gösterici yıldızı! Ruhunda huzur, zihninde tatmin olsun! Böylece aklının ve yüreğinin doluluğu, benim zayıflığımın işine güçlü ve kutsanmış bir etki yapacaktır."
"Krusi! İyiliğin sürekli yaygınlaşsın! Kutsal saatte, enstitünün ilk başlangıcında, ruhunu sen kurdun ve onu kutsallık ve sevgi üzerine inşa ettin. Çocukların arasında her zaman kendin bir çocuk oldun. Senin yanındayken, senin gücün ve sevginin etkisi altında, enstitümüzün çocukları, ilk günlerinden itibaren ne baba ne de anne eksikliğini hissetmezler. Sen soruya tatmin edici bir yanıt verdin: Öğretmen, baba ve annenin yerini doldurabilir mi?"
Niederer ile kardeş gibi çalıştınız; tek yüreğiniz vardı; her gün aranızdaki birlik daha da güçlendi. Bana söz verin, el ele, bağlı kalacağınızı! Siz en eski ve en önemli yardımcımsınız; kalan tek sadık olanlar sizsiniz. Her konuda sizinle hemfikir olmayabilirim, ama ruhum size bağlıdır; sizin birleşik gücünüz olmadan, benim enstitüm artık aynı olmayacak ve çöküşü hızlanacaktır…
Sevgili arkadaşlar! Hepiniz, üzüntü dolu günlerimde tesellim oldunuz. Ruhumun bir baba gibi sevdiği bir insanın yüreğini kaybettiğimde, sağ elimin kaybına uğramış gibi acı çektiğimde, yaşamımın işine dair gücümün tükendiğini sandığımda, siz bana inandığınızı gösterdiniz ve kendime olan inancımı güçlendirdiniz. Şimdi sizlere teşekkür ediyorum; zayıflık anımı aşmamı sağlayan çoğunuz sayesindedir…
Ve sana da minnettarım, Schmidt! Çalışma arkadaşlarım, onun harika gücünün büyük bir kısmı sizin ellerinize geçti ve enstitüyü destekleyen sizlersiniz. Schmidt! Minnettarlığım ve sevgim asla azalmayacak. Bana çok iyilik yaptınız. Gücünüze olan güvenim, beni neredeyse enstitüyü, kendimi ve kutsal amacımı unutmaya götürüyordu. Artık ne evi, ne kendimi, ne de amacımı unutmayacağım—ama sizi de unutmayacağım. Sevginizle bana iyilik yaptınız, bu beni mutlu etti; ayrılığınızla bana acı verdiniz. Schmidt, size borçlu olduğum en az şey, görüşlerinize saygı göstermek ve onları minnetle uygulamaya çalışmaktır. Görüşleriniz birçok noktada benimkilerle benzer! Onlara saygı göstermemek mümkün mü? Onlardan sapabilir miyim? Hayır, kendime olduğu kadar size de sadık olacağım. Sizi benden daha iyi anlayan yoktur, size en çok adaleti sağlayacak olan da yoktur. Tanrı, size huzurlu olgunluk, sevgi ve alçakgönüllülüğe saygı, ve güçsüzlerde kendini gösteren Tanrı'ya inanç versin. Bugün öylesine sizinle olmayı, seslenip nerede olduğunuzu sormayı arzuluyorum ki, sizi kendi çocuklarımdan biri gibi görmek için hasretim büyük.
Kutsanmış saat! Bizi dünyevi ve geçici olanın üstüne yükselt! Göksel Baba! Bizi yaşamımızın her anında yalnızca sende bulabileceğimiz, ebedi ve değişmez olan şeye yükselt, ve bunu yalnızca Senin içinde yaşayarak başarabiliriz."
1801'de öğrencisi, 1805'te yardımcı öğretmenlerinden biri, 1807'de Fransız ordusuna teğmen olarak katılan ve şimdi İspanya savaşından sonra Barselona'da bulunan Knusert'e:
Yverdun, Nisan 1811
"Sevgili İsviçrelim!
Döndüğünde birçok değişiklikle karşılaşacaksın. Ana çalışma son derece tatmin edici bir şekilde ilerlemeye devam ediyor, ama tıpkı senin İspanya'da olduğu gibi, etrafımızda her an zayıf yanımızdan vurmaya hazır gerillalar var. Bazıları bile çatı altımıza sızıyor ve kaldığımız sürece bizimle yiyip içiyorlar. Ayrıca, yalnızca zayıflıklarımızı gözetlemekle yetinmeyen, bize ateş açan büyük Junta lordları da var. Neyse ki, düşmanlarımızın çoğu kötü nişancı; ama nişanları ıskalasa da büyük bir gürültü çıkarıyor. Bu atışların çoğu bizim mühendis generalimize, yani senin memleket arkadaşına yöneliktir; Gais'ten değil, Wolfhalden'den olan o generalimize. Ama generalimiz öyle bir adam ki, düşman her tarafından ateş açarken bile, en ağır kalibre topları ve neredeyse göğe uzanan top arabalarıyla atış yapmaya devam ediyor. Garip bir dil konuştuğumu düşünebilirsin; ama durumlarımız o kadar tuhaf ki, biz okul hocaları hissettiklerimizi her zaman ifade edemediğimiz gibi, sen de kendi durumunda her zaman söyleyemiyorsun.
Sağlığım çok iyi, Tanrı'ya şükür; ama gücüm azalıyor. Güzel eski günler artık geride kaldı. Sözle anlatılamayacak bir dinlenme özlemi içindeyim, ne kadar ki bu dinlenme mezarda olsa bile.Kendine iyi bak, sevgili Knusert, ve bizden haber almayı ihmal etme.

Senin arkadaşın, PESTALOZZI”
Yverdun’daki enstitünün kurulmasından bu yana öğretim kadrosunda sayısız ve önemli değişiklikler olmuştu. Pestalozzi, eski yardımcılarının çoğunu kaybetmişti: Tobler, Buss, Knusert, sonra Steiner, Muralt, Mieg ve Hoffmann. Bu kişilerin çoğu, yönteminin ilkelerini daha geniş kitlelere yaymak amacıyla ayrılmıştı. Daha sonra Schmidt de ayrılmıştı; çalışma arkadaşlarına karşı duyduğu acı bir kızgınlıkla, fikirlerinin benimsenmemesi ve onların zorlayıcı tavırlarına boyun eğmemeleri nedeniyle, Viyana’ya gitmiş ve enstitüye karşı bir broşür yayımlayarak onu “insanlığa bir utanç” olarak nitelendirmişti. Ayrıca enstitü, daha az tanınmış birkaç öğretmeni de kaybetmişti.
Ayrılanların yerini, çoğu önceki kadrodan çok daha yüksek yetkinliğe sahip büyük bir öğretmen grubu almıştı. En seçkin olanlar arasında şunlar vardı:
Ramsauer: Daha önce tanıdığımız ve aritmetik, temel geometri ve özellikle resim alanında mükemmel bir öğretmen haline gelmişti.
Goldi, Saint Gallen kantonundan: Önce Pestalozzi’nin öğrencisi, sonra yardımcı öğretmen olarak çalışmış, işine hevesli ve ciddi yaklaşmış, matematiği açık ve başarılı bir şekilde öğretmişti. Yöntemin ruhunu tamamen benimsemiş ve asla bırakmamıştı. Daha sonra Saint Gallen Koleji’nde matematik ve fizik profesörü olmuş ve geometri üzerine bir inceleme yayımlamıştı.
Weilenmann, Eglisau, Zürih kantonundan: Uzun ve güçlü bir adamdı, ancak bir kolunu kaybetmişti. Çok kalabalık olan ilkokul sınıfından sorumluydu ve tek eliyle, çoğu zaman yorgunluktan titreyen eliyle yazı defterlerini çizmiş, kalemleri yapmış ve tamir etmişti. O, öğrencileriyle her yerde ve her zaman birlikteydi; oyunlarında, yürüyüşlerinde, yatakhanelerde bile sık sık geceyi oturarak geçirir, her zaman ilk uyanan olurdu. Herkes onu severdi. Küçüklerle ve hasta öğrencilerle ilgilenirdi; bu bakımdan, Krusi gibiydi. Eski öğrencilerinin bugün bile, bu mükemmel adamın onlar için gösterdiği çabaya minnettarlıkları sürmektedir.
Baumgartner, Glarus kantonundan yakışıklı, hızlı ve zeki bir gençti; ama nazik ve alçakgönüllüydü. Başlangıç seviyesindeki matematik öğretiminde belirgin bir yeteneğe sahipti; konuları açık biçimde sunar ve öğrencilere konuya ilgi duymalarını aşılamayı bilirdi. Yverdun’dan Hoffmann’ın Napoli’de kurduğu enstitüye katılmak için ayrıldı; kısa süre sonra ateş hastalığından öldü.
Leuenzinger, Glarus’tan: Kısa ve iri yapılı, esmer tenli ve büyük kafalı bir adamdı. Ağır bedeni nedeniyle öğrencilerin oyunlarına katılamıyordu. Matematiğe karşı olağanüstü bir ilgisi vardı. Büyük mutluluğu, karmaşık problemleri çözmek ve ardından odada dolaşıp ellerini ovmak ve kendi kendine konuşmaktı. Kırsal bir sadelikle doluydu.
Schmidt’in ayrılmasından sonra gelen öğretmenler arasında:
Schacht, Brunswick’ten: Nazik tavırlı ve öğrencilerin karakter ve davranışları üzerinde iyi etkisi olan biriydi. Güzel bir yüzü, canlı ve keskin bir bakışı vardı ve iyi konuşurdu. Tarih dersleri verirdi ve dramatik anlatımıyla öğrencilerini etkilerdi; ayrıca kimya dersleri de verirdi. Daha sonra Brunswick’e dönerek Devlet Konseyi ve Üst Eğitim Konseyi üyesi oldu. Pestalozzi’nin ilkeleri doğrultusunda coğrafya üzerine bir inceleme de yayımladı.
Blochmann, Dresden’den: Karakteri ve bilgisi kadar öğretme yeteneğiyle de seçkin biriydi. Pestalozzi’yi daha iyi tanımak için Yverdun’a gelmişti. Enstitüde yalnızca coğrafya öğretmiş, fakat etkisi birçok yönden değerli olmuş ve herkes tarafından sevilmişti. Yverdun’dan ayrıldıktan sonra Dresden’de bir eğitim enstitüsü kurmuş ve kralın eğitimle ilgili tüm işlerinde güvenilen danışmanı olmuştu.
Ackermann, genç bir Sakson: Canlı, hevesli ve öğrenmeye olduğu kadar öğretmeye de istekliydi. Cimnastik dersleri vermiş ve çocukların sürekli arkadaşı olmuştu. Daha sonra Frankfurt-an-Main’deki model okulun müdürü olmuştu.
Lehmann, Fransızca ve Almanca konusunda akademik bir bilgiye sahipti; bu iki dili öğretmekteydi. İşine tüm kalbiyle bağlıydı, fakat belki de iyi bir öğretmen olmak için gereken kararlılık ve pratik beceri konusunda biraz eksikti. Daha sonra Bern’deki kamu eğitim kurumlarında görevlendirildi; sonrasında kendisi ve yetenekli karısı, Basel’de kızlar için bir okul kurdular.
1811 yazında, Yverdun’a gelen ve bir süreliğine enstitünün durumu üzerinde büyük etkisi olacak bir adam vardı: Parisli Jullien. Jullien, Légion d’Honneur Nişanı sahibi bir şövalye, okul müfettişi, çeşitli bilimsel derneklerin üyesi ve A General Essay on Physical, Moral, and Intellectual Education ile An Essay on the Employment of Time gibi eserlerin yazarıydı.
Jullien kısa sürede, gözleri önünde gerçekleşmekte olan pratik eğitim reformunun değerini ve önemini fark etti ve Pestalozzi’nin öğretisinin ve uygulamalarının kapsamlı bir çalışmasını yapmaya karar verdi. Bu nedenle Yverdun’da kalışını uzattı, Pestalozzi ve yardımcılarıyla sürekli tartışmalar yaptı ve Almanca bilmemesi ile muhataplarının kötü Fransızcası gibi zorluklara rağmen, gerekli bilgiye sahip olduğunu düşünene kadar büyük bir sabırla devam etti.
Ertesi yıl, Milan’daki kraliyet matbaasında, Yverdun Eğitim Enstitüsü’nün bir taslağı başlıklı yaklaşık yüz sayfalık bir broşür ve iki büyük oktav cilt hâlinde Pestalozzi’nin Eğitim Yönteminin Ruhu adlı eserini yayımladı.

Kendi oğullarını Pestalozzi'nin yanına vererek ve hem kişisel etkisi hem de yazıları aracılığıyla, Jullien, Yverdun'a çok sayıda Fransız öğrenci ve az sayıda Fransız öğretmenin gelmesine neden oldu; böylece enstitü artık tamamen Almanca değildi. Daha sonra, bunun enstitü üzerindeki etkilerini göstereceğiz.

1811 yılı, Pestalozzi için daha mutlu bir yıl gibi görünüyordu; bu nedenle 1 Ocak 1812 tarihli konuşması, sevinç ve minnettarlık doluydu. En karakteristik bölümler şöyleydi:

"Yeni biten yıl bizim için kutsanmış bir yıl oldu: Beni yaşamımın amacına bir adım daha yaklaştırdı. Artık zor bir yıl olmasının ne önemi var? Zorluk saatleri geçti ve geriye yalnızca bize kazandırdığı güç kaldı. Tehlikeler tamamen ortadan kalktı, sanki hiç var olmamış gibi; ama uyandırdığı cesaret hâlâ duruyor ve temelleri şimdi her zamankinden daha sağlam.

Yapmak istediklerimizi, yapmamız gerekenleri artık her zamankinden daha iyi yapabiliriz. Aradığımız yol önümüzde açık. Yollarımızda barış hüküm sürüyor; büyük engeller ortadan kalktı ve hedefimize ulaşmak için gereken güç ve araçların yavaş yavaş olgunlaştığını hissediyoruz."

Dostlarım ve kardeşlerim!

Bizi tehdit eden bütün tehlikeleri iyi talihimiz sayesinde aşmış olmaktan sevinç duyarken, aynı zamanda geçmişe de bakıyorum ve bu nimete daha layık olmak, onu daha saf ve daha yüce bir tatminle yaşayabilmek için neler yapmış olabileceğimizi düşünüyorum. …

Tanrı, çalışmamızın bizim ellerimizde kalmasına izin verdi. Onu kutsadı ve güçlendirdi; fakat duyduğumuz sevinç, ancak sadakatle, gayretle ve temiz bir yürekle çalıştığımızın bilincinde olursak saf ve tam olabilir. …

Bizi birleştiren bu değerli göreve sadık kalmamıza izin verdiği, hedefimize ulaşma yolunda gücünüzü ve gayretinizi artırdığı için Tanrı'ya ne büyük bir sevinçle şükrediyorum!

Bundan sonra Pestalozzi, en eski iki çalışma arkadaşı Niederer ve Krusi'ye; Weilenmann, Heussy, Baumgartner, Schneider ve Leuenberger'e—ki bunlar uzun yıllardır onunladır—; daha sonra kendisine daha yakın zamanda katılan Schacht, Blochmann, Ackermann ve Lehmann'a; Prusyalı öğretmen adayları Kaverau, Henning, Dreist, Patzig, Kratz ve Benschmidt'e; son olarak da gelininin ikinci eşi olan, enstitünün kâhyası ve muhasebecisi Bay Kuster'e şahsen hitap eder. Ardından şöyle devam eder:

"Dostlarım ve kardeşlerim,

Beni bırakacağınızı ve geride kalacak olanların sizler olduğunu unutmayın! Tamamlanmış olmak ne büyük bir şeydir! Galibin taçlandığı hedefe yaklaşmak ne yücedir. Ben bu hedefe ulaşamadım ve yolum sona erdi. Artık ona doğru çabalamam mümkün değil; yapabildiğim her şeyi yaptım. Benim için eylemin sona erdiğini görüyorum, her ne kadar eldeki iş henüz tamamlanmamış olsa da.

Çok sevdiğim insanlık, çabalarımı minnetle anarak görevimi tamamlayacaktır. Ama aynı zamanda, bu reformun ilk ve en layık emekçileri olarak sizleri de görecektir, dostlarım ve kardeşlerim. Bu nedenle sizler benim oğullarım olarak kalacaksınız ve benim uğruna yaşadığım gelecek kuşağı hayal kırıklığına uğratmayacaksınız.

Ne zaman ki ne zamanım ne de gücüm kalan bu çalışmanın, olayların doğal akışıyla kaba bir biçimde ellerimden alındığını görüyorum, işte o zaman beni teselli eden umut budur: Bu çalışma artık bana ait değildir; ama hâlâ Tanrı'nın elindedir.

Dostlarım, sadık kalın ve başarısız olmayın!"

Pestalozzi'nin şimdi eşine yönelttiği sözlerde, daha önce doğrulanmamış bir gerçeğin teyidini buluruz: Yaşamı boyunca para işlerini ihmal etmiş olan bu yaşlı adam, buna rağmen, karısına ve ondan sonra torunu Gottlieb'e, Neuhof mülkünün değer artışını temsil eden—eşinin ona getirdiği servetten geriye kalan tek şey olan—bir meblağı güvence altına almak için gerekli bazı önlemleri almıştır.

Sözleri şöyledir:

"Şimdi sana sesleniyorum, hayatımın sadık yoldaşı!

Kaderime baktığım sakinliği ilgisizlik sanma; onu bana Tanrı veriyor. … Geçen yıl bana bu huzuru ilk kez getirdi, bu yıl ise onu tamamlayacak. Geçen yıl senin için de kutsanmış bir yıl oldu, sevgili ve soylu eşim; çünkü sağlığın geri geldi. Tanrı, böylece, neredeyse ulaştığım bu sona tanıklık etmene izin veriyor; sevinç hâlâ senin olacak, çünkü onu hak ettin!

Hayatımda gereğinden fazla uzamış olan mücadele ve hazırlık dönemlerinde, benim yüzümden çok acı çektin; kusurum yüzünden tehlikeye giren torunumuzun geleceği için büyük korkular yaşadın. Ama hayatlarımızı şekillendiren Tanrı, senin ıstırabına tanık oldu; Babacan eli sana beklenmedik bir yardım gönderdi—sevgili çocuğumuz kurtuldu—böylece bu bakımdan da mezara huzur içinde gidebiliriz.

Çocuğumuz senin mirasçın olacak. Bana gelince: Ben, her zaman niyet ettiğim gibi, yoksul öleceğim. Kendimi ve sahip olduğum her şeyi çalışmama adamak, bildiğin gibi, tek arzumdu. Ama Tanrı iyidir, sevgilim! O'na olan imanımız sarsılmadan kalsın."

Burada özellikle şunu görmek çok önemli:

Pestalozzi bilinçli bir yoksulluğu seçiyor; bu bir başarısızlık değil, ahlaki bir karar. Aynı zamanda eşinin ve torununun maddi güvenliğini sağlama ihtiyacını da inkâr etmiyor. Yani duygusal, ahlaki ve pratik sorumluluklar arasında zor ama bilinçli bir denge kuruyor.
1812 yılı, bu mutlu başlangıçlarla başlasa da, Pestalozzi'ye yeni bir sınav getirecektir: acı verici, ciddi ve uzun süren bir hastalık.
Bir gün, her zamanki gibi düşünceli ve huzursuz bir şekilde Bayan Krusi'nin odasında dolaşırken, kulak kaşıma amacıyla eline aldığı bir örgü şişiyle yüksek bir toprak sobaya çarpar ve şiş başına saplanır. Ona bakan doktor, böyle yaşlı bir adamın bu kadar ciddi bir kazadan sağ çıkmasına şaşırarak, şişin kulak zarını değil, kulaktaki kemik kısmı delmiş olması gerektiğini söyler.
Ancak iyileşmesi çok yavaş olur. Uzun süre yatağa bağlı kalır ve büyük acılar çeker. En ufak bir gürültüye dayanamaz ve dört ay boyunca yaşamı tehlikeye girmiştir. Zaman zaman öldüğünü sanar ve buna sevinir; başka zamanlarda ise, "Biraz daha yaşamak isterim, çünkü hâlâ yapılacak çok işim var," der. İyileşme süreci uzun ve sancılı geçer. Ama yaşlı adam çalışmayı bırakmaz; acıları ve ateşle kavrulurken bile, bir yardımcısına metotlarını dikte etmeye devam eder.
Yeterince güçlendiğinde, biraz kendisi yazmaya başlar; aynı zamanda uzun süredir kafasını meşgul eden bir projeyi hayata geçirmeye karar verir.
Yabancı bir dil öğretmenin en iyi yolunun, doğanın çocuğa ana dilini öğrettiği yol olduğunu düşünür: yani sürekli sözlü pratik. Böylece Yverdun'daki Almanlar biraz dilbilgisi ile Fransızca öğrenirken, Fransızlar da Almanca'yı tamamen başarıyla öğrenir. Pestalozzi, bunun ölü bir dili öğretmek için de mümkün olup olmayacağını merak eder ve denemeye karar verir. Henüz Latinceye başlamamış altı ya da yedi çocuk her gün onun divanına getirilir; bunların arasında bu satırları yazan kişi de vardır.
*???
Pestalozzi, Sezar'ın "Commentarii"sinden, aynı konuyla ilgili ve çoğu aynı kelimeleri içeren kısa pasajlar ve tekil ifadeler özenle seçmiş ve okunaksız el yazısıyla birkaç sayfayı doldurmuştur. Biz divanın başında beklerken, o bir cümle verir; hepimiz onu ezberleyene kadar tekrar ederiz. Daha sonra farklı kelimeleri açıklar ve cümlenin anlamını değiştirmek gerektiğinde bazı değişiklikleri gösterir. Bu şekilde sözdizimi ve çekim çalışmaları el ele gider. Kısa süre sonra kendi başımıza bazı değişiklikler yapabilmeye ve bilinen öğelerle cümleler kurabilmeye başlarız; yani çok sınırlı bir kelime dağarcığı ve dar konu yelpazesiyle, Sezar gibi Latince konuşuruz!
Bu dersler, yaşlı adamın iyileşme süresi boyunca devam eder; ama sonrasında bırakılır. Pestalozzi'nin deneyden memnuniyetsiz olduğu için mi yoksa yeni fikirlerin peşine düştüğü için mi bıraktığı bilinmemektedir.
1813 başında, Niederer Bayan Kasthoffer ile evlenir ve Pestalozzi kız okulunu onlara devreder; okul başlangıçta Kaleye yakın büyük bir evde kurulmuştur ve sonraki yirmi beş yıl orada kalır. Böylece Bayan Kuster, baş yardımcısı tarafından yerinden edilmiştir; yardımcısına konumunu devretmekte en küçük bir şikâyet etmez. Kurum bu değişimden kesinlikle faydalanır ve Bayan Niederer'in olağanüstü yeteneği sayesinde uzun bir refah dönemi yaşar.
O sırada enstitünün mali durumu oldukça tatmin edici değildi. 1810'dan itibaren öğrenci sayısı azalmaya başlamıştı, fakat öğretmen sayısı sürekli artıyordu. Genç erkekler, yöntemi öğrenmek amacıyla uzak yerlerden geliyor ve daha sonra ellerinden geleni yapıp bu yöntemi yayacakları sözünü vererek kabul ediliyordu; Pestalozzi onları hiçbir ücret talep etmeden alıyordu. Bu konuda yaşlı adamın saflığı sınırsızdı. Kimseyi reddetmiyor ve enstitüye her türlü uygunsuz kişiyi kabul ediyordu; bazen kasıtlı olarak dürüst olmayan kişiler bile birkaç ay kaldıktan sonra kaçarak borç bırakıyor, ve Pestalozzi bu borçları ödemeyi kendi görevi sayıyordu. Hayat tarzı basitti, doğru, ve sadık Lisbeth Krusi ev işlerinde elinden gelenin en iyisini yapıyordu; fakat harcamaların sınırsız olmaması gerektiğini düşündüğünden, aksine aşırıya kaçıyor, bu da çok israfa yol açıyordu. Matbaa da çok para harcıyordu, özellikle de polemik yayınlar artık çok sık yapıldığından. Tüm bunların etkisi, daha önce de söylediğimiz gibi, zaten hissedilmeye başlanmıştı; nihai mali felaket ise daha sonra geldi.
Schmidt ayrıldıktan sonra, Ramsauer Pestalozzi'nin favorisi oldu ve "yöntemin" pratik uygulamasında, Niederer'in teoride yaptığı kadar önemli işler yaptı. Ne yazık ki Ramsauer, o sırada enstitünün mali işlerini ele alamadı veya almak istemedi; bunu yapsaydı, belki enstitüyü kurtarabilirdi. Fakat etkinliğini sadece öğrencilerle olan ilişkilerine ve ilköğretim dallarında öğretim sistemini geliştirmeye sınırladı. Mekanik ve perspektif çizim, onun en iyi olduğu konulardı; bu özel öğretim dalını ilkokullara tanıtmayı mümkün kılan mantıklı ve dereceli ders programı ona aitti. Çoğu zaman, ülkeden geçen yabancılar, kendi ülkelerine götürmek üzere model koleksiyonunu isterdi; böylece onun pratik yöntemi her yöne yayıldı. Bu koleksiyon, daha sonra Paris'te Boniface ve Rivail tarafından yayımlanan koleksiyonla neredeyse aynıydı.
Ramsauer'ın Pestalozzi ile ilişkileri hakkındaki kendi anlatımı şöyledir:
"Yazın, günde dört-beş kez kaleyi ziyaret eden yabancılar görmek hiç de nadir değildi; derslerimizi kesintiye uğratıyor ve yöntemimizi açıklamamızı bekliyorlardı. 1812, 1813 ve 1814 yıllarında, sıradan işlerime ek olarak, bu açıklamaları çok yüksek sesle vermek zorunda kaldığım için göğsüm

zarar gördü. Sonunda tamamen hasta olduğumda, Pestalozzi bunu kendi hatası olarak gördü; beni fazla çalıştırdığını biliyordu ve bir baba çocuğunu nasıl beslerse öyle bana bakmak istedi; ama inanılmaz derecede beceriksiz ve sakardı, eğer kendim görmeseydim buna inanamazdım.”
“Pestalozzi ile geçirdiğim en zor dönem, 1812–1815 yıllarıydı; o zaman beni her sabah iki ila altı arasında odasında yazmaya çağırırdı. Gece on bir veya on ikiye kadar yatakta olsam bile, iki gibi başucunda hazır bulunmam beklenirdi. Birkaç dakika geç kalsam, hem yaz hem kış çok az giysiyle avluya çıkar, çocukların yatakhanelerinden geçerek bana daima kibar olmayan bir şekilde çağırırdı. Fakat zamanında ya da çağrıldıktan sonra gelmiş olsam, onayını gösterir, beni kucaklar ve sonra tekrar yatağa dönüp dikteye başlardı. Ama söylediklerini yazmak çok zordu; çünkü sadece çok belirsiz konuşmakla kalmıyor (her zaman kağıdın ucunu ağzına alırdı), cümlelerini genellikle iki ya da üç kez değiştiriyordu… Pestalozzi konuşurken, insanlar çoğu zaman onun ne demek istediğini yüz ifadesinden tahmin etmek zorunda kalırdı, konuşması düşüncesinden çok daha yavaş olduğu için. Aynı şekilde sekreteri de sözlerini ses tonundan tahmin etmek zorundaydı. O zaman görevim ilginç olsa da zordu ve bazen yaşlı adama biraz acıma hissediyordum, ama sevgimi ve saygımı kaybetmeden.
1812, 1813 ve 1814 yıllarında, Pestalozzi’nin bana olan arkadaşlığı ve güveni en belirgin olduğu dönemlerde, her gün öğle yemeğinden sonra beni çağırır, Mrs. Pestalozzi’nin odasında veya sadık ev yöneticimiz Mrs. Krusi’nin odasında kahve veya likör içerdik. Bu durumlarda genellikle çok neşeli ve espriliydi; zekâsı sık sık parlaktı; çünkü ne yaparsa yapsın her şeyi tam olarak yapar, kendini tamamen o anın duygularına bırakırdı. Aynı yarım saatte hem son derece mutlu hem de son derece mutsuz, sevecen ve şefkatli ya da ciddi ve sert olabilirdi; hiçbir şeyi heves ve coşkuyla yapmadan gerçekleştirmezdi.”
Pedagoji çalışmalarımızda bile, başka zamanların veya başka ülkelerin deneyimlerinden yararlanmamıza izin vermezdi; hiçbir şey okumamıza izin yoktu, her şeyi kendimiz keşfetmemiz gerekiyordu. Bu nedenle enstitünün tüm gücü her zaman deneylere adanmıştı.
Buna rağmen, o şekilde, büyük zahmet ve emekle öğrendiğimiz her şey, iyi öğrenilmişti ve bu zahmet, sağlam bilgiye dayanan zevk ve güvenle kısa sürede unutuluyordu.
Çoğu zaman öğretmenler onu kızdıracak bir şey yaptığında, Pestalozzi öfkeye kapılır, sinirle odadan çıkar ve kapıyı öyle bir çarpar ki sanki kıracakmış gibi olurdu. Ama o anda genç bir öğrenciyi görürse, aniden sakinleşir, çocuğu öper ve “Özür dilerim! Şiddetime affedin! Çıldırmıştım.” diyerek odaya geri dönerdi.
Aynı yıl, 1818, Napolyon Birinci’nin felaketle sonuçlanan Rus seferinin tüm sonuçlarını da gözler önüne serdi.
Almanlar, ülkelerini yabancı güçlerin egemenliğinden kurtarmak için uygun bir fırsat gördüklerinde hevesle savaş hazırlıklarına başladılar. Bu dönemde Pestalozzi’nin yanında bulunan Alman kökenli gençlerin bu coşkudan etkilenmemesi imkânsızdı ve pek çoğu, “Almanya’nın kurtuluşu için silah başına geçti.” Prusya’lı öğrenciler de, eğitimlerini yeni tamamlamış olmalarına rağmen, hepsi ayrıldı; bazı öğretmenler, bunlar arasında Schacht ve Ackermann da vardı.
Pestalozzi onları tamamen onayladı ve hiçbir şekilde engellemeye çalışmadı; hatta, bu vatansever girişimlerinde başarı dileklerini onlara iletti. Pestalozzi, Napolyon’un Avrupa’da uyguladığı muazzam gücün, halkı eğitim yoluyla yükseltmek şeklindeki kendi çalışmalarının önünde bir engel teşkil ettiğini düşünüyordu. 1803’te Bonaparte’ın Pestalozzi’yi dinlemeyi reddettiğini ve önerilerini geri çevirdiğini görmüştük; o zaman Bonaparte, kendi işinin ABC ile ilgili meselelerle karışamayacağını söylemişti. Ancak daha sonra, İsviçreli hayırseverin çalışmalarının ABC’den çok daha ileri gittiğini, amacının bireyin özgürlüğünü ve gelişimini, eski okulların mekanik ve tekdüze uygulamalarının yerine koymak olduğunu fark etti. Eski okullar çoğunlukla sadece donuk bir tekdüzelik üretmekteydi. Napolyon, bu hedeflerle tamamen uyumsuzdu ve konu açıldığında, “Pestalozciler Cizvitlerdir,” derdi.
Bu nedenle, başka bir gerekçe olmasa da, Pestalozzi, Avrupa’yı kurtarmak amacıyla kurulan müttefik hükümdarların başarılarından memnun oldu. Ancak İsviçre’de bu konuda fikirler bölünmüştü; ama İsviçreliler tarafsızlıklarını koruyabilecek durumda değildi, bu yüzden Avusturya birlikleri, Jura sınırından Fransa’ya girmek üzere ülkenin içinden geçti.
1813 Noel günü, Esterhazy’ye bağlı bir Macar süvari alayı Yverdun’a ulaştı; kısa süre sonra çok sayıda Hırvat piyadesi de onlara katıldı.
1814 yılı 9 Ocak’ta, Pontarlier’deki Avusturya Komiseri’nden Yverdun belediyesine bir emir geldi; emir, Yverdun’da bir askeri hastane hazırlanmasını kapsıyordu. Birkaç gün sonra, iki temsilci yer seçmek ve belediyenin masrafıyla gerekli tüm hazırlıkları yapmak üzere geldi. Dört blok bina tahsis ettiler: Yverdun kalesi (iki yüz yetmiş yataklı), karşısındaki eski ahır (şimdi bir kumarhane) iki yüz yataklı, Yverdun hamamı doksan dört yataklı ve Grandson kalesi yüz on altı yataklı. Belediye hemen kanton hükümetini bilgilendirdi ve tehlikeden kurtulabilmek için yardım talep etti. Küçük Konsey yalnızca, askeri hastanenin gerektirdiği tüm masrafların kanton tarafından karşılanacağını ve devletin ödemeyi sağlayacağını yanıtladı.

Buna rağmen Yverdun halkı çok korkmuştu, çünkü Avusturya birlikleri hasta ve yaralılarla birlikte gelmiş ve tifüs nedeniyle ciddi şekilde zarar görmüştü. Belediye, bu nedenle iki temsilciyi müttefik orduların karargâhına göndererek emirlerin iptalini talep etmeye atadı. Pestalozzi, kuruluşunun varlığı ciddi şekilde tehdit altında olduğu için belediye temsilcilerine eşlik etti; ve işte bu, şehri kurtardı.
Yverdun temsilcilerinin, Pestalozzi'nin gerçek değerini fazla kavramadıkları kesindi. Bu yol arkadaşı karşısında—gözlerinde sadece tuhaf bir yaşlı adam, bakımsız ve özen göstermeyen biri—çok az onur duymuş olmalılardı. Fakat Basle'e vardıklarında, müttefik hükümdarların onu nasıl karşıladığını gördüklerinde şaşkınlıkları büyük oldu. 21 Ocak'ta Yverdun'a döndüler ve ertesi gün belediyeye şu müjdeyi verdiler: "Görevimiz tamamen başarılı oldu, Yverdun'da askeri hastane kurulmayacak ve Bay Pestalozzi en olağanüstü bir şekilde karşılandı."
Yine de, yaşlı adam Basle karargâhında, diğer yerlerde olduğu kadar tuhaftı. Kendini Rusya İmparatoru ve subaylarının önünde bulur bulmaz, eğitim reformunu ve köylülerin özgürleşmesini vaaz etmek için bunu iyi bir fırsat olarak düşündü; o kadar coşkulu ve heyecanlı oldu ki, konumunu tamamen unuttu ve imparatora o kadar yaklaştı ki, imparator geri çekilmek zorunda kaldı. Neredeyse duvara dayayacak ve ceket düğmesinden tutacakken, Pestalozzi ani bir şekilde dikkatsizliğinin farkına vardı. Mırıldanarak özür diledi ve Çar'ın elini öpmek istedi; Alexander onu içtenlikle kucakladı.
Tuhaflığına rağmen, Pestalozzi'nin sözleri büyük bir etki yaptı ve imparator çevresindekiler, İsviçreli hayırseverin görüşlerini uygulamayı düşündüğünü sandılar.
Ama ne yazık ki, Moskova'daki köylüler özgürlüklerini kazanmak için elli yıl daha beklemek zorunda kaldılar ve Rus halkı, uygarlıkla övünmesine rağmen, hâlâ iyi okulları bekliyor. Ama bu konuda yalnız değiller.
Çar, Pestalozzi'yi Üçüncü Sınıf Aziz Vladimir Haçı ile ödüllendirdi ve okuluna Ural'dan bir mineral koleksiyonu gönderdi. Avusturya İmparatoru da ona bir Tokay şarap kutusu yolladı.
Böylece bu fakir yaşlı adam—insanların en zayıfı ve en sakarı, görünüş açısından en çekici olmayanı—başarı ve şöhretin zirvesinde bile prenslerin dikkatini ve sempatisini çekebildi. İnsanlık onuru açısından, bu zafer onun ahlaki güzelliği sayesinde kazanıldı; teselli edici bir düşünce, birçok yanlışı unutmamızı sağlar.
Grandson Kalesi askeri hastane olarak kullanıldı. Fakat tifüs, Yverdun'a uzak olmayan Grandson köyünde patlak verdi ve civardan birkaç yıl boyunca tamamen temizlenemedi. Yverdun kasabası da bu hastalıktan kurtulamadı; hatta Pestalozzi'nin öğrencilerinden biri hastalığa yakalandı, ancak çok ciddi değildi. Burada belirtmek yerinde olur ki, Pestalozzi'nin okulunun kuruluşundan bu yana bir öğrencisini dahi ölüm nedeniyle kaybetmediği görülmektedir.
Aynı yıl, Prusya Kralı, yeni geri verilen Neuchâtel Prensliği'ni ziyaret etti ve neredeyse oybirliğiyle coşkuyla karşılandı. Oradayken, Pestalozzi çok hasta olmasına rağmen, Prusya'da yetiştirmek üzere gönderilen öğrenci-öğretmenlerden dolayı kendisine teşekkür etmek için gitmekte ısrar etti ve bu gençlerin üstlenecekleri işin önemini Kral'a hatırlatmayı da ihmal etmedi. Onunla birlikte olan Ramsauer bu olaya şöyle değinir:
"Yol boyunca Pestalozzi birkaç kez bayıldı, öyle ki onu arabadan alıp yakınlardaki bir eve taşımak zorunda kaldım. Sürekli olarak geri dönmesini telkin ettim. "Sus!" dedi, "Kralı görmek zorundayım, hayatımı bile kaybetsem. Eğer bir Prusyalı çocuğun daha iyi eğitim almasını sağlayabilirsem, ödülümü fazlasıyla almış olurum.""
Barış, Yverdun'daki kuruluş için yeni bir dış refah dönemi getirdi; öğrenciler, genç yardımcılar ve ziyaretçiler sayı ve ülkeler açısından akın etti; Almanya'nın örneğini sonunda Fransa ve İngiltere de takip etti. Fakat her dilden bu kadar büyük bir topluluk, hem kurumun iç düzeni hem de mali durumu için yıkıcı oldu. Ramsauer, Pestalozzi'nin bu kadar heyecanlandığı, ancak derslerin karışmasına yol açan sık ziyaretlerden birini şöyle anlatır:
"1814'te yaşlı Prens Esterhazy geldi. Pestalozzi hemen kalede dört bir yana koşarak bağırdı: "Ramsauer, Ramsauer! Neredesin? En iyi öğrencilerini (jimnastik, resim, aritmetik ve geometri için) al ve hemen Kırmızı Ev'e (prensin konakladığı otel) gel. Kendisi çok önemli ve son derece zengin bir kişi; Macaristan ve Avusturya'da binlerce kölesi var ve bizim sistemimizi anlar anlamaz köylülerine okullar kurup onları özgürleştireceği kesin."
Buna göre, ben yaklaşık on beş öğrenciyi otele götürdüm; Pestalozzi beni prensin önünde tanıtırken şöyle dedi:
"Bu öğrencilerin öğretmeni budur; yaklaşık on beş yıl önce Appenzell kantonundan diğer yoksul çocuklarla birlikte evime gelmişti ve kendi yeteneklerini özgürce geliştirerek yetiştirildi; şimdi kendisi de bir öğretmendir ve göreceksiniz ki, yoksullar, zenginler kadar, hatta çoğu zaman daha fazla yeteneklidir, yeter ki zekâları sistematik olarak geliştirilmiş olsun, ki bu genellikle nadiren olur. Bu nedenle halk okullarımızı geliştirmek son derece önemlidir; ama kendisi her şeyi size benden daha iyi açıklayacaktır."

Pestalozzi bizden ayrıldı ve ben, prensin tamamen ikna olduğundan hiç şüphe duymadan, büyük bir enerjiyle soru sormaya, açıklama yapmaya ve bağırmaya koyuldum; öyle ki oldukça terledim ve yoruldum. Pestalozzi bir saat sonra geri döndüğünde, prens memnuniyetini ifade etti ve biz vedalaştık. Aşağı inerken Pestalozzi şöyle dedi:
“O tamamen ikna oldu, tamamen! Kesinlikle Macaristan’da bazı okullar kuracaktır.”
Merdivenlerin dibine geldiğimizde, Pestalozzi aniden bağırdı:
“Ah, koluma ne oldu böyle? Bak, ne kadar şişmiş! Ve öyle sert ki bükemiyorum.”
Gerçekten de, paltosunun büyük kolu neredeyse çok dar görünüyordu. Hemen fark ettim ki büyük ev anahtarı kilitte eğilmişti; bunun, bir saat önce gelmişken dirseğini anahtara çarpıp eğmiş olabileceğini düşündük. Yine de, içindeki iyilik ateşi o kadar güçlüydü ki, yetmiş yaşında olmasına ve aklı iyi işler yapmak için odaklanmış olmasına rağmen, o bir saat boyunca hiçbir acı hissetmemişti. Şunu da ekleyebilirim ki, benzer pek çok olayın örneklerini verebilirim.
Şimdi, okulda neredeyse Almanlar kadar Fransız öğrencinin bulunduğu bir döneme gelmiş bulunuyoruz. Bunun sonucu olarak, bir öğretmen çoğu zaman gözlemlerini iki dilde yapmak zorunda kalıyordu; ayrıca bir öğrenciyi, en uygun olacağı sınıfa yerleştirmek çoğu zaman mümkün olmuyordu, çünkü öğrencinin sınıfın yürütüldüğü dili anlamıyor olması buna engel oluyordu. Fransız okullarından gelen öğrenciler, neredeyse askeri bir disipline alışık olduklarından, Yverdun’da sahip oldukları özgürlüğün tadını çıkarma eğilimindeydiler; ayrıca, öğretmenleri doğal düşmanları olarak görmek ve onlarla savaş halinde olmak zorunda olduklarını düşünerek, her türlü şakayı yapmaktan hoşlanıyorlardı. Üstelik, şimdiye kadar bildikleri tek uyarandan—özgüven ve benlik sevgisinden—aniden yoksun kalmış olmaları, onları ne ödül beklentisi ne de ceza korkusu olduğu için çalışmaya pek istekli kılmıyordu. Aynı zamanda, okulun kırsal ve basit yaşam tarzı, onlarda tiksinti ve küçümseme uyandırıyordu. Bunun çok daha azı bile kurumda disiplinsizlik ve karışıklık yaratmak için yeterli olurdu; sonuçları ise kolaylıkla tahmin edilebilir.
Jullien, enstitüye bazı Fransız öğretmenler bulmayı üstlenmiş, ama gönderdiği kişiler arasında gerçekten yetkin ve Pestalozzi ile çalışmaya uygun olan yalnızca biriydi: Alexander Boniface, en iyi Fransız gramerlerinden birinin yazarı.
Jullien şöyle demiş:
“Bütün tanınmış kişiler arasında yalnızca Boniface’yi bulabildim; Paris’i terk edip Yverdun’da zahmetli bir işe girmeye istekli olan tek kişi oydu.”
Boniface, neşeli ve canlı bir yapıya sahip, Paris’in gerçek bir çocuğu gibi ama aynı zamanda nazik ve içten biriydi; kısa sürede Pestalozzi’yi sevmeyi ve ona hayran olmayı öğrendi. Enstitünün Fransız tarafının merkezi oldu ve çok olumlu bir etki yaptı. Çocuklara karşı sürekli iyi davranışı sayesinde sevgilerini kazandı; fiziksel olarak çok etkileyici olmasa da saygılarını kazandı. Boyu kısaydı ve çok miyoptu, genellikle kırmızı veya yeşil terlikler giyerdi ki Yverdun’da bu alışılmadık bir tuhaflık olarak görülüyordu.
Klasik bilgiye ek olarak kültürlü bir zevki vardı ve gramer ile Fransız edebiyatında mükemmel dersler verdi; öğrenciler bu derslerle büyük ilgilendi. Paris’e döndüğünde, Pestalozzi’nin ilkeleriyle yüksek bir okul kurdu. 1829’da Bay de Vatismenil, Paris’teki özel okullardaki yöntemleri araştırmak üzere bir komisyon atadığında, komisyon üyeleri çok titiz bir inceleme yaptıktan sonra bakanlığa sundukları raporda, Boniface’in yöntemini inceledikleri diğer yöntemlerden üstün bulduklarını belirtti.
Ne yazık ki, bu dönemde yardımcı öğretmenlerin hepsi Boniface gibi değildi; hepsi işine hevesli ve titiz değildi ve eksiksiz bir denetim olmadığında çoğu kendi bildiğini yapıyordu. İyi öğretmenlerin adanmışlığı, enstitüye sızmış düzensizlik unsurlarına karşı etkisizdi ve hiçbiri başkanın idari zayıflığını telafi edemiyordu. Aynı zamanda, mali durum giderek daha tatmin edici olmaktan uzak hale geldi ve daha önce bahsedilen çeşitli nedenler, barış döneminin enstitüye kazandırdığı büyük genişleme ile daha da arttı.
Bu durumda, Schmidt yalnızca güçlü bir el ile yönetebilecek kişi olarak düşünüldü. Eski rakibi Niederer, Pestalozzi’yi Schmidt’i geri çağırması konusunda ilk tavsiyede bulunan kişi oldu ve hatta onu ikna etmek için kendisi gitmeyi üstlendi. Schmidt o sırada Bregenz’deki halk okulunun müdürüydü; yetenekleri ve enerjisiyle okulu büyük bir refah durumuna getirmişti. Niederer onu burada buldu ve Yverdun’a dönmeye ikna etti. Niederer, Schmidt’in büyük kapasitesini asla inkar etmemişti ve o sırada hâlâ karakterine tamamen güveniyordu. Bunu, görüşmeden birkaç gün sonra yazdığı bir mektuptan anlayabiliriz:
“Pestalozzi’nin sevgisine tamamen güven; seni her zaman bir oğul olarak gördü. Değerli kılan güç, doğanın armağanı; ama daha büyük armağanların var, çünkü gerçek bir insansın ve iraden iyiliğe yönelmiş. Bu son armağan, insanın kendisine verdiği bir armağan ve seni saygıya layık kılıyor.”
Schmidt, 1815 Paskalya’sında Yverdun’a döndü ve Pestalozzi, kendisini babası için fedakârlık yapan bir oğul gibi karşıladı ve sonsuz minnettarlık yemini etti.
Geldiğinde Schmidt hemen gerekli reformlara sessizce başladı, neredeyse gece gündüz durmaksızın çalıştı. Gereksiz öğretmenleri işten çıkardı, bazılarının maaşını düşürdü, israfı durdurdu ve derslerde,

öğrenci disiplini ile birlikte düzeni ve disiplini yeniden sağladı. Tüm doğru niyetli yardımcılar, bu çok gerekli reformlarda ona gönülden yardım etti.
Ama Schmidt, yönetici olmak, yani Pestalozzi adına tek yetkiye sahip olmak istiyordu. Kendisine ne kadar gerekli olduğu söylenmiş olmanın avantajını kullanarak, sonuca ulaşmak için keskinlik, yetenek, azim ve sarsılmaz bir soğukkanlılık ile doğrudan ilerledi. Saygı ve sevgi maskesi altında, yaşamı güvence altına almak için tek koşul olarak önerilerini yaşlı adama sundu; bu koşullar olmadan hiçbir sorumluluk üstlenemeyeceğini bildirdi. Aynı zamanda, enstitüdeki kadınları da kendi tarafına çekmeyi başardı:
Mrs. Pestalozzi, Niederer'in felsefesinden bıkmıştı ve kocasının mali durumunu koruyamayacak kadar yetersiz buluyordu;
Mrs. Kuster, olaya sonradan bakınca, kız okulu müdürlüğünü alırken Mrs. Niederer'in kendisine karşı çok kötü davrandığını görmüştü;
ve son olarak, sadık ev yöneticisi Lisbeth Krusi, Schmidt'i ev işleri ve ekonomi konusunda düzeni yeniden sağlayabilecek tek kişi olarak görüyordu.
Schmidt'in gerçekten de bir meziyeti vardı: azla yetinmeyi biliyor ve sürekli sade yaşamı öğütlüyordu. Ancak yakında göreceğimiz üzere, Mrs. Krusi'nin ona verdiği bu önceliği ileride pişmanlıkla hatırlayacağı bir durum ortaya çıkacaktı.
Aynı yıl, 1815'te, Pestalozzi Yverdun'da geçen yıl yazdığı bir kitabı yayımladı:
"A Word in Season to the Innocent, Serious, and Noble-Minded Ones of My Country" (Ülkemin Masum, Ciddi ve Asil Ruhlularına Tam Zamanında Bir Söz).
Yazarın sözlerini esas olarak İsviçre'ye yöneltmiş olsa da, yalnızca ona değil, aynı zamanda Napolyon'un düşüşüyle özgürleşen bütün Avrupa'ya hitap ediyordu; Avrupa ya güç ve ahlaki yenilenme çağına girecek, evde ve dışarıda barışı sağlayacak bir döneme, ya da zayıflık, kibir ve bencillik dönemine girecekti ki bu tür dönemler daha önce devrim, anarşi ve despotizmle sonuçlanmıştı.
Avrupa halkları, sadece iştah ve kibri körükleyen bir duyusal uygarlıkla yozlaşmış durumdaydı; acı çekenleri, keyif alanlara karşı kıskanç, keyif alanları da acı çekenlere karşı duyarsız hâle getiriyordu. İnsanı yücelten, sevgiyi, merhameti ve fedakârlığı mümkün kılan gerçek bir ahlaki uygarlık yoktu. Bu yüksek uygarlığa giden ilk adım, kamu eğitiminde reform yapmaktı.
Bu eser, yazarın birkaç yıl önce yazdığı "İnsanın Gelişiminde Doğanın Seyri Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışmasının devamı niteliğindedir.
İlk yayımlanmasının üzerinden elli yedi yıl geçmiş olmasına rağmen, eser hâlâ uygunluğunu yitirmemiştir. Avrupa hâlâ bu öğüdü düşünerek hareket etse iyi olur.
Bu sırada, İngiltere'de karşılıklı öğretim sisteminin kurucusu olan ünlü Doktor Bell Yverdun'a geldi. Onun bu uzak ve ünlü enstitüyü ziyareti iki amaç taşımaktaydı. Bir yandan, kendi yöntemine rakip sayılabilecek ve yeni bir eğitim yönteminin mucidi ve yayımcısı olarak ün kazanmış olan Pestalozzi'yi görmek; öte yandan, kendi sistemini geliştirmek için yeni fikirler bulma umudu. Bell ne Fransızca ne de Almanca biliyordu, ancak enstitüde daha önce tanıdığı bir tercüman buldu. Bu kişi, daha önce 1813'te Almanya'nın özgürlüğü için savaşmaya gitmiş ve İngiltere'de Bell'in okullarını ziyaret ederek yöntemini incelemiş olan Sakson öğretmen Ackermann idi.
Bell, Yverdun'daki ziyareti sırasında, farklı sınıflardaki dersleri izledikten sonra, bazı öğretmen ve yardımcı öğretmenlerin yardımıyla kendi yöntemine dair bir tür gösterim yaptı. Ayrıca, Pestalozzi ile bir konferans da yapıldı; Ackermann'ın yardımıyla, her iki taraf da birbirlerinin sistemine dair başlıca eleştirilerini sundu. Fakat, rakip sistemlerin avantaj ve eksiklikleri ne olursa olsun, İngiliz'in kesinlikle İsviçreli'nin sahip olmadığı bir yeteneği vardı: Pestalozzi eğitim çalışmalarına kendini feda ederek kendini yıpratmışken, İngiliz milyonluk bir gelir elde etmişti.
Yverdun'dan ayrılırken Bell, Ackermann ve Jullien ile birlikte Freiburg'a giderek, Baba Girard'ın okullarını ziyaret etti. Girard, pedagogik sezgi ve yüksek ahlaki görüşleriyle, Bell ve Lancaster yöntemlerinin gerçekten iyi olan yanlarını kendi sistemine uygulamıştı. Ackermann'dan ayrılırken Bell şöyle dedi:
"On iki yıl içinde, karşılıklı öğretim tüm dünyada benimsenmiş olacak ve Pestalozzi'nin yöntemi unutulacak."
Birkaç gün sonra, modaya uyarak Pestalozzi'yi ziyaret eden meraklı ve bilgisiz kişilerden biri, yaşlı adama şöyle seslendi:
"Sanırım siz, efendim, karşılıklı öğretimi icat eden kişisiniz?"
Pestalozzi cevapladı:
"Tanrı korusun. Yine de on yedi yıl önce, Stanz'da, kendi yöntemimle bu sistemi kullanmıştım."
1815 Aralık başında, Mrs. Pestalozzi hastalandı; gücü tükenmişti. Acı çekmeden ve hayranlık uyandıran bir sükûnetle, artık yetmiş dokuzuncu yılında olan iyi ve nazik yaşlı kadın, hayatının yavaş yavaş aktığını hissetti. 12 Aralık akşamı, yatağında yatarak hayatını kaybetti. Pestalozzi'nin özel dostları, üzüntüsünü paylaşmak için yanına koştuğunda, o hâlâ oradaydı.

Cenaze töreni 16 Aralık'ta yapıldı. Sabahın erken saatlerinde tabut şapele kondu. Tüm ev halkı oradaydı ve cenaze ilahisi söylüyordu. Üzgün yaşlı adam içeri girdi. Şarkı bitince, sadık yoldaşına hâlâ onu duyabiliyormuş gibi hitap ederek, 45 yıllık, çalışmalar, denemeler ve felaketlerle dolu birlikteliklerini gözden geçirdi; özellikle onun için yaptığı çok sayıda fedakarlık ve çektiği sıkıntılardan söz etti.
Geçmişte, herkes tarafından terkedilmiş ve alay edilmiş, sefalet ve hastalıkla boğulmuş oldukları zamanlarda, "acı içinde, acı gözyaşlarıyla kuru ekmek yediğimiz günlerde" güçlerini ve umudu nasıl kazandıklarını anlatırken, yakınındaki İncil'i alarak tabuta daha da yaklaştı ve bağırarak şöyle dedi: "İşte buradan, senin ve benim, cesaretimizi, gücümüzü ve huzurumuzu aldık!"
Tabut kapatıldı, tüm ev halkı ve Yverdun sakinlerinden oluşan kalabalık tarafından bahçenin en uzak köşesine taşındı. Mrs. Pestalozzi'nin açık isteğine uygun olarak, iki ceviz ağacının arasına bir mezar kazıldı. Mezar başında çocuklar ilahi söyledi ve Niederer dua etti; aynı zamanda dönüşte şapelde vaaz verdi. Tören, Klopstock'un güzel ilahisi olan "Hristiyan Umudunun Zafer Şarkısı" ile sona erdi.
Dipnot:
" İlk gömüt (1815):
Mrs. Pestalozzi, 1815 yılında Yverdun'daki enstitünün (şatonun) bahçesinde, iki ceviz ağacının arasına defnedilmiştir.
Nakil (1866):
11 Ağustos 1866'da naaşı, Yverdun Belediyesi tarafından şehir mezarlığına nakledilmiştir. Mezar, mezarlığa girildiğinde sol tarafta yer almaktadır. İlk mezar taşına aşağıdaki kitabe sonradan eklenmiştir:
Pestalozzi'nin
Değerli Eşi,
Yoksulların Dostu,
Halkın Hayırseveri,
Eğitimin Reformcusu.
Kırk altı yıl boyunca onun özveriyle yürüttüğü çalışmaların en yakın ortağı olarak, ardında kutsanmış ve saygıyla anılan bir hatıra bırakmıştır.
Daha önce Şato'nun bahçesinde bulunan naaşı, 11 Ağustos 1866'da Yverdun Belediyesi tarafından törenle bu yere nakledilmiştir."
Pestalozzi'nin acısı derindi; uzun bir süre, herkes uyurken gizlice dışarı çıkıp ceviz ağaçlarının altında, karısının adının ve doğum-ölüm tarihinin kazılı olduğu mermer levha önünde dua eder ve ağlardı. Ve haklı olarak yas tutuyordu; zira uzun süre onun dayanağı, danışmanı ve iyi meleği olan eşini kaybetmişti. Şimdi o gitmişti ve Pestalozzi, dümenini kaybetmiş bir gemi gibi, talihsizliklerin rüzgarına karşı savrulacaktı.
Yaşlı adam Schmidt'i giderek daha çok tek kurtuluş yolu olarak görüyordu ve onu elde tutmak için her şeyi feda etmeye hazırdı; ancak Schmidt'i yalnızca onun istediği şekilde tutabileceği için kendi iradesini artık kullanmamaya başladı.
Bu zamandan itibaren Schmidt, gücünden emin olarak, nasıl davrandığına pek aldırış etmedi. Öğretmenlerin toplantılarını kaldırdı ve Pestalozzi'nin adına kendi emirlerini verdi. Uzun boylu, nispeten ince, ama güçlü ve kaslıydı; kartal gözlü koyu yüzü ifadesiz bir sertlik taşırdı. Hem Pestalozzi kadar sevilmese de, birçok öğrenci üzerinde önemli bir etki uygular ve korku salar; evin içinde yüksek baş ve gururlu bir yürüyüşle dolaşır, herkese kendisinin efendi olduğunu hissettirmek isterdi.
Yverdun'a gelişinden bu yana kaydettiği ilerlemeyi göstermek için 1805 yılında yaşanan bir olayı aktarabiliriz. Görgü tanığı tarafından anlatıldığına göre, o günlerde Schmidt görünüşüne çok aldırmazdı ve aralarından biri artık sunuma uygun olmayan bir şapka takardı. Bir gün, çocuklara ders verirken de Muralt sınıfa girdi ve kirli şapkayı sıranın üzerinde görünce pencereden nehre attı. Öğrenciler hepsi güldü, ama Schmidt hiçbir şekilde alınmadı.
Adamın baskın tavırları, Pestalozzi'nin eski dostlarının enstitüde kalmasını imkânsız hâle getirdi. Ramsauer, 1816 baharının başlarında onu terk etti. Uzun süre, iyilik ettiği efendisinden ayrılmamak için en parlak teklifleri bile reddetmişti ve ancak Schmidt tarafından tamamen dışlanınca, kendisine yapılan üç tekliften birini kabul etmeye karar verdi.
Pestalozzi'nin yetiştirdiği yardımcılar, genel olarak onun kadar özveriliydi ve paranın değerini pek bilmezlerdi; çoğu, mütevazı ve yorucu pozisyonlarını korumak için çok iyi teklifleri reddederdi; sadece, usta, eğitim yöntemini yaymak amacıyla onları ayrılmaya teşvik ettiğinde istisna olurdu. Pestalozzi her zaman yoksullar için yeni bir okul kurma umudunu taşımış ve Ramsauer'in bunu yönetmesini beklemişti; aslında 1807'den beri, onu yoksul çocukları eğitmesi için çeşitli el becerilerini öğrenmeye yönlendirmişti. Ancak ilginçtir ki, bu dikkatle yetiştirilen ve yoksul çocukları eğitmesi beklenen çocuk, sonunda Oldenburg prens ve prenseslerinin öğretmeni olacaktı.
Pestalozzi'nin katlanmak zorunda kaldığı en ağır kayıplardan biri, sadık ev yöneticisi Lisbeth Krusi'nin ayrılmasıydı; bu kadına çok şey borçluydu. Schmidt, ev işlerinde bazı reformlar yapmak

istiyordu; bunlar kuşkusuz gerekliydi ve yaşlı Lisbeth muhtemelen bunları yerine getiremezdi. Ama her durumda, ona sessiz ve rahat bir pozisyon sağlanmalıydı. Görünüşe göre böyle bir şey yapılmadı; çünkü Lisbeth ayrılmaya kararlıydı. Yıllar önce eşini kaybetmiş ve tek oğlu da zihinsel engelliydi. Böylece, Neuhof'ta Pestalozzi ve ailesini kurtarmış, Gertrude karakterine esin kaynağı olmuş kahraman kadın, Yverdun'dan çocuğuyla birlikte ayrıldı ve ömrünün geri kalanını kocasının köyündeki yoksul evinde geçirdi.

Yeni ev yöneticisi Miss Ray'in yönetiminde, yaşam biraz daha iyi ve çeşitli hâle geldi; çorba ve meyve yerine bazen kahve, çikolata ve diğer lezzetler sunuluyordu. Aynı zamanda israf dikkatle önleniyordu. Ama bütün bunlara rağmen, maalesef mali durum iyileşmedi.

1816'nın sonlarına doğru, enstitüdeki Alman öğretmenler, Alman bağımsızlığının zaferini kutlamaya karar verdiler. 18 Ekim'de akşam yemeğinden sonra, "Burgonya Dükü" adlı tepeye yürüdüler; geleneklere göre, Büyük Charles bu tepede çadırını kurmuş ve Grandson Savaşı sırasında kamp yapmıştı. Orada büyük bir ateş yaktılar, Alman ilahilerini söylediler ve şarap içerek geceye kadar kaldılar.

Pestalozzi, partinin bir üyesi olarak, ne bir milletin diğerine karşı zaferini kutluyordu ne de başka bir şey; onun kutladığı, despot Napoleon'un düşüşü ve bununla birçok ulusun özgürlüğe kavuşmasıydı. Detayları bize aktaran Ackermann, o sırada kampın dış duvar kalıntılarının hâlâ görülebilir olduğunu ve kendisinin de kalıntıların tepesine çıkarak bir kadeh kaldırdığını anlatır: "Bütün insanlığın özgürlüğüne" —yaklaşık otuz kişi üç katlı bir hurra ile bunu kutladı.

Çok kısa sürede, Alman öğretmenler Schmidt'in üstünlüğüne katlanamaz hâle geldiler; onun Pestalozzi'nin kurumunun ruhunu bozduğunu ve itibarına zarar verdiğini düşündüler. Bu nedenle, Blochmann tarafından kaleme alınan ve on altı öğretmen, yardımcı öğretmen ve öğrenci öğretmen tarafından imzalanan ortak bir mektupla, şikâyetlerini ve endişelerini Pestalozzi'ye iletmeye karar verdiler.

Mektubu imzalayanlar, bir akşam yaşlı adamın yatağına çağrıldı. Schmidt zaten oradaydı ve yazılı savunmasını okumaya başladı. Ancak şikâyetçiler ne tatmin oldu ne de rahatladı; Pestalozzi, onları enstitüsünü kurtarabilecek tek adamın yetkisini sınırlamak yerine, hepsini gitmeyi tercih edeceğini söyledi. Çok acı bir sahne yaşandı: yaşlı adam bir yandan enstitüsünün çöküşüne üzülüyor ve herkesin desteğini isterken, diğer yandan Schmidt'in elini tutup onu kurtarıcı ve koruyucu meleği olarak çağırıyordu. Schmidt ise taviz vermeyince anlaşma sağlanamadı ve ertesi baharda tüm Almanlar Yverdun'dan ayrıldı.

Mahallede, yoksul ailelerden bazı çocuklar daha önce Pestalozzi'nin kurumuna ücretsiz alınmış, zamanla yardımcı öğretmen hâline gelmişlerdi. Bu kişiler, birkaç yeni katılımcıyla birlikte, şimdi ayrılan öğretmenlerin yerini doldurmaya çalıştılar; ancak öğretim ciddi şekilde etkilendi. Niederer ve Krusi, Schmidt'in yanında kalan neredeyse tek iyi öğretmenlerdi, ama kısa süre sonra onların durumu bile neredeyse dayanılmaz hâle geldi. Krusi, saf ve alçakgönüllü, nazik ve şefkatliydi; gizlice iç çekiyordu, ama her şeye katlanıyor, şikâyet etmiyordu. Niederer ise, bu yeni duruma boyun eğemiyor ve sürekli Schmidt ile çatışıyordu; aralarındaki düşmanlık her gün daha da şiddetleniyordu.

Bu arada, enstitünün mali durumu kötüden daha kötüye gidiyordu. Jullien'in ısrarıyla, kasabadan bazı deneyimli ve saygın tüccarlar haftada bir defa kitapları ve hesapları incelemeyi kabul ettiler; ancak onların yardımsever müdahalesi sadece sorunun varlığını teyit edebiliyordu, çözüm olamıyordu. O yıl yağmur ve sel yüzünden ülkede kıtlık yaşanıyor ve yiyecek fiyatları ciddi şekilde artmıştı. Bu nedenle Pestalozzi okul ücretlerini artırmaya karar verdi; ama yine de artan giderleri karşılayamadı, üstelik öğrencilerinin sayısı hızla düşüyordu.

İşte bu noktada Schmidt, enstitünün büyük ihtiyacı olan parayı sağlamak amacıyla, Pestalozzi'nin eserlerinin yeni bir baskısını abonelik yöntemiyle yayımlama fikrini ortaya attı. Eski adamı bu planı kabul etmeye ikna etmek Schmidt için kolay oldu.

Burada belirtmeliyiz ki, Schmidt ile Pestalozzi'nin, abonelikten elde edilecek gelirin kullanımına dair görüşleri tamamen aynı değildi. Schmidt parayı, enstitünün mali durumunu düzeltmek ve konumunu güvence altına almak için istiyordu; sadece kısa vadede değil, Pestalozzi'nin ölümünden sonra bile. Pestalozzi ise, esas olarak hayatı boyunca hayalini kurduğu yoksullar için okul kurma ve bunu sağlam bir temele oturtma hedefini gerçekleştirme fırsatı bulmayı umuyordu; bu arzuya Schmidt'in çok az ya da hiç sempatisi yoktu. Tarih ilerledikçe, bu görüş ayrılığı giderek daha belirgin hâle gelecektir.

1817 Mart ayında, Pestalozzi eserlerinin tam baskısı için aboneler arayan bir çağrı yayımladı. Bu çağrıda durumunu çok dokunaklı bir şekilde ortaya koyuyordu. Uzun bir ömür boyu emeği ve fedakârlığı sonrasında, insanlık için çalışmalarının meyvelerinin kaybolma tehlikesiyle karşı karşıyaydı; gücünün ötesinde işlere girişmişti, ama artık deneyimini hayatının tek amacına, halkı eğitmeye yönlendirmeye karar vermişti. Aynı zamanda enstitüsünü, artık kendisine ait olmayan bir iş olarak nitelendiriyor ve bunun insanlık yararına sürmesi gerektiğini belirtiyordu.

Bu nedenle, abonelik gelirlerinin nasıl kullanılacağı belirsiz bırakılmıştı ve her türlü yorumlamaya açıktı. Ama satış ve abonelik toplama koşulları son derece iş odaklı bir şekilde belirlenmişti ve tüm dostlar, okullar ve devletler, en ısrarcı biçimde sponsor olmaya ve sponsor bulmaya davet ediliyordu.
Niederer ve Krusi, bu çağrının soylu Pestalozzi tarafından yapıldığını kabul etmeyi reddettiler; bunun Schmidt'in işi olduğunu ve yaşlı adamın adını bu işe koymasının onu itibarsızlaştıracağını düşündüler. Ama karşı çıkışları boşunaydı ve çağrı yayımlandı. İşte o zaman, onlar yardım ettikleri kişiyi, yani "baba" olarak gördükleri efendilerini terk etmeye karar verdiler; yaşlı adam, seçtiği usta ile yalnız kaldı. O günden itibaren enstitünün çöküşü tamamlanmış oldu.

BÖLÜM XV
ENSTİTÜNÜN CAN ÇEKİŞEREK ÖLÜMÜ

Bu başlığı, Pestalozzi'nin Yverdun Şatosu'ndaki enstitüsünün hâlâ varlığını sürdürdüğü, fakat artık eskisi olmaktan çok yalnızca bir gölge olduğu yedi yıllık uzun dönem için vermek gerekir.
Bundan böyle Pestalozzi bütünüyle Schmidt'in elindedir; onu yalnızca, babasına yardım etmek için her şeyini feda etmiş bir evlat ve kendisine sonsuz minnet borçlu olduğu biri olarak değil, aynı zamanda onu ayakta tutabilecek tek kurtarıcı olarak görmektedir. Schmidt'in günlük desteği artık vazgeçilmez hâle gelmiştir. Bu nedenle Pestalozzi, onu hoşnut etmek için her şeyi yapmak zorunda hissetmiş; onun bütün kavgalarını benimsemiş ve onun buyruğuyla eski dostlarının hepsini geri çevirmiş, hatta kendisini kurtarmak için uzatılan ellere bile sırtını dönmüştür.
Bu talihsiz yıllar ayrıca çekişmeler ve davalarla daha da sıkıntılı hâle gelmiştir. Niederer ile Schmidt önce broşürler ve gazeteler aracılığıyla birbirlerine saldırmış, ardından iftira davaları açmışlardır; ne yazık ki, Schmidt'in bütün eylemlerinin sorumluluğunu kabul ettiği için, Pestalozzi de bu davalarda bizzat yer almak zorunda kalmıştır. Bu talihsiz çekişme kamuoyunda, Niederer için bile olumsuz bir izlenim yaratmış, Schmidt için ise çok daha yıkıcı olmuştur. Bazı biyografi yazarları, kanıtlanmamış birtakım iddiaları da doğru kabul edecek kadar ileri gitmişlerdir; biz ise bunların iftira olduğuna inanıyor ve tekrarlamıyoruz; eğitim davasına uzun süre hizmet etmiş ve ona pek çok katkıda bulunmuş bu iki çalışma arkadaşının, tutku etkisi altında işledikleri hatırlardan ziyade doğrulanmış olgularla yetinmeyi tercih ediyoruz.
Pestalozzi, Schmidt'i bu şekilde körü körüne izlerken ve büyük bir enstitüyü yönetme ve yönlendirme konusunda her zamankinden daha yetersiz görünürken, felsefî araştırma dehası ile dünyanın yoksul ve zayıflarına adanmış coşkulu bağlılığı eskisi kadar güçlüydü.
Bu son noktada görüşleri Schmidt'inkiyle uyuşmuyordu ve bu tek noktada, başka konularda mutlak hâkimi olan bu adamla sürekli mücadele etmekten hiç vazgeçmedi; ileride göreceğimiz gibi, çoğu zaman bu mücadeleden galip çıktı.
Ayrılan öğretmenlerin yerlerinin, her zaman çok yüksek niteliklere sahip olmayan genç kişilerle doldurulduğunu söylemiştik; ancak bu noktada, bu kritik dönemde Pestalozzi'ye çok büyük yardımda bulunan özellikle yetkin bir öğretmen lehine bir istisna yapmamız gerekir. Bu kişi Lange idi; iyi eğitimli ve görgülü bir adamdı ve her ne kadar nazik ve yumuşak huyluysa da, karakter bakımından büyük bir sağlamlığa sahipti. Fransızcayı iyi konuşuyordu ve Almanca bilmeyen öğrenciler için sabah dualarını bu dilde yönetiyordu.
Ancak 1817 baharında Niederer ve Krusi, Pestalozzi'den ayrılmaları gerektiğine karar verdiklerinde, az önce adı geçen öğretmenler de çok geçmeden onların örneğini izlediler.
5 Temmuz 1817'de, Pestalozzi belediyeden, Şato'nun ücretsiz kullanımının, ölümünden sonra beş yıl süreyle, kendisinin halefi olarak tayin edeceği kişilere devam ettirileceğine dair bir söz aldı.
Bundan birkaç gün sonra, şehrin hemen dışında bulunan yaklaşık dört ya da beş dönümlük bir tarlayı tarımsal amaçlarla kiralamak için izin istedi ve ayrıca bu kira sözleşmesinin de, Şato'nunki gibi, ölümünden sonra geçerliliğini sürdürmesini talep etti. Bu yeni istek de belediye tarafından kabul edildi.
Bu sırada Pestalozzi, Niederer ve Krusi tarafından gerçekten terk edildiğine inanmayı reddetmişti; gözleri ancak Niederer'den aldığı, oldukça sert bir mektupla açıldı. Bu mektupta, eski çalışma arkadaşlarının, Pestalozzi Schmidt'i yanında tutmayı seçtiği sürece, kendilerini ondan uzak tutacakları bildiriliyordu.
Yaşlı adamın kederi ve öfkesi sınır tanımıyordu; zaman zaman neredeyse kendini kaybedecek hâle geliyor, aklını yitirmesinden korkuluyordu. Schmidt, sağlığını yeniden kazanması ve bu acı darbenin etkilerinden kurtulmasına yardımcı olması için Jura'da hava değişikliğini tavsiye etti. Bunun üzerine Pestalozzi, Neuchâtel Gölü'nün yaklaşık üç bin fit üzerinde bulunan ve o dönemde neredeyse yaşanmaz durumda olan Bullet köyünde birkaç hafta geçirdi. Yaşlı bir kadının kulübesinde sefil bir odayı tuttu; kadın ona gerekli olanları ancak güçlükle sağlayabiliyordu. Buna karşılık saf ve canlandırıcı bir hava soluyor, gözlerinin önünde muhteşem bir manzara bulunuyordu. En önde Yverdun ovası, Neuchâtel ve Morat gölleri; ardından, sonsuz ayrıntı çeşitliliğiyle Vaud platosu; daha ileride Cenevre Gölü ve ufukta, engebeli ve karla kaplı doruklarıyla Alp Dağları'nın uzun silsilesi uzanıyordu. Bu yüksek yalnızlıkta yaşlı adam sonunda çok ihtiyaç duyduğu sükûnu buldu; fakat bu

sükûn huzurlu değil, keder doluydu — kendi zayıflığının başına açtığı dertlerin ifadesi olarak, edebî değerleri için değil, yalnızca bu acıların tanıklığı olarak korunmayı hak eden, şiir parçaları hâlinde döktüğü bir kederdi bu. Pestalozzi, yüreği ve hayal gücü bakımından bir şair olmakla birlikte, nadiren şiir yazmıştı; eğer bundan bir süre önce, çocuk için öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla ritim ve kafiyeyi sık sık eklediği bir dizi temel dil alıştırması üzerinde çalıştığını bilmeseydik, bu sırada neden manzumeler yazdığını anlamak güç olurdu. Şimdi ise Bullet'te kederini dile getirirken aynı biçim ona neredeyse kendiliğinden sunulmuştu.
Onun dizelerinden;
Mutlu, huzur içinde dua edebildiğim yer;
Mutsuz ise kötülük yaptığım yer.
Hüzünlüdür gözyaşları içinde sığındığım yer,
Ama korkunçtur kaçtığım uçurum;
Ve ondan kaçmak isterken ona yaklaşırım,
Ona yaklaştıkça kuşkuya düşerim,
Ve kuşkum içinde kendimi onun içine atarım…
Umutsuzluğun mezarına.
Ey gökkuşağı! ey gökkuşağı!
Yaratıcının sevinçlerini yansıtırsın;
Renklerini ve yumuşak parlaklığını bana da serp!
Gel, hayatımın öfkeli fırtınasında parılda!
Daha aydınlık bir sabahı müjdele, bana daha iyi bir gün gönder!
Ey gökkuşağı! ey gökkuşağı!
Tanrı beni fırtına günlerinde ayakta tuttu;
Ruhum, Ebedî olana övgü sun!
Daha mutlu bir günün sevinçlerini bana getirmek için
Ortaya çıkmadan önce ölmeli miyim?
Düşmanlık ve kötülük kadehini dibine kadar mı içmeliyim?
Aradığım huzuru bulmadan önce mi ölmeliyim?
Kendi kusurlarımı ve zayıflığımı kabul ediyorum,
Ve başkalarının kusurlarını bağışlıyorum;
Onları sevgiyle ve gözyaşlarıyla affediyorum.
Huzuru ancak ölümde bulacağım;
Ölüm günüm en mutlu günüm olacak;
Unutulmuş mezarımın üzerinde parladığında
Ne kadar güzel olacaksın, ey daha mutlu günlerimi ilan eden,
Ey gökkuşağı! ey gökkuşağı!
Sevgili yoldaşımın ölümünde,
Kışın saf kar taneleri
Tatlı bir tanıklık gibi
Açık mezarına düştü.
Ve sen de, ey gökkuşağı,
Ölüm günümde
Bana dostça bir tanıklık getir.
Tanrı beni sıkıntı günlerinde ayakta tuttu;
Ruhum, Ebedî olana övgü sun,
Çünkü Tanrı'nın Kendisi senin içinde yaşar,
O'nun tapınağı sendir.
Ruhum, Tanrı'ya övgü sun,
Tanrının tapınağının kâhini!
Ne yeryüzünün yükseklikleri, ne göklerin yükseklikleri,
Ne yıldızlar denizi, ne bulutlar ordusu,
Varlığından Yaratıcının mevcudiyetini koparabilir.
Hiçbir insan bilimi, hiçbir dünyevî onur
Senin içinde gördüğün Tanrı'yı senden alamaz;
Onu örümcekte ve solucanda gördüğün gibi.
Ancak dinlenme ve dağ havası kısa zamanda yaşlı adamın gücünü ve sükûnetini yeniden kazandırdı ve Yverdun'a döndü. İşte o zaman dostları, onu bir kez daha Schmidt'in hâkimiyetinden kurtarmaya ve son günlerini mutlu ve huzurlu kılmaya çalıştılar. Jullien, Fellenberg ve Charles Ritter birlikte, yaşlı adamı ve enstitüsünü kurtarmanın bir yolunu bulmaya gayret ettiler. Pestalozzi birkaç kez Hofwyl'e gitti ve çoğu zaman orada oldukça uzun süreler kaldı. Bu vesilelerle her defasında cesaretini ve neşesini yeniden kazanıyor ve dilin temel öğretimine yönelik alıştırmaları üzerinde durmaksızın çalışıyordu. Hatta bir akşam, Bern'den Hofwyl'e —yaklaşık dört mil— yürüyerek

geldikten sonra, âdeti üzere gece boyunca yazabilmek için bir ışık istedi.
Fellenberg, yaşlı adamı okulunun gürültüsünden korumak için, onun için civarda, eğitimle ilgili her türlü meseleye büyük ilgi duyan ve daha sonra Lozan'da Devlet Konseyi üyesi olan Hollandalı bir beyefendi, Bay Van Muyden'in evinde odalar ayarlamıştı.
17 Ekim 1817'de, uzun tartışmalardan sonra, Pestalozzi ile Fellenberg on sekiz maddelik bir anlaşma hazırladılar; bunun başlıca hükümleri şunlardı:
Pestalozzi'nin plan ve talimatlarına göre, yeri daha sonra belirlenecek bir yoksul okulu kurulacaktı. Bu okul, mali bakımdan, Yverdun'daki enstitüden tamamen bağımsız olacaktı; Yverdun enstitüsü ise Pestalozzi ile Fellenberg'in ortak gözetimi altında yeniden düzenlenecek, birlikte orta sınıflar için iyi bir eğitim kurumu adına bir müdür ve gerekli kadroyu tayin edeceklerdi. Enstitü bundan böyle kendi kendini geçindirecek ve gelirlerde oluşacak her fazla, yoksul çocukların kabulü için kullanılacaktı. Schmidt enstitüde artık gerekli olmadığı zaman Yverdun'dan ayrılacak ve Pestalozzi'nin yönetimi altında yeni yoksul okulunun başına geçecek; Pestalozzi ona iki yardımcı sağlayacaktı. Enstitü ile yoksul okulunun varlığını güvence altına almak için bu iki kuruluş, rızaları alınarak şu insanlık dostlarından oluşan geniş bir Komisyonun himayesine verilecekti: Trogen'den Zellweger; Neuchâtel'den de Rougemont; Bern'den May de la Schadau; Lozan'dan de Mollin; Freiburg'dan Peder Girard. Pestalozzi'nin torunu Gottlieb, derhâl Hofwyl'e giderek uygulamalı tarım üzerine bir eğitim alacak ve Fellenberg'in yoksul okulunun işleyişini görecekti; böylece Pestalozzi'nin orada kurmayı arzuladığı okul ile Neuhof mülkünü yönetebilecek duruma gelecekti.
Fakat Schmidt, Pestalozzi'ye kendisine danışmadan hiçbir şeyi sonuçlandırmama sözü verdirmişti; bu yüzden yaşlı adam, anlaşmanın bütün maddelerinde Fellenberg ile mutabık olmasına rağmen, en kısa sürede geri çekilme serbestisini kendisine tanıyan bir madde eklenmedikçe imza atmadı. Gerçekte Schmidt, düzenlemenin tamamını onaylamadı ve Pestalozzi'yi, bu anlaşmanın kendisini bütünüyle Fellenberg'in insafına bıraktığına ikna etti. Böylece mesele sonuçsuz kaldı; bunun doğal sonucu olarak da, bu tarihten sonra yaşlı adamın dostları onun lehine herhangi bir girişimde bulunmaya artık cesaret edemediler.
1817'nin sonuna gelindiğinde Jullien, bütün Fransız çocuklar, çok sayıda başka öğrenci ve iyi öğretmenlerin çoğu enstitüden ayrılmıştı; enstitü her bakımdan son derece acınacak bir durumdaydı.
Öte yandan Pestalozzi'nin eserlerine açılan abonelik olağanüstü bir başarı kazanmıştı; Avrupa'nın birçok yerinde, bu ünlü yaşlı adama duyulan sempati hâlâ çok büyüktü. Rusya İmparatoru, Prusya Kralı ve Bavyera Kralı'nın her biri önemli miktarlarda abone olmuştu ve Schmidt'in becerisi ile Stuttgartlı yayınevi sahibi Cotta'nın nezaketi ve özeni sayesinde Leonard ve Gertrude'un yazarı, en küçük bir risk almadan yaklaşık iki bin sterlinlik bir gelirin talihli sahibi oldu.
Bu başarı Pestalozzi'nin cesaretini ve umutlarını yeniden canlandırdı; fakat ne yazık ki, hayallerini de. Hayatının düşlerini nihayet gerçekleştirme zamanının geldiğini sandı ve bu nedenle, eserini sürdürebilecek duruma getirme umuduyla, tek mirasçısı olan torunu Gottlieb'i yanına çağırdı. Gottlieb, daha önce Yverdun'daki enstitüde bir öğrenci olmuştu; fakat öğrenime karşı o kadar az ilgi göstermişti ki, büyükbabası onun bir zanaat öğrenmesinin daha uygun olacağını düşünmüştü. Bu yüzden Zürih'te tabakçı olmuştu.
Pestalozzi'nin 12 Ocak 1818'de, yetmiş ikinci doğum gününde yaptığı konuşma, onun yaptığı konuşmaların en ilginç ve en önemli olanlarından biridir. Bu konuşmada, eğitime ve hayırseverliğe dair görüşlerini belki de başka hiçbir yerde olmadığı kadar güç ve açıklıkla ifade eder; geleceğe dair bütün projelerini, planlarını ve umutlarını ortaya koyar; son olarak da çevresindeki çeşitli kişilerle ve hatta kendisini yeni terk etmiş olan eski dostlarıyla ilgili duygularını dile getirir.
Şimdi kendimi, sonunun yaklaştığını gören ve ev halkını hazırlamak isteyen bir babanın durumunda buluyorum; bu baba, insanlarını etrafına toplar, evinin durumu, hayatının tasarıları ve arzuları hakkında yüreğini onlara ciddiyetle açar ve umutlarının gerçekleşmesi için gösterecekleri çabada kendisini hayal kırıklığına uğratmamalarını onlardan rica eder.
Bugün hayatımın yetmiş üçüncü yılına giriyorum; bu hayat her zaman özel olmaktan çok kamusal olmuştur. Bu yüzden şu anda zihnimi meşgul eden şey özel hayatım, kendi kişisel durumum değildir; daha çok, ölümümden sonra da sürmesini en çok arzu ettiğim kamusal çalışmamdır ve büyük bir amaca—yani gerçek hayırseverlik ve eğitimin ilkelerinin keşfi ve yayılması amacına—yönelik olarak yapabildiğim az şeydir; bu amaç, ülkelerine ve insanlığa adanmış bütün insanların samimi iş birliğini gerektirir.
Dostlar! Bugün şunu söylemek zorunda hissediyorum ve bunu sarsılmaz bir inançla söylüyorum ki, dünyanın bizim parçamızında—en azından eğitim ve yoksulların durumu söz konusu olduğu ölçüde—uzun zamandır kirli bir hata atmosferi hüküm sürmektedir; insanlar işleri düzeltmeye çalışırken öylesine doğal olmayan ve yapay araçlara başvurmuşlardır ki, sonunda işleri daha da kötüleştirmekten başka bir şey yapamamışlardır. Bu hata, insanların zihnini, duygularını ve alışkanlıklarını öyle bir dereceye kadar sarmıştır ki, hakikat ve sevgi ona karşı güçsüz kalmaktadır; güneşin nüfuz edemediği yoğun ve kalın bir sis gibidir. Şu anda söylediklerimin yanlış anlaşılacağını

biliyorum; fakat bu, bu hatalı düşünme alışkanlığının yüzyılımızın insanları için neredeyse ikinci bir doğa hâline gelmiş olmasındandır. Bu kökleşmiş hata, muhtaçlara yardım etmek isteyenlerin görüş ve yöntemlerini nasıl çarpıtıyorsa, yardıma muhtaç olanların da görüşlerini, duygularını ve özlemlerini aynı şekilde çarpıtmaktadır.

Fakat ben, size konuşan ben, şimdiye karşı ölmüş durumdayım; bu dünya ve bu yüzyıl benim için artık bir hiçtir. Yanlışlıktan ve yapaylıktan arınmış bir dünyada, insanın, halkın, yoksulun eğitiminin ne olacağı düşüncesinin, bir düş gibi, beni tamamen ele geçirdi. Ve şimdi bu düşe daldıkça, o beni esinlendiriyor; ruhun bu daha yüce eğitimini, su kenarına dikilmiş bir ağaç gibi görüyorum. Bakın ona: kökleriyle, gövdesiyle, dallarıyla ve meyvesiyle! Bunlar nereden gelir? Görüyorsunuz, toprağa küçücük bir çekirdek koyarsınız ve o çekirdeğin içinde ağacın ruhu, özü ve hayatı vardır. Ama çekirdeğin de verimli toprağın da Babası ve Yaratıcısı Tanrı'dır; tohumu büyüten O'dur.

Tohum, ağacın ruhudur ve kendisi için bir beden oluşturur. Toprağın, yani annesinin bağrından çıktığı anı görün; daha şimdiden ilk köklerini salmıştır, çünkü içsel özü geliştikçe, dış kabuğunun ortadan kalkması gerekir. İçsel örgütsel yaşamı artık köke geçmiştir ve kökten her şey—öz, odun, kabuk ve meyve—doğacaktır. Gövdede, dallarda ve sürgünlerde hep aynı öz, odun ve kabuk vardır; ayrı ve farklıdırlar, ama süreklidirler ve birbirine bağlıdırlar; birbirlerini korur, ayakta tutar ve beslerler; aynı örgütsel yaşamı yaşar ve Doğa'ya ve ağacın özüne uygun biçimde gelişirler.

Ağaç nasıl büyüyorsa, insan da öyle büyür. Çocuk doğmadan önce bile, yaşamın geliştireceği eğilimlerin görünmez tohumları onun içindedir. Varlığının ve hayatının çeşitli güçleri, ağaçta olduğu gibi, bütün varoluşu boyunca birleşik kalarak, ama yine de ayrı olarak gelişir.

Ve nasıl ki ağacın temel parçaları, fiziksel örgütlenmelerinin görünmez ruhuyla canlanmış olarak, yani Tanrı'nın önceden kurulmuş kesin uyumu içinde, ayrı olmalarına rağmen birlikte çalışarak güçlerinin son ürünü olan meyveyi oluşturuyorlarsa; aynı şekilde insanda da bilgi, güç ve iradenin bütün yetileri, ayrı ama insan örgütlenmesinin görünmez ruhu tarafından birleştirilmiş olarak, iman ve sevginin ilahî uyumu içinde birlikte çalışır; etten ve kandan ayrı olan o ruhsal varlığı, adalet ve kutsallığın ebedî tanığını, Tanrı suretinde yaratılmış ve göklerdeki Babası mükemmel olduğu gibi mükemmel olmaya çağrılmış olan insanı meydana getirir."

Ruh diriltir, beden hiçbir yarar sağlamaz.

İnsanın ruhu herhangi bir özel bedensel güçte değildir; onun dediğimiz gücünde, ellerinde ya da beyninde değildir. Hayır; onun gerçek ve etkili gücü, güçlerinin birleştiği nokta, imanında ve sevgisindedir. . . .

Kalbin bu güçleri, iman ve sevgi, ölümsüz insan için kökün ağaç için yaptığını yapar.

Ama yalnızca serpilip gelişen ağaca bakmayın; kökü sert bir kayaya, yakıcı kuru kuma ya da durgun bir bataklığa rastlayan ağaca da bakın! Sonra kökün nasıl kuruyup solduğunu izleyin ve bütün ağacın onunla birlikte nasıl yok olduğunu görün! Ardından kendinizi inceleyin ve size hayat vermek üzere tasarlanmış olan örgütsel güçlerin çürüyüp çürümediğine, sizi yok olma tehlikesiyle baş başa bırakıp bırakmadığına bakın.

Yukarıdaki düşünceleri geliştirdikten ve insan örgütlenmesinin, özgürlük ve vicdan sahibi olması bakımından bitkisel ve hayvansal örgütlenmeden farklı olduğunu kabul ettikten sonra, Pestalozzi eğitimin görevinin, bir bahçıvanın ağacın büyümesini teşvik edip yönlendirmesi gibi, çocuğun en iyi güçlerinin gelişimini teşvik etmek ve yönlendirmek olduğunu açıklar. Ardından şunu ekler:

Ahlâkî, zihinsel ve bedensel güçlerimizin her biri, gelişimi için yalnızca kendisine dayanmalıdır; herhangi bir yapay dış etkiye değil. İman, yani, imandan doğmalıdır; inanılması gereken şeyin bilgisi ve anlaşılmasından değil; düşünce, düşünceden doğmalıdır; neyin düşünülmesi gerektiğinin ya da düşüncenin yasalarının bilgisi ve anlaşılmasından değil; sevgi, sevgiden doğmalıdır; sevginin ne olduğunun ve neyin sevilmeye layık olduğunun bilgisi ve anlaşılmasından değil; sanat da, gerçek sanat ve beceriden doğmalıdır; bunlar hakkında bitip tükenmeyen tartışmalardan değil. Ve güçlerimizin gelişimi için Doğa'nın gerçek yöntemine bu dönüş, eğitim çalışmasının mutlak biçimde, bu güçleri yöneten çeşitli yasaların bilgisine tabi kılınmasını gerektirir.

Bundan sonra Pestalozzi, en azından halkı eğitim yoluyla yükseltmenin yollarını aramaya adadığı ölçüde, bütün hayatını gözden geçirir. Girişimlerinin hiçbirinde başarılı olamayacak kadar her zaman yetersiz kaldığını kabul eder; fakat ona birçok şey öğretmiş olan deneyim, hâlâ her gün onu eğitmektedir ve şimdi Tanrı'ya, hazır olmadan işe el atmasına izin vermediği ve onu bu yolla sürekli çalışmaya zorladığı için şükreder. Neuhof'ta yoksullar için bir yuva kurmaya çalışarak kendisine yıkım ve acı getirmiştir; yine de bu girişimin anısı ona değerlidir ve mülk kendisine getirdiğinden çok daha fazlasına mal olsa da, onu hiçbir zaman satmak istememiştir; çünkü orada hâlâ yoksullar için bir okul kurmayı ummakta ve gerekli onarımlara gelecek ilkbaharda başlamayı beklemektedir. Daha ileride, böyle bir kurumun, baba ve annenin sevgisiyle ısınmış bir yuvanın yerini hiçbir biçimde tutamayacağını kabul eder ve şunu ekler:

"Ev ocağına bereket saçan dinsel ruh, aramızda hâlâ vardır; fakat içsel hayattan yoksundur ve kutsal olanın ve İlahi olanın ne olduğu üzerine konuşmaktan başka bir şey yapmayan salt akılcı bir ruha indirgenmiştir. . . . Bununla birlikte, Mesih'in gerçek öğretisinin kutsanmış ruhu, soyumuzun

yozlaşması ortasında yeni ve derin kökler salıyor ve binlerce ruhta saf bir iç yaşamı ayakta tutuyor gibi görünmektedir. Gerçekte, yüzyılımızın düşünceleri, duyguları, arzuları ve alışkanlıklarıyla—bana öyle geliyor ki halkın alçalışının başlıca nedeni olan bunlarla—mücadele etmek için gerekli ilkeler ve güç bakımından yalnızca ona bakabiliriz. Halk ve ulusal eğitimin yegâne gerçek yöntemlerini—Tanrı'nın eve yerleştirdiği ve ezelden beri ebeveyn sevgisinin tükenmez hazinesiyle sürdürdüğü yöntemleri—yeniden ele alıp yararlı biçimde kullanabilmemizin tek yolu da budur.
Pestalozzi daha sonra az önce betimlediği kötülükle mücadele etmek için ne yapılması gerektiğini sorar ve yedi temel eylem çizgisi önerir. İlk çabaların ne zenginlerle ne de yoksullarla başlatılması gerektiğini, asıl olarak büyük orta sınıfla başlanması gerektiğini belirtir; çünkü başarı, diğerlerine göre onlarla çok daha kolay olacaktır. Bunun nedeni, onların aile ocağının alışkanlıklarını ve erdemlerini belli bir ölçüde korumuş olmalarıdır. Üstelik yenilenme, orta sınıftan toplumun diğer kesimlerine en emin ve en kolay biçimde yayılacaktır; çünkü bir yandan zenginlere öğretmenler verirler, öte yandan yoksullara, kendilerine yeterince yakın olup onları iyi tanıyacak ve dinleneceklerinden emin olacak koruyucuların örnek ve öğütlerini sunarlar.
Yverdon Enstitüsü'nün orta sınıf çocukları için tasarlanmış olması yüzünden Pestalozzi onu bir yenilenme aracı olarak bu kadar büyük bir değerle görür ve ölümünden sonra da devam etmesi için bu denli kaygılanır. Amacı için daha elverişli bir ülke, kasaba ya da yer bulamayacağını ilan eder; Yverdon yetkilileri ve halkı, özellikle de toplumun eğitimli kesimi tarafından kendisine gösterilen sempatiyi, sağlanan kolaylıkları ve karşılamayı memnuniyetle anar. Ayrıca birçok önemli hazırlığı Yverdon'da yaptığını ve kurumunun Yverdon'da kalması gerektiğini söyler. Yukarıdaki düşünceleri oldukça ayrıntılı biçimde geliştirdikten sonra Pestalozzi, yalnızca yoksulları değil, toplumun bütün sınıflarını yenilemenin tek yolu olarak temel eğitime ilişkin öğretisine bir kez daha döner. Ardından şöyle devam eder:
"Temel eğitim, eğitim sanatının en doğru ve en yalın biçimine, yani ev eğitiminin kendisine yapılan en yüce dönüşten başka bir şey değildir. İşte en yüce sanat budur. Onun araçları, bir bahçıvanın susuz toprağı suladığı ve ardından toprağın yeniden kuruyup bir kez daha sulanmak üzere dikkatli bir eli beklediği sulama kapları gibi, bilgi ve becerinin özel armağanları değildir; hayır, hayır; temel eğitimin araçları, toprağın kurumasına asla izin vermeyen, sürekli akan bir pınar gibidir. Hayır, hayır; gerçek temel kültürün etkileri geçici değildir; çünkü bütün beceri ve bilginin dayandığı insan doğasının güçlerini harekete geçiren bizzat onlardır."
Şimdi, gücüm ölçüsünde üzerime düşeni yaptım ve küçük payımı ülkemin ve insanlığın sunağına koydum. Ancak yaşım, kişisel etkimin daha uzun süre devam edemeyeceğini bana söylüyor; bu nedenle kurumumu dış desteklerle güçlendirmek için gerekli olan her şeyi yapacağım. Neuchâtel'den de Rougemont'a, Lozan'dan Mollin'e, Torino'dan Doxat'a ve Yverdon'dan Constançon'a başvuracağım; nitekim mali düzenlemelerim konusunda son ikisiyle şimdiden temas hâlindeyim ve bu beylerden, abonelikten doğan tüm paraları teslim almalarını, güvenli biçimde yatırmalarını ve faizi her yıl, çalışmalarımı sürdürmek üzere benim tarafımdan görevlendirilecek kişilere ödemelerini isteyeceğim.
Abonelikten elde edilen meblağın böyle bir amaç için bütünüyle yetersiz olduğunun farkındayım; ancak geçmişteki çalışmalarımızı ve denemelerimizi kurumumun gerçek sermayesi olarak görüyorum ve eklediğim bu küçük payın da tamamen yalnız kalmayacağını umuyorum. Hayatımın çalışmalarıyla ve Niederer, Krusi, Mieg, Jullien, de Muralt, Henning ve çoğu şimdi uzakta olan birçok dostun çalışmalarıyla, girişimimiz lehine pek çok insanın ilgisi uyandırılmıştır; bu girişimin önemi genel olarak hissedilmektedir. Bu nedenle, çağdaşlarımın büyük bir kısmının buna katılacağını ve benim küçük katkımın onların armağanlarının bolluğu içinde kaybolacağını umuyorum."
Pestalozzi daha sonra, yaşamının sonuna kadar katkısını artırmak için çalışacağını; aboneliği açık tutacağını ve henüz tamamlanmamış birçok önemli elyazmasını eserlerine ekleyeceğini ilan eder. Ayrıca, Yverdon Vakıfları Dergisi başlıklı bir derginin yayımlanmasına derhal başlayacağını bildirir. Kısacası, Yverdon Enstitüsü'nü artık kendi özel mülkü olarak değil, kendine özgü bağımsız bir ahlaki kişiliğe sahip bir kurum olarak görecektir. Ayrıca, ilk birkaç yıl boyunca enstitünün gelirinin çok az olacağını da belirtir.
Pestalozzi, elli yıl önce Neuhof'ta yoksullar için bir okul kurma girişimine bir kez daha değinir ve o zamanlar kendisine bu kadar çok şey borçlu olduğu eşinin, bu girişimin yeniden hayata geçirilişini görecek kadar yaşamamış olmasından duyduğu üzüntüyü dile getirir. Aynı zamanda, bunu yapabilmesini mümkün kılarak Tanrı'nın yaşlılığını teselli etmiş olmasına şükreder ve işe koyulmak üzere olduğunu bildirir; ancak Neuhof'taki yeni sığınağın yalnızca acı çeken ve bekleyemeyen birkaç talihsize yardım getireceğinin bilinmesini ister; idealinin bütünüyle gerçekleşmesi ise ancak daha sonra ve Yverdon'daki vakıflarında sürdürülecek çalışmaların sonucu olarak mümkün olacaktır."
Devamında Pestalozzi, orta sınıflar arasında çocuklarının öğrenim ücretini ödeyemeyen birçok ailenin bulunduğunu ve girişiminin başarısı açısından en çok umut bağlanması gerekenlerin, tam da yoksulluk ve tutumluluk içinde yetişmiş bu çocuklar olduğunu belirtir. Bu nedenle, ahlaki yapıları iyi ve yeterince zeki olmaları koşuluyla, onları enstitüye indirimli ücretlerle kabul etmeye karar

verdiğini söyler. Bu çocuklar her gün şarap ve et yemeye alışkın değildirler; enstitüde de bunları yemeyeceklerdir. Onlar için ayrı bir sofra bulunacaktır; ancak ahlaki eşitlik bundan zarar görmeyecektir. Pestalozzi bizzat onlarla birlikte yemek yiyecek ve diğer sofrayı arzulamamaları için gerekeni yapacaktır.
Böylece bütün projelerini ortaya koyduktan sonra Pestalozzi, dört yıllık bir aradan sonra yeniden hazır bulunan torunu Gottlieb'e seslenir. Geri döndüğü, hayatını büyükbabasının çalışmasına adamaya hazır olduğunu söylediği, ona benzemek için elinden geleni yapacağını belirttiği; büyükannesinden kalan mirasla yetineceği ve vakfa verilmiş olandan asla pişmanlık duymayacağı için ona teşekkür eder. Pestalozzi, onun böylece iyi olanı seçmesini över ve artık sahip olduğu her şeyi çalışmasına devretmekte kendini özgür hissettiğini söyler; çünkü torununa, dünyadaki bütün altınlardan daha değerli bir meslek bırakmaktadır. Gottlieb'e cesaret verir, ona öğütlerde bulunur ve Schmidt'te güçlü ve özverili bir destek bulacağını söyler. Schmidt'in kendisini tek başına kurtarıp ayakta tuttuğunu hatırlattıktan sonra, ondan en yüksek övgüyle söz eder; ancak onu hiçbir zaman putlaştırdığını inkâr eder. Herkesin kusurları vardır ve Schmidt'in de vardır; Pestalozzi bunları iyi bilmektedir, çünkü kendisine sık sık acı verirler; fakat Schmidt, yaşlı adamda eksik olan pek çok niteliğe sahiptir; bu yüzden birbirinden daha farklı iki insan bulmak güçtür. Schmidt, Pestalozzi'ye güç, sebat ve mutlak adanmışlık getirir.
Ardından, evinde ortaya çıkan görüş ayrılıklarına ve bunları izleyen yıkıcı anlaşmazlıklara girer. Verdiği açıklama şöyledir: Yardımcılarıyla birlikteliğinin ilk günlerinde Pestalozzi, dünyanın kendisinin istediğini istediğini ve sevdiğini sevdiğini sanıyordu; hükümet onu destekliyor, kamuoyu yaptığı her şeyi, çoğu zaman kendisi daha ne yapmak istediğini tam olarak bilmeden önce bile, hayranlıkla karşılıyordu. Kör bir güvenle dolu olarak her şeyi kolay zannetti ve böylece, çok sayıda personeli yönetemeyecek durumda olduğunu düşünmeden ve yardımcılarının hepsi kendi yollarında serbestçe çalışıp bireyselliklerini izledikleri için, herkes tarafından kabul edilen gerçeğin her birinde farklı bir gelişme gösterdiğini fark etmeden, karmaşık bir girişimin içine çekilmesine izin verdi. Pestalozzi bunu fark ettiğinde, gözlerini kapamayı tercih etti; bu konudaki ihmali uzun yıllar sürdü ve sonunda karmaşa ve anarşi çalışmasının başarısını tehdit eder hâle geldi. O zaman nihayet yönetme ihtiyacını hissetti ve zayıflığı içinde yardım ararken kısa sürede sağlam bir destek buldu. Bu şekilde, işbirlikçileriyle çatışmaya girdi; onların her biri kendi özel görüşlerinin tek doğru görüş olduğuna inanıyordu.
Pestalozzi bu kötülüğün nedeninin bizzat kendisi olduğunu kabul eder ve kimseyi suçlamaz; aynı zamanda dostlarının bu görüş ayrılıklarının üzerine çıkıp, büyük, adil ve kutsal bir amaç için birlikte çalışabileceklerini düşünür. Bugün birçok engeli aşmıştır ve hayatını meşgul eden projeleri gerçekleştirmek için gerekli araçlara sonunda sahiptir; ancak yine de yanında kendisini destekleyecek yetenekli ve özverili insanlara ihtiyaç duymaktadır.
Önce size dönüyorum, Niederer ve Krusi. Torunlarımızın kutsayacağı bir eserin temellerini atmakta olduğum şu anda, çağrım size yöneliktir; yeniden oğullarım olun ve bu girişimde bana yardım edin. Bir gün, insani acılarımız çoktan unutulmuşken ve bedenlerimiz uzun zamandır mezarda gizliyken, emeklerimizden yararlanarak mutlu olmuş sayısız yoksul, bu işe katılan herkesi kutsarken sizi de bu kutsal birliğin üyeleri olarak kutsayacaktır. Gerçekten de siz bu yoksulların kurtuluşu için yapılan işe dahilsiniz, Niederer ve Krusi; çünkü bunu mümkün kılmak için hayatlarınızın büyük bir bölümünü harcadınız. Doğrudur, ne ben dilediğim gibi başarabildim ne de siz; fakat siz olmadan hiçbir şey mümkün olmazdı ve hayatlarınızın girişimlerime sunduğu hizmet büyüktür. Sizi benim amacıma, aynı zamanda sizin de amacınız olan bu amaca yönelten Rab'bin elidir. O hâlde ardınızda kalanları unutun ve benimle birlikte ortak hedefimize doğru ilerleyin. Bugün vakfımızın davasını benimseyin ve saflık ve umut içinde yeniden birleşelim.
"Niederer, bugün küçük başlayan fakat bir gün, senin de tasarladığın gibi, eğitimin büyük tapınağına dönüşebilecek bir yapının ilk taşını koyuyorum; Tanrı'nın bereketiyle en yüce özlemlerini gerçekleştirmesi muhtemel bir yapı. Niederer, zihnimin doğası gereği, hakikati hissettiğim gibi insanlara öğretmekten acizim; bu yüzden hedefime yalnızca kalp yoluyla yaklaşıyorum. Fakat bu yeterli değildir ve senin gibi, hakikati bağlı ve bütünlüklü bir şekilde görme gücüne sahip insanlara ihtiyacım vardır; bende olmayan bir güçtür bu. Hepimizin farklı yetenekleri yok mu, Niederer? Seninkini tanıyarak, hakikatimizi bir bilim hâline getirmek ve onun İsa Mesih'e imanla tam bir uyum içinde olduğunu dünyanın düşünürlerine ve öğretmenlerine göstermek için ona ihtiyaç duyduğumuzu hissediyoruz. Ayrıca, bu yöndeki çabalarınla çağımızın en yüksek ihtiyacını karşıladığını ve insanlığa gerçek bir hizmet sunduğunu da kabul ediyoruz. Ve Niederer, öğretiminde insan iradesini bedenin gücünden kurtarmaya çalışmanı onurlandırıyoruz; bu amaç, eğitimin her zaman özsel amacı olarak kalmalıdır. Çabalarının, çocuklarımızın en soylularından pek çoğu üzerindeki başarısına tanık olduk ve bu ciddi anda, yaptıkların için sana teşekkür ederken, ne şimdi ne de ölümümden sonra kuruluşumuzu değerli etkinden yoksun bırakmamanı rica ediyoruz.
"Ve sen de, sevgili Krusi, yalvarırım, eski günleri düşün ve dostluğumun değişmediğine inan. İyiliğini ve nezaketini hâlâ takdir ediyoruz ve yüreğinin yeniden bize ait olmasını büyük bir arzu ile istiyoruz.

Şu anda elimizde bulunan imkânlardan doğacak büyük iyiliği düşün. Ortak çalışmamız ve ortak mutluluğumuz için yardımını bir kez daha istiyoruz. Evimi düzene koyup, hayatın bütün tutkularının sona erdiği, güçlüklerinin ve yanılsamalarının Tanrı'nın yumuşak ışığında kaybolduğu o yere huzur içinde gitmeye hazırlanırken, Krusi, bu ciddi anda senden bütün enerjini yeniden bu kutsal ve her şeyden önemli işe yardım için geri getirmeni diliyorum."
Size de sesleniyorum, sevgili Lange; en acil ihtiyacımın olduğu ve girişimimin yaşamla ölüm arasında bocaladığı bir zamanda bana yardım getirdiniz...
Böylesi kurtuluş saatleri kutsaldır ve en gerçek, en derin şükranı ilham eder. O hâlde bu yeni birliğin kuruluşunda bize katılın ve artık bugüne dek hiç olmadığı kadar önemli olmaya yazgılı olan enstitümüzün önderlerinden biri olun. Dostum, kuruluşuma, artık yalnızca yoksullara adanmış, resmen kutsanmış bir ahlaki kişilikten ibaret olduğu ve onun için çalışanlara hiçbir maddi çıkar sunamadığı bir zamanda yeniden katılıyorsunuz.
"Ve sen de, Schmidt! Yalnızca bugün için değil, gelecek için de haklarından ve çıkarlarından vazgeçtin. Fakat şimdi senin hakkında daha fazla konuşmayacağım; çünkü içten kanaatlerimi dile getireceğim bazı noktalarda bana inanılmayabilir. Şimdiye dek yaptığını yapmaya devam et; yanlış anlaşılmış olsan da, bugüne kadar bu işe adadığın güçle benim ve evim için çalışmayı sürdür. Ne kadar inatla savunulursa savunulsun, bütün görüşler sonunda sebatkâr eylem karşısında aşılacaktır.
"Şimdi meslektaşlarıma ve Tanrı'nın bize göndermeyi uygun göreceği herkese sesleniyorum. Bugün Tanrı'nın bana, ülkemiz ve insanlık için bereketli bir kaynağa dönüşebilecek bir yardım verdiği bu yaşam çalışmama, hepinizin etkin, içten ve giderek artan bir ilgiyle katılmanızı yalvararak rica ediyorum. İlahi takdirin bize yüklediği bu görevlere ciddiyetle bakalım."
Dostlar, birliğimizin asli amacı ve ilk görevi, her ne kadar eğitimde yeni bir yöntem, iman ve sevgi yoluyla Hristiyanlığın ruhunun gerçekleşmesini sağlayacak olsa da, bu değildir; hayır, birliğimizin başlıca amacı ve ilk görevi, bize emanet edilen çocuklara en vicdanlı biçimde bakmak, verdiğimiz sözleri yerine getirmek ve uyandırdığımız umutları haklı çıkarmaktır. ...
Şimdi her zamankinden daha fazla cesaretim var; çünkü biliyorum ki, çocuklarım günün her anında, kendi kurtuluşları için korku ve titreme içinde çalışan ve çocuklar için de kendileri için çalışır gibi çalışan insanların gözleri altında bulunmaları güvence altına alınmadan ben ölmeyeceğim.
Dostlar, aramızda sanat ve bilim için yaptığınız her şey ve kuruluşun yönetiminde bana verdiğiniz yardım için size teşekkür ederim. Fakat sizden özellikle istemek istediğim şey — ve bu bizim en kutsal ve en yüce yükümlülüğümüzdür — çocuklarımızı ciddiyetle gözetmeniz, onlarla birlikte ve onlar için dua etmenizdir.
Dostlar ve kardeşler, hayatımın zayıflıklarıyla beni yargılamamanızı, sözlerimi hatırlamanızı rica ediyorum; çünkü ölüm vadisinin girişinde, her ne kadar dirilişe götüren bir vadi olsa da, evimi düzene koyduğum bu kutsal saatte size sesleniyorum.
Hepinizi bu kutsal birliğe hangi duygularla çağırdığımı artık biliyorsunuz. Birbirinizi sevin, Mesih'in bizi sevdiği gibi. Sevgi sabırlıdır ve şefkatlidir; sevgi kıskanmaz; övünmez; böbürlenmez; edepsizlik etmez; kendi çıkarını aramaz; çabuk öfkelenmez; kötülüğü hesaba katmaz; haksızlığa sevinmez, ama gerçekle sevinir; her şeye katlanır, her şeye inanır, her şeyi umut eder, her şeye dayanır.
Dostlar ve kardeşler, sizden nefret edenlere iyilik edin; sizi lanetleyenleri kutsayın; düşmanlarınızın başına ateş kömürü yığın. Öfkeniz üzerine güneş batmasın. Sunakta bir adak sunduğunuzda, önce kardeşinizle barışın, sonra adağınızı sunun.
Aranızda, bize haksızlık edenlere karşı bile sertlik olmasın. İnsani her türlü sertlik, Hristiyan imanımızın kutsallığı karşısında yok olsun. Hiç kimse, haksızlık edenlere karşı sertliği mazur göstermesin. Kimse, İsa'nın adaletsizleri ve suç işleyenleri sevmediğini söylemesin. O onları İlahi bir sevgiyle sevdi; onlar için öldü. O, doğruları değil, günahkârları tövbeye çağırdı. Günahkârı alçakgönüllü ve imanlı olarak bulmadı; onu kendi iman ve alçakgönüllülüğüyle öyle kıldı. Gerçekten de, en alçak konumundaki İlahi hizmetiyle günahkârın gururunu yendi ve ona, kendi ruhunun taştığı İlahi iman ve sevgiyi ilham etti.
Dostlar ve kardeşler, biz de aynı şekilde davranır ve birbirimizi Mesih'in bizi sevdiği gibi seversek, hayatımızın amacından bizi ayıran her engeli aşabilecek ve evimizin mutluluğunu, Tanrı'nın insanlığın mutluluğunu İsa Mesih'te üzerine kurduğu o ebedî kaya üzerine kurabileceğiz.
Yoksul okulu ise Pestalozzi'nin en sevdiği proje olarak kaldı; bu düşünceye sürekli geri dönüyor ve gençliğinin bu düşünde, ancak çok daha yakın zamanda tasarladığı çok daha büyük planları unutuyordu. Bu yönde sonunda bazı pratik adımlar atmaya son derece hevesliydi; fakat yapılacak yeterince iş olduğunu düşünen Schmidt, şiddetli bir karşı koyuş sergiledi. Yaşlı adam ısrar etti ve Schmidt'in inatçı direncine rağmen saldırıya durmaksızın geri döndü. Mücadelenin saçma bir bölümü, tamamen güvenilir bir görgü tanığı tarafından aktarılmıştır: 1818'de, on üç yaşında bir çocukken Yverdon'daki Şato'da yaşayan ve 1874'te Burgdorf'ta hâlâ hayatta olan bir hanım. Anlattığına göre, Pestalozzi bir gün Schmidt'e yoksul okulunu kurmasına izin vermesi için içtenlikle yalvarmış; Schmidt dinlemeyi reddederek arkasını dönüp kaçmış; yaşlı adam bir süre onu kovalamış ve sonunda yakalayamamanın öfkesiyle ayakkabılarını ona fırlatmıştır.

Ve yine de bu kez üstün gelen Pestalozzi olmuştur; çünkü aynı yıl, 1818'de, yoksul okulu Yverdon'un hemen dışındaki Clendy mezrasında, daha sonra Daulte'nin yatılı okulu tarafından kullanılan evde açılmıştır. Okul, çoğu yetim ya da anne babaları tarafından terk edilmiş, her iki cinsten on iki yoksul çocukla başlamıştır. Yetmiş iki yaşında olmasına rağmen, yaşlı adam onlara gençliğinde olduğu gibi aynı etkinlik, aynı gayret, aynı sevgiyle kendini adamış ve—inanılması güç olsa da—Neuhof, Stanz ve Burgdorf'taki ilk çabalarını taçlandıranla aynı olağanüstü başarıyı elde etmiştir. İnsan doğasının yasalarına uygun bir eğitimin yürek üzerindeki gücü öylesinedir ki, dalgın, sakar ve pratik yaşamda yetersiz, dışsal hiçbir avantaja sahip olmayan bu adam, sanki bir büyüyle, yalnızca çevresini saran çocukların dikkatini ve sevgisini kazanmakla kalmamış, onları öğrenmeye hevesli kılmıştır.
Birkaç ay içinde Clendy'deki çocukların sayısı otuza yükselmiş ve olağanüstü ilerleme kaydedilmiştir. Okul hakkında bir fikir vermek için, Pestalozzi'nin en iyi biyografi yazarlarından biri olan Profesör Heussler'in verdiği anlatımı çevireceğiz:
Beş ve altı yaşlarındaki çocuklar, sayı ve biçim alıştırmalarında saatlerce birlikte neşeyle vakit geçiriyorlar, hatta daha da küçük çocuklar yalnızca derslerde bulunmakla bile bir şeyler öğreniyorlardı. Bazıları o kadar hevesliydi ki, teşvikten çok dizginlenmeye ihtiyaç duyuyorlardı. En iyi öğrenciler kısa sürede başkalarına öğretmekle görevlendirildi; bunu da iyi ve isteyerek yaptılar. Kış yaz, gece gündüz, Yverdon'un yakınındaki Grandson köyüne, kendilerinden daha büyük kişilere ders vermek için koşarlardı; çoğu zaman gecenin bir bölümünde uyanık kalırlardı. Yverdon'da, onların öğretimi bazı öğretmenlerin öğretimine tercih ediliyordu. "Biliyorlar," deniliyordu, "çocuklara, onlardan bir şey öğrenmelerinin beklendiğini hissettirmeden nasıl öğretileceğini; hatta çoğu zaman bilgiyi, öğrettikleri çocukların bizzat kendilerinden çekip çıkarıyor gibiler."
Bu yeni başarı yeni bir hayranlık uyandırdı ve her yandan insanlar Clendy'deki yeni okulu görmeye geldiler. Daha önce Almanlar ve Fransızlar olduğu gibi, özellikle İngilizler coşkuluydu. Hatta yaşlı adamı, eğitim sisteminin İngiltere'yi de kazanabileceğini düşünmeye teşvik ettiler ve ondan, öğretimleri için ücret ödeyecek belirli sayıda varlıklı çocuğu Clendy'de kabul etmesini istediler; bu çocuklar daha sonra onun yöntemini Manş'ın ötesine taşıyacaktı. Pestalozzi bu isteğe zayıflık göstererek razı oldu ve kurumunun niteliği kısa sürede değişti. Öğretim daha az temel, daha çok bilimsel bir hâl aldı; İngilizce çalışılmaya başlandı ve aynı zamanda iç düzenlemeler ilk sadeliğinden bir şeyler kaybetti.
İşte o zaman, yoksul okulunun kurulmasına ancak isteksizce razı olmuş olan Schmidt, niteliğindeki bu değişiklikten ustaca yararlanarak onun devamını engelledi. Öğrencilerin öğretimde elde ettikleri başarıyı göz önünde bulundurarak, Pestalozzi'ye burayı bir öğretmen yetiştirme okuluna dönüştürmesini ve gerekli bütün öğretim araçlarının hazır bulunduğu Şato'ya taşımasını önerdi.
Pestalozzi: Bu kentte yerleşmiş bulunduğum on beş yıl boyunca, eğitim kurumum sabahın erken saatlerinden gecenin ilerleyen saatlerine kadar herkese serbestçe açık olmuştur; bu durum, her ne kadar bazı sakıncalı sonuçlar doğurmuşsa da, bunlar bütünüyle katlanılmaz nitelikte değildi ve içinde bulunulan koşullar göz önünde tutularak bunlara katlandım. Ancak bu koşullar artık kısmen değişmiş olduğundan, bu kadar kolay bir erişim en azından aynı ölçüde sürdürülemez. Bu nedenle, açık davranmak planımın bir parçası olsa da ve eğitimle ilgilenen herkesin çabalarımı ve deneylerimi tanımasından daha çok istediğim bir şey bulunmasa da, Clendy'deki kurumumu görmek isteyenlerden, ziyaretleri için uygun bir saatin belirlenebilmesi amacıyla önce Şato'nun idarehanesine haber bırakmalarını rica etmek zorundayım.
Yeni kuruluşun çocukları bir okuldan çok bir aile oluşturdukları ve evin gündelik işlerine katıldıkları için, yabancıların her an ziyaretine herhangi bir aileden daha fazla hazır değillerdir. Ayrıca, bu çocukları gelecekteki görevlerine mümkün olan en kısa sürede hazırlamak benim görevim olduğundan, zamanlarının kullanımında en sıkı tasarrufu gözetmek zorundayım. Eğitimlerinin sonuçları, Tanrı dilerse, yakında Şato'daki kurumda görülecektir ve ben yalnızca Clendy'de çocukların bizzat kendileri tarafından yapılanları çok daha geniş ölçekte uygulamakla kalmayacak, aynı zamanda Şato'daki kuruma bağlı olmayan kişiler için, yöntemin artık yetkinleştirilmiş bölümlerine ilişkin bir ders dizisi de açabileceğim; Clendy kurumunun en ileri düzeydeki çocukları bu derslere kabul edilecek ve bazılarında görev alacaklardır. Örneğin, yakında Şato'da İngilizler tarafından verilen İngilizce dersleri olacaktır; bu dersler yalnızca erkeklere değil, isteyen kadınlara da açık olacaktır. Gelecek yaz, yöntemin belirli dallarını incelemek üzere bazı İngilizler gelecektir ve onların verecekleri derslere katılmak isteyen diğer kişilere de memnuniyetle izin vereceğim. Kamuoyu şundan emin olabilir ki, eğitimin geliştirilmesi yönündeki çabalarımı hiçbir biçimde gevşetmeyeceğim; ancak çalışmalarıma gerçek bir ilgi duyan herkesin hizmetine hazır olmakla birlikte, sırf meraktan kaynaklanan ve yalnızca benim zamanımı ve bakımıma emanet edilmiş çocukların zamanını boş yere tüketen ziyaretlerden iki kurumumun da esirgenmesini istemem kimseyi gücendirmemelidir.
Aynı yılın Temmuz ayında, Clendy Enstitüsü, Yverdon'daki enstitüyle Şato'da birleştirildi; genç kızlar, daha önce Pestalozzi ile eşinin oturduğu odalara, kuzey kanadının ikinci katına yerleştirildi. Aynı zamanda Şato'da çeşitli onarımlar yapıldı; kulelerde birkaç yeni oda inşa edildi ve şöminesi

olmayan odalara şömineler konuldu.
23 Temmuz 1819'da, Yverdon belediyesi, onarımlar konusunda Pestalozzi ile yazışmak zorunda kaldığında, bu fırsattan yararlanarak iki okulun birleştirilmesinden duydukları üzüntüyü ve kamuoyunun, farklı cinsiyetten gençlerin aynı binada bir araya getirilmesini hiç onaylamadığını kendisine bildirdi.
Clendy yoksul okulu yalnızca bir yıl sürmüştü, fakat yaşlı adama bir kez daha sevinç tatmıştı. Hayal kırıklığı ve başarısızlıkla acılaşmış bu son günlerde, bir an için parlak ve dingin bir biçimde parlamıştı; sanki Bullet'te mezarı üzerine bir gökkuşağının doğmasını dile getirmiş olmasına bir yanıt verir gibiydi.
Bu son başarı, kısa ömürlü olmakla birlikte, insanlık için önemsiz sonuçlar doğurmamıştır. Clendy'de toplanan küçük çocuklar, Pestalozzi'nin akılcı, yumuşak ve babacan disipliniyle eğlendirilmiş, meşgul edilmiş ve eğitilmiş; böylece yüzyılımızın en değerli eğitim kurumlarından birinin modelini oluşturmuşlardır. Profesör Vulliemin, Anıları'nda bundan söz ederken şöyle der:
"Pestalozzi'nin etkisi, enstitüsünden de, kendisinden de daha uzun sürmüştür ve daha uzun bir süre de sona ermeyecektir; çünkü çiçek ve meyve ortadan kalkmış olsa da, tohum bütün dünyaya saçılmıştır. Eğitim üzerine yazılmış yeni hiçbir kitap yoktur ki Pestalozzi'nin adı onurla anılmasın. Ayrıca, çocuklarının ilk yıllarına daha fazla özen ve dikkat göstermeyi ondan öğrenmiş anneleri ve onun etkisiyle daha iyi hale gelmiş okulları da düşünün. Günümüzde her yerde bulunan bebek okullarına gelince, bunları başlatan, bizzat görmüş olduğum ve şimdi anlatacağım biçimiyle, oydu."
"Yverdon Enstitüsü sonuna yaklaşırken, Pestalozzi yetmiş iki yaşında, ilk ilgilerine geri dönme ve enstitünün dışında yoksul çocuklar için bir okul kurma düşüncesini tasarladı. Yverdon'un doğusunda, göl kıyısındaki Clendy mezrasını bilirsiniz. Orada, onun ilk çabalarını aynı adanmışlıkla, aynı gençlik coşkusuyla ve hatta daha da arınmış bir inançla yeniden başlattığını gördüm; orada aynı başarıları elde ettiğini ve aynı kayalıklara çarptığını da gördüm. Clendy çöktü; tıpkı çok geçmeden büyük enstitünün de çökeceği gibi. Ancak orada, kısa ömürlü bu girişime katılmış bir adam vardı; Hristiyan ruhuna ve aydınlanmış bir anlayışa sahip bir adam. Greaves adlı bu İngiliz, Clendy'de edindiği düşünceleri İngiltere'ye taşıdı; orada bu düşünceler kök saldı ve bebek okullarının doğuşuna kaynaklık etti. İngiltere'den bu okullar bize geri döndü; önce Cenevre'ye, sonra Nyon'a, ardından her yere. Biz Pestalozzi'yi anlamamıştık; fakat yöntemleri İngiltere'den geri döndüğünde, özgün ruhundan bir şeyler yitirmiş olsa da, anlamı ve uygulanışı açık hale gelmişti."
1820 yılı, Pestalozzi için bir kez daha hayaller ve düşler yılı oldu. Şato'da zenginleri ve yoksulları, erkek ve kız çocuklarını, küçük çocuklar için bir ilkokul sınıfını, bir okulu ve bir öğretmen yetiştirme okulunu bir araya getirmişti. Hayır amacıyla kabul edilen ve az ya da hiç ücret ödemeyen yoksul çocuklar, zenginlere göre daha sade bir yaşam sürüyorlardı ve diğerlerinin eğlendiği serbest zamanlarda ev içi işlere katılıyorlardı. Genel kural olarak, geleceğin öğretmenleri ve öğretmeneleri bu yoksul çocuklar arasından yetiştirilecekti.
Schmidt bu birleşmeyi muhtemelen yalnızca tasarruf gerekçeleriyle kabul etmişti; fakat Pestalozzi için bu, çalışmasının başarısı açısından yeni ve önemli bir koşul anlamına geliyordu.
öğretmen ve öğretmeneler yetiştirmek üzere kurduğum yeni kurum sayesinde, önceki girişimlerimin en önemli kısımlarının gerçekleştirilmesi için sağlam bir temel atmış bulunuyorum; bu, iki kurumumun on sekiz aydan uzun süredir devam eden birleşmesinin sonuçlarını gören hiç kimsenin kuşku duymayacağı bir gerçektir.
Olgular gösterecektir ki, iki kurumun çocukları sevinçle birlikte çalışmakta, iyilik, yardımseverlik ve karşılıklı ilgiyle dolu bulunmaktadır; her biri, kıskançlık ya da aşağılanma olmaksızın, kendi çalışkanlığına ve yeteneklerine göre ilerlemektedir. Evet, en derin inancımla şunu söylemeye cüret ediyorum ki, zengin ve yoksul çocuklar aynı kurumda, farklı düzenlemeler ve koşullar altında birlikte yaşadıklarında, bu durumun kendisinde ahlaki gelişim için son derece değerli bir araç bulabilirler."
Pestalozzi bundan sonra yeni düzeninin üstünlüklerini uzun uzadıya açıklar. Her şeyden önce, kurumu bir okuldan çok bir aileye benzediği için, çocuklar ev yaşamının bütün yararlarından faydalanmakta ve anne-babaya, erkek ve kız kardeşlere karşı borçlu olunan şeylerin bilinciyle yoğrulmaktadır; ayrıca hem erkek hem de kız çocukları, gündelik yaşamda cinsiyetler arasındaki ilişkileri belirlemesi gereken nezaket, alçakgönüllülük ve saygı hakkında da bir şeyler öğrenmektedir. İkinci olarak, kurumunun toplumsal yararlarından ve bunların gelecekte göstereceği sağlıklı etkilerden söz eder. Zengin ve yoksul çocuklar serbestçe bir araya gelmektedir; ancak zevk ve alışkanlıklardaki farklılıklar ile ileride üstlenmek zorunda kalacakları konumlar kesinlikle göz önünde tutulmaktadır; aynı eğitimi ve aynı temel öğretimi alırlar ve kurumun bütün imkânlarından eşit biçimde yararlanırlar. Bu yolla birbirlerini tanımayı ve saymayı öğrenirler ve dünyaya çıktıklarında, toplumun farklı sınıfları arasında böylesine tehlikeli karşıtlıkları besleyen önyargıları zayıflatmak için çok şey yaparlar.
Pestalozzi, toplumsal yenilenmeye ilişkin görkemli idealinin kendi kurumunda henüz gerçekleşmediğini üzüntüyle kabul eder; fakat son bir buçuk yılın deneyimi, bunun mümkün olduğuna dair zihninde hiçbir kuşku bırakmamıştır. Kendi yetersizliğini de kabul eder, ancak yükün

tamamını şimdiden taşıyan Schmidt'e güvenerek, onun çalışmasını sürdürüp tamamlayacağını düşünür. Bu yiğit işbirlikçisini —gerçek değerini yalnızca kendisinin takdir ettiğini söylediği— bir kez daha en yüksek övgü sözleriyle andıktan sonra, farklı öğrenci sınıfları için kabul koşullarını, ücretleri vb. açıklayarak sözlerini bitirir.

Ne Pestalozzi'nin deneyi ne de onu bu kadar olumlu anlatan broşür kamuoyunu ikna etmeyi başardı. Böyle karma bir kurumun değerine inanmaya pek yatkın olmayan varlıklı ebeveynler, çocuklarını gecikmeden geri aldılar ve Pestalozzi kendini bir kez daha ciddi bir mali sıkıntı içinde buldu.

12 Ocak 1822'de, yetmiş altıncı doğum gününde, bir çocuğa Leonard ve Gertrude'un bir nüshasını armağan etti; bu armağana şu mektup eşlik ediyordu:

Sevgili Çocuğum!

Eğer mezara bu kadar yakın olmasaydım, eğer senin erken gelişimini kendi gözlerimle görmeyi umut edebilseydim, yaşadıklarımdan ve görüşlerimden bir hatıra olarak sana bu yoksul armağanı sunmazdım; aksine, kalan bütün gücümü seninkileri uyandırmaya ve geliştirmeye sevinçle adardım. Ama benim zamanım geçti; bu yüzden sana yalnızca bu ölü kitabı, Leonard ve Gertrude'u, hayatımı sana hatırlatsın diye verebiliyorum. Dilerim ki, sen üzerinde bıraktığı etkiyle, hem insani hem de ilahi şeylerde beni aynı bilgelik, aynı güç ve aynı kutsallığa götürdüğü gibi seni de götürsün.

Çocuğum, dünya kötülükle doludur; onun kurnaz düzenlerinden, büyülerinden ve altınından sakın; her şeyden önce kendi zayıflığından sakın. Kendini tanımayı öğren. Tanrı'nın sana hangi büyük güçleri verdiğini, kalbine hangi iyiliği ve kutsallığı koyduğunu iyi incele ve düşün; çünkü bedenine ve yozlaşmış dünyaya karşı ilk yardımını burada bulacaksın. Tanrı'ya dua et ki, O'nun değerli armağanlarından hiçbiri senin kendi kusurun yüzünden yitirilmesin. İncil'deki değersiz kâhya gibi yeteneklerini gömme; tersine, her şeyde gökteki Baban kusursuz olduğu gibi sen de kusursuz olmaya gayret et. Tanrı'nın bu armağanlarını iman ve sevgiyle kutsallaştır ki, içindeki kutsal güçler hâline gelsinler; Kurtarıcını örnek almaya ve Tanrı'ya ve insana hizmet etmeye adansınlar. Çünkü sevgili çocuğum, içindeki ilahi olanı geliştirirken, insani olanı ihmal etmemelisin. Kutsallığın, yeryüzündeki yaşamının çeşitli görevleriyle el ele yürüsün; seni her zaman ve her yerde yönlendirsin, desteklesin ve güçlendirsin.

Yverdon, 12 Ocak 1822 PESTALOZZI (doğum günüm)

Bu mektup, yetmiş altı yaşında Pestalozzi'nin yüreğinin ve zihninin etkinliğinden hiçbir şey kaybetmediğini göstermektedir; her ne kadar zavallı ihtiyar, körü körüne temelsiz davalara ve imkânsız girişimlere sürüklenmesine izin vermiş olsa da. Fakat mektup başka bir bakımdan da ilgi çekicidir. Bu sırada Vaud kantonu, "dinsel uyanış" diye adlandırılan bir hareketin sahnesiydi. Hristiyan öğretisinin ihmal edilmiş birçok noktasına dair derin inançlara, hareketin önderleri dar bir parti ruhunu da eklemişlerdi; bu ruhun eğilimi, inananları gündelik yaşamın koşullarının dışına yerleştirmekti ki, bunun hem aile hem de toplumsal ilişkiler açısından çok büyük zararları vardı. Mektup bize, bu eğilimden kaygı duyan Pestalozzi'yi, açıkça derin bir ilgi beslediği bir çocuktan bu tehlikeyi uzaklaştırmaya çalışırken göstermektedir; öğüdünün özü, yaşamlarımızda ilahi ve insani öğelerin birbirinden ayrılmaması gerekliliğidir.

Aynı yıl, 1822'de, Pestalozzi dilin temel öğretimi üzerinde, onun en dikkat çekici özelliklerinden birini oluşturan ateşli gayret ve inatçı sebatla çalışmayı sürdürdü. Bu bağlamda Bayan Chavannes, Pestalozzi biyografisinde, Profesör Charles Monnard'ın Encyclopedic Review'de onun hakkında yazdığı makaleden ilginç bir pasaj aktarır:

"Pestalozzi'nin yaşamını bir bütün olarak ele aldığımızda bizi ilk çarpan şey, daha en başta, sonraki bütün çalışmalarının —hatta ölüm döşeğinde bile sürdürdüğü çalışmalarının— merkezî düşüncesini kavrayışındaki kararlılık ve cesarettir. Böylece, adeta tamamlanmış sisteminin bir tasavvuruyla yola çıktığından, ilk adımları bir güveni, ilk denemeleri ise ancak dehanın ürünü olabilecek bir içtenliği, bağımsızlığı ve cesareti ortaya koyuyordu. Çağdaşlarının şaşkınlığı, alayları, eleştirileri, hatta kayıtsızlıkları bile onu yıldırmadı. Çalışmalarında olduğu gibi yazılarında da gerçekten bir gelişme ve ilerleme vardır; fakat amaç her zaman aynıdır ve her zaman tek bir baskın düşünce, hem çalışmalarının hem de yaşamının ruhu vardır. Bu düşünceyi —neredeyse onun tek düşüncesi denebilir— ne kadar kararlılıkla izlediğini göstermek için tek bir olgu yeterlidir. Yaşamının son yıllarında yöntemini Latince öğretimine uygulamaya çalıştı. Bu makalenin yazarını dostluğu ve güveniyle onurlandırdığı için, bir gün ona geldi ve o zamana kadar başardıklarını uzun uzadıya anlattı. Bu, Temmuz 1822'deydi. Kısa bir süre sonra, beni Pestalozzi'den on sekiz aydan fazla bir süre ayıran bir yolculuğa çıkmak zorunda kaldım; fakat döner dönmez o yine bana geldi ve ailemi ve sağlığımı sorduktan sonra, Temmuz 1822'de bıraktığımız yerden Latince öğretimi üzerine konuşmamıza hemen devam etti ve şöyle haykırdı:

'Haydi hemen başlayalım ve hiç zaman kaybetmeyelim.'

Artık Pestalozzi ile Schmidt ve eski çalışma arkadaşları arasındaki acı verici anlaşmazlıklara dönmek gibi üzücü bir görevimiz var. Öncelikle, enstitüden ayrılmış olmasını mazur göstermek isteyen Niederer, Schmidt'e saldırdı; ardından Schmidt de kendini haklı çıkarmak için Niederer'e saldırdı. Tartışma giderek daha sert ve daha şiddetli bir hâl aldı. Pestalozzi aslında bu çekişmenin gerçek

tarafı değildi; fakat Schmidt'i yalnız bırakmak istemediği için onun bütün eylemlerinin sorumluluğunu üstlendi. Niederer, eski üstadına duyduğu saygıdan ötürü, onu korumak için elinden geleni yaptı; ne var ki ne yazık ki Schmidt'e yönelttiği sert darbelerin hepsi yaşlı adamın üzerine düştü.

Kinini daha iyi tatmin edebilmek için Schmidt, görünürde Pestalozzi'nin ve onun enstitüsünün çıkarları adına, rakiplerine saldırmanın iki yolunu icat etmişti.

Birincisi, Pestalozzi'nin kurduğu ve Niederer'lere devrettiği kızlar okulu ile ilgiliydi. Schmidt, bu devrin hiçbir zaman kesin olarak tamamlanmadığını ve Pestalozzi'ye hâlâ borç para bulunduğunu ileri sürdü; Niederer ise bu iddiayı bütünüyle reddetti. Tartışma birkaç yıl sürdükten sonra, Pestalozzi ile Schmidt taleplerinden vazgeçtiler.

İkinci yol ise, Vaud kantonu hükümetini, Pestalozzi'nin enstitüden ayrılmış olan işbirlikçilerinin Yverdon'da özel eğitim kurumları açmasını yasaklamaya ikna etmekti. Bu amaçla Pestalozzi hükümete bir muhtıra sundu ve bunun bir kopyasını 23 Ekim 1818'de Yverdon Belediyesi'ne göndererek talebini desteklemelerini istedi. Ancak Belediye bunu reddetti; çünkü kantonda bu tür konularda tam hareket özgürlüğü güvence altına alınmış olduğundan, Devlet Konseyi'nin bile Pestalozzi'nin istediğini yapma hakkı olmayacağını belirtti. Aynı ayın 30'unda Niederer, Krusi ve Naef, Belediyeden Pestalozzi'nin muhtırasının içeriğini kendilerine bildirmesini istediler; bu istek de reddedildi. Hükümetin Pestalozzi'ye tam olarak ne yanıt verdiğini bilmiyoruz; fakat bu yanıtın olumsuz olması kaçınılmazdı.

Bunun üzerine Niederer kızlar enstitüsünü, Naef ise sağır ve dilsizler için olan enstitüsünü yönetmeye devam etti; Krusi ve Knusert birlikte erkek çocuklar için bir yatılı okul kurdular; ancak bu okulun tek yöneticiliği kısa süre sonra Knusert'e kaldı, çünkü Krusi, kendi kantonu olan Trogen'deki kanton okulunun yönetimine çağrılmıştı.

Bu arada Niederer, Schmidt aleyhine iftira davası açtı. Ancak uzun bir yargılamadan sonra Schmidt beraat etti.

Ne var ki bu durum —enstitüyü en çok ihtiyaç duyduğu destekten mahrum bırakmış ve şimdi de hızla nihai yıkımına sürüklemekte olan bu hâl— Pestalozzi'yi son derece mutsuz etti; öyle ki barış uğruna her şeyi yapmaya hazırdı, gerekli olan tek şey hariç: Schmidt'i görevden almak. Eşinin ölümünden beri, kırk beş yıl boyunca en ağır sınavlarda kendisini ayakta tutmuş ve cesaretlendirmiş olan öğüt ve sevgi dolu yakınlıktan yoksundu. İşine olan inancı, adanmışlığı, canlı hayal gücü ve sebatkâr çalışkanlığı hâlâ aynıydı; ancak bunlar zaman zaman yerini derin kedere ve umutsuzluğa bırakıyordu. Şubat 1823'te, bu kasvetli dönemlerden birinde, Niederer'lere bir mektup yazarak, Schmidt'e karşı başlatmış oldukları ve dostu adına sorumluluk üstlenmek isteyen yaşlı adamı da içine çeken davalara son vermelerini yalvardı. Pestalozzi'nin daha sonra Experiences adlı eserinde bastığı bu mektup şöyledir:

Tanrı adına size yalvarıyorum, beni, yaklaşık altı yıldır sözde Hristiyan olan iki kurumumuz arasında kötü niyetli ve Hristiyanlığa aykırı bir inatla sürüp giden bu suçlu savaşta çektiğim şehitlikten kurtarın. Sevgili Niederer, birlikte neleri umut ettiğimizi ve birbirimiz için ne ifade ettiğimizi düşünün; mümkün olduğu ölçüde yeniden eski dostum olun, ben de bir zamanlar olduğu gibi yeniden sizin dostunuz olmayı içtenlikle isterim. Ah Niederer, keşke eski sevgimiz bizi öyle güçlendirip kutsallaştırsa ki, komşularımız arasında şaşkınlık ve skandala yol açmaktan korkmadan birlikte gidip kutsal ayine katılabilsek! … Sevgili dostlar, ben mezarın eşiğinde duruyorum; beni oraya huzur içinde inmeye bırakmayacak mısınız? Ama yeryüzünde benim için yapılacak bir şey daha var; bu yüzden size yalvarıyorum, bu zavallı çekişmelerin bana çektirdiği işkencelerden beni kurtarın ki bundan böyle çalışmama barış içinde devam edebileyim. Bana bu yardımı esirgemeyin; ben de hayatımın sonuna kadar sevgimi ve minnettarlığımı size vaat ediyorum.

İnsanın aklına, Niederer'in böyle bir yakarışa nasıl direnebildiği ve bir zamanlar Pestalozzi'ye duyduğu hayranlık ve saygıyı tamamen yitirip yitirmediği sorusu geliyor. Bunun kesinlikle böyle olmadığı açıktır; fakat gerçek şu ki, Schmidt'in elinde böylesine sıradan bir araç olarak kaldığı sürece, güçten düşmüş yaşlı adama güvenmeye cesaret edememiştir.

Bu sırada Vaud Hükümeti —ya Pestalozzi'nin enstitüden ayrılan işbirlikçileriyle ilgili talebi sayesinde ya da Yverdon Belediyesi'nin onlara karşı açılmış davalara ilişkin raporları yoluyla— bu talihsiz durumun farkına varmıştı; ve bu acı verici anlaşmazlıkların yararlı ve ünlü bir kurumun yıkımıyla sonuçlanmasından endişe ederek, bunlara bir son vermeye karar verdi. Bu nedenle Yverdon'daki temsilcisine araya girip bir uzlaşma sağlaması için talimat verdi; temsilci, büyük zorluklardan sonra bunu başardı ve taraflar, Niederer'in bizzat Fransızca kaleme aldığı bir tür barış antlaşmasını imzalamayı kabul ettiler. Aşağıda verdiğimiz bu belgenin giriş bölümünde Pestalozzi'nin, sanki gerçekten meseleyle ilgili değilmiş gibi, ayrı bir yerde durduğu görülecektir:

Buraya son derece talihsiz bir dönemin bu belgesini koymak zorunda kaldığım için ölçüsüz bir keder duyuyorum; fakat başka türlü davranamam. Çünkü ilk nedenlerinden son sonuçlarına kadar on yıldan az sürmeyen bu düşmanlıklar, hayatımı adadığım amaca ulaşmak için sahip olduğum bütün imkânları yavaş yavaş yok ederek, tüm umutlarımı ezip geçmiştir. Kamuoyunun, bu koşulların,

kendisinden böylesine iyi sonuçlar beklediğim kuruluşu tamamen imkânsız hâle getirdiğini ve büyük bir coşkuyla üstlendiğim taahhütleri yerine getirmemi mutlak surette olanaksız kıldığını ilan etmek zorunda kalmam karşısında hissettiğim üzüntüyü paylaşacağını umuyorum.
Pestalozzi daha sonra, bu anlaşmazlıkların kurumuna nasıl sıkıntı getirdiğini, onu kamuoyunun güveninden nasıl mahrum bıraktığını ve tasarladığı girişimin temel ve vazgeçilmez bir parçası olarak gördüğü enstitüsünü bu yolla nasıl mahvettiğini açıklar. Şunu da ekler: Son kuruşuna kadar harcamıştır; hatta torununun parasından bir kısmını kullanmak zorunda kalmıştır; hayat çalışmasını sürdürebilmek için elinde kalan tek kaynak kalemidir; hâlihazırda neredeyse tamamlanmış birkaç elyazması vardır ve bundan sonra iki kat gayretle çalışmaya koyulacaktır.
Pestalozzi'nin bu beyanını okuyan az sayıdaki dostu, derin bir utanç duygusu hissetmeden edememiştir. Schmidt'i, yaşlı adamda, yazılarının aboneliğini artırma ihtimali bulunduğu sürece hayalî umutlar uyandırmakla; bu abonelikten elde edilen geliri, zaten neredeyse ölü sayılabilecek bir enstitüye canlılık görüntüsü vermek için girişilen davalarda ve sonuçsuz çabalarda harcatmakla; ve nihayet, artık devam etmek imkânsız hâle gelinceye kadar onun gözlerini açmamakla suçlamışlardır.
Gerçekte Pestalozzi, iki bin sterlininin tasarrufuna hiçbir zaman sahip olmamıştır; Schmidt, her ne kadar zeki olsa da, çok kötü bir yöneticiydi; ve insanlığın bu soylu dostu, yaşadığı kadar yoksul bir şekilde hayata veda etmiştir.
Umutlarının nihai ve tam yıkımı Pestalozzi'nin üzerine ansızın gelmiş gibidir; zira kamuoyuna yaptığı bu beyanın tarihinden yalnızca birkaç hafta önce, 30 Ocak 1824'te belediyenin kendisine elli sterlinlik bir yardım ödeneği ayırdığı onarımlar meselesiyle hâlâ meşguldü.
Bu sırada, ödeme gücü olan bütün öğrenciler enstitüden ayrılmış, geride yalnızca birkaç yoksul çocuk kalmıştı. Gottlieb ve eşi Neuhof'ta çiftçilik yapmak üzere gitmişlerdi; Pestalozzi ise neredeyse tamamen parasız kalmış ve 1817'de kiraladığı tarla için kasabaya hâlâ birikmiş kira borcu bulunuyordu.
1824 yılının geri kalan kısmı bu mali güçlüklerle mücadele ederek geçti
Schmidt bu mali işlerin yönetimini bütünüyle Pestalozzi'nin elinden aldığından, yaşlı adam edebî çalışmalarına büyük ölçüde zaman ayırabildi. Şimdi başlıca olarak dilin temel alıştırmalarını geliştirmekle meşguldü; fakat aynı dönemde, yaklaşık seksen sayfalık bir broşürü de tamamlayıp yayımladı. Bu broşürün başlığı şuydu: Ülkemizin Devrim Öncesi ve Sonrasındaki Durumuyla Bağlantılı Olarak Sanayi, Eğitim ve Politika Üzerine Görüşler, ve şu özdeyişi taşıyordu: Kendini Bil. Daha iyi tanınmayı hak eden bu ilginç eserde yazar, sanayi ve sermayenin büyük bir gelişme göstereceğini ve buna paralel olarak geçimini günlük kazancına bağlı olarak sağlayan, bu nedenle de diğer bütün sınıflardan daha fazla hoşnutsuzluk ve sefalete açık olan insanların sayısında büyük bir artış olacağını öngörür; bu durumun ise sınıflar arasındaki mevcut karşıtlığı yalnızca daha da şiddetlendireceğini belirtir. Ona göre bütün bunların tek çaresi, iyi bir halk eğitimi sisteminde yatmaktadır. Kitabın sonunda iki ek yer alır; bunlardan biri "bir yoksul okulunun tasviri"ni verir, diğeri ise "yoksul çocukların dinî eğitimi"ni ele alır.
Pestalozzi, kalbi ve hayal gücü tarafından sürüklenerek kendini bu hayırsever düşüncelere kaptırmışken, yıkımı yavaş yavaş tamamlanıyordu.
Schmidt'in sertliği ve buyurgan ruhu ona birçok düşman kazandırmıştı. İnsanlar, Pestalozzi'nin son birkaç yılda yaptığı birçok yakışıksız şey için onu suçluyor ve enstitünün yıkımına sebep olmakla itham ediyorlardı. Bu koşullar altında, onu oradan uzaklaştırmanın hem Pestalozzi ve enstitüsü, hem de kasaba için büyük bir hizmet olacağı kısa sürede hissedildi. Schmidt, kantonda ikamet eden tüm yabancılardan kanunun talep ettiği resmî işlemleri hiçbir zaman yerine getirmemişti ve ahlâkı hakkında —her ne kadar temelsiz olduğuna inanmak için nedenlerimiz olsa da— çirkin söylentiler dolaşmaktaydı. Bu yöndeki şikâyetler, adları hiçbir zaman açıklanmamış, ancak görüşleri Yverdun halkının büyük çoğunluğu tarafından paylaşılan bazı kişiler tarafından kantonun Devlet Konseyi'ne iletildi. Bu şikâyetler istenen sonucu verdi; zira Konseyin gizli sicilinde, 6 Ekim 1824 tarihli şu kayıt yer almaktadır:
"Polis komiserleri, Tirol kökenli Bay Victor Joseph Schmidt'in, Yverdun'daki Bay Pestalozzi'nin enstitüsünde bazı ahlâksız davranışları teşvik ettiğinin kendilerine bildirildiğini rapor ederler; bunun üzerine, bu konuda bilgi verebilecek durumda olduğu söylenen, söz konusu enstitüde öğretmen olan Bay Théodore Frank'ı sorgulaması için sulh hâkimine talimat verdiler.
"Bu beyefendinin ifadelerinden ve sulh hâkiminin sağladığı ek bilgilerden, Bay Schmidt'in ciddi biçimde zan altında bulunduğu anlaşılmaktadır."
Bu nedenle Devlet Konseyi, komiserlerin önerisini bazı değişikliklerle benimseyerek Bay Schmidt'in kantondan çıkarılmasına karar verdi.
Devlet Konseyi, komiserlerin önerisini bazı değişikliklerle benimseyerek Bay Schmidt'in kantondan çıkarılmasına karar verdi ve aşağıdaki mektupları yazdı:
1. Yverdun Bölgesi Sulh Hâkimine.
'Efendim,

Devlet Konseyi, başka bir kantondan olan ve Yverdun'da ikamet hakkını önceden elde etmeden Bay Pestalozzi'nin enstitüsünde yaşamış bulunan Bay Victor Joseph Schmidt'e, bu tarihten itibaren altı hafta içinde kantonu terk etmesi gerektiğini bildirmenizi rica eder.
Bu vesileyle Devlet Konseyi, Bay Schmidt'in gerekli ikamet koşullarını yerine getirmeksizin bu kadar uzun süre Yverdun'da kalmasına izin verilmiş olmasına duyduğu şaşkınlığı ifade etmekten kendini alamamakta ve gelecekte kanunun daha sıkı biçimde uygulanmasını sağlamanızı talep etmektedir.'
2. Aynı makama. Gizli.
'Efendim,
Bay Pestalozzi ile Bay Schmidt arasında mevcut olan ilişkiler göz önüne alındığında, ikincisinin sınır dışı edilmesinin, sayısız talihsizliği karşısında kimsenin kayıtsız kalamayacağı bu yaşlı adam için büyük bir acıya yol açması muhtemeldir. Devlet Konseyi, mümkün olduğu ölçüde Bay Pestalozzi'ye indirilecek bu darbeyi hafifletmek istediğinden, kararını Bay Schmidt'e bildirmeden önce Bay Pestalozzi'yi çağırmanızı ve meslektaşı aleyhine yöneltilen suçlamaların ayrıntılarına girmeksizin, hem enstitüsünü hem de kamu düzenini ilgilendiren önemli mülahazaların Konseyi bu adımı atmaya zorladığını kendisine anlatmanızı rica eder; ancak kendisine her zaman duyulan saygı ve itibarın hiçbir şekilde sarsılmadığını ve Hükümetin çalışmasına olan ilgisinin aynı kalacağını da belirtiniz.
Bu gizli mektubun amacının, bir yandan bu tatsız olayların duyulmasına yol açabilecek her şeyden kaçınmanızı sağlamak; öte yandan ise, yararlı çalışmaları, insanlara adanmışlığı ve içinde bulunduğu talihsiz durum nedeniyle özel bir itina hak eden yaşlı bir adamın duygularını mümkün olduğunca incitmemek için elinizden geleni yapmanızı temin etmek olduğunu kolayca anlayacaksınız.'"
Sulh hâkimine, nedenini dahi söylememesi gereken bir kararı Pestalozzi'ye anlatma görevi böylece verilmişti; bu zor bir görevdi ve bunu tam anlamıyla başarabildiği de söylenemez. Her ne olursa olsun, Schmidt, darbenin enstitüsüne ve bizzat kendisine yöneltildiğine Pestalozzi'yi kolayca ikna etti; bunun üzerine yaşlı adam, kendisinden vazgeçemeyeceği bir adamı uzaklaştırmanın kendisini de gitmeye zorlamakla eşdeğer olduğunu belirterek Konsey'e sert protestolar yöneltti. Ancak bu protestolar boşunaydı; Konsey yalnızca birkaç aylık bir erteleme tanıdı.
19 ve 21 Şubat 1825 tarihli mektuplarında Pestalozzi, Yverdun'dan ayrıldığını Belediyeye bildirdi. Pestalozzi, Mart 1825'in başlarında Schmidt ile birlikte Yverdun'dan ayrıldı ve torunu Gottlieb'in yanında, bizzat kendisinin kurduğu ve halkı kurtarmaya yönelik ilk çabalarının sahnesi olan Neuhof'ta bir yuva buldu.
Biyografi yazarlarından bazıları, Pestalozzi'nin Yverdun'da kalan öğrencileri de Neuhof'a götürmek istediğini, ancak hiçbirinin onunla gelmeye razı olmadığını ileri sürmüştür. Belediye ise Devlet Konseyi'ne sunduğu bir raporda, enstitü kapanmadan bir süre önce tek bir öğrencinin bile kalmadığını belirtir. Ancak bu ifadelerin her ikisi de yanlıştır; zira birazdan göreceğimiz üzere, eski öğrencilerinden en az dördünün onunla birlikte Neuhof'a gittiği kesindir.
Yverdun enstitüsü yirmi yıl sürmüş ve eşi görülmemiş bir refah dönemi yaşamıştı; varlığı sona ermeden önce ise en düşük çöküntü derecesine düşmüştü.

BÖLÜM XVI.
PESTALOZZI'NİN SON YILLARI

PESTALOZZI, neredeyse seksen yaşındadır ve artık son umutlarını, son hayallerini de yitirmiştir: yapıtının ötesinde yaşamıştır; sırf düşüncesi bile onu titreten bir felâket. Hayatının büyük rüyası sona ermiştir; gençliğinden beri tutkuyla uğruna çabaladığı, adeta sevgi ve inancının tek nesnesi olan ve uğruna her şeyini feda ettiği ideal artık sonsuza dek yok olmuştur.
Kendi kendine efendisi yaptığı Schmidt hâlâ yanındadır; onu bir çocuk gibi yönlendirmektedir; fakat bu zorba denetimin yaşlı adam için son derece ağır olduğu konusunda pek kuşku yoktur. Çünkü buna gönüllü olarak boyun eğmiş olsa bile, bunu yalnızca minnettarlığının ve davasının çıkarlarının kendisine yüklediği kaçınılmaz bir zorunluluk gibi görmesindendir. Nitekim 12 Ocak 1818 tarihli söylevinde, Schmidt'in kusurlarının farkında olduğunu ve bunlardan sık sık acı çektiğini açıkça kabul etmişti.
Bunca talihsizlik ve hayal kırıklığının yaşlı adamın cesaretini kıracağı, dehasının etkinliğini ve özgünlüğünü ezeceği düşünülebilirdi. Ama böyle olmadı; çünkü Neuhof'a varır varmaz kalemine yeniden büyük bir istekle sarıldı. Önce, eğitim konusunda ardıllara bıraktığı âdeta son vasiyeti sayılabilecek, en dikkate değer eserlerinden biri olan Kuğunun Şarkısını yazdı; ardından, bütün yaşam serüvenini anlattığı, bütün felâketlerinden kendisini sorumlu tuttuğu ve Schmidt'i—bazen Niederer pahasına bile olsa—aklamaya çalıştığı Hayatımın Deneyimlerini kaleme aldı.
Birazdan daha ayrıntılı olarak söz edeceğimiz bu iki yayının yanı sıra, Leonard ve Gertrud'un beşinci bir bölümünü; yedi yaşına kadar çocukların eğitimi için talimatlar içeren, daha önce yayımlanmış olan Anneler Kitabını tamamlamak üzere tasarlanmış yeni bir anneler el kitabını—ki bundan bütünüyle hoşnut değildi—ve son olarak da çocuklara Latinceyi ana dillerini öğrenir gibi öğretmeye yönelik bir dizi temel alıştırmayı hazırlamakla da meşguldü.
Bütün bu edebî çalışmalar, yoksullar için bir okul kurma planlarını en ufak biçimde aksatmadı; aksine, elli yıl önce ilk başarısız girişimini yaptığı yerde bu okulu kurmayı şimdi umutla bekliyordu.

Bu amaçla, varışından hemen sonra gerekli binaların inşasına başlanması için talimat verdi. Çalışmalar, sabırsız yaşlı adama göre fazlasıyla yavaş ilerlerken, o da gidip Birr köy okulunda saatlerce ders verirdi. Ayrıca eski tanıdıkları olan köylüleri ziyaret etmekten, işlerini onlarla konuşmaktan, onlara öğüt ve cesaret vermekten büyük zevk alırdı.
Torunu Gottlieb'in yanına, Schmidt'le birlikte Neuhof'a döndüğünde, dört öğrencisi de onu izlemişti; bunlardan ikisi kendisine Kadiz'den gönderilmişti. Yöntemini Fransa, İngiltere, İspanya ve Portekiz'de yayma konusunda öylesine hevesliydi ki, bu amaçla Schmidt'i hem Paris'e hem de Londra'ya gönderdi; hatta Fransızca bir süreli yayının çıkarılmasını bile tasarladı.
Bu ayrıntıları, bir zamanlar Yverdon'da öğrencisi olmuş, daha sonra bir öğretmen yetiştirme okulunun müdürü hâline gelmiş ve Ağustos 1825'te Neuhof'ta Pestalozzi'yi ziyaret eden Henning'e borçluyuz. Ziyaretine dair anlatımı şöyledir:
Onu on üç yıldır görmemiştim; elbette daha yaşlanmış buldum, fakat genel olarak çok az değişmişti. Hâlâ etkin ve güçlüydü; sade ve açıktı; yüzünde yine aynı sevecen ve hüzünlü ifade vardı; insan mutluluğuna, özellikle de yoksul ve küçük çocukların eğitimine duyduğu coşku on üç yıl önceki kadar canlıydı. … Sıcağa rağmen benimle birlikte Lenzburg'a geldi ve kaleye çıkan iki ya da üç yüz basamağı yiğitçe tırmandı. … Konuşmasının canlılığı ve bütün hareketlerinin diriliği, yeryüzündeki varlığının süresinin hâlâ çok uzak olduğu umudunu bende uyandırdı. O iyi yürekli ihtiyardan ayrılırken kalbim doluydu. Onunla birlikte geçirme mutluluğuna eriştiğim zamanı asla unutmayacağım.
Şu hâlde açıktır ki, bu son günlerinde Pestalozzi, maddi işlerde hâlâ Schmidt'in denetimi altında olmakla birlikte, yaşamını adadığı hayırseverlik çalışmalarını özgürce sürdürmüştür.
3 Mayıs 1825'te Pestalozzi, Schinznach'ta yapılan Helvetik Cemiyet toplantısına katıldı. Kendisine her türlü saygı gösterisiyle hoş geldin denildi ve bir sonraki yıl için başkan seçildi. Toplantıyı izleyen ziyafette, "kırık kamışı ezmeyen ve tüten fitili söndürmeyen Cemiyet" için bir kadeh kaldırdı.
26 Nisan 1826'da Cemiyet Langenthal'da toplandı. Pestalozzi bir konuşma hazırlamıştı; bu konuşma Aerlisbachlı Schuler tarafından okundu ve daha sonra eserlerinin Cotta baskısında yayımlandı. Bir sonraki bölümde, yazarın bugün hâlâ yakıcılığını koruyan birçok toplumsal soruna değindiği bu ilgi çekici belgeden söz edeceğiz.
Aynı yılın yazında Pestalozzi ve Schmidt, Rheinfelden yakınlarında, Beuggen'de Zeller tarafından kurulmuş yetimler enstitüsünü ziyaret ettiler. Zeller kurumunu büyük bir gayret ve yetenekle yönetiyor ve çoğu bakımdan Pestalozzi'nin yöntemini izliyordu. Ne var ki, çocuğun doğal eğilimlerinin tümünün kötü olduğunu düşünen Hristiyanlardan biri olarak, eğitimi doğası gereği iyi olanın salt bir geliştirilmesi gibi görmesi nedeniyle Pestalozzi'yi eleştiriyordu. Dinsel coşkusunda Zeller dogmatizmi, Pestalozzi'nin ondan korktuğu kadar seviyordu.
Bu ayrılıklara rağmen, yaşlı adam Beuggen'de her türlü saygı ve takdir ifadesiyle karşılandı. Çocuklar, Leonard ve Gertrud'da alıntılanmış ve konuklarının hüzünlü durumuna özellikle uygun düşen bir Goethe şiirini söylediler; ardından kendisine bir meşe tacı sundular. Ancak o, gözleri yaşararak, "Bu tacı hak etmiyorum; onu masumiyet için saklayın," diyerek kabul etmeyi reddetti.
Aynı yılın, 1826'nın 21 Kasım'ında, Eğitimin Dostları Cemiyeti Brugg'da toplandı. Toplantıya katılan Pestalozzi,
"Çocukların evde, beşikten altı yaşına kadar eğitilmesinin en basit yolları üzerine" bir bildiri hazırlamıştı. Bu bildiri, Birr papazı olan dostu ve komşusu tarafından okunduktan sonra, Pestalozzi bizzat ayağa kalkarak birkaç yeni açıklama ekledi; öylesine bir sıcaklıkla, fikrine öylesine bir coşkuyla, çocuklara karşı öylesine tutkulu bir sevgiyle konuştu ki, insan onun bütün eski gücünü yeniden kazanmış olduğunu sanıyordu.
Yoksullara duyduğu, Pestalozzi'nin ilk girişimlerine ilham vermiş olan aynı merhamet, yaşamının sonuna kadar onu yönlendirmeye devam etti. Kış yaklaşırken, yakacak odunun fiyatlarındaki artışın, komşularının birçoğunun sert hava için yeterli stok yapmasını engelleyeceğini görmek onu endişelendirdi. Bunun pek çok aile için korkunç ölçüde acı ve hastalık doğuracağından korkarak, bir önlem yolu bulmaya çalıştı. Yoksulların, kulübelerinin üzerinde bulunduğu çıplak toprağın nemi kesmek için bir çakıl tabakasıyla, onun da üzerine iki ya da üç kat hasır-sergiyle örtülmesi hâlinde, kışı çok daha sağlıklı koşullarda geçireceklerini düşünüyordu. Böyle basit bir şeyin herkesin gücü dâhilinde olabileceğine inanıyordu. Ancak köylülere ne yapmaları gerektiğini söylemekle yetinmeyerek, deneyi bizzat kendisi yaparak onlara örnek olmak istedi.
Bu amaçla, henüz tamamlanmamış evinde, zemin kattaki döşemesi henüz yapılmamış bir odayı seçti; ceplerini küçük taşlarla doldurdu ve açık pencereden içeri atmaya başladı. Bunu gören torunu, evin önüne birkaç araba çakıl döktürdü ve ona yardım etmeyi teklif etti; fakat yaşlı adam daha fazla hiçbir yardımı kabul etmedi ve hatta Aralık ayında bile, titreyen elleriyle dizlerinin üzerine çökerek karın içinde odaya çakıl attığı görülüyordu.
Sonunda ise havanın sertliği ve giderek artan zayıflığı bu işi yarıda bıraktırdı; bu işe bir daha asla dönmesi kaderinde yoktu. Ölümünden uzun süre sonra bile pencerenin önünde duran çakıl yığını hâlâ görülebiliyordu; âdeta yoksullara duyduğu merhametin son hatırası gibi.

Bu son ayrıntıları, o sıralarda Neuhof'ta Pestalozzi'yi sık sık ziyaret eden Lenzburglu Bay Lippe'nin tanıklığına dayanarak aktarıyoruz.
Fakat yaşlı adamı bekleyen bir başka keder daha vardı; hepsinden daha yakıcı olan ve ona ölümcül darbeyi vuracak olan bir keder.
Yaşamımın Deneyimleri'ni yazarken, savunmaya çalıştığı Schmidt'in etkisi altında kalan Pestalozzi, kendisini pek çok talihsiz abartıya sürüklemiş ve onu terk etmiş olan eski çalışma arkadaşlarına karşı büyük bir haksızlık yapmıştı. Özellikle Niederer derinden incinmişti ve Yverdon'da, kendine özgü enerjisiyle öfkesini dışa vurmuştu. Şikâyetleri, Württembergli Edward Biber adlı bir adam tarafından hevesle sahiplenildi. Bu kişi, kısa süre önce Krusi tarafından kurulan okulda çalışıyordu. Pestalozzi'nin Yverdon'dan ayrılmasından sonra oraya gelmiş, yalnızca bir yıl kalmış, ardından Saint-Gallen'e giderek Niederer'i savunmak amacıyla şu başlığı taşıyan bir broşür yazmıştı:
Henry Pestalozzi'nin biyografisine dair notlar ve onun son eseri Yaşamımın Deneyimlerinin daha iyi anlaşılması için.
Biber bütünüyle incelikten ve duygudan yoksundu; broşürü, insanlığa seksen yılını adamış ve talihsizlik içinde yaşamının sonuna gelmiş olan o saygıdeğer hayırsevere yöneltilmiş uzun bir hakaretten ibaretti. Pestalozzi'nin karakteri, dini ve eğitim öğretisi aynı anda saldırıya uğruyordu; ayrıca broşürde, Niederer'in öfke anlarında kullandığı bilinen bazı ifadeler yer aldığından, insanlar onun bizzat yazar olmasa bile en azından bu yazının kışkırtıcısı olduğuna kolayca inandılar. Oysa bu alçakça ürüne en içten şekilde öfkelenen hiç kimse yoktu.
Pestalozzi ile Niederer arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklara rağmen, Niederer eski efendisine karşı duyduğu saygı ve hayranlığı hiçbir zaman dile getirmekten vazgeçmemişti; buna karşın Biber'in broşürü yüzünden en ağır haksızlığa uğrayan kişi de oydu. Nitekim bazı yakın dönem biyografi yazarları bu sorumluluğu hâlâ onun üzerine yıkmaktadır.
Sevgiyle bağlı olduğu eserinin bu şekilde kinle saldırıya uğradığını görmek Pestalozzi'yi doğal olarak derin bir kedere boğdu; fakat Zürih'te çıkan bir gazetede Biber'in çalışması hakkında yer alan şu ifadeyi okuduğunda:
"Görünüşe göre Pestalozzi, sopayı görünce saklanan bazı hayvanlar gibidir; yoksa bu saldırılara cevap verirdi,"
neredeyse öfkesinden kendini kaybedecek hâle geldi ve şu haykırışı yaptı:
"Buna artık dayanamıyorum."
Bu korkunç darbe karşısında bütünüyle yıkılan Pestalozzi ağır bir hastalığa yakalandı. Doktoru, Brugg'lu Doktor Steebli'ye şöyle dedi:
"Öleceğimi hissediyorum; ama bu utanç verici iftiraları çürütmek için bana altı hafta daha gerek."
Doktor onu yatıştırmaya çalıştı, fakat içinde bulunduğu durumda çalışmasını kesinlikle yasakladı. Ancak yaşlı adam bu emirlere kulak asmadı ve hemen cevabını yazmaya koyuldu. Ne var ki geriye kalan azıcık gücü de kısa sürede tükendi ve kalem ellerinden düştü.
Bu son acı günler sırasında yazılmış olan şu satırlar, masasının üzerinde bulundu:
Çektiğim acılar tarif edilemez; ruhumun kederini hiçbir insan anlayamaz. İnsanlar beni güçsüz, sakat bir ihtiyar olarak küçümsüyorlar; artık hiçbir işe yaramadığımı düşünüyorlar; onlarda yalnızca alay uyandırıyorum. Bununla birlikte, beni kaygılandıran kendim değil, kaderimi paylaşan fikrimdir. Uzun ve acılı yaşamımın tamamına ilham vermiş olan en kutsal varlığım, inancım, alaycı biçimde ayaklar altına alınıyor. Ölmek bir şey değil; hatta ölümü memnuniyetle karşılıyorum, çünkü yorgunum ve dinlenmek istiyorum; fakat bir ömür boyu fedakârlıkla yaşayıp yine de başarısız olmak, eserimin yıkıldığını görmek ve onunla birlikte mezara gömülmesini seyretmek — işte bu dehşet verici, anlatabileceğimden çok daha dehşet verici. Keşke ağlayabilsem, ama gözyaşlarım akmıyor.
"Ve siz, zavallı yoksullarım, bu dünyanın ezilenleri, hor görülenleri ve reddedilenleri; siz de ne yazık ki, tıpkı benim gibi terk edilecek ve alaya alınacaksınız. Zenginler, bollukları içinde sizi umursamazlar; belki size bir parça ekmek atarlar, ama bundan fazlasını değil, çünkü onların kendileri de yoksuldur, altınlarından başka hiçbir şeyleri yoktur. Sizi ruhsal sofraya davet etmek ve sizi insan yapmak ise, dünya bunu henüz düşünmemiştir ve uzun süre de düşünmeyecektir. Ama gökte olan Tanrı, serçelerini bile gözeten Tanrı, sizi unutmayacaktır; beni teselli edeceği gibi sizi de teselli edecek ve unutmayacaktır."
Zayıflığına ve acılarına rağmen yazmakta bu şekilde ısrar etmesi, yaşlı adamın birkaç kez soğuk almasına yol açmış ve böylece belirtilerinin ağırlığını önemli ölçüde artırmıştı. Rahatsızlığı mesane taşıydı ve şiddetli ağrılar sık sık cerrahi müdahaleyi gerektirdiğinden, doktor hastasının Brugg'da, kendisine yakın olmasını istiyordu.
Bunun üzerine Gottlieb Pestalozzi, küçük kasabanın ana caddesinde küçük bir oda kiraladı; her şey hazır olunca, yerde kalın bir kar olmasına rağmen, yaşlı adamı iyice sarıp sarmalayarak kapalı bir kızakla oraya götürdü. Bu, 15 Şubat 1827'de oldu.
Ertesi gün Lenzburg'dan Bay Lippe, eski dostunu görmek için geldi, fakat onu bilincini yitirmiş hâlde buldu. Sabah, dehşet verici bir ağrı nöbetini sayıklama izlemişti; bu durum öğleye doğru sona ermiş, o zamandan beri de konuşmamıştı. Ertesi sabah saat dörde doğru kriz geçmişti ve yaşlı adam

yeniden bilincini kazanmıştı. Sakin ve dingin görünüyordu, yatağını düzenlemeye yardım etti ve çevresindekilerle yaklaşık bir saat konuştu.
“Çocuklarım,” dedi, “siz benim çalışmamı sürdüremezsiniz; ama çevrenizdeki insanlara iyilik edebilirsiniz, yoksullara ekip biçmeleri için toprak verebilirsiniz. Bana gelince, yakında hakikat kitabını okuyacağım. Düşmanlarımı affediyorum; benim şimdi kavuşmak üzere olduğum ebedî huzura onlar da kavuşsunlar. Yazımı tamamlayabilmek için altı hafta daha yaşamayı isterdim; yine de beni bu dünyasal hayattan aldığı için Tanrı’ya şükrediyorum. Siz, çocuklarım, Neuhof’ta sakin bir şekilde kalın ve mutluluğunuzu yuvanızda arayın.”
Saat altı sularında Doktor Steebli geldi. Ateş yoktu, ağrı yoktu; fakat sonun yaklaştığını gördü. Nitekim bundan biraz daha fazla bir saat sonra Pestalozzi, dudaklarında bir tebessümle, sessizce son nefesini verdi. O sırada orada bulunanların ifadesiyle, “Onu almaya gelen meleğe gülümsüyor gibiydi.” Torununun eşi, son ana kadar onu şefkatle gözetmişti.
Zürih Politeknik Okulu’ndan Albay Charles Pestalozzi — Pestalozzi’nin torununun oğlu — o sırada henüz üç yaşından büyük değildi; fakat annesinin büyük büyükbabasının son günleri hakkında sık sık konuştuklarını anlatır. En şiddetli acıları sırasında bile her zaman nazik ve düşünceli, acı çekerken sabırlı, ağrıları dindiği anda neşeli ve sevecen, en küçük ilgiye bile minnettar, ölüm anında bile sakin bir mutluluk içinde olan Pestalozzi, çektiği acılara annesinin anlatmaktan hiç yorulmadığı bir metanetle katlanmıştı.
[1] Bazı biyografi yazarları bu konuşmayı Neuhof’tan ayrılıştan önceye yerleştirir. Bu husus tartışmalıdır. Biz, dikkatli bir incelemeden sonra en doğru görünen görüşü benimsedik.
19 Şubat’ta, büyük filozof ve hayırseverin naaşı Neuhof yakınlarındaki Birr köyünde toprağa verildi. Ölüm haberi Aarau’ya henüz ulaşmıştı ve defin işleminin bu kadar çabuk yapılacağı beklenmiyordu; ayrıca yoğun kar yağışı yüzünden ulaşım neredeyse kesilmişti. Bunun sonucu olarak Pestalozzi’yi seven ve ona saygı duyan pek çok kişi törene katılamadı; buna karşılık çevre halkı çok kalabalıktı. Tabutu öğretmenler taşıdı; arkalarından Gottlieb ile birkaç akraba ve dost yürüdü. Köylüler ve çocuklar dışında başka yas tutan yoktu. Bu sade kortej mezarlığa girdiğinde, bölgenin yaklaşık seksen köy öğretmeni bir mezmur söyleyerek onları karşıladı.
Konuşmasında Papaz Steiger şöyle dedi:
“Eğer Pestalozzi gerçekten büyük olduysa, bu en çok son günlerinde oldu. Keşke hepimiz onun sabrına ve teslimiyetine, dünyadan ve bütün dünyevî umutlarından vazgeçerken duyduğu sakin güvene tanıklık edebilseydik.”
Sade ve dokunaklı tören, Papaz Fröhlich’in bu vesileyle özel olarak bestelediği bir ilahiyle sona erdi. Pestalozzi’ye kendisi için nasıl bir anıt yapılması gerektiği sorulduğunda şu cevabı vermişti:
“Benim gibi kaba, yontulmamış bir taş.”
Birr’de, okulun yakınında, gösterişsiz biçimde, çocuklar ve köylüler tarafından uğurlanarak gömülmeyi istemişti. En azından bu son dileği yerine getirilmişti. Mezarı, mezarlıkta kilise ile okul arasında uzanan dar bir şeritteydi ve on dokuz yıl boyunca tek bir gül fidanıyla işaretlenmişti. Daha sonra okulun yeniden yapılması gerektiğinde, Aargau Büyük Konseyi, ülkenin ölümsüz hayırseverinin hatırasına hâlâ bir borcu olduğunu düşünerek, onu daha uygun bir anıtla onurlandırmaya karar verdi. Bunun için yeni okul binasının bir cephesi seçildi; yapılar mezarlığa hâlâ bitişik olduğundan, yeni bir mezar gerekmiş olsa da eskisinden yalnızca birkaç adım uzaktaydı.
Açılış töreni, Pestalozzi’nin doğumunun yüzüncü yılı olan 12 Ocak 1846’da, Halk Eğitimi Konseyi temsilcilerinin, çeşitli okul komisyonlarının ve birçok başka kamu kuruluşunun delegelerinin huzurunda yapıldı. Çok sayıda halk da törene katılmıştı. Birçok koro topluluğunun şarkıları, tabut eski istirahat yerinden çıkarılıp çelenklerle örtülü olarak yeni mezara indirilirken çan sesleriyle dönüşümlü olarak yankılandı.
Anıt sade ve yerindedir: Mezarın üzerinde demir parmaklıklarla çevrili döşeli bir alan vardır; duvarın ortasında Pestalozzi’nin büstünü barındıran bir niş bulunur. Altında şu yazı yer alır:
**Burada yatar
HEINRICH PESTALOZZI
Zürih’te, 12 Ocak 1746’da doğdu,
Brugg’da, 17 Şubat 1827’de öldü.
Neuhof’ta yoksulların kurtarıcısı,
Stanz’da yetimlerin babası,
Burgdorf ve Münchenbuchsee’de halk okulunun kurucusu,
Yverdun’da insanlığın eğitimcisi;
insan,
Hristiyan ve yurttaş.
Herkes için her şey, kendisi için hiçbir şey.
Küllerine huzur.
BABAMIZ PESTALOZZI’YE
Minnettar Aargau”

BÖLÜM XVII
PESTALOZZI'NİN SON YAZILARI
"Kuğunun Şarkısı." – "Hayatımın Tecrübeleri." – Langenthal'da okunan söylev
Az önce sona eren hüzünlü anlatıyı bölmemek için, Pestalozzi'nin hayatının son iki yılında yazdığı eserlerden söz etmeyi ertelemiştik.
Kuğunun Şarkısı ile Hayatımın Tecrübeleri başlangıçta aynı eserin bölümleri olarak tasarlanmıştı; ancak yazar kısa sürede onları ayrı tutmaya karar verdi. İyi ki de böyle yaptı; çünkü birincisi, ikincisiyle birlikte yayımlansaydı, kuşkusuz zarar görecekti.
KUĞUNUN ŞARKISI
Önsöz
"Yarım yüzyıldır, halkın temel öğretimini basitleştirmeye ve insanın çeşitli güçlerini geliştirme ve yetkinleştirme sürecinde Doğa'nın izlediği yola uygun bir yol bulmaya, yorulmak bilmez bir etkinlikle çalışıyorum. Bu süre boyunca, birçok zayıflığıma rağmen, bu tek amaç uğruna gayretle çalıştım. Yeteneksizliğim, girişimlerimin tasarımında ve uygulanışında sık sık kendini göstermiş ve bana sayısız acılar getirmiştir; fakat şimdiye kadar bunlara sarsılmaz bir sabırla katlandım ve hedefime yönelik ciddi çabalarımı hiçbir zaman kesintiye uğratmadım.
Böylesi bir yaşamda, araştırmalarım alanında önemli deneyler yapmamış olmam ve insanlık ve eğitim dostlarının kayıtsız kalamayacağı bazı sonuçlara ulaşmamış olmam mümkün değildir.
Şimdi seksen yaşındayım; bu yaşta bir insanın kendisini her gün ölüm döşeğindeymiş gibi düşünmemesi yanlıştır. Bunu bir süredir her zamankinden daha derinden hissediyorum; bu yüzden deneylerimin bir hesabını yayımlamayı artık ertelemek istemiyorum. Bu hesap, elimden geldiğince açık ve kesin olacak; yalnızca başarılı olanları değil, başarısız olanları da anlatacaktır. Eserimin başlığı da buradan gelmektedir.
İnsanlık dostları! Bunu olduğu gibi kabul edin ve benden verebileceğimden daha fazla edebî zarafet beklemeyin. Hayatım hiçbir zaman tamamlanmış ya da kusursuz bir şey üretmedi; yazılarım da üretemez. Olduğu hâliyle ona dikkatli bir inceleme bağışlayın ve insanlığa yararlı olacağını düşündüğünüz bir hakikate rastladığınızda, bunu yaşatmak için elinizden geleni yapın; bunu benim hatırım için değil, hedeflediğim amaç uğruna yapın. Ben, başkalarının benden daha iyi anladığı her konuda bir kenara çekilmeyi ve yerimi başkalarına bırakmayı, böylece onların insanlığa benim yapabildiğimden daha iyi hizmet edebilmelerini, hiçbir şeye değişmem.
Yaşımdaki bir insanın kendini sık sık ve bilinçli olarak tekrar ettiğini, sonu yaklaştığında, hatta ölüm döşeğinde bile, yüreğinde olanı son nefesine kadar yinelemekten yorulamayacağını eklememin gerekli olup olmadığını bilmiyorum. Fakat kimse bunu yadırgamaz; aksine, çoğu insan bundan etkilenir. Yaşım ve durumum göz önünde bulundurularak, izleyen sayfalarda kendimi sık sık tekrarlarsam ve başka koşullarda unutmayacağım birçok önemli hususu unutursam, bağışlanacağımı umuyorum.
Eğitsel deneylerim ve kurumlarım hakkında daha kapsamlı bilgi edinmek isteyenlere gelince; onlardan, bu ciltle birlikte yayımlanacak olan girişimlerimin tarihini okumalarını rica ederim."
I.
"Her şeyi sınayın ve iyi olanı sıkıca tutun!
Eğer sizde daha iyisi olgunlaşmışsa, onu doğruluk ve sevgiyle, burada doğruluk ve sevgi içinde size vermeye çalıştıklarıma ekleyin!
Hayatımı adadığım temel eğitim fikri, Doğa'nın izlediği yolu yeniden kurmak ve insanlığın eğilimlerini ve güçlerini geliştirmek ve yetkinleştirmekten ibarettir."
Peki insan doğası nedir?
En temelde, insanı hayvandan ayıran şeydir; insanla hayvanın ortak olduğu her ne varsa, onun üzerinde egemen olması ve onu denetlemesi gereken şeydir.
Bu nedenle temel eğitim, bedeni ruha tâbi kılacak şekilde, kalbi, zihni ve bedeni birlikte geliştirmeyi amaçlamalıdır.
Açıktır ki bu gelişim belirli bir yolu izlemek zorundadır; bu yol Doğa'nın yoludur ve değişmez yasalarla düzenlenmiştir.
"İnsanlar arasındaki farklılıklar ne kadar büyük olursa olsun, bunlar ne insan doğasının birliğini ne de onun gelişimini yöneten yasaların evrenselliğini hiçbir biçimde etkilemez."
Bu yasalar insanın bütün doğasına uygulanır ve kalp, akıl ve bedensel güçler arasındaki zorunlu uyumu korumaya hizmet eder.
Bu üç alandan birini ihmal eden her eğitim yöntemi, yalnızca parçalı bir gelişimi teşvik eder.
Doğa'ya aykırı olan böyle bir yöntem, gerçek ve kalıcı sonuçlar üretmez; o, sadece "çalınan bir bakır" ya da "çınlayan bir zil" gibidir ve doğal gelişimin uyumu üzerinde yıkıcı bir etki yaratır.
"Temel eğitim fikri, insan güçlerinin dengesini içerir; güçlerin dengesi ise her birinin doğal gelişimini gerektirir.
Her güç, kendi doğasına özgü yasalar uyarınca gelişir; bu yasalar kalp, akıl ve beden için aynı değildir."

Ve yine de bütün insan güçleri kullanım yoluyla, en basit biçimde geliştirilebilir.
İnsan, sevgi ve imanı yaşayarak ahlâkî hayatının; düşünerek zihinsel hayatının; bedensel güçlerini kullanarak çalışma ve üretim hayatının temelini atar.
“Gerçekten de insan, sahip olduğu güçlerin doğası gereği, onları kullanmaya ve eğitmeye yönelir; böylece – en azından geliştirilip yetkinleştirilebildikleri ölçüde – onları geliştirir.
Bu güçler başlangıçta yalnızca tohum hâlindedir; fakat onları kullanma arzusu, her başarılı denemeyle artar, başarısızlıkla ise azalır ve özellikle başarısızlık acıya yol açarsa, bazen tamamen yok olur.”
Buna göre temel eğitimin fikri, farklı güçlerin kullanımını öyle düzenlemektir ki, her çaba başarıyla sonuçlansın, hiçbir çaba başarısızlığa uğramasın; bu ilke, ahlâkî güçler için olduğu kadar zihinsel ve bedensel güçler için de geçerlidir.
Bu erken eğitimin doğal araçları, insanlığın kazandığı bütün birikimle bilgeleşmiş anne-babanın aydınlanmış sevgisinde, imanında ve şefkatinde aranmalıdır.
“Doğa’nın yöntemi ilkesinde kutsal ve ilahîdir; fakat kendi hâline bırakıldığında, hayvansal içgüdülerin baskınlığı yüzünden sık sık bozulur ve saptırılır.
Bizim görevimiz, yüreğimizin en derin arzusu, imanımızın ve bilgeliğimizin amacı, onu gerçekten insani kılmak, içimizdeki ilahî öğe aracılığıyla onu canlandırmaktır.”
“Şimdi insan gelişiminin doğal ve temel araçlarını,
ahlâkî hayat, zihinsel hayat ve çalışma / üretim hayatı olmak üzere üç yönden inceleyelim.”
II. AHLAKÎ HAYAT
“Bir annenin çocuğu için duyduğu ilk kaygılar, onun bedensel ihtiyaçları içindir; anne bu ihtiyaçları hiç eksilmeyen bir şefkatle karşılar, çocuğun memnuniyetinden sevinç duyar, ona sevgiyle gülümser ve karşılığında sevgi, güven ve minnettarlık dolu bir gülümseme alır. Bunlar, ahlakî ve dinî gelişimin ilk tezahürleridir.”
Fakat çocuk, karşılanan ihtiyaçlardan doğan iç huzuru da hissetmelidir;
zira ruhun bu huzuru, ahlakî gelişimin zorunlu bir şartıdır. Bu huzur, kaygı ve sıkıntı ile yer değiştirdiği anda, sevgi, güven ve minnettarlık; bencilliğe, gurura ve diğer kötü tutkulara dönüşür.
“Bir çocuğun ruhundaki bu huzur eksikliği çoğu zaman, ihtiyaçlarının zamanında karşılanmamasından kaynaklanır; bir süre sonra bekleyiş acı verici hâle gelir ve çocuğu huzursuz eder; öyle ki, sonunda uzun zamandır beklenen doyum gerçekleştiğinde bile, artık sevgi, güven ve minnettarlığın kaynağı olan sakin bir sevinç uyandırmaz, yalnızca hayvansal içgüdülere hitap eder.”
“Bu hoşnutsuzluk bazen tam tersine, aşırı ilgiden de kaynaklanır; yani çocuğun bütün isteklerini önceden tahmin ederek, gururunu ya da hayvansal eğilimlerini teşvik ederek ona hazlar sağlamaya çalışmamızdan. Bu yolla, gerçek ihtiyaçları karşılamakla yetinmek yerine, huzur vermeyen bir arzu ve açgözlülük uyandırırız.
Bu açgözlülük her zaman doyurulamayacağı için, çocuk kaçınılmaz olarak hayal kırıklıkları ve reddedilmelerle karşılaşır; bu da yalnızca huyunu bozmakla kalmaz, kalbindeki iyiliğin gelişimini de durdurur.”
“İyi bir anne, çocuğunun memnuniyetini yok eden bu iki yoldan da kaçınmaya çalışır; bunu da şefkati ve annelik içgüdüsünün doğal sezgisi sayesinde başarır.
Ev ortamının orta derecede rahat olması ve günlük hayatın olağan koşulları da ona bu konuda büyük ölçüde yardımcı olur.”
“Ne yazık ki çoğu zaman annenin şefkati kötülükle felce uğrar, sezgisi hata ve önyargıyla bozulur; evin koşulları ya çocuğun bütün ihtiyaçlarının derhal karşılanmasını imkânsız kılacak kadar dardır, ya da onları önceden karşılamaya, hatta çoğu zaman abartmaya, böylece gerçek ihtiyaçlara yapay ihtiyaçlar eklemeye teşvik edecek kadar rahattır.”
“Anne çocuğun huzurunu korumayı başardığında, bunun yararı ailenin her ferdinde hissedilir.
Ev, ahlakî ve dinî hayatın bir merkezi hâline gelir; anne-babasına duyduğu güveni hiçbir şey sarsamayan çocuk, onların sevdiklerini sever, onların inandıklarına inanır ve aynı Tanrı’ya ve Kurtarıcı’ya ibadet eder.”
“Fakat bu huzur daha beşikten itibaren yoksa, her yönüyle sarsılmış olan ev artık bir barış ve mutluluk mabedi olmaktan çıkar; ve onun ahlakî ve dinî gelişim üzerindeki iyi etkisi ortadan kaybolur.”
III. ZİHİNSEL HAYAT
“Düşüncenin çıkış noktası duyu izlenimidir; yani dünyanın, iç ve dış duyularımız üzerinde doğrudan meydana getirdiği etkidir. Bu nedenle düşünme gücü, her şeyden önce ahlakî dünyanın ahlak duyumuz üzerindeki izlenimleri ve fiziksel dünyanın bedensel duyularımız üzerindeki izlenimleri yoluyla oluşur ve gelişir.”
“Bu izlenimler, çocuğun anlama yetisi üzerinde etkide bulunarak ona ilk fikirlerini verir ve aynı zamanda bu fikirleri önce işaretlerle, sonra sözlerle ifade etme arzusunu uyandırır.”
“Konuşabilmek için yalnızca fikirlere değil, aynı zamanda alıştırılmış ve esnek konuşma organlarına da sahip olmamız gerekir. Ayrıca yalnızca, kendilerinden açık ve kesin izlenimler aldığımız şeyler

hakkında açık ve doğru bir biçimde konuşabiliriz.”
“O hâlde bir çocuğa konuşmayı öğretmek için, önce ona birçok şeyi göstermeli, dinletmeli ve dokundurmalıyız; özellikle de hoşuna giden şeyleri, ki dikkatini onlara isteyerek yöneltsin; ayrıca onları düzenli bir sırayla gözlemlemesini sağlamalıyız, her birini iyice kavramadan bir diğerine geçmesine izin vermemeliyiz. Aynı zamanda izlenimlerini sözlere dökme konusunda sürekli alıştırma yapmalıdır. Bütün bunlar, iyi bir annenin, çocuğu konuşmaya başladığında onun için doğal olarak yaptığı şeylerdir.”
“Daha sonra yabancı ya da ölü bir dil farklı bir biçimde öğrenilebilir; kısmen konuşma organları zaten eğitilmiş olduğu için, kısmen temel fikirlerin çoğu önceden mevcut olduğu için ve nihayet ana dil, çocuğa bir karşılaştırma noktası sağladığı için.”
“Fakat bir çocuk, şeyleri karşılaştırabilmeden ve onlar hakkında yargıda bulunabilmeden önce, düşüncesinin insan bilgisinin diğer iki ana unsurunda da alıştırma yapmış olması gerekir: sayı ve biçim.”
“Dolayısıyla düşünme gücünü geliştiren temel unsurlar dil, sayı ve biçimdir; eğitimin görevi ise bu unsurları çocuğun zihnine mümkün olan en yalın biçimde, psikolojik ve aşamalı bir sırayla sunmaktır.”
Pestalozzi burada, 1824 yılında yazmış olduğu ve yaşlı adamın sonuna kadar bazı yanılsamaları koruduğunu gösteren şu cümleyi ekler:
“Burgdorf’ta yapılan ve daha sonra Yverdun’da sayı ve biçimin ilköğretimi için daha da kapsamlı biçimde gerçekleştirilen çalışmalar, pek çok tehlikeye rağmen, bu son kuruluşu yıkımdan korumaya yetmiştir; hatta şimdi sona yaklaşmış gibi görünse bile, bu kıvılcım sayesinde hâlâ ondan büyük şeyler umut etmeye eğilimliyim.
IV. ENDÜSTRİYEL (ÜRETİCİ) HAYAT
“Sanat, pratik bilgi, bedensel beceri, kısacası insanın zihninde tasarladığını gerçekleştirmesini sağlayan her şey, bizim endüstriyel hayat dediğimiz şeyi oluşturur. Bunun temel unsurları nelerdir? Nasıl geliştirilebilirler?”
“Temel unsurları ikidir: içte düşüncenin gücü, dışta ise duyuların ve uzuvların pratik becerisi. Tam anlamıyla yararlı olabilmesi için, kalbin, zihnin ve bedenin uyumlu gelişiminin bir sonucu olması gerekir. İlk ikisi hakkında zaten konuştuk; şimdi geriye, bedensel gelişimin temel unsurlarını ele almak kalıyor.”
“Nasıl ki sayı ve biçime ilişkin ilköğretim alıştırmaları zihinsel hayat için bir eğitim gereksinimi ise, sanat ve pratik çalışmaya yönelik ilksel alıştırmalar da endüstriyel hayatta başarı için zorunlu olan bedensel eğitimin vazgeçilmez bir parçasıdır. Mesleki çıraklık, bu eğitimin yalnızca özel bir biçimidir.”
“Ayrıca, ahlakî ve zihinsel güçlerimizin doğal olarak etkin olmaya yönelmesi ve onları çalıştıran her şeye bizi çekmesi gibi, endüstriyel güçlerimiz de aynı doğal eğilime sahiptir ve onları çalıştıran ve geliştiren her şeye bizi çeker.”
“Duyularımızı ve uzuvlarımızı kullanmaya yönelten bedensel içgüdü genellikle hayvansal doğamızla bağlantılıdır ve bizden herhangi bir yardım gerektirmez. Ancak bu içgüdü, insan doğasının üstünlüğünü oluşturan ahlakî ve zihinsel unsurlara boyun eğdirilmelidir. Bu boyun eğişi sağlamak, eğitimin esas görevidir.”
“Bedensel güçlerin, ahlakî ve zihinsel güçlere uygun bir bağımlılık içinde kullanılması, düzenli ve çalışkan bir aile hayatının disiplini içinde doğal olarak ortaya çıkar.”
“Bu kullanım, her ailenin özel koşullarına göre büyük ölçüde değişir; fakat bu çeşitliliğin içinde bile insan gelişiminin genel yasası bulunur. Buna göre çocuk her zaman önce dikkatini toplar ve gözlemler; ardından taklit etmeye başlar, önce kölece bir biçimde, sonra giderek daha fazla özgürlükle; nihayetinde ise buluş ortaya çıkar ve çocuk kendiliğinden üretmeye başlar.”
V. İLKÖĞRETİM (TEMEL EĞİTİM) ANLAYIŞIM
“Benim ilköğretim anlayışım, çocuğun ahlakî, zihinsel ve bedensel güçlerini, doğal yasaya uygun olarak, aralarında tam bir denge kurulmasını sağlayacak biçimde ve bu denge için gerekli olan bağımlılık ilişkileri içinde geliştirmekten ibarettir.”
“Yalnızca bu denge, huzurlu ve mutlu bir hayatı, aynı zamanda genel yarara katkıda bulunabilecek bir hayatı mümkün kılar. Dindarlık, iman ve sevgi insana huzur verir ve zaten huzurun şartlarıdır; çünkü bu erdemler olmadan aklın, sanatın ya da endüstrinin en yüksek gelişimi bile insana dinlenme getirmez, aksine onu sıkıntı, huzursuzluk ve hoşnutsuzlukla doldurur.”
“Bir birey olarak, kendisiyle barışık olmayan insan genellikle kendi sefaletini ve güçsüzlüğünü hisseder. Fakat bir bütünün, bir partinin ya da bir mezhebin üyesi olarak artık kendi durumunu hissetmez; gözü kör olur, kamaşır. Başkalarının gücüyle kendini güçlü, başkalarının becerisiyle kendini becerikli sanır. Çoğunluğa, partiye ya da mezhebe duyulan inanç, kişinin kendisine olan inancının yerini alır; bir topluluğa sadakat erdemin, kamuoyu ise hakikatin yerini tutar.”
“İster bir dinî mezhebe ister bir siyasî partiye olsun, sadakat ruhsal olmaktan çok bedensel kökenlidir; ilköğretimin görevi, kişisel güçleri gerçek anlamda dinî bir yönde uyumlu biçimde

geliştirerek bu sadakati düzeltmek ve zayıflatmaktır.”
“Şimdi ilköğretim anlayışımı öğretim araçları bakımından ele alıyorum. Doğası gereği, öğretim araçlarının genel bir basitleştirilmesini talep eder; bu basitleştirme, hayatım boyunca yaptığım tüm eğitim çalışmalarının çıkış noktası olmuştur. Başlangıçta başka hiçbir şey istemedim; yalnızca halk için kullanılan sıradan öğretim araçlarını, her ailede uygulanabilecek kadar basit hâle getirmeye çalıştım. Bu nedenle halk bilgisinin ya da yeteneğinin her alanında, herkesin anlayabileceği bir başlangıç noktasına sahip, kesintisiz işleyişiyle çocuğun güçlerini yormadan sürekli çalıştıran ve bilgi ile bilginin uygulanmasını daima sıkı biçimde birbirine bağlayan, kolay, sürekli ve çekici bir ilerleme sağlayan dereceli alıştırmalar dizileri oluşturmaya koyuldum.”
“İnsan güçlerinin gelişimi ve bu güçlerin her etkinlik alanındaki uygulanışı için genel yasalar vardır; ancak bu gelişimin yöntemleri, uygulandıkları nesnelere, bireylerin konumuna, yeteneklerine ve karakterlerine göre büyük çeşitlilik gösterir.”
“İlköğretimin görevi, bu çeşitlilikleri doğal ve genel yasa ile bağdaştırmak ve uygulama yöntemleri ne olursa olsun farklı güçlerin tam bir gelişimini sağlamaktır. Bunu da, çocuğun attığı her adımı bir sonrakine geçmeden önce tam ve kusursuz hâle getirerek yapar. Böylece çocuk, yaptığı her şeyi iyi yapma alışkanlığını ve gereksinimini kazanır; yalnızca öğreniminde değil, genel olarak hayatında da mükemmelliğe yönelir.”
“Bu bakış açısından doğan sonuçları göstermeden önce, ele almam gereken bir soru daha var: Benim ilköğretim anlayışım bir hayal midir? Pratik bir çalışmanın temeli olabilir mi? Her yandan bana şu sorunun sorulduğunu duyuyorum: Bu anlayış gerçekte nerede uygulanmıştır?”
“Şu cevabı veriyorum: Her yerde ve hiçbir yerde. Her yerde kısmen, hiçbir yerde bütünüyle.”
“Hiçbir yerde, bütünüyle düzenlenmiş ve her alana uygulanmış bir yöntem olarak mevcut değildir. Örgütlenmesi bütünüyle ilköğretimsel olan hiçbir okul ya da enstitü yoktur.”
“İnsanlığın bilgi ve yetenekleri, en yüksek ve en iyi temsilcilerinde bile, daima eksik ve parçalı kalacaktır. İlköğretimin büyük düşüncesinin tam anlamıyla gerçekleşmesine imkân verecek koşullar yoktur ve hiçbir zaman da olmayacaktır. İnsan doğasının kendisi aşılmaz bir engel oluşturur; çünkü ilahî unsurunun bedensel arzular tarafından engellendiği zayıf doğamız, hiçbir şeyde tam bir mükemmellik beklememize izin vermez. Bireyler için doğru olan bu durum, insanlığın genel eğitimi söz konusu olduğunda daha da geçerlidir. Kaynakları ne kadar geniş olursa olsun hiçbir kurum, bir ülke çapında hem genel, hem tam, hem de pratik bir ilköğretim yöntemini gerçekleştirmeye ve yaymaya muktedir olmayacaktır. Bu bakımdan düşünce, evet, gerçekleştirilebilir değildir ve bir hayalden ibarettir.”
Ve yine de, bu düşünce yalnızca kurumlarda ve okullarda değil, ailelerde de kısmen gerçekleştirilmiştir; şimdiden pek çok iyiliğin ve büyük ilerlemelerin nedeni olmuştur. Her çağda ve her ülkede, insanın güçlerinin uyumlu gelişiminin ve ruhun beden üzerindeki üstünlüğünün şartı ve aracı olmuştur. Gerçek uygarlığın, insanlığın iyileştirilmesinin şartı ve aracıdır; bu iyileşme bizim temel ve zorunlu amacımızdır, uğruna çalışmaktan asla vazgeçmeyeceğimiz ve imkânsız ilan etmeye cesaret edemeyeceğimiz bir amaçtır. Bu bakımdan ilköğretim düşüncesi artık gerçekleştirilemez değildir; artık bir hayal değildir ve iyilik ve mükemmellik için çabaladığımız gibi, onun için de durmaksızın çabalamalıyız.”
“Benim ilköğretim düşüncem, çevremde gördüğüm, sıradan eğitimin rutininin doğurduğu kötülüklerin manzarasıyla bende doğdu. Her yerde izlenen yol, Doğa’nın yoluna doğrudan karşıydı; her yerde beden ruhun önüne geçiyor, ilahî unsur göz ardı ediliyordu; her yerde bencillik ve tutkular eylemin güdüsü hâline getiriliyor, her yerde bilinçli kendiliğindenliğin yerini mekanik alışkanlıklar alıyordu.”
“Bende merhamet ve insanlara sevgiyle dolu bir yürekten başka bir güç yoktu; ne yeteneğim, ne kabiliyetim, ne de pratik becerim vardı. Karşımda eski kurumlar ve alışkanlıklar, benden daha becerikli insanların tembelliği, çıkarları ve tutkuları vardı. Yetişkin erkeklerle boğuşan bir çocuk gibiydim.”
“Kendimde bir güç olarak hissettiğim bu düşünce, uygulanamaz bir hayaldi; yani, rutinin ve bencilliğin yönettiği, ilerlemeye ve insanlığın ruhsal çıkarlarına kayıtsız insanların körlüğü ve katılığı ölçüsünde uygulanamazdı. Bu düşünce, bazı uygulamalarında ve bazı zihinler için, artık bir hayal olmaktan çıkmıştır; uygarlık ilerledikçe, hiçbir zaman mutlak mükemmelliğe ulaşamayacak olsa da, giderek daha fazla gerçeğe dönüşecektir.”
“Eğiten hayattır. İlköğretim alanındaki bütün denemelerimde beni yönlendiren ilke budur; şimdi bu denemelerin sonuçlarını ahlakî, zihinsel ve endüstriyel bakış açılarından ele alacağız.”
“Ahlakî bakımdan, ilköğretim ev ile bağlantılıdır; çünkü onun başlıca yöntemleri, Tanrı tarafından insanlığa sevgi ve imanın, başka bir deyişle ahlakın ve dinin ebedî başlangıç noktaları olarak yerleştirilmiş doğal ve içgüdüsel duygular olan ailevi sevgilerde bulunur. Enstitümüzde, doğru, denemelerimiz çocuk henüz beşikteyken başlamadı. Bununla birlikte, yöntemlerimizin sadeliği, onları bize emanet edilen çocuklardan çok daha küçük yaştaki çocukların ahlakî gelişimi için kullanmamıza da imkân verebilirdi. Çocuk düşünmeden ve eyleme geçmeden önce sever ve inanır;

evin etkileri onu sarar ve onda kendi ahlakî gücüne dair içsel bir duygu geliştirir. Deneyimlerimizin kesin sonuçlarından biri —ve yalnızca bizlerin değil, birçok soylu insanın da sevinçle karşıladığı bir sonuç— şudur ki, her çocuğun sahip olduğu küçük kazanımlarını başkalarına aktarabilmesini sağlayan ilköğretim yöntemlerimiz, bin bir yoldan ahlakî gelişim üzerindeki etkilerini göstermiş ve sıradan eğitimin yapay ve doğaya aykırı yöntemleriyle neredeyse imkânsız olacak bir güven ve kardeşçe sevginin evimizde hüküm sürmesini sağlamıştır."

Zihinsel bakımdan da yine eğiten hayattır; çünkü hayat, sırasıyla izlenimleri alma gücünü, konuşma gücünü ve düşünme gücünü geliştirir."

"Gözlem ve deneyim yoluyla izlenimleri alma gücü, çocuğa düşünceler ve duygular kazandırır."

"Konuşma gücü kullanım yoluyla gelişir; çocuğun kendini anlatmasını ve başkalarını anlamasını sağlar. Konuşma gücü, dil bilgisinden doğmaz; tersine, dil bilgisi konuşma gücünden doğar."

"Konuşma yalnızca hayatın bir sonucu değil, aynı zamanda hayatın bir koşuludur. Gelişiminin toplumsal konuma göre değişmesinin nedeni budur. Bu nedenle öğretim yöntemleri de değişmeli ve dünyevî hayatın imkânları ile ihtiyaçları tarafından belirlenmelidir. Ancak daha yüksek bir gelişimi zorunlu kılan başka ihtiyaçlar da vardır; insan yalnızca ekmekle yaşamaz; her çocuğun dinsel bir gelişime ihtiyacı vardır, Tanrı'ya sevgi ve imanla ve kalbin sadeliği içinde nasıl dua edeceğini bilmeye ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç, en yoksulu bile yücelten bir ayrıcalıktır ve ancak dil ve düşünce aracılığıyla karşılanabildiği için, her ikisini de ahlakî ve zihinsel bakımdan geliştirir."

"Konuşma gücü, doğrudan hayattan doğmadığında, ne zihnin güçlerini geliştirir ne de boş bir laf kalabalığından başka bir şey üretir. Bu, bugün toplumun en alt sınıflarından en üst sınıflarına kadar herkesin mustarip olduğu bir kötülüktür."

"İzlenimleri alma gücü ile düşünme gücü arasında geniş bir uçurum vardır ve bu uçurum yalnızca konuşma gücüyle aşılabilir."

"Çocuk yalnızca bizzat yaşadıklarından söz etmesi gerektiği gibi, düşüncesini de, onu sözcüklerle açıkça ifade etmedikçe incelememeli, hatta inceleyemez. Dilbilgisi, düşünme gücünün bir alıştırmasıdır; düşüncenin kendisinin olduğu kadar, onu ifade eden dil biçiminin de felsefî bir incelemesidir. Çocuk önce bu biçimi iyice tanımalıdır; ancak o zaman onu inceleyip çözümleyebilir ve yabancı ve ölü dilleri öğrenebilir." Okuma yazma bilmeyen, kendisiyle yalnızca konuşan ve hiçbir öğretim girişiminde bulunmayan bir kişiyle birlikteyken çocuk kısa sürede bir yabancı dili öğrenir; oysa mekanik, dilbilgisel yöntemi benimseyen yetkin bir öğretmenle bunu öğrenemez.

"Düşünme gücünü geliştirmenin araçlarını da yine hayatın kendisinde aramalıyız." "Bir çocuğun duyu izlenimleri açık ve yerleşik düşüncelere dönüştüğünde ve bu düşünceleri sözle ifade edebildiğinde, onları inceleme, ayırma ve karşılaştırma ihtiyacını hisseder; bu, hayatın bizzat kendisinin onu davet ettiği bir hazdır ve yargı gücünün ve düşünme gücünün gelişimi için en güvenilir yardımı burada bulur."

"Bu gelişimi teşvik etmek, kolaylaştırmak ve güçlendirmek her zaman eğitimin amacı olmuştur; ancak Doğa'nın ve hayatın yasalarına pek az kulak vermiştir."

"Bir zamanlar çocuğun önüne, yalnızca belleğinin kavrayabildiği, düşüncesini güçlendirmek yerine onu hareketsizlik içinde körelten hazır yargılar yığını koymuştur. Başka bir zaman ise mantık adı altında, insan düşüncesini düzenleyen ebedî kuralların, açıklıktan çok incelik taşıyan bir sistemini sunmuştur; oysa bu kurallar, henüz düşünme gücüne sahip olmayan çocuk için kapalı bir kitaptan başka bir şey değildir."

Çocuğun karşılaştırma ve yargılama gücünü geliştirmek ve böylece düşüncesini güçlendirmek için en iyi temel alıştırmalar, sayı ve biçim alanındaki alıştırmalardır. Ancak sayı ve biçim çalışması gerçek bir eğitsel değer taşıyacaksa, kısaltılmış, mekanik yöntemlerden ibaret olmamalı; çocuğun bu çalışmadan zevk almasını ve başarılı olmasını sağlayacak, düşünme güçlerini sürekli etkin tutacak, yargılarının gerçekten kendisine ait olmasını sağlayacak ve yaptığı her şeyi gerçek günlük hayatıyla sıkı sıkıya bağlantılı kılacak kadar iyi derecelendirilmiş bir alıştırmalar dizisinden oluşmalıdır."

"Endüstriyel ya da sanatsal bakımdan da yine eğiten hayattır. Endüstriyel güç iki unsurdan oluşur: biri zihinsel ve içsel olan, dilin, sayının ve biçimin pratik çalışmasıyla geliştirilen düşünme gücünden ibarettir; diğeri ise fiziksel ve dışsal olan, kullanım yoluyla geliştirilen duyu ve uzuvların gücünden ibarettir. Bu farklı gelişimler, temel eğitimin fikriyle, yani Doğa'nın yöntemiyle uyumlu olmalı ve çocuğun eğilimlerine, ihtiyaçlarına ve doğal zevklerine dayanan, bağlantılı ve dikkatle derecelendirilmiş bir alıştırmalar dizisinden doğmalıdır."

"Endüstriyel ya da sanatsal gücü geliştirmeyi amaçlayan alıştırmalar da çocuğun hayatının genel koşulları tarafından belirlenmelidir; çünkü burada da yine eğiten hayattır."

"Sanat ve endüstri bakımından ise çocuk, güçlerini nasıl kullanacağını ve geliştireceğini ilkin gerçek hayatın koşulları ve ihtiyaçları içinde ve ailesinin kalbinde öğrenmelidir."

"Bu ders, geçimlerini sağlamak için çok çalışmak zorunda olan ailelerde, çalışmaya ihtiyaç duyulmayan ve çocuğun yardımına gerek olmayan daha varlıklı evlere kıyasla, çok daha kolay, çok daha verimli ve çok daha değerlidir."

“Böylece temel eğitimin fikri, kalbin ve zihnin güçleri kadar fiziksel güçlere de uygulanır; çocuğun etkinliğini daha ilk andan itibaren teşvik eder, onu gerçekten kendisine ait sonuçlar üretmeye yönlendirir ve aynı zamanda başkalarını kölece taklit etmeden yükselme gücünü ve isteğini ona kazandırır.”
“Eğitimin bu ilkeleri hâlâ bu kadar geniş ölçüde göz ardı edildiği için, beceriden, zevkten ve özgünlükten bütünüyle yoksun bu kadar çok insan görürüz. Dünyanın dokuz yüz doksan dokuzda dokuz yüzü, hiçbir şeyi kendi başına üretemeden, düşünmeden gelenek ya da modanın akıntısını izler; üst sınıflarda bile lüks zevkinin, zevk meselesinden çok bir gösteriş meselesi olmasının nedeni de budur.”
“‘En erken yıllarından itibaren dua etmeye, düşünmeye ve çalışmaya alışmış bir çocuk, zaten yarıdan fazla eğitilmiş demektir.’”
“‘Zamanımızın eğitiminde kullanılan yöntemlerin genel etkisi, bizi içimizde bulunanı geliştirmekten çok, bağımsız varlıklar olarak ihtiyaç duyduğumuz şeyi geliştirmek yerine, bizi bilinmeyen bölgelere göndermek yönündedir.’”
“‘Herhangi bir özel bilgi ya da beceri, gelişim ve eğitim aracı olarak, kendi başına pek az değere sahiptir; bunlar ancak birbirleriyle birleşip karşılıklı etki ettiklerinde doğamıza uyum kazandırırlar. Ahlaki, zihinsel ve fiziksel bireyselliğimizi geliştiren şey, etkinliğin tüm dallarının erken ve uyumlu biçimde işlenmesidir.’”
“‘Dinsel unsur eğitimin tümüne nüfuz etmezse, yaşam üzerindeki etkisi çok az olur ve biçimsel ve yalıtılmış kalır.’”
“‘Din, yaptıklarımızın bir sonucu değil, içimizdeki İlahi unsurun ve Tanrı’nın lütfunun bir sonucudur.’”
“‘Temel eğitim, insanın tüm doğal güçlerini geliştirerek, en baştan itibaren doğasındaki gerçek dinsel unsuru da geliştirir ve böylece Hristiyanlıkla tam bir uyum içindedir.’”
Kuğunun Şarkısı’nı yazarken Pestalozzi, insanlığa önerdiği eğitim reformunun temel fikrini kendi kaderinden kurtarma yönünde ateşli bir istekle hareket ediyordu. Kurmuş olduğu kurumların başarısızlığının kendisi üzerinde yarattığı itibar kaybı içinde bu fikrin de kaybolacağını görmekten korkarak, bu başarısızlığın bütünüyle kendi hatası olduğunu göstermeye çalışır; bu görüşünü desteklemek için de en erken eğitiminden başlayarak hayatının öyküsünü anlatır. Kitabın bu bölümünde ilk biyografları bilgilerini bulmuşlardır; kendi başına doğru ve değerli olan bu bilgiler, o kadar parçalıydı ki, Morf’un çalışması yayımlanana kadar, yani kırk yıl boyunca, büyük eğitim reformcusuna dair tam bir anlatı mevcut olmamıştır.[1]
Burgdorf Enstitüsü’nün anlatımı sırasında Pestalozzi şöyle der:
“‘Burada açıkça söylemeliyim ki, talihsizlik yıllarım boyunca defalarca kendi kendime gizlice söylediğim şeyi, Burgdorf Şatosu’nda attığım ilk adımda kaybolduğumu söylemeliyim. Gerçekten de, ancak talihsizlikle sonuçlanabilecek bir yola girmiştim; çünkü üstleneceğim görev, bende acı biçimde eksik olan güç ve yönetsel yetenekleri gerektiriyordu.’”
Biraz ileride, enstitülerini Babil Kulesi’ne benzettikten sonra şunu ekler:
“‘Çalışmamızın ruhu için böylesine yıkıcı olan bu karmaşa, sonunda elbette sona ermek zorundaydı; ve durum böyleyken, Yverdon’daki kuruluşlarımın çöküşünün, bana çalışmamı yeniden açık bir temele oturtma fırsatını verdiği için, bir talihsizlik değil, bir şans olarak görülmesi gerektiğini; girişimimin değersizliğinin ve herhangi bir yararlı sonuç üretemediğimin bir kanıtı olarak hiç görülmemesi gerektiğini çok güçlü biçimde hissediyorum.’”
Kitabın son sayfası, onun niteliğini ve amacını iyi bir biçimde özetler. Şöyle der:
Bu ciddi anda, sakin ve içten bir biçimde, temel eğitim sorusuyla bağlantılı bazı düşüncelerin, belki de çoğu insandan daha fazla, hatta hayatımın geçirdiği dalgalanmalar ve talihsizlikler olmasaydı ulaşabileceklerinden bile daha fazla, bende olgunlaştığına dair inancımı ifade etmeye cesaret ediyorum. Çalışmalarımın sonuçları, az ve dağınık da olsalar, bana hayatımın ağacında olgun meyveler gibi asılı duruyor görünmektedir ve hiçbir elin, ister dostça ister düşmanca olsun, onları yere sarsmasını istemiyorum. Ne kadar yoksul olurlarsa olsunlar, olgunluğa o kadar yaklaşmışlardır ki, onları korumak için elimden geleni yapmak bana kutsal bir görev gibi gelmektedir. Henüz, kaderlerinden emin olarak kendimi dinlenmeye bırakabileceğim saat çalmış değildir. Buna karşılık şimdi, keder ve acıyla dolu olarak, temel eğitim anlayışımın sağlamlığının bir kez daha incelenmesini ve sınamadan geçirilmesini istemek zorunda kaldığım başka bir saat çalmıştır. Bu bir kez, uygun bir biçimde yapıldıktan sonra, artık dileyecek hiçbir şeyim kalmayacaktır. Ve böylece, ölmekte olan ezgimi, onu başlattığım sözlerle bitiriyorum.”
“‘Her şeyi sınayın, iyi olana sımsıkı sarılın ve eğer içinizde daha iyisi olgunlaşmışsa, sevgi ve hakikat içinde size burada vermeye çalıştığıma onu ekleyin. Her durumda, bütün hayatımın çalışmasını, zaten mahkûm edilmiş ve artık incelenmeye değmez bir şey olarak reddetmeyin. Henüz mahkûm edilmemiştir ve en ciddi dikkati hak etmektedir; bu, benim hatırım için değil, kendi değeri içindir.’”
Burgdorf ve Yverdon’daki Eğitim Kuruluşlarımdaki Deneyimlerim. Leipzig, 1826.[1]
Bu kitabı yazarken Pestalozzi’nin ilk niyeti, yalnızca birçok talihsizliğinin nedenlerini vermek ve kurmuş olduğu çeşitli kurumların başarısızlığını açıklamaktı; ancak Schmidt’i haklı çıkarmak ve

kamuoyunun da kendisinin bu adama duyduğu hayranlığı paylaşmasını sağlamak isteği, onu son derece yakışıksız bir kişisel saldırıya sürüklemiştir. Schmidt'in, bu konuda başlıca ilgili kişi olması ve yaşlı adamın zihni üzerinde böylesine büyük bir etki kullanmış bulunması göz önüne alındığında, bu saldırıdan onu büyük ölçüde sorumlu tutmamak güçtür.
Oldukça haksız olan bu saldırı, esas olarak Niederer'lere yöneliktir; onların kusurları acımasızca abartılırken, Schmidt'inkiler az çok mazur görülmüştür. Ancak bu haksızlık bile, daha önce gördüğümüz gibi, sonunda Pestalozzi'nin ölümünü hızlandıran Biber'in zehirli karşılığını haklı çıkarmaz.
Eğer kitap yalnızca polemik amaçlı olsaydı, onun hakkında söyleyecek başka hiçbir şeyimiz olmazdı; fakat ne mutlu ki Pestalozzi sık sık Schmidt için savunma yaptığını unutur ve yeniden eğitim coşkununa dönüşür; işte bu anlarda hayranlık vericidir. Daha ilk sayfada şöyle der:
"Burgdorf'ta kısa sürede çok sayıda öğrencim oldu ve ne yazık ki onlardan yüz kat fazla övgücüm vardı. Bugün bütün bu övgü ve başarı bana bir büyünün eseriymiş gibi görünüyor. Haz, sevinç, onur ve umutla sarhoş olmuş halde, yeryüzündeki her cennette zavallı, zayıf, kibirli ve kolayca aldatılan insanlığın yıkımı için tuzaklar kuran yılanı pek de hesaba katmadan, bir çeşit cennette yaşıyorduk."
Pestalozzi daha sonra bir kurumu yönetme ya da idare etme konusundaki kanıtlanmış yetersizliğine değinir ve bütün talihsizliklerinin sebebinin kendi zayıflığı ve hataları olduğunu ilan eder. Ayrıca, düşlediği türden bir eğitim kuruluşunun, doğası gereği, bir imkânsızlık olduğunu ve kurmuş olduğu kurumların daha en baştan yıkıma mahkûm bulunduğunu belirtir. Böyleyken, başarısızlığını neredeyse başlangıçtan itibaren Niederer ile Schmidt arasında kendini gösteren karşıtlığa bağlamış olması şaşırtıcı görünür.
Her ne olursa olsun, Pestalozzi kendisini bütünüyle yetersiz olarak nitelemekle kendisine haksızlık etmektedir. Maddi engeller tarafından kısıtlanmadığı ve özgürce hareket edebildiği her seferinde olağanüstü derecede başarılı olmamış mıydı? Çocukların eğitimi bakımından da, gençliğinde Neuhof'taki, olgunluk çağında Stanz ve Burgdorf'taki ve hatta yaşlılığında Clendy'deki çabaları olağanüstü bir başarıyla taçlanmamış mıydı?
Okullarına, hiçbir yarar sağlamadıklarını söylediğinde de haksızlık eder. Temel yöntem açısından bakıldığında, öğretimin çoğu dalında inkâr edilemez ve önemli iyileştirmeler gerçekleştirmişlerdir; bu iyileştirmeler, öğrencileri tarafından farklı ülkelere taşınarak eski mekanik yöntemlerin genel bir reformuna ilk ivmeyi vermiştir.
Pestalozzi Clendy'deki yoksul okulu kuruluşuna geldiğinde polemik amacını bütünüyle unutur ve uzun zamandır özlemlerini bu denli doyurmuş olan bu son girişimini sevgiyle tasvir eder. Ardından yoksulların erken eğitimi ve ilkokul öğretmenlerinin yetiştirilmesi için birkaç hayranlık uyandırıcı ilke verdikten sonra, Clendy'de razı olmak zorunda kaldığı ve sonunda kurumun yıkımına yol açan ilkelerinden sapmayı esefle anar. Kitabın bu bölümü en azından bütünüyle Pestalozzi'nin kendisiyle doludur ve unutulacak gibi değildir.
Kitabın sonunda Pestalozzi, 1823'te Niederer'lere yazdığı, geçmişi unutmalarını ve kendisiyle barışmalarını yalvardığı mektubu verir; böylece huzur içinde ölebileceğini ummuştur. Mektubun hiçbir etkisi olmadığını söyleyerek bitirir, ancak yine de aynı düşüncede olduğunu ekler.
Deneyimler'den ayrılmadan önce, Pestalozzi'nin 1810–1816 yılları arasında yardımcılığını yapmış olan ve Saksonya'nın kamu eğitim kurumlarının mükemmelliğini büyük ölçüde borçlu olduğu Blochmann'ın kitap hakkındaki görüşünü aktarmalıyız. Aşağıdaki pasaj, Pestalozzi üzerine bir anı yazısından alınmıştır; birebir çeviriyoruz:
"Deneyimler'inde birçok büyük ve çarpıcı gerçeği dile getirir. Onunla birlikte yaşamış ve kariyerini izlemiş olanlar, eminim ki, kitap boyunca yer alan iki büyük yanılsamaya rağmen, görüş ve yargılarının genel sağlamlığına ikna olacaklardır; bunlardan biri, Yverdon Enstitüsü'nün değeri ve sonuçları konusunda kendisine ve okula karşı yaptığı haksızlıktır; diğeri ise, Schmidt'in çalışmasının değerini inatla aşırı derecede büyütmesi ve sadakat ile sevgi maskesinin ardındaki adamın gerçek karakterini tanımayı reddetmesidir."
26 Nisan 1826'da Langenthal'da yapılan konuşma.
Helvetik Cemiyet, İsviçre Konfederasyonu'nun farklı bölümlerini birbirine kenetlemek, ulusların özgürlüğü ve mutluluğunun dayandığı erdemleri teşvik etmek ve geçmiş zamanların sadeliğinin bir bölümünü yeniden tesis etmek gibi üçlü bir amaçla kurulmuştu.
Pestalozzi'nin çalışmaları onu uzun süre Cemiyet toplantılarından uzak tutmuştu; ancak amaçlarının ve çabalarının ruhuyla bütünüyle özdeşliğini koruyordu. Ayrıca, Fransız Devrimi'nden çok önce, Zürih'te yararlı reformları hayata geçirebilecek aydın ve fedakâr yurtseverler topluluğunun hayatta kalan son üyelerinden biriydi; eğer daha pratik görüşlere ve insan doğasına dair daha iyi bir bilgiye sahip olsalardı, bunu başarabilirlerdi.
Helvetik Cemiyet'in amaçları ile Pestalozzi'nin gençliğinde büyük bir coşkuyla uğruna çalıştığı hedefler arasındaki bu uygunluk, yakın zamanda yaşadığı ağır bir talihsizliğin etkileri altında bulunan seksen yaşındaki bir ihtiyar için olağanüstü bir güç ve canlılıkla yazılmış olan Langenthal konuşmasının ilham kaynağı olmuştur.

Yazar konuşmasına, İsviçre'nin bağımsızlığını kazandıran savaşlardan sonra□andığı mutluluğu tasvir ederek başlar. O dönemde ülke içeride huzurlu, dışarıda saygındı; halkın ihtiyaçları kaynaklarıyla orantılıydı; din, yurt sevgisi, iyilikseverlik ve ölçülülük her kalpte hüküm sürüyordu; feodal sistemden kaynaklanan hak eşitsizliğine rağmen, halkın yaşam koşulları, görgüleri ve alışkanlıklarında belirli bir pratik eşitlik de vardı. Aynı zamanda çok zenginlerin ve çok yoksulların sayısı azdı; nüfusun çok büyük bir kısmı toprak sahibi köylülerden oluşuyordu.
Pestalozzi daha sonra, yabancı uluslarla artan temasın, Reform hareketinin ve özellikle büyük sermayeyi bir ülkeye çeken sanayi hayatının İsviçre'ye girişiyle birlikte bu durumun geçirdiği değişimleri gösterir.
Büyük sanayilerin geliştiği her yerde, zenginlikte ve genel refahta bir artış daima görülmüştür; ancak bu artışa, genel ihtiyaçların çok daha büyük ölçüde çoğalması ve servetin dağılımında muazzam bir eşitsizlik eşlik etmiştir.
Bir yanda, büyük kentlerin lüks yaşamına örnek teşkil eden birkaç devasa servet hızla birikmiştir; öte yanda ise, çoğu zaman bilgelikten, öngörüden ve tasarruftan yoksun olup ellerinden başka hiçbir şeye sahip olmayanların sayısı sürekli artmıştır. Eskiden bu kadar çok olan küçük mülk sahiplerine gelince, sanayinin altın cazibesine kapılarak tarladaki çalışmayı terk eden ve artık hiçbir şeye sahip olmayan kaç kişi vardır?
Bu durumun günden güne daha da kötüleştiğini ve yakında toplumsal düzen ve uygarlık için yakın bir tehlike oluşturacağını gösterdikten sonra, yazar, bu kötülükle mücadele etmenin ve onu yavaş yavaş iyileştirmenin tek yolu olarak, ilköğretimin herkesin erişimine açılmasını ısrarla savunur; çünkü yalnızca bu eğitim, bir çocuğun bütün güçlerine—özellikle de ahlaki güçlerine—kendisi için tasarlanmış pratik yaşama uygulanışları içinde doğal bir gelişme kazandırabilir.
Özetle, Pestalozzi'den elimizde bulunan son eser budur. Gerçi aynı yılın 21 Kasım'ında, Brugg'da Dostlar Eğitim Cemiyeti önünde, çocukların evde erken eğitimi üzerine bir bildirisi okunmuştur; ancak bu metin günümüze ulaşmamıştır.

BÖLÜM XVIII.

YAZARIN KİŞİSEL ANILARI.

(Roger de Guimps)

Kendisine bu kadar çok yararlı fikir borçlu olduğumuz büyük bir insanın tarihini anlatırken, onun öğrencisi olduğum dokuz yıl boyunca edindiğim kendi izlenimlerimden söz etme konusunda şimdiye kadar çok doğal bir isteksizlik duydum. Yalnızca anlatımı kesintiye uğratmaktan ya da gereksiz yere uzatmaktan korktuğum için değil, her şeyden önce okuyucularımın önüne özgün belgeleri, ustamın kendi sözlerini ve onu benden çok daha iyi değerlendirmeye ehil seçkin kişilerin görüşlerini koymak istedim.
Bununla birlikte, başvurmak zorunda kaldığım çok sayıdaki yayın, kimi zaman birbirleriyle son derece çelişkili olan bu belgelerin göreli değerini takdir etmemde kişisel anılarım yardımcı olmasaydı, beni her zaman gerçeğe ulaştıramazdı. Özellikle Yverdun Enstitüsü'nün gerileyiş ve çöküşünün hüzünlü öyküsünü yazarken, Pestalozzi'nin çevresinde çekişen kişileri tutkularının sürüklediği ve onurlu yaşlı adamın talihsizliğine yol açan pek çok iftirayı göz ardı edebilmek için, insanları ve olayları yakından tanımış olmak önemliydi.
Ayrıca, bu olağanüstü adamın görüşlerini, öğretisini ve kalıcı eserini özetlemek zorunda olduğumdan ve söyleyeceklerimin her zaman bu konudaki genel kabul görmüş düşüncelerle örtüşmeyeceğinden, okuyucularımın bana güvenmelerini adeta haklı çıkaran kişisel deneyimim hakkında bir şeyler bilmeye hakları olduğunu derinden hissediyorum. Yalnızca ustanın ve onun başlıca yardımcılarının düşüncelerini tanımak için son derece elverişli bir konumda bulunmakla kalmadım, bugün büyük olasılıkla aynı ayrıcalıktan yararlanmış olanların hayatta kalan sonuncusuyum; ve elimde son derece kutsal bir emanet bulunduğunu hissederek, onun benimle birlikte yok olmasına izin vermemeyi görev sayıyorum.
1802'de, Fransız bir mülteci olan babamın evlenip yerleştiği Yverdun'da doğdum; sayı ve biçim konusunda, ilkokul sınıfına hazırlık amacıyla, alt öğretmenlerden biri tarafından verilen bazı ön duyusal alıştırmaların ardından 1808'de Pestalozzi'nin okuluna girdim. Enstitüde yalnızca gündüzlü bir öğrenciydim; ancak öğle yemeği için orada kalıyor ve sık sık orada yatıyordum, bu nedenle iç işleyişe iyice aşinaydım.
İlk kez sınıfıma girdiğimde edindiğim izlenim hoş değildi. Oda çok dağınıktı; eşyalar ve diğer şeyler o kadar ilkel bir durumdaydı ki, bugün bunları tasavvur etmek bile güçtür. Örneğin, şamdanı ya da fitil makası olmayan donyağı mumları vardı; bükülmüş bir tel parçasıyla bir tahta parçasına tutturulmuşlardı. Bu Almanların dili ve bağırışları da kulağımı tırmalıyordu; davranışları bana o kadar yabancı gelmişti ki, kendimi birdenbire kaba bir bayağılık atmosferine düşmüş gibi hissettim.
Fakat bu izlenim uzun sürmedi. Pestalozzi'nin yumuşak nezaketi, keskin ama şefkatli bakışı ve eve hâkim olan içtenlik beni çok geçmeden kazandı. Arkadaşlarımın bulaşıcı neşesi ve çalışmalarının çoğunu neredeyse tutkulu bir istekle yapmaları da beni hemen etkiledi. Bugün neredeyse anlayamadığım şu olay, Pestalozzi'nin ilköğretim anlayışının cazibesine ne kadar çabuk kapıldığımı

gösterir: Henüz yedi yaşımı doldurmamıştım; buna rağmen kış geldiğinde, sabahın ilk dersine saat altıda yetişebilmek için çok erken kalkmak ve hava henüz aydınlanmadan şehrin öbür ucuna gitmek zorunda kaldığımda, şikâyet etmeyi hiç aklımdan geçirmedim.
Pestalozzi koridorlarda genç öğrencilerinden biriyle karşılaştığında, elini şefkatle saçlarının üzerine koyar ve şöyle derdi:
“Sen de bilge ve iyi olmaya niyetlisin, değil mi?”
Sonra onunla anne babasından ve Tanrı’dan söz eder, çoğu zaman da kendimizi, yaratıcısı gibi her zaman iyi ve güzel olan Doğa ile uyum içine sokmanın gerekliliğine dair birkaç sözle konuşmasını bitirirdi. Bu küçük konuşmaları her zaman tam olarak anlayamazdım; ama geride kalan izlenim iyiydi.
Yerleştirildiğim alt sınıfta öğretim Fransızca yapılıyordu; oysa enstitüde geçirdiğim ilk yıllarda öğrencilerin, öğretmenlerin ve hizmetkârların çoğunun ana dili Almancaydı. Dilleri, zevkleri ve alışkanlıkları Şato’daki iç yaşamın tamamını belirliyordu; kısacası, Fransız İsviçresi’ne taşınmış bir Alman-İsviçre hanesiydi burası. Günün belirli saatlerinde herkes Fransızca konuşmak zorundaydı; diğer zamanlarda ise herkes Almanca konuşurdu. Bu yolla her öğrenci, az ya da çok, bir yabancı dili çabucak kullanmaya alışıyordu; fakat öte yandan iki dilin birbirine karıştığı bir tür karışım ortaya çıkıyor, bu da her ikisi için de pek iyi olmuyordu.
Enstitüde geçirdiğim ilk dört ya da beş yıl boyunca, Pestalozzi’nin öğretisini gözlemleyecek kadar büyük değildim; geriye yalnızca çok olumlu olan çocukluk izlenimlerim kaldı. Derslerimin neredeyse hepsinden zevk alıyordum; özellikle tabiat tarihi, coğrafya, zihinden hesap, temel geometri, şarkı söyleme ve resim derslerinden. Ayrıca yalnızca Pestalozzi’ye değil, derslerde, oyunlarda, gezintilerde ve özellikle dağ gezilerimizde bize bu kadar büyük bir şefkatle göz kulak olan diğer öğretmenlerin çoğuna karşı da sevgi dolu ve minnettar bir hatıra saklamışımdır.
Jura Dağları’na yapılan bu geziler bizim için büyük bir mutluluk kaynağıydı. Farklı sınıfların yaşlarına göre düzenlenirlerdi ve yedi yaşıma girer girmez ben de bunlara katılmaya başladım. En sevdiğim öğretmenlerimden olan Krusi ve de Muralt başta olmak üzere, öğretmenlerimiz bize neredeyse annesel bir özenle bakarlardı; küçük bacaklarımız dinlensin diye sık sık mola verir, yorulduğumuzda bizi bir parça şeker üzerine damlatılmış birkaç damla ispirtoyla canlandırır, yol çok uzun olduğunda ise bazen köylülerin sağladığı basit bir taşıt bulurlardı. Biz de bu taşıtın içinde, köylerden geçerken neşeyle şarkı söylerdik; köylüler de çoğu zaman bize meyve ikram ederdi.
Çam ağaçlarının altındaki yüksek dağ meralarına vardığımızda, yorgunluk duygumuzu yitirir, oyun oynamaya ya da bitkiler ve mineraller toplamaya koyulurduk. Sık sık güzel bir manzara noktasında toplanır, öğretmenlerimizin bize öğretmeyi sevdikleri o vahşi ama sade Alp ezgilerini söylerdik. Bugün, aradan altmış yıldan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen, bu şarkıları ilk söylediğim o erken günlerdeki kadar canlı bir biçimde hatırlayabiliyorum; hâlâ bana çok güzel gelirler.
Bu gezilerden döndüğümüzde, öğrenciler yaşlarına göre sözlü ya da yazılı olarak gezileri anlatmak zorundaydı. Genellikle anlatılacak çok şey olurdu; çünkü dikkatimiz her zaman öğretici olabilecek her şeye özellikle çekilirdi. Bu geziler, aslında tabiat tarihi ve coğrafyada verilen uygulamalı derslerdi.
Pestalozzi, öğrencilerinin oyunlarını izlemekten özel bir zevk alırdı; bunları son derece önemli görürdü. Ona göre çocuklar çalışmadıkları zaman eğlenmeliydi ve tam bir hareketsizlik durumu hem bedensel hem de ahlaki bakımdan zararlıydı. Oyun zamanında bir çocuğun oyunlara katılmadığını fark ederse, ona başka bir eğlence bulmaya çalışmadan nadiren rahat ederdi.
Bu bağlamda, o zamanlar beni özellikle etkilemeyen, fakat şimdi son derece karakteristik bulduğum bir olay aklıma geliyor. Bir gün bahçede çalı çırpıdan bir ateş yakılmıştı; büyük öğrenciler dumanların arasından alevlerin üzerinden atlayarak eğleniyor, Pestalozzi de onları hevesle teşvik ediyordu. Alevler sönüp geriye yalnızca kızgın közler ve duman kaldığında, bu kez küçükler atlamaya başladılar. Fakat sahnenin başka tanıkları da vardı; kalenin bahçesine bitişik olan Niederer Enstitüsü’nün küçük kızları, parmaklıkların ardından güzel alevleri ve neşeyle atlayanları seyrediyordu. Pestalozzi onları görür görmez gidip getirdi; onlar da kısa süre içinde ateşin kalıntıları üzerinden atlamaya başladılar. Hiçbir sevinç bu kadar ucuza satın alınmamıştı!
On iki yaşıma bastığımda, özel koşulların bir araya gelmesi sayesinde, “yöntem” denilen şeye dikkatimi vermeye başladım; bu ilgi, yaşımın çok ötesindeydi.
Kendileri de Pestalozzi hayranı olan anne ve babam, yalnızca onunla ve eşiyle değil, başlıca yardımcılarıyla da dostça ilişkiler sürdürüyordu. Annem, ilerlemem konusundaki kaygısıyla derslerimi takip edebilmek için Almanca öğrenmek istedi ve öyle bir gayretle işe koyuldu ki kısa sürede güçlüklerini aştı. Mütevazı gelirimize biraz katkı sağlamak ve eğitimime daha fazla harcayabilmek için, birkaç Alman eserini çevirdi; Leonard and Gertrude’ün çevirisi de bu şekilde ortaya çıktı.
Pestalozzi, annemin çalışmasına büyük ilgi gösterirdi ve onu incelemek için neredeyse her gün evimize gelirdi; çünkü annem hiçbir metni, önce ona danışmadan temize çekmezdi. Yaşlı adamın Zürih lehçesini çok iyi anladığı için, görüşlerini tartışmak isteyen birçok Fransız ziyaretçi için

tercümanlık yapabiliyordu; bu yüzden Pestalozzi, düşüncelerini özellikle açıklamak istediği kim varsa genellikle onları da beraberinde getirirdi. Bunların arasında, Pestalozzi'nin Zihni ve Yöntemi üzerine iki ciltlik eserin yazarı olan Parisli Jullien'i hatırlıyorum.
Aynı dönemde, Cenevre'nin adını taşıyan müzesini borçlu olduğu seçkin ressam Bayan Rath, Pestalozzi'nin portresini yapmak üzere Yverdon'a geldi. Annemin kız kardeşiyle yakın olduğu için bizde kaldı ve Pestalozzi ona bizim evimizde poz verdi.
Yine Prusya prenslerinin özel öğretmeni Bay Delbrück, yöntemi incelemek amacıyla Yverdon'da kaldığında, anne ve babam onu da evimizde ağırlamayı memnuniyetle kabul ettiler.
Bütün bunların sonucu olarak, birkaç yıl boyunca oturma odamız, Pestalozzi öğretisinin gerek ustanın kendisi ve öğrencileri tarafından, gerekse genellikle fikir yürütmeye ehil yabancılar tarafından en hararetli biçimde açıklanıp tartışıldığı yerlerden biri oldu.
Bu konuşmaları büyük bir dikkatle dinlerdim; elbette duyduklarımın hepsini anlamıyordum, ama bugün hâlâ bunların önemli bir kısmını hatırlayabiliyorum.
Ustanın öğretisini bizzat kendisinden yüzlerce kez dinledim; her defasında da farklı bir örnekle açıklardı. Bu derin filozofun felsefî dile hiçbir sevgisi yoktu; zaten bu dile hiçbir zaman aşina olmamıştı. Formüller kullanmaya da güvenmezdi; hatta onlardan neredeyse ürkerdi. Kitaplardan hiçbir yardım almadan, yalnızlık içinde biçimlenen düşüncesi, gözlem ve düşünmenin sade bir ürünüydü; bu yüzden görüşlerini, onları nasıl oluşturduysa öyle açıklamayı tercih eder, soyutlamalara ve genel fikirlere kıyasla somut olgulara, özel örneklere ve karşılaştırmalara çok daha fazla önem verirdi.
Pestalozzi, prenslerin armağanlarıyla onurlandırıldığı Basel'den döndüğünde, başlangıçta bu hediyeleri çocukça bir sevinçle göstermişti; bu, kişisel bir gurur duygusundan değil, öğretisine ve halkın durumunu yükseltmeyi umduğu planlara destek vaat ediyor gibi görünmelerindendi. O sıralarda, anne babamla birlikte onun evindeki bir akşam toplantısına davet edilmiştim. O vesileyle, yaşlı adamın Aziz Vladimir nişanını taktığını hatırlıyorum; hepimize Avusturya İmparatoru'nun Tokay şarabından tattırıldı; fakat birkaç gün sonra bunları düşünmez olmuştu ve nişan dolabında unutulup kalmıştı. Bununla birlikte, seçkin konuklar geldiğinde bazen tuvaletine biraz daha özen göstermeye ikna olurdu; o zaman da birileri onu aceleyle giydirir ve olabildiğince düzgün görünmesini sağlardı. Biz çocuklar, onu siyah ceketi ve beyaz kravatıyla, meşhur nişanı ilik deliğinde, sınıfa girerken görmekten azımsanmayacak bir zevk alırdık.
1815'te Bayan Pestalozzi'nin ölümü bende hüzünlü bir iz bıraktı. O sırada çok genç olmama rağmen, bunun enstitünün iç yaşamında yol açtığı belirgin değişikliği fark etmiştim. Bu dikkate değer kadının yüksek entelektüel ve ahlaki değeri de, kocasının çalışmaları için taşıdığı sezgi, öğüt ve özverinin değeri de yeterince takdir edilmemiştir. Hasta olup odasına kapanmış olmasına rağmen, bir çekim merkezi olmaya devam ediyor, herkes, yalnızca birkaç dakika için bile olsa, ondan en azından bir iyi söz duyacağından emin olarak yanına gelmekten hoşlanıyordu.
Cenazesinin hüzünlü ve etkileyici töreninde bulunan çok sayıdaki insandan, kişisel bir üzüntü duymayan yoktu; herkes, talihsiz yaşlı adamın artık başlıca dayanağını yitirdiğini de içgüdüsel olarak hissetmişti.
Schmidt ile eski çalışma arkadaşları arasında şiddetli düşmanlık patlak verdiğinde, anne babam büyük üzüntü duydular. Niederer ile Krusi'nin pek çok iyi niteliğini bütünüyle takdir ediyorlardı; fakat kavgada kişisel bir çıkarları olmadığından, ne olursa olsun Pestalozzi'ye sadık kalmaya karar verdiler. Bir gün Pestalozzi, Schmidt'i evimize getirerek arkadaşının bize okumak istediği bir şey olduğunu söyledi. Ben kalkıp gitmek istedim, fakat Schmidt kalmamda ısrar etti; bunun benim için iyi olacağını söyledi. Ardından, Pestalozzi'yi evi yıkık dökük bir adamla karşılaştırdığı bir fabl okudu: Adam evi yeniden yapmak zorundadır; büyük oğullarının birkaçı yardım etmeye hazırdır, ama yalnızca evin kendi planlarına göre yapılması ve kendi rahatlarına uydurulması şartıyla; yalnızca daha küçük bir oğul, babasının planlarını uygulamayı ve onun talimatlarını koşulsuz izlemeyi teklif eder ve bunun sonucunda kardeşlerinin nefretini üzerine çeker. İşte Schmidt'in, sonunda Pestalozzi'yi ve kurumunu yıkıma götüren bu acıklı mücadeleye bakışı buydu.
Enstitüden Eylül 1817'ye kadar ayrılmadım; o tarihte anne babamla birlikte Versailles'a yerleşmek üzere ayrıldım. Babamın niyeti beni Politeknik Okulu'na göndermekti; ancak 1819'da onu, birkaç ay sonra da annemi kaybetme talihsizliğini yaşadım. Versailles'ta Saint-Cyr'deki öğretmenlerden birinin evinde yatılı kaldım ve Pestalozzi'de aldığım eğitim sayesinde matematikte hızlı ilerleme kaydettim. Buna karşılık Latincede çok geri durumdaydım ve okulda ancak beşinci sınıfa yerleştirilebildim; fakat birkaç özel dersin yardımıyla iki yıl içinde birinci sınıfa yükselmeyi başardım ve orada da fena sayılmayacak bir başarı gösterdim.
Bundan sonra Versailles'tan Paris'e gittim ve 1822'ye kadar Louis-le-Grand okulundaki özel matematik sınıflarına gündüzlü öğrenci olarak devam ettim. Ardından Politeknik Okulu'na girdim; burada Beauchatton, Jullien ve Perdonnet dâhil olmak üzere, matematiğe yatkınlıklarıyla tanınan eski Yverdonlu arkadaşlarımdan birkaçını buldum.

Bir kez, tatillerim sırasında Yverdon'a geri döndüm; enstitüyü hâlâ ayakta buldum, ama eski hâlinin yalnızca bir gölgesi olarak. Pestalozzi'yi ancak, yanından hiç ayrılmayan ve eski öğretmenlerimden geriye kalan tek kişi olan Schmidt'in huzurunda görebildim. Eskiden Bayan Pestalozzi'nin kaldığı odaya alındım; Schmidt'in kız kardeşlerinden birinin yönetimi altında İngilizce konuşan ve piyano çalan genç kızlarla karşılaştım; fakat bunun Clendy'deki yoksul okulunun kalıntısı mı, yoksa öğretmenler için bir eğitim okulunun başlangıcı mı olduğunu bilmiyorum. Pestalozzi'nin çevresindekilerin, talihsiz yaşlı adamı hâlâ yanılsamalarında cesaretlendirdiklerini görmek son derece hüzün vericiydi.
Bu sırada, özellikle Yverdon'da, enstitünün gerileyişi insanların kurucusunun görüşlerine olan inancını büyük ölçüde sarsmıştı. Onun özverisine, iyi niyetlerine ve talihsizliklerine hâlâ saygı duyuluyordu; fakat aklını tümüyle yitirdiğine genel olarak inanılıyordu; benim de, görünüşlerin ve kamuoyunun akımına kapılarak neredeyse paylaştığım ağır bir yanılgıydı bu.
1824'te, sağlık sorunları nedeniyle Politeknik'ten ayrıldım ve annemin ailesinin yanına gittim. Kısa bir süre sonra Biot'ya, bilimsel görevi için İtalya'ya yaptığı yolculukta eşlik ettim; ardından Yverdon'a döndüm ve 1826'da evlenerek oraya yerleştim.
Hemen hemen derhal, Komün'e bağlı devlet okullarının yönetimiyle görevli Komisyonun bir üyesi yapıldım. Bu okullar henüz Pestalozziyen düşüncelerin etkisi altına girmemişti ve eski, alışılmış düzen sistemini izliyordu. Ancak Lancaster yöntemine göre yürütülen büyük bir ilkokul sınıfı vardı; bu sınıfı yöneten öğretmen, Freiburg'da Peder Girard'ın yanında çıraklık yapmıştı. O sırada gördüklerimi, daha önce Fransız okullarında ve ondan da önce Yverdon Enstitüsü'nde gördüklerimle karşılaştırmadan edemedim. Böylece yöntem sorusu sürekli zihnimdeydi ve kısa sürede en sevdiğim çalışma alanı hâline geldi.
Pestalozzi'nin yöntemi bana kuşkusuz en iyi ve en doğal olanı gibi görünüyordu; ancak onu tatmin edici biçimde formüle etmeye hiçbir zaman tam olarak muvaffak olamadım. Jullien'in ortaya koyduğu on iki temel ilke beni hiç tatmin etmiyordu; yöntemin organik bir bütün olduğunu ve onun çeşitli uygulamalarının içinden geçen tek, merkezi bir ilkenin bulunması gerektiğini çok kuvvetle hissediyordum.
Bu nedenle Pestalozzi'nin görüşlerini derinlemesine incelemeye koyuldum; bu çalışmada kişisel anılarımı, ustanın kendi yazıları ve ondan sağ kalan eski yardımcılarının anlatılarıyla tamamladım.
Yverdon'da hâlâ Pestalozzi'nin izleyicileri tarafından kurulmuş üç kurum vardı ve bunların her birinde onun yöntemini uygulamaya yönelik bir deneme yapılıyordu. Bunlar: Rank ve Kreis'in yönettiği Şato'daki erkek okulu; sağır-dilsizler için Naef'in enstitüsü; ve o dönemde son derece parlak bir durumda olan ve büyük bir ün kazanmış bulunan Niederer'lerin kız okulu idi. Bu okulların her birinde çocukluğumun alıştırmalarını hâlâ kullanımda buldum ve bunların aşağı yukarı aynı ölçüde başarıyla uygulandığını gördüm.
Bununla birlikte, araştırmalarımda asıl yardımı Niederer'den bekliyordum; çünkü Pestalozzi'nin öğretisini en derinlemesine incelemiş olan oydu. Ustanın onun felsefî açıklamasını hiçbir zaman bütünüyle kabul etmediğinin farkındaydım ve bu durum ona belirli bir ihtiyatla yaklaşmama yol açıyordu; fakat onu dinlemekten ve açıklamalarını tekrar ettirmekten asla yorulmadım; bunları son derece yararlı buluyordum. Niederer Fransızcayı güçlü bir Alman aksanıyla ve gündelik konuşmada pek akıcı olmayan bir şekilde konuşurdu; ancak bilimsel dile bütünüyle hâkimdi ve felsefî çalışmalarıyla bağlantılı herhangi bir konuda kendini tam bir rahatlık ve açıklıkla ifade ederdi; doğru kelimeyi, sanki ana dili Fransızca olan biriymiş gibi, şaşmaz biçimde bulurdu.
Pestalozzi'nin yöntemine dair açıklaması genellikle üç noktaya indirgenirdi: amaç, başlangıç noktası ve bağlantı. Amaç, insanın ahlâkî, fiziksel ve zihinsel tüm güçleriyle bir bütün olarak geliştirilmesidir; gelişimin özel doğrultuları ise onun dünyadaki konumuna, başka bir deyişle kendisini bekleyen gerçek yaşama bağlıdır. Alıştırmaların başlangıç noktası, çocuğun hâlihazırda edinmiş olduğu kavramlarda, mevcut zevklerinde, ihtiyaçlarında ve güçlerinde bulunmalıdır. Alıştırmaların bağlantısı ise, birbirlerini izleme düzenidir; bu düzen öylesine dikkatle derecelendirilmelidir ki her bir alıştırma, çocuğa bir sonrakini yapma isteğini ve gücünü versin.
Ancak saygıyla andığım ustamın diğer çalışma arkadaşlarından da bilgi almak istediğim için, onun izleyicileri tarafından yönetilen öğretmen okullarını, yetimhaneleri ve diğer kurumları ziyaret etmeye, onunla özel olarak bağlantılı olduğu bilinen ve ilk çabalarına tanıklık etmiş olan herkesle görüşmeler yapmaya karar verdim. Bu amaçla 1837 ve 1838 yıllarında İsviçre'yi dolaştım.
Beni nezaketle karşılayan ve değerli bilgiler veren herkesin adını anmak çok uzun sürerdi. Pestalozzi ile fiilen birlikte çalışmış olanlardan yalnızca Buss, Krusi, Lehmann, Senn, Hagnauer ve Grœldi'yi; onunla yakından tanışmış seçkin kişilerden ise Fellenberg, Zschokke, Zellweger, Peder Girard ve Doktor Lippe'yi anacağım.
Araştırmalarım sırasında öğretmen okullarının çoğunu, özellikle Appenzell ve Thurgau kantonlarındakileri ziyaret ettim. İlki, Gais'te bulunuyor ve bir hafta geçirdiğim Krusi tarafından yönetiliyordu; beni son derece ilgilendirdi, çünkü tam anlamıyla Pestalozziyen bir okul örneği sunuyordu. Krusi'nin açıklamalarını dinlerken, Pestalozzi öğretisinin temel ilkesinin organizma

yasası olduğunu ilk kez açıkça görmeye başladım.
Thurgau kantonunun öğretmen okulu, Konstanz Gölü kıyısında, Kreuzlingen'de bulunuyordu ve Hofwyl'de Fellenberg tarafından kurulan yoksul okulun eski yöneticisi olan Wehrli'nin idaresi altındaydı. Zeki, içten ve sıcak kalpli bir adamdı; çevresindekileri sürekli ve sağlıklı bir etkinlik hâlinde tutuyordu. Ancak görevi kolay değildi; çünkü müdürün görevi yalnızca Katolik ve Protestan öğrencilerin genel eğitimini gözetmek değil, aynı zamanda onlara uygulamalı tarım konusunda da bir miktar bilgi kazandırmaktı.
Ayrıca Scherr'in Küsnacht'ta yönettiği öğretmen okulunda ve Keller'in Lenzburg'daki okulunda, Pestalozzi ilkelerinin daha az sadık olmakla birlikte yine de ilgi çekici başka bir uygulamasını da buldum.
O dönemde İsviçre'de, ihmal edilmiş ya da yetim çocukların eğitimi için Pestalozzi'nin düşüncelerini hayata geçirmeye çalışan birçok kurum zaten vardı. Bunların pek çoğunu ziyaret ettim; özellikle Zellweger tarafından kurulmuş olan Trogen yakınlarındaki Schurtanne Sığınağı'nı ve Zeller'in Rheinfelden yakınlarındaki Beuggen'de bulunan kurumunu dikkatle inceledim.
Daha sonraki farklı zamanlarda Pestalozzi'nin soylu ve yorulmak bilmez çabalarının geçtiği çeşitli mekânları da ziyaret ettim. Ancak o tarihte onun çalışma arkadaşları ve çağdaşlarının hepsi hayattan çekilmişti; soru sorabildiğim tek kişiler, Pestalozzi'nin ilk denemeleri sırasında henüz çocuk denecek yaşta olan yaşlı adamlardı.
Yverdon'da ise sık sık eski öğretmenlerimden ve arkadaşlarımdan bazılarıyla karşılaşma mutluluğunu yaşadım. 1817'den önce orada yaşamış olanların hepsi, oraya dair o denli hoş anılar saklamışlardı ki, çocukluklarında bu kadar çok mutlu saat geçirdikleri yeri, onların deyimiyle "sevgili Yverdon'larını", yeniden ziyaret etme fırsatını neredeyse hiç kaçırmazlardı. Böylece eski anılarımı canlandırmak ve yeni bilgiler toplamak için birçok fırsatım oldu.
Bu sayede, sevgili yaşlı Fransız öğretmenim Alexander Boniface'i kendi evimde ağırlama mutluluğuna eriştim. Yverdon'dan ayrıldıktan sonra Paris'te Pestalozziyen bir okul kurmuştu; bu okul başlangıçta kayda değer bir başarı elde etmişti; ancak öğretim planı Üniversite'ninkiyle çatıştığından, bu başarı kaçınılmaz olarak kısa ömürlü oldu. Ayrıca, enstitüde bana müzik ve coğrafya öğretmiş olan ve daha sonra Saksonya Kralı'nın baş eğitim danışmanı hâline gelen Dresdenli Bay Blochmann'ı da iki kez misafir ettim.
O zamandan bu yana uzun yıllar geçti; eski öğretmenlerimin hiçbiri artık hayatta değil; enstitünün öğrencileri bile, eğer hâlâ yaşıyorlarsa, artık yaşlı adamlardır ve Yverdon'a yaptıkları o sevgi dolu ziyaretler tamamen sona ermiştir. Böylece neredeyse yapayalnız kalmış olarak, bu anıları bir araya getirdim; çünkü kaybedecek bir günüm bile olmadığını hissediyordum.

BÖLÜM XIX
PESTALOZZI'NİN DİNİ

İlk bakışta, Pestalozzi'nin dini bizi pek olumlu etkilemez; çünkü dini ne yaşamının ana kaynağıydı ne de erken yıllarındaki girişimlere yön veren temel motivasyondu. Çocukluğunda bile büyükbabasının —pastor olan— faaliyetlerini daha çok dünyevi açıdan, ruhani açıdan değil, hayranlıkla izlemişti. Sonrasında yaptığı teoloji çalışmaları da onu biçimsel ve cansız bir ortodoksluktan soğutmak dışında bir işe yaramadı. İnancı, ayrıca Rousseau'yu incelemesiyle ciddi şekilde sarsıldı; ve evlendiği dönemde kurduğu çeşitli hayırsever planlarda gökten çok, dünyayı önemseyordu.
Ancak oğlu doğduğunda dini duyguları yeniden canlandı ve günlüklerinde yer alan bazı coşkulu pasajlardan da görüldüğü gibi, bu durum üzerinde kayda değer bir etki yaptı. Yine de o dönemde inancı, insanların Kurtarıcısı İsa'ya yönelik değildi; bunu ancak daha sonra, oğlunu ve evine kabul ettiği yoksul çocukları eğitirken hissetti. İlk hayırsever çabası onu neredeyse iflasa sürüklediğinde şöyle yazdı:
"Mesih, örneği ve öğretişiyle bize, kardeşimizin iyiliği için kendimizi ve sahip olduklarımızı feda etmeyi öğretir;
Bize verilen hiçbir şeye mutlak hakkımız olmadığını, sadece Tanrı tarafından bize emanet edildiğini ve bunu hayır hizmetinde kullanmamız gerektiğini gösterir."
Pestalozzi, tüm yaşamı, coşkulu ve evrensel hayırseverliği ile gerçek bir Hristiyan olduğunu kanıtladı; hiçbir Hristiyan doktrinini saldırıya uğratmadı, ama aynı zamanda onları açık ve biçimsel olarak ilan etmekten de kaçındı; çünkü dogmatizmin dini duygunun gelişimi üzerindeki etkisinden çekiniyordu. Ayrıca, kendisi Protestan olmasına rağmen, eserlerinin Katolikler tarafından da kabul görmesini arzuluyordu, bu yüzden yazdıklarında ve söylediklerinde, hiçbir insanın dini inançlarını incitecek bir şeyden kaçındı.
Pestalozzi, kesinlikle İncil'i yalnızca insan ürünü bir kitap olarak görenlerden değildi; ama tamamen ilahi bir kitap olarak kabul edenlerden de değildi. Bizce kutsal kitaplarımızdaki ilahi ve insan unsurlarının birlikte varlığı tartışmasızdır; fakat bu konu o kadar çok farklı görüş doğurduğu için, birçok kişi bunu birliği koruma arzusuyla atlamayı tercih eder.
Pestalozzi'nin yazılarından anlaşıldığı kadarıyla, insanın ahlaki gelişimini etkileyen her konuda ilahi otoriteyi kabul etmiş, fakat başka hiçbir şey için kabul etmemiştir. İlahi ve insanı ayırma

konusundaki ayrımı ise çok net veya kesin değildir; öyle ki, bazen söyledikleri o kadar çelişkilidir ki, onu rasyonalist olarak görenler, görüşlerini destekleyen pasajlara işaret edebilir.
Dahası, Pestalozzi, kateşizm çalışmalarına ve genel olarak sözlü eğitime duyduğu küçümseme ile çağının Hristiyanlarını rahatsız etmiş olmalıdır, çünkü bunları çocukların dini duygularını geliştirmek için bir araç olarak görmüyordu. Ancak bu bakış açısı, genel olarak sanıldığı kadar yeni değildi; çünkü Reform dönemi kadar eski zamanlarda da benzer fikirler vardı; fakat sözlerden başka bir şey önemsemeyen formalizmin giderek artan gücü bu fikirleri ortadan kaldırmıştı.
1526'da yayımlanan Ekolampad'ın Antisyngramma adlı eserinde şöyle yazılıdır:
"Dışsal söz, inancın nesnesi değildir; bize Mesih'in kanını, yiyecek ve giysi getiren şey de değildir. Söz bize yalnızca bir şeyi bulmamız için verilmiştir; bu şeyleri kendimizde aramalıyız. Sözler bize yalnızca sözleri öğretir. Eğer önce şeylerin kendisini bilmiyorsak, sözlerin onları layıkıyla ifade etmeye uygun olup olmadığını nasıl anlayacağız? Eğer belli bir bilgiye sahip değilseniz, saatlerce sözleri dinleseniz de hiçbir şey öğrenemezsiniz."
Yverdon Enstitüsü'nün çöküşü, İsviçre'de bir dini uyanışın ortaya çıkmasıyla çakıştı; eğer bu uyanış bazı hatalarla karışmasaydı, Pestalozzi'nin yüreğini büyük bir sevinçle dolduracaktı. Başlangıçta yaşlı adam, bu hareketin içinde fazla bir şey görmedi; sadece ilkel Hristiyan sadeliğine dönüş olduğunu düşündü ve bunu coşkuyla karşıladı. Bunu, 12 Ocak 1818 tarihli konuşmasından alınan şu pasaj kanıtlamaktadır:
"Dini ruh, evin bereketi hâlâ bizimle mevcuttur;
fakat içsel bir hayatı yoktur ve yalnızca kutsal ve ilahi olan hakkında konuşan bir akıl yürütme ruhuna indirgenmiştir…
Yine de, Mesih'in öğretisinin gerçek ruhu, insan ırkının yozlaşması içinde yeni ve derin kökler atıyor gibi görünmekte ve binlerce ruhta saf bir içsel yaşam beslemektedir. Gerçekten de, sadece bu, bize yüzyılımızın fikirleri, duyguları, arzuları ve alışkanlıklarıyla savaşmak için gerekli güç ve ilkeleri sağlayacaktır; çünkü bunlar şüphesiz halkın yozlaşmasının başlıca nedenleridir."
Fakat kısa süre sonra, Pestalozzi uyanışçıların tamamıyla aynı fikirde olmadığını fark etti. Bu kişiler, on sekizinci yüzyıl filozoflarının Protestanların çoğunluğuna bıraktığından daha doğru ve canlı bir Hristiyanlık öğütlüyor olsalar da, aynı zamanda dar, baskıcı bir teoloji de öğretiyorlardı. Bu teoloji, neredeyse hiç özgür irade bırakmıyor, insanı kendi kutsallığı üzerinde çalışma gücünden yoksun bırakıyor ve her şeyden önemlisi, çocukta hiçbir iyi unsuru tanımıyordu. Böyle bir teoloji elbette Pestalozzi için kabul edilemezdi ve sonuç olarak hareketin liderleri onu Hristiyan olarak görmeyi reddettiler.
Bu yargı, ne yazık ki Pestalozzi'nin öğrencisi ve en iyi işbirlikçilerinden biri olan Ramsauer'in tanıklığıyla doğrulandı. Ramsauer, Yverdon Enstitüsü'nü bıraktıktan sonra tutkulu bir Piyetist olmuştu. Daha önce alıntıladığımız eserinde, eski ustasına duyduğu minnet ve sevgiye tam adil davranırken, sağlam Hristiyan öğretileri, özellikle de asıl günah doktrinini öğrenememiş olmasından şikâyet ediyordu.
Yine de şüphe yoktur ki, Pestalozzi insan ruhunda kötülüğün varlığını kabul ediyordu, çünkü bu, daha önce alıntıladığımız fablında, "Tepe'nin içi" adlı eserinde açıkça görülmektedir.
Benzer bir görüş, Ramsauer'in dini düşüncelerini paylaşan yazarlar tarafından da ifade edilmiştir; bunlar arasında Blochmann, Chavannes ve Paroz gibi aydın ve dostane eleştirmenler vardır. Hatta "Pestalozzi bir Hristiyan mıydı?" başlıklı bir Almanca broşür de yayımlanmış ve yazar soruya olumsuz yanıt vermiştir.
Öte yandan, uyanış hareketinin hevesli destekçilerinden Jayet'in tanıklığını alabilmek mutluluk vericidir; kendisi Pestalozzi'yi doğru değerlendirebilecek nitelikte bir kişidir. Aşağıdaki pasaj, özel isteğimiz üzerine kendisinin yazdığı bir mektuptan alınmıştır:
Mektubunuzun konusu, ilgimi en çok çeken konulardan biridir. Pestalozzi'ye çok şey borçluyum; neredeyse bir babam gibi oldu bana. Ama yanıt vermek kolay değil; aslında hatırladıklarımı anlatmak için bir mektuptan çok bir broşüre ihtiyaç duyardım. Yine de siz bunu istemiyorsunuz ve benim de zamanı bulmam mümkün değil. O hâlde, sadece hatırladıklarımı kısa notlar hâlinde yazacağım; özellikle üzerinde durduğunuz din meselesiyle başlayarak.
Pestalozzi'de kesinlikle dindarlık eksik değildi, ama Hristiyanlığın bazı önemli noktaları ona tam olarak açık değildi. Örneğin insanın düşüşüne (günaha batmasına) inanmazdı; en azından bunu yeterince net bir şekilde kavrayamamıştı. Sonuç olarak, doğal bir durum olarak, Mesih'in kanıyla kefaret ve kurtuluş gerçeğini göz ardı ediyordu. İnsanlığı yükseltme çabalarında, sadece kendi yöntemine —ya da daha doğrusu mükemmelleştirilmiş bir eğitim yöntemine— güveniyor, diğer tüm araçları, yani en önemli ve esas araçları görmezden geliyordu.
Yine de hatırlıyorum ki, İncil'in özünü bilmeyen Pestalozzi, bunu bizlere yaklaşımında tamamen yakalamıştı. İnanç ve sevgi, dini konuşmalarında sürekli tekrar eden kelimelerdi. Görünüşe göre, model olarak Tanrı'nın insanların kalplerini kendisine yönlendirme yolunu almıştı; Tanrı, suçluyu masum saymaz, ama insanları affeder ki O'ndan korksunlar. Pestalozzi özellikle katı biri olmasa da, bizi kontrol etmekte zorlanmazdı. Ama onun disiplini sevgiydi.

Bizi azarladığında, boynumuza kollarını dolardı. Vicdanımıza kalplerimiz aracılığıyla ulaşırdı. Böylece, farkında olmadan, birçok ruhu İncil'in ve Tanrı'nın kurtuluş yöntemlerinin disiplinine hazırlamıştı. Pestalozzi'nin eski öğrencilerinin daha sonra inancı benimsediğini görmek beni sık sık etkiler; sanki onlar buna hazırlanmış gibiydiler...
Pestalozzi, yetileri uyumlu bir şekilde geliştirmeyi, onları pozitif bilgi edinmek için kullanmaktan daha çok amaç edinmişti; vazoyu doldurmak yerine hazırlamayı arzulamıştı. Ancak bu akıllıca plan, sık sık yanlış anlaşılmalara yol açıyordu. Sonradan pek çok ebeveynin Pestalozzi'yi eleştirdiğini duydum:
"Oğlum Pestalozzi'nin yanındayken hiçbir şey öğrenmedi, ama onu başka bir yere koyar koymaz hızla ilerledi."
Ve bu kişilere sık sık anlatmakta güçlük çekiyordum ki, bu hızlı ilerlemenin asıl sebebinin Pestalozzi'den aldıkları akıllıca hazırlık olduğunu anlamalarını sağlamak için uğraşıyordum.
Bu son yorumlar önemlidir ve Pestalozzi hakkında ifade edilen birçok çelişkili görüşü anlamamıza yardımcı olur.
Jayet'in Yverdon Enstitüsü'nde öğrenciyken geçtiği dönemin ardından, Pestalozzi'nin Hristiyan doktrinlerinin doğrularını daha eksiksiz bir şekilde kabul ettiğine inanabilir miyiz? Konuşmaları bunu kanıtlar gibi görünüyor.
İşte, Seyffarth koleksiyonunun on altıncı cildinin sonunda basılmış, 1811 Noel Günü'ndeki konuşmadan birkaç alıntı:
"Çocuklarım, sizden istiyoruz ki, Kurtarıcımız İsa Mesih'in gökten inip aramızda insan olduğunu bilmenin sevincini bizimle paylaşın... Meleklerin sözlerini dinleyin: 'İşte size büyük bir sevinç müjdeliyorum; bugün sizin için bir Kurtarıcı doğdu.' Bu sözleri kalbinizde özenle saklayın..."
Ah, keşke bu günü sizin için sadece neşe günü değil, kurtuluş ve kutsallaşma günü hâline getirebilseydim! Eğer sevinçleriniz, İsa Mesih'e olan inancınızı güçlendirerek sizi Mesih'in ruhunda olan gerçek, adalet, inanç ve sevgi dolu yaşama yükseltebilseydi, ve Mesih'in çağırdığı tüm insanlara...
Bütün İncil, Tanrı'nın vahiylerinin bir derlemesinden başka bir şey değildir; insanları, dünyanın boş hizmetinden yükselip, O'na olan kutsal inancın ilahi hizmetine çağırır."
Ve yine, 12 Ocak 1818 tarihli konuşmada şu pasaj geçmektedir:
"Hiç kimse, İsa'nın kötüleri, günahkarları sevmediğini söylemesin! O'nu ilahi bir sevgiyle sevdi, onlar için öldü. Tövbe çağrısı yaptığı kişiler adil olanlar değil, günahkarlar oldu. Günahkarı imanlı olarak bulmadı; kendi inancıyla onu imanlı hâline getirdi. Onu mütevazı bulmadı; kendi alçakgönüllülüğüyle onu mütevazı hâle getirdi."
Daha sonra, Yverdon'daki kuruluş neredeyse dağılacak duruma geldiğinde, Pestalozzi karakteristik titizliğiyle, çalışmalarına daha sağlam bir dini temel vermediği için kendini azarladı. O günlerden birinde, Şato'nun bahçesinde yürürken eski binaya üzgün bakıp yanında bulunan arkadaşıyla şöyle konuştu:
"Ah, sevgili arkadaşım, evimi gerçek temelin üzerine yeterince sağlam kurmadım ve bu yüzden yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya."
Ölüm döşeğinde Pestalozzi şöyle dedi:
"Yakında gerçeğin kitabını okuyacağım,"
bilerek ki insanın burada aşağıda her şeyi anlamasına izin verilmez.
Sonra ekledi:
"Sonsuz huzura gidiyorum,"
ve bir Hristiyan olarak sevinç ve inanç içinde vefat etti.
Artık yeryüzü onun ölü bedenini altmış yıldır örtmüş durumda ve bu süre içinde insanlar hakkındaki görüşlerini önemli ölçüde değiştirdi. Çalışmaları yavaş yavaş anlaşılmakta ve insanların onu yanlış değerlendirdiğini fark etmeye başlamaktadır; çünkü o zamanının ilerisindeydi.
Son otuz yılda, en ortodoks Protestanlar bile, dini uyanışın taraftarları arasında uzun süre var olan dar görüşlülüğü, Puritanca sertliği ve küçük hoşgörüsüzlüğü reddetmişlerdir; artık farklı yollarla da Evanjelik Hristiyan olunabileceği anlaşılmaktadır. Böylece özellikle Almanya'da Pestalozzi üzerine yayımlanan son çalışmalarda, onun eserlerinin Hristiyan niteliği konusunda herhangi bir şüpheye rastlanmamaktadır.
Bu niteliğin, Pestalozzi'nin yakınlık kurmaya çalıştığı çocuklara yaklaşımında açıkça görüldüğü gibi, en net hâliyle ortaya çıkar; fakat onu en iyi şekilde anlamak için eğitim doktrini ile İncil öğretisini karşılaştırmak gerekir. İsa'nın istediği, kalpten gelen bir içsel gelişimdir; ruh ve gerçekte bir olgudur. O, bizi kendisiyle bir yapmak istediğinde, sevgisi, inancı ve alçakgönüllülüğüyle beslenmemiz içindir; tıpkı bir dalın asmanın suyu ile beslenmesi gibi. O, her zaman bir eylemi, arkasındaki duyguya göre değerlendirir; böylece insan ruhunun gizli motiflerini, dışsal davranışların gerçek değerini ölçmek için bir kriter hâline getirir.
Ve eğer İsa'nın öğrencilerine öğretiyi benzetmelerle verdiği örnekleri incelersek, sürekli olarak bitki yaşamını ahlaki ve dini yaşamın bir türü olarak kullandığını görürüz.

Gökyüzü Krallığı, küçük bir tohumdan büyüyen bir ağaç gibidir.
Tanrı'nın sözü, iyi toprak üzerine düşen bir tohum gibidir; kök salar ve iyi hazırlanmış bir kalpte gelişir.
Tanrı'nın günahkarı cezalandırması, daha fazla meyve vermesi için ağacı budayan bir bahçıvan gibidir.
Her ağaç, meyveleriyle tanınır; dikenlerden incir toplanmaz, vs.
Kısacası, O, insan kalbinin gelişimini bitkinin organik gelişimine benzeterek açıklar. Bunu gerçekten İncil'in felsefesi olarak adlandırabiliriz; ve göreceğiz ki, bu aynı zamanda Pestalozzi'nin felsefesi olmuştur.

BÖLÜM XX
PESTALOZZİ'NİN FELSEFESİ

Pestalozzi, her şeyden önce bir duygu ve hayal gücü insanıydı;
kendini talihsizlerin yerine koymasını sağlayan da duygularıydı, çocuklar ve yoksullarla kendisini öylesine özdeşleştiren de güçlü hayal gücüydü ki, onlarda dünyaya açıklamak üzere olduğunu düşündüğü gerçekleri keşfetti.
Aynı zamanda bir eylem insanıydı. İnsanlara kendini adarken, onları sadece eylemler ve pratik deneylerle desteklemeye çalıştı. Yazmaya yalnızca artık hareket edemeyeceği zaman başladı ve sonrasında yazdıklarını, yalnızca pratik olarak test edemediği belirli görüşleri duyurmak amacıyla kaleme aldı.
Hiçbir zaman titizlikle düşünülmüş bir sistemi olduğunu kabul etmedi; sezgileri öylesine basit ve açıktı ki, herkesin onları paylaşması gerektiğini düşündü. Ancak uzun süre kitaplardan ve akademik çevreden uzak kaldığı için bunları genel bir biçimde formüle edemedi; felsefi ifade gücü yoktu. Yine de Fichte'den fikirlerinin Kant felsefesiyle uyumlu olduğunu duyduğunda büyük bir memnuniyet duymuştu.
Bu nedenle Pestalozzi'yi bir filozof olarak düşünmek biraz zordur. Ama bütün yaşamının tek bir fikirle canlandığını, bu fikir sayesinde önce kendi zamanının okullarının eksikliklerini ve bunlardan doğan medeniyet tehlikelerini fark ettiğini, sonra da birçok çözümü —belki beceriksizliğiyle birlikte— başarıyla uyguladığını gördüğümüzde, zihnine yeni ve verimli bir felsefi ilkenin ulaştığına artık şüphe yoktur.
Aslında dehasının tüm özgünlüğü, insan ve insan doğasına, güçlerine, bunların işleyiş ve gelişim biçimine dair yeni bir kavrayışta yatmaktadır. İşte biz bunun Pestalozzi'nin felsefesi olduğunu söylüyoruz; bir kez anlaşıldığında, onun tüm öğretisi doğal olarak buradan türetilmiş görünür.
Pestalozzi'ye göre insan, Tanrı tarafından yaratılmıştır ve dünyaya, Tanrı'nın lütfuyla, mutlu bir şekilde kaderini gerçekleştirebilmesi için gerekli tüm ahlaki, fiziksel ve zihinsel yeteneklerin tohumu hâlinde gelir. Bu yetenekler, dünya tarafından sunulan doğal araçlarla kullanılıp geliştirilirse, insan Tanrı'nın lütfuyla çağrıldığı amacı yerine getirebilir.
Yazılarında, Pestalozzi Tanrı lütfunun gerekliliğini açıkça kabul eder; fakat insanın, lütufsuz güçsüz olduğunu bilerek bunu istemesi gerekirken, yine de her şeyi kendi gücüyle yapıyormuş gibi çalışması ve Tanrı'nın çağırdığı etkinlik alanında tüm gücünü uygulaması gerekir.
Eğiticinin doğrudan ve pratik olarak kullanabileceği tek araç, genel olarak dünya tarafından ve özellikle çocuğun doğası tarafından sunulan araçlardır; Pestalozzi bunları inceledi ve koordine etti, çocuk gelişiminin doğal yasasına uygun şekilde kullanmak amacıyla.
Bu yasa, onun keşfinin özüdür; insan doğasına dair felsefi kavrayışının bir sonucudur ve eğitim öğretisinin temel ilkesini oluşturur. Pestalozzi'nin zihninde bu yasa, erken gençliğinde bir sezgi olarak ortaya çıkar. Genellikle yasayı açıklamak yerine varsayar, fakat her zaman gözlemler ve buna göre hareket eder. Nitekim bütün yaşamı bu yasanın damgasını taşır. Hiçbir yerde bütünüyle formüle etmez, fakat yazılarında ana özelliklerini verir. Örneğin, bu yasa onun ilk pedagojik eseri Evening Hour'da ve yaşlılık döneminin son ürünü olan Song of the Swan'da görülür.
Gördüğümüz gibi, insan gelişiminin bu yasası organik bir yasadır; yani gerçek ilerleme, sadece dış koşulların birleşiminden değil, içimizde gerçekleşen çalışmadan gelir. Fiziksel organizmada organlar yalnızca kullanım ve egzersizle gelişir; her biri esas olarak kendisine uygun egzersizden faydalanır, ama aynı zamanda diğer organların egzersizlerinden de dolaylı olarak etkilenir; çünkü organizmanın farklı parçaları arasında uyum ve dayanışma vardır. İlerleme, kesintisiz bir sıra izler; gelişim, durduğu varsayılsa bile, her zaman uyumlu ve tamamlayıcı bir bütün oluşturur.
İşte Pestalozzi'nin keşfettiği ve tüm yaşamı boyunca uyguladığı bu yasanın temel özellikleri bunlardır; yaşamı boyunca koşullar kendisine kendi içgüdülerini serbestçe izleme imkânı verdiği sürece. Bu yasa, insanın doğal gelişim yasasıdır; dolayısıyla bu gelişime insanlar tarafından yaygın olarak benimsenmiş önyargılar veya tutkular ve yapay araçlarla müdahale edilmediği sürece, yaşayan ve etkin hâlde bulunmasını bekleyebiliriz.
Pestalozzi, bu yasanın örneğini, iyi bir annenin bebeğiyle ilişkilerinde görür. Annenin bu çalışmayı devam ettirmesini ve tamamlamasını, çocuğun öğrenebileceği her şeyi aynı ruhla öğretmesini ve çocuğun, daha sonra okulda edineceği bilginin öğelerini kendisi keşfetmesini ister. Okulun işi,

aslında annenin başlattığı çalışmanın devamı olmalıdır. Bu çalışma, ahlaki, fiziksel ve zihinsel gelişimi kapsar; Pestalozzi bunları “ilkokul eğitimi fikri” içinde toplamıştır.
Ahlaki gelişimde, kalbin her yeteneği harekete geçirilmeli ve uygulanmalıdır; böylece güçlenip genişler. Tüm iman, ilk iman eyleminden; tüm sevgi, ilk sevgi dürtüsünden; tüm adalet, ilk adalet duygusundan doğar. Bu gelişim için araçlar ve fırsatlar, özellikle evde ve günlük yaşamda bulunur; “çünkü,” der Pestalozzi, “hayat eğitir.”
Fiziksel gelişimde organik yasa tamamen göz ardı edilmemiştir; fakat kamu eğitimi buna çok az önem vermiştir. Pestalozzi, Avrupa’nın jimnastiği tamamen ihmal ettiği bir dönemde bunu yeniden canlandırmıştır. Kurumlarında bu egzersizleri derecelendirmiş, sonrasında taklit ve geliştirilmiştir.
Zihinsel gelişimde ise Pestalozzi, halkı en çok etkileyen başarıyı sağlamıştır. Bilgimizin en basit unsurlarını çocukların dikkatini çeken biçimde sunmuş, doğrudan ve kişisel deneyim yoluyla edinmelerini sağlamış ve bunları neredeyse fark edilmeyen bir zincir hâlinde egzersizlerle geliştirmiştir. İşte bu, genel olarak Pestalozzi’nin “Metodu” olarak adlandırılmıştır.
Ne kadar ilerlemiş olursa olsun ve meslektaşlarıyla birlikte matematik, resim, coğrafya gibi alanlarda başarılı olsalar da, Pestalozzi hiçbir zaman tatmin olmamıştır. Bunun, hayatını adadığı hedefin sadece özel araçlarından biri olduğunu ve nihai amaç olmadığını söylerdi.
Gerçekte, öğretisini pratik sonuçları ışığında göstermek istediğinde, bir insanın tüm yaşamının bile yetmeyeceği bir görevi üstlenmiştir. Deneylerinde eksiklikleri fark etmiş, yazılarında bunu telafi etmeye çalışmıştır. Ancak hiçbir kitabında düşüncelerini tam olarak koordine edip bir bütün hâline getirememiştir. Bu yüzden dünyada sıkça sorulan “Pestalozzi Metodu nedir?” sorusuna net bir cevap bulunmamıştır.
Song of the Swan, bu çabaların sonuncusudur, ancak diğerleri kadar anlaşılmamıştır. Pestalozzi’nin felsefesini tam anlamak için yaşamı ve uzun yazı dizisini takip etmek gerekir.
Şüphe yoktur ki, onun amacı, öğrettiği ve kısmen uyguladığı pratik çalışmalar, eğer terim olarak gayri maddi bir anlamda kullanılırsa, organik bir eğitimdir.
Doğru bir felsefenin yararları sadece onu formüle edebilenler için değildir; tüm toplumlar, zamanla düşüncelerden etkilenir ve uygarlıkları özgün özellikler kazanır. Pestalozzi’nin felsefesi çok az bilinse de etkisi yayılmaktadır. Eğitime yönelen insanların çoğunun zihinlerinde, farkında olmasalar bile, Pestalozzi’nin izleri vardır.
Onun eserleriyle karşılaşan büyük bir grup insan, birçok şey öğrenmiş, bu bilgiyi öğretmen, yazar veya birey olarak başka ülkelere taşımış ve böylece ustanın ruhunu yaymışlardır, bazen yöntemini eleştirip reddetseler bile.
Günümüzde, neredeyse hiçbir ülkede eğitimle ilgili bir şey yazılırken veya bir eğitim kurumu kurulur/yenilenirken, Pestalozzi’den büyük ölçüde alınmış ilkeler uygulanmazsa, dikkat çekici bir eksiklik vardır. Bu ilkeler çoğunlukla İsviçreli filozofa değil, Rabelais, Montaigne, Charron, Port-Royalistler veya Rousseau’ya atfedilir.
Pestalozzi’nin felsefesi, daha önce keşfedilmiş ve ilan edilmiş birçok doğruyu içerir, ancak bu doğrular bir merkezi ilkeye bağlı olarak görülmemiş, mantıklı bir eğitim sistemi hâline getirilmemiş ve halkın ihtiyaçlarına uygun bir ilkokul eğitim sistemi hâline dönüştürülmemiştir. Hatalar karışık olduğundan pratik değeri az olmuştur.
Ancak Pestalozzi’nin etkisiyle insanlar akılcı bir eğitim anlayışına açıldıkça, eski yazarların doğruları daha iyi anlaşılmış ve toplum eğitim sistemini reform etme isteğiyle harekete geçmiştir.
Artık, Pestalozzi’nin eserlerini eksiksiz ve doğru şekilde anlamanın zamanı gelmiştir; böylece milletlere akılcı eğitim faydaları sağlanabilir ve medeniyetin geleceği güvence altına alınabilir.

BÖLÜM XXI
PESTALOZZİ’NİN TEMEL YÖNTEMİ

Genel Açıklama. Bu yöntemin diğer uygulama yollarından ayrımı. Yazarına göre, halkı yükseltmek ve toplumda düzen ve uyumu sağlamak için vazgeçilmez bir araç. Hâlâ birçok sosyal kötülüğe karşı başlıca çare olarak görülüyor.
Çocukluğundan itibaren Pestalozzi, çok sayıda yurttaşının yoksulluğu ve çektiği acılardan, özellikle de ahlaki ve zihinsel yoksunluk durumlarından derinden etkilenmişti; onları kurtarmak, “insan” hâline getirmek arzusunu taşımış ve bu yüce amaç için tüm tutkulu ve sevgi dolu ruhunun gücünü harcamıştı. Tüm istek ve eylemlerini bu tek hedefe yoğunlaştırması, onu hayatı boyunca ilham veren felsefi sonuçlara ulaştırdı.
İlk olarak ilköğretime uyguladığı bu ilkeler, elde ettiği olağanüstü başarıyla doğruluğunu kanıtladı. Burada yönteminin tüm ayrıntılarına girmeyeceğiz; yalnızca ona atfedilen ve bugün çoğu okulumuz tarafından benimsenmiş, önemli ve tartışmasız faydalar sağlayan birçok iyileştirmeye dikkat çekeceğiz.
Pestalozzi’nin felsefi öğretisi, ilköğretim yöntemini düzenleyen bazı doğrudan ve açık sonuçlar içerir. Çocuğun öğrenmesi için daima aktif olması gerekir. Çocuk yalnızca kendi izlenimleriyle öğrenir, kelimelerle değil; kelimeler, fikirleri pekiştirmek için eşlik etmek zorundadır, fakat onları üretme gücü yoktur. Kelimeler, temsil ettikleri fikirlerden bağımsız olarak değer taşımaz; çocuk bu

kelimeleri ait olmadıkları fikirlerle ilişkilendirebildiği için bazen tehlikeli bile olabilir. Çocuğa, doğal ve dikkatle kademelendirilmiş bir sıra izleyen verimli ve faydalı izlenimler sağlanmalıdır. Ardından, bu izlenimlerin aklına getirdiği tüm fikirleri açıkça ifade etmesi istenmeli; son olarak, yeni bir fikirle tanışmadan önce her bir fikri tam anlamıyla kavraması sağlanmalıdır.
Bu ilkeler, Pestalozzi tarafından 1774 yılında, henüz üç-dört yaşlarındaki çocuğunu Rousseau'nun fikirlerine uygun olarak yetiştirmeye çalıştığı dönemde de tanınmıştı. Pestalozzi, bu ilkelerin ilköğretimi reform ederek toplumu yeniden doğurmanın bir yolu olduğunu görmüş ve gücünü düşünmeden, bu işe el atma karşı konulmaz arzusunu geliştirmişti. Bu, başarısızlık ve yıkıma rağmen, ilkelerin doğruluğunu pratik olarak kanıtlamak için azimle devam ettiği ardışık girişimlerin açıklamasıdır.
Pestalozzi'ye atfedilen ilköğretim araçlarını incelerken, bunları çocuğun gelişimi sürecinde kullanım sırasına göre ele alacağız.
Duyu izlenimi ve dil egzersizleri, daha sonra nesne dersleri olarak adlandırılmıştır, çocuğa gözlem yapmayı ve etrafındaki nesnelerden aldığı izlenimleri anlatmayı öğretmeyi amaçlar. Bu şekilde çocuğun kelimeleri ve cümleleri, gerekirse düzeltilse bile, gerçekten onun kendi çalışması olur ve kendi düşüncelerini ifade eder.
Duyu izlenimi, aritmetik öğretiminde de uygulanır; çocuk sayıları ve ilişkilerini, sayabileceği nesneleri görerek öğrenir. Pestalozzi bu amaçla birim ve kesir tablolarını kullanmıştır. Bu egzersizlerin serisi oldukça uzun olduğundan, insanlar bunu kısaltmayı denemiş; Pestalozzi'nin tabloları benzer başka buluşlarla değiştirilmiştir. Ancak bu değişiklikler, kazançtan çok kayıp getirmiştir; günümüz okullarının en iyi öğrencileri bile zihinsel aritmetikte Pestalozzi'nin öğrencilerinin gerisindedir.
Çizim egzersizleri (cetvel veya pergel kullanılmadan) hem lineer çizim, temel geometri hem de yazı için hazırlık olmuştur. Pestalozzi bu egzersizler için yazı tahtalarını kullanmıştır; kolay temizlenebilir olmaları, ilkokullarda büyük fayda sağlamıştır.
Çizimde çocuklara çizgi uzunlukları ve açı büyüklüğünü gözle değerlendirme ve belirli bir plana göre kombinasyonlar üretme öğretilirdi. Sadece modelleri kopyalamakla sınırlı kalmayıp, simetrik ve zarif şekiller tasarlamaları istenirdi; böylece göz, el, zevk ve yaratıcılık yetenekleri eş zamanlı olarak geliştirilirdi.
Pestalozzi, şekillerin ilişkisi veya şekillerin duyu izlenimi olarak adlandırdığı grafik egzersizleri geometriye giriş olarak kullanmıştır. Çocuk önce dikey, yatay, eğik ve paralel çizgileri; doğru, dar ve geniş açıları; çeşitli üçgen ve dörtgenleri ayırt etmeyi öğrenirdi. Ardından, belirli bir sayıda düz çizginin kaç noktada kesişebileceğini veya bu çizgilerden kaç açı, üçgen veya dörtgen oluşturulabileceğini bulurdu. Bu egzersizler, çocuğu yavaş yavaş teorik geometri problemlerine yöneltir ve çoğu çözümü kendisi bulduğunda daha çok zevk alırdı.
Yazı, eli ve gözü önceden iyi eğitilmiş çocuklar için zorluk yaratmaz. Pestalozzi, okuma ile paralel olarak yazı öğretmiş, ancak bu egzersizlere daha önce bahsedilenleri tamamladıktan sonra başlamıştır. Burgdorf'da öğretmeden önce, hareketli harflerin kullanılmasını önerdiği bir okuma öğretim kılavuzu hazırlamıştır. Günümüzde yaygın olarak benimsenen yöntemi, harf gruplarını zorluk sırasına göre öğreterek başlamaktır.
Pestalozzi'nin coğrafya öğretim yöntemi, bu bilim dalının öğretimini tamamen devrim niteliğinde değiştirmiştir. Çocuğa önce evinin çevresindeki ülkeyi harita değil, gerçek arazi üzerinde gözlemlemesi öğretilir; haritayı çocuk bizzat çizer ve ilk denemesindeki hatalarını tekrar araziyi ziyaret ederek düzeltir. Haritaları anlamayı ve okumayı öğrendikten sonra, çalışmasına duvara asılmış büyük boş haritalar yardımıyla devam eder.
İlk günden itibaren coğrafya, doğal tarih, tarım, yerel jeoloji gibi diğer bilimlerle ilişkilendirilir; bu, çocuklar için bile çok çekici olur.
Pestalozzi, doğal tarih öğelerini duyu izlenimi ve dil egzersizleri ile öğretir; yani öğretmen, farklı nesneleri çocukların doğrudan gözlemi altına getirir ve doğru yönlendirmelerle onlardan bunları konuşmalarını sağlar. Tercih, çocukların yürüyüşten topladıkları nesnelere verilirdi; bunlar, mineral, bitki ve doldurulmuş hayvan koleksiyonlarıyla tamamlanırdı.
Yukarıda anlatılan egzersizlerde, Pestalozzi'nin sınıfın tüm dikkatini ve etkinliğini sürdürmek ve çocukların isimleri hafızasına kazımak için başlıca yöntemi, doğru ifadeleri birkaç kez hep birlikte tekrar ettirmektir.
Bu dikkatle yapıldığında bir tür şarkı gibi olur; dinlemesi özellikle hoş olmayabilir ama ciddi bir sakıncası yoktur. Çocuklara bağırmamaları öğretilmeli, her birinin egzersize katılması sağlanmalı; dikkatsiz görünenler ayrı ayrı sorgulanmalıdır. Ancak Pestalozzi'nin aklı sık sık başka düşüncelerle meşgul olur, coşkusu onu taşırdı; bu önlemler çoğu zaman tamamen ihmal edilirdi ve ortaya çıkan gürültü ve kargaşa, yöntemin tamamen yanlış değerlendirilmesine yol açardı. Yine de planın kendisi mükemmeldi; henüz yerine geçebilecek başka bir şey bulunmamıştır. Ayrıca, çocukların konuşma organlarını sürekli çalıştırması nedeniyle hijyenik bir faydası da vardı. Ancak kötü taklitçiler, formu kopyalayıp ruhunu anlamadan, çocuklara kendi gözlemlerinin değil, öğretilmiş ifadeleri tekrar

ettirerek yöntemin yanlış uygulanmasına sebep olmuşlardır.
Pestalozzi'nin tüm kurumlarında şarkı söyleme önemli bir yer tutardı. En küçük çocuklar, konuşmayı öğrendikleri gibi taklit ederek şarkı söylemeye başlardı. Böylece seslerini, kulaklarını ve zevklerini geliştirmiş olurlar, nota bilmeden önce. Teori ve nota kısmına gelindiğinde, önce zaman kavramı öğretilir, ses kısmı sonradan eklenirdi. Bunun nedeni, zamanın müzikte matematiksel bir parça gibi olması ve çocukların sayma eğitimiyle buna hazır olmalarıydı.
Her teori dersi birkaç şarkı ile eğlenceli bir şekilde sonlandırılırdı.
Okul programına jimnastikin alınması da Pestalozzi'nin bir yeniliğiydi. Bu egzersize, diğer dersler kadar önem veriyordu. Jimnastikte de, onun favori ilkesi olan kademelenme en açık şekilde ortaya çıkıyordu. Diğer öğretim dallarından burada söz edemiyoruz; çünkü Pestalozzi yöntemini bu alanlarda uygulamaya çalıştığı eserler tamamlanmamıştı. Sadece dil öğretimi konusuna birkaç söz ekleyeceğiz; önemi nedeniyle.
Pestalozzi'nin öğrencileri, anadillerini sürekli ve çeşitli uygulamalarla öğreniyordu. İlk girişimlerinde bu dil Almanca idi; fakat Yverdun'da Fransızca da eklendi ve o zamandan sonra çocuklar her iki dilde alıştırmalar yaptılar. Bununla birlikte dil bilgisi öğretmek de gerekiyordu; fakat Pestalozzi yöntemi bu alana henüz uyarlamadığından, öğretmenler mevcut kitaplarla yetinmek zorundaydılar.
Pestalozzi, prensiplerine uygun bir dil bilgisi öğretim yöntemi aramış ama bulamamış gibiydi; yine de, hiçbir şeyin onu yıldırmadığı bir azim ve sabırla, ömrünün sonuna kadar yabancı ve ölü dillerin öğretilmesi için basit ve mantıklı bir yöntem bulmaya çalıştı.
Burada yalnızca Pestalozzi'nin ilköğretimde farklı alanlara yöntemini uygulamasına dair genel bir fikir verebildik. Bu egzersizlerin tam serisi, Philosophy and Practice of Education adlı eserimizde bulunabilir.
Ama tekrar tekrar vurgulamaktan zarar gelmez: Pestalozzi'nin yöntemi ruhtur ve hayattır, ve bu meyve vermeden önce, bu ruh ustanın zihnine ve kalbine derinlemesine işlemiş olmalıdır. Bir kişi, çocukları yapay uyaranlardan arınmış ve yalnızca gerçek, bilgi ve güçlerini artırmaya hevesli olarak tüm derslere sevinçle katıldığında, bu yönteme sadık olduğunu anlayacaktır.
Bu mutlu sonuç, bazen kendilerini Pestalozzi'nin takipçisi olarak görmeyen ve belki adını bile duymamış kişilerce elde edilebilmektedir. Ancak bunun nedeni, ustanın felsefesinin yavaş ve sessizce yayılması ve onların bilgisi olmadan düşüncelerini etkilemesidir.
Keşke bu etki her yere ulaşabilseydi; o zaman, insan gelişiminin doğal yasasının evde ve okulda ihlal edildiğini bu kadar sık görmezdik; bazen sanki amacın, etkisini desteklemekten çok engellemek olduğu izlenimi doğuyor.
Çocuklara yönelik yayınlar giderek iyileşiyor; aslında, son birkaç yıldır, mükemmel ama anlamsız hikâyeler ve diğer yapay saflıklar büyük ölçüde terk edilmiş ve çocukları ilgilendirirken sağlam öğretim vermeye ciddi bir çaba gösterilmiş durumda. Bu büyük bir ilerleme, ama yeterli değil.
Özellikle Fransa'da, pek çok çocuk kitabı hâlâ kurguyu kötüye kullanmakla eleştirilebilir; dramatik ve romantik durumları çoğaltıyor, okuyucuyu verdiği eğitimden çok macera ve olaylarla ilgilendiriyor. Böylece çocuklar bunlardan sıkılıyor, zevkleri bozuluyor ve gerçek tarih veya gerçek seyahatlerden, hatta herhangi ciddi ve sürekli zihinsel çalışmadan keyif almakta zorlanıyorlar.
Şimdi, Pestalozzi'nin ilköğretim yönteminin öğretime uygulamasına dair genel bir taslağını verdik. Ancak çocukların eğitimi, bu olağanüstü adamın yaşamındaki tek veya başlıca amaç değildi. En önemli arzusu, çocukların ahlaki ve dini eğitimini düzeltmek, kalplerini geliştirmek, böylece görevine, komşusuna ve ülkesine adanmış dindar ve ahlaklı insanlar yetiştirmekti.
Öncelikle belirtmek gerekir ki, bu ahlaki gelişim, öğretim için kullanılan araçlardan bir dereceye kadar zaten ortaya çıkıyordu; gönüllü, çeşitli ve sürekli etkinlik ile yalnızca doğruluk için değil, gurur veya çıkar için değil, gerçeği aramak, ruhun en yüce duygularını uyandırmak ve ruhun bedene üstünlüğünü tesis etmek için son derece uygun idi.
Ancak Pestalozzi'nin yöntemi, çocuğun kalbini daha doğrudan geliştirmek için de uygulanabilir; çünkü yöntem, her zaman çocuğun en iyi duygularını eylemin kaynağı olarak alır ve bu duygular sürekli güç kazanır. Bu nedenle, çocukların ahlaki eğitimi için Pestalozzi, öğüt ve nutuklardan çok Hristiyan erdemlerinin uygulanmasına dayanır: inanç, sevgi, sabır, bağışlama vb. Çocuğun bu uygulamalara daha beşiğinden itibaren alıştırılması istenir; başta bize önemsiz gibi görünen küçük şeyler, aslında tüm dindarlık, ahlak ve bilgelik temellerini oluşturur.
Pestalozzi'nin yöntemi, çocuğun ahlaki ve dini gelişimi üzerindeki etkisi, özellikle Hristiyanlıkla ruhların kutsanmasına ihtiyaç duyan bazı dindar kişiler tarafından hafife alınmıştır; onlar, dogmanın açıklanmasının yalnızca genç bir kalpte Hristiyan duyguların tohumlarını ekeceğine ve bunun her zaman yeterli olacağına inanmışlardır. Pestalozzi şöyle der:
"Sadece ilköğretim, toplumu yeniden doğurabilir ve kurtarabilir."
"Hayır," derler,
"sadece İncil bu mucizeyi gerçekleştirebilir."
Ama bu iki ifade arasında gerçek bir çelişki yoktur. Toplumu yalnızca bireyin yükseltilmesiyle yükselebiliriz. Şimdi, eğer İncil insanları yükseltecekse, sadece zihinlerine işlemesi yetmez; adeta

varlıklarının bir parçası hâline gelmeli, vicdanlarını oluşturmalı ve duygularının, arzularının ve iradelerinin bağlı olacağı ilkeleri sağlamalıdır.
Ancak İncil'in öğretilmesi her zaman bunun için yeterli değildir; ruhlar gerçekten dokunulmuş olsa bile etkiler genellikle geçicidir, onları deneyimleyen nesille birlikte kaybolur. Bir iman dönemi genellikle bir inançsızlık dönemiyle izlenir ve sıkça, coşkulu Hristiyanların çocukları sadece isim olarak Hristiyan olur. Böylece, yüzyıllardır vaaz verilmiş ülkelerde bile, İncil hâlâ çoğu insanın kalbine yabancıdır.
Hıristiyan gerçeği, kimi zaman bir insanı bir anda ele geçirir; öyle bütünüyle ki, bir daha onu asla terk etmez.
Ancak bu tür durumlar nadirdir.
Genel kural olarak, kapsamlı bir eğitim gereklidir; Pestalozzi'den önceki dönemin dışsal ve yüzeysel, ezbere dayalı eğitimi değil, Pestalozzi'nin adlandırdığı anlamda ilköğretim (elementer eğitim): yani duyguları ve yetileri harekete geçiren, onlara bir yön veren ve ahlâk ile bilgiyi gerçekten özümseterek çocuğu kendi gelişiminin başlıca öznesi hâline getiren bir eğitim.
On sekizinci yüzyıl felsefesi, insanın başlangıçta iyi olduğunu, fakat toplum tarafından bozulduğunu ilan etmişti.
Bu, özü itibarıyla, iyi olan insanın ürünü olan toplumun, kendi başına kötü olduğu anlamına geliyordu.
Bu acınacak hataya karşı savaşırken, insanlar ne yazık ki karşıt bir yanlışa düştüler: yalnızca insanın başlangıçta kötü olduğunu ilan etmekle kalmadılar, aynı zamanda onun içinde tek bir iyilik tohumu bile bulunduğunu inkâr ettiler.
Ve böylece, son derece doğal bir sonuç olarak, eğitimi bir gelişim süreci olarak gören Pestalozzi mahkûm edildi.
Oysa kesin olan şudur ki: çocuğun ruhunda iyi duyguların en küçük bir izi bile olmasaydı, iyi duygular onun üzerinde hiçbir etki yapamazdı; kalbinde iyiliğin tohumları bulunmasaydı, insanın ahlâkî eğitimi için gösterilen tüm çabalar tamamen beyhude olurdu.
Gördüğümüz gibi, Pestalozzi insan kalbinde kötülüğün başlangıçtan beri var olduğunu kuşkusuz kabul ediyordu; ancak görüşlerini dile getirirken bu önemli gerçeği çoğu zaman arka planda bırakıyordu. Bunun nedeni kısmen, en düşkün ruhlarda bile uykuda olsa da canlı kalan sayısız iyilik tohumunun onu özellikle etkilemiş olmasıydı; kısmen de, çağdaşlarını, acı çeken halkı yeniden diriltip kurtarmayı umduğu çalışmaya ilgi duymaya sevk etmek amacıyla, her şeyden önce böyle bir yenilenmenin mümkün olduğunu kanıtlamak zorunda hissetmesiydi.
Eğitimin amacı ne olursa olsun, yöntem olmaksızın başarı mümkün değildir; yani insan gelişiminin doğal yasasına uygun bir ilerleyiş olmaksızın.
Dolayısıyla, çocukları hangi dinsel ya da felsefî öğreti doğrultusunda yetiştirmek istersek isteyelim, her zaman onların mevcut düşünce ve duygularını çıkış noktası almak zorundayız; çünkü bir ilkenin dediği gibi: Bir insanı bir yere götürmeden önce, önce onun bulunduğu yere gitmek gerekir.
Yetileri de attaching alıştırmalarla geliştirilmelidir; çocuklara güçlerini, onları yavaş yavaş gerçeğin bilgisine ve ödevin uygulanışına yükseltmek için kullanmayı öğrenmeleri öğretilmelidir.
İşte Pestalozzi'nin yapmak istediği tam olarak buydu.
Kendi başına ele alındığında, onun yöntemi her türlü dogmatik görüşten bağımsızdır; bu nedenle asla eskimeyecek, her çağda ve her ülkede uygulanabilir olacaktır — yalnızca beden ve zihnin yetilerine değil, ruhun içindeki ilahî unsura da.
Pestalozzi, yaşamını ilköğretimin reformuna adarken, yalnızca bireysel yoksulluk ve acının kaynaklarını kurutmayı değil, aynı zamanda tüm Avrupa toplumunu kemiren ve uygarlık için ölümcül bir felaketi hazırlayan kötülükleri de kökünden sökmeyi amaçladı.
Bu düşünce, eserlerinin çoğunda açıkça görülür.
Okuyucularımıza, Fransız Devrimi'nin nedenleri üzerine yazdığı elyazmasını Bayan Niederer'e teslim ederken ona söylediği neredeyse peygamberane sözleri hatırlatmamız yeterlidir.
Pestalozzi'ye göre kötülüğün asıl nedeni, halkın eğitimsizliği değil, yetileri geliştirmesi gerekirken felç eden ve uyandırması gereken duygudaşlığı körelten bozuk öğretim yöntemiydi.
Ne var ki, bu yüzyıl boyunca halk eğitiminin neredeyse her yerde büyük ölçüde yaygınlaştırılmasına rağmen, kural olarak hâlâ bu eski yöntem egemen olmaya devam etmiştir.
Böylece, "aydınlanmanın yayılması" denilen bu büyük hamle, çoğu zaman, tedavi etmeyi amaçladığı kötülüğü daha da ağırlaştırmıştır.
Pestalozzi, elementer eğitimini uygarlığımızı öngördüğü korkunç tehlikelerden korumanın başlıca aracı olarak gördüğüne göre, bu tür bir eğitimin genel olarak uygulanması hâlinde mevcut koşulları nasıl değiştirebileceğini ve bugün toplumu sarsan, geleceğini tehdit eden birçok kötülüğü nasıl düzeltebileceğini göstermeye çalışmalıyız.
Her şeyden önce, başka hiçbir özgürlüğün tadına varılamayacağı gerçek bir kalp ve zihin özgürlüğü kazandıracaktır.

Her yurttaşta, insanın kendisi için gözlem yapmayı ve hüküm vermeyi öğrenmesini sağlayan; onu parti ya da mezhep içinde eriyip gitmekten, başkalarının elinde bir kukla olmaktan koruyan bağımsız gelişim ve karakteri yeniden tesis edecektir.
Böylece, çoğunluğun düşüncelerinden, yargılarından ve duygularından başka hiçbir şeye sahip olmayan ve en becerikli, en saldırgan kalabalık hatibinin peşinden körü körüne giden büyük insan yığınlarını artık görmeyeceğiz.
Dahası, çocuğu kendi bilgisinin öznesi kılan bu gerçek anlamda eğitici öğretim, ona kendi kendine öğrenme zevkini ve yetisini kazandırır.
Böyle biçimlenen genç insan, boş zamanlarını kendini eğitmeye ayırmaktan haz duyar; böylece hem kendisi ve ailesi hem de toplum için çoğu zaman en az ölümcül olan ayartmalardan ve alışkanlıklardan uzak durur.
Ayrıca, herkesin kendi gözlemleri ve kendi yargılarıyla sürdürdüğü bu öğrenme, insanları — belirli dönemlerde, ne kadar yanlış olurlarsa olsunlar — neredeyse zorla kabul ettirilen moda düşüncelerin, çoğunluk görüşlerinin tiranlığından korur.
Ve insanlar yalnızca ekonomi alanında yanlış sistemleri körü körüne benimsemezler.
Bugün doğa bilimlerine yönelik bir çılgınlık, eskiden ona duyulan bilinçsiz küçümsemenin yerini almıştır; hatta doğa bilimi, sanki başka hiçbir bilim yokmuş gibi, bilimin kendisi olarak anılır hâle gelmiştir.
Yetkisi, kendi alanı dışında bile çağrılır ve neredeyse tanınan tek otorite hâline gelmiştir.
Böylece insanlar, doğa biliminin ilerlemesinin ahlâk bilimini gölgede bıraktığını ilan etmektedirler.
Bilgi, çocukluktan itibaren eğitilmiş yetilerin ürünü, dikkat, gözlem gücü ve bağımsız yargının kazanımı olsaydı, insanlar bu tür kavram karmaşalarına daha az maruz kalmazlar mıydı?
Demokratik çağlarımızın en büyük tehlikelerinden biri, toplumun farklı sınıflarının eğitimde ayrılmasıdır.
Zenginlerin bir eğitimi, yoksulların başka bir eğitimi vardır; her sınıf kendi yolunda ilerledikçe aralarındaki mesafe giderek artar.
Farklı alışkanlıklar, zevkler, düşünceler, duygular — hatta farklı bir dil bile — onları sonunda birbirlerini anlayamaz hâle getirir.
Yanlış anlama güvensizliği, güvensizlik ise çoğu zaman nefreti doğurur.
Eğer tüm çocuklar on üç–on dört yaşına kadar aynı okullarda birlikte kalabilseydi, bu kötülüğün ne kadar azalacağını görmek zor değildir; çünkü o zamana dek ortak bir düşünce, bilgi ve dil birikimine sahip olurlar ve aralarında kalıcı ilişkiler kurulabilir.
Pestalozzi ruhuyla yönetilen okullar, en varlıklı ve titiz ebeveynler için bile korkulacak bir şey olmaksızın böyle bir eğitimi mümkün kılardı.
Elbette bunun için yalnızca Pestalozzi ruhuyla yoğrulmuş öğretmenlere değil, aynı zamanda ilkokul sınıflarının sayısında önemli bir artışa da ihtiyaç vardır.
Bu ikinci reformu ise, ihtiyaç çok genel olarak hissedilse bile, muhtemelen beklemek zorunda kalacağız.
Bununla birlikte, hemen gerçekleştirilebilecek ve daha az kapsamlı olsa da, farklı mesleklerde çalışan insanlar arasındaki acınası karşıtlığı büyük ölçüde azaltabilecek bir reform daha vardır.
Bugün, klasik öğrenime yönlendirilen çocukların sekiz–dokuz yaşında Latince öğrenmeye başlaması adettir; bu andan itibaren, sanayiye yönelik mesleklere hazırlanan akranlarından bütünüyle ayrılmasalar bile, en azından onlardan ayrıştırılırlar.
Yaptıkları çalışmalar bütünüyle farklıdır ve az ya da çok kendilerini ayrı tutmaya teşvik edilirler.
Bu durum yalnızca toplumun tüm sınıfları arasında var olmasını arzuladığımız uyum ve yakınlık için kötü olmakla kalmaz; aynı zamanda ebeveynleri, çocuklarının eğilim ve yeteneklerini değerlendirebilecek durumda olmadan önce onlar için bir meslek seçmeye zorladığı için de ciddi sakıncalar taşır.
Bunun sonucu olarak birçok çocuk klasik eğitime yönlendirilir ama bunda asla başarılı olamaz; buna karşılık, on dört yaşında zeki ve öğrenmeye hevesli olan birçok genç, erken seçim yapmadığı için özgür mesleklerin kapısından dışlanır.
Bu durum, çalışmaların kendisi için de son derece zararlıdır.
Pestalozzi, çocuklara kendi dillerinin ilkelerini — yani grameri — öğretmeden önce Latince öğretmeye çalışmanın yol açtığı acı zaman ve emek israfını çok erken fark etmişti; çünkü gramer bilgisi olmaksızın ölü bir dili anlamak imkânsızdır.
Hatta, çocuğa ilk basit karşılaştırma olanağını sağlamak için, modern bir yabancı dilin öğreniminin Latince'den önce gelmesi gerektiğinde ısrar etmişti.
Bu sistem, o tarihten bu yana birçok ülkede, hatta Bern'de olduğu gibi önemli kamu kurumlarında defalarca denenmiş ve her seferinde tam başarı sağlamıştır.
Ölü dillere ancak on üç–on dört yaşında başlayan öğrenciler, o kadar hızlı ilerlemişlerdir ki, görünüşte kaybettikleri zamanı birkaç yıl içinde fazlasıyla telafi etmişlerdir — ki bu zamanı gerçekte çok daha yararlı biçimde değerlendirmişlerdir.

Ve yine de bu reform hâlâ genel olarak benimsenmemiştir; çünkü yavaş yavaş ulusal bir gelenek hâline gelmiş ve bir ülkenin okulları arasında belirli bir birliği korumayı amaçlayan bir eğitim sistemini değiştirmekten daha zor bir şey yoktur.
Hiçbir şey bilmeyen çocuklar için hazırlanmış kitaplar ve yöntemler, elbette zihni artık biçimlenmiş olanlara uymaz.
Ayrıca reform, öğrencilerin okullar arasında zarar görmeden geçiş yapabilmeleri için tüm okullarda eşzamanlı olarak uygulanmak zorundadır.
Buna rağmen, bu reform her bakımdan o kadar yararlı olacaktır ki, bir gün mutlaka hayata geçirilecektir.
Modern toplumun başlıca kötülüklerinden biri, her biçimiyle kibirdir:
kibir, hırs, rekabet ve egemenlik ruhu, parlamak, başkalarının üzerine çıkmak, güç ve servette onları aşmak arzusu.
İnsan doğasının kolayca sürüklendiği bu eğilim, sınıflarda, öğrencilerin etkinliğinin ödüller ve benzeri akılsız araçlarla uyarıldığı her gün daha da körüklenir.
Öğretmenler, iyi düzenlenmiş bir okulda işin doğasından ve başarıdan duyulan memnuniyetten kendiliğinden doğan doğal gayretle yetinmek yerine, sağlıksız ve Hristiyanlık dışı bir rekabeti, onur ve ayrıcalık arzusunu, çoğu zaman kin, kıskançlık ve nefretten arınmış olmayan bir yarışma ruhunu canlı tutmak için yapay araçlara başvururlar.
Pestalozzi, en erken eserlerinden itibaren bu yapay rekabet uyarıcılarını kınamış ve yasaklamıştır; daha sonraki çalışmalarında ise bundan da ileri gitmiş ve onları gereksiz hâle getirmiştir.
Onun elementer alıştırmaları, çıkış noktaları, derecelenmeleri ve bağlantıları bakımından çocuğun yetilerine, zevklerine ve ihtiyaçlarına öylesine uygundur ki, çocuk bunlara zevkle katılır; öğreniyor ve keşfediyor olmanın, güçlerinin arttığını hissetmenin verdiği haz, başlı başına sağlıklı ve yeterli bir güdü olur.
Böylece, çocukları akılcı elementer yöntemle eğittiğimizde, onların faaliyetini uyarmak için artık kibirlerine başvurma ihtiyacı duymayız.
Bunlar, büyük eğitim reformcusunun keşfinin, bugün karşı karşıya olduğumuz toplumsal sorunun çözümünde başlıca etken olarak göründüğü bakış açılarından yalnızca birkaçıdır.
Sonuç olarak, Pestalozzi'nin eserinde kalıcı olacak olan ve onu insanlığın gerçek bir hayırseveri kılan şey, felsefesini elementer bir eğitim yöntemine uygulamış olmasıdır.
Bu yöntemi açıklama girişimimizde başarılı olduysak, herkes için açık olmalıdır ki, bu yöntem belirli ve değişmez bir prosedürden ibaret değildir; Burgdorf'ta ya da Yverdon'da yapılanlarda onun kusursuz bir örneğini aramak da boşunadır.
Ayrıca Pestalozzi'nin neden kendi yaptıklarından hiçbir zaman tam anlamıyla hoşnut olmadığını ve yaşamının sonuna dek çalışıp aramayı sürdürdüğünü de anlamış oluruz.
Bu yoksulların yüce dostu, işinin başında öldü;
ve ölürken, kendisinden daha fazlasını ve daha iyisini yapabilecek olanlara, yarım bırakmak zorunda kaldığı çalışmayı sürdürmeleri için son bir çağrıda bulundu.
Alçakgönüllü tevazusunda, belki de en zor ve en önemli işi kendisinin başardığını unutmuş gibiydi: çağının kötülüklerini açığa çıkarmak, sağaltıcı bir reformun ilkelerini keşfetmek ve artık bizim yalnızca yürümemiz gereken bir yolu açmak.
Bugün, Pestalozzi'yi anlayan, ruh ve kalp bakımından onunla bir olan, insanlığın gerçek ve içten dostlarına düşen görev, bu çağrıya yanıt vermek ve onun özverisiyle kolaylaştırdığı bu zor yolda onu izlemektir.
Kapı bugün ardına kadar açıktır ve ihtiyaç yakıcıdır.